Б
3427

АЙДУТСТВОТО
В БЪЛГАРСКИТЕ
ЗЕМИ
ПРЕЗ
15/18
ВЕК

ХАЙДУТСТВОТО
В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ
ПРЕЗ 15|18 ВЕК

БИСТРА ЦВЕТКОВА

ХАЙДУТСТВОТО В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ ПРЕЗ 15/18 ВЕК

Том първи

СОФИЯ, 1971 г.
НАУКА И ИЗКУСТВО

Б3427.

Ист

УН. БИБЛИОТЕКА
инв. № 326
1973

49

941 — Б

В памет
на дедите ми революционери
Георги П. Чуранов,
Иван и Цветко Лакови

ПРЕДГОВОР

Хайдутството — това самобитно народно съпротивително движение в течение на петвековното османско владичество в България е една от ония ярки изяви на българския борчески дух, които са намерили най-съкровено място във всяко българско сърце.

В съзнанието на поколенията това движение на хиляди знайни и незнайни борци за правда и свободен живот е надхвърлило рамките на действителността, придобило е приказните очертания на легендата чрез възславящите го песни, създадени от народа. Хайдушкият епос е бил дълго време почти единствен източник, въз основа на който историческата наука е изграждала представи и тълкувания за хайдутството. Обнародваните тук-там документални свидетелства, най-често произлизащи от враждебната на хайдутите османска власт или изпод перото на зле информирани чужди пътешественици, са били до неотдавна оскъдно и повърхностно интерпретирано градиво за специалистите. Това състояние на изворния материал за хайдутството допреди няколко години бе причина мястото и ролята му да бъдат принизявани в научната литература. А това движение е именно един от основните фактори за опазване на българската народност в предвъзрожденския период, могъща изява на народната непримиримост с чуждото владичество. Хайдутството е, което поддържа неугасващ огъня на въоръжената борба, разразила се спорадично в големи освободителни движения. Хайдутството с безбройните си, почти ежедневни съпротивителни изяви е най-яркото опровержение на мита за „тъмните“ векове на българската история (XV—XVIII в.), които доскоро историографията представяше като векове на мъртвило с редки и безуспешни освободителни опити. Следователно осветляването на хайдутското движение е неотменна задача на българската историческа наука. Чрез документалното разкриване на многобройните хайдутски прояви през вековете изследователят ще покаже убедително достойнството и борческата непреклонност на народа ни, заставен да живее най-продължително от всички балкански народи и при найтежки условия в обсега на Османската империя.

Настоящият том е първият по рода си документален сборник, в който са издирени, преведени, научно коментирани и събрани всички основни исторически свидетелства за хайдутството (до голяма степен непознати досега) за най-слабо проучения период — XV—XVIII в.

за хайд.

Преобладаващият дял от тези материали са официални документи, издадени от учрежденията на върховната или местната османска власт. Те носят отпечатъка на онази вековна и неизменна ненавист, която османските управляващи среди питаят и изявяват срещу всички нарушители на установения от тях порядък в поробените балкански земи, срещу всички дръзнали да се опълчат против несъобразностите и тежестите на този порядък, в това число и срещу турското зависимо население. Класовата предубеденост и до известна степен народностно-религиозната нетърпимост на османската власт е причина в нейните официални документи и в летописната ѝ традиция хайдутството да се приписват на чертите на обикновено разбойничество. Ето защо подборът на османски извори за настоящия том бе в известен смисъл затруднен от това, че не винаги изследвачът може да установи ясно в този род източници дали става дума за хайдутски действия или за разбойнически прояви. В това отношение проучвах и подбирах с най-голяма предпазливост. Част от турските документи са открити от мен през многогодишните ми издирвания в турските архиви на Софийската[1], Парижката и Виенската национална библиотека. За пълнота на научното градиво трябваше да бъдат включени тук и някои издадени преди това турски документи, чиито оригинали са ни недостъпни (обнародваните от А. Матковски, Д. Шопова, А. Рефик и Й. Вздравели).

Издадените от А. Матковски документи (Турски документи за ајдутството и арамиството во Македонија (1620—1650), I, (1650 — 1700), II, Скопје, 1961) са преводи от съхраняващите се в Скопския архив сиджили на битолските кадии. Те не са лишени от сериозни недостатъци, както се установява при съпоставянето им с поместените към изданието фотокопия от оригиналите на някои от тях. С тези документи работих извънредно внимателно и направих наново превода им на български направо от факсимилетата на ония документи, за които в изданието на А. Матковски имаше такива. Останалите, над чиито преводи не можех да извърша научна проверка поради липса на факсимилета, предадох на литературен български език. Изданието на Д. Шопова (Македонија во XVI и XVII век, Документи од Цариградските архиви (1557—1645), Скопје, 1955) използувах по същия начин. При все че преводите на Д. Шопова са точни и научно издържани, служих си с транскрипциите и фотокопията на оригиналите, поместени в изданието и превеждах от тях. Така постъпих и с известното документално издание в новотурска транскрипция на Ахмед Рефик „България под турско владичество“ ('Türk idaresinde Bulgaristan, Istanbul, 1933) и с изданието на полския ориенталист Я. Гржегоржевски (Z sidzillatów rumelijskich epoki wyprawy wiedeńskiej, akta tureckie (tekst turecki i polski) Lwow, 1912).[2]

---

[1] Подробни анотации на документите за хайдутството от софийската турска колекция обнародвах в ИДА, VIII, с. 208—243.

Много по-големи затруднения при научна работа представят обнародваните от Й. Ваздравели преводи на гръцки език от сиджилите на солунските и берските кадии ('Ιστορìκά 'αρχετα Μακεδονίας. Α'. 'Αρχετ ον Θεσσαλονίκης. 1695—1912. Θεσσαλονίκη, 1952. Β'. 'Αρχετον Βεροίας ναούσης. 1598—1886. Θεσσαλονìκη, 1954).

И при най-повърхностно използуване на тези преводи, които не са придружени нито от факсимилета, нито от транскрибиран текст, у специалиста възникват съмнения за точността им.[3] Превеждането от втора ръка винаги има своите недостатъци. В случая преводите бяха направени от гръцкия превод на Й. Ваздравели. Изработи ги Йорд. Калудова със сериозна стилизация на някои от тях, извършена от мен.

Останалите турски документи, включени в тома, са преведени от турколозите Г. Гълъбов, Н. Попов, Б. Ачков, Б. Цветкова, Ст. Андреев, М. Калицин и М. Михайлова.

Освен турските източници настоящият документален корпус обхваща и редица сведения и известия, извлечени от ръкописи или старопечатни издания на пътни дневници, релации и трактати на европейски дипломати, учени, пътешественици. При все че повечето от авторите им са черпели сведенията си от враждебно настроените османски властници из пропътуваните места в Османската империя и от турските си придружители, някои от тях са се добрали до правдиви наблюдения и оценка за характера на хайдутството. Написани на различни езици (латински, френски, немски, италиански, английски), тези източници са преведени в голямата им част от мен.

Незначителни са домашните свидетелства. Разпокъсаните спорадични действия на хайдутите не са могли да бъдат доловени и възсъздадени в пълнотата им от малцината тогавашни български летописци, също така уединени и пръснати из различни краища при тежките условия за творчество на тогавашната действителност. Затова и домашните сведения за XV—XVIII в. се ограничaват само в рамките на някои приписки или летописни бележки.

---

[2] От това издание съм превела няколко поместени там документи за хайдути.

[3] Историческите реалии и термини в тях много често са предадени неточно. Населените места са посочени не веднаж с днешните им наименования в Гърция, вместо с познатите през турската епоха имена. Това хвърля съмнение и върху начина, по който Й. Ваздравели предава някои лични имена. Не се знае дали навсякъде, където издателят е поставил личното име с типично за гръцкия език окончание, е тъкмо така посочено в турския оригинал (напр. дали Димитриос не е в оригинала Димитри и пр.).

И така големият брой документи за хайдутството в българските земи през XV—XVIII в., достигнали до нас, произхождат от учреждения и среди, неблагоприятно разположени към това движение. Тези документи са изпълнени с пренебрежение, недоброжелателство или ненавист към хайдутите. При все това богатите сведения, които тези източници съдържат, при грижлив критичен анализ създават цялостна и всестранна представа за хайдутството в българските земи. Те разкриват някои основни негови черти и насоки. От тях личи, че:

1. Хайдутството е непрестанно съпротивително движение в българските земи още от XV в.

2. То е изблик на народната непримиримост с несправедливите порядки, с османския феодален режим.

3. Силата му се корени в недрата на народа.

4. Размахът му се засилва през столетията. С многобройните си акции надлъж и шир по българските земи то отваря един непреодолим, нов и постоянен вътрешен фронт на османските управляващи среди.

5. Хайдутството не е само несъзнателна борба за лична мъст, но изява на народностното самочувствие във всички български краища. В определени моменти то се извисява до нивото на целенасочена борба за политическо освобождение.

6. Едновременно с това хайдутството е и общият език на борещите се българи с останалото балканско население, потиснато от бремето на османския феодален режим, в това число и с турското зависимо население. Този език е звеното на социалната солидарност, на общата непримиримост с порядките и учрежденията на османската власт, което дълбоко свързва българските хайдути с клефти, ускоци и воюващите за правда техни събратя в Сърбия, Босна, Черна гора, Далмация и Албания.

Значителна част от изворните материали, поместени в сборника, разкриват проявите на хайдутството в северозападните и югозападните български земи и Подунавието. По-ограничените сведения, отнасящи се до други български краища, едва ли могат да се обяснят само с това, че засега до нас не са достигнали богатите архиви на кадийски съдилища от тези краища или друг род документи. Причините за това неравномерно териториално разпространение на хайдутството би трябвало да се търсят другаде. Особеностите в режима на османската власт в различните ѝ владения в Европейския Югоизток предопределят до голяма степен предпоставките и възможностите за разгръщането на хайдутството. Едва ли подлежи на съмнение фактът, че Южна и Източна България и особено районите около големите стари пътища Via Egnatia, Via Militaris и пътя от Цариград през източнобалканските проходи са били поставени под най-непосредствен контрол от централната власт, че върху тях е легнала с особена тежест османската система от институции, а турската колонизация имала немалък обхват и била постоянен фактор за народностното обезличаване на живеещото в съприкосновение българско население. При това набелязаните райони са били в течение на векове не само непрестанно прекосявани от султанската армия, насочена в постоянни походи към Средна Европа или към Русия, но и източник на нескончаеми доставки за продоволствието на тази армия.

Това обстоятелство, както и многобройните повинности и ангарии, налагани на тамошната рая в услуга на армията, омаломощавали тази рая. Съчетани с други тежести на режима, те притискали сериозно ежедневието ѝ. При такива неблагоприятни обстоятелства и възможностите за известно самоуправление, а още по-малко и за масова и постоянна съпротива били ограничени. При това селяните в повече от споменатите области не са били доведени до трагичната безизходица на съселяните си от западните български земи, където още от XVI в. формирането на чифлиците се съпровожда от мъчителното масово обезземляване и разорение на зависимото население. За това население пътищата на хайдутството са единствената достойна развръзка. От друга страна, в западните български земи населението е по-далеч от централната власт. Закриляно от планините, насърчено от XVII в. нататък от неуспехите на турците във войните, които се водят често в близост до земите му или дори на тях, това население съхранява повече сили, намира повече благоприятни възможности за въоръжен отпор срещу несправедливия обществен ред и чуждо владичество. И най-сетне в западните райони и Подунавието то е подрързновено, защото винаги е по-възможна солидарната опора в борбата от страна на живеещите наблизо и единомислещи в неволята жители от други балкански страни (сърби, черногорци, бошнаци, далматинци, албанци, гърци и румъни). Това са отчасти предпоставките, които обясняват по-голямата хайдутска активност в северо- и югозападните български земи и Подунавието, открояваща се в настоящия том.

Документите са разположени в хронологически порядък. Това позволява да се проследи динамиката на хайдутското движение през столетията, отношението на управляващите среди към него, неговата значимост не само в общобалкански, но и в общоимперски обхват.

Заглавията на документите са съставени от мен. Това е направено с цел да се насочи вниманието на изследователите и широкия кръг читатели върху значението на документа като исторически източник и да подпомогне правдивото тълкуване на подчертано пристрастните понякога сведения в него, които биха могли на пръв поглед да принизят стойността му.

Научният коментар към документите, който изработих, е сбит и цели да изясни основните реалии в текста. Географските наименования са отчасти уточнени от мен, а в значителния им дял от В. Велев. Дело на В. Велев под моя редакция е поместеният накрая списък на географските наименования.[4] Наред с него има и списък на исторически термини и реалии, който подготвих аз.

За да бъде въведен читателят в смисъла и значението на разнородните документални свидетелства, те се предхождат от една уводна студия за историческата обстановка, при която се разгръща хайдутството, за неговите характерни черти и прояви.

Картите са изработени от П. Коледаров.

Настоящият том има едно основно предназначение — той ще съдействува проучванията за хайдутството да се извисят на по-високо ниво, да се надмогне онова ниво, при което представите и знанията се изграждаха неточно и с художествени преувеличения по данните на народния епос.

От друга страна, свежият и разнообразен документален материал за хайдутството в българските земи до Възраждането ще даде възможност на масовия читател да опознае това движение в цялата му сложност и величие. Това ще допринесе да се утвърди у него чувството на национална гордост и преклонение пред хайдутството.

Бистра Цветкова

---

[4] При уточняване на селищата бяха използувани следните достъпни пособия: Списък на населените места, С., 1885; Списък на населените места в княжество България, С., 1902; Списък на населените места в царство България, С., 1912 и 1935; Списък на населените места в Царството, С., 1937; Rečnik mesta, rečnik krajev, Beograd, 1927; Imenik mesta, Beograd, 1960; *C. Mostras*, Dictionnaire géographique de l'Empire Ottoman. St. Petersbourg, 1883;

قاموس الاعلام، استانبول، ٢٠-١، ١٣١٦ – ١٣٠١

В. Кънчов, Македония (Етнография и статистика), С., 1900; *В. Трайков,* Населените места в Тракия и Македония под гръцка власт (стари и нови назвaния), С., 1946; *Ив. Алтънов,* Междусъюзнишка Тракия, С., 1921; *Ан. Сп. Разбойников,* Народностният облик на източния дял от Западна Тракия, 1944; *Р. Стойков,* Селищни имена в западната половина на България през XVI в., Езиковедско-етнографски изследвания в памет на акад. Ст. Романски, С., 1960, с. 429—456; *А. М. Селищев,* Славянское население в Албании, С., 1931; *Г. Трайчев,* Мариово (София), 1923; *Г. Трайчев,* Преспа, С., 1923; *Г. Вайганд,* Аромъне. Етнографско-филологическо-историческо издирване на тъй наречения народ македоно-ромъне или цинцаре. Варна, 1899; *А. Д. Иширков*, Западните краища на българската земя, С., 1915; По проблемите на османската палеография и дипломатика използувахме главно *Б. Недков,* Османска палеография и дипломатика, С., 1966.

ПРОУЧВАНИЯ

ХАЙДУТСТВОТО В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ ПРЕЗ XV—XVIII ВЕК

Преваля четиринадесетото столетие. Западноевропейските държави прекрачват вече стремително синора на средновековието. В Италия бликат свежите струи на хуманизма, „Божествената комедия“ на Данте звучи с вълнуваща човешка сила. В полумрака на старите църкви се усмихват изписаните от Джото човечни образи на светиите. Величествено и радостно се извисяват ренесансовите църковни куполи, въздигнати от Филипо Брунелески.

В Англия Чосер жигосва в поезията си средновековното мракобесие. Европа се изтръгва от оковите на една епоха, над която тежи гнетът на католицизма и инквизицията, която се тресе от безконечни феодални войни и раздори.

Европа се възражда.

В същото това преломно време заедно с всички балкански народи България, вековно културно огнище на славянския свят, мощна политическа сила в Европейския Югоизток, води кървави борби, за да възпре османските завоеватели, да запази свободата си.

Стихията на османското завоевание се разразява с пълна сила над Балканите, над просторната българска земя.

И ако по думите на великия Пушкин „европейският Ренесанс бе запазен в своето зараждане от измъчена и задъхана Русия“, преградила през XIII в. пътя на татарите, в този смисъл бихме могли да кажем, че балканските народи и особено българският народ. със своя отпор и мъченичество заслониха европейския свят от османската експанзия и спасиха неговата цивилизация.

Половин век българската земя се отбранява мъжествено срещу османските нашественици. Половин век завоевателите яростно напират върху старите крепости. Каменните им стени се превръщат в челик и отбиват вражеските пристъпи с непреломима твърдост.[1] Според признанията на османския хронист Ходжа Сеадеддин поробителите проникват в някои от тях едва след „най-жестоки обсади и най-кървави битки“[2].

---

[1] *П. Ников,* Турското завладяване на България и съдбата на последните Шишмановци, ИИД, VII—VIII, 1928, с. 41—112.

От разорените села се стичат тълпи селяни. Мотиките и овчарските криваци са тяхното единствено оръжие, а родолюбието им — тяхната сила. Те отбраняват до последен дъх изпепелените родни огнища, хляба, честта и свободата на децата си. Един народ възправя снагата си, за да прогони нежеланите азиатски пришълци.[3]

Там някъде под стените на гордия Царевец последният български патриарх полага сетни усилия да запази достойнството на престолния град в дните на неговата гибел. „Той назидаваше, утешаваше, повдигаше изпадналите — разказва средновековният писател Григорий Цамблак, — простираше ръка на ония, които се бяха препънали, подкрепяше готовите да паднат, възхваляваше ония, които се бореха, и ги подтикваше към мъжество.“[4]

Под могъщата закрилническа сянка на стария Балкан крепко устоява севаст Огнен. Боженишката скала и до днес пази неговото признание, израз на устойчивост и твърд отпор срещу завоевателите: „В това време турците воюваха. Аз държах за вярата на цар Шишмана...“[5] По бойните полета падат с чест защитниците на погиващата българска държава. „На Семир, Йончо, Добромир, Иванша — припомня синодикът на българската църква — и на всички, които заедно с тях проявиха мъжество против безбожните турци и проляха кръвта си за православната християнска вяра, вечна им памет!“[6]

Прекършва се мечът на юначните български войни, гаснат и последните пожарища. Лежат разбити горди твърдини. В старите църкви с поломени олтари и избодени икони пръхтят спахийски жребци. Над българската земя разстила мощните си пипала новата османска власт. С многобройните си служители и учреждения тя обгръща градове и села, за векове поставя в зависимост народа на тази изстрадала страна.

В запазените средновековни калета и в новоизградените хисари се настаняват въоръжени османски гарнизони. Те бдят от непрестъпните бойници и са готови всеки миг да се впуснат срещу враждебното покорено население и да смажат съпротивата му. Но завоюването все още не е овладяване на една страна. Пред османските управници възниква тежка задача. Край големите пътища и полесражения животът е помръкнал, обезлюдени са селища и области. Оцелелите жители, особено от полетата, са се оттеглили в планините. Най-непокорните българи са отвлечени в робство или изселени насила из анадолските плата. Много плодородни земи лежат изоставени с непокътната угар, запустяват.[7]

---

[2] Chronica dell'originé e progressi della casa ottomana composta da Saidino turco eccelentissimo Historico in lingua Turca, p. I. tr. V. Brattuti. Vienna, 1649, p. 103.

[3] *Д. Ангелов,* Турското завоевание и борбата на балканските народи против нашествениците, ИПр., IX, 4, 1953, с. 374—398; *Б. Цветкова,* Героичната съпротива на българите против турските нашественици, София, 1960.

[4] *Ив. Дуйчев,* Из старата българска книжнина, II, С., 1944, с. 241.

[5] *П. Мутафчиев,* Боженишкият надпис, СпБАН, клон иф фо, XXII, 1921, с. 88.

[6] *Ив. Дуйчев,* пос. съч., II, с. 166.

Османската власт е жизнено заинтересувана да възстанови без отлагане разстроеното стопанство на поробена България. Тя иска да влее в османското държавно съкровище и потока от богатствата и добивите на българската земя. Това налагат огромните ѝ военни планове, неукрепналото ѝ още господство в Анадол и Румелия. Ето защо в размирни и уязвими области тя настанява турски пришълци, за да разчита на предаността им подкрепа в решителни мигове.[8]

Анадолски обитатели, най-вече неуседнали скотовъдни племена — юруци — или помюсюлманчени бивши военнопленници, категоризирани от османския кадастър като „освободени роби", се настаняват из плодородните поля, обсебват огнищата на прокудените при нашествието български селяни, създават нови турски села. По кръстопътищата кацват мюсюлмански завиета и текета, за да внушават наоколо превъзходството на господарската идеология — исляма. А в градовете изникват цели квартали, обитавани от завоевателите колонисти. Из тях стърчат тук и там тънките стволове на минаретата и денонощно кънти проточеният напев на мюезинската молитва. Из шумните чаршии на лично място се ширят сергии и работилници на турски занаятчии и търговци.

Сред османските поселници в градовете твърде многобройни са служителите на култа — всевъзможни имами, ходжи, мюезини. Не случайно властта им обезпечава редица данъчни облекчения. Чрез тях тя се стреми да провежда асимилаторските си домогвания сред покореното българско население. Резултатите са налице. Няколко десетилетия след завоеванието в османските регистри са записани сред мюсюлманите редица загадъчни „синове на Абдулах". Това са помюсюлманчени българи, които се срещат най-вече из градовете. Те приемат чуждата религия заради известни данъчни улеснения и предимства в стопанската им дейност. В области, залети по-силно от вълната на османските колонисти, из чисто българските села се появяват по едно-две мюсюлмански домакинства, записани в сведенията на финансовата регистрация. И това са резултати от влиянието и натиска на живеещите наблизо турски пришълци. Малобройните „мюсюлмани“ сред чисто българско множество са само помохамеданчени местни жители.[9]

---

[7] *Ch. Schefer*, Le voyage d'Outremer de Bertrandon de la Broquière (Recueil de voyages et de documents pour servir à l'histoire de géographie XII), Paris, 1892, p. 169, 170, 175, 203—204; *N. Iorga*. Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle, I, 1e série, Paris, 1899, p. 49, 52, 84; *Ch. Verlinden*, Esclaves de Sud-Est et de l'Est européen en Espagne Orientale à la fin du Moyen Age, Revue historique du Sud-Est européen, XIX, 2, 1942, p. 371—390; *Ив. Сакъзов*, Новооткрити документи от края на XIII в. за българи от Македония, продавани като роби, Македонски преглед, VII, 1932, кн. 2—3, с. 23—62 и пр.

[8] *M. T. Gökbilgin*, Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-i Fâtihan. Istanbul, 1957, p. 14; *Ö. L. Barkan*, Osmanlı Imparatorluğunda bir iskân ve kolonizasyon metodu olarak sürgünler, Istanbul Üniversitesi Iktisat Fakültesi Mecmuası, XV, 1953, p. 212—213; *M. Akdağ*. Türkiye'nin iktisadî ve içtimaî tarihi, I, Ankara, 1959, p. 410—414.

Но въпреки усилията на завоевателите да променят облика на покорените български земи в повечето от тях се запазва твърда и здрава българщина със съзнание за народностно-религиозна принадлежност.

Дори в старата престолнина Търново, обрулена така жестоко от завоевателската стихия, обезлюдена, понесла мъченичеството на всички съпротивяващи се твърдини, българите далеч не са изтласкани или стопени от османските войници и колонисти. Те запазват своето място във всички прояви на градския живот, в махали, обособени около местни български свещеници — техни духовни и обществени представители, — като поп Койо Иван, Душан поп Стамат, поп Иван Костадин, поп Иван Лигур, поп Койо, поп Иван Божидар, поп Георги, поп Братан и др.[10]

И във Видин, нявгашната столица на Иван Срацимира, българският народностен елемент не изглежда подавен и отстранен от обществения живот. Непълни данни на неотдавна открит регистър от началото на XVI в. нарояват четиринадесет български махали — енории, — назовани по имената на български свещеници: „поп Петър протопоп“, „поп Иван“, „поп Средко“, „поп Джоре“, „поп Игнат“, „поп Никола“, „поп Иван Никола“, „поп Петко“, „поп Пене“, „поп Стоян“, „поп Илия“ и пр.[11]

Върху цялата земя на завоювана България османското върховно управление поставя властната си ръка. Тази земя султанът раздава на различни феодални господари. Голяма част от страната попада във властта на спахии. Те получават по-малки или по-големи поземлени владения — ленове — заради бойни заслуги и с определени служебни задължения: да се явяват под знамената във феодалното опълчение с определен брой стъкмени от тях войници и да провеждат мероприятията на властта като върховни органи на местното управление — санджакбейове и бейлербейове. Всяко отклонение от поетите задължения лишава служебните поземлени владетели от техните спахилъци.[12]

---

[9] *Б. Цветкова,* За поселищните и демографски отношения в някои североизточни райони на България през XV — XVI в., Известия на Окръжния музей — Шумен, III, с. 44—45; *Б. Цветкова,* За поселищния облик иа Търновския край през XV—XVI в., Икономгеографски и етнографски сборник в чест на чл.-кор. Йорд. Захариев, С., 1964, с. 130; Турски извори за българската история, съставили и редактирали *Б. Цветкова и В. Мутафчиева,* т. I, серия XV—XVI в., С., 1964; т. II, съставили и редактирали *Н. Тодоров и Б. Недков,* С., 1966.

[10] Ориенталски отдел на НБКМ — София, ОАК 4/57; срв. *B. Cvetkova,* Sur le sort de Tărnovo, capitale bulgare du Moyen Age après sa prise par les osmanlis, Byzantinobulgarica, II, Sofia, 1966, p. 181—198.

[11] *Б. Цветкова,* За етническия и демографски облик на Видин през XVI в., ИЕИМ, VII, 1964, с. 11—24.

По този начин върховното управление набира добре дисциплинирана и боеспособна феодална войска и поддържа централизиран чиновнически апарат. Множество български села и градове стават подвластни на такива служебни феодали. Макар и ограничени в правата си над тяхното население, спахиите упражняват многостранен контрол върху него, изтръгват част от добива му, ограбват труда му под формата на редица данъци и повинности: поземлено-личен данък, десятък от зърнени храни, зеленчуци и плодове, данъци върху добитъка, кошерите, всевъзможни глоби, такси и берии, ангариен труд за личните спахийски стопанства или паричен откуп за него.

Друга част от данъците е предопределена за държавната хазна — поголовният данък на немюсюлманите, многобройните принудителни изкупувания и безвъзмездните доставки на храни и припаси, непосилните повинности за военни и държавни нужди.[13] Селската земя е обременена не само с тия фискални задължения. Над нея тежат различни феодални ограничения. Зависимите селяни — било те българи или турци — не могат да извършват с нея свободно каквито и да било юридически операции — продажби, дарения, онаследявания. При всеки такъв случай те трябва да получат съгласието на спахията.

Нарочен акт — тапия — урежда взаимоотношенията между господари и рая на основата на раятската земя. Той поставя раите в положение на феодална зависимост спрямо местния поземлен господар: задължава ги да обработват редовно земята си, за да бъдат осигурени чрез нея постоянни данъчни приходи на спахията. В тази си загриженост властта отива и по-далеч — през XVI в. тя издига нормите на крепостното право, което позволява на спахиите да възвръщат принудително на старото им местожителство избягалите раи дори и тридесет години след изселването им. През XV—XVI в. спахиите не влагат особен интерес в своите владения. Пред тях стоят по-примамливи перспективи — обилна плячка от успешните завоевателни походи.

Най-богатата земя и най-обилните приходоизточници — мини, пристанища, солници и пр., са зачислени към личните султански

[12—13] *Б. Цветкова,* Принос към изучаването на турския феодализъм в българските земи през XV—XVI в., ИИБИ, V, 1954, с. 71—153; VI, 1955, с. 115—131; *В. Мутафчиева,* Аграрните отношения в Османската империя през XV—XVI в., С., 1962; *Б. Цветкова,* Турският феодален ред и българският народ. С., 1962; *J. Kabrda,* Hlavní rysy timársko-spáhiského zřizení v osmanské říši, ČČH. XIV, 3. p. 293—311; *H. Inalcık,* Osmanlılar'da raiyyet rüsûmu , Belleten, XXIII, 1959, 92, p. 575—608; *Б. Цветкова,* Извънредни данъци и държавни повинности в българските земи под турска власт, С., 1958.

имоти. Раите, които владеят и обработват там своите дялове земя, са пряко подвластни на султанските органи. Те им налагат почти същите данъци и повинности, както и на останалата рая.

Обширни и плодородни поземлени пространства са дарени от султана на заслужили пълководци и дворяни с неограничени собственически права. Това са мюлковете. В началото на своето господство османската върховна власт раздава често такива земи в България. Чрез това тя съдейства за колонизирането и разработването на пустеещи места. Широките права, с които разполагат владетелите на мюлковете, им позволяват да настаняват в подарените им земи „освободени роби“, военнопленници или турски колонисти, за да ги разработят. Пришълците образуват нови села и подсилват турския народностен елемент в редица области. От друга страна, по този начин се увеличава доходността на земи, изоставени или разорени по време на завоеванието. Те се превръщат в приходоносни обекти за самите мюлкови господари.

Голяма част от мюлковете са превръщани във вакъфи — поземлени владения, част от чиито доходи се завещават за издръжката на някое религиозно или благотворително учреждение, а друга част посредством вакъфското управление се отрежда за вечни времена на поколението на бившия мюлков господар.

Зависимото население в мюлковете и вакъфите е отрупано с приблизително същите данъчни задължения, както и в останалите феодални владения. Разликата е в това, че мюлковата и вакъфската рая изплаща почти изцяло тия данъци в полза на преките си господари, на които държавата е обезпечила едва ли не пълен финансов имунитет.[14]

Османската феодална система тежи с двойно бреме върху плещите на зависимото население в българските земи. Феодалите и държавната власт поделят правата си върху добива и усилията на хилядите обикновени селски труженици.

Мрачният отпечатък на режима лежи върху селското ежедневие. Според чужди пътешественици селските къщи са ниски, покрити със слама, излепени с кал, „лоши като свински кочини“.[15]

---

[14] *Ö. L. Barkan*, Mülk topraklar ve sultanların temlik hakkı, IÜIFM, VII, 1941; *M. T. Gökbilgin*, XV—XVI asırlarda Edirne ve Paşa livâsı vakıflar mülkler-mukataalar, Istanbul, 1952, p. 160 сл.; *Г. Гълъбов,* За основните начала на поземлената собственост в Османската империя и специално в България под турско владичество, ГСУ ифф, XLIII, 1946/47; *Б. Цветкова,* Принос към изучаването на турския феодализъм, ИИБИ, V, с. 132—137; *В. Мутафчиева,* Към въпроса за състава и облика на османската феодална класа през XV—XVI в., ИПр. XVII, 6, 1961, с. 54 сл.; *Б. Цветкова,* Нови архивни източници за аграрния режим в Северна България през началния период на турското владичество, ИДА, VI, 1963, с. 299—339.

[15] Вж. напр. *H. Dernschwam*, Tagebuch einer Reise nach Konstantinopel und Kleinasien (1553—55), ed. Fr. Babinger, München u. Leipzig, 1923, p. 243, 248; *P. Matković*, Putopis Marka Antuna Pigafette u Carigrad od god. 1567, Starine, XXII, 1890, p. 125—126; *St. Gerlach*, Türkisches Tag-Buch, Frankfurt, 1674, p. 19, 514;

Върху бялото поле на стара книга трепереща ръка е изляла по онова време с трогателни думи народната неволя: „И в то лето бысть крепкь гладь, якоже человекомь от своих животь лишати се. Ох, беда, ох, тоуга, ох скрьбы въ то лето от проклети чеда агаренскых на християнскы род, ох, ох, ох. . .“[16]

Оживени средища на търговско-занаятчийска дейност са градовете, където пребивават османските гарнизони и представителите на местната администрация.[17] По тържищата им прииждат стоки от близката околност и от далечни краища. До тях достигат търговски кервани от Венеция, Анкона, Дубровник, от руска, маджарска, влашка и молдавска земя. Този търговски обмен носи обилни приходи на османската власт, която облага целия стокооборот в империята и водния търговски трафик с многобройни пазарни и пристанищни такси и мита.[18]

Но търговската дейност все пак е ограничена в условията на османския феодален ред. Тежката експлоатация на раята не й позволява да добие, а и да съхрани по-значителен излишък от своето производство, който постоянно да разпродава по вътрешните пазари. Честите войни, произволи и несигурност смущават търговския обмен. Занаятчиите са обременявани постоянно от непосилни принудителни държавни поръчки и обслужване на армията по време на походи. И те, и дребните търговци в градовете се занимават и със земеделска работа, която ги поставя неизбежно в пряка

S. Schweigger, Eine neue Reissbeschreibung auss Deutschland nach Constantinopel u. Jerusalem, Nürnberg, 1608, p. 44.

[16] *Љ. Стојановић*, Стари српски записи и натписи, Зборник за историју српскога народа, I од., књ. 1, 1902, № 970, с. 273.

[17] *Iv. Šakazov*, Bulgarische Wirtschaftsgeschichte, Berlin u. Leipzig, 1929, p. 217—237; *Ив. Пастухов*, Българска история, II, С., 1943, с. 338; сл.; *Б. Цветкова*, Принос. . ., ИИБИ, V, с. 93 сл.; *Ö. L. Barkan*, Quelques obsetvations sur l'organisation économique et sociale des villes ottomanes des XVIe et XVIIe siècles, La Ville, 2. Recueils de la Société J. Bodin, VII, Brussel, 1955, p. 289—311; *Н. Тодоров*, По някои въпроси на балканския град през XV—XVIII в., ИПр., XVIII, 1962, 1, с. 32—58.

[18] *Ю. Юрданов*, История на българската търговия до Освобождението, С., 1957; *Ив. Сакъзов*, Стопанските връзки между Дубровник и българските земи, С., 1930; *Ив. Сакъзов*, Търговията на България с Анкона през 16 и 17 в. по нови извори, ИИД, IX, 1929, с. 1—44; *J. v. Hammer*, Des Osmanischen Reiches Staatsverfassung und Staatsverwaltung, I, Wien, 1815, p. 282—321; *Ö. L. Barkan*, XV ve XVI ıncı asırlarda Osmanlı Imparatorluğunda ziraî ekonominin hukukî ve malî esasları. I. Istanbul, 1943; *М. Соколоски*, Пет закони за пазарните такси и ушурот от времето на Сулејман Величествени, ГИНИ, II/1, Скопје, 1958, с. 297—321; *Извори* за историята на правото в българските земи, I, С., 1962; *Б. Цветкова*, Към въпроса за пазарните и пристанищни мита и такси в някои български градове през XVI в., ИИЗИ, XIV—XV, 1964, с. 243—262; *Б. Цветкова*, За режима на стопанската обмяна между румънските и българските придунавски земи през XVI в., Сб. Българо-румънски връзки и отношения през вековете, Изследвания. I, С., 1965, с. 137—143; *H. Tunçer*, Osmanlı Imparatorluğunda toprak hukuku, arazı kanunları ve kanun açiklamaları, Ankara, 1962.

зависимост от феодалите, господари на едно или друго градско средище.[19]

Измъчени от денонощен труд в душните работилници и по прашните чаршии, претоварени с данъци, изтощени от дълговременни повинности в услуга на войската по далечни фронтове, градските труженици прекарват нерадостен, в грижи и оскъдица живот. Къщите, които обитават, са ниски, мрачни, от пръст, с отвори по покривите вместо прозорци.

През XV—XVI в. османската власт не изравнява по положение цялото зависимо население. Тя обезпечава на известни категории по-специален статут срещу определени техни служебни задължения. Между тях са войнуците. Отредено им е да служат в султанските обори и в обоза на армията по време на война. Срещу това те ползуват свободен от данъци дял земя (бащина) и са облекчени от „извънредни" данъци. Бащини притежават и т. нар. доганджии, натоварени да доставят ежегодно соколи в султанския двор за ловните развлечения на управниците. Охраната на проходи и пътища е възложена на дервентджии, които нямат бащина, но са освободени от „извънредни" данъци.

Подобни данъчни облекчения ползуват и маденджии (рудари), челтукчии (работници в султанските оризища), ягджии (маслари), тузджии (солничари) и пр.[20]

Джелепкешаните са задължени да осигуряват снабдяването с дребен добитък (овце и кози) на големите имперски градове и армията. Това са по-заможни люде, едри овцевъди, най-вече българи от градове и села, които, облекчени от „извънредни" данъци, съумяват да заобиколят държавната забрана и да търгуват свободно с дребен добитък. По този път те натрупват парични средства и се обособяват като имотна прослойка от българското общество с нарастващо влияние и самочувствие.[21]

Подобно на всички немюсюлмански поданици на османската държава и българите понасят тежестите на установения за тях режим на религиозно-народностна дискриминация[22]. Данъчното им бреме е по-тежко от това на мюсюлманската рая. Страхът от съпротивителни опити налага строгото запрещение на господарите: немюсюлманите, презрително назовани „гяури" (неверници), нямат право да носят оръжие. Религиозните си обреди трябва да извършват в потулени подземни черквици. Гласовитият звън на черковната камбана се счита от мюсюлманите като предизвикателство към тях, затова само приглушеният монотонен звън на дървеното клепало призовава в черква християните. Те нямат право да изявяват самочувствието си на обществено място — дрехите им трябва да не блестят с ярки цветове. А когато яздят покрай турчин, са длъжни да слязат, почтително да поздравят и да му отстъпят дори коня си.

---

[19] Срв. напр. *Б. Цветкова* в: ИИБИ, VI, с. 171—173.

[20] *Г. Гълъбов,* Османско-турски извори за българската история, св. I, III, ГСУ ифф, XXXIV, 1938, XXXIX, 1942/43; *Б. Цветкова* в: ИИБИ, VI,158 сл.; *Б. Цветкова,* К вопросу о положении дервентджийского населения в болгарских землях в период турецкого господства, Ученые записки ИС, XX, 1960, Москва, с. 196—220; *N. Beldiceanu,* Les actes des premiers sultans conservés à la Bibliothèque Nationale de Paris, II. Paris—La Haye, 1964 и др.

[21] *B. Cvetkova,* Le service des celep et le ravitaillement en bétail dans l'Empire Ottoman (XVe—XVIIIe s.), Etudes historiques, III, Sofia, 1966, p. 145—172

[22] *Б. Цветкова,* О религиозно-национальной дискриминации в Болгарии во время турецкого владычества, Советское востоковедение, 1952, 2, с. 78 сл.

Чужденците описват с изумление тази атмосфера на дискриминация, която развързва ръцете на произвола, отежнява феодалната експлоатация. „Чаушите — разказва Ст. Герлах — имат тази власт да вземат от всеки срещнат, каквото и да кара, коня му и да го яздят няколко мили. Горкият човек тича подире му, додето намери коня си. Това рядко се случва на турците, но на християните — твърде често. Угнетението е дотам непоносимо, че даже цели села избягват и се преселват в пустини, защото християните са принудени да дават на всеки турчин конете си, децата си, храни, вино, които са спечелили през годината с труд и пот, а освен това да изтърпяват много бой."[23]

Но най-тежко от всичко е страшното девширме (набиране на християнски деца за еничерския корпус).[24] Периодично османската власт събира най-будните и най-лични християнски момчета, откъсва ги завинаги от дом и близки, помюсюлманчва ги и ги подлага на специално обучение, за да попълня от тях фанатизирания си пехотен корпус (йени чери) и дворцовите служби. Немалка част от тях тя разпръсква като роби и слуги из именията на богати и знатни турци. Това е едно от средствата, чрез които османската власт се стреми да обезроди поробеното немюсюлманско население, да стопява жизнените му сили, да намалява численото му превъзходство.

Но въпреки тези изпитания българите запазват своето народностно самосъзнание в течение на векове посредством известни порядки на вътрешно самоуправление, които поддържат у тях обществена будност. Твърде оскъдните и съвсем непроучени източници са несъмнено причина този важен въпрос да бъде пренебрегнат от изследвачите на българската история през първите векове на османското господство. Тия източници позволяват да се предполага, че българите не само в градовете, но и по селата са имали своя обществена организираност. Безспорно нея има пред вид и османският кадастър, когато описва във фискалните и поземлени регистри жителите на различни селища, обособени в „общности" —

---

[23] *St. Gerlach*, op. cit., p. 49, 369.

[24] *Цв. Георгиева,* Развитие и характер на кръвния данък в българските земи, ГСУ фиф, III — история, т. LXI, 1967, с. 37—72.

„невернишка“ (джемаат-и геберан), „мюсюлманска“ (джемаат-и мюслиманан), „еврейска“ (джемаат-и йехудиан) и пр.

Въпреки липсата на изрични указания и българските общини подобно на влашки, гръцки, албански и пр., които са много по-добре изследвани досега, вероятно са имали свои местни първенци, посредници между българската рая и османската власт. Упоменатите тук и там в български и османски източници банове, старейшини, кнезове в Северозападна България са сигурно такива представители на народностното самоуправление.[25] Без съмнение те са помощниците на фискалните служители по време на данъчното разхвърляне и облагане, което се извършва в кадийския съд с участието на представители на раята. Общините са стара, прастара народна организация, която надживява вражески стихии, бедствия, опустошения, чуждо владичество. Османските завоеватели са заставени да зачитат тяхната относителна самостоятелност, за да ги използуват като проводници на мероприятията си всред подвластното население. Затова официалното законодателство запретява всяко посегателство върху общинската земя — т. нар. мерà, дори и когато спахиите се домогват до нея. В поземления закон от 1609 г. изрично се изтъква стародавният произход на тия порядки, останали от „предишно време“, което „никой не знае“. Обявява се за противозаконно накърняването на общинската мерà, защото „тя е предназначена за всички жители на селото“[26]. Общинната организираност на раята се долавя и в порядъка на солидарна отговорност в българските селища при издължаване на данъците или при други поводи, които пряко засягат османския феодален ред.[27]

Тази задружност в изпитания, тегоби и беди обединява тежненията и обществените настроения на българското население, формира съзнание за обща участ, вкоренява убеждението за необходимостта от солидарен отпор срещу посегателствата на насилниците.

По-будно обществено и народностно самосъзнание запазват и утвърждават българите, зачислени към някои категории население със специални задължения (войнуци, доганджии, дервентджии и пр.).

Замогването на други слоеве от българската общественост при условията на османското владичество (най-вече търговци, занаятчии, джелепкешани) допринася за тяхното обществено изтъкване и ги налага като народностно осъзната среда в стопанския живот на нашите селища.

---

[25] Срв. *Б. Цветкова,* Към въпроса за класовите различия в българското общество през епохата на турското владичество, ИПр., VIII, 1954, 2, с. 166—174.

[26] *НБКМ, Ориенталски отдел* — Ор/1332, л. 77 аб.

[27] Срв. напр. *Die Protocollbücher* des Kadiamtes Sofia, bearb. G. Gălăbov, hsg. H. Duda, München, 1960, №. 211, 380; *НБКМ — Видински кадийски регистри 38,* л. 44б, док. I, л. 61а, д. I, 161а, л. 69б, д. I; *А. Матковски,* Турски документи за ајдутството и арамиството во Македонија, I (1620—1650), Скопје, 1961 (ТДАА), № 60, 65, 66, 67, 80 и пр.

Но българският народ живее в робските столетия и чрез ревниво пазените си културни традиции, и чрез богатото си културно творчество. Предаността към родното, непримиримостта с османския феодален порядък подклаждат огъня на непрестанна многовековна съпротива срещу този порядък.

Разровим ли прашните и избледнели от времето османски архиви в Софийската народна библиотека, богатите скрижали на Дубровнишкия и Венецианския архив, ръкописите на Виенската и Парижката библиотека и на Британския музей, пред нас се зареждат стотици неползотворени досега свидетелства от вековете за непримиримата борба на българите срещу османското господство през XV—XVIII в. Тези свидетелства разсейват утвърдения в научната литература мит за „мрачните векове“, неправилната традиция, която представя столетията, предхождащи Възраждането, като време на безпросветен гнет, а българския народ като смазан и покорен роб. В светлината на недостатъчно разработени досега исторически данни XV—XVIII векове в България са озарени от ярката светлина на неугасим съпротивителен огън. Този огън се поддържа преди всичко от хайдутството — трайна и ярка изява на непомръкналата народна свяст през вековете на най-тежко чуждо господство. Чрез хайдутството българите опазват и утвърждават волята си за съпротива срещу феодалното угнетение. В безчислените действия на хайдутските дружини нашир и длъж по българските земи през XV—XVIII в. се закалява решимостта за въоръжена борба, изяснява се постепенно съзнанието за целеустремени освободителни усилия.

Десетилетия наред в българската историография надделява тезата, добила при това широка гражданственост, че хайдутството е изява преди всичко на непримиримост с произволите на отделни насилници, че хайдутските действия са по-скоро опити за лично отмъщение на пострадалите от тия произволи люде. Хайдутството е познато повече като антифеодален въоръжен отпор на угнетеното българско население, представен от низ безименни и ограничени по обсег и цели акции. В сравнително малкото проучвания не е доказано и изяснено, че независимо от подбудите на отделни хайдути това самобитно народно движение има определена политическа насоченост, че през известни периоди в него натежават народноосвободителни цели.

Развитието и динамиката на хайдутството са представени твърде опростено — възприето е разбирането, че това движение добива най-голяма острота през XVIII в. Очертанията му в предходните столетия се губят в неяснота, която принизява в известен смисъл значението му. При това хайдутството в българските земи не е обрисувано в дълбока връзка с всички други форми на антифеодален отпор, с всички освободителни движения през вековете. Затова все още недостатъчно осветлено е и неговото място и значение в борбите на българите срещу османското господство през XV–XVIII в. Още по-малко усилия са направени хайдутството да бъде показано върху фона на многобройните и непрестанни антифеодални движения в другите османски владения на Балканите, за да се обяснят ония предпоставки, които неведнъж насочват хайдутите към единни действия с подобни народни борци от различни балкански страни, в това число и със самата угнетена турска рая.

Причините за тия неточни представи за хайдутството трябва да се търсят преди всичко в оскъдицата на изворни данни, която доскоро спъваше и ограничаваше изследванията в тази област. Хайдутството бе известно предимно по несигурните сведения на народния епос, където художествената измислица на възторжения народен певец замъглява често историческата точност. Малкото достъпни турски документи, обнародвани от А. Рефик и П. Дорев[28], и сведенията от някои чужди пътеписи далеч не бяха достатъчни за изясняване действителния облик и ръст на хайдутството в България. Едва през последните години станаха достояние на научната общественост по-обилни данни за хайдутството, извлечени предимно от османските архиви.[29] Това разширяване на документацията постави нови затруднения пред изследвачите. Подчертаното пристрастие и ненавист на османската власт спрямо народните борци превръща официалните документи в нелек за тълкуване материал. В тия документи хайдутите навсякъде са изобразени с отрицателните черти на „разбойници“ и са обсипани със злъчни прозвища, а действията им са принизени до нивото на обикновени злодеяния. Османската канцелария стереотипно отбелязва в документите по един и същ начин и хайдутските, и истинските разбойнически прояви: нападения на пътници, домове, населени места, убийства, отвличане на пари и имущество. Затова се налага извънредна предпазливост при разграничаване на хайдутството от обикновеното разбойничество, нещо, което не винаги са успели да постигнат малкото изследвачи и издатели на османски източници.

---

[28] *Документи за българската история* (ДБИ), III, С., 1940; A. Refik, Turk İdaresinde Bulgaristan (973—1255), Istanbul, 1933.

[29] Ι. Βασδραβέλλη. Ἱστορικὰ ἀρχεῖα Μακεδονίας. Α'. Ἀρχεῖον Θεσσαλονίκης 1695—1912, Θεσσαλονίκη, 1952; Β'. Ἀρχεῖον Βεροίας. Ναούσης, 1954. Ι. Βασδραβέλλη. Ἁρματολοὶ καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν. Θεσσαλονίκη, 1948. *Д. Шопова,* Македониа во XVI и XVII век, Документи од цариградските архиви (1577—1645), Скопје, 1955; *А. Матковски,* пос. съч., I (1620—1650) II (1650—1700), Скопје, 1961; *Б. Цветкова,* Нови архивни източници за въоръжената съпротива в българските земи срещу турския феодален ред през XVI—XVIII в., ИДА, VIII, с. 208 — 243; Турски документи за историјата на македонскиот народ, серија I, II, Скопје, 1966, № 53, 54, 59, 139, 187, 229, 283; Ι. Κ. Βασδραβέλλη. Ἁρματολοὶ καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν. Β' ἔκδοσις Θεσσαλονίκη, 1970.

Независимо от тези трудности османските документи са засега най-обилният градивен материал за проучване на хайдутството през XV—XVIII в. От тях все пак най-точно може да се съди за силата, обхвата и проявите му, за които най-добре била осведомена заинтересуваната и засегнатата османска власт.

Този материал, съпоставен с по-оскъдните сведения на домашни извори, пътеписни бележки и други нетурски свидетелства, разкрива богата възможност за по-пълно проучване на хайдутството в неговите многовековни проявления и цялостен обсег в земите, населени с българи през XV—XVIII в., за по-правдивото изясняване на неговата същност, насоченост, значение.

Най-ранните хайдутски прояви ни отвеждат към началото на петнадесетото столетие, към онова време, когато в наскоро покорена България османската власт установява своите институции.

/Из

Хайдутството в този ранен период е до известна степен продължение на антифеодалната съпротива от епохата, предшестваща османското завоевание. Векове наред българските селяни са се бунтували срещу насилията на царе, боляри и духовници. Сега старите господари са заменени с нови — османски спахии, бейове, чиновници. Но феодалното бреме не е отменено, неправдите и своеволията не са се свършили. При това новите господари на земята са не само чуждонародни, но и иноверни угнетители, и то във време, когато религията е белег на народностна принадлежност. Затова старата вековна непримиримост към феодалните порядки пламва с още по-голяма сила, втъква в мазолестите ръце на измъчените бедни люде от села и градове дълги сопи, ръждясали копия, секири и тежки боздугани и ги прокужда далеч от дом и огнища да мъстят на посегателите, да воюват за по-добър живот.

През първите десетилетия на XV в. хайдутството носи чертите на освободителна борба. Все още е жив споменът за свободната българска държава. Будни български среди живеят с надежди за избавление и изявяват неведнаж освободителните си пориви в самия край на XIV и началото на XV в. Легендите, преплетени със смътни исторически известия, показват как тия среди, възглавявали защитата на известни селища и райони по време на османското завоевание, продължават след това въоръжената съпротива. Историческата традиция представя например последния защитник на крепостта Ловеч Кусам войвода като вожд на триста непокорни юнаци, които дълго бродят из този край и водят борба с новите господари.[30] Все такъв характер имат вероятно и някои проявления, за които свидетелствува неотдавна открит и неизползворен в научната книжнина източник — „Сказание за верските победи на султан Мурад“ (Газават). При навлизането на сборната християнска армия в българските земи през 1443 г. бележитият пълководец Ян Хуниади се натъква на въоръжени групи българи. На тях той възлага да бъдат авангард на кръстоносните войски по пътя им от Ниш към София.[31] Трудно е да се установи точно от кои среди изхождат тия български бойци. Без съмнение това са люде, привикнали към въоръжена борба, щом опитният военачалник ги натоварва с отговорната задача на авангардни части. А при условията на османското господство, когато немюсюлманската рая е лишена от оръжие, може с основание да се допуска, че известието на „Газават“ се отнася именно до хайдути — единствените въоръжени борци срещу чуждото господство в страната. Разбира се, не е изключено и друго — тези люде да са от ония категории население (войнуци, мартолоси и пр.), които под една или друга форма участвуват в помощните корпуси на османската армия и във въоръжената защита на пограничните райони. Известно основание за това е друго сведение на „Газават“, че кръстоносните войски са получили подкрепата на войнуци и рая от Югозападна България (най-вече от Радомирско).[32] Участието на войнуци в подобни прояви не е изненадващо — тия среди столетия наред съставляват част от най-будните и метежни елементи в поробена България и нерядко сами поемат хайдутските пътеки. Някои от тях са потомци на български властели отпреди османското завоевание.[33] Произходът им, по-самостоятелният им статут и включването им в помощните отряди на османската армия внедряват у тях дух на по-голяма волност, по-ясно народностно самочувствие.

---

[30] *Б. Каракановски,* Превземането на град Ловеч от турците в 1474 г., Сб. Ловеч и Ловчанско, II, С., 1930, с. 96—100.

Така или иначе масовото участие на въоръжени българи в похода на Владислав III Ягело и Ян Хуниади в 1443 г. е указание, че българското население, което от половин век оказва отпор на османските завоеватели, не е сложило оръжие след окончателното покоряване на България.

Несмирилите се българи водят тежка партизанска борба още от началото на XV в., като търсят убежище в планината и закрила зад гъстите горски шумаци. Тук-там лаконични известия загатват за хайдутски гнезда из българските земи. Един от най-ранните пътеписатели на България — бургундският рицар Бертрандон дьо ла Брокиер (1433) — представя Ихтиманските възвишения като свърталище на метежни елементи, които той назовава „разбойници и крадци“.[34] Така квалифицират хайдутите и повечето чужди пътешественици, защото получават осведомление за пропътуваните места предимно от турските си придружители и чиновници из селищата. Известно е, че за всички техни предубедени информатори борците срещу съществуващия ред са обикновени злосторници и разбойници. Това убеждение се затвърдява у чуждите пътешественици и по друга причина — че хайдутите често нападат търговски кервани и богати пътници, за да се снабдяват с пари и стоки. В старите османски дефтери от XV в. неведнаж служителите на кадастъра са отбелязали грижливо многобройни хайдутски свърталища (harami yatağı), попаднали в обсега на едно или друго османско феодално владение. Такива места били например землищата на по-късно възникналите села Сърнево, Разградско, и Войница, Видинско, местността при моста на р. Еркене, недалеч от Узункюпрю (в Източна Тракия, сега в Турция), и пр.[35]

---

[31] — [32] *H. Inalcık, M. Oğuz.* Yeni bulunmuş bir „Gazavât-i sultan Murad". AÜDTCFD, VII, 2, p. 488.

[33] *H. Inalcık.* Od Stefana Dušana do Osmanskog carstva, POF, III—IV, Sarajevo, 1953, p. 47.

[34] *Ch. Schefer*, op. cit., p. 201.

Така разкъсаните сили на попадналия под робство народ се обединяват тук и там в хайдутски дружини, които се загнездват в места, най-често покрай пътища и проходи, отгдето по-неуязвимо могат да извършват акциите си срещу османски властници, чиновници, военни лица и др. Тия прояви очевидно смущават сериозно османската власт, която се стреми всячески да угаси огнищата на народна съпротива. Тя все още не се е утвърдила в България и напряга сили да задържи и разшири господството си както в Анадола, така и в незавоюваните още балкански страни. За да обезвреди хайдутските свърталища, османската власт се стреми да ги постави под постоянна охрана чрез своеобразната стражева институция на дервентджиите. Тия зависими люде са облекчени от някои данъчни задължения, за да охраняват между другото властта от народните борци — хайдутите. Все по същия начин османските властници полагат грижи да усмирят и друго хайдутско свърталище — незаселената обработваема площ (мезра) Войниче в областта Загория (Северозападна България), по-късно споменатото с. Войница. Поради това, че тук бродят хайдути, назовани в регистъра „разбойници“, мястото, вероятно проходно, е обявено за дервент (проход) и в него поселени двадесет домакинства, без съмнение с дервентджийски статут. По данни от 1471 г. това бивше „хайдутско сборище“ фигурира като доходен източник към тимара на Мустафа, син на Али.[36]

Другаде османските управници прилагат по-различни мерки: привличат мюсюлмански поселници — най-сигурна защита срещу хайдутите, или пък създават в изпълнените с хайдути места средища на мюсюлманска религиозна пропаганда, където също се стичат непрестанно множество мюсюлмански поклонници. Така например сам султан Мурад II нарежда да се построи при едно хайдутско свърталище мост на реката Еркене с джамия и имарет. Постепенно тук възниква и малкият градец Еркене, населен предимно с турци) Ръководен от стремежа да обезпечи сигурност за властта в района на една хайдутска местност в Разградско, тутраканският субашия Бали бей, син на изтъкнатия османски сановник Яхя паша, построява там теке. Така старият бунтовен кръстопът става мюсюлманско религиозно средище и получава най-добрата охрана чрез непрестанно тълпящите се тук мюсюлмански пришълци.[37]

---

[35] *НБКМ — Ор. отдел* — ОАК 217/8, л. 28б—29б; ОАК 265/27, л. 1б; *M. T. Gökbilgin*, XV—XVI asırlarda Edirne ve Paşa livâsı. . ., p. 216.

[36] *НБКМ, Ор. отдел* — ОАК 265/27, л. 1б.

Тия усърдни мерки на османската власт едва ли могат да бъдат предизвикани от обикновени разбойнически прояви — очевидно се касае до по-сериозни хайдутски действия. Неотклонният стремеж на османските властници да се справят със средищата на народната съпротива се обяснява и с това, че тя се разразява още през XV в. в по-значителни акции срещу чуждите господари, и то вероятно с освободителни цели. В 1454 г. старинна приписка споменава например за някакви неизяснени съпротивителни опити около София. Назовава се името на българския войвода Радич, може би хайдутски вожд, пленен от самия султан Мехмед II — завоевателя на Цариград.[38] Краткото съобщение не съдържа и намек за историческите обстоятелства, свързани със залавянето на Радич. Може би този народен главатар е възглавил някой не съвсем маловажен съпротивителен опит, който заставил дори самия владетел да се занимава с усмиряването му.

Това са несъмнено събития, породени във връзка с всеобщия смут и вълнения сред балканското население около падането на Цариград (1453 г.). Малко след тази катастрофа за балканските страни Мехмед Завоевателят се отправя срещу Сърбия (1454 г.). Може би българските въоръжени борци в София са искали да се възползуват от неговата ангажираност на северозапад, за да подемат борба в тила на бойните му сили, и то по главния военен път, отгдето се придвижвали те. Не е случайно, че тия събития се локализират около София. Турската колонизация и тук, както в много други български градове и прилежащата им област, далеч не е подавила местното българско население, нито неговото народностно самочувствие. Това е привлякло вниманието дори на случайно и мимоходом миналия през София дьо ла Брокиер.[38a]

Макар и оскъдни и не винаги съвсем ясни, всички набелязани дотук данни от XV в. позволяват да се догаждаме, че хайдутството още през този ранен период не е само обичайната изява на антифеодален отпор през средновековието, но едновременно и борба, в която прозират народноосвободителни тежнения.

Отминава и последното десетилетие на XV в. Османската феодална система се утвърждава все по-крепко в България, учрежденията и органите ѝ натежават върху покореното население по-силно от предходното столетие, толкова повече, че българските земи стават средишни провинции на империята, проходна зона за османските войски в честите им походи към Средна Европа и основен източник за продоволствие. Тия обстоятелства създават предпоставки за изостряне на антифеодалния отпор, за разгръщане на хайдутските действия. Към такива догадки ни навеждат и сведенията на една султанска заповед от 1528 г., запазена в архивите на Парижката национална библиотека. В този документ върховната власт признава, че са се появили метежници и хайдути в санджаците Кюстендил, Вълчитрън, Призрен, Аладжа Хисар (Крушевац), в казите София, Скопие и др. Нарочен инспектор е изпратен да провери усърдно заедно с местните длъжностни лица положението в тия райони, да следи хайдутските ятаци, да залови самите хайдути. В заповедта се нарежда, ако тия хайдути биха се изтеглили в други санджаци, да се алармират съответните санджакбейове.[386] Времето и областите, обозначени в заповедта, навеждат на известни предположения. Наскоро е отшумяла битката при Мохач (1526 г.) и османците се стремят да наложат господството си в Унгария.

---

[37] *M. T. Gökbilgin*, op. cit., p. 216; *Ор. отдел* ОАК 217/8, л. 28б—29б.
[38] *Љ. Стојановић*, Српски родослови и летописи, ГСДУ, кн. 53, 1883, с. 90.
[38a] *Ch. Schefer*, op. cit., p 202.

и

Войните на северозапад поглъщат главните сили на османската власт. А това улеснява в известен смисъл народната съпротива. От друга страна, не е случайно, че са се раздвижили именно тия по-западни балкански краища, които и по-късно стоят начело по обсег и интензивност на хайдутството. Те са отдалечени от имперския център и са с планински терен, а същевременно в близост до големи пътища, откъдето могат да уязвяват минаващите войски на Сюлейман Великолепни. Може би и затова главно е тревогата на върховната власт да поддържа спокоен и сигурен пътя и тила на войските си, устремени към завоевания в Европа. От друга страна, споменатата заповед подсказва ясно, че хайдутските действия са вече съвсем смущаващи прояви в набелязаните области, щом върховната власт вдига на крак органите си от толкова санджаци и назначава специален чиновник да се занимава с това. Долавят се и широките обществени опори на хайдутството — в султанската заповед се говори за хайдутските ятаци (помагачи) със същата ненавист и тревога, както и за самите хайдути.

и

Но ако все още хайдутството не е станало тежка грижа за властта, няколко десетилетия по-късно то се превръща в истински бич за нея. Този чувствителен прелом в интензивността и обсега на хайдутството от втората половина на XVI в. нататък трябва да се свърже неизбежно с дълбоките изменения в османската феодална система по това време.

Занизват се все по-тревожни десетилетия. Залязва прославеното военно-политическо могъщество на Османската империя, която в течение на близо век и половина бе успяла да разпростре господството си над огромни територии в Европа, Азия и Африка. По бойните полета все повече се разсейва легендата за непобедимото османско оръжие, а европейските неприятели на Турция стават все по-дръзновени и нападателни. Напразно великият везир Мехмед Соколович се мъчи да омаловажи поражението при Лепанто (1571 г.) и с високомерно предизвикателство заявява на съюзените неприятели: „Като унищожихте флотата ни, само ни обръснахте брадата, а като ви откъснахме едно владение (Кипър, 1572 г., б. м), ние ви отрязахме ръката."[39]

---

[386] Bibliothèque Nationale de Paris, Fonds Turc 81, f⁰ 66v—67v.

Упадъкът е причинен от дълбоки изменения в спахийската система.[40] По-едрите спахии, натрупали значителни парични средства от обилна феодална рента, участие в търговска дейност и пр., започват да закупуват противозаконно спахилъци, да заграбват с измама и насилие ленове на дребни спахии, да разширяват обсега на владенията си. Те все повече се стремят да ги откъснат от опеката на централното управление и да станат самовластни и необвързани със служебни задължения господари. Държавата, притисната от финансови затруднения, посяга все по-често върху спахилъците, за да ги причисли към личните султански земи и да ги дава на временни откупчици срещу наддаване. Някои от спахиите участвуват в откупничеството.

По този път спахилъкът преминава все повече в ръцете на случайни лица — овълчени откупчици, алчни да изтръгнат от предадените им земи колкото могат повече приходи през кратките си откупни срокове. Но спахилъците попадат твърде често и във властта на други лица, все така необвързани със задължения към централната власт — представители на дворцовата аристокрация и султански любимци. Всички тия непотомствени феодали са обзети от една грижа — да разширят владенията си по законни и незаконни пътища и да получават възможно най-големи доходи от земите си.

---

[39] *J. v. Hammer*, Histoire de l'Empire Ottoman, VI, Paris, 1836, p. 422—434

[40] По тези въпроси ср. *M. Akdağ*, Timar Rejiminin Bozuluşu, AÜDTCFD, II, 4, 1945; *А. С. Тверитинова*, Восстание Кара Языджи — Дели Хасана в Турции, Москва — Ленинград, 1946; *N. Filipović*, Odžakluk timari u Bosni i Hercegovini, POF, V, 1954—55, p. 251—274; *H. A. R. Gibb — H. Bowen*, Islamic Society and the West, I, I, London — New York, Toronto, 1957, p. 173—199; *B. Cvetkova*, L'evolution du régime féodal turc de la fin du XVIe jusqu'au milieu du XVIIIe siècle, Etudes historiques, I, Sofia, 1960, p. 173—206; *Б. Цветкова*. Откупната система (iltizam) в Османската империя през XVI—XVIII в., ИИПН, XI/2, 1960, с. 196—221; *В. Мутафчиева*. За състоянието на спахилъка през XV—XVI в., ИПр., XV, 3, с. 32—64; *B. Cvetkova*, Recherches sur le système d'affermage (iltizam) dans l'Empire Ottoman au cours du XVIe—XVIIIe s. par rapport aux contrées Bulgares, RO, XXVII/2, Warszawa, 1964, p. 111—132; *Б. Цветкова*, Новые документы о спахийском землевладении в Османской империи в конце XVI в., Сб. ВИИНЮВЦЕ, I, Москва, 1964, с. 199—220; *Стр. Димитров*, За аграрните отношения в България през XVIII в.п Сб. Паисий Хилендарски и неговата епоха, С., 1962, с. 129—167; *B. Cvetkova*, Changementsf intervenus dans la condition de la population des terres bulgares (depuis la fin du XVIe jusqu'au milieu du XVIIIe s.) Etudes historiques, V, 1970, p. 291—318; *H. Inalcık*, Adâletnâmeler. Türk Tarih Belgeleri Dergisi, II, 3—4, Ankara, 1967; *H. Inalcık*, The ottoman decline and its effects upon the reaya. IIe Congrês International des études du Sud-Est européen. Athènes, 7—13 mai, 1970, отд. отп., с. 1—20.

Добралите се по различни начини до спахилъка нови феодали и забогателите по-едри стари поземлени владетели се отклоняват по най-различен начин от военната си служба. Не смогват да я изпълнят и обеднелите и недоволни тимариоти. По-заможните се откупуват или изпращат слуги и наемници да ги заместват. Не случайно политическият писател от тази епоха Айни Али иронично подмята, че „по време на походи и при изпълнението на всякакви служебни задължения на 10 ленни владения се явява по един човек, но по време на [прибиране] доходите за един тимар спорят десет души.“[41]

Залезът на военноленната система довежда и до дълбоко разтление на цялата администрация. „С една дума — обобщава картината на разрастващия се упадък Рико, — това е управление, в което няма нищо почтено, нищо справедливо, нищо похвално.“[42]

Обрисуваните промени засягат най-тежко зависимото население. Хищни поземлени господари, алчни да натрупат богатства, непокорни и своеволни в своите владения, жадни за лесни печалби откупчици, финансово изтощена държава с подкупни и безчинстващи чиновници, разпусната армия, озверена от нередовни заплати и чести военни поражения — всичко това превръща в непоносима тежест живота на многобройните обикновени труженици в българските земи. Опразването на държавната хазна, обезценяването на сребърното акче и всички смущения в стопанския живот,[43] произлезли от това, довеждат до голямо поскъпване на продуктите от първа необходимост. „Цените на облеклото и хранителните продукти се покачиха“ — оплаква се Селяники.[44] Това, което преди се продавало за едно акче, сега струвало десет, според данните на Молла Хасан.[45]

По белите полета на не една старославянска черковна книга граматици и духовници с покъртителна простота и вълнение са изразили народното тегло от нарастващата скъпотия. Според една приписка от 1605 г. скъпотията била толкова голяма, че баща чедото си продавал, син — баща си, кум — кума си, брат — брата си. „Оле, беда!“ — вайка се съвременникът.[45a] Увеличаването на цените и нередките природни бедствия причиняват повсеместен глад. „И в то време беше туга от туркъ — оплаква се друг съвременник в приписка от 1571 г. — и глад велика по въсей земли, чловек чловека да попере.“[46]

---

[41] *Ayni Ali* efendinin kavanin risalesi, sene 1018, микрофилм на НБКМ, p. 76.

[42] *Ricaut*, Histoire de l'état présent de l'Empire Ottoman, Paris, 1670, p. 534.

[43] Срв. напр. *H. İnalcık*, Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş ve inkişafı devrinde Türkiye'nin iktisadî vaziyeti üzerinde bir tetkik münasebetiyle, Belleten, XV, 1951, 60; *Gibb-Bowen*, op. cit., I, p. 174; *Belin*, Essais sur l'histoire économique de la Turquie d'après les écrivains originaux, Paris, 1885, p. 98 сл.; *W. F. A. Behrnauer*, Hâgi Chalfa's Dusfûr ül amel. Ein Beitrag zur osmanischen Finanzgeschichte. ZDMG, XI, Leipzig, 1857, p. 128 сл. и др.

[44] *Tarih-i Šelâniki*, ръкопис на Ор. отдел — НБКМ — Ор/782, л. 186б.

[45] *Thalloczy-Karaczan*, Eine Staatschrift des bosnischen Mohammedaners Elkjafi über die Art und Weise des Regierens. AfSPh, 32, Berlin, 1911, p. 147—148.

Османските поземлени господари и особено спахиите се стремят незаконно да увеличат фиксираната им от държавата феодална рента. По-дребните от тях са тласкани към това и поради обстоятелството, че неизменната по размер рента намаляла реално при обезценяването на монетите и не била достатъчна за издръжката им. Фискалният натиск над раята се изразява в опитите на османските феодали да превърнат в парични някои от основните натурални данъци като десятъка. Още в 1550 г. селяните от софийското село Губислав се оплакват пред кадийския съд, че техният спахия Мехмед ги принуждава противозаконно да му дават десятъка в пари.[47] В началото на XVII в. войводата на хаса, към който спадали софийските села Горубляне, Орман и Крив, бил наложил на раята да му плаща десятъка в акчета на стойност, двойно по-висока, отколкото съответните зърнени храни имали на местното тържище.[48] За да изтръгнат пари, спахиите отказвали да приберат десятъка през сезона, когато се събират храните.[49] Струпаните снопи, плодове или зеленчуци остават да гният на открито и се похабяват. След като всичко се съсипе, идват спахийски хора, корят селяните, че храните са станали негодни за използуване, и искат десятъка в пари.

Някои властници пък своеволно увеличават по размер данъците и налагат нови. През 1618 г. напр. селяните от с. Драгостинци, Софийско, протестират, че спахията ги тормози с по-големи от законните данъци.[50] През 1558 г. пък спахиите от Охридски район насилвали раята да им дава безплатно фураж и храни, при все че по обичай и закон тия храни следва да се заплащат на селяните.[51] Спахията Мустафа чауш събира от своя зиамет в Скопския санджак през 1595 г. по два пъти годишно вместо по един път полагаемия му се доход.[52] Така той буквално разорява подвластните си селища.

[45a]—[46] *Љ. Стојановић* в: ЗИЈКСН, I, № 940, с. 266, № 698, с. 215.
[47] *Die Protokollbücher*, № 128.
[48] *НБКМ*, Софийски кадийски регистър, 1—бис, л. 132а, д. III.
[49] *Die Protokollbücher*, № 915.
[50] *Die Protokollbücher*, № 905.
[51]—[52] *Д. Шопова*, пос. съч., № 52, 59.

Картината на необуздан произвол разкрива пред нас един ферман до русенския кадия от XVIII в. Забитът на вакъфа, посветен на султанката Михримах, вилнее над раите в редица села от нахията Чернова (Червен), Русенско. Заставя ги да пренасят десятъка до хамбара му, иска им произволни такси в натура — акраб-и пазар, агалък, тузлук — по един шиник зърнени храни от мюсюлманската рая и по пет шиника от немюсюлманската, взима им безплатно фураж, умишлено не им прибира десятъка, за да изчака по-добри пазарни цени за него. След това нахълтва със свои хора по селата и насила задига селския добив.[53]

Спахията на русенското село Костаниче според сведения от 1735 г. безчинствува и пиянствува из владенията си. В чифлика си в селото дава убежище на разбойници, напада с тях и ограбва дори мюсюлмани, залавя и нанася побой на невинни люде и пр.[54]

Бейлербейове и санджакбейове използуват правата си на висши административни органи в провинциите, за да налагат нововъведени от тях данъци, които постепенно властта е заставена да узакони, безсилна пред феодалния произвол.[55] Нарастват и държавните данъци и особено много извънредните; те се умножават по вид и се увеличават по размер. и. „В провинциите на държавата — признава сам османският хронист Селяники — доведоха раята до това, че й дотегна и този свят, и всичко, което се намира в него.“[56]

Трупат се върху населението ежегодно и дори неколкократно в годината доставки на храни и припаси за вечно воюващата армия. Щом тя потегли от Одрин в поход на северозапад, от султанската канцелария се пръскат многобройни заповеди до кадиите в околиите от двете страни на стария път Белград — Цариград. Нарежда се от раята в тези околии да се съберат хиляди килета (старинна мярка) зърнени храни, фураж и занаятчийски произведения за нуждите на армията. Измъчената рая е в отчаяние. Вече трети път през тази година властта събира от нея храни и припаси. Хамбарите са пред изпразване, толкова много е отнел спахията, а след него и султанските чиновници. Проточват се пак по пътищата керваните със селските коли, които отнасят остатъка от храните на селяните, грижливо скътани за зимата. Повличат се стада овце, набрани от селищата, където живее население, натоварено със задължението да доставя овце за държавни нужди.

---

[53] *НБКМ — Ор. отдел,* Русенски кадийски регистри R/8, л. 69а, д. I. R/52, л. 26б, д. I.

[54] *НБКМ — Ор. отдел,* Русенски кадийски регистър R /52, *л.* 26б, д. I.

[55] *Б. Цветкова,* Извънредни данъци, с. 49 *сл.*; Ср. *A. Sučeska,* Promjene oporezivanja u Turskoj u XVIII vijeku i pojava nameta tekâlif-i šakka. POF, X—XI, 1960—61, p. 75—113.

[56] *Tarih i Selâniki,* л. 187а, 309б.

Още не отминало това тежко изпитание, и пак долитат нови заповеди, този път от румелийския бейлербей. Те изискват, повеляват, налагат да се съберат от населението огромни количества провизии за нуждите на бейлербея. Размерът на ежедневната дажба от тия храни е определен: бял хляб — 3000 оки; овце — 100 глави, 60 килета ориз, 200 оки чисто масло, 50 оки чисто брашно, 50 оки захар, 5 оки кафе, 1 ока бахар, 2 оки восъчни свещи, 20 оки сол, 10 оки нишесте, 50 оки лук, 10 оки нахут, 30 оки мляко, 10 оки кисело мляко, 50 кокошки, 100 оки зеленчук, 10 оки лоени свещи, 500 килета ечемик, 1000 оки трева, 100 коли дърва.

Изкупеното следва по закон да се заплати на населението. Но цените са строго определени от държавата в много по-малък размер от пазарните. При това държавните чиновници намират все по-често начин да не ги заплатят на раята.

Ежегодно от различни краища на страната се набират стотици работници и майстори-занаятчии за принудителни повинности по държавни пътища, строежи, в помощ на корабоплаването (весларн, товарачи, бурлаци и пр.). И техният непосилен труд много често остава невъзнаграден.[57] Леди Монтегю, посетила България в началото на XVIII в. с едно посолство, разказва с възмущение в писмата си как придружителите на посолството отказвали да заплатят на много нещастни люде, които насила били заставени да пренасят багажа им. „Те дойдоха около къщата — пише английската наблюдателка — и плачеха, скубеха косите и брадите си, така че [можеха] да затрогнат и най-безчувственото сърце. Но те получиха само удари с тояга, които им нанесоха наглите военни лица."[58]

Наред с всички насилници безогледно действуват и откупчиците.[59]

Истинска напаст за раята стават и военните, особено бойците, които се връщат от полесраженията.[60] Неуспели в похода, те се стремят да наваксат загубеното, като плячкосват най-вече българските земи, изходна база при всичките османски експедиции в Европа. Сърцераздирателни вопли се възземат над селищата, гдето те грабят, безчестят, избиват. След преминаването им години наред раята не смогва да се съвземе стопански. Тя става неспособна не само да изплаща данъците си, но дори и да се изхранва.

---

[57] За държавните доставки и повинности вж. *Б. Цветкова,* Извънредни данъци...

[58] *J. M. Berton,* Les turcs dans la balance politique de l'Europe au dix-neuvième siècle ou Considérations sur l'usurpation ottomane et sur l'indépendence de la Grèce, suivies d'une nouvelle traduction des lettres de Lady Montague sur la Turquie, Paris, 1822, p. 197.

[59] *В. Д. Смирнов,* Кучибей Гöмюрджинский и другие османские писатели XVII века о причинах упадка Турции, С. Петербург, 1873, с. 141—142; *Tarih-i Selân ikı,* л. 209а; *Ор. отдел ОАК 258/6;* Цариград — Велико везирство, III. Владелци на мукатаи, 24 реджеб, 1123 г.; Битоля — кадия, II, А. 2. а. Насилия на експлоататорската класа, 28 джемази I, 1140 и пр.; срв. *Б. Цветкова,* Откупната система..., с. 217—219.

[60] Срв. напр. *Ricaut,* op. cit., p. 535—536; *Н. Милев,* Един неиздаден документ за българската история (1597), ИИД, IV, 1915, с. 95—96.

Угнетените люде не могат да намерят закрила и удовлетворение и в подкупния вече кадийски съд. Не случайно придворният поет Вейси саркастично забелязва: „Ако ти попиташ за работите на съдиите, възможно ли е да се опишат те; когато господин съдията е твой враг, търси помощ само от бога!“[61]

Тежкото бреме на раята през XVI—XVII в. и засиленият произвол достигат до такъв предел, че дори сам познатият придворен писател Кучибей Гюмюрджински е заставен да признае: „Такова притеснение и угнетение, в което се намират бедните селяни, никога в нито една страна на света, в нито една държава не са съществували.“[62]

Засилва се и религиозно-народностната нетърпимост спрямо българите, зачестяват опитите за насилствена масова ислямизация на това население.[63] Тази атмосфера долавят всички чужденци, посетили България по това време. Бележитият дубровнишки хуманист и дипломат Р. Бошкович разказва за поведението на турските колари и чиновници, съпътствуващи чуждите посланичества в българските земи: „Тяхното нахалство спрямо християните беше извънмерно. Те никога не пропускат да ги наричат „гяури“...“ За придружаващия ги еничерин Бошкович добавя: „В турските села той не смееше да дигне очите си. Но когато бе въпрос за християни, той си придаваше надменен вид, повишаваше глас, служеше си някой път и с тояга, тъй че вдъхваше ужас на ония, които го виждаха.“[64]

Променените условия допринасят да се изравнят по данъчен режим различните групи от населението, да се заличат известни облекчения и правдини на специалните категории население, които в миналото държавата им обезпечила в замяна на тежките обязаности към нея. Все по-често, особено от втората половина на XVI в. нататък, притисната от нужда поради нескончаемите си войни, османската власт възлага принудителни доставки (İştira) и на специалните категории, освободени по закон от тях. Турските архиви са пълни с документи, от които личи, че твърде често „освободените“ фискално (войнуци, дервентджии, доганджии, мартолоси и пр.) са притеснявани с незаконни данъчни задължения от страна на феодали и държавна власт.[65]

---

[61]—[62] *В. Д. Смирнов,* пос. съч., с. 254.

[63] Срв. документалния сборник Асимилаторската политика на турските завоеватели, ред. *П. Петров,* С., 1964.

[64] *J. Boscowich,* Journal d'un voyage de Constantinople en Pologne, fait à la suite de son excellence Mr Jaq. Porter, ambassadeur d'Angleterre. A Lausanne, 1772, p. 116—119.

[65] *Ор. отдел,* Цариград — Велико везирство, I. К. Държавни доставки, 11 джемази II, 1100 г.; Цариград — Дефтерхане, I. К. Държавни доставки,

Постепенното приравяване статута на специалните категории към този на обикновената рая има съществено значение за антифеодалната съпротива. Нарасналото бреме на османския феодален режим потиска и ония среди от покореното българско население, на които през началния период на господството си османската власт осигурява отделен и по-облекчен статут. Така именно изравняването на режима за всички категории население изправя срещу господарите по-обединен противник, противофеодалният отпор нараства по сила. И нещо повече, населението със специални задължения е особено активно в този отпор. Съзнанието за значението, което османските управници отдават на особените им задължения в служба на въоръжената отбрана или вътрешната охрана, вдъхва на това население повече дързост в борбата срещу непорядките на османския феодален ред.

Чувствителното увеличаване на данъчните тежести към държава и феодали, зачестилите произволи на властниците изправят множество зависими люде пред непосилни затруднения. Те все помалко смогват да изплатят умножаващите се данъчни задължения, а зачестилите натурални доставки наред с десятъка, салариeто и харманското право стават причина понякога раите да останат дори без семена за посев. Данъчните недобори се трупат сами по себе си, те са вече указание за понижените податни сили на населението. За да се справят с данъчните си задължения и да преодолеят нарастващите трудности на ежедневието, обедняващите раи прибягват все по-често до услугите на заемодавци и лихвари, най-вече едри феодали и особено вакъфите, заможни турци, евреи и дори българи. Кадийските регистри на София, Видин, Русе, Битоля от средата на XVI в. нататък изобилстват с официално регистрирани документи за сключване на такива заеми от отделни раи. Но кадийските регистри са запазили още повече данни за лихвени заеми, получавани от големи групи население или от цели селища.[66] Изпаднали в зависимост от заемодавците си, българските труженици поемат редица неизгодни за тях заробващи условия. Така например срещу лихвения заем от 11 500 акчета, които жителите на с. Добромир, Битолско, взимат през 1634 г. от един кадия, се задължават извън своевременното му изплащане да извършат тежка ангария в кадийския чифлик.[67] Заради заема от 20 „кя-

и.

---

2 шабан 1109 г.; Цариград — Велико везирство, I. К. Държавни доставки, 2 мухарем, 1114 г.; *ОАК 181/14*, л. 114а, д. III; ДБИ, III, № 28, 41; ***Гл. Елезовић***, Дервенџје, Јужна Србија, III, 28, с. 324—326 и др.

[66] Срв. напр. *Ор. отдел — Софийски кадийски регистър 1-бис,* л. 30б. д. I, 17а, д. II, 29а, д. II, 36б, д. III, 56б, д. III; *Русенски кадийски регистър R/1*, л. 17б, д. IV; *R /2,* л. 124б, д. III; *Die Protokollbücher*, № 589, 838, 897, 1153, 1176, 1191; *ТДИМН,* I, № 76, 77, 112, 132, 154, 202—206, II, Скопје, 1966. № 16, 17, 21, 25, 31, 34, 40, 42, 55, 64, 86, 106, 107, 137, 147, 149, 159, 204, 205, 212, 217, 226, 241, 244, 257 и пр.

[67] *ТДИМН*, II, № 204.

мил“ гроша и 1000 акчета, взети от жителите на с. Ношпал, те очевидно поради невъзможност да върнат заема обещават пред съда да жънат пшеницата и ечемика в чифлика на кредитора си.[68] Все така тежък е и случаят със с. Света Петка. Жителите му поемат дълг не само да изплатят заема на Синан ага, но вместо лихвата да изпращат ежегодно по 210 аргати за прибиране реколтата от чифлика му.[69] В мрежите на лихварите попадат не само преките длъжници, но и техните поръчители, гаранти, които при неустойка на длъжниците сами понасят всички тежки последствия от това.[70] Твърде често за дългове и неизплатими лихви раята е заставена да залага имотите си на заемодавците и лихварите. В началото на XVII в. например селяни от махалата Иван в Самоков се оплакват, че някакъв местен лихвар, Елхадж Халнл чауш, им заграбил пет самокова, седем оджака (пещи за рудата), една мелница и ливадите в околностите на с. Сестримо заради дългове на бащите им.[71] Отнемането на толкова ценно имущество, между което и големи съоръжения за железодобив, е истинско разорение за раята. Според признанието на султанска заповед още от 1572 г. зависимото население в Румелия повсеместно е обвързано с лихварите и като не може да изплати дълговете си, залага имота си и освен това работи на лихварите безплатно. Поради това населението се разпиляло, а земите запустели.[72]

В източниците са отбелязани масови изселвания от много селища в българските земи поради непосилни дългове и лихви. Все по-често земите на изселените или разорилите се труженици се обсебват от заемодавците и други заможни и влиятелни турци, които ги причисляват към чифлиците си. Тази нова форма на феодално земевладение се появява през втората половина на XVI в. найнапред в югозападните български земи и Източна Тракия. Разорението и обезземляването на селяните съпътствува формирането на чифлиците.[73] То е резултат не само от задлъжняване на раите към феодали и лихвари, но и от открития и брутален натиск и грабеж на всевъзможни турски величия, жадни да погълнат повече земи и приходи в новообразуваните си чифлици.

Несъстоятелните длъжници често попадат в затвора или търпят произволите на лихвари, а и на самите държавни чиновници, когато се касае до неизплащане на данъци.[74]

[68—69] *ТДИМН,* II. № 212, 226.

[70—71] *Die Protokollbücher,* № 19, 28, 29, 56, 428, 563, 554, 545.

[72] *M. Akdağ,* Celâli Isiyanları (1550—1603), Ankara, 1963, p. 38.

[73] За чифлиците срв. *Хр. Гандев,* К истории чифликчийского землевладения в Болгарии в период до освобождения, Краткие сообщения И-та славяноведения, XXX, с. 36—65; *Хр. Гандев,* Зараждане на капиталистически отношения в чифлишкото стопанство в Северозападна България, С., 1962; *Стр. Димитров,* За аграрните отношения...; *Хр. Христов,* Аграрните отношения в Македония през XIX и началото на XX в., С., 1964.

[74] Вж. напр. *Ор. отдел, Софийски кадийски регистри 1-бис,* л. 54а, д. III, 309, с. 70, д. I; *Die Protokollbücher,* № 849, *ТДИМН,* II, № 19 и пр.

Но ако новите условия съсипват част от българската рая, те улесняват някои български среди (откупчици или събирачи на данъци, търговци, джелепкешани) да се замогнат материално, често пъти дори за сметка и в ущърб на сънародниците си.

Най-тежко засегнатите раи от настъпилите промени в османския феодален режим, онези, които понасят издевателствата на властниците, пълнят затвори, стават жертва на повсеместно ширещите се беззакония и изгубват дори дом и имущество, са средата, отгдето извират най-непримиримите бунтовници срещу тежката социална действителност. По сведения от цариградските архиви още през втората половина на XVI в. от Румелия към Анадол и Бруса пъплят несретни обезземлени селяни.[74а] Част от тях се скитат из широките търговски друмове, дебнат богати кервани в затулени места, за да живеят от заграбената плячка. Те стават разбойници. По сведенията на един османски документ от софийския архив българите Радо, Било, Христо Въчко и Иван са между нападателите на един керван персийски търговци, изненадаи от разбойническа дружина недалеч от Бруса.[75] Несретническа участ е докарала тия българи в далечен Анадол. Така неправдите на османския феодален режим изхвърлят като непотребни тия страдащи люде, своего рода бунтари срещу насилническия обществен ред.

Други пък от тези среди се вливат в редовете на съществуващите из нашите планини хайдутски дружини или образуват нови групи от въоръжени народни борци. Най-вече наличността на значителен брой разорено или тежко засегнато население от промените в османския феодален режим обяснява численото нарастване на хайдутството и неговото разгаряне през втората половина на XVI в. То е свързано с повсеместното изостряне на антифеодалната съпротива не само в европейските, но и в азиатските владения на Османската империя. През този период румелийските пътища ~~и особено Солунска,~~ Пловдивска и Казанлъшка област, са смутени от скитащи и метежно настроени анадолски селяни („левенди“ и „чифт бозан“) и ученици от мюсюлманските религиозни училища, които внасят безредие из населените места, създават несигурност и анархия.[76] Анадол десетилетия наред чак до началните години на XVII в. се разтърсва от неусмирими движения срещу султанската власт, срещу феодалното угнетение, които задълбочават вътрешното разтление на империята.[77] В такава обстановка разгръщането на хайдутството е още по-обяснимо. Хайдутският огън се разпламтява и във връзка със зачестилите войни, които империята води вече с неуспехи и дипломатически несполуки против европейските си неприятели.

[74а] *M. Akdağ*, op. cit., pp. 37—45, 68—72.

[75] *Ор. отдел* — ОАК $^{13}/_{45}$.

[76] *M. Akdağ*, op. cit., p. 40—71.

[77] *А. С. Тверитинова*, Восстание Кара Языджи...; *M. Akdağ*, op. cit.

Мнозина чужди посланици и пътешественици изпълват пътните си дневници и доклади със сензационни описания за действията на хайдутите — тия страшни и смели българи, които дебнат из планинските пътища, появяват се на големи дружини неочаквано и също така неочаквано изчезват като вдън земя. Французинът Пиер Лескалопие наблюдава през 1574 г. една от тях към Одрин, когато се готви да нападне конвоя, с който се движи той, охраняван от турски сеймени. Френският наблюдател съобщава, че властта усърдно преследва тия метежници, като отрежда високи награди за залавянето и унищожаването им.[78] През 1580 г. пътеписецът на Контариновото пратеничество чува за хайдути в района на Траянови врата.[79] Според М. Безолт в 1584 г. около Харманли пътят е несигурен поради появата на хайдути. Бонгарс и спътниците му (също в края на XVI в.) са смутени от разказите за стотиците хайдути из планинските места около Виза.[80]

Югозападните български земи са в метежно напрежение. Едва е отзвучал Мориовският бунт (1564 г.), предизвикан от произволите на един местен властник[81], когато по хайдутските пътеки се отправят непримирими български селяни, за да мъстят за неправдите. Хайдутска дружина се движи из Битолско и Прилепско около 1573 г. и всява страх всред османските властници. В нея участвуват селяни от селата Пуста река, Арилово, Крушево и Белушин, Прилепско. Най-деен и смел е Толе войвода, вероятно главатар на дружината.[82] Тревожна султанска заповед от 1578 г. сочи споменатото село Пуста река и селото Дивиаци като опасни хайдутски свърталища. Дружината от 70—80 души от тези села действува все из Прилепско и смущава сериозно властта. „В който и санджак да се намират злосторниците — заповядва султанът на скопския управител — постарайте се да ги заловите и да ги накажете надлежно."

Няколко души от заловените хайдути са екзекутирани. Но при все това наказателните акции не спират — те са насочени с особена ярост не само срещу селото Дивиаци, познато сред турците като метежно и „харамийско" в този край.[83] Едно десетилетие по-късно с не по-малка загриженост върховната власт настоятелно изисква незабавно да се прочистят от хайдути Скопски, Тетовски, Врански и Прищински кадълъци. Действията им са с широк обсег, поради което управляващите настояват за всеобщи мерки и усилия от страна на местните власти, за да се прекратят тия опасни прояви.[84]

---

[78] Voyage fait par Moy *Pierre Lescalopier* en l'an 1574, ръкопис на Университетската библиотека в Монпелие, л. 23а — 24б; срв. *Б. Цветкова,* Един френски пътепис от XVI в. за българските земи (Пиер Лескалопие — 1574), ИБИД, XXVI, 1968, с. 261.

[79] Diario del viaggio da Venezia a Constantinopoli di M. Paolo Contarini che andava bailo per la republica veneta alla porta ottomana nel 1580, Venezia, 1856, p. 29.

[80] *Rad Jugoslavenske akademije,* CXXIX p. 73, CXXX, p. 107.

[81]—[83] *Д. Шопова,* пос. съч., № 6, 7, 8, 24, 38.

Нарастващите бунтовни настроения, намерили израз в хайдутството, са несъмнено и във връзка с всеобщите освободителни тежнения на българите и на другите балкански народи, които не са убягнали от погледа на чужденците: „Всички народи от България, Сърбия, Босна, Морея и Гърция — съобщава един италиански дипломатически представител в Турция — се прекланят пред името на великия московски княз, тъй като те принадлежат към същото онова православно вероизповедание и не се надяват друг да ги освободи от турско робство освен него.“[85]

Още в самото начало на голямата Австро-турска война (1593—1606 г.), съпроводена с освободителни движения на сърбите от Банат и васалните на султана Трансилвания, Молдавия и Влахия, зачестяват известията за хайдутски действия из българските земи. В 1595 г. населението в Скопски санджак образува дружини, заклеймени в османските документи като „злосторнически групи“ (zülm taifesi). Такива бунтовни дружини, които не са друго освен хайдутски, успяват да вземат връх в Скопие. „Град Скопие и нахията му са напълно окупирани от бунтовниците харамии — съобщава ферман от 21 юли, 1595 г. — Областта е незапазена и незащитена, а насилията и нападенията на бунтовниците нямат край.“[86]

Борческият дух сред населението от Западна България, разпалван най-вече чрез хайдутството, създава без съмнение онази благоприятна атмосфера за по-масови бунтовни и освободителни опити през 90-те години на XVI в. във Велешко и Нишко. Тези опити ще да са били с голям размах, ако се съди по трагичните им следи, на които с ужас се натъква един чужденец през 1596 г.: „Когато минавахме през Ниш — пише той, — видяхме много стотици пресни човешки глави на християни, бедни български селяни, побити една до друга в чест на султана от двете страни на пътя... Те се нижеха далеч в полето... Турците обясняваха, че селяните били въстанали против турския султан...“[87]

В онова смутно време охридският архиепископ Атанасий се вдига и пренебрегнал опасности и изпитания, обикаля от Италия до Прага, търси помощ от папата, неаполитанския вицекрал, мъчи се да се свърже с испанския крал, връчва на австрийския император мемоар и навсякъде уверява владетели и сановници в борческата готовност на балканските народи, на българите.[88] Несъмнено той има пред вид и преди всичко проявите на хайдутите, постоянно и ярко доказателство за непримиримото отношение на покорените към османския порядък.

---

[84] *Д. Шопова,* пос. съч., № 44.

[85] *А. Л. Погодин,* История Болгарии, С. Петербург, 1910, с. 145.

[86] *Д. Шопова,* пос. съч., № 58.

[87] *Ив. Пастухов,* пос. съч., с. 483.

[88] *Н. Милев,* Охридският патриарх Атанасий и скитанията му в чужбина. (1597—1615), ИИД, V. с. 113—128; *J. Томић,* Грађа за историjу покрета на Балкану против турака краjем XVI и почетком XVII века, ЗИJКСН, од. II,

Над Кожух планина е разперил криле волен орел. Легендарният Чавдар „страшен хайдутин" се спуска с триста юнаци и с вуйчо си Лалуш из равнините, наказва насилниците и се връща пак в дълбоките лесове. А пониви и по седенки кавал извива песента за подвизите на народния закрилник.[89]

Когато от 1595 г. нататък в Северна България почти ежегодно нахлуват отрядите на влашкия владетел Михаил Витязул и нанасят щети и поражения на османската власт, българското население изявява освободителните си тежнения. По откъслечни западни сведения във връзка с тези събития се узнава за двехилядна дружина от хайдути и сърби, която нахлува в София.[90] Не може да има съмнение, че тя действува в съгласие с противотурските сили за разгромяване и прогонване на османските гарнизони и властта от най-важните им опорни пунктове.

За бунтовното настроение сред българите говори и фактът, че през същата година български пратеници се явяват при Михаил Витязул, предлагат му подкрепа и обещават да затворят старопланинските проходи, за да спрат проникването на турците до Дунава.[90а] Вероятно такива обещания ще да са имали някакво основание. Българските политически пратеници ще да са разчитали преди всичко на пръснатите тук-там хайдути. По други сведения още в 1595 г. войските на Михаил достигат близо до Одрин след успешни действия с участието на молдавци, власи и българи.[90б] В отрядите, предвождани от българина Баба Новак и далматинеца Дели Марко, участвуват и българи.[91] Най-допустимо е тези бойци

књ. VI, Београд, 1933, № CXIV, CXV, CCCIV, CXLIX, CLXII, CLXXVII (209), CXCI (225).

[89] *П. Р. Славейков,* Бележки за някои стари войводи, СбНУ, II, с. 318—320; *Б. Ангелов* и *Хр. Вакарелски,* Трем на българската народна историческа епика, С., 1940, с. 279—285.

[90] *L. Hulsius*, Chronologia hoc est brevis descriptio rerum memorabilium in provinciis, hac adjuncta tabula topographica. . . Noribergae, CIƆIƆXCVII, pp. 58—59. Това известие, макар и използувано в досегашната литература като материал за хайдутството, все пак трябва да бъде тълкувано с известиа резервираност. „Хайдутски" се назовавали специални отряди, съставени от особен вид военнослужещо население най-вече в граничните райони на Унгария. Такива „хайдути" участвували и в армията на австрийския император, и в отрядите на влашкия владетел Михаил (срв. напр. *Racz Istvan*, A hajduk a XVII. szazadban, Debrecen, 1969; *I. Craciun*, Cronicarul Szamosközy si însemnarile lui privitoare la România, 1566—1608; Cluj, 1928, p. 4—5).. Може би в случая се касае до съвместни действия на такива специални отряди и въоръжени участници във въстанието на сърби и румъни в Банат — 1594 г.

[90а] *E. Hurmuzaki*, Documente privitóre la istoria Românilor., III, I, Bucureşti, p. 236.

[90б] *E. Hurmuzaki*, op. cit., XII, Bucureşti, 1903, p. 39.

[91] *P. Panaitescu*, Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul, Bucureşti, 1936.

да са от средите на хайдутите. Те са най-борческите и най-подготвените за въоръжена съпротива люде всред потиснатата и безоръжна рая на Балканите. Множеството хайдутски прояви, които може би не са отразени цялостно в източниците, насърчават и организаторите на първото Търновско въстание (1598 г.). Именно за тази борческа готовност, поддържана от хайдутите, говори вероятно един от ръководителите на това въстание — дубровнишкият търговец Павел Джорджич, който описва бунтовния дух на българите от припланинските краища в Търновско, въоръжени и решени да водят борба с поробителите.[92] Те сигурно се налагат със съпротивителните си действия в наблюденията на съвременниците, защото в официални донесения на чужденци изрично се отбелязва, че при едно от поредните нахлувания на Михаил Витязул в български земи през 1598 г. „много православни поданици на султана се явили в подкрепа на Михаила и най-вече множество българи“[93].

Засиленото движение и действия на хайдутите във връзка с борбата на отвъддунавските княжества и австро-турската война са предизвикали безспорно и включената в законодателния кодекс на Видин от XVI в. разпоредба против хайдутите. В тази разпоредба изрично се подчертава, че подобни хайдутски прояви датирали отдавна.[94—95]

Хайдутството в България се разраства сякаш с всяка изминалата година. Още в зората на метежното седемнадесето столетие, изпълнено с редица бунтовни и въстанически движения, хайдутските прояви се умножават. Източниците сочат българското Поморавие, Софийско и югозападните български земи като хайдутски огнища още през първите две десетилетия на XVII в. Льофевр, секретар на френския посланик А. дьо Санси, разказва, че през 1611 г. из планинските пътища към Ниш имало дружина от 250—300 души, за която разказвали, че напада пътниците.[96] Такава голяма група въоръжени люде не може да бъде друго освен хайдутска дружина. А през 1616 г. участниците в пратеничеството, чийто път е описал А. Венер, бодърствуват и палят цяла нощ огньове при Ветрен, за да не би „неочаквано от гората да нападнат българите (хайдутите), както няколко пъти в това село те били нападнали турците“[97]. В пътеписа на посланичеството, възглавявано от де Е, барон дьо Курменен през 1621 г., са загатнати дори основните причини за хайдутството из нашите земи — османският гнет над немюсюлманите. „Християните казват, че [това] са хайдути, дошли от Влахия и Трансилвания, но вероятно е, че мнозина местни люде се присъединяват към тях.“[98]

---

[92] *Н. Милев,* пос. съч., с. 97—98.

[93] *E. Hurmuzaki*, op. cit., XII, p. 415—416.

[94—95] *Österreichische National-Bibliothek*, wien, AF 77, л. 211a.

[96] *Paris, Ministère des Affaires etrangères*, Turquie, Mémoires et documents, VI (1611—1619), л. 226—236.

[97] *A. Wenner*, Ein gantz new Reysebuch von Prag biss gen Constantinopel. . ., Nurnberg, 1622, p. 103.

В 1618 г. в протоколите на софийския съд е описана дейността на друга хайдутска дружина в Софийско, предвождана от Бързак.[99] Все през същата година около Пасарел се движи с юнаците си войводата Петко Ильов.[100] Подозрения за участие в хайдутски дружини падат през 1618 г. върху Пейо Иванов от Кремиковци.[101] От съдебния протокол, в който е записан случаят, се долавя, че в този край се подвизават хайдути. През същата 1618 г. османската власт се стреми да вземе ефикасни мерки срещу хайдути, плъпнали из Кривопаланечко. В хайдутските акции участвуват и всячески подпомагат хайдутите монасите от манастирите Лесново, Крива река и Търново.

В нарочна султанска заповед се изтъква, че тези монаси са доганджии и специалният им статут ги предпазва от контрола на местните феодални владетели и кадиите. Улеснени от това, „тези свещеници разбойници се обединили с харамиите, които се намират в тяхната околност, слизат по пътищата и теснините“, а те (калугерите, б. м.) „лекуват раните на ранените харамии, пазят харамиите и ги снабдяват с храни. . . Затова съм наредил споменатите манастирски калугери, които вършат метежи и злодеяния, да бъдат заловени, да бъдат доведени и според шериата да бъдат разгледани техните дела и да се осъдят.“[102] В течение на 20—30-те години от XVII в. Битолско, Леринско, Прилепско, Велешко, Саръгьолско, Джумапазарско и Костурско са толкова смутени от хайдути, че румилийският бейлербей Кенан паша многократно подканя органите на властта към енергични мерки за изтребването им.[103]

Няма съмнение, че непрестанното разпалване на хайдутството през тези десетилетия трябва да се обясни не само с естествената динамика на изострящата се класова борба, но и със задълбочаващата се военна слабост на империята. Зачестяват казашките нападения в Черно море. Те се редуват с татарските бунтове срещу султана и събуждат надежди сред поробените народи.[104]

В бунтовния Лерински край сега действува Петре Дундар от с. Беранци. Вожд на четиридесет и четири селяни, Петре Дундар възбужда страх сред богатите турци и властници, залавя битолския бакалин Хаджи Хасан, откарва го в планината и го пуска срещу богат откуп от 40 000 акчета. Изправен пред кадията, той е обсипан с обвинения от мюсюлманските свидетели: „Споменатият Петре трябва да се унищожи — настояват те — като хайдутин, харамия и разбойник по пътищата“, който „прави бунт на земята“.[105] В края на 30-те и през 40-те години на столетието хайдутството е обхванало вече цяла Румелия. „Целият свят се изпълни вече с разни разбойнически бунтове“[106], признават османските властници. Хайдутските прояви в Македония през тия години са израз на повсеместно изострената антифеодална съпротива. Редица тамошни села отказват да изпълняват феодалните си задължения и по донесения на властта „постоянно се бунтуват и често не се покоряват на свещения закон“[107].

---

[98] Voyage de Levant fait par le Commandement du roy en l’année 1621 par *Mr des Hayes, baron de Courmenin*, Paris, 1632, pp. 72—73. Може би пътеписецът е чул да се разказва за навлизането на влашки войски в България през 90-те години на XVI в.

[99]—[101] *Ор. отдел,* Софийски кадийски регистър 1-бис, л. 38б, д. IV, 131б, д. III, V.

[102] *Д. Шопова,* пос. съч., № 68.

[103] *ТДАА,* I, № 10, 11.

[104] *Iv. Dujčev,* Avvisi di Ragusa, Roma, 1938, p. 6.

Този всеобщ дух на неповиновение към феодалите дава криле, създава опора за непрестанно нарастващите хайдутски дружини, които извършват смели нападения над населени места и крепости. През 1637 г. една такава дружина от 200 души вълнува западномакедонските краища, напада с развети знамена и тръбен зов.[108] Очертават се непримирими хайдутски гнезда, където цялото население е свързано по един или друг начин с народните борци — дервентджийското село Гявато, селата Брод, Цер и Магарево, Битолско.[109] Целият Битолски край е обхванат от хайдутски огън. Битолските османски първенци са в страх. Те изпращат тревожно изложение през 1640 г. до върховната власт и искат помощ за борба с хайдутите.[110] В резултат на тези постъпки се предприема щателна проверка из Битолско и Леринско под ръководството на специален чиновник.[111] Сто тридесет и едно села в района са заставени да се обвържат с взаимно поръчителство, че не ще допускат появата на хайдути.[112] Тия мерки са указание за масовия характер на хайдутството. А нещо повече, в 1643 г. властта вече официално признава, че всички села в Битолско са хайдутски.[113] Все през 40-те години из тия места се движи и познатият сред населението войвода Лошан. Отначало той участвува в дружината на Петре Дундар, но в 1640 г. дава вид, че се смирява и е дори готов да съдействува за охраната на околията — той влиза в редовете на мартолосите.

През тия смутни времена османската власт използува мартолосите за борба срещу хайдутите. Но често тези люде, които се ползуват от известни данъчни облекчения и от правото да носят оръжие, сами стават хайдути или съдействуват на народните борци. Такъв мартолос става и доскорошният хайдутин Лошан. Само няколко години след това, достигнал поста мартолосбашия в Негушкия край, Лошан застава начело на хайдутска дружина от тридесет души. Той действува из Битолско, напада богати турци и османски свещенослужители. След всяка акция намира убежище в Негушко под прикритието на мартолосбашия. Всички жители от Битолския край и от родното му село са негови ятаци — те укриват плячката, която Лошановите хайдути отнемат от богати турци. Заловен, той е хвърлен в солунския затвор.[114] В османските документи не се съобщава нищо за по-нататъшната му участ.

---

[105] *ТДАА,* I, № 26, 29, 35, 36, 39; срв. *А. Матковски,* Податоци за некои ајдути от Западна Македонија (1622—1650), ГИНИ, V, Скопје, 1961, 1, с. 103—105.

[106]—[108] *ТДАА,* I, № 49, I, 37, 40; ТДИМН, I, № 187, II, № 119.

[109] Ср. *ТДАА,* I—II.

[110]—[111] *ТДАА,* I, № 49, 64.

[112] *Ив. Катарџиев,* Ајдутското движение и Карпошовото въстание во XVII век, Скопје, 1958, с. 18.

[113] *ТДАА,* I, № 90, 104, 107.

До края на 40-те години властта непрестанно и методично полага усилия да се справи с повсеместно плъзналите хайдути из Битолско, Леринско и Прилепско.[115] При все това хайдутска дружина, предвождана от байрактара Тане от с. Чаирли, напада на 14. VII. 1646 г. големия битолски безистен и взима стоки от богати търговци и между другото 120 000 акчета от данъка джелепкешан, които събирачът Ахмед ага бил депозирал там за съхранение.[116] Проведените по този повод големи съдебни следствия, в които са заставени да се явят пред кадията жителите на цели села от Битолско, не довеждат до желаните резултати. С това хайдутските акции не секват, а сам байрактарят Тане е заловен и предаден за екзекуция едва пет години след акцията.[117]

Критската война (1645—1669), в която Турция търпи тежки поражения от Венеция, насърчава освободителните тежнения на поробените балкански народи и дава нов тласък на техните съпротивителни усилия срещу османския феодален порядък. Хайдутските акции зачестяват, те съпътствуват подготовката на големи опити за политическо освобождение на българите, вдъхват борческа готовност на населението.

В самото хайдутство все повече се изявяват народностни тежнения, насочени срещу чуждата власт, срещу установените от нея порядки и учреждения. Още през първите десетилетия на XVII в. това се долавя в известни прояви, отразени в документите. Когато в хайдутския Бер са изправени пред съда заловените през 1627 г. хайдути около Островското село Граматиково, Емануил Христов събира берските българи, нахлува в съда с тях и дръзко пита съдиите: „Защо съдите по верския закон, когато ние не признаваме онова, което вършите вие? Разбира се, трябва да унищожим няколко еничери-субаши!“ Това народностно самочувствие дори у най-обикновените хайдути или техните помагачи се изявява във време, когато бележитите дейци Петър Богдан и Петър Парчевич посвещават живота си на борба за политическо освобождение, за възкресяване на „цветущото някога българско царство“ с ясно съзнание за етническото единство на българските земи.[118] „България сега се назовава всичко онова — пише Петър Богдан, — което по-рано се наричало Горна Мизия и част от Долна Мизия, цяла Тракия... и по-голямата част от Македония и цяла Моравия от Охрида и до границата на Албания, на Гърция и на Сърбия, а на изток се простира до Черно море, от север пък Дунав я дели от Влашко и Молдавия.“[119]

---

[114]—[115] *ТДАА*, I, № 29, 39, 54, 62, 82, 104, 107, 109.

[116]—[117] *ТДАА*, I, № 94—97, 116; *А. Матковски*, Хайдутите в Македония през първата половина на XVII в., ИИЗИ, 14—15, 1964, с. 202—206 (на немски в: Südostforschungen, B. XXI, München, 1962, p. 395—397).

Размирен дух и свободолюбиви стремежи са обхванали българското население. „Законите са забравени и престанаха да се изпълняват, — оплаква се османският политически писател Хезарфен. — Раята се отклонява от работа в полза на спахиите.“[120] Безспорно този войнствен дух в българските земи, създаден от нестихващите антифеодални и освободителни движения, е имал пред вид Петър Парчевич, когато заявил пред венецианския сенат, че „султанът желае мир повече от заек, преследван от хрътки, като вижда големите вълнения в собственото си царство“[121].

И наистина югозападните български земи пламтят от хайдутски действия. Страхът от такива действия, особено в Егейска Македония, най-близо до бойния театър в Критската война, принуждават вероятно османската власт да размести войскови части чак от Анадол, за да охранява по-добре беломорското крайбрежие.[122]

В пътешествията си през 60-те години на XVII в. из югозападните български земи Евлия Челеби се натъква на всяка стъпка на хайдути, във всяко селище се говори за тях, а по бойниците на Нишката крепост стърчат набучени на пръти главите на много от ония смели борци за народна правда.[123] Из Нишко хайдутите никога не са изчезвали. Френският пътешественик Кикле през 1658 г. твърди, че тях пътникът може да срещне ежечасно в планината Куновица (между Ниш и Пирот), че действуват неуморно и нападат поставените за охрана пандури.[124] Крива Паланка по описанията на Евлия Челеби продължава да бъде хайдутско свърталище. „Това е страшен, опасен, криволичещ и пълен с места за засада дол, дето не може да се мине от хайдути."[125]

---

[118] Acta Bulgariae ecclesiastica, ed. E. Fermendžin, Zagrebiae, 1887, p. 17, 25, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 40, 41, 42; *J. Pejacsevich*, Peter Freiherr von Parchevich. AFÖG, t. LIX, 2 H, Wien, 1880, pp. 499, 501—502; *Ив. Дуйчев*, Архиепископ Петър Парчевич, Родина, I, 1938/39, № 4, с. 15—20; *Ив. Дуйчев*, Прояви на народностно съзнание у нас през XVII в., Македонски преглед, XII, 2, с. 26—52.

[119] *Acta Bulgariae ecclesiastica*, p. 136 137.

[120] *Bibliothèque Nationale de Paris*, Fonds turc 40; *срв.* *А. С. Тверитинова*, Социальные идеи в турецких дидактических политико-экономических трактатах XVI—XVII вв., Труды 25-го международного конгресса востоковедов, II, Москва, 1963, с. 407.

[121] *J. Pejacsevich*, op. cit., p. 501—502.

[122] Сп. *Türkün*, 1936, № 6, с. 87.

[123] *Evliya Çelebi*, Siyahatnamesi, V, Dersaadet, 1315, p. 363.

[124] Les voyages de *M. Quiclet* à Constantinople par terre, enrichis d'annotations par le sieur P. M. L. A., Paris, 1664, p. 134.

В Битолско, Леринско, Костурско, Кайлярско и пр. хайдутите са толкова многобройни и така организирани, че господствуват в тия райони като внушителна въоръжена народна сила и държат в трепет местните властници. С петстотинте си юнаци, въоръжени с пищови, криви саби и копия, войводата на тази голяма дружина Байо контролира целия район, не допуска данъчни насилия над раята, наказва всяка обществена неправда. Сам Евлия Челеби попада в планинския лагер на Байо, който неотдавна е извършил дръзко нападение (в 1661 г.) над битолския безистен, вдигнал много стоки и напуснал града с радостни изстрели. Силата на тази дружина е толкова голяма, че сам Евлия Челеби, натоварен да събере недоборите от данъка зехире беха (парична равностойност на принудителни доставки на храни) за османските войски в Унгария, идва да моли за разрешение Байо, който закриля населението от притеснения.[126]

Слънцето едвам се е показало над високите букови стволи. Под гъстите им сенки се е разположил лагерът на голямата хайдутска дружина. Птичките са замлъкнали, подплашени от надигналата се утринна глъчка всред събудилите се няколкостотин хайдути. По горската пътека идват двама турци. Единият е сам Евлия Челеби.

„Насреща ми се показа един неверник с извадена гола сабя — разказва той — и ми извика: „Бре, турчине, ти какво правиш в тази планина!" „Движейки се пеша из гъстата гора, минах сред около 500—600 души неверници отдясно и ляво, въоръжени с къси копия, с по два-три пищова на пояс и крива остра сабя. От двете страни се приготовляваха кебапи може би от 300 овце и свини. Стотина шивачи кроеха и шиеха дрехи."

Под голям дъб го причаква снажен гологлав мъж с червена жилетка и сурово лице — страшният за турските властници Байо.

В Кратовския район хайдутските прояви са били тъй чести, че по сведенията на Евлия Челеби по селата били издигнати навсякъде високи кули с железни врати за отбрана. Раята на Кочани открито и изцяло е хайдутска. Петрич и съседните райони дотолкова гъмжели от хайдути, че жителите напуснали града. Властта се опитала дори да проведе широко прочистване на тия места, като изпратила потери срещу хайдутите. При писъка на зурли и биенето на тъпани преследвачите залавяли по 40—50 хайдути, които били избесвани из Петрич, Кюстендил, Дупница, Самоков и София.[127]

---

[125] *Evliya Çelebi,* Siyahatnamesi, V, p. 565.
[126] *Evliya Çelebi,* Siyahatnamesi, V, p. 574—578.

Пред Битолския съд непрестанно са изправяни заловени хайдути, които властта безпощадно унищожава.[128] При все това борбата се разгаря. Напразно до местните власти пристигат заповед след заповед за повсеместно претърсване, залавяне и наказване на хайдутите, които все по-безпрепятствено влизат с развети знамена из селищата и търсят разплата с насилници и угнетители. Обсегът на хайдутството става все по-голям — цяла Егейска Македония е изпълнена с хайдути, а селото Граматиково, Островско, гр. Серфидже и др. се обособяват като хайдутски средища. Тревожните данни на управниците представят на бойна нога населението от Скопие до Лерин. „Освен дето хайдутите-разбойници пребраждат със знамена вилаетите, събират се и християни със саби, пушки и друго оръжие, развяват знаме, денем се крият, а нощем нападат... и предизвикват голям смут и бунт.“[129] В 1672 г. хайдутска дружина, поделена на четири бюлюка (военни поделения), със знамена, на коне и пеша шета из околиите Лерин, Битоля, Преспа, Прилеп, Велес, Мориово, Населич, Скопие, Джума пазар и създава тежки грижи на управляващите.[130]

През втората половина на XVII в. хайдути действуват дързновено и в Габровския Балкан. През своето пътуване из Шипченския Балкан Евлия Челеби и придружителите му влизат на два пъти в сражение с български хайдути. Една от хайдутските чети не разполага дори с достатъчно оръжие. Участниците в нея се нахвърлят върху турците със сопи и тояги. А самото Габрово — дервентджийско село — е истинско хайдутско средище. „Боже, прости ме — възклицава османският пътешественик за Габрово, — селото е бунтовническо и не е да се нощува в него!“[131] За големи хайдутски дружини при Трояновите врата разказва и Рико в 1665 г. Те нападали не само с оръжие, но блъскали от върховете към пътя скали и камъни.[132] Подобно пътеписеца на пратеничеството, възглавено от де Е, и Рико съобщава, че тия хайдути били дошли от Трансилвания, Молдавия и Унгария. А Кикле през 1658 г. отбелязва, че в развалините на Трояновите врата се приютявал хайдутски главатар.[133] Цяла Румелия е в огън. Върховната власт е в безпътица да избере мерките за борба и издава строга заповед от 14. I. 1683 г. цялото население на Румелия да бъде заставено да преследва хайдутите.[134] Междувременно настъпват големи събития, които в пълна мяра раздухват огъня на хайдутството и докарват османската власт до състояние на постоянна война с непримиримите народни борци в европейските имперски провинции. Започва голямата война с Австрия, Венеция, Полша и Русия (1683—1699).

---

[127] *Evliya Çelebi*, Siyahatnamesi, VI, 1318, p. 123, VIII, 1928, p. 759—760.
[128] Срв. напр. *ТДАА*, I—II.
[129]—[130] *ТДАА*, II, № 64, 65, 66, 71, 76, 78, 80, 85, 86, 89, 98, 100—102.
[131] *Evliya Çelebi Siyahatnamesi*, VI, p. 161.
[132] *Ricaut*, op. cit., p. 648.
[133] *Quiclet*, op. cit., p. 139.
[134] *ТДАА, II*, № 102.

Още през 1683 г. върховното управление се стреми да обезпечи сигурността на главния военен път Цариград — Белград и с многократни заповеди нарежда да се прочистят тия райони от хайдути, като изрично посочва присъствието им в някои места от Белград до Ихтиман и в Момин проход.[135] „Тази година в Румелия се появиха много хайдути, харамии и разбойници“[136] — гласи заповедта до властите в югозападните български земи.

В разгара на войната през 1686 г. в Костурско, Воденско и Хрупищко действуват четири-пет хайдутски дружини от по сто-двеста души.[137] В долината на Крива Паланка, в Мориовско, Битолско, Леринско, Костурско, Щипско, Радовишко, Велешко, Демирхисарско, Неврокопско и Разложко кръстосват непрестанно въоръжени хайдути.[138] Този размах на хайдутството в югозападните български земи създава обстановка за разгарянето на Карпошовото въстание. Не е случайно, че център на това движение става именно Кривопаланечко, закалено във вековна хайдутска борба. Източниците свидетелствуват, че при навлизането на австрийските войски в Македония през 1689 г. българското население в тия райони изразява открито свободолюбивите си стремежи. Тази свободолюбива атмосфера се дължи на живите бунтовни традиции, съхранявани тук чрез хайдутството.[139] Тия бунтовни традиции обединяват пръснатите из Македония хайдутски дружини, на които в същност се опира бележитият въстанически вожд Карпош. Събитията около Карпошовото въстание [139а] най-ярко показват как в разгара на освободителните движения в хайдутството се изявяват и надделяват народоосвободителните тежнения и цели. Сам Карпош е започнал като хайдутски вожд, който действува с юнаците си из Доспат планина. Смелата му борба заставя османските властници да направят отстъпки. А когато настъпва метежната есен на 1689 г., Карпош успява да вдигне населението на Североизточна Македония именно благодарение на широката и масова опора в хайдутството. Той съумява да насочи умело и разумно хайдутското движение към единна организирана освободителна борба. В не едно сражение главната сила на Карпош са опитните и смели хайдути. Османският хронист Силяхдар, един от главните източници за тия събития, разказва, че османските войски не един път се сблъскват с хайдути, които действуват ведно с австрийци и маджари.[140]

---

[135] *J. Grzegorzewski*, Z sydzyllatow rumelijskich epoki wyprawy wiedeńskiey, Łwow, 1912, № 6, 10.

[136—138] *ТДАА*, II, № 103, 110, 112, 113, 120.

[139—139а] La sacra lega contro la potenza ottomana, Racconti veridici brievemente descritti da Don Simpliciano Bizozeri, Milano, 1690, p. 401 сл.; *Д. Бојаниħ-Лукач*, Карпошев покрет и извори за његовото изучавање (докторска дис.), Скопје, 1961.

Все във връзка с тия събития трябва да се поставят и някои откъслечни известия за раздвижване на хайдутите и населението в Пазарджишко. Неоползотворени досега сведения на Силяхдар споменават за хайдутския вожд „Сравил, Сраил“, очевидно прославения Страхил войвода от с. Йеникьой, Пазарджишко, който „развял байрак“ и с двеста хайдути извършил дръзки нападения. Стресната от тия прояви, които още повече смущавали и без това несигурния ѝ тил, османската власт прибягва до крайни мерки — изпраща заповеди за набиране на опълчение от Пловдивско и Пазарджишко, назначава двама коменданти и 50 бостанджии с два специални отряда, за да изловят хайдутите. Своевременно узнали опасността, народните борци се изтеглят заедно със семействата и добитъка си и намират убежище в окупираната от австрийците Нишка крепост.[141] Преследвачите не успяват да ги настигнат.

Тези сведения хвърлят светлина и върху други събития, отразени в познати вече документи. Тия документи отбелязват действията на хайдути в Пазарджишко през 1689 г. начело със сейменския началник Балчо[142]. Хайдутите са покровителствувани и укривани от селата Отлук (Панагюрище), Мечка, Поибрене и Аврепалан.[143] Все около това време се известява за вълнения на войнуци в планинските райони на Пловдивско и Татарпазарджишко. Те подпомагали „разбойниците“ (т. е. хайдутите).[144] Очевидно набелязаните сведения сочат поредица от свързани помежду си хайдутски прояви, сред които дейността на Страхил заема централно място. Тия прояви са явно подтикнати от всеобщото и повсеместно разгаряне на освободителното движение, защото малко след това по сведенията на Силяхдар виждаме Страхил да действува съвместно с „4000 немци, маджари и хайдути“ в нападението срещу Кюстендил. Като се възползуват от мудността на османците, те се нахвърлят върху вароша, избиват много мюсюлмани, откарват роби и плячка.[145]

Известията за края на Страхил не са съвсем ясни у Силяхдар. Османският автор разказва, че по времето, когато османците подготвят офанзива, за да си възвърнат Ниш, Страхил, „който неведнаж бе нанесъл щети на мюсюлманското население“, затворен в крепостта, се опасявал, че ако турците обсадят града, австрийците ще го предадат и турците ще го унищожат. Затова той предложил на австрийския командуващ един план за действие, за

[140-141] *Silâhdar tarihi*, II, Istanbul, 1928, p. 491 сл.
[142-144] *ДБИ*, III, № 56, 58; *A Refik*, op. cit., № 52; 54.
[145] *Silâhdar tarihi*, II, p. 506–507.

да се изплъзне сам от крепостта: като убеждавал, че турците са малко, той настоял при обсадата сам да излезе заедно с хайдутите си навън срещу тях, а австрийският командуващ да действува отвътре, като ги удари в гръб. Така Страхил успял да се измъкне и изчезнал. При овладяването на Ниш от турците майка му, жена му и момиченцето му били заробени и подарени на един военачалник на арнаутски отряди.[146]

Този разказ, в който прозира усърдието на пристрастния османски автор да очерни хайдутския вожд, би могъл да се изтълкува в следния смисъл. Допустими са разногласия между австрийския командуващ състав и местните борци поради различията в крайните цели на едните и на другите. Австрийците се стремят да прогонят турците от балканските земи не за да освободят поробеното население, а за да наложат тук господството си. Може би с оглед на това у Страхил да е имало някакви опасения. И вероятно у него е надделяло решението да се освободи от зависимостта си спрямо австрийците и да действува самостоятелно. Само някакви съображения от този род, свързани с по-нататъшния ход на борбата, която така смело е водил дотогава, трябва да са принудили Страхил да остави на произвола семейството си, което преди това сам спасил и приютил в Ниш.

В българското Подунавие дори и след трагичния завършек на Чипровското въстание (1688 г.) бунтовният огън не стихва.[146а] Във връзка с всеобщите освободителни вълнения на Балканите, в Източна България, дори в райони, силно засегнати от турската колонизация, се развива трескава подготовка за въстаническо движение. По данни на новооткрит османски документ от 1689 г. средища на въоръжената подготовка са провадийските села Диздаркьой, Арнауткьой и Арнаутлар, както и разградското село Чернова. „По сговор помежду им — съобщава документът — те набрали бойно оръжие и мунициите и отпочнали бунтовни и разбойнически действия с цел да вредят злостно на мохамедовия народ в съседните им околии.“[146б] Без съмнение тази непримиримост на населението в българските земи насърчава и бележитият радетел в освободителните борби през 80-те години на XVI в. никополският католишки епископ Антон Стефанов да търси подкрепата на австрийския император и да го уверява в нарочен доклад, че може да разчита на помощта на балканските народи, в това число и на българите. От този доклад е съвсем ясно, че А. Стефанов вярва в хайдутските традиции и в опитността на припланинското население, тъй нужни при една бъдеща голяма въоръжена антиосманска акция.[146в]

---

[146] *Silâhdar tarihi*, II, p. 519.

[146а] За съпротивителните движения в този район срв. *B. Cvetkova*, To the History of the resistance against the ottoman feudal domination in the Danube region of Bulgaria during the 15th—18th centuries, Etudes historiques IV, p. 220 сл.

[146б] *НБКМ* — Рг 9/34, л. 1—2. Документът ще бъде издаден от Н Попов в Известията на НБКМ.

И действително в края на 80-те и началото на 90-те години в Северна и особено в метежната Северозападна България се отбелязва разгаряне на хайдутското движение. Близостта на отвъддунавските княжества насърчава хайдутите, които често търсят убежище там след проведените на българска територия акции. Голямото безпокойство на управляващите среди от тия акции прозира ясно в една валийска заповед от 1694 г., отправена до никополския кадия, до кадиите във всички санджаци, вилаетски аяни и пр. Изисква се всички боеспособни мъже да бъдат готови за поход. В същото време се напомня, че са се появили хайдути и разбойници. Нарежда се на мютеселимите да ги изтребят, като претърсят всички санджаци. Валията препоръчва на подведомствените си чиновници да обединят силите си за унищожаването на хайдути и разбойници.[147]

Това безпокойство е основателно. Още в 1690 г. дружина от сто души начело със свещеника на Черна река действува в Северозападна България. Към тях се присъединяват хайдути от ломски и видински села. Четата на свещеника създава много затруднения на преследвачите си. Напразно мубаширът Реджеб се опитва да залови бунтовниците. Последната му клопка е предугадена от хайдутите, които се спасяват в отвъддунавските земи. Султанът настоятелно иска от влашкия войвода да бъдат заловени и предадени спасилите се хайдути.[148] За големите хайдутски чети по двата бряга съдържа данни и едно писмо на видинския комендант Хасан от 29. IV. 1698 г. до върховното управление. В него се съобщава, че през текущата година във Видински санджак нахлули чети от ония, които преминавали от отвъдната страна на реката. „С помощта на Аллаха“ войските от видинския крепостен гарнизон били разбили две чети в „Симанили Крайна“, Видинска нахия, и отрязали главите на хайдутските главатари Милко и Куртули. Един хайдутин бил заловен жив. На едно-две места също се появили хайдутски чети и по техните следи били изпратени също определени хора. Комендантът отбелязва, че се полагат усилия да бъдат разпръснати и те. Заловеният хайдутин е изпратен в султанския двор. Подробностите ще съобщи сам той.[149]

Все такива засилени акции на хайдутите има пред вид и из-

[146в] *Wien-Staatsarchiv—Kriegsarchiv.* Feldakten, 1689, VII/19, f° 378 r — 383 v; срв. *Б. Цветкова,* Нови документи за историята на освободителните движения в българските земи през XVII в., в. ИИЗИ, XIX, 1967, с. 243—262, срв. особено с. 249.

[147] *Русенски кадийски регистър* R/2, л. 78б, д. I.

[148] *A. Refik,* op. cit., № 59; *ДБИ,* III, № 59.

[149] *ОАК* 2/7.

дадената на 8. V. 1698 г. заповед до кетхудата на дунавския капудан Мехмед паша, до кадиите на Търново, Тузлук, Севлиево, Ловеч, Етрополе, Плевен, Враца, Никопол, Оряхово, Свищов, Русе, Разград, Шумен, Ала Клисе и Ески Джума и до служебните лица на вилаетските аяни в тия кази. Заповедта изрично посочва, че появилите се в околността на Видин, Оряхово, Поломие и другаде хайдути „разбойници“ нападали градчета и села и внасяли смут. Нарежда се да се съберат 680 въоръжени конници от споменатите кази, за да унищожат хайдутите.[150]

По данните на османски документи хайдутските действия по време на войната със средноевропейските държави и Русия (1683—1699) придобили такъв размах и интензивност, че дори изтеглянето на османската армия от бойната зона било сериозно затруднено. Властта прибягнала към крайни мерки, за да прекрати това и да попречи на хайдутите да преминават отвъд Дунава и се приютяват във Влашко, откъдето можели винаги да се появят отново. В заповед от 25. XI — 4. XII. 1698 г. до бейлербейовете — началниците на крепостите по дунавския бряг от Белград до Видин — и до санджакбейовете, кадиите, войводите, диздарите и забитите на други войскови части се съобщава, че при оттеглянето на армията от Белград за Одрин хайдути, дошли „отгоре“ (т. е. откъм земите, лежащи на север от големия път Белград — Цариград), нападали и нанасяли щети на изоставащите войски, отвличали плячка. Дочуло се, че те се придвижват към придунавските земи с намерение да преминат отвъд реката. С оглед на това е необходимо да им бъде пресечен пътят и да се заловят техните по-

---

[150] *Русенски кадийски регистър R /2*, л. 55б, д. III; срв. и Видински кадийски регистър. 13, л. 27б, д. III, 33б, д. I.

ХАЙДУТСКОТО ДВИЖЕНИЕ ПРЕЗ XV В.

СТАЛАКИН ТОДОР	Известни войводи-хайдути
*	Свърталище на хайдути
▨ ▨	Район на българско въстание с година на избухването му
⟶	Главни посоки на походи на австрийски, унгарски, полски и влашки войски и година на предприемането им.
- - →	Присъединяване на български доброволци към воюващите със султана армии

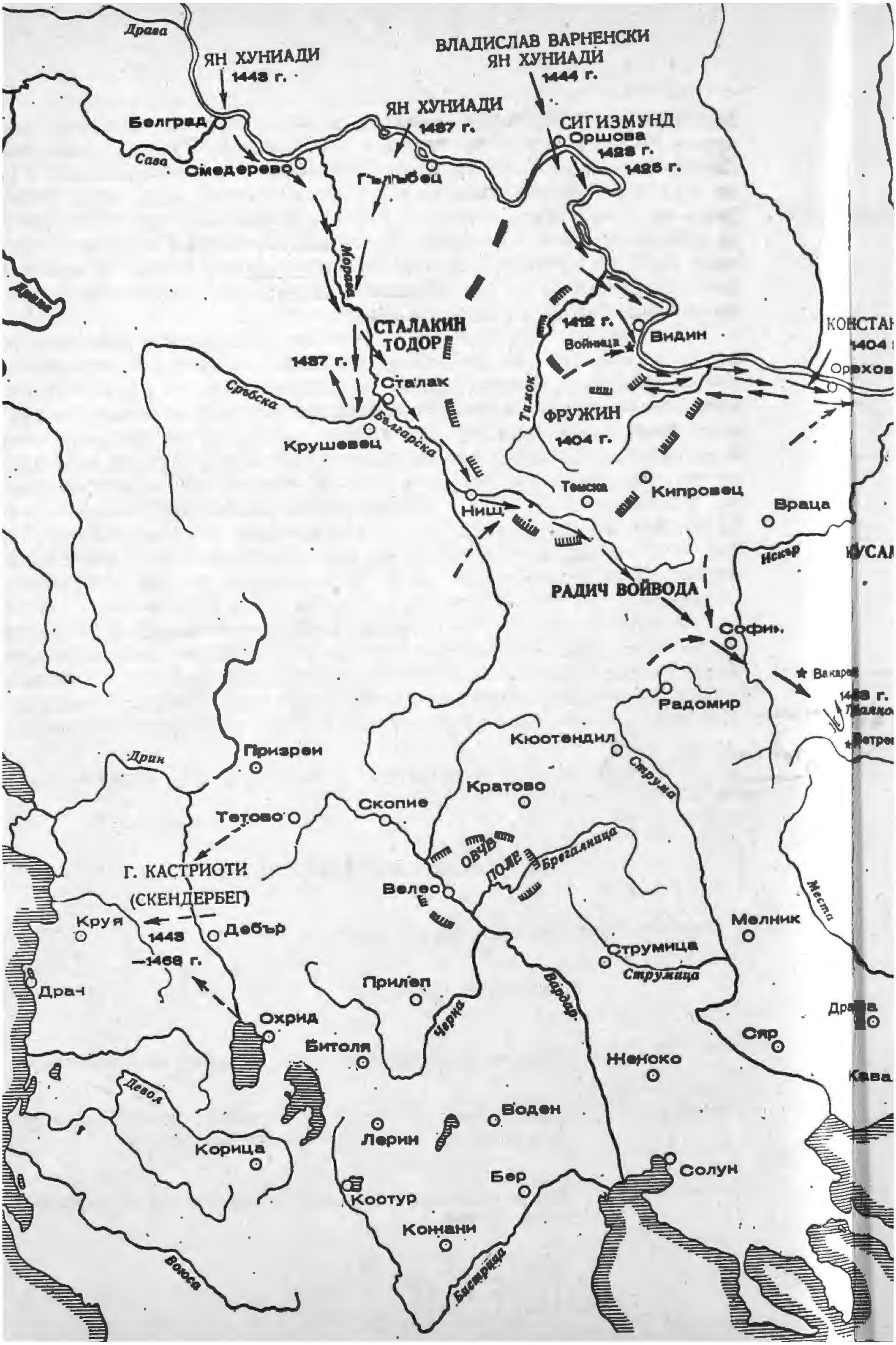
Драва
ЯН ХУНИАДИ
1443 г.
Белград
Сава
Смедерево
ЯН ХУНИАДИ
1437 г.
Гълъбец
ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНСКИ
ЯН ХУНИАДИ
1444 г.
СИГИЗМУНД
Оршова
1428 г.
1425 г.
Морава
Дрина
СТАЛАКИН
ТОДОР
1437 г.
Сталак
Сръбска
Българска
Крушевец
1412 г.
Войница
Видин
Тимок
ФРУЖИН
1404 г.
КОНСТАН
1404 г.
Орехов
Ниш
Темска
Кипровец
Враца
Искър
КУСА
РАДИЧ ВОЙВОДА
София
Вакарел
1443 г.
Тракон
Петрич
Радомир
Кюстендил
Струма
Дрин
Призрен
Кратово
Тетово
Скопие
ОВЧЕ ПОЛЕ
Брегалница
Г. КАСТРИОТИ
(СКЕНДЕРБЕГ)
Круя
1443
–1468 г.
Дебър
Велес
Драч
Места
Мелник
Струмица
Струмица
Прилеп
Вардар
Черна
Охрид
Битоля
Сяр
Дра
Кава
Женоко
Девол
Воден
Лерин
Корица
Бер
Солун
Костур
Кожани
Бистрица
Воюса

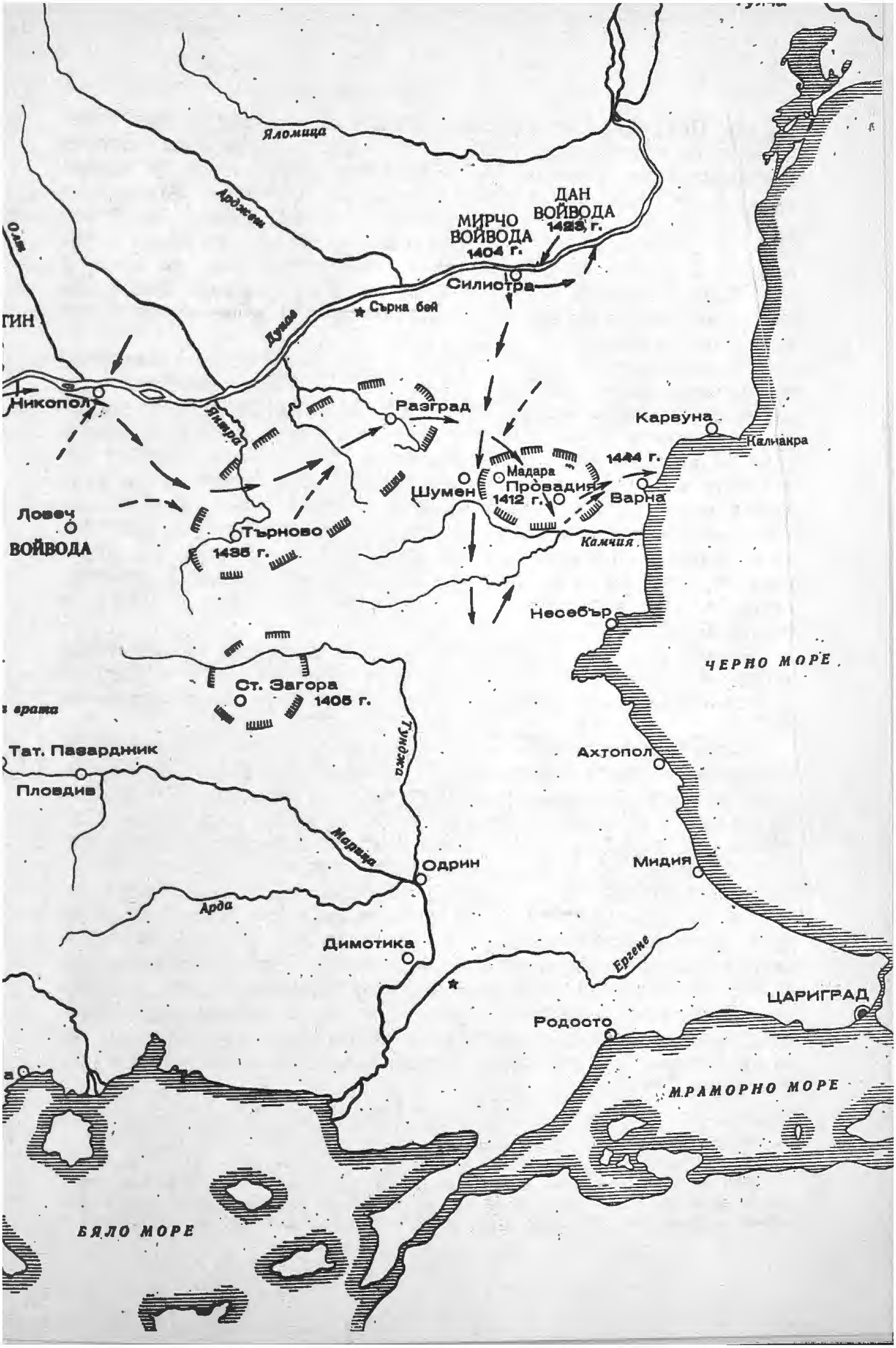
Яломица
Арджеш
Олт
ТИН
МИРЧО ВОЙВОДА 1404 г.
ДАН ВОЙВОДА 1423 г.
Силиотра
Сърна бей
Дунав
Никопол
Янтра
Разград
Карвуна
Калиакра
1444 г.
Мадара
Провадия 1412 г.
Шумен
Варна
Ловеч
ВОЙВОДА
Търново 1435 г.
Камчия
Несебър
ЧЕРНО МОРЕ
Ст. Загора 1405 г.
врата
Тат. Пазарджик
Пловдив
Тунджа
Ахтопол
Марица
Одрин
Мидия
Арда
Димотика
Ергене
ЦАРИГРАД
Родосто
МРАМОРНО МОРЕ
БЯЛО МОРЕ

магачи. Предвижда се строго охраняване на отделните зони. В заповедта се изисква още всеки от длъжностните лица да постави разузнаване на границите на своя район. Ако някъде се появят хайдути, да бъдат нападнати, заловени, да се отнемат намерените у тях ценности и храни и се раздадат на мюсюлманите. Ако в ръцете на „проклетниците“ са попаднали пленници, да бъдат освободени. В случай че набелязаните длъжностни лица, до които е отправена заповедта, допуснат да се спаси на отвъдния бряг даже един-единствен хайдутин, те всички носят отговорност и ще бъдат наказвани за това.[151]

За участието на хайдути в освободителните движения на българите по време на голямата война 1683—1699 г. и съвместните им акции с воюващите срещу Турция бойци от Средна Европа намираме податки и в още един документ от 1700 г. В него се споменава за няколко души маджари, които съставлявали част от заловените в Търновска околия 45 души.[151a] Присъствието на хайдути и маджари тук в самия край на войната може да се обясни или с обстоятелството, че са се стремели след съвместни действия да се доберат до Балкана, за да имат по-сигурен гръб, или пък с това, че може би са се опитвали да раздвижат отново Търновско, гдето бил още жив споменът за скорошното въстание от 1686 г. и бунтовните сили не били изчерпани.

И този документ показва още веднаж до каква степен отвъддунавските земи са били заплаха за османската власт в борбата с разрасналото се хайдутство през последните десетилетия на XVII в.

Безспорно разгърналото се хайдутско движение в балканските земи и особено в българското Подунавие, най-близко до румънските области, насърчило влашкия господар Шербан Кантакузин да твърди в молбата си до руските царе Иван V и Петър I от 1688 г., че „когато руската армия приближи Акерман, войводата, (т. е. Шербан) ще дойде при царската войска, а и всички сърби, българи и молдавци ще се присъединят към тях и не ще има пречки чак до Цариград“[152]. Все тази въоръжена съпротива на българите, която разпалва волята за освободителна борба, дава основание на шербановия наследник Константин Бранкован да уверява Петър Велики, търсейки военната му помощ, че „ние не само ще защищаваме дунавските брегове, но и ще отидем още по-напред, защото имаме подкрепата на българите и сърбите. . ., и ще се сражаваме не като хора, а като лъвове за отечеството и нашия народ.“[153]

---

[151] *Видински кадийски регистър* 13, л. 20а, д. II,

[151a] *A Refik*, op. cit., № 70; *ДБИ*, III, № 72.

[152—153] *P. Cernovodeanu*, Bucarest. Important centre politique du sud-est européen à la fin du XVIIe siècle et au commencement du XVIIIe, Revue des études sud-est européennes, IV, 1966, 1—2, p. 150—160; срв. и *S. Iancovici*, Haiducia în

До самия край на войната не спират опитите на османските управници да гонят трескаво ту тук, ту там многобройните хайдути. Така например през 90-те години в Егейска Македония сноват хайдутски дружини и нападат турски властници.[154] По данни от 1694 г. хайдути извършват дръзки налети при височината Юмир между Ниш и Алексинац.[155] Все по това време се подвизават в Софийско заловените едва през 1709 г. хайдути Недельо Дамянов от с. Баня, Велчо, Янчо и Михо от с. Буково, Петре от с. Чепинци и Симе от с. Калканджи.[156]

Отделни въоръжени групи продължават да действуват и през началните години на XVIII в. Балканската политика на Петър Велики, връзките му с балканските владетели и плановете за съвместни антиосмански действия, както и поражението на Турция в новите й войни с Австрия, Венеция и Русия насърчават политическите движения и поддържат огъня на хайдутството. Никак не е случайно, че върховната власт разпраща тревожни заповеди още през 1702 г. до кадиите на Видин, Сфърлиг, Тимок, Сфърлиг баня, Аладжа-хисар (Крушевац), Ниш и др. Тя напомня, че идва пролет, горите се разлистват и настъпва време, благоприятно за раздвижване на хайдутите. Ето защо нарежда се строго, щом такива хайдути се появят, да се съобщава в близките паланки, за да бъдат залавяни.[157] Текстът на тази заповед недвусмислено показва, че в началото на XVIII в. северозападните български и прилежащите им сръбски земи и особено много метежният Видински край били средища на непрестанно действуващи хайдути, които периодически засилвали активността си.

Хайдутите в прибрежните райони внасяли смут и в съществуващия трафик по Дунава, създавали затруднения за минаващите турски кораби, които обслужвали преди всичко османската феодална власт.[158]

Северозападните български земи стават до такава степен поле на хайдутски прояви, че още през първите години на XVIII в. османските управници полагат извънредни грижи, за да ги ограничат и смажат. Те ту подсилват охраната, ту принуждават местното население към гаранции и поръчителство.[159]

Все по-изясняващите се освободителни тенденции в хайдут-

Balcani, forma de luptă sociala şi antiotomana, Studii şi articole de istorie, VI, Bucureşti, 1964, p. 55—56.

[154] *ТДАА*, II, № 125—127.

[155] *M. Cezar*, Osmanlı tarihinde levendler, Istanbul, 1965, p. 403, doc. 20.

[156] *Софийски кадийски регистър* 4, л. 6б, д. I.

[157] *Видински кадийски регистър* 38, л. 89а. За хайдутството през XVIII в. срв. *Б. Цветкова*, За някои форми на съпротива срещу турския феодален строй през XVIII в., сб. Паисий Хилендарски, София, 1962.

[158]—[159] *Видински кадийски регистър — 38*, л. 121б, д. I, 122а, д. II, л. 15б, д. II, 44б, д. I, л. 46б, д. I, л. 50а, д. I, л. 60а, д. II, л. 61а, д. I, л. 63б, д. II.

ското движение се долавят и от самите управляващи среди. Твърде показателна е в това отношение една заповед от 1715—1716 г. до видинския кадия, в която се отбелязва, че преди време било изпратено нареждане да се излъчат 290 бойци от крепости и паланки във Видински санджак, за да охраняват пункта Тимур капу. Със загриженост се обръща внимание, че околността на Видин е изцяло населена с „неверници“, а наблизо са и маджарските хайдути. Местните бойци от крепости и паланки нямат нужната сила да нападнат хайдутите, ако те се появят. Излъчени са 290 души бойци от крепостта Видин, от паланките Флорентин и Арчар, от Белоградчик, Лом, Брезе, Баня и Кладово, които пазели сигурността на пътниците и раята и били определени да охраняват пункта Хърсово.[160] Властта си дава сметка, че мерките срещу хайдутите са недостатъчни във Видинския край при наличността на преобладаващо българско население там и при близостта на враждебните на Турция средноевропейски държави. Постоянните и енергични мероприятия срещу хайдутството са свидетелство за значителния му обхват и сила през XVIII в. в българското Подунавие. Все в началните години на този век действуват хайдутите Балчо и Алагъоз в Кюстендилско и Щипско.[161] В 1701 г. в района на Хасково, Махмуд паша, Лозенград и Бунар хисар се подвизават хайдути. Изпратен е нарочен бостанджибашия да организира борбата с тях, в която трябва по височайше предписание да участвуват всички боеспособни люде. Внушено е на властите да употребят всякакви средства, за да заловят живи всички хайдути.[162]

Около 1714 г. източниците споменават за значителна хайдутска чета с главатар Папазоглу (син на свещеник), за преследването на която е назначен нарочен чиновник. Десет дни преди неговото пристигане в Оряховско дружината се прехвърля на влашка земя.[163] Османските управляващи среди признават, че хайдутите всяка пролет преминават на българския бряг и през есента отново се връщат във Влашко след изпълнението на задачите си. Г. К. фон ден Дриш разказва през 1718 г. за внушителните хайдутски сили около Ихтиманските възвишения. Еничерите, които придружават това посланичество, обръщат внимание на пътуващите с посланичеството да не се отбиват от пътя, защото местата са препълнени с хайдутски групи.[164] През 20-те години на XVIII в. в Софийско се подвизава с чета от 20—30 души българинът Чавдархан. Тя напада покрай другото един спахия в Карловско, убива го и му взима четири кемера, 500 гроша пари и други вещи. Периодически смелите народни мъстители от Чавдархановата дружина прикриват следите си, като се приютяват на различни места или стават овчари при богати турци.[165] Към 1722 г. хайдути се появяват по пътя София — Гюмюрджина.[166] В Подунавието е смутно, особено след австро-венецианско-турската война (1714—1718), по време на която пламва голям бунтовен опит в Ломско-Видинския край.[167] Твърде вероятно е той да е насърчен от непрестанното сновене на хайдути между двата дунавски бряга. Самите ръководители, „капитаните“ Георги, Филимон и Димитри, идват от отвъдния бряг с бунтовни намерения, вдигат на крак местните българи и водят смела борба срещу многократно превишаващи ги турски сили. Въпреки всички запрещения и принудително прибиране на оръжието от населението[168] към 1730 г. властта е разтревожена от всеобщото раздвижване в Силистренско. Българите там били въоръжени и нападали турското население.[169] По всяка вероятност и в случая се касае до хайдутски прояви, които предизвикват широко вълнение и насърчават освободителните пориви.

---

[160] *Видински кадийски регистър* 305, л. 10а, д. I.

[161] *Видински кадийски регистър* 38, л. 57а, д. II.

[162] *Ст. П. Джансъзов,* Турски документи за нашата история, СбНУ, X, с. 582, № 63.

[163] *A Refik,* op. cit., № 75; *ДБИ,* III, № 79.

[164] Historische Nachricht von der Röm. Kayserl. Gross-Botschaft nach Constantinopel *v. G. C. von den Driesch,* Nürnberg, 1723, p. 110.

Разширяващият се обсег на хайдутството заставя властта да издаде пак през 1731 г. заповед за изтребване на хайдутите в Софийско, Пиротско, Брезнишко, Знеполско, Радомирско и Сиришнишко. В заповедта дори се изтъква, че тия хайдути вече два пъти в миналото са се вдигали срещу османската власт. Може би тук се намеква за хайдутски прояви и въстанически движения в края на XVII и началото на XVIII в. Безпокойството на властта нараства от това, че поради войните населените места остават без гарнизони и така ще бъдат насърчавани хайдутите.[170]

Както всички войни, и тази от 1735—1739 г. допринася за разпалването на хайдутството. Затова след свършването и централното управление нарежда на всички свои органи в Румелия да премахнат хайдутите. Зареждат се почти ежегодно заповед след заповед, в които винаги се изтъква обстоятелството, че настъпва пролет, сезон, когато се разшетват хайдутите, „излизат от скривалищата си“ и предприемат действия. Властта настоява всички нейни румелийски органи да положат върховни усилия за издирването и залавянето на страшните вече за нея хайдути.[171] Отново в 1742 г. с буюрултия до кадиите в Русе и други градове в Североизточна България и до някои още длъжностни лица се напомня, че е имало неколкократни заповеди по повод действията на хайдутите в пределите на османската държава. Понеже се узнало, че поради небрежността на забитите, аяните и коджабашиите са се появили разбойници (т. е. хайдути) в посочените кази, нарежда се те да бъдат изловени. Да се действува според заповедта, издадена от видинското валийство.[172] Последното указание сочи, че и във Видинска каза са били предприети аналогични мерки, че и там очевидно властта е била загрижена поради повсеместните действия на хайдутите.

---

[165]—[166] *Софийски кадийски регистър* 312/1, л. 22б. д. II, л. 29а, д. II.

[167] *Видински кадийски регистър 305,* л. 37а, д. III; *Б. Цветкова,* пос. съч., с. 245—246.

[168] *A. Refik,* op. cit., № 74; *ДБИ,* III, № 78; Ор. отдел — ОАК 13/58.

[169] *ДБИ,* III, № 85.

[170] *Софийски кадийски регистър 309 бис;* л. 8б, д. III; *Русенски кадийски регистър R/б,* л. 44а, д. I.

[171] *Видински кадийски регистър 18,* л. 3 б, д. I.

Около 1730–1740 г. в Серско се подвизава Иван войвода, докато районът на Странджа планина е под контрола на хайдутска дружина, предвождана от Вълчан войвода.[173]

Подпомогнати от дружината на Стоян войвода, Вълчановите хайдути действуват главно по пътя Цариград, Виза, Силистра. Често те слизат в околностите на Чорлу, нападат султанските хазни и турски насилници.[174] Саможертвената преданост в борбата за общото добро у Вълчан войвода е събудила възторга на народния певец. Една народна песен разкрива привързаността на Вълчана към гората, закрилница на хайдутите, към хайдушкия живот. Когато майка му го приканва да се залови с мирен труд, да оре и сее земята, непримиримият хайдутин отговаря:

Гора се, мамо, развива,
развива и раззеленява,
мойто се сърце налива:
мойто е село гората,
дълбоки пещери къщата,
а мрамор камък възглавка,
зелена морава постелка,
зелена гора покривка.[175]

През втората половина на бурния и тревожен за Балканите XVIII век задълбочаването на всеобщата криза в Османската империя, умножаването на военните ѝ несполуки и разгарянето на политически движения всред подвластните ѝ народи допринасят за засилване на хайдутството. През 1762 г. е разкрита хайдутска дружина в с. Брешор, Воденско[176]. Предвожда я „капитан" Пройчо. Издирването се извършва по заповед на валията. В селото има панаир. Пъстри сергии са се разстлали на селския мегдан. Продавачите се надвикват да хвалят стоката си. Сноват селяни, гледат, пазарят се, купуват. Децата се надсвирват с шарени свирки, глъчка ехти наоколо. Всред тази шумна тълпа незабелязано се промъкват хайдутите. Неочаквано панаирният ден е помрачен. Бюлюкбашии, изпратени по петите на хайдутите, ги откриват в селото. Завързва се люта престрелка. Опустява мегданът. Като подплашени птици се разбягват селяните и търговците. Сергиите остават без охрана, навред се търкалят разпилени стоки. Като че ли вихрушка е минала оттук. Турците залавят живи двама хайдути — Бешо и сахатчи Христо. По кривите прашни улици на селото лежат в локва кръв избитите хайдути. Преследвачите отрязват главите им и ги изпращат в румелийския диван, за да заслужат похвалата и наградата на властта. Но и турците дават жертви — трима убити и няколко ранени. В заповед до видинския ага и до други длъжностни лица от 1772 г. властта съобщава с безпокойство за раздвижването на хайдути във Видинския край, в селата, чифлиците и съседните нахии и кази. Тя настоява за бързото им унищожаване.[177] Тия хайдутски прояви биха могли да се поставят във връзка с Руско-турската война 1768—1774 г. и с общия бунтовен кипеж, който обхванал българите по време на тези събития. Това е твърде допустимо, като се има пред вид, че в документа става дума за Видинския район, за който се знае от други известия, че през същата Руско-турска война е станал център на един безуспешен опит за въстание.[178]

---

[172] *Русенски кадийски регистър* R/38, л. 80а, д. II; срв. *Видински кадийски регистър 9*, л. 87а, д. I.

[173] *П. Р. Славейков*, пос. съч., с. 325.

[174] *Д. п. Николов*, Одринска Тракия, С., 1919, с. 47–48.

[175] *Б. Ангелов и Хр. Вакарелски*, пос. съч., с. 408–413.

[176] *Ор. отдел*, фонд 14, № 84.

Години след войната из Видинско продължават да се подвизават хайдути. Властта спорадично изразходва средства, за да ги преследва и унищожава. В списък на разходите, направени от Видинското управление за 1777—1778 г., които своевременно се събирали от раята под формата на извънредни фискални облагания, е вписано, че е дадена немалка сума на един ага, изпратен да издирва хайдути по селищата.[179] Към 1781 г. в каза Гребенеш се появява хайдутска дружина, оглавена от „капитан“ Кокино. Кадията донася до висшестоящите органи, че хайдутите влезли в бой с изпратените срещу тях преследвачи. В сражение са убити войводата и хайдутинът Димо, а останалите хайдути са прогонени от околията.[180] Все около това време софийските власти подновяват конните си охранители срещу хайдути, като ги наемат с по пет гроша общинска заплата от Гергьовден до Димитровден.[181]

През 70-те години на XVIII в. френският пътешественик Люзиняи (1768) съобщава за присъствието на множество хайдути в Драгоманския проход и около Вакарел.[182]

---

[177] *Видински кадийски регистър 159а,* л. 41а, д. II.

[178] *Хр. Гандев,* Един опит за въстание във Видин и Видинско по време на Руско-турската война от 1768—1774 г., ИПр., 1954, кн. 6, с. 39—52.

[179] *Видински кадийски регистър 310,* л. 12б, д. II.

[180] *Ор. отдел* — ОАК 85/14.

[181] *Софийски кадийски регистър 25,* л. 8б, д. I.

Народното предание и хайдутският епос отнасят все към осемнадесетото столетие дейността и подвизите на много български хайдути и хайдутки, за които все още нямаме ясни документални свидетелства, за да им отделим повече място в настоящата статия.

*

Привлечените тук изворни данни показват ясно, че хайдутството е трайна многовековна изява на съпротива срещу османското феодално господство. Това неусмиримо движение през XV—XVIII в. се разгръща с особена интензивност в югозападните и северозападните български земи. Тяхната отдалеченост от централното управление, планинският терен, който улеснява хайдутите, чифликчийството, развило се по-рано и по-широко и довело до по-голямо разорение на населението, обясняват необикновения размах на хайдутството там. Освен това тия земи са в близост с големите европейски неприятели на Турция и с непокорните отвъддунавски княжества. Тия земи стават често бойно поле. А това поддържа будни освободителните тежнения, изявяващи се все по-ярко не само във въстанически опити, но и в самото хайдутство.

Но къде се корени силата и непреодолимостта на това движение, което столетия наред държи в напрежение представителите на властта в българските земи и особено от XVII в. нататък се превръща в една от дълбоките язви на османската феодална система? Преследвани, наказвани, унищожавани, хайдутите непрестанно извират и пълнят българските планини и гори.

Условията на османския поробителски режим, които неудържимо се влошават, възбуждат непрекъснато този своеобразен въоръжен отпор. Хайдутите са предимно селяни, а върху селото се стоварват най-големите тежести на феодалния порядък. За съсипаните безоръжни селски труженици хайдутството е единствен отдушник, единствено достойно средство да мъстят за собствената си несрета, за страданията на близки и далечни съселяни.

От редица документи, особено от тези за Македония, се вижда ясно, че най-много хайдути дават и най-силно са обхванати от хайдутството села, в които феодалните произволи са най-чести, където лихварството разорява в широка мяра населението, където чифликчиите имат повече сила и власт. Всичко това обяснява масовия характер на хайдутството. По неговите пътища тръгват често и люде от специалните категории население — войнуци, мартолоси, дервенджии. Войнуците, тия бунтовни българи, както видяхме, неведнъж се вдигат срещу насилията и действуват по хайдутски. А мартолоси и дервентджии не само подкрепят хайдутите, но в много случаи споделят участта им. Така по данни от XVI в. дервентджиите от Качаник открито хайдутували, а дервентджийското село Герман, Вранско, било свърталище на хайдути.[183] През XVII в. източниците сочат Габрово и битолското село Гявато като средища на хайдутска дейност. Масовото участие на дервентджии и мартолоси в хайдутски прояви заставя османската власт да назначи през 1650 г. мубашир, който да организира залавянето на хайдути из дервентджийските и мартолоските села в казите Битоля, Лерин, Джума пазар, Костур, Хрупище и др.[184] През 1679 г. еничеринът Хасан, син на Ибрахим, се оплаква, че по пътя Лерин — Солун бил нападнат от жителите на дервентджийските села Горничево (Леринско), Бегна и Чеган, Островско. Нападателите отнели на този богат турчин 1000 „еседи“ гроша, пушка, девет аршина чоха, самар и някои по-дребни работи. Призовани на съд, дервентджиите отричат обвинението.[185] Не един хайдутин минава през мартолоска или сейменска служба — под това прикритие някои хайдути по-незабелязано действуват. Достатъчно е да припомним тук войводата Лошан, прославения Карпош и сейменбашията Балчо, за които вече говорихме.

---

[182] *Ив. Д. Шишманов*, Стари пътувания през България в посока на римския военен път от Белград за Цариград, СбНУ, X, 1891, с. 472, 475.

Хайдути стават най-често смели, волни и будни селяни, които осъзнават необходимостта от борба срещу насилническите порядки и учреждения. Така например хайдутинът Никле от с. Цапари, Битолско (1636 г.), е от онези, които открито отказват да изпълняват феодалните си задължения — не плащат данъците на своя заим.[186] А хайдутинът Марко от Боища, Битолско (1669), сам отказва да дава данъците и джизието и подбужда към същото неповиновение раята. Поради това закъснява събирането на данъците за 1668/1669 г. Сам събирачът на данъка нузул Якуб ага се оплаква нарочно от Марко.[187]

Волността на хайдутите се долавя дори в оскъдните данни за облеклото и външния им вид, което също дразни с предизвикателството си властниците. Известно е, че при условията на религиозно-народностна дискриминация завоевателите запрещават на немюсюлманската рая да носи ярко и привличащо вниманието облекло. Затова всяко отклонение от тия ограничения е белег на бунтарство. Така например турците, свидетели срещу хайдутина Чавдар войвода от с. Сопотница, Битолско, не пропускат да изтъкнат, че той ходи не по обичайному, а с червено наметало и с шапка с пера на главата.[188]

---

[183] *Гл. Елезовић,* Турски споменици, књ. I, св. 1 (1348—1520), Београд, 1940, с. 337, 374.

[184—187] *ТДАА,* I, № 119, II, № 83, I, № 28, II, № 52.

[188] *ТДАА,* I, № 34.

Хайдутите са предимно българи. Понякога в хайдутските чети участвуват сърби, също и власи и гърци, които в родината си изпълнят отрядите на подобни борци, т. нар. клефти,[189] и пр. Еднаквата съдба и общите освободителни копнежи на пороботеното балканско население обединяват усилията в съвместни хайдутски действия. Понякога в хайдутски чети у нас участвуват и турски селяни, за които бремето на османския феодализъм е също тъй трудно поносимо.[190] Но в основному хайдутството си остава все пак българска въоръжена антифеодална съпротива с все по-изясняваща се народоосвободителна насоченост.

Хайдутството има определена антифеодална целеустременост. Най-често хайдутските нападения са насочени срещу османски властници. Социалната ненавист срещу ония, които се обогатяват чрез труда на народа, се изразява в разграбване на пари, имущества. Така през 1573 г. хайдутската чета на Толе войвода в Прилепско напада дома на спахията Мехмед и му взема повече от 20 000 акчета и много стоки.[191] Хайдути влизат в 1644 г. в къщата на богат битолски турчин Ахмед челеби и задигат имущество и храни.[192] Подобно е хайдутското нападение в дома на Абаджизаде Мехмед през 1674 г.[193] Дружината на Чавдархан през 1721 г. действува по същия начин срещу спахия в Карловско. В 1769 г. 25 хайдути в района на Чорлу нападат къшлата Вели Меше на касапбашиите от околията, подпалват стопански сгради там, залавят пазачите и взимат пари и оръжие.[194] Хайдути се нахвърлят срещу богат еничерин в с. Чоналиче през 1772 г. и му отнемат златни пари, сабя, паласки, пищови.[195]

Много често хайдутите извършват нападения върху чифлици (особено в Македония), запалват или задигат храни, ограбват богатства, разрушават чифлишки къщи и кули, избиват насилници. Така например в 1622 г. петнадесет хайдути начело с Йован и Митре от с. Сушица, Реканско, подкрепени от жители на с. Прибилци, нахлуват в чифлика на Мехмед чауш в с. Тополчани, Битолско. В нападението участвуват и чифчии (селяни, работници в чифлик) от съседния чифлик на Аслан паша. Хайдутите убиват чифликчията, взимат 8000 акчета, 4 саби, една конска екипировка, сукно и три пушки.[196] Пак с помощта на чифчии от чифлика на Мустафа бей Пазарли в битолското село Чаирли хайдути извършват нападение на този чифлик.[197] През 1635 г. хайдути от тия райони използуват отсъствието на някои военни лица, заминали в поход, и

[189—190] Ι. Βασδραβέλλη. Ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες... Α. Βακαλόπουλου. Ἱστορία τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ. Β'. Θεσσαλονίκη, 1964, p. 314—336; *ТДАА, II,* № 23.

[191] *Д. Шопова,* пос. съч., № 24.

[192—193] *ТДАА,* I, № 83, 84, 85, 86, II, № 70.

[194] Ор. отдел, *НПТА,* XVIII, 2/96.

[195] *Видински кадийски регистър 63,* л. 91б, д. I.

[196—197] *ТДАА,* I, № 3, 16, 17, 20,

нападат чифлици и конаци.[198] Документите свидетелствуват за подобни нападения в чифлици и къщи на Ахмед бей в с. Пресил, Битолско (1634), начело с Неделко Николов, на Хасан, син на Абдулах (1645), на Мехмед ага от Битоля и на Мустафа челеби от с. Мало Влахче начело с Браян от с. Злокукяни, на Коджа бег (1661) в с. Раково начело с Никле Скоклев от Буково и пр.[199]

Хайдутите нападат и хасови владения. В 1640 г. четирима хайдути от Цер, Битолско, бунтуват жителите на това хасово село, не се покоряват на забитите и убиват Али паша.[200] Такива прояви заставят властта да издаде през 1651 г. заповед до битолския войвода и кадия да вземат мерки срещу хайдутите.[201]

Хайдути нападат понякога и заможни българи. Така в 1669 г. чифчии и хайдути нападат дома на Яно от с. Борешница и му задигат цялото имущество, храни и 50 000 акчета.[202]

Хайдутите закрилят раята от постоянното ѝ претоварване с данъци, отмъщават на данъчни чиновници. Така например през 1669 г. хайдути нападат в Южна Македония на път за Солун събирача на данъците авариз и нузул и му отнемат събраните от раята пари.[203] В 1679 г. хайдути в каза Тиквеш нападат джизиедарите, а в 1676 г. хайдутите Йово, Никола и Нико от с. Горно Вирово, Битолско, се нахвърлят на Мехмед, събирач на данъците харач, нузул и джелеп, взимат му парите и го убиват.[204]

Хайдутството става в известен смисъл спирачка за нарастващата феодална експлоатация и произвол. Така например дружината на Байо в Македония пречи да се наложи тежък военен данък на местното население. Самата рая, насърчавана и окриляна от присъствието на хайдути, отбягва от феодалните задължения, все по-дръзко се противопоставя на феодалните си господари. Призовани чрез съд да изплатят полагаемото им се испенче в 1622 г., жителите на с. Маловище, Битолско, заплашват този спахия: „Ние не ходим на съд, тебе ще убием с камъни и ще побегнем в планината.“[205]

Често хайдутите нападат търговски кервани, отделни търговци, особено евреи или посланичества, които носят големи парични средства.[206] Иззетите по този начин богатства и стоки са средство за препитание и въоръжаване на хайдутите. С тази цел са организирани нападения на богати търговски чаршии в градовете, както например на два пъти през XVII в. в битолския безистен.[207]

Но тия борци против феодалния гнет вдигат оръжие и срещу всички други учреждения на османската власт. В 1639 г. дружината на познатия в Битоля Бендо Али напада затвора. Хайду-

---

[198—200] *ТДАА*, I, № 31, 19, 89; II, № 41, 34; I, № 74.

[201—205] *ТДАА*, I, № 117, II, № 55, 62, 87, 74, 75, I, № 1.

[206—207] *А. Матковски* във ИИЗИ, 14—15, с. 209—210; Еврейски извори за обществено-икономическото развитие на балканските земи през XVI в., II, изд. *А. Хананел, Е. Ешкенази*, С., 1960, № 80, 86.

тите убиват трима пазачи и освобождават затворниците. Между тях са и пострадали за неизплатени дългове. Османските служители са стреснати. Главният пазач Мехмед заявява на кадията, че дори не смее да се оплаква в съда, защото хайдутите го предупредили: „Сигур ще счупим гърба на споменатия съд!“[208]

От XVII в. нататък в обстановката на войните и съпътстващите ги освободителни движения хайдутството все повече надраства нивото на въоръжена разправа с отделни насилнически порядки. В него все по-силно натежават и се избистрят народностните струи, съзнанието за борба срещу чуждата власт. Споменатият вече Марко от с. Боища, хайдутувал 15 години, заявява на властниците: „Вие рушите нашите църкви, ние ще рушим вашите джамии. Нашите свещеници са по-добри от вашите ходжи.“[209] Участието на много свещеници и монаси в хайдутството още от края на XVI в. е също указание за народностното самочувствие и по-високи цели на борбата. Твърде показателен в този смисъл е и фактът, че хайдутите все по-целенасочено се устремяват срещу опорни сили на властта — нападат крепости, където са охраняващите провинциите гарнизони, нахвърлят се срещу османската армия по време на поход. А масовото участие на хайдути в помощ на неприятелските за Турция войски при тяхното нахлуване в българските земи и в избухналите във връзка с това въстания е ясно указание, че хайдутството в редица прояви и периоди още през XVII и XVIII в. придобива народоосвободителен характер и насоченост.

Зависимото население обича и пази хайдутите — тези единствени постоянни негови закрилници срещу обществените неправди. Призовани още през 1622 г. в битолския съд, за да посочат хайдутите, ограбили чифлика на Мехмед ефенди, селяните от с. Могила дръзко отказват, за да прикрият нападателите: „Ние на съд не ходим!“[210] В началото на XVIII в. раята от придунавските райони между Русе и Белград, на която било възложено да пази от хайдути уязвимите места, саботира мерките на властта.[211] Неведнаж последната е изправена безпомощно пред челичената стена на мълчаливата солидарност и непреклонна твърдост на хайдутските ятаци, на цялото население, преградило усилията ѝ да смаже хайдутските действия. Дервентджиите от Гявато отказват в 1661 г. да дават средства за издръжка на мартолосите, определени да преследват хайдути, като се оправдават с фискалните си правдини.[212]

Неведнаж селяните отхвърлят единодушно обвинението на управниците срещу някой, че е хайдутин.[213] Те дори се вдигат на борба, за да защитят своите хайдути. Така се случва с дервентджийското село Гявато през 1639 г. Под водителството на Илия и Митре Николови то напада мартолосите, на които е наредено да заловят местния хайдутин Белче. В стълкновението погива Белче, а Митре Николов е осъден на смърт.[214] Понякога дори мюсюлманската рая се отнася съчувствено към хайдутите, в които съзира борци срещу феодалния гнет. Затова например бедните мюсюлмани от Битоля отказват през XVII в. да участвуват в охраната на града от хайдути. Става нужда мюфтията да заплаши строго тия мюсюлмани в името на исляма и закона.[215]

---

[208] *ТДАА*, I, № 52, 53, 55,
[209] *ТДАА*, I, № 11, № 52.
[210] *ТДАА*, I, № 2.
[211] *Видински кадийски регистър 38*, л. 117а, д. I.
[212] *ТДАА*, № 37, II.

Долавяйки дълбоката свързаност на хайдутството с народа, османската власт воюва усърдно не само срещу хайдутите, но и срещу техните многобройни ятаци, които ги снабдяват с храна, сочат им пътищата, укриват ги, грижат се, когато са ранени, и ги предпазват от опасност.

Застрашителната сила на хайдутството, особено през XVII—XVIII в., неговите дълбоки обществени корени заставят властта да предприеме упорито и без отдих всевъзможни мерки, за да го унищожи. Тя се опитва да принуди самото население в хайдутските краища да се обвърже чрез взаимно поръчителство пред съда, че не ще допуска хайдутски действия там. Многобройни султански заповеди периодично възобновяват режима на взаимно поръчителство не само на отделни села, но и на населението от цели области, като предупреждават, че щетите, претърпени от минаващите люде при хайдутско нападение, ще бъдат заплатени от раята.[216]

Но тия мерки са без сила и без въздействие и управниците добре схващат това. Затова те се стремят другояче да затвърдят защитата на застрашеното си господство от разгръщащата се народна съпротива. Те възлагат охраната на пътища, проходи и бродове на дервентджии, мартолоси, пандури, веслари, кормчии и др., които също не оправдават надеждите им.

В най-заразените от хайдутство райони властта подсилва укрепления, създава нови твърдини и най-често т. нар. паланки. С нарастването на хайдутското движение върховното управление се вижда принудено да увеличи крепостните гарнизони, да съсредоточи из по-големите селища войскови части със специална задача да пазят от хайдути. Най-често разноските по издръжката им пада върху местното население.[217] На пребиваващите из провинциите еничери също се възлага мисията да преследват хайдути.[218]. За ефикасното организиране на борбата с хайдутите върховното управление изпраща извънредни чиновници (мубашири), обикновено лица от дворцовата йерархия. Но с разлагането на централизираната османска феодална система главната грижа по отбраната от хайдути все повече се прехвърля върху местните власти, сред които аяните играят видна роля.[219]

---

[213] Срв. напр. *ТДАА,* I, № 91, 92, II, № 36 и др.

[214]—[215] *ТДАА,* I, № 41, 42, 43, 46, 61.

[216] *ТДАА,* I, № 60, 65, 66, 67, 80, II, 112; *Видински кадийски регистри 38,*

[217] *ТДАА,* I—II; *Видински кадийски регистри 38,* л. 63б, д. II, 46б, д. I, 25, л. 44б, д. I, 61а, д. I, 161 а, л. 69б, д. I и пр.
л. 8б, д. I; *Софийски кадийски регистър 25,* л. 8б, д. II, 26, л. 15а, д. II, и т. н. Срв. за разноските *Софийски кадийски рег. 26,* с. 29, д. II; *ТДАА,* II, 63, 82, 94, 104, 109, 115, 130 и пр.

Зачестилите хайдутски нападения в някои градове налагат на местните властници да вземат по-сериозни мерки за охраната — назначават се смени от нощни пазачи за всяка махала поотделно, ангажират се нарочни мартолоси.[220] Но въпреки всичко това властта е така безпомощна, че непрекъснато прибягва към местното мюсюлманско опълчение, към всички боеспособни турци от областите, в които се явяват хайдути. От тях най-често се формират потери против хайдутите.

Османската власт е затруднена в борбата си срещу хайдутството от имунитетните права на някои по-едри феодали, в чиито владения хайдутите намират убежище. Заинтересувани да използуват тия люде като работна ръка в чифлици и приходоносна рая в леновете си, тия феодали се противопоставят на върховното управление при издирването на хайдути, като изтъкват неприкосновеността на владенията си „сербест" (т. е. с големи имунитетни права)[221]. Става нужда върховната власт да издава специални заповеди, с които да запрети тия прояви.

Страшните наказания са също един от начините да се скове хайдутството, като се всее страх всред народните борци и населението. Заловените в сражение хайдути са избивани, а главите им отрязвани и изпращани на висшестоящи органи. Изправените пред съда хайдути получават най-строга присъда — смърт или тежка каторжна работа като веслари в султанския флот или работници в държавната корабостроителница в Цариград.[222] Щом намалее приходът на този полуробски жив материал, върховната власт напомня най-вече на властите от придунавските райони да изпратят под стража обичайните гребци, набрани от средите на заловените хайдути.

Когато изчерпи всички средства, властта предприема отчаяни мерки — изсича например пространни гори, за да лиши от убежище хайдутите. Тия наказателни мероприятия, нескончаемите претърсвания и системните усилия за организиране на охраната се отразяват много зле върху зависимото население. Честите посещения на чиновници и квартируване на войскови части са дотолкова придружени с всевъзможни произволи, че властта не пропуска в нито една своя заповед да напомня, че трябва да се избягват такива произволи. Населението е обременявано и с извънредни такси за поддържане на мартолоси, сеймени и др., определени специално за охрана на района от хайдути. Всичко това е от естество да засилва ненавистта у раята към режима и да укрепи още повече предаността към хайдутите.

---

[218] По този въпрос срв. *Цв. Георгиева,* Йеничерството в българските земи (XV—XVIII в.) (дисертация), С., 1968.

[219] *A. Suceska,* Ajanl. Prilog izučavanju lokalne vlasti u našim zemljama za vrijeme turaka, Sarajevo, 1965.

[220] *А. Матковски* във: ИИЗИ, 14—15, с. 200—201; Егри паланка-диздар, II. Зависимо население, 1 зилхидже, 1125; *ТДАА,* I, 15, 34, II, 1, 2, 8, 63, 82, 109, 121 и пр.

[221] *ТДАА,* I, № 18, 19, 76, 110, II, № 88, 89.

[222] Видински кадийски регистър 46, л. 36б; срв. и ТДАА II, № 34, 40, 44, 78 и пр.

Така в течение на няколко века хайдутството се превръща в постоянна и сериозна противодействуваща народна сила в недрата на османската феодална система. Столетия наред в различни области хайдутството плющи като бич върху несправедливия обществен ред. Акциите на отделните хайдутски дружини, макар и разединени, поставят властта в обстановка на непрестанна война с народните сили, поддържат неугасващ метежен огън в земята ни. Тия акции, колкото и ограничени по обсег да са те, омаломощават в цялост османската феодална класа. Преди всичко нападенията върху ленове и чифлици и подбуждането на раята към неповиновение причиняват съкращаването на приходите за отделните османски властници. Умножаването на хайдутите означава намаляване на работната ръка в чифлиците, запустение на земите в спахилъците. Заради това някои поземлени господари, като чифликчии, хасови владетели, вакъфски управители и пр., приютяват и привличат подгонените от властта хайдути, за да използуват труда им и да увеличат приходите си.

Властта се изтощава финансово и поради средствата, които е принудена постоянно да отделя за организиране на мероприятия против хайдутите. Хайдутството е истински бич за османските управляващи среди — във време на нарастващото военно напрежение по много фронтове това движение им открива нов фронт, и то на много и пръснати из българските земи позиции, които правят тила им несигурен. Това ги заставя да отделят част от бойните си сили за борба с хайдутите и по този начин да намаляват военния си потенциал.

По такъв начин хайдутството всячески подкопава устоите на османската феодална власт, а оттам и на чуждото господство. Това самобитно народно движение има голямо значение за борбите на българския народ през един дълъг мъчителен период от неговото историческо развитие. Хайдутството калява борческия дух на угнетените българи, внушава вярата, че народните страдания не остават неотмъстени. То вдъхва на безоръжната рая дързновение да оказва съпротива на засилващото се феодално потисничество, да разкъсва дори отделни звена от веригата на феодалната си обвързаност. Разгарящо се тук и там като отпор срещу феодални произволи и насилия на местни властници, по време на войни и разрастване на политическите движения хайдутството се разгръща, разединените усилия се обединяват и придобиват все по-ясна народоосвободителна насоченост. Не едно от българските въстанически и освободителни движения черпи силите си от хайдутството; опитните във въоръжена борба хайдути първи се включват в редовете на въстаналите.

Така в известни периоди от края на XVI в. нататък хайдутството в България от най-ярка изява на антифеодална въоръжена съпротива се издига до нивото на освободителна борба срещу чуждите поробители. То съдействува за укрепване на едно народностно самочувствие и дързост, които създават атмосфера за организиране на освободителни движения. Тази страна на хайдутството, която неоснователно се пренебрегва от изследвачите, долавя с дълбоката си прозорливост още великият български революционер Г. С. Раковски и определя това движение като „знак политическаго живота“[223] на народа ни през робството.

Това именно е част от онези условия и предпоставки, които насочват хайдутите през XIX в. да влеят силите си в четническото движение и в национално-революционните ни борби.

„Мрачните“ XV – XVIII столетие, които предхождат Българското възраждане, са преизпълнени с бунтовен заряд. Те пламтят от буен хайдутски огън. В него се изявява и закалява един достоен, свободолюбив и непреклонен народ, водил векове наред мъжествена борба за правда и свобода.

Бистра Цветкова

---

[223] *Г. С. Раковски,* Българийо, майко мила, Подбор и редакция Георги Боршуков, С., 1967, с. 222.

ДОКУМЕНТИ

15 ВЕК

1

ХАЙДУТСКИ ГНЕЗДА ПРЕЗ РАННИЯ ПЕРИОД НА ОСМАНСКОТО ВЛАДИЧЕСТВО

1427—1428 година

Преди околността на моста Еркене бе гориста, много пусти и гористи места бяха свърталище на харамии[1]... Поради това шахът[2]... изразходва обилни средства... и построиха един просторен несравнен мост, висок 174 [стъпки][3]. Той бе образец на света. На единия край на Еркене изникна прелестно градче, наречено Еркене[4]. Султанът привлече [поклонници] за джамия, имам[5] и бедни в това градче и ги хранеше обществено... Нареди да се отдадат почести на строителя — архитект [като му дариха] славни инструменти и многобройни дарове... А на другата страна на моста нареди да се постави голям купол и освободи от авариз-и дивание[6] населението на посочените градче и село.

Сведения на Ходжа Сеадеддин, цит. по *М. Т. Gökbilgin,* XV—XVI asırlarda Edirne ve Paşa livâsı vakıflar-mülkler-mukataalar, Istanbul, 1952, p. 216.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Така властта назовава всички борци против установения от нея обществено-политически ред.

[2] Т. е. султанът.

[3] Не е отбелязано в текста.

[4] В Източна Тракия, сега в Турция.

[5] Мюсюлмански свещенослужители.

[6] Категория данъци и повинности в Османската империя, въведени не съобразно изискванията на мюсюлманския свещен закон — шериата, а според насъщни изисквания на момента от XV в. нататък за нуждите на централната власт (*Б. Цветкова,* Извънредни данъци и държавни повинности в българските земи, С., 1958).

2

ЗАПАДНИ СВИДЕТЕЛСТВА ОТ 1433 ГОДИНА

Когато заминах от Филипополи[1], прекосих по мост споменатата река Мареск[2] и яздих почти цял ден все пряко казаната равнина чак до подножието на една планина. Отседнах в едно село във въпросната планина там, където се намира голяма гора.[3] И понеже изглежда, че е била много опасна за минаване поради намиращите се там разбойници и убийци[4], султанът заповядал всички, които биха пожелали да я обитават (планината, б. пр.), да бъдат свободни (т. е. освободени от данъци, б. пр.).[5] Затова сега там има две села, населени с люде от България. . .“[6]

Из пътните бележки на бургундския рицар Бертрандон дьо ла Брокиер, изпратен от дука на Вургуидия, Филип Добри, за да проучи възможностите за организиране кръстоносен поход срещу османците.

Ch. Schefer, Le voyage d'Outremer de Bertrandon de la Broquière, Paris, 1892, p. 201.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Пловдив.

[2] Р. Марица.

[3] Ихтиманските възвишения и Трояновите врата.

[4] Така властта назовава борците за народна правда — хайдутите.

[5] Несъмнено се касае до облекчения фискален статут на дервентджийското население (пазители на проходи). За тях срв. *Б. Цветкова,* К вопросу о положении дервентджийского населения в болгарских землях в период турецкого господства, УЗИС, XX, 1960, с. 196—220; *А. Стојановски,* Дервенџиството во Македонија, ГИНИ, VII, Скопје, 1964, 2; VIII, 1965, 1; IX, 1965, 1; *C. Orhonlu,* Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilâtı, Istanbul, 1967.

[6] Вероятно дервентджийските села Ветрен и Вакарел (срв. *Г. Гунчев,* Вакарел, С., 1933; *П. Делирадев,* Принос към историческата география на Тракия, II, С., 1953, с. 190 сл., 336 сл.).

3

ВЪОРЪЖЕНИ БЪЛГАРИ, ВЕРОЯТНО ХАЙДУТИ, ПОДПОМАГАТ АРМИЯТА НА ХУНИАДИ И ВЛАДИСЛАВ ЯГЕЛО

1443 година

[След победата при Ниш сборната християнска армия продължава пътя си.]

„. . .Дори голяма конна група от раята [или от българите] се присъедини към тяхната[1] армия. Янко[2] ги използува като предни бойни сили. . .“

H. Inalcik-M. Oğuz. Ieni bulunmuş bir „Gazavat-I sultan Murad“, AÜDTCFD, VII, 2, p. 488.

Превод: Б. Цветкова

[1] Кръстоносната армия под предводителството на Владислав III Ягело и Ян Хуниади през 1443 г. (срв. *Б. Цветкова,* Паметна битка на народите, Варна, 1969).

[2] Ян Хуниади.

4

ЛЕТОПИСНА БЕЛЕЖКА ЗА ХАЙДУТСКИ ВОЖД

1454 година

1454 г. В тождельто Мехмедь царь плѣни Радича блъгарьскаго војеводу оу Софии.

Љ. Стојановић. Српски родослови и летописи. Гласник српског ученог друштва, кн. 53, Београд, 1883, с. 90.

5

ОСМАНСКИЯТ КАДАСТЪР РЕГИСТРИРА ХАЙДУТСКИ ГНЕЗДА В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ

1471 година

Мезра[1] Войниче[2], спадаща към Загорие[3]. Доход — 200 [акчета]. Понеже тази мезра е свърталище на харамии и бе необходимо да стане проход, на основание писмата на Али бей тя се съживи[4] и към прохода бяха зачислени двадесет домакинства.[5]

Написа се през 1—10 реби юл-евел, 876 г. (18—27. VIII. 1471 г.) В Костантиние.[6]

Из кратък регистър на тимари в Северозападна България. НБКМ — Видин-санджак, I, А. Тимари, 17 зилхидже, 881, л. 1б.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Ненаселена плодородна площ, най-често на мястото на изчезнало старо селище (*H. Inalcık,* Hicrî 835 tarihli sûret-i defter-i sancak-i Arvanid. Ankara, 1954, p. XXIX; *H. Inalcık,* 1431 tarihli Timar defterine göre Fatih devrinden önce timar sistemi, IV Türk tarih Kongresi, p. 135—136).

[2] Вероятно с. Войница, Видински окр.

[3] Така се наричала областта около гр. Кула в Северозападна България.

[4] Този термин на османския кадастър означава, че известно поземлено пространство става доходно, т. е. там се настанява население, което започва да плаща надлежни данъци.

[5] Очевидно дервентджии.

[6] Цариград.

16 ВЕК

6

СУЛТАНСКА ЗАПОВЕД ЗА ИЗДИРВАНЕ И ПРЕСЛЕДВАНЕ НА ХАЙДУТИ В ЗАПАДНОБЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ И СЪСЕДНИТЕ ОБЛАСТИ В СЪРБИЯ

1 декември 1528 година

Относно разследването на разбойници и харамии.

В казата Нова Бърда[1], а понастоящем — в санджаците[2] Кюстендил, Вълчитрън, Призрен, Аладжа Хисар[3], в кадийските околии Юскюб[4], София, Йени Пазар[5] и към. . .[6] пазар се събират и се явяват разбойници и харамии. Те се групират на едно място, нападат през нощта селата, избиват хора, ограбват имущества. . .[7], нахвърлят се из пътищата, избиват керваните. . .[8] и изобщо вършат различни такива метежи и злини. Санджакбейските субаши[9] из посочените места подпомагат разбойниците и харамиите и санджакбейовете дори подпомагат делата на субашите. Такива метежи и злини стават из санджаците. Въпреки че им е възможно да залавят разбойниците и харамиите и да ги наказват, те не само си затварят очите, но даже освобождават заловените разбойници, като им вземат пари. И понеже не ги наказват, разбойниците и харамиите са се умножили и условията са много обезпокояващи. Понеже [всичко това] е донесено и известено до височайшия праг, назначен си ти за муфетиш[10] по тази работа и за военен, образеца между прославените и благородните — Ахмед игиткетхудасъ[11] на [отрядите] гариб[12] при щастливата ми порта, да се увеличи славата му.

Заповядвам следното. Щом пристигне със свещената ми заповед, без да се бавиш нито миг и час, тръгни сам и се прикрийте със споменатия ми раб и с голямо внимание и усърдие разследвайте изобщо случая с разбойниците и харамиите. Ако такива лица нападат къщи и избиват хора, те са виновни.

Разбойници и харамии, ятаци и другари на разбойници и харамии, лица, които ги подпомагат, и изобщо такива, които са се разчули с престъпление в разбойничество и харамийство, да се задържат, делата им да се разгледат според шериата и да се види по установения обичай кои са по шериата и закона и кои са задължителни по закон и съобразени с обичая. И който и да е извършил станалите злосторства в споменатите санджаци и кадийски околии и колкото и да има от категорията на разбойниците и харамиите в тия санджаци и кадълъци, било те живущи там от по-рано или дошли отвън, изобщо каквито и да са — да се заловят разбойници и хайдути и да се донасят до щастливия ми праг ония, които са се проявили с разбойнически и харамийски действия. Незабавно едни да бъдат обесени, а други — набити на кол и да бъдат наказани, като ги малтретират по този начин. Ти да не проявиш склонност да освободиш някого от разбойниците, появили се досега и извършващи метежи, да ги задържиш всички, да ги заловиш и накажеш.

И да наредиш да се издирят, като се приканят скритите им ятаци, хора, при които отсядат, съплеменниците и близките им и изобщо онези, които трябва да се издирят по шериата и закона и да не действуваш против заповедта.

Да се разследват санджакбейове и субаши. Ако субашия, заемащ субашийски пост, върши метеж и злочинствува, да се разследват, задържат и накажат и такива метежници. В случай че помагат на разбойник или ако след като стане известно разбойничеството на разбойник и харамия и той бъде заловен, го освободят, като му вземат пари, изобщо ако подпомагат разбойници, и те самите са като разбойниците. Такива лица да се задържат и наказват надлежно.

Ти да постъпваш спрямо другите според обичая и съвета, да не допускаш субашия да постъпва така, те да охраняват и пазят, както трябва, субашилъците си, да не даваш отдих на разбойниците и харамиите, да не им даваш сила по местата, гдето са заловени, и да бъдат наказвани. Изобщо тези неща са крайно необходими. Да вложиш усърдие. Понеже имам доверие в честността и прямотата на този мой роб, затова той бе изпратен. Ти също да се стараеш, както следва. На всяка цена имай грижата да намериш и да наредиш да се издирят разбойниците и харамиите из онези места, които подпомагат разбойниците, ятаците, които им дават храна, и онези, които им дават убежище. Да се издирят всички метежници и да не допуснете [те] да се спасят. Колкото и разбойници и харамии да се намерят, съгласно свещената ми заповед да бъдат убити, да се запишат подробно метежите им и да се представят във високочайшия ми двор по споменатия ми роб. В случай че докато провеждаш разследване на основание на заповедта ми в поменатия район такива разбойници и харамии избягат и се озоват по други места, да се изпрати човек от санджакбейовете и кадиите на тези места той да изиска и да накара да го приемат и да разследва на основание на заповедта. Понастоящем бе издадена пак моя свещена заповед до санджакбейовете и кадиите да предадат, когато вие поискате. Но при разследването да се действува според правото. Да не бъде никой угнетяван по този повод противно на шериата и закона. Предпазвайте се да не вземате пари. Вещите и храните, взети от онези, които са се изявили с разбойнически действия, се присъждат на стопаните им; да им бъдат предадени без остатък! Да запишеш подробно станалото и да го докладваш. Така да знаеш.

Написа́ се на 10 реби юл-евел 935 (1. XII. 1528 г.).

Bibliothèque Nationale de Paris, Fonds Turc 81, f° 66v—67. v.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Ново Бърдо, Косовско-Метохийска област, Сърбия, Югославия.

[2] Административна единица, по-малка от бейлербейство.

[3] Гр. Крушевац, Югославия.

[4] Гр. Скопие, Македония.

[5] Гр. Нови пазар, Сърбия, Югославия.

[6] Недешифрирано селищно име.

[7] —[8]Нечетлив текст поради повреда на листа.

[9] Административно-полицейски помощници на служебни феодали (*H. Šabanović*, Vojno uredenje Bosne od 1463 do kraja XVI stoleća, GDIBH, XI, Sarajevo, 1961, p. 203).

[10] Инспектор, отговорно лице, натоварено с разследването на известни въпроси.

[11] Военен чин.

[12] Части от платената султанска армия, набирани от други мюсюлмански страни (*H. A. R. Gibb—H. Bowen*, Islamic Society and the West, I, I. London, New York, Toronto, 1957, p. 69).

7

БУНТОВНИЦИ ПОЕМАТ ХАЙДУТСКИТЕ ПЪТЕКИ В ПРИЛЕПСКО

4 декември 1565 година

Заповед до скопския бей и прилепския кадия.[1]

Ти, който си кадия, си изпратил преди време писмо, в което съобщаваш: Неверниците Димитри Стале от село Сатока[2], поп Димитри от село Градешниче[3], Матьо Никола от село Пешище[4], Стоян Пейо и поп Яко от село Старавина[5] са разбойници и заради тях неверниците от споменатата нахия[6] се разбунтуваха и отказаха покорство пред шериата. Преди бе изпратена свещена заповед и бе наредено да бъдат заловени. Те обаче не се предадоха. Ако и този път не бъдат наказани, не ще се установи ред и спокойствие сред неверниците в посочената нахия. Понеже това бе донесено до предишния мир-и [лива][7] Увеис, да бъде трайна славата му, бе издадена свещена заповед, те да бъдат заловени и на основание на издадената преди свещената заповед той да накаже със смърт няколко души, които по [извършените от тях] смутове и безобразия заслужават смърт, а друг да изпрати на каторжна работа във флота. Понеже посочения [мир-и лива] бе преместен в друг санджак, споменатите [лица] не са наказани.

Заповядвам, щом пристигне свещената ми заповед, да внимаваш по въпроса, да заловиш споменатите неверници, където и да са те, и на основание на по-преди издадената от мен свещена заповед да накажеш със смърт ония, които заслужават смърт поради [извършените от тях] смутове и безобразия, а някои да изпратиш до височайшия ми двор, за да бъдат поставени на каторжна работа във флота. Тази работа изисква усърдие. Да внимаваш, както трябва, този път да не пропуснеш да заловиш споменатите размирници!

Четвърти ден [от седмицата]. На 11 джемази I,973 (4. XII. 1565 г.). Костантиние. Написа се.

Предадено на Хасан Челеби, тезкереджия[8] на Мустафа паша, на споменатата дата.

Д. Шопова, Македонија во XVI и XVII век. Документи од цариградските архиви, Скопје, 1955, № 7, с. 16—18.

---

[1] Главен съдебно-административен управител в провинциите (*Gibb-Bowen*, op. cit., p. 1, I, 114—132; *M. T. Gökbilgin*, XVI. asırda mukataa ve iltizam işlerinde kadılık müessesinin rölü, IV Türk tarih kongresi, Ankara, 1948, p. 433—444; *A. Sućeska*, Ajani. Prilog izučavanju lokalne vlasti u našim zemljama za vrijeme turaka, Sarajevo, 1965, p. 47—51).

[2] Изчезнало. Намирало се в областта Мариово (югозападно от Прилеп) между селата Бешище и Градешница, гдето има местност Сатока (*Г. Трайчев*, Мориово, С., 1923, с. 27).

[3] С. Градешница, общ. Мориово, окр. Битоля, Македония.

[4] С. Бешище в планинската област Мориово, окр. Битоля, Македония.

[5] С. Старавина, общ. Мориово, окр. Битоля, Македония.

[6] Административна единица, по-малка от каза.

[7] Санджакбей.

[8] Чиновник от великото везирство, който докладвал прошенията до върховните сановници и вписвал решенията. Може би в случая чиновник с аналогични функции от обкръжението на някой валия (*Gibb-Bowen*, I, 1, p. 119—120).

8

ХАЙДУТИ В БИТОЛСКО И ПРИЛЕПСКО

3 ноември 1573 година

Заповед до Охридския бей и кадиите на Манастир[1] и Пирлепе.[2]

Ти, който си кадия на Манастир, си изпратил писмо, с което съобщаваш следното: един от тимариотите[3] — спахията Мехмед, заявил, че Толе войвода, Пейо, син на Стоян, и Никола Радойко, неверници от селата Пуста река[4], Арилово[5] и Крушево[6], спадащи към каза Манастир, и Пейо от село Белушин[7] в каза Пирлепе нападнали преди време дома му с двадесет-тридесет неверници-разбойници, ранили го по лицето, взели му повече от 20 000 акчета и много стоки. Сам той избягал и се спасил. Тия четирима неверници са от групата на споменатите разбойници. Нека се проверят деянията им. Когато било разпитано населението от този край, то уведомило, че споменатите [лица] са злосторници и разбойници, че слизат по пътищата и проходите, избиват хора и ограбват имущества. Особено споменатият Толе войвода е неверник, който е голям разбойник и размирник. Посочените четирима неверници са заловени.

Понастоящем нареждам да се обследват според шериата деянията на поменатите и на техните другари. Заповядвам, щом пристигне [наредбата], свикайте споменатите, съберете ги с противниците им. Разпитайте ги за останалите им другари и след като разберете кои са, наредете на ония, които по шериата са длъжни да ги намерят, да ги докарат и ако този случай веднаж не е уреден по шериата, обследвайте го и го разгледайте справедливо според [изискванията] на честния шериат.

Ако случаят е такъв, какъвто бе съобщен, да се установи по шериата; върнете без остатък според шериата взетите пари и стоки [на ограбените]. Ако разбойниците са спахии, затворете ги и ни уведомете. Ако ли не, изпълнете на място онова, което е нужно според шериата. Да не допуснете никой да действува противно на свещения шериат. Да бъде напълно справедливо. Да се предпазвате да закриляте разбойниците само от желание да взимате пари (подкуп) (б. пр.) и да замесите по такъв начин и ония, които са изправни.

8 реджеб 981 (3. XI. 1573)

Д. Шопова, пос. съч., № 24, с. 37—39.

[1] Гр. Битоля, Македония.

[2] Гр. Прилеп, Македония.

[3] Държател на тимар — служебно феодално владение. Срещу част от доходите, които върховната власт им предоставяла да събира, тези своего рода феодални господари били длъжни да служат в спахийското опълчение с определен брой екипирани от тях бойци. За тимарската система вж. *Belin*, Etude sur la propriété foncière en pays musulmans et spécialement en Turquie (rite hanéfite), JA, série V, 1861—1862, 18—19, p. 156—212, 237—358; *Belin*, Du régime des fiefs militaires dans l'islamisme et principalement en Turquie, JA, série VI, 1870, 15, p. 187—301; *P. Tischendorf*, Über das System der Lehen in den moslemischen Staaten, besonders im Osmanischen Staate, Leipzig—Leiden, 1934, p. 830—840; *N. Filipović*, Pogled na osmanski feudalizam, GIDBH, IV, 1952, p. 5—146; *Gibb-Bowen*, op. cit., 1, I, p. 235—258; *Б. Цветкова*, Принос към изучаването на турския феодализъм в българските земи през XV—XVI в., ИИБИ, V, С., 1954, с. 115—131; *K. Bastaić*, Timarsko vlasništvo u feodalnom sistemu osmanlijske Turske (od XV do XVII stoljeća), Zagreb, 1958; *В. Мутафчиева*, Аграрните отношения в Османската империя през XV—XVI в., С., 1962; *Б. Цветкова*, Турският феодален ред и българският народ, С., 1962; *E. Werner*, Die Geburt einer Grossmacht—die Osmanen, Berlin, 1966.

[4] С. Пуста река, общ. Крушево, Македония.

[5] С. Арилово, общ. Крушево, окр. Битоля, Македония.

[6] Гр. Крушево, Македония.

[7] С. Белушино, общ. Крушево, окр. Битоля, Македония.

9

ХАЙДУТИ ПО ГОЛЕМИЯ ПЪТ БЕЛГРАД — ЦАРИГРАД

1574 година

Този ден спахме в Катунице.[1] На 4 април, дебнати от група разбойници, бяхме принудени да ни придружава отряд сеингани[2] (така се наричат веслáрите, набирани в България и в съседните области срещу заплата да карат галерите на султана). С тях ние се настанихме в едно село не без страх да бъдем ограбени от самите тях. На 5 април вървяхме през гората при Андринопол[3], където групата на същите разбойници се движеше постоянно край нас и често ги съзирахме. Изглеждаше, че чакат да ни нападнат, ако се отделим, нещо, в което нашите сеингани-пешаци не можеха да ни следват, ако нис се бяхме впуснали...

На юг преминахме Карманли, т. е. „царска река". Малко след това пред чешмата на крал Вукасим-Мрезич. . .[4] Нашият чауш, хората му и някои от нашите пиха от нея. Поради това тия конни разбойници, виждайки шестнадесет товарни коня, които бяхме пуснали напред и се бяха отделили от нас (повечето бяха слезли пеша, за да пият), се обърнаха право срещу нас, за да ни нападнат. Всеки ловко възседна и с пушка или пистолет в ръка, водени и командувани от моите чауши, чакахме битката и знесгос[5] — многобройни и на коне. Настигнахме пак товарните ни коне и образувахме от тях преграда отстрани, за да пресечем пътя им и да имаме време да стреляме и да извадим сабите. Но нашите сеингани, които бяха избързали малко по-далеч, докато ние пиехме, видяха опасността и се впуснаха върху разбойниците, за да ги нападнат отстрани и да ги обкръжат отзад. Тази маневра нямаше ефект (тъй като те нямаха друго оръжие освен големи сърпове, търнокопи и лопати), но все пак уплаши тия разбойници, понеже който успее да ги убие или залови, е много добре възнаграждаван от обществото и те никак не рискуват. Нашето спасение бе напълно осигурено от одринския санджакбей, който неочаквано се появи на лов с голяма група. Забелязвайки това, разбойниците веднага изчезнаха.

Превод: Б. Цветкова

Из пътните бележки на Пиер Лескалопие — 1574.

Voyage fait par Moy Pierre Lescalopier l' An 1574 de Venise à Constantinople par Mer jusqu' à Raguse et le reste par terre et le retour par Thrace, Bulgarie, Walech, Transilvanie ou Dace, Hongrie, Allemagne, Trieul et March Treuisane jusque à Venise — ръкопис на университетската библиотека в Монпелие. Срв. *Бистра А. Цветкова*, Един френски пътепис от XVI в. за българските земи (Пиер Лескалопие — 1574). ИИД, XXIV, 1968, с. 254—255, 261.

[1] С. Катуница, Пловдивски окр.

[2] Сегбан или сеймен — поясненията на Лескалопие за тази институция са погрешни. Те се отнасят до т. нар. кюрекчин. Сегбани се наричат: 1) лица от специални отряди в еничерския корпус; 2) войска на заплата в служба на тур-

ските везири и паши; 3) военнослужещи в пограничните области (*Gibb-Bowen*, op. cit., I, 1, p. 59, 60, 167, 315; *M. Z. Pakalın*. Osmanlı tarih deymleri ve terimleri sözlüğü, III, XIX fasc. Istânbul, 1954, p. 145—147).

[3] Одрин.

[4] Тук авторът предава версия, повторена и от други пътешественици, свързана с борбата на сърбите против турците през XV в. Срв. *К. Јиречек*, Историја срба, II, Београд, 1923, с. 201 сл.

[5] Неясна дума. Може би изопачено „хайдути".

10

ВЪРХОВНАТА ВЛАСТ ИЗИСКВА ДА СЕ ЗАЛОВИ ГОЛЯМА ХАЙДУТСКА ДРУЖИНА ОТ БИТОЛСКО

8 юни 1578 година

Заповед до скопския бей.

Изпратил си писмо, в което донасяш:

Когато кадията на Пирлепе и назърът[1] Мустафа чауш съобщиха, че преди известно време са се появили 78 души харамии от селата Пуста река и Дивиак,[2] спадащи към каза Манастир, че нападат къщи, кръстосват пътищата, избиват хора и не прекратяват злодеянията си, издадена бе заповед: „В който и санджак да се намират споменатите, постарайте се да ги заловите и да ги накажете надлежно." Разследването е проведено на място и са заловени няколко души ятаци на споменатите харамии. Запитани кои са им другарите, те признали, че имат много ятаци и другари в нахиите Пирлепе, Кърчова[3] и Манастир. Но понеже прилепският кадия не присъствувал, станало необходимо да се отложат смъртните им наказания. Жителите на Пирлепе и селското население се събрали на едно място и заявили, че ако има отлагане на смъртното наказание, те непременно ще напуснат нашия вилает и ще избягат. Поради това споменатите разбойници са екзекутирани по шериата и след това според техните показания е съставен списък на ятаците и другарите им. [Този списък] е изпратен в запечатано кисе до споменатия Мустафа чауш за наказването [на ятаците] и другарите. Но жителите на Пирлепе и населението на други села дойдоха да се оплачат: „Населението на по[illegible]еното село Дивиак е изцяло разбойническо и харамийско, не престава постоянно да кръстосва пътищата, напада домовете, граби имота ни. Така че, ако те не бъдат наказани, положението ни ще се влоши и населението от нашия район непременно ще избяга."

Поради това нареждам да се разследва населението на това село и да се задържат метежниците в него. Заповядвам следното: щом пристигне [заповедта] след добро обмисляне да заловите метежниците и злосторниците от жителите на това село. Да накажеш

10 Върховната власт изисква да се залови
голяма х-ска Дружина от Битолско
8 юли 1578

по шериата ония, за които се докаже, че са разбойници и харамии. Ако са спахии, залови ги и донеси [за това]. Ако не — направи необходимото по шериата.

Предадено на Мехмед, който донесе изложението.
2 реби юл-ахър 986 (8. VI. 1578 г.).

Д. Шопова, пос. съч., № 38, с. 53—54.

---

[1] Инспектор.
[2] С. Горно или Долно Дивяци, общ. Крушево, окр. Битоля, Македония.
[3] С. Кичево, Битолско, Македония.

11

ПЪТЕПИСЕЦЪТ НА КОНТАРИНОВОТО ПРАТЕНИЧЕСТВО ЗА БЪЛГАРСКИТЕ ХАЙДУТИ

1580 година

[Из горите около Траяновите врата и Ветрен]. Този път между гори и лесове е много лош поради хайдути.[1]

Diario del viaggio da Venezia, a Constantinopoli di M. Paolo Contarini che andava a bailo per la republica veneta alla porta ottomana nel 1580, Venezia, 1856, p. 29.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Анонимният пътеписец е описал пътуването на венецианския байло в Цариград П. Контарини (*P. Matković*, Putovanja po Balkanskom poluotoku u XVI vieka. Rad, CXXIV, 1895, p. 59—61).

12

СУЛТАНСКА ЗАПОВЕД ЗА ПРЕСЛЕДВАНЕ ХАЙДУТИ И МЕТЕЖНИ ЕЛЕМЕНТИ

14 юли 1583 година

Заповед до кадиите на Юскюб, Калканделен[1], Струмджа[2], Тиквеш, Иврание[3] и Прищина.[4]

Понеже е оповестено, че в подведомствените ви кази са се явили разбойници и харамии и че са вършили произволи и насилия върху раята, бераята[5] и пътниците, нареждам такива злосторници да бъдат залавяни със съдействието на заима Али, образец между равните и подобните си, назначен по охраната на санджаците Юскюб и Пирзарин[6], и да бъдат наказани според шериата. Заповядвам следното: щом пристигне [заповедта], всеки от вас лично да положи необходимите усилия, ако са тия разбойници или пък други злосторници и са на дружини, щом започнат да вършат произволи и злини, с помощта на споменатия [Али] и с останалата си охрана спахии, ако и това не е достатъчно — с местната милиция, да ги атакувате и с обединени сили да разпръснете дружините им и заловите престъпниците. По никой начин да нямате милост към ония, за които се установи и стане ясно, че са вършили престъпления и злини, а ги накажете по шериата. Прекратете техните злосторства над района и раята. Тъй че ако споменатият заим[7] донесе, че закриляте злосторниците, не само ще бъдете уволнени, но несъмнено ще бъдете и наказани. Съобразно с това внимавайте. Да не проявите по никой начин милост спрямо злосторниците, а да ги накажете според шериата. Пазете се много да не забъркате по този повод и онези, които са изправни.

Изпратено на везира Мехмед паша по Меми, дивански писар.
23 джемази юл-ахър (14. VII. 1583 г.).
Черновката на Меми.

Д. Шопова, пос. съч., № 44, с. 60—61.

---

[1] Гр. Тетово, Македония.

[2] Гр. Струмица, Македония.

[3] Гр. Враня, Западни покрайнини, сега в Сърбия, Югославия.

[4] Гр. Прищина, Югославия.

[5] Някои специалисти смятат, че това е термин, обозначаващ представителите на господствуващата класа за разлика от зависимото население рая (*А. Д. Новичев*, История Турции, I, Ленинград, 1963, с. 58). Други мислят, че „берая" няма самостоятелен смисъл, а се употребява за допълнение към смисъла на термина „рая" със същото значение (*А. С. Тверитинова*, Тюркологический сборник к шестидесятилетию Андрея Николаевича Кононова, Москва, 1966, с. 255—261).

[6] Гр. Призрен, Югославия.

[7] Държател на зиамет, служебно феодално владение с доход от 20 000—100 000 акчета.

13

МЕЛХИОР БЕЗОЛТ ЧУВА ЗА ХАЙДУТИ В ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

1584 година

[Около Харманли]: Този ден бе най-несигурният през целия път, защото се бояха от мартолоси[1] или хайдути, но все пак нищо не им се случи.[2]

P. Matković, op. cit., Rad, CXXIX, 1896, p. 73.

---

[1] Отначало военна формация от християнски бойци на османска служба. По-късно категория население, натоварена да охранява пътища и проходи. В граничните османски войски — части от охраняващите местни гарнизони (*R. Anhegger*, Martoloslar hakkında, TM, X, 1951—1953; *М. Васић*, Мартолоси у периоду успона османские државе. ГДИБХ, XIV, 1964, с. 11—65; *M. Vasić*, Martolosi u jugoslovenskim zemljama pod turskom vladavinom, Sarajevo, 1967). Мартолосите, които били натоварени често да преследват хайдути, ги прикривали,

действували заедно с тях или пък под прикритието на служебните си задължения произволно ограбвали населението (срв. Ι. Κ. Βασδραβέλλη. Ἁρματολοὶ καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν. Θεσσαλονίκη, 1948).

[2] М. Безолт е описал пътешествието на извънредния посланик на германския император Лихтенщайн, изпратен да затвърди мира, нарушаван от турците. В това посланичество участвувал и бележитият учен Леунклавиус. За живота на Безолт няма други данни. Пътният му дневник е точен и заслужава доверие (*P. Matković*, op., cit., CXXIX, 1896, p. 47—48, 88—89).

14

ИЗ ПЪТНИЯ ДНЕВНИК НА ЖАКОП БОНГАРС[1]

1585 година

[Около Виза]: На другия ден минахме през лесове и гори, за които се разказва, че са пълни с хайдути и че [те] са около 300.

P. Matković, Putovanja po Balkanskom poluotoku u XVI vieka. Rad, CXXX, 1897, p. 107.

---

[1] Бележит френски хуманист и виден юрист. Дълги години бил на дипломатическа служба. Той е автор на редица книжовни творби (Rad, CXXX, с. 85—90).

ХАЙДУТСКОТО ДВИЖЕНИЕ ПРЕЗ XVI В.

РАДИЧ ВОЙВОДА Известни войводи-хайдути

//// Район на активна хайдутска дейност

* Свърталище на хайдути

▥ ▥ Район на българско въстание и година на избухването му

⟶ Главни посоки на военни походи срещу султана и година на предприемането им

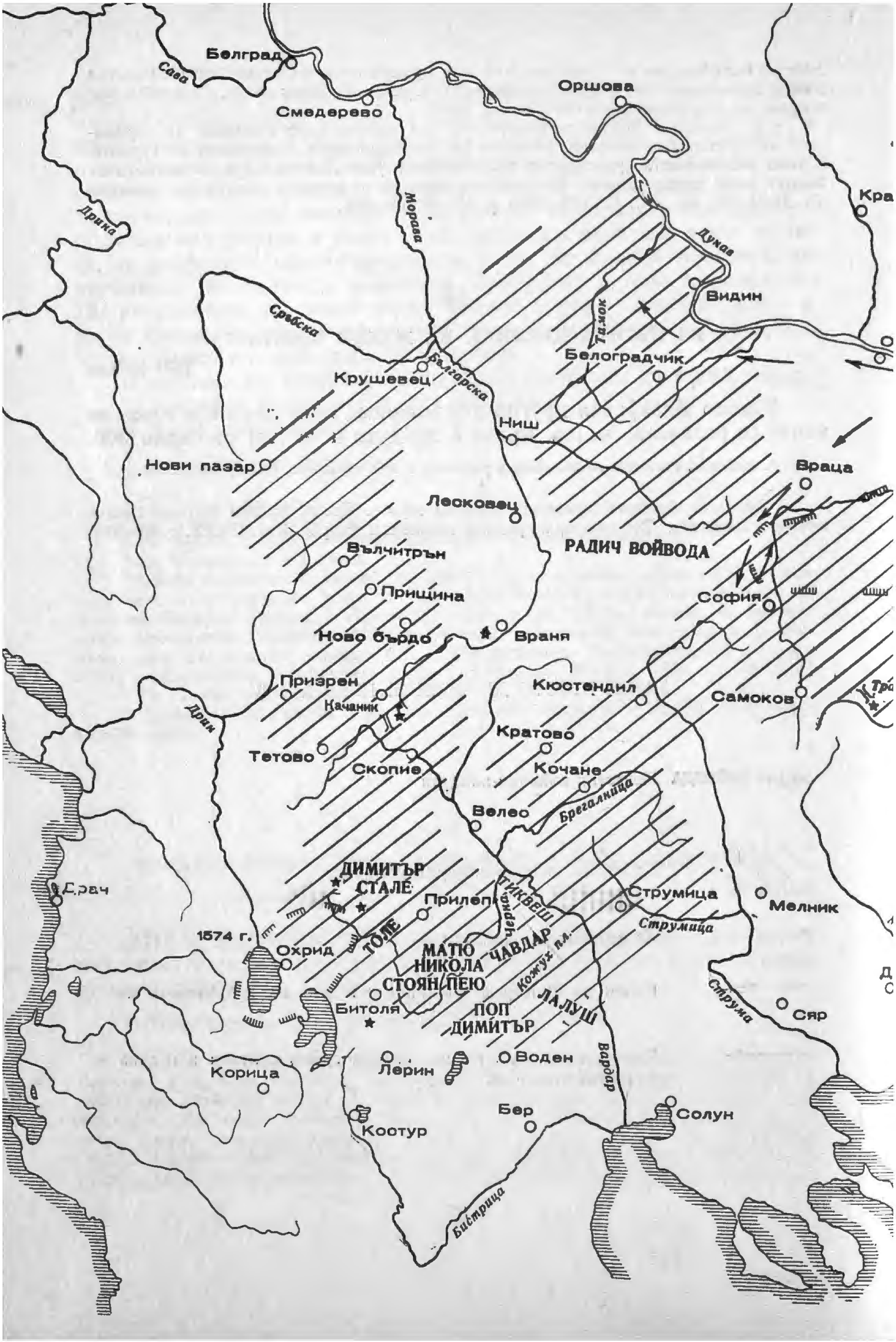
Белград
Сава
Оршова
Смедерево
Морава
Дрина
Дунав
Кра
Видин
Сръбска
Тимок
Белоградчик
Крушевац
Българска
Ниш
Нови пазар
Враца
Лесковец
РАДИЧ ВОЙВОДА
Вълчитрън
Прищина
София
Ново бърдо
Враня
Призрен
Качаник
Кюстендил
Самоков
Дрин
Тр
Кратово
Тетово
Скопие
Кочане
Брегалница
Велес
ДИМИТЪР
СТАЛЕ
Драч
Прилеп
ТИКВЕШ
Черна
Струмица
Мелник
Струмица
1574 г.
ТОЛЕ
Охрид
МАТЮ
НИКОЛА
ЧАВДАР
Кожух пл.
СТОЯН ПЕЮ
Битоля
ПОП
ДИМИТЪР
ЛАЛУШ
Струма
Сяр
Д
Воден
Лерин
Вардар
Корица
Бер
Солун
Костур
Бистрица

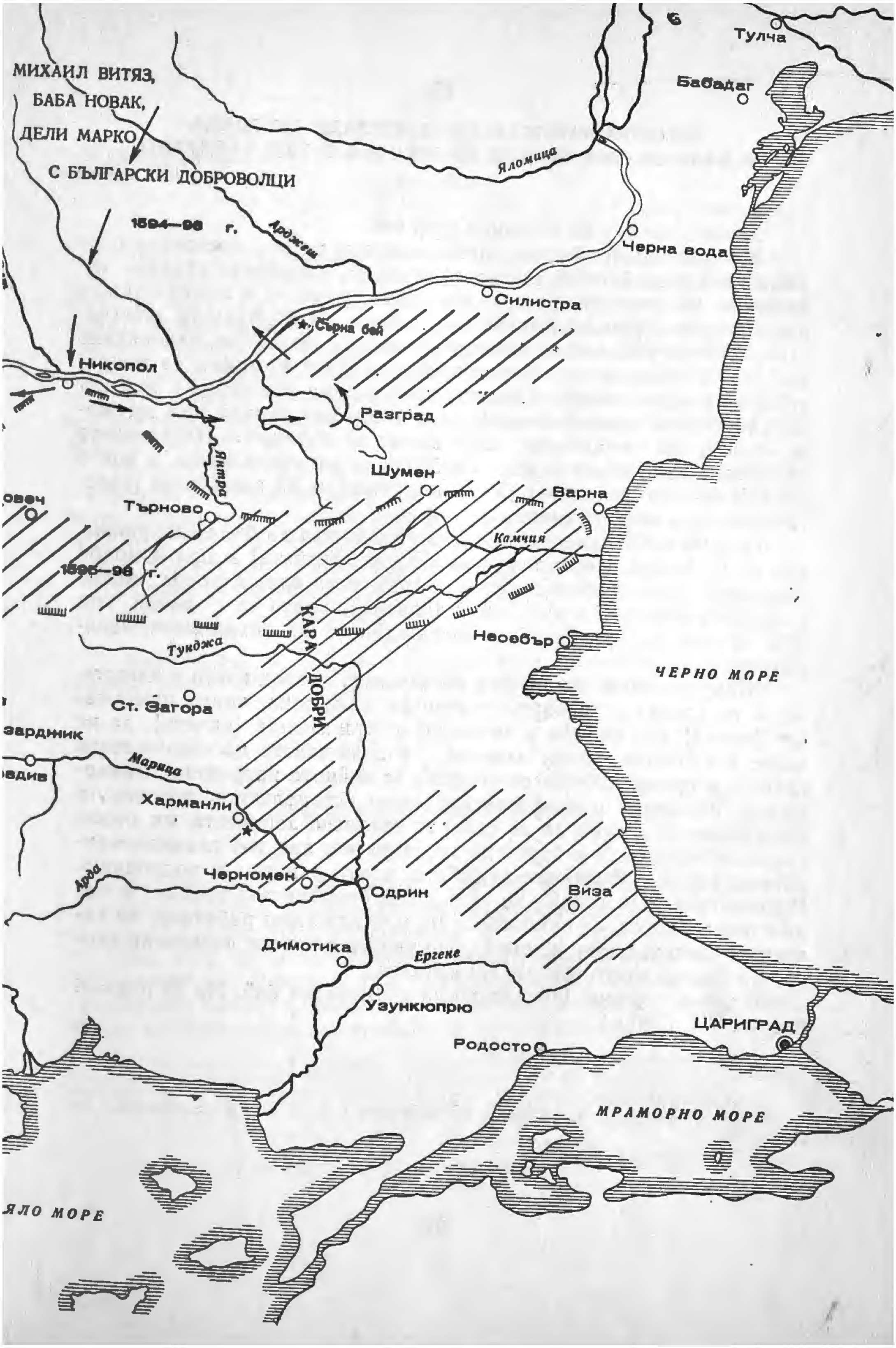
МИХАИЛ ВИТЯЗ,
БАБА НОВАК,
ДЕЛИ МАРКО
С БЪЛГАРСКИ ДОБРОВОЛЦИ
1594—96 г.
б
Тулча
Бабадаг
Яломица
Арджеш
Черна вода
Силистра
Сърна бей
Никопол
Разград
Янтра
Шумен
Варна
овеч
Търново
Камчия
1595—98 г.
КАРА ДОБРИ
Тунджа
Несебър
ЧЕРНО МОРЕ
Ст. Загора
зардник
Марица
вдив
Харманли
Арда
Черномен
Одрин
Виза
Димотика
Ергене
Узункюпрю
ЦАРИГРАД
Родосто
МРАМОРНО МОРЕ
ЯЛО МОРЕ

15

ВЛАСТТА НАРЕЖДА ДА СЕ ИЗГРАДИ ТВЪРДИНА В КАЧАНИШКИЯ ПРОХОД ЗА ОТБРАНА СРЕЩУ ХАЙДУТИТЕ

6 юли 1586 година

Заповед до бея на Юскюб Юсуф бей

Везирят-сердар Ферхад паша изпрати писмо, населението от защитения град Юскюб [изпрати] мухзир[1], а неговият кадия — изложение. Когато е било съобщено преди време, че в намиращия се наблизо голям проход Качаник се събират разбойници за злосторства, дори са убили един кадия с цялото му семейство, заповядано е в този проход да се построи крепост. Трите ѝ страни са направени, но понеже техният санджак тази година участвува в моя поход, тя остана недовършена. Сега в посочения проход има дружина от 500—600 разбойници, които шетат по пътищата. Населението от Юскюб моли ти да бъдеш освободен от източния поход, в който тази година си задължен [да участвуваш] и да завършиш [работата] по споменатата твърдина.

Понеже наистина не е възможно крепостта да бъде завършена, ако ти не бъдеш освободен от похода, а [кадията] изпрати молба спадащите към санджака заими и спахии да идат в поход заедно с алайбейовете си[2], а ти с ония [спахии], които са с доход под 3000 акчета, да предприемеш изграждането на твърдината, заповядвам:

Щом пристигне свещената ми заповед, според както е известено, а ти заедно с дребните спахии от санджака, които притежават [доход] три хиляди и по-малко от три хиляди [акчета], да не идете в източния поход, започни с изграждането на споменатата крепост и прояви цялото си усърдие за нейното навременно завършване. Внимавай и усърдствувай щото останалите в посочената лива заими и спахии да се съберат съгласно заповедта ми около санджакбейовете си и бързо да ги изпратиш при тоя главнокомандуващ, за да изпълняват службата, както е редно и подходящо. Но ако през тази година не завършиш споменатата крепост и без да идеш на поход, се самозабравиш и удължаваш работата, не само ще бъдеш уволнен, но ще бъдеш укорен с всички възможни укори. Да бъдеш, както трябва, внимателен.

С хат-и хумаюн[3]. Предадено на споменатия бей. На 19 реджеб 994. (6. VII. 1586 г.).

Д. Шопова, пос. съч., № 49, с. 65—67.

---

[1] Съдебен разсилен.

[2] Чин от феодалното опълчение (Gibb-Bowen, I, I, p. 51. H. Šabanović, op cit., p. 201).

[3] Султански акт, заповед.

16

НАБИРАНЕ НА РАБОТНИЦИ ЗА СТРОЕЖА НА КАЧАНИШКАТА КРЕПОСТ — ОХРАНА ПРОТИВ УМНОЖИЛИТЕ СЕ ХАЙДУТИ

7 април 1590 година

Заповед до санджакбея на Кюстендил и до кадията на Кратово: Нареждам за крепостта и имарета[1], които е заповядано да се построят в мястото Качаник, да се отберат и изпратят на определеното място зидари, дюлгери, варджии, каменоделци и колари, които се намират под вашето управление. Заповядвам, щом пристигне [настоящият акт], без да се бавите, да направите списък на зидарите, дюлгерите, варджиите, каменоделците и коларите от подведомствените ви околии, да го запечатите и го изпратите на определеното място.

Погрижете се те да дойдат и да работят усърдно с надница за построяването на крепостта, имарети и други необходими неща, чието изграждане е заповядано на споменатото място. Но пазете се по този повод да не грабите и угнетявате раята. Напишете и донесете как сте доставили и изпратили [работниците].

1 джемази юл-ахър, 998 (7. IV. 1590).

Д. Шопова, пос. съч., № 54, с. 72—73.

---

[1] Мюсюлманско благотворително учреждение; обществени кухни, където се раздавала храна на бедните и учащите се в религиозните училища (медресета).

17

ХАЙДУТИ НАВЛИЗАТ В СОФИЯ

1595 година

През февруари 1595 г. се събраха 2000 сърби и хайдути и като преминаха Дунава, нападнаха София, разграбиха я и я опожариха и отнесоха оттам огромна плячка. . .

През юли турците, които бяха разбити във Влахия,[1] се групираха отново при Никопол: там те бяха обърнати в бягство от трансилванските хайдути, които, преследвайки ги чак в града, убиха повече от 3000 турци, разграбиха и опожариха града.

Западно свидетелство у L. Hulsius, Chronologia hoc est brevis descriptio rerum memorabilium, in provinciis hac adjuncta tabula Topographica comprehensis gestarum, usque ad Hunc MDIIIC annum presentem ex variis fide dignis authoribus collecta. Norlbergae, CIƆIƆXCVII, p. 58—59.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Отнася се до събитията, свързани с похода на Михаил Витязул в Северна България.

18

ХАЙДУТСКИ ДРУЖИНИ ГОСПОДСТВУВАТ В СКОПИЕ

21 юли 1595 година

Заповед до кадиите в санджака Юскюб, до кадиите в Ищип[1], Кратово и Тиквеш.

Сега населението на Юскюб изпрати махзар[2] до щастливия ми двор, в който съобщи следното: понеже санджакбеят, заимите и тимариотите са на султански поход, злосторническите групи угнетяват и измъчват раята, много раи вдигнали глава, сдружили се с арнаутски бунтовнически групи. Град Юскюб и нахията му са напълно окупирани от бунтовници харамии. Те кръстосват по пътищата, нападат къщите и избиват люде. Постоянно има големи безредия. Областта е незапазена и незащитена, а насилията и нападенията на бунтовниците нямат край. Ако не бъде поставен един самостоятелен старейшина и ако бунтовниците не бъдат наказани, сигурно е, че споменатата област ще бъде разорена, мукатаите[3] — опустошени, а раята — разпръсната.

Заповядвам харамиите и разбойниците, които се появят в поменатите кадийски околии, да бъдат заловени със съдействието на чауша от моята възвишена Порта[4] — Хасан чауш, да бъде увеличена мощта му, и да бъдат наказани според изискванията на шериата.

Заповядвам, щом пристигне [настоящият акт], ако в споменатите кадийски околии се появят, както досега, харамии и разбойници, добре обмислено да заловите метежниците със съдействието на споменатия чауш и с помощта на пенсионираните спахии и местната милиция и без да им се даде опрощение и милост, да ги накажете, както трябва.

На петия ден [от седмицата], 14 зилкаде, 1003 (21. VII. 1595 г.).

Д. Шопова, пос. съч., № 58, с. 78—79.

---

[1] Гр. Щип.

[2] Колективно оплакване.

[3] Финансова категория, обхващаща отделни данъци, групи от данъци, части от други държавни приходоизточници, които държавата формирала за свое улеснение и ги отдавала на откуп на частни лица *(Б. Цветкова,* Откупната система (iltizam) в Османската империя през XVI—XVIII в. с оглед на българските земи, ИИПН, XI/2, с. 199 сл.).

[4] Дворцов чауш — числели се към групата на вратарите, охрана при султанския двор и носители на султански разпоредби до местоназначението им *(Gibb-Bowen,* I, 1, p. 349).

19

ХАЙДУТИ ПОДПОМАГАТ ВОЙСКИТЕ НА МИХАИЛ ВИТЯЗУЛ В БЪЛГАРИЯ

8 октомври 1598 година

Има планина Фумус[1], сега наречена и Новаки[2], която отделя Тракия от България. Там войводата[3] разположи дванадесет хиляди свободни рашки хайдути[4], които въстанаха, за да пазят прохода да не преминават оттук и обратно писма, вестоносци или войски.

Превод: Б. Цветкова

Из доклада на Георг Сирман, пратеник на австрийския император във Влахия — E. Hurmuzaki, Documente privitore la istoria Românilor, XII, Bucureşti, 1903, p. 406.

---

[1] Стара планина.

[2] Така се нарича Балканът и по данните на хрониката на Щефан Самоскьози (*I. Craciun*, Cronicarul Szamosközy şi însemnarile lui privitoare la România 1566—1608, Cluj, 1928, p. 4—5).

[3] Михаил Витязул.

[4] Авторът има пред вид специалните бойни отряди, назовани с това име, срв. *I. Craciun*, op. cit., p. 6; *Racz Istvan*, A hajduk a XVII. szazadban, Debrecen, 1969. В тях участвуват не само сърби, но и българи (за участието на българи всред бойните сили на Михаил Витязул, срв. същия док. loc. cit , p. 406). По-честото споменаване на сърби (расци) в европейските източници като обобщаващо народностно име за вдигналите се на борба балкански славяни се обяснява с това, че те са били по-добре познати на западните наблюдатели, особено във връзка с познатото въстание на сърбите в Банат през 1595 г.

20

ИЗЛОЖЕНИЕ НА ЩИПСКИЯ КАДИЯ ЗА ЗАЛАВЯНЕТО НА ХАЙДУТИ

Началото на XVI век

След като целува високото ти подножие и навежда глава пред подножието на височайшия ти престол, твоят беден слуга донася следното.

През този благословен месец зилхидже проверителят по среброто Ибрахим е заловил четирима разбойници в град Кратово. От тях е научил за другарите им и подир тях са изпратени хора, които заловили петима. Били са десет разбойници. Единият бил помюсюлманчен, а другите — неверници. Този помюсюлманчен не бил заловен, изчезнал. За него се получили подробни сведения от останалите споменати. Изяснило се, че той е от Призренския край. Изпратени бяха и натам хора. Като отишли там, тайно са издирвали, търсили и не са го намерили. Като се връщаха опечалени, да живее султанът господар, да бъде прославена победата му, срещнаха се [с него] из пътя, заловиха го и го докараха. При разпит, без натиск и насилие призна, че преди месец са се заели с кираджилък около Филибе и Сироз[1], а нощем, нападайки, са убили девет души. От убитите в околността на Сироз е имало двама мюсюлмани от Уструмджа.

Наследниците им дойдоха и като доказаха, че конете и останалите вещи са техни, ги взеха. На мястото, гдето ги бяха оставили, бяха и убитите. На това основание споменатите десет разбойници бяха предадени на надлежния изпълнител, за да ги накаже според смъртната присъда. Шест от тях бяха набити на кол, четирима бяха задържани, за да могат да дойдат и съобщят дали в района някой е бил убит. Тогава дойде този приносител на документа, пълномощник на дубровнишкия посланик, именуван Дживан, и пълномощникът на цариградчанина Ходжа Али, именуван Хасан, и някакъв арменец, наречен Пирианос, и казаха: „Убиха наши търговци. Ние притежаваме свещен ферман, отправен до всички румилийски кадии.“ Показаха свещения ферман и поискаха очна ставка с тия разбойници. Като ги докараха, направи се очна ставка на съдебно заседание. Изявленията на споменатите обширно и подробно бяха регистрирани и преписът от протокола се връчи на въпросните, за да могат да го покажат при нужда. И понеже казаха: „Отсега нататък ние нямаме нищо общо с тия разбойници, но и ние искаме те да бъдат наказани!“ Изпълнителят наби и тях на кол. [За здравето] на султана господар, да бъде прославена победата му. Такава смъртна присъда, както казваха, от много време не бе извършвана из тези краища.

Онова, което се узнало с молба и мекота от споменатите разбойници, е следното: повечето злосторства, които стават по тия краища и във вътрешността, произхождат от гористия район между дервентджиите на Качаник. Всред тях има група, известна под името Билеичи. В нахията Нова бърда има една общност, наричана Тукевик. Те са извор на всички злодеяния в този край. Селата край пътя приемат гости. Убиват ги нощем. Има кладенци, в тях хвърлят убития. А отдалечените от пътя се вмъкват като кираджии и по разни краища се занимават с кираджилък. Нощем убиват по конаците. По десет — по петнадесет, те се движат из вътрешността на страната и разбойничествуват. Повечето от тия, които избиват нощем хора из пътищата, са от тези групи. Преди няколко месеца се чу, че в Качанишко идва инспектор. Тогава общностите се разпръснаха. И ние също се вдигнахме и дойдохме в дервентджийското село, именуемо Герман[2], каза Вирание[3], и се заселихме. Бяхме десет души и се заехме с кираджийство и отидохме на лов. Така изпаднахме в беда. . . . Посоченият дервент, наречен Герман, не се намира на място с оживен път. За пътниците не бил от полза, а нямали край щетите. Насъбрали се много неверници. Плащали по дервентджийски обичай: харач[4], испенче[5] и останалите данъци, нищо друго не дават. В този район има няколко прохода, подобни по предателските си и метежни прояви. От тях се проявяват най-много злосторства. Общностите, наречени Билеич и Тукавик, щом чули за започналите разследвания, се разпръснали. Общностите не са такива, че да може да бъдат заловени насила! Необходимо е от страна на господаря, да бъде прославена победата му, да се нареди на управителите в района да ги заловят в подходящ момент.

И така, понеже посоченият Дживан поиска онова, което е написано, да се изложи до щастливата порта обширно и подробно, поднесе се всичко, както е било, пред царските двери. Прочее заповедта зависи от мнението, което украсява света.

Ваш слуга, смиреният Мехмед, кадия на Ищип.

Гл. Елезовић, Турски споменици. Београд, књ I, св. 1, 1940, с. 337—347.

Превод на фотокопието от турския оригинал: Б. Цветкова

[1] Гр. Серес, Сяр, Македония, сега в Гърция.

[2] С. Ранковци, окр. Куманово, Македония.

[3] Районът на гр. Враня.

[4] Поголовен данък на немюсюлманите — джизие. Срв. *B. Nedkov*, Die Ğizya (Kopfsteuer) im Osmanischen Reich mit besonderer Berücksichtigung von Bulgarien, Leipzig, 1942; *H. Hadžibegić*, Džizja ili harač. POF, 1952—53, III—IV, p. 55—136, 1954—55, V, p. 43—102; *Ö. L. Barkan*, 894 (1488—1489) yılı cizyesinin tahsiâti na âit muhasebe bilançoları. Belgeler, I (Ankara, 1964), p. 35—111.

[5] Поземлено-личен данък на немюсюлманската рая, *H. Inalcık*, Osmanlilarda raiyyet rüsûmu. Belleten, XXIII, 1959, №. 92, p. 603—607.

21

ВЛАСТТА СЕ СТРЕМИ ДА ОБЕЗВРЕДИ ХАЙДУТСКИ ГНЕЗДА

Средата на XVI век

Вакъф[1] на текето[2] Бали бей, син на Яхя паша.

Село Сърнево[3], близо до споменатото теке, спадащо към Чернова[4].

Понеже посоченото място било много опасно харамийско свърталище, споменатият Бали бей като субашия на Тутракан построил на това място отбелязаното теке. Той събрал и поселил посочените неверници, за да косят трева за конете на проходящите лица без постоянно местожителство и да докарват дърва. Оттогава посоченото място станало сигурно поради въпросното теке и мюсюлманите минавали без страх. Понастоящем със заповед му бе зачислен приход. Понеже бе докладвано на негово величество падишаха-господар, негово величество падишахът господар вакъфира на посоченото завие[5] целия доход на споменатото село и бе вписано в регистъра. Тъй като горното бе докладвано, пак бе потвърдено и регистрирано в новия дефтер.

Мюсюлмани: Балабан, син на Абдулах — женен.

Неверници — Малин, син на Никола, Кало, син на Нягул, Петко, син на...

Из подробен регистър на мюлкове и вакъфи в Никополски санджак — ОАК 217/8, л. 28а.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] **Извадено от гражданско обращение имущество, с част от чнито приходи се издържали мюсюлмански религиозни и благотворителни учреждения (*J. Krecsmarik*, Das Wakfrecht vom Standpunkte des Sarî' atrechtes nach hanefitischen Schuhle. ZDMG, LIV, 1891, p. 512; *Heffening*, Wakf. EI, IV, p. 1187; *M. F. Köprülü*, Vakf Müessesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü. VD, II, p. 1—37; *Ö. L. Barkan*, Islâm-Türk Mülkiyet hukuku tatbikatının Osmanlı Imparatorluğunda aldığı şekiller. III. İÜHFM, 1942, p. 915—930). *Б. Цветкова*, Принос към изучаването на турския феодализъм в българските земи през XV — XVI в., ИИБМ, VI, 1955, с. 132—144; *Б. Цветкова*. Нови архивни източници за аграрния режим в Северна България през началния период на турското владичество, ИДА, VI, 1963, с. 299—343 и др.**

[2] **Мюсюлманско отшелническо общежитие.**

[3] **Неуточнено.**

[4] **Районът на средновековния Червен, Русенски окр.**

[5] **Мюсюлманско отшелническо общежитие.**

22

ЗАКОНОДАТЕЛНИ МЕРКИ ЗА ОТБРАНА СРЕЩУ ХАЙДУТИТЕ

Втората половина на XVI век

Понеже от някога още щом пукне пролет откъм страната на неверниците[1] минават отсам Дунава разбойници и се укрепяват в планината на отсамната страна. Щом пристигнат, слизат по пътищата през деня. Понеже нападат къщи, избиват хора и ограбват и понеже споменатите планини трябва да се завардят, раята да се задържи и опази, в нахията Бане[2] бяха назначени за мартолоси 26 души еничерски оглани, които бяха освободени от изплащане на всички авариз-и дивание и текялиф-и йорфие[3], от [даване на] веслари[4], нузул[5] и кебе[6]. В този смисъл бе издадена свещена заповед. Като бе докладвано понастоящем, издадена бе заповед споменатите да пазят въпросната планина, да охраняват раята и да подпомагат емините[7] при събирането на държавните данъци и в замяна на службата си, както по-рано, да бъдат освободени по горепосочения начин.

Из кануннаме за лива Видин.
Österreichische National-Bibliothek—Wien, Turcica AF 77, f° 211a

Превод: Б. Цветкова

[1] Т. е. откъм румънски земи.

[2] Вероятно районът на Сокол баня, окр. Ниш, Сърбия, Югославия.

[3] Данъци от категорията „извънредни“. Срв. *Б. Цветкова,* Извънредни данъци и държавни повинности в българските земи под турска власт, С., 1958.

[4] Повинност, налагана на раята. Набирани били принудително веслари за султанския флот *(Б. Цветкова,* пос. съч., с. 165—166).

[5] Данък, налаган от държавната власт най-вече за военни нужди в замяна на натурално даждие от хранителни продукти (*B. Cvetkova,* Contribution à l' étude des impôts extraordinaires en Bulgarie sous la domination turque. L' impôt nuzul. RO, Warszawa, 1959, p. 57—65).

[6] Вероятно от принудителни доставки (iştira) на плъстени материи (кебе).

[7] Фискални чиновници.

17 ВЕК

23

ВНУШИТЕЛНИ ХАЙДУТСКИ ЧЕТИ ИЗ ПЛАНИНИТЕ НА ЗАПАДНА БЪЛГАРИЯ

1611 година

От Ниш поехме пътя си към изток и след около две мили в равнината навлязохме в малко сечище, което продължава в планините, в които влязохме. Показаха ни вдясно тази [планина], където били разбойниците[1], доста висока, цялата в гори, стръмна на много места...

В петък на 26-ия ден от август потеглихме от казаното място, придружени от 35 въоръжени с пушки мъже, които господиият (т. е. френският посланик Ашил дьо Санси) взе поради страх от разбойници, понеже му бяха казали, че пътят е несигурен. Той пое пътя към изток, който е блатлив и е между две планини, а наляво бе малка река, наречена Нишава...

Споменатият господин дьо Санси остана целия ден в града (т. е. в гр. Пирот) и на сутринта в очакване на придружители, защото му съобщиха, че разбойниците, които го причаквали два дни по-рано и са го пропуснали, понеже той ловко избягна пътя, по който те бяха отишли, го чакат по предстоящия му път за София и са събрани около 200 души.

Из дневника на Льофевр, пътеописател на френското посланичество, оглавено от Ашил дьо Санси, барон дьо ла Мол — 1611 г.

Ministère des Affaires etrangères — Paris, Turquie, Mémoires et documents v. VI (1611—1619), f° 22 v—24 v, 26 v—27 r. Срв. и Б. Цветкова, Един френски пътепис за българските и балканските земи от XVII в., ИНА, IV, С., 1968, с. 129—131.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Т. е. хайдутите. Льофевр разказва преди това (f° 22v—23r), че на 25. VII посланичеството замннало от Ниш, придружено от 50 добре въоръжени турци поради предупреждение, че в някаква планина по пътя има много разбойници (около 250—300). Без съмнение такава внушителна въоръжена група не може да бъде друго освен хайдутска дружина (*Б. Цветкова,* Хайдутството в българските земи през XV—XVIII в., ИПр, XXIV, 1968, № 4, с. 42).

24

ТОМАЗО АЛБЕРТИ[1] ЗА ХАЙДУТИ В ИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ

1612 година

[След Одрин]. На 15 декември останахме в полунощ и вечерта стигнахме Дервент[2], град, населен с българи. На 16 декември пътувахме през гора, много опасна от разбойници, поради което вървяхме съвсем нащрек. . .

Viaggio a Constantinopoli da Tommaso Alberti (1609—1621) publicato da Alberto Bacchi della Lega, Bologna, 1889, p. 19.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Италиански търговец, който прекосил балканските и средноевропейските земи и завършил в Цариград пътния си дневник през 1620 г. (срв. *N. Jorga.* Une vingtaine de voyageurs dans l'Orient européen, Paris, 1928, p. 23).

[2] Неуточнено.

25

АДАМ ВЕНЕР[1] ЗА ХАЙДУТСКИ ДРУЖИНИ ВЪВ ВЕТРЕН

1616 година

Тази нощ ние се прибрахме около колите, накладохме няколко огньове и поддържахме стража да не би неочаквано да бъдем нападнати откъм гората от българи, които, както преди съобщих, са нападали няколко пъти турците в това село.

A. Wenner, Ein gantz new Reysebuch von Prag auss biss gen Constantinopel, Nürnberg, 1622, p. 103.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Пътеописател на австрийското посланичество, оглавявано от Х. Чернин, натоварено с мисията да настоява пред султана да се спазват клаузите на Житваторокския мирен договор и допълненията към него (срв. *Rad,* CXXX, 1897, с. 118—119, и *Ив. Шишманов,* Стари пътувания през България в посока на римския военен път от Бялград за Цариград, СбНУ, IV, 1891, с. 448—451).

26

МОНАСИ ПОДПОМАГАТ ХАЙДУТИ В ЮГОЗАПАДНИТЕ БЪЛГАРСКИ ЗЕМИ

24 февруари 1618 година

Заповед до кадията на Кратово и до Хасан, който по-рано е бил ага на манделерите, а сега е натоварен да разследва разбойници в този край.

Съобщено е следното. Калугерите от манастирите Лесново, Егридере[1] и Търнова[2] в пасището Осога, близо до Егридере в споменатата каза са доганджии[3].

Понеже санджакбейове, войводи[4], субаши и кадии не се месват там, някои от тях: свещеници — разбойници и харамии, се обединили с харамиите, които се намират в тяхната околност, слизат по пътищата и теснините и не само избиват пътниците и други минаващи, но лекуват раните на ранените харамии, пазят харамиите и ги снабдяват с храни. Никога не престават тия злодеяния и разбойничества. Затова съм наредил споменатите манастирски калугери, които вършат метежи и злодеяния, да бъдат заловени, да бъдат доведени и според шериата да бъдат разгледани техните дела и да се осъдят.

Заповядвам, щом пристигне [настоящият акт], да се действува съобразно с моята заповед. Ти, споменатият Хасан, да се увеличи славата ти, да привлечеш към честния шериат споменатите манастирски калугери, които са сдружени с харамиите и вършат злосторства. Ако избягат, нареди на гарантите им, които трябва да ги намерят на основание на шериата. Ония въпроси, които не са разгледани и разрешени веднаж според шериата и за които не са изминали петнадесет години, да ги разследвате и разгледате по справедливост. Ако се установят и констатират техните злодеяния и разбойничества: че по споменатия начин се били сдружили с харамиите, че лекували раните на ранените харамии и ги снабдявали с храна, и ако трябва за тях да направите изложение, строго ги затворете и донесете. Ако не е необходимо, наложете такова наказание, каквото се полага по шериата. Да не позволите никому да върши нещо противно на шериата. Но да се пазите под такъв предлог да угнетявате, противно на шериата, ония, които не са разбойници и са изправни, и да взимате [средства] с цел изнудване и грабеж, за да закриляте разбойниците.

[Сверено] с ръкописа на Хилми Челеби, 28 сафар 1027 (24. II. 1618 г.).

Д. Шопова, пос. съч., № 68, с. 90—91.

---

[1] При гр. Крива Паланка, Македония.

[2] При с. Търново, общ. Крива Паланка, Македония.

[3] Категория население, натоварено да наглежда гнездата на соколи, да улавя и опитомява соколи и да ги доставя в султанския двор за ловните развлечения на владетеля. В замяна на тия специални задължения доганджиите ползували свободен от данъци поземлен дял и били облекчени от т. нар. „извънредни“ данъци. (Срв. *Гл. Елезовић*, Соћолари и соколарство. Из историје соколарства, Скопје, 1923; *Б. Цветкова,* Принос към изучаването на турския феодализъм в българските земи през XV—XVI в., ИИБМ, VI, 1955, с. 162—166; Извори за българската история, X, Турски извори за българската история, т. I, серия XV—XVI в., Съставили и редактирали *Б. Цветкова* и *В. Мутафчиева,* С., 1964.

[4] Управител на хасови владения, който упражнява власт над тях като представител на хасовите държатели или на султанското семейство (в султанските хасове).

27

В СОФИЙСКО И ЗЛАТИШКО СЕ ПОДВИЗАВА ХАЙДУТСКАТА ЧЕТА НА БЪРЗАК[1]

12 март 1618 година

Главатар на хайдутската чета от раи, която върлувала из Софийско и Златишко, бил раята Бързак. Това се установило от показанията на един заловен харамия, именуван Иван, син на Станоя от село Столник, Софийско, който при разследването заявил, че войводата им Бързак нападнал с чета нощем къщата на Хаджи Вели от село Камарче[2], нахия Излади[3], каза София, ограбил имуществото, убил самия Хаджи Вели. Участници в четата на Бързак били раите: Шошовичеоглу Новаче, Халкалъоглу Младен и други харамии. Заловените разбойници били предадени на забита за надлежното им наказание да бъдат осъдени като бунтовници.

Дата: 15 реби юл-евел 1027 (12. III. 1618 г.).

---

[1] Документът е от един изчезнал сиджил на Ор. отдел — Софийски кадийски регистър 2 и е обнародван от *Д. Ихчиев* в Материали за историята ни под турско робство, ИИД, I, 1905, с. 79. Поради липса на оригиинал за проверка задоволих се само с това да стилизирам превода. (Б. Ц.)

[2] Вероятно с. Горно Камарци, Софийски окръг.

[3] Районът на гр. Златица, Соф. окръг (срв. *Йорд. Заимов,* Местните имена в Пирдопско, 1959, с. 170).

28

ГАРАНЦИИ ЗА СЕЛЯНИН ОТ СОФИЙСКО, УЧАСТВУВАЛ В ХАЙДУТСКИ ДРУЖИНИ

15—23 юни 1618 година

15—23. VI. 1618 г.

Поръчителство за Пейо, син на Иван от село Кремикофче[1]

Споменатият бил задържан, тъй като по-рано е обикалял с разбойници, обаче няма обвинение срещу него, че е извършил убийства. За него поръчителствува Мехмед беше, син на Абдулах[2], жител на махалата „Гюл джами“[3] и [гарантира], че той ще се яви лично в свещения съд, щом бъде призован.

Написан през последните десет дни на месец джемази юл-ахър 1027 година (15—23. VI. 1618 г.) по желание на субашията Ахмед бей.

Свидетели: Мусли Челеби — секретар, Тиряки Мусли — съдебен разсилен, Бекир, син на Мехмед — съдебен разсилен.

Софийски кадийски регистър 1 бис, с. 262, д. V.

Превод: Ст. Андреев

[1] С. Кремиковци, сега към Голяма София.
[2] Вероятно лицето е от немюсюлмански произход.
[3] Махала в София.

29

СУЛТАНСКА ЗАПОВЕД ЗА ОПАЗВАНЕ ХАЗНАТА ОТ ХАЙДУТИ И ДРУГИ НАПАДАТЕЛИ

24 юни — 3 юли 1618 година

Гордост на кадиите и съдиите, рудник на добродетели и слово — кадиите, намиращи се по пътя за столицата — да се умножават добродетелите им!

Гордост на подобните и равните им, диздарите[1] на крепостите, разположени в отбелязаните кадълъци — да расте силата им!

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Издаден е мой височайши ферман в смисъл: понастоящем към победната граница се изпраща хазната. Много е важно и наложително тя да бъде охранявана и пазена по пътищата и конаците от различни хайдути и разбойници. Когато се изнася нощно време, да се задължат еничерите да я бранят, както е необходимо. Когато пристигне при вас с тази моя свещена заповед субашията Курд, който е един от еничерските военачалници при възвишения ми двор, да се увеличи достойнството му, заповядвам да действувате според както е наредено. Щом споменатата хазна стигне до подвластните ви райони, вземете всички възможни мерки и когато навлезе в застрашени и опасни места, да се добавят достатъчно хора и да се задължат да я пазят. Проявете старание и направете всичко, което е по силите ви, за да стигне тя в безопасност с божията помощ до определените места.

Така да знаете, имайте доверие на свещения знак![2]

Написан през първите десет дни на славния месец реджеб 1027 година (24. VI — 3. VII. 1618 г.). В резиденцията на добре защитения Костантиние.

[В бялото поле]: Препис от заповедта, дошла заедно с хазната, последен ден на месец шабан 1027 година (21. VIII. 1618 г.).[3]

Софийски кадийски регистър 1 бис, с. 244, д. II.

Превод: М. Калицин

---

[1] Началник на гарнизон в крепост.
[2] Т. е. султанската тугра, поставяна върху оригиналните фермани.
[3] Бележки в бялото поле.

30

ХАЙДУТИ В СОФИЙСКО

1618 година

Поръчителство за Душко, син на Ильо от село Гайтанова[1]

Жителите на село Пасарел[2] — Стоян Велчо, Тодор Радой, Митре Стоян, Велчо, син на Продан, Дайо Стоян, Драгул Димитре, Тодор Беро и други гарантират, че споменатият ще се яви лично в свещения съд, щом бъде призован, и че ще бъде заловен и наказан разбойническият войвода — неверникът Петко, който е нападнал село Пасарел, ранил е сина на Рамазан от същото село и е изгорил жена му. Зарегистрирано е.

Свидетели: Али ефенди — имам, Кьоседж Мехмед, Мусли Челеби — секретар, Мусли — съдебен разсилен, Ибрахим Чавуш — съдебен разсилен.

Софийски кадийски регистър 1 бис, с. 262, д. III.

Превод: М. Калицин

---

[1] С. Гайтанево, Софийски окр.
[2] С. Пасарел, Софийски окр.

ХАЙДУТСКОТО ДВИЖЕНИЕ ПРЕЗ XVII В.

▨	Район на активна хайдутска дейност
СТОЯН ВОЙВОДА	Известни войводи-хайдути
*	Свърталище на хайдути
▭ ▭	Район на българско въстание и година на избухването му
◌	Район на опити за въстания и на масови обезоръжавания на българското население от султанската власт с означение на годината на предприемането им
→	Главни посоки на походите на австрийските армии през 1688/89 г.

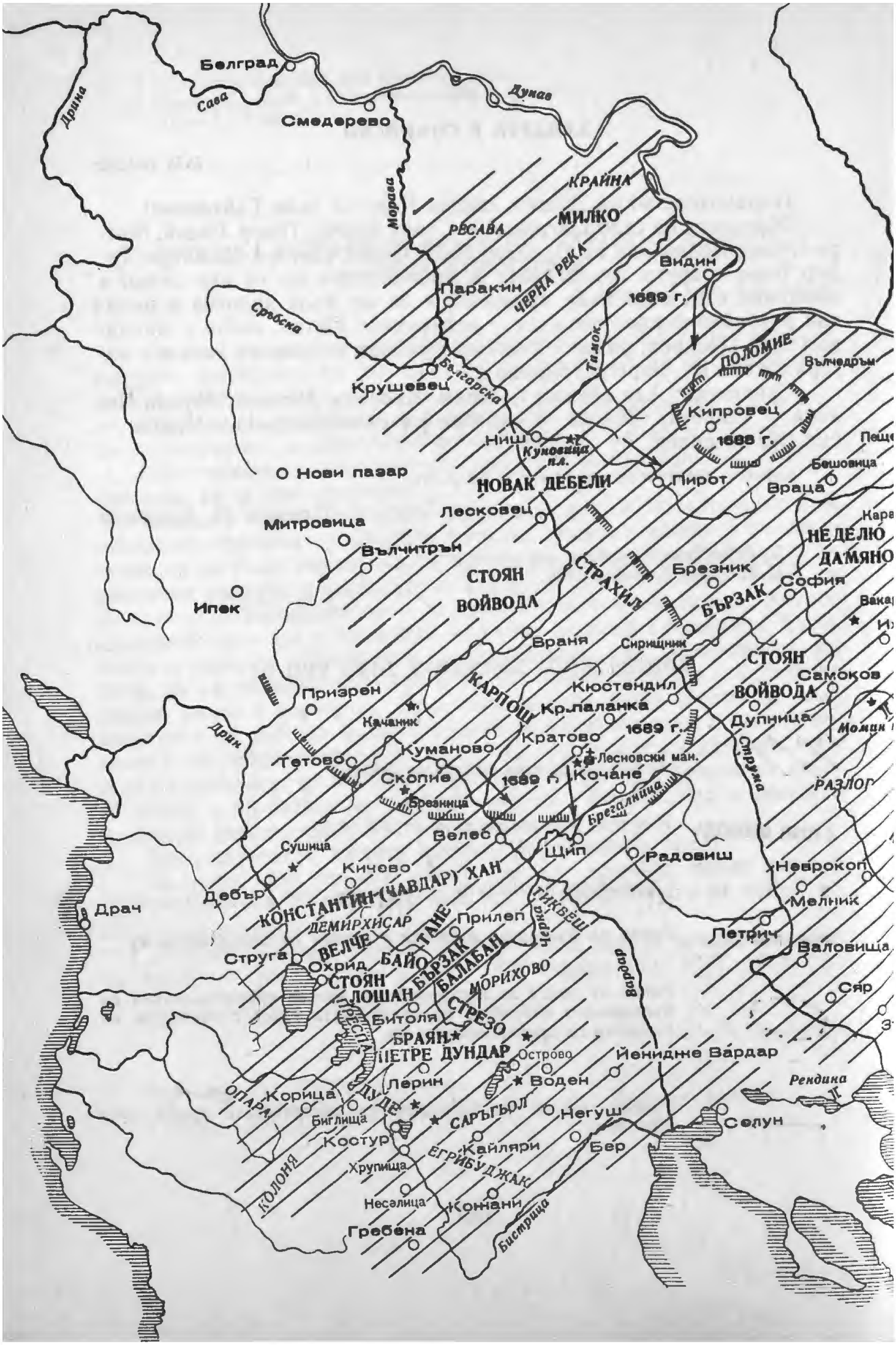
Белград
Сава
Дрина
Дунав
Смедерево
Морава
КРАЙНА
МИЛКО
РЕСАВА
ЧЕРНА РЕКА
Видин
1689 г.
Паракин
Сръбска
Тимок
ПОЛОМИЕ
Вълчедръм
Крушевец
Българска
Кипровец
Ниш
Куновица пл.
1688 г.
Пеще
Бешовица
О Нови пазар
Пирот
Враца
НОВАК ДЕБЕЛИ
Лесковец
Кара
Митровица
НЕДЕЛЮ
ДАМЯНО
Вълчитрън
СТОЯН ВОЙВОДА
СТРАХИЛ
Брезник
София
Ипек
БЪРЗАК
Вакар
Враня
Сиришник
СТОЯН ВОЙВОДА
Самоков
КАРПОШ
Кюстендил
Призрен
Кр. паланка
Дупница
Качаник
Кратово
1689 г.
Момин
Дрин
Куманово
Тетово
Лесновски ман.
Струма
Скопие
1689 г.
Кочане
РАЗЛОГ
Брезница
Брегалница
Велес
Щип
Радовиш
Сушица
Кичево
Неврокоп
Дебър
КОНСТАНТИН (ЧАВДАР) ХАН
ТИКВЕШ
Мелник
Драч
ДЕМИРХИСАР
Прилеп
Петрич
ВЕЛЧЕ
ТАНЕ
Черна
Струга
БАЙО
БЪРЗАК
Вардар
Валовица
Охрид
СТОЯН
БАЛАБАН
МОРИХОВО
ЛОШАН
Сяр
ПРЕСПА
Битоля
СТРЕЗО
БРАЯН
ПЕТРЕ ДУНДАР
Острово
Йенидже Вардар
ОПАРА
Воден
Рендина
Корица
Лерин
ДУДЕ
Биглища
САРЪГЬОЛ
Негуш
Солун
Костур
Кайляри
Бер
Хрупища
ЕГРИБУДЖАК
КОЛОНЯ
Несалица
Кожани
Гребена
Бистрица

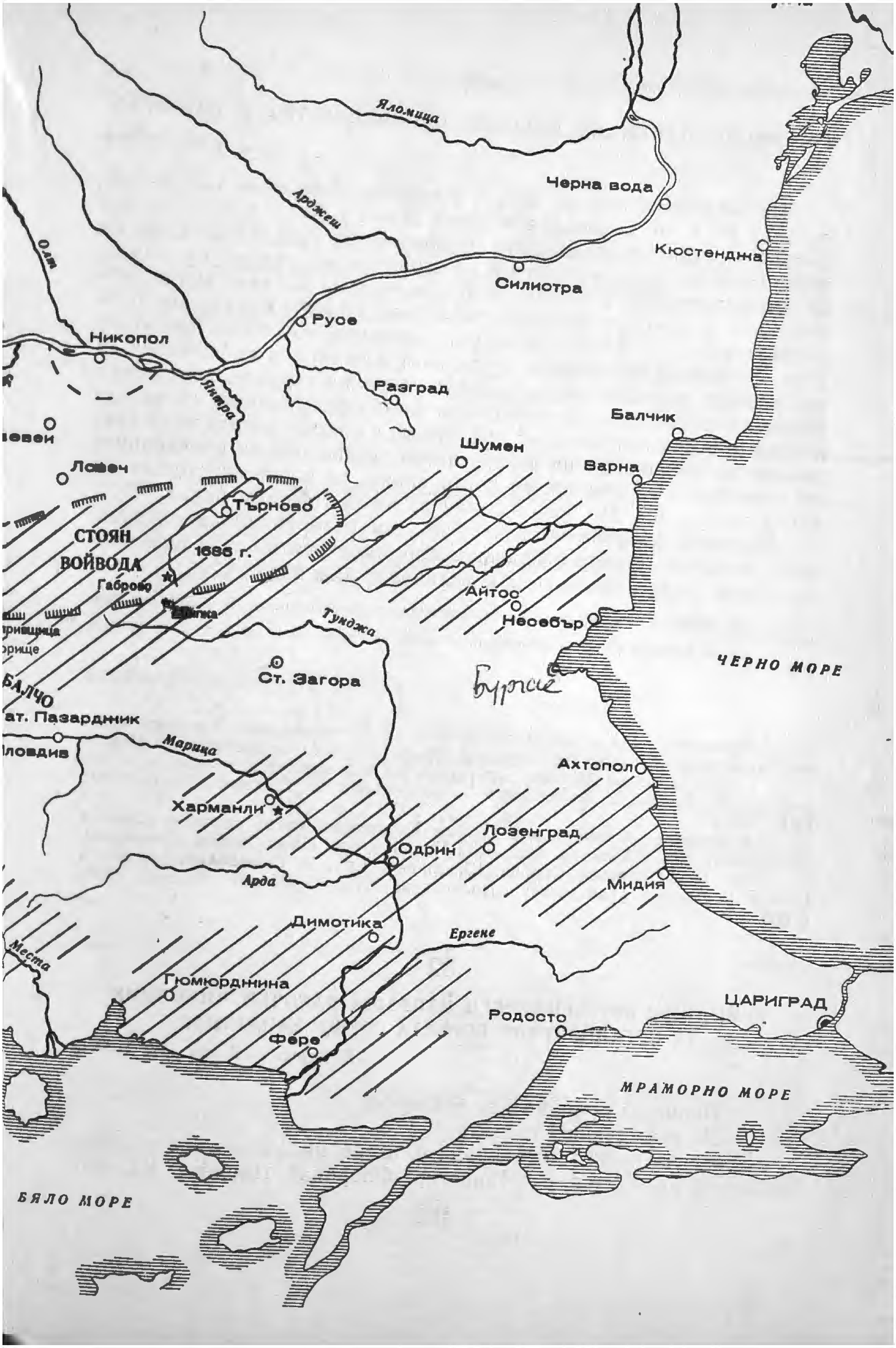

Яломица
Арджеш
Олт
Черна вода
Кюстендже
Силистра
Русе
Никопол
Янтра
Разград
Балчик
евей
Ловеч
Шумен
Варна
Търново
СТОЯН
ВОЙВОДА
1686 г.
Габрово
Шипка
рищица
рище
Айтос
Несебър
Тунджа
Ст. Загора
Бургас
ЧЕРНО МОРЕ
БАЛЧО
ат. Пазарджик
ловдив
Марица
Ахтопол
Харманли
Лозенград
Одрин
Арда
Мидия
Димотика
Ергене
Места
Гюмюрджина
ЦАРИГРАД
Родосто
Фере
МРАМОРНО МОРЕ
БЯЛО МОРЕ

31

ПЪТЕПИСНИ ДАННИ НА ФРЕНСКО ПОСЛАНИЧЕСТВО В ЦАРИГРАД[1]

1621 година

Ние отидохме пак да спим в Крушизмет[2] на един час път понататък (т. е. от паланката Мехмед Паша[3]). Това село е изцяло населено с християни. Лошото отношение на турците към тях ги кара да се събират по много и да ограбват по големия път. Затова в повечето села в Сърбия и България има по едно място, обградено с дървени укрепления, облепено с кал и слама, което те наричат паланка. Там се прибират жителите, когато са предупредени, че тези разбойници се подвизават в полето; а те понякога са по триста в дружина, за да оказват отпор на турците, които биха могли да ги нападнат. Защото, щом ги заловят, набиват ги на кол насред големия път без друг съд. Много е опасно, когато те са уведомени за минаването на някой знатен турчин или за посланиците на сеньорията на Рагуза, за която знаят, че носят ежегодния си данък на султана. Но бог се смили да не ги срещнем никак.

Местните християни казват, че тези разбойници са хайдути, които идват от Влахия и Трансилвания, но вероятно е, че има много местни [хора], които се присъединяват към тях.

Из дневника на пътеописателя на посланичеството, оглавено от де Е, барон дьо Курменен.

Voyage de Levant Fait par le commandement du roy en l'année 1621 par le S. R. D. C. Paris 1624, p. 68.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Анонимен автор е описал пътуването на френското посланичество, оглавено от Луи де Е, барон дьо Курменен. Изпратено било да преговаря с Портата за установяване на френско покровителство над католишките монаси в Палестина (*G. Tongas*, L' Ambassadeur Louis Deshayes de Courmenin (1600—1632), Paris, 1937).

[2] Куручешме — изчезналото селище Куручешме, което оставило следи в топонимията при с. Клисура, общ. Бела Паланка, окр. Ниш, Сърбия, Югославия.

[3] Гр. Бела Паланка, Сърбия, Югославия. Срв. Р. *Самарџић*, Београд и Србиjа у списима француских савременника XVI— XVII век., Београд, 1961, с. 653.

32

РУМИЛИЙСКИЯТ БЕЙЛЕРБЕЙ ИЗПРАЩА НАРОЧЕН ЧИНОВНИК ЗА ОРГАНИЗИРАНЕ БОРБАТА СРЕЩУ ХАЙДУТИТЕ

23 април — 2 май 1622 година

Писмо на румилийския бейлербей

До уважаваните господа.

Слава на кадиите и съдниците, извор на добродетел и слово, [кадиите] на Кесторие[1], Манастир, Флорина[2], Пирлепе, Кьопрюлю[3], Саръгьол[4] и Джума Пазаръ[5],да се увеличи достойнството им. Съобщава им се след поздрава.

Узнава се, че по села и градове из вашите кази са се появили много разбойници, че те убиват хора и тормозят бедните. Затова се написа и се изпрати [това] писмо, за да се издирят на място разбойниците, които правят смут и бунт, да се накажат по шериата и да се даде право на ония, които го търсят.

Щом пристигне [настоящото], необходимо е следното: който и да разбойничествува и да прави смут и бунт във вашите кази и безпокои бедните със злодеянията си, да бъде повикан и докаран в свещения шериатски съд и чрез споменатия [мубашир][6] строго да се проучи и всестранно да се разпита. Старайте се много спрямо тях да се приложат мерките, необходими за наказването им според шериата и да се даде право на ония, които са в правото си. Съобщете ония, които трябва да бъдат докарани. Онези, които упорствуват и действуват противно на свещения шериат, да ги предадете на споменатия мубашир и той да ни ги изпрати, за да бъдат наказани по шериата. Написа се през средните десет дни на месец джемази юл-ахър (23. IV – 2. V. 1622 г.).

Аз, бедният Кенан паша, в моята резиденция София.

Пристигна при нас през последните десет дни на великия реджеб в година [1031] (1–10. VII. 1622 г.).

Турски документи за ајдутството и арамиството во Македонија (1620–1650), I, Скопје, 1961, изд. А. Матковски, № 10; Турски документи за историјата на македонскиот народ, серија I, Скопје, 1963, № 63, с. 67–68 (по-нататък ТДАА и ТДИМН).

[1] Гр. Костур, Македония, сега Гърция.

[2] Гр. Лерин, сега Гърция.

[3] Гр. Велес, сега Тито-Велес, Югославия.

[4] Вероятно изчезнало селище, средище на каза в Саръгьолската низина между Острово и Кайлари, Югозап. Македония, сега Гърция. Неприемливо е да се отъждествява със село Саръгьол, сега Кристон, Кукушко.

[5] Вероятно средище на казата в с. Джумая, сега Амигдала, Кайларско, Гърция.

[6] Специален чиновник, изпращан от върховното управление до местните власти с определена задача.

33

СЕЛЯНИ ОТКАЗВАТ ДА ПЛАТЯТ СПАХИЙСКИ ДАНЪК И ЗАПЛАШВАТ, ЧЕ ЩЕ СТАНАТ ХАЙДУТИ

10–24 юли 1622 година

Дервиш бей, спахия на селото Грамос[1], каза Хурпища[2], заяви в съда: „Искам да се изпрати съдебен разсилен, за да се доведат в съда Гин, железарят Колчо, Папа Христо, Доке Куюнджията, Никола Гин, Коте Лазар и други селяни от село Маловища[3], каза Манастир, за да платят полагаемото им се испенче.“

Когато бил изпратен от страна на съда съдебният разсилен Осман, те [му казали]: „Ние не идваме в съда, ще те убием с камъни и ще избягаме в планината!“

Това се записа, както споменатият съдебен разсилен го съобщи.

Свидетели: гордостта на честните кадии Абдул Керим ефенди, Мехмед — съдебен разсилен, Халил Челеби, Осман — съдебен разсилен.

Между 1–15 рамазан 1031 г. (10–24. VII. 1622 г.).

ТДАА, I, № 1, с. 17; ТДИМН, I, № 93, с 81.

---

[1] С. Грамос, Костурско, дн. Гърция.

[2] С. Хрупища, дн. Аргос Орестикон, Костурско, Югозападна Македония, Гърция.

[3] С. Маловище, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония.

34

НАСЕЛЕНИЕТО ЕДИНОДУШНО ПРИКРИВА НАПАДАТЕЛИТЕ НА ТУРСКИТЕ ЧИФЛИЦИ, НАЙ-ЧЕСТО ХАЙДУТИ

30 юли — 8 август 1622 година

Мехмед ефенди, най-прославеният между благородните кадии, заяви в съда:

„Преди време жителите на с. Могила[1] нападнаха чифлика[2] ми, убиха чифчиите[3] и ограбиха много от моята реколта. Искам да се изпрати съдебен разсилен от страна на съда да ги повика на съд, за да се установи правото.

Когато бил изпратен съдебният разсилен Шабан от страна на съда, те му казали: „Ние на съд не ходим!“

Записа се, че те са проявили непокорство.

Написа се през последните десет дни на месец рамазан 1031 г. (30. VII — 8. VIII. 1622 г.).

Свидетели: Хюсеин — мухтесиб[4], Осман — съдебен разсилен, Баба — съдебен разсилен.

ТДАА, I, № 2, с. 17.

---

[1] С. Могила, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония.

[2] Лично голямо стоково земеделско стопанство, произвеждащо за пазара, необвързано със задължения към централната власт. За чифликчийството срв. *Хр. Гандев,* Зараждане на капиталистически отношения в чифлишкото стопанство в Северозападна България, С., 1962; *Хр. Гандев,* К истории чифликчийского земевладения в Болгарии в период до освобождения, КСИС, XXX, с. 36—65; *Стр. Димитров,* За аграрните отношения в България през XVIII в. Сб. Паисий Хилендарски и неговата епоха, С., 1962, с. 129—165; *Д. Попгеоргиев,* Сопстве-

носта врз чифлиците и чифлигарските аграрно-правни односи во Македонија до Балканската војна в 1912, Скопје, 1956; *Хр. Христов,* Аграрните отношения в Македония през XIX в. и началото на XX в., С., 1964.

[3] Чифлишки работници.

[4] Чиновник с контролно-полицейски функции на градския пазар. (*Ö. L. Barkan,* Quelques observations sur l'organisation économique et sociale des villes ottomanes dès XVIe et XVIIe siècles. La Ville, 2. Recueils de la Société J. Bodin. VII. Brussel, 1955, p. 299 сл.; *R. Mantran,* Istanbul dans la seconde moitié du XVIIe siècle, Paris, 1962, p. 181, 300 сл.)

35

РУМИЛИЙСКИЯТ БЕЙЛЕРБЕЙ РАЗПОРЕЖДА МЕРКИ ЗА БОРБА С УМНОЖИЛИТЕ СА ХАЙДУТИ

9—18 август 1622 година

Негово Превъзходителство нашия господин, пазител на шериата. Образец на кадиите и съдниците, извор на добродетел и слово, нашия господин, кадията на Манастир, да се увеличи добродетелта му. След поздрава му се съобщава следното.

Узнава се, че по градовете и селата, находящи се във вашата каза, се появили много разбойници, които вършат произволи, насилия, грабят имота и храни и убиват хора. Те се противели и не искали да дадат на много сиромаси правото, което имали по шериата. Затова се написа [това] писмо строго да се проучат и всестранно да се разпитат разбойниците, които правят смут и бунт, за да се приложат мерките за наказанието им според шериата и да се даде веднаж право на ония, които имат право. За това издирване бе изпратен Бекир ага, сега на служба в моя мюхюрдарлък[1], да бъде увеличена силата му. Щом пристигне, трябва ония, които се занимават с разбойничество, тормозят бедните и правят смут и бунт, да бъдат повикани и доведени пред свещения шериатски съд и чрез споменатия [Бекир ага] строго да се разследват и всестранно да се разпитат. Да приложите мерките, необходими за тяхното наказание според шериата, и да дадете право на ония, които имат право. Съобщете за ония, които трябва да бъдат докарани, а ония, които упорствуват и се противят, предайте на посочения [Бекир ага] и ги изпратете при мен, за да бъдат наказани според шериата.

Така да знаете и да действувате съгласно писмото.

Написано през първите десет дни на благословения месец шевал 1031 г. (9—18. VIII. 1622 г.).

Аз, бедният Кенан паша.

Пристигна при нас на 25 шевал 1031 г. (2. IX. 1622 г.).

ТДАА, I, № 11, с. 21—22, ТДИМН, I, № 103. с. 85.

---

[1] Служба, свързана със съхраняването на валийския печат, узаконяване на документи чрез поставяне на печата.

36

ХАРАМИЙСКА ДРУЖИНА НАПАДА ТУРСКИ ЧИФЛИК

[*1621—1623 година*]

Заловени бяха харамиите Йован и Митре от село Сушиче[1], едни от харамиите, които убиха Мехмед чауш в чифлика му в село Тополчани[2], спадащо към каза Манастир, който е един от хората на негово превъзходителство Арслан паша.

При разпита доброволно заявиха:

Шестата нощ от месец зилкаде се събрахме в [чифлика] на споменатия Мехмед чауш: Кръсте и шест души други от село Цер[3], Константин и Велче от Суха гърло[4], овчарят Митре, син на Душан от село Прибилче[5] и двама души жители на Река[6] от споменатото село Сушиче. Постоянно идваха и жителите на село Прибилче. Не им знаем имената. От село Тополчани [дойдоха хората] на негово превъзходителство Арслан паша: един негов овчар и един негов чифчия, единият — с брада, а другият без брада. Всички се събрахме през нощта край бунара на село Лознане[7] и убихме споменатия Мехмед чауш. Взехме четири посребрени саби, едно конско съоръжение, 7000—8000 акчета пари, чоха за три чифта потури и три пушки. Ограбихме и много товари покъщнина. Всички тези неща взе нашият другар Кръсте и ги изпрати в неговото село, където си ги поделихме. Освен това нищо друго не знаем.“

Техните изявления се записаха по искане на негово превъзходителство Али паша, който е действителен събирач на имуществата в Манастир.

Свидетели: най-прославеният между благородните кадии Абдул Керим ефенди, син на Сюлейман ефенди, гордост на благородните кадии — шеихът Мустафа ефенди, бивш кадия на Кестории, гордост на мудерисите Халил ефенди, най-прославеният между благородните кадии — негово превъзходителство Ахмед ефенди, Мехмед Чаушзаде Мехмед Челеби, Торбеш Махмуд ага, Ахмед ага, миралай[8] на лявото крило[9], Мехмед ага румилийски миралем[10], Хаджи Фазлула, пехотинец.

[1621—1623].

ТДАА, I., № 3, с. 18.

---

[1] С. Сушица, Реканско, Македония.

[2] С. Тополчани, окр. Битоля, Македония.

[3] С. Цер, община Кичево, окр. Охрид, Македония.

[4] С. Сувогърло, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония.

[5] С. Прибилци, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония.

[6] Нахия към каза Дебър, планинска местност на североизток от гр. Дебър, Западна Македония, между Кораб, от една страна, и Стогово—Бистра, от друга, пресечена от р. Радица, десен приток на Черни Дрин; за жителите ѝ, наречени мияци, срв. *Г. Трайчев*, Книга за мияците. С., 1941.

[7] С. Лознани, община Тополчани, окр. Битоля, Македония.

[8] Команден чин от спахийското опълчение.

[9] Крила (kol) — ляво, средно и дясно в Румелия — военно разделение, при което всяко от крилата има определен териториален обхват. Лявото крило обхващало територията с центровете Текирдаг, Галиполи, Драма, Солун, Битоля, Шкодра, Херцеговина (*M. Pakalın*, Osmanlı tarih deymleri ve terimleri sözlüğu. XII, Istanbul, 1951, p. 287).

[10] Една от най-висшите дворцови служби. (*M Pakalın*, op. cit., XV, Istanbul, 1953, p. 543—544; *Gibb-Bowen*, op. cit. I, I, p. 83).

37

МАРТОЛОСИ В БЕРСКО ЗАЛАВЯТ ХАЙДУТИН

27 април — 6 май 1627 година

Мартолосите на Караферия, Кокинос, Дукас, Георгиос и други доведоха раята на име Продромос, жител на село Граматике[1], каза Острова, и засвидетелствуваха следното: споменатият Продромос от много време с други подобни нему разбойници обикаляше селата, извърши многобройни разбойничества и убийства и опустоши имущества. Вече сполучихме със залавянето му в Инегуста и искаме да се проучи въпросът и да се отдаде правото. Запитан, споменатият Продромос призна непринудено и доброволно, че действително по време на жътвата е обхождал с други разбойници планините, извършвайки много грабежи и убийства, заграбвайки много предмети и храни.

За това се предаде на полицейския началник на Караферия, за да се отдаде справедливост, след като бъде вписан тук този факт.

Средните десет дни на шабан 1036 (27. IV—6. V. 1627 г.).

'Ι. Βασδραβέλλη. 'Ιστορικά ἀρχεῖα Μακεδονίας Β'. 'Αρχεῖον Βεροίας. ναούσης 1598—1886. Θεσσαλονίκη, 1954, с. 10.

Превод: Йорд. Калудова[2]

---

[1] С. Граматиково, дн. Граматикон, Кайлярско, Югозападна Македония, Гърция.

[2] Всички документи от I. Βασδραβέλλη, поместени в тома, са преведени от новогръцки език от Йорд. Калудова.

38

ЧИФЧИИ ИЗВЪРШВАТ ХАЙДУТСКО НАПАДЕНИЕ НА ТУРСКИ ЧИФЛИК

23 декември 1633 — 1 януари 1634 година

Причината да се напише този документ е следната: Мустафа бен Пазарли, жител на село Чаирлу[1], спадащо към пазената от бога каза Манастир, доведе слугата си Димо Велче, немюсюлманин от Погодин-и Баля[2] и в негово присъствие заяви: „Споменатият Димо дойде снощи с няколко харамии, нападна чифлика ми и ограби различни неща. Искам да се проучи действителното положение и да се запишат показанията му.“

На въпроса споменатият Димо отговори: „Вярно, нощта, когато бе нападнат чифликът на моя господар Мустафа, при мен дойде немюсюлманинът Петко, чифчия на Касъм ага, и ме запита: „Тук ли е господарят ти“? Аз му отговорих: „Моят господар е тук, но хората [от чифлика] отидоха със семействата си в Манастир.“ Така му съобщих. Споменатият Петко с група разбойници е онзи, който нападна къщата на моя господар и я ограби.“

Записа се през последните десет дни на джемази юл-ахър [1043] (23. XII. 1633 — 1. I. 1634 г.).

Свидетели: Реджеб ефенди, шеих[3], Али бей, спахия, Мустафа Челеби, съдебен повереник, Муслихуддин, мютевелия[4].

ТДАА, I., № 16, с. 24—25.

---

[1] Днес има две села Долно и Горно Чарлия, общ. Тополчани, окр. Битоля, Македония.

[2] С. Породим, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония.

[3] Уважаван, възрастен човек.

[4] Управител на вакъф.

39

ПРИЗНАНИЕ НА НАПАДАТЕЛИТЕ-ЧИФЧИИ СЛЕД ПРОВЕДЕНО СЛЕДСТВИЕ

23 декември 1633 — 1 януари 1634 година

Причината да се напише този документ е следната: Мустафа бен Пазарли, жител на село Чаирлу, спадащо към пазената от бога каза Манастир, [доведе] в съда слугата си немюсюлманина Димо Велче и в негово присъствие, както и в присъствието на слугите на Касъм ага немюсюлманите Петко, Петковия син Никола, Марко и Кире, представи устна жалба. „Два дни преди датата на този документ, в полунощ, няколко разбойници нападнаха чифлика ми и откраднаха много вещи. Искам да бъдат разпитани и да се извърши необходимото.“

На въпроса споменатият Димо и Кире отговориха: „Вярно, през нощта на посочената дата влязохме в къщата на споменатия Мустафа. Ние сме, които откраднахме вещите. Споменатият Петко, неговият син Никола и Марко не знаят нищо по тази работа.“

По искане се записаха показанията на двамата посочени немюсюлмани.

Станалото се записа през последните десет дни на джемазиюл-ахър 1043 г. (23. XII. 1633—1. I. 1634 г.).

[Свидетели]: Синан ага — придворен паж, Хаджи — спахия, Джафер бей — спахия, Али бей — придворен паж, Ахмед Челеби — спахия, Коджа бей — спахия.

ТДАА, I, № 17, с. 25.

40

МАРТОЛОСИ ЗАЛАВЯТ ХАЙДУТИНА ПЕТРЕ ВОЙВОДА

[1633—1634 година]

Причината да се напише този документ е следната: Богоя, Стоян, Велко, Тодор и други неверници от Брод[1], които са назначени за мартолоси, доведоха в съда и в присъствието на неверника Михо Тръпко от село Лесковец[2], което спада към каза Флорина, заявиха: „Споменатият Михо се движел с харамии и разбойници. Бил прочут като „Петре войвода“. Да се предаде в ръцете на забита!“

Когато казаха това, се записа: да се провери действителното положение и щом се разкрие истината, да се предаде в ръцете на забита.

Свидетели: Хюсеин бей, Мустафа Челеби — съдебен повереник, Хаджи Баба — съдебен разсилен, Мехмед — съдебен разсилен.

[1633—1634 г.]

ТДАА, I, № 15, с. 24.

---

[1] С. Брод, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония.

[2] С. Лесковец, ди. Лептокариес, Леринско, Югозападна Македония, Гърция.

41

ВЛАСТТА ОСВОБОЖДАВА РАЯТА ОТ НЯКОИ ДАНЪЦИ ПРИ УСЛОВИЕ ТЯ ДА ПРЕСЛЕДВА ХАЙДУТИТЕ

1—10 януари 1634 година

Причината за написването на този документ е следната:

Улемите[1], сулехите[2], заимите, спахиите, тимариотите в пазения от бога град Манастир и други жители на района и много от раята в присъствието на немюсюлманите от село Базарник[3], спадащо към казата на споменатия пазен от бога град, Кочо Петре, Петре, син на Стойко, Иван, син на Улак, Йофко, син на Продан, Неделко Самарджията, Бойко, син на Иван и Пейо, син на Николин, и други жители на казаното село в очна ставка заявиха и така изразиха следното:

„Понеже нашият край е в близост до непокорните и бунтовни албанци, през летните дни по планинските върхове се събират харамии — разбойници. Някои от раята тайно се сдружават с разбойниците. Когато им се падне сгоден случай, те нападат къщи и кули в казата на споменатия пазен от бога град и по околните градчета и села и убиват хора. Нападат домовете на богати раи, убиват ги и им ограбват и оплячкосват имотите и храните. Пресрещат по пътищата търговци и пътници и им нанасят разни щети и вършат дързости. И особено когато военните тръгнат на път, пак се появяват метежи."

„Дали имат желание да се нагърбят с тази служба, като в замяна на това за тази година раята от казания вилает да изплати на служебните лица данъците на населението от посочената каза — 12 ханета[4] авариз и 17 — джелепкуюн[5]. Искаме да се запитат по шериата и да се запишат отговорите им." Запитани, жителите на споменатото село казаха: „Ако не ни искат нашите данъци авариз и джелепкуюн, ако ги даде раята от вилаета, всички ние до найголяма степен ще се грижим и усърдно ще се постараем да отбием харамиите и разбойниците. Нагърбваме се да пресечем техните насилия върху раята и берахата. Но при това условие. Да се съобщи на населението от градовете и на раята по села и нахии да дойдат [в помощ], когато поискаме, и да ни помогнат и никой да не ни пречи в стремежа да заловим и доведем в шериатския съд харамиите разбойници, които се намерят, по чийто и да е чифлик, по „свободните"[6] зиамети и тимари."

Много от гореспоменатите вилаетски аяни[7] и жителите на областта казаха:

„Искаме във връзка със споменатия случай да стане, както е изложено горе."

Щом отговориха, по искане се записа този документ и се връчи на искащия го, за да му напомни станалото.

Записа се през първите десет дни на почитаемия месец реджеб 1043 г. (1—10. I. 1634 г.).

Свидетели: гордост между кадиите негова светлост Хаджи ефендизаде Челеби ефенди, резерва на кадиите — негова светлост Абдуррахман ефенди, гордост на кадиите Хасан ефенди, образец на кадиите Дервиш ефенди, слава на аяните[7] Мустафа ага, резерв на подобните си [по ранг] Али ага, син на Хюсеин чауш, гордост на колегите си Ахмед ага, син на Хюсеин чауш, прославеният между равните си Касъм ага, кетхудаери[8], Мехмед, съдебен разсилен и други присъствуващи.

ТДАА, I, № 18, с. 25—26.

---

[1] Мюсюлмански законоучители, специалисти по теология и юриспруденция.

[2] Набожни, благочестиви хора, ползуващи се с уважение и доверие сред околиите.

[3] С. Базерник, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония.

[4] Данъчен дял, който обхващал от 3 до 15 домакинства (*Ö. L. Barkan*, Avariz IA, II, Istanbul, 1949, p. 14—15).

[5] Задължението да се доставят принудително овце за държавни нужди (срв. *Б. Цветкова*, Извънредни данъци. . ., с. 101).

[6] Служебни владения с по-широк имунитет от обикновените спахилъци. Техните държатели освен полагаемата им се феодална рента от владенията си получавали и половината от данъчната група „бадухава“ — инцидентни такси от по-дребните спахии. Срв. напр. *TOEM*, № 16, p. 19—20, № 17, p. 38; *Ö. L Barkan*, XV ve XVI ıncı asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda ziraî ekonominin hukukî ve malî esasları, Istanbul, 1943, p. 271, 290, 314, 331, 332, 233, 317, 321, 322; *Fr. Kraelitz-Greifenhorst*, Die ältesten Straf-und Finanzgesetze. MOG, I, I, p. 22—23, 25, 29; MTM, I, I, p. III; Op. 1332, f⁰ 69r, 77v s.).

[7] Турски първенци, които турската влает използувала до XVIII в. в помощ на органите на местното управление (*A. Sučeska*, op. cit.).

[8] Командир от еничерския корпус, началник на охраната на еничерския ага по време на походи. В провинциите — началиик на охраната на местната феодална аристокрация (*I. H. Uzunçarşili*, Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapu Kulu Ocakları, I, p. 211—212; *M. Z. Pakalın*, op. cit., XII, p. 252).

42

СЕЛЯНИ ГАРАНТИРАТ ЗА СВОЙ СЪСЕЛЯНИН, ЗАЛОВЕН ОТ МАРТОЛОСИТЕ КАТО ХАЙДУТСКИ ЯТАК

29 април — 8 май 1634 година

Причината да се напише този документ е следната: немюсюлманите Бошко Атанас, Велко Коста, Кръсте Кота, Ниче Никола и други жители на село Опсирина[1], Кирко Никле и Стойко Кире от с. Битуше[2], Папа Сидор и Йовча Долев от с. Негочане[3] и Атанас Груйо от с. Ракова[4] устно заявиха в съда: „Още преди това немюсюлманите от с. Буф, които са назначени за мартолоси, заловиха Богой Коста, немюсюлманин от споменатото село Опсирина, под предлог, че е ятак на харамиите разбойници. Споменатият Богой е добър човек и досега не се е проявил като разбойник. Всички ние гарантираме, че ще го доведем лично в шериатския съд, когато стане нужда.

По искане това се записа.

Първите десет дни на зилкаде 1043 г. (29. IV — 8. V. 1634 г.).

Свидетели: Осман Челеби, дворцов паж, Мурадбей, спахия, Сефер, съдебен разсилен, Ахмед, съдебен разсилен.

ТДАА, I, № 22, с. 28.

[1] С. Обсирено, дн. Етникон, Леринско, Югозападна Македония, Гърция.
[2] С. Битоше, дн. Парори, Леринско, Югозападна Македония, Гърция.
[3] С. Негочани, дн. Ники, Леринско, Югозападна Македония, Гърция.
[4] С. Раково, дн. Кратерон, Леринско, Югозападна Македония, Гърция.

43

ОБВИНЕНИЕ, ЧЕ ХАЙДУТИ ОТ БИТОЛСКО СЕЛО НАПАДНАЛИ И УБИЛИ БОГАТ ЕВРЕИН

14—22 октомври 1634 година

Причината за написването на този документ е следната:

Евреинът Исак, който е назначен за настойник от страна на съда и е чичо на малолетните деца на евреина Мойсо, син на Аврам, убит от харамиите, и евреинът Измаил, син на Верахим, от свое име доведоха в съда немюсюлманите Мурджо, Стоян и Марко, колар от с. Спростране[1], Кирчо, Стоян, Марко и Атанас от с. Илино[2], Йовко и Йордан от с. Базарник, Мурджо, поповият син от с. Демир Хисар[3] и други селяни и в тяхно присъствие заявиха следното:

„Още по-рано споменатите немюсюлмани в съгласие с вилаетските аяни, немюсюлманите и тимариотите казаха: ако не ни събирате авариз и джелепкуюн и ако тези данъци се прехвърлят на вилаетската рая и ако ни запищете като мартолоси, ще гоним харамиите разбойници. Ние всички ще бъдем поръчители, ако се ограбят имоти, убият хора или ако [харамиите] нападнат къщите от села и градове.“ Така се обвързаха. Сега от селото[4] на споменатите немюсюлмани дойдоха харамии разбойници. В полунощ в събота нападнаха еврейската къща. Като убиха споменатия Мойсо и сина му Аврам, ограбиха пари, сребро и покъщнина на стойност 10 товара акчета. Искаме да се разпитат споменатите немюсюлмани за станалото и се запишат изявленията им.

На въпроса споменатите немюсюлмани и другите [жители] отговориха: „Вярно е, както е записано горе, поехме обещание, ако се назначим за мартолоси и ако [нашите] данъци авариз и джелепкешан[5] се прехвърлят на вилаетската рая, ще трябва да преследваме харамиите разбойници, които се появят в казата, и ще бъдем поръчители, ако бъдат ограбени имоти, убити хора или нападнати къщи.“ Щом признаха, по искане станалото се записа.

Записа се през последните десет дни на реби юл-ахър, 1044 г. (14—22. X. 1634 г.).

[Свидетели]: гордост на кадиите Мехмед ефенди, резерва на валиите Хърз ефенди, гордост на кадиите Ахмед ефенди, гордост на кадиите Мехмед ефенди, гордост на кадиите Дервиш ефенди.

ТДАА, I, № 24, с. 29—30.

[1] С. Пространье, Битоля, Македония.

[2] Вероятно с. Голямо Илино, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония.

[3] С. Мургашево, окр. Битоля, Македония.

[4] Думата е за с. Базерник.

[5] Задължението да се доставят принудително овце за държавни нужди, възложено на едри овцевъди и търговци на дребен добитък (срв. *B. Cvetkova*, Le service des celep et le ravitaillement en bétail dans l' Empire Ottoman (XVe—XVIIIe s.), Etudes historiques, II, Sofia, 1966, p. 145—172).

44

БЛИЗКИТЕ НА УБИТ ЕВРЕИН УТОЧНЯВАТ ПРОИЗХОДА НА ХАЙДУТИТЕ

23 октомври — 1 ноември 1634 година

Причината да се напише този документ е следната:

Еврейката Клара, вдовица на убития Мойсо, която е определена от съда за настойница на малолетните деца Исак, Яков и Недре, синове на убития, се тъжи и иска кръвнина за убитите от харамиите преди време посред нощ Мойсо, син на Аврам, и за неговия по-голям син Аврам, евреи от град Манастир, и в съда в присъствието на Исак, Котил, Аврам, Лазар и други евреи от Манастир заяви:

„Четири и половина месеца преди написването на този документ разбойници от нахията, наречена Река, която спада към Дебърската каза, и разбойници от селата на нахиите в каза Кърчова и от други села нахлуха неочаквано през една тъмна нощ в двора, в който живееше убитият Мойсо. Убиха казания Мойсо и сина му Аврам. Много хора видяха по пътищата и из околните села цялото имущество и храната, която ограбиха. Това е известно всред населението от областта. И аз лично с всички роднини на двамата убити видяхме харамиите разбойници. Пред мен ги убиха. Относно кръвнината за двамата убити нямам спор с Исак Котил, Аврам, Лазар и други евреи. Харамиите разбойници са убийците.

Много хора от населението на областта присъстваха в съда, бяха разпитани по споменатия случай и заявиха:

„Вярно, харамии разбойници от нахията Река и от други села се събраха и в полунощ нахлуха в къщата, където живееше убитият Мойсо. Убиха евреина Мойсо и сина му Аврам и ограбиха имущество и храна. Двамата споменати бяха извънмерно измъчвани. Установи се, че е абсолютна клевета убийството да се приписва на други. Откакто това се съобщи чрез свидетели, по искане станалото се записа. Записа се през първите десет дни на джемази юл-евел 1044 г. (23. X — 1. XI. 1634 г.).

[Свидетели]: гордост на кадиите Халил ефенди, резерва на валиите Дервиш ефенди, гордост на кадиите Ибрахим ефенди, гордост на хатибите Осман ефенди, гордост на равните си Хасан ага, дворцов паж.

ТДАА, I, № 27, с. 31.

45

ЗАЛОВЕН Е ХАЙДУТСКИЯТ ВОЙВОДА ПЕТРЕ ДУНДАР

10—19 януари 1635 година

Причината да се напише този документ е следната: немюсюлманинът Петре Дундар от село Беранча[1], който бе известен като разбойник, заяви в съда в присъствието на Йовче Никле, Петко Яно, Пейо Йовче, Илия Йовче и други от селото Сръпче Паша[2]: „Когато споменатите немюсюлмани ме заловиха под предлог, че съм разбойник, не ми взеха нищо от моите неща.“

Записа се през последните десет дни на почитания реджеб 1044 г. (10—19. I. 1635 г.).

[Свидетели]: гордост на кадиите Халил ефенди, Мустафа субаши, човек на Ибрахим ефенди, Хайрулах субаши, човек на Ахмед ага, Чауш, съдебен разсилен, Али — съдебен разсилен.

ТДАА, I, № 25, с. 30.

---

[1] С. Беранци, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония.

[2] С. Сръбци, общ. Дихово, Битолско (срв. *В. Кънчов*, Македония, етнография и статистика, С., 1900).

46

БОГАТ ТУРЧИН ОБВИНЯВА В СЪДА ХАЙДУТСКИЯ ВОЙВОДА ПЕТРЕ ДУНДАР

10—19 януари 1635 година

Причината да се напише този документ е следната: хаджи Хюсеин, жител на пазения от бога Манастир, се оплака в свещения съд, който изисква почит, в присъствието на известния разбойник Петре Дундар, жител на село Беранча, каза Манастир: „Споменатият разбойник ми открадна 35 едногодишни овце. На Петре Стоян, немюсюлманин от село Сръпче Паша, открадна един юнец, една крава и пет овце. На Йовче Йово от същото село открадна една крава. И на неверника Йован Нико открадна една крава. Искам да се разпита споменатият неверник за станалото и да се накаже.“

Запитан, споменатият отговори: „Вярно, споменатите крави и овце ги открадна по-рано обесеният ми брат Бошко Дундар. Аз не знам нищо по това.“

Присъствуващите в съда мюсюлмани бяха запитани за поведението на споменатия разбойник. От праведните мюсюлмани в съда присъствуваха за свидетелствуване Хаджи Хасан, пешак, Хаджи Мехмед, пешак, Али бей, Реджеб Халифе — мюезин, и Али бешѐ, пешак, и в очна ставка засвидетелствуваха по следния начин според шериата: „Споменатият Петре трябва да бъде унищожен, защото е хайдутин, харамия и разбойник по пътищата. Старае се да прави бунт в земята ни. По всякакъв начин трябва да изчезне от лицето на земята. Ние свидетелствуваме и сме свидетели по този случай.“

Откак се изпълниха условията за приемане [на свидетели] и техните свидетелства удовлетвориха, записа се с напомняне да се действува според изложеното.

Написа се през последните десет дни на почитания реджеб 1044 г. (10—19. I. 1635 г.).

[Свидетели]: гордост на кадиите Халил ефенди, Неджар Мустафа, Мехмед, съдебен разсилен, Муслихеддин, съдебен разсилен, Али, съдебен разсилен и други.

ТДАА, I, № 26, с. 30—31.

47

СТРОГИ И ЕНЕРГИЧНИ МЕРКИ ПРОТИВ РАЗРАСНАЛОТО СЕ ХАЙДУТСТВО

28 февруари — 9 март 1635 година

Прославени между кадиите и съдниците, извори на добродетел и слово, кадиите на Филорина, Манастир, Горичe[1] и Кесрие, да се увеличи добродетелта им, и образец между подобните и равните си бившият мой силяхдар[2] и понастоящем пенсионер — Хасан, да се увеличи мощта му. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното:

По върховете на високите планини в района на споменатите кадълъци се събират на много места дружини харамии и хайдути разбойници, нападат живеещите в тия места благодетелни и заможни, избиват ги и ограбват имуществото и храните им. Взимат от раята и бераята зоб, храни, овце, агнета и тям подобни. Много раи се разпръснаха и разпиляха от техните метежи и разбойничества и жителите напуснаха градчета и села, преселиха се в други градове и областта се разори. Целта е тези да бъдат заловени. Щом се появят в чифлиците на спахии, еничери или други военни, не се наказват и затова метежите и разбойничествата им от ден на ден се увеличават. Понеже бе съобщено, че премахването им е важно дело за вярата и държавата, издаден бе моят високославен ферман да се накажат според шериата ония, които вършат подобни метежи.

Заповядвам, щом пристигне, да действувате според издадения по този повод мой. . . ферман. Да се заловят на всяка цена появилите се такива разбойници. Ако не се намерят, да се издирят чрез шериатския съд ония, които трябва да бъдат подирени и докарани, и веднаж да се разгледа по съдебен ред. Ако не е решено [досега] и не са изминали петнадесет години, гледайте да разследвате тия случаи напълно според правото и справедливостта. Ако е, както ни е съобщено, и след като се потвърди, да се утвърдят правата на тия, които са се обърнали към шериатския съд и имат право. След като им се даде право, ония метежници, за които трябва да се донесе, да бъдат затворени. Да ни се съобщят писмено делата, които са доказани заедно с преписите от сиджилите. Ако не е нужно, [да се съобщи] да ги накажете според шериата, за да бъде необходим пример и поука за другите разбойници, но според правото. Много да се пазите да закриляте разбойниците за пари и да засегнете ония, които си гледат работата.

С една дума, ти, посоченият пенсионер, да внимаваш по този въпрос! Да изчистиш от насилието на метежниците „свободните“ и „несвободните“ [тимари и зиамети]. Да се въздържате да ощетявате имуществото и храните на раята, бераята и пътниците.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак.

Написа се през средните десет дни на щастливия рамазан, 1044 г. (28. II — 9. III. 1635 г.).

В резиденцията на добре защитения Қостантиние.

ТДАА, I, № 110, с. 78—79.

---

[1] Районът на гр. Қорча, Албания.

[2] Първоначално силяхдарите имали задължението да носят султанския меч и да се грижат за изправността на султанското оръжие (*Gibb-Bowen*, I, I, p. 339—340).

48

ХАЙДУТИТЕ СА СЕ ВЪЗПОЛЗУВАЛИ ОТ ВОЙНИТЕ НА ИМПЕРИЯТА НА ИЗТОК

27 юли — 5 август 1635 година

Най-благороден от емирите, най-велик между знатните първенци, властен и уважаван, притежаващ достойнство и блясък, отличен с многото милости на всевишния цар, бившият Темешварски бейлербей Ахмед, да се продължи щастието му, който е сега действителен мухасил[1] на държавните имущества в лявото крило. Щом пристигне документът, снабден с височайшия знак, да се знае следното.

Когато аз със собственото си величество тръгнах [в поход] на изток и щом санджакбейовете на тези области тръгнаха с победоносните си военни отряди по моята победоносна следа, в някои места се появиха харамии, разбойници и хайдути. Избиват хора по конаците и ограбват имущества. Съобщи се, че разбойниците, които са се появили из селата, нахиите и в някои военни чифлици, правят злосторства на раята... Понеже си годен и прославен, определен си да отстраниш злосторствата из местата, където събираш данъците, и както по-рано да защитиш раята и бераята. По този повод се издаде високославният ми ферман. Заповядвам, щом пристигне, да действувате според високославния ми ферман, който бе издаден по този случай. Ако из тези места се появят разбойници и бунтовници, да ги нападнете с опитни хора и с войска от крепостите. Да отстраните разбойническите щети по най-добрия начин. Да докарате в свещения шериатски съд бунтовниците, които мъчат раята и бераята. Да се разкрият по шериата техните злини, да се регистрират и докажат. Направете нужното спрямо онези, които трябва да се накажат според шериата, а на онези, които имат право и са се обърнали, на основание на шериата да им бъдат върнати правата. Вложете неограничени усилия и не жалете сили за отстраняване разбойническите щети. Но според правото. Бъдете внимателни с ония, които си гледат работата и не закриляйте бунтовниците, като вземате пари. Да се пазите много да не угнетявате раята и да не вземате пари противно на свещения шериат. Така да знаете. Имайте доверие в императорския ми знак.

Написа се през последните десет дни на месеца сафар, 1045 г. (27. VII.—5. VIII. 1635 г.).

В резиденцията на добре защитения Костантиние. Пристигнал през последните десет дни на великия шабан, 1045 г. (30. I. — 7. II. 1636 г.).

ТДАА, I, № 31, с. 34—35.

---

[1] Мухасил — фискален чиновник, събирач на държавни данъци (*M. Z. Pakalın*, op. cit., XV, p. 569—570).

49

СМЪРТНА ПРИСЪДА СРЕЩУ БЪЛГАРСКИЯ ХАЙДУТИН НИКЛЕ

17—26 май 1636 година

Касъм бей, слава на подобните и благородните — заим на селото Чапари и други села в каза Манастир, който е законно упълномощен от страна на Ахмед ага и Али ага, синове на Хюсеин чауш, доведе в свещения шериатски съд немюсюлманина Никле, син на . . . .[1], жител на посоченото село Чапари, и в негово присъствие го обвини: „Споменатият неверник не стои в селото си. Той е непокорен и бунтовник. Освен дето е един от тези, които не дават законните данъци, но е убил няколко невинни пътници и оплячкосал имуществото им. Трябва да бъде унищожен, понеже нанася щети на народа. Искам да бъде разпитан.“

При разпита Никле не призна. Когато бе потърсено доказателство, бяха доведени старите хора от споменатото село. . . . .[2] и други, които заявиха: „Вярно, споменатият неверник е непокорен и бунтовник и е единодушен с харамиите разбойници. Не стои в селото си, когато и да го потърсят, той е по планината с харамии разбойници. Затова не бе възможно по никакъв начин да бъде докаран в съда. По-рано избяга, като уби трима нещастни дервиши. Сега някак ни попадна в ръцете. Така че ако и този път не бъде наказан, жителите на спомеиатото село не са в състояние да останат поради злочинствата му и всички ще се разбягат. Ние сме свидетели и свидетелствуваме по този случай.“

Покрай тях свидетелствуваха също и множество присъствуващи мюсюлмани, че споменатият е разбойник и бунтовник. Предаде се на забита за наказание. Записа се през средните десет дни на честния зилхидже, 1045 г. (17—26. V. 1636 г.).

Свидетели: Мола Челеби — писар, Хъдър Мурад, Мурад бей, Абди Челеби — войвода.

ТДАА, I, № 28, с. 32; срв. ТДИМН, III, Скопје, 1969, № 31.

[1]—[2] Имената не са отбелязани.

50

ХАЙДУТИТЕ НА ПЕТРЕ ДУНДАР НАПАДАТ БОГАТ ТУРСКИ БАКАЛИН

3 август — 2 септември 1636 година

Хаджи Хасан, бакалин, жител на пазения от зло град Манастир, заяви в шериатския съд в присъствието на ятаците и харамиите Яно Атанас и Йофче Трайко от с. Вардина[1], Петко Неделко от Ракитниче[2], Стоян Никола от с. Спростране: „Споменатите и техните другари — четиридесет и четири харамии разбойници, ми взеха 34 000 акчета и стока на стойност 6000 акчета.“ [Те отвърнаха]: „Ние бяхме общо четиридесет и четирима души; нашият главатар Петре, син на Дундар от Беранча, Сугар и брат му Митре от Бабина[3], Йереско, син на Петко от Спростране, Лошан, син на Александър от Магарева, Кира, сестра на Йоло от Чапари, Христо Гушан от Летвиче[4], Караджа от Дивиак зир[5], синът на Теркан от Беличе[6], Георги, син на попа от Арилово, Радослав и Ковач от село Кочища[7] и други. Йовче от Летвиче се хвърли на бакалина Хаджи Хасан и го хвана. [С него] бродихме няколко дни из планината. Най-сетне той ни даде 34 000 и стока на стойност 6000 акчета. Взехме ги и си ги поделихме."

Станалото се записа на споменатата дата (3. VIII — 2. IX. 1636 г.).

Свидетели: Дервиш ефендизаде, Салих ефенди, Мустафа ефенди и други.

ТДАА, I, № 29, с 32--33.

---

[1] С. Вардино, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония.
[2] С. Ракитница, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония.
[3] С. Бабино, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония.
[4] Неуточнено.
[5] С. Долно Дивяци, общ. Крушево, окр. Битоля, Македония.
[6] С. Белче, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония.
[7] Неуточнено.

51

НАРЕДБА ЗА НАКАЗАНИЕТО НА ХАЙДУТИ В МНОГО КАЗИ В ЮЖНА И ЗАПАДНА МАКЕДОНИЯ

[*1637—1638 година*]

До господа превъзходителства, които са близки до славата и величието. Щом се поднесоха необходимите неща за истинско приятелство, съобщението на твоя искрен приятел е следното:

Да се накажат според свещения шериат харамиите и злосторниците, които се намират в казите Серфидже, Струга, Саръгьол, Джума Пазаръ Егри Буджак, Дебри, Флорина и Манастир, от спадащите към лявото и дясното крило във вилаета Румили. От наша страна е назначен и изпратен Мехмед ага, носител на приятелско писмо, войвода в Баниче[1], за да осъществи правата на имащите право. Щом пристигне [заповедта], надяваме се, че ще се приложат без щадене надлежните усилия, и нареждам да се проявят помощ и усилия за отстраняването на бунтовните злодеяния и нередности.

Понеже много рая е избягала от султанските хасове, от хасовете на великия везир и от зиаметите на нашите синове, които са наша собственост, и се е заселила из вашите кази, на споменатия [Мехмед ага] е наредено да ги върне и пак да ги насели по старите [им] села.

В този случай се надяваме на пълна помощ и усилия. Усилията, които се вложат, ако даде възвишеният бог, ще бъдат причина за безкрайна благодарност.

Най-сетне нека бъде величие и слава!

Ваш искрен приятел Алия от резиденцията на Румили.

[1637–1638]

ТДАА, I, № 38, с. 39

---

[1] С. Баница, дн. Веви, Леринско, Югозападна Македония, Гърция.

52

ЗАПОВЕД ЗА ИЗТРЕБВАНЕ НА ХАЙДУТИТЕ В РУМЕЛИЯ

8—16 януари 1638 година

Най-благороден от емирите, най-велик между знатните първенци, властен и уважаван, притежаващ достойнство и блясък, отличен с многото милости на всевишния цар, бейлербей на Румили, Али паша, да се увеличи щастието му.

Гордост на кадиите и съдниците, рудници на добродетел и слово кадиите от лявото и дясното крило на Румили — да се увеличн добродетелта им.

Тъй като е съобщено, че на някои места са се явили разбойници и харамии, които ограбват имотите и избиват хората, като нападат пътници по конаците, [нарежда се] да се заловят появилите се разбойници и харамии, където и да са те. Спрямо тях да се постъпи, както е необходимо по шериата, а онова, което трябва да се съобщи, да се съобщи до моя праг на щастието.

По този въпрос се издаде високославен ферман. Нареждам, щом пристигне, да действувате според моя високославен ферман, издаден по този случай. На всяка цена да докарате в свещения шериатски съд такива разбойници, които са се появили. Ако [работата] е такава, както ни е съобщено, направете проверка заедно с ония, които имат право, за пълна справедливост. В този случай да действувате според истинския шериат. На онези, които имат право и са се обърнали към шериата, след потвърждение да им се присъди така, че да им се даде пълно право. След това, ако е необходимо, съобщете за ония, които правят бунт, и бързо да ги затворите, ако не е [необходимо да се съобщава], направете онова, което е нужно според шериата.

Не позволявайте никому да действува противно на султанската ми заповед и на свещения шериат. Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написано през последните десет дни на месеца шабан велики 1047 г. (8—16. I. 1638 г.).

В резиденцията на добре защитения Костантиние.

ТДАА, I, № 37, с. 38—39.

53

ХАЙДУТИ НАПАДАТ БИТОЛСКИ ТЪРГОВЕЦ

16—25 февруари 1638 година

Благороден министър, превъзходен съветник, устроител на света, уреждащ с остър ум делата на народа, завършващ сполучливо важните въпроси на хората, устроител на сградата на щастието и благополучието, съветник на „стълбовете“ на военните походи и величието, обкръжен с многото милости на всевишния цар, моят везир Хюсеин паша, на когото е възложено да събере войската от Румили, нека всевишният бог продължи величието му.

Образец на учените улеми, опора на благочестивите, наший господин мюфтията на Манастир, образец на кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, наший господин, кадията на Манастир, да се увеличи добродетелта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да знаете следното.

Лицето Хаджи Хасан, търговец, приносител на настоящия ферман, изпрати молба до моите двери на щастието: „Когато влязохме в селото Лотодиче[1], като отивахме по търговия, неверниците Лошан, Стоян от с. Магарево, Бошко, Стеван и . . . . . . [2] от с. Позстран[3] и много разбойници, подчинени на страстите си, нападнаха конака му, заловиха [Хасана] и го закараха в планината. Освен дето го малтретирали по разни начини, противно на свещения шериат му взели и 40 000 акчета и още повече го тормозели и угнетявали.“ Тъй като е съобщил, че има многобройни фетви[4] по този повод и понеже поиска моя султанска заповед и да се изпълнят предписанията, заповядвам.

Щом пристигне с моята свещена заповед, да се съберат противните страни. Ако отсъствуват, да се издирят ония, които според шериата трябва да се издирят. Ако веднаж е разгледано според шериата и не е решено, щом не са изминали петнадесет години, да го проучите според правото и справедливостта и да видите, ако [работата] е, както е съобщено, в такъв случай да действувате съгласно истинския шериат. След [шериатско] потвърждение, като се установи посоченото количество пари от споменатите разбойници и след като се прибере без остатък, ако тия, които са извършили това злосторство, са ония, за които се изисква изложение, да ги заловите и осъдите. Ако не — екзекутирайте ги според шериата. Да не допуснете никой да действува противно на свещения шериат, на високата фетва и на султанската ми заповед. Да бъде според правото! Да не се вмесват ония, които не са намесени в този случай. Да не става нужда да се изпраща втора наредба по този повод. Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак.

Написано през първите десет дни на почитания месец шевал 1047 (16–25. II. 1638 г.).

В резиденцията на добре защитения Костантиние.

ТДАА, I, № 39, с. 40.

[1] Трудно се дешифрира.

[2] Неотбелязани имена.

[3] С. Спростране, каза Манастир — с. Пространье, общ. Кичево, окр. Охрид, Македония, Югославия.

[4] Правно тълкуване на върховния религиозен управител — шейх-юл-ислямa или на мюфтията на определен казус, съобразно изискванията на шериата.

54

ОБВИНЕНИЯ В БИТОЛСКИЯ СЪД СРЕЩУ ЗАЛОВЕНИЯ ХАЙДУТИН КОНСТАНТИН (ЧАВДАР ВОЙВОДА)

16—25 април 1638 година

Със съгласието на вилаетските аяни, жители на пазения от бога град Манастир, назначени са мартолосите Груне, Велче, Стойко, Лазар и други неверници на всяка цена да заловят харамиите разбойници, които са се прочули като хайдути. Като дебнели споменатите харамии, те заловили разбойника-хайдутин Константин, наречен „Чавдар войвода“, рая от с. Сопотниче[1], спадащо към пазения от бога град Манастир, и го доведоха в шериатския съд.

От страна на мюсюлманите Ахмед ефенди, син на Абди, Ахмед бей, син на Дервиш бей, султански паж, и други вилаетски аяни, които присъствуваха в този съд, се постави въпрос за поведението на посочения Константин. Много хора свидетелствуваха по шериата така:

„Споменатият Константин е крадец и харамия. Движел се е в ямурлук от червена чоха, а на главата си носел сергуч[2]. Постоянната му дейност бе да ходи с харамии и хайдути и да се бунтува. Въпреки предупрежденията никак не се е поправил. Трябва на всяка цена да бъде убит и да се отстранят от божиите раби неговите злосторства. Ние сме свидетели и свидетелствуваме по този повод.“

След като внимателно се разгледаха условията за приемане на свидетелството и като извършиха законно свидетелство, понеже се уважиха свидетелските им показания, се написа този документ с указание от бейовете да накажат споменатия Константин.

Написа се през първите десет дни на свещения зилхидже, 1047 (16—25. IV. 1638 г.).

Свидетели на станалото: гордост на хатибите Мустафа ефенди, син на Кенан, гордост на хатибите Ибрахим ефенди Бен, гордост на хатибите Осман ефенди Бен, Мехмед ефенди — имам, Осман ефенди — имам, гордост на аяните Ахмед ага, син на Хюсеин — чауш, гордост между подобните си Али ага, син на Хюсеин — чауш, Мехмед бей — пазарбашия[3], Сефер, син на Хасан — мухзирбашия[4], и други.

ТДАА, I, № 34, с. 36—37.

[1] С. Сопотница, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония.
[2] Шапка с пера.
[3] Чиновник, който участвува в контролиране изправността на пазара.
[4] Главен съдебен разсилен.

55

СМЪРТНА ПРИСЪДА СРЕЩУ ХАЙДУТИНА ЙОВАН

26 април — 5 май 1638 година

Забитът на с. Ракитниче, спадащо към казата на пазения от бога Манастир, Осман чауш, син на Абдул Менан — гордост между подобните и равните си, обвини в пресветлия и свещен шериатски съд в присъствието на разбойника — харамията Симитчи Йован, който е прочут с харамийството и хайдутлука си, жител на същото село:

„Винаги споменатият Йован се е занимавал с харамийство и хайдутлук. Нападал е множество богати и бедни къщи, убивал и грабил имотите им. Искаме да се разпита и накаже."

Запитан, споменатият Йован заявил и признал: „Наистина бях харамия и хайдутин. Като харамийствувах, нападнах множество къщи и от ограбените предмети оставих на съхранение 3000 акчета пари, един къс кафтан, една обикновена сабя, една пушка и три броя. . . при неверника Бело, жител на с. Сопотниче, спадащо към споменатата каза. В село Летниче участвувах в залавянето на Хаджи Хасан, жител на пазения от бога [Манастир], от когото хайдутите взеха 40 000 акчета. От парите на споменатия Хасан ми дадоха дял от 200 акчета."

[При разпит] от страна на вилаетските аяни, присъствуващи в този съд — Мустафа ага, гордост на равните си, Ахмед ага, гордост на аяните, Али ага, другият Ахмед ага, Мехмед бей — много хора направиха по закона следните свидетелски показания:

„Споменатият Йован е хайдутин и харамия и трябва на всяка цена да бъде убит, за да се спасят божиите раби от неговите злосторства. Ние сме свидетели и свидетелствуваме по този повод.“

След като внимателно се разгледаха условията за приемане на [свидетелствата] и като направиха свидетелските показания според шериата и понеже бяха уважени техните свидетелски показания, се написа този документ с присъда споменатият Йован да бъде убит.

Написа се през средните десет дни на свещения зилхидже 1047 г. (26. IV.–5. V. 1638 г.).

Свидетели на станалото: гордост между подобните и равните си Джафер ага, син на Абдул Менан, гордост на ояните Мехмед ага, кетхудаери, гордост на подобните си Екши Ахмед ага, син на Абдул Менан, Хаджи Хасан — бакалин, Мехмед, син на Ахмед — пазарбашия, и други.

ТДАА, I, № 35, с. 37.

56

ХАЙДУТСКА ДРУЖИНА ОТ 200 ДУШИ НАПАДА С РАЗВЕТИ ЗНАМЕНА И ТРЪБЕН ЗОВ

4—13 юни 1638 година

Гордост на кадиите и съдниците, извори на добродетел и слово, кадии на Манастир, Пирлепе, Флорине, Кесторие, Хрупища, Населич[1], Гребена, Джума Пазаръ, Серфидже, Саръгьол, Егри Буджак[2] и Острова, да се увеличи достойнството им.

Образец между йолдашите — еничерските сердари и кетхудаерите на шестте бюлюка, които са в споменатите кази, да се увеличи славата им, щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Имамите, хатибите, улемите, сулехите и други аяни и видни хора изпратиха махзар в Костантиние. Понеже споменатата каза е близо до арнаутските бунтовници, всяка година се появяват харамии разбойници. Много злосторници от раята се присъединили към тях и нападат къщите по села и градове в нашата каза. Рушат крепостите. Избиха много мюсюлмани и ограбиха имотите и храните им. Пресрещат пътниците, търговците и минувачите, убиват ги и им ограбват имотите. Миналата година 200 харамии и разбойници нападнаха в обедните часове с развети знамена и свирене с тръби къщите и подло убиха много хора и жени.

Съобщиха, че прекомерно са се намножили подобни бунтове и разбойничества.

Такива харамии и разбойници да бъдат заловени и строго наказани. Най-важна работа е да се премахнат техните разбойничества от населението на вилаета. Затова във връзка с този случай бе определен и изпратен Мехмед, гордост между аяните и най-прославените, да бъде продължена славата му, един от капуджибашиите[3] на моя везир, строител на света, благороден министър, превъзходен съветник, каймакам в Костантиние Муса паша — нека всевишният бог продължи величието му. Където и да се появят харамии, крадци и разбойници във вашите кази, споменатият да ги изслуша, затвори и строго накаже според шериата. Да очисти тези области от смут и козни. Бързо да даде право на онези, които имат право. По този случай бе издаден висококлавен ферман. Заповядвам, щом пристигне, да действувате според моя висококлавен ферман, издаден по този повод. Да помагате споменатият [Мехмед] да залови посочените разбойници, които сноват преоблечени като спахии, еничери, кологлани[4] и аджеми оглани[5]. С помощта на забитите да бъдат доведени и онези, които нападат раята.

Щом дадете право на онези, които според определените предписания имат право, направете онова, което е потребно според шериата. Много се въздържайте от немарливост и небрежност. Пазете се много по този повод да не причините злодеяние някому или да не го нападнете и да вземате и грабите противно на свещения шериат и да се отклоните от пътя на правдата. Да не позволите никому да действува противно на свещената ми заповед. Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се през последните десет дни на свещения мухарем 1048 (4—13. VI. 1638 г.).

В резиденцията на добре защитения Костантиние.

ТДАА, I, № 40, с. 41.

---

[1] Районът на Лепчища, Населич между гр. Костур и Гребена.

[2] Неуточнено селище в Южна Македония.

[3] Началник на корпуса на капуджиите, натоварен да ръководи охраната на султанските порти. При нужда капуджиите били изпращани с важни тайни разпоредби и съобщения до началниците на вилаетите (*Gibb-Bowen*, I, 1, p. 83, 374).

[4] Синове на еничери, които били зачислявани като аджеми оглани с оглед да приемат службата на бащите си (*I. H. Uzunçarşılı*, op. cit., I, p. 31; *M. Z. Pakalın*, op. cit., XIII, p. 320—321).

[5] Членове на формация, в която се обучавали събраните чрез девширме деца, за да се излъчат от тях бъдещи участници в еничерския корпус (*I. H. Uzunçarşılı*, op. cit., I; *M. Z. Pakalın*, op. cit., I, p. 7 сл.).

57

СЕЛЯНИ, ОБВЪРЗАНИ С ПОРЪЧИТЕЛСТВО, ОБЕЗЩЕТЯВАТ НАПАДНАТИЯ ОТ ХАЙДУТИТЕ БИТОЛСКИ ТЪРГОВЕЦ

13—22 юли 1638 година

Хаджи Хасан, син на Абдулах, жител на закриляния от бога Манастир, заяви в пресветлия и свещен шериат в присъствието на раите Стойко, син на Кире, Велче, син на Стоян, Стоян, син на Милуш, Йован, син на Войо, и други, всички от село Поморан[1], каза Манастир: „Преди някои харамии от споменатото село и от други села ме заловиха и ми взеха 40 000 акчета. След като се освободих, жителите от селото, отгдето бяха харамиите, които ми взеха парите, понеже бяха си взаимно поръчителствували, понеже им ги исках и ги съдех, се задължиха да ми дадат 4000 акчета, които ще се разхвърлят [върху селяните] от страна на заимите и другите вилаетски аяни. Но след това те се отклониха от даването помежду ни възникнаха големи спорове. Сега с посредничеството на помирители се постигна помежду ни спогодба да ми дадат от споменатата сума 3000 акчета и един кантар масло. Взех напълно от гореспоменатите маслото и посочената сума в замяна на помиряването със споменатите, както е изложено по-горе.

Що се касае до посочения случай, отказвам се от жалбата си и дълговете са напълно уредени. По този повод от днес нямам повече спор и жалба срещу раята на споменатото село. Ако се поведе съдебен спор, да не се уважи и да не му се отдаде внимание от страна на честните съдии.

Този документ се написа, когато споменатите неверници потвърдиха в присъствието на всички декларацията, направена от споменатия потвърдител Хаджи Хасан, както е посочено по-горе.

Написа се през първите десет дни на реби юл-евел 1048 г. (13–22. VII. 1638 г.).

Свидетели на станалото: Мехмед Язаджи, син на Али, Али Челеби, син на Мустафа — мюезин, Вели Челеби, син на Вели от Елбасан, Омер, син на Абдулах — бакалин, Мустафа, син на Абдулах — бакалин, Баба Мехмед — съдебен разсилен.

ТДАА, № 36, с. 38.

---

[1] Неуточнено.

58

МЮФТИЯТА ОБЯВЯВА БОРБАТА СРЕЩУ ХАЙДУТИТЕ ЗА СВЕЩЕНО ЗАДЪЛЖЕНИЕ НА ВСЕКИ МЮСЮЛМАНИН

[*1638 година*]

О, боже мой, ти, който си господар на непорочността и на провидението!

Какъв е отговорът според ханефитските правници на този въпрос?

В околностите на някой град се събират харамии разбойници и нападат много мюсюлмани. Убиват някои от тях, а на някои ограбват имуществото и храната. Какво е необходимо според шериата против онези, които, заявявайки, че няма да идат и няма да помагат, се противопоставят на съдържанието на хадиса[1]; „това, което е добро за мюсюлманите, е добро за бога", и не се подчиняват на свещения шериат, въпреки че най-строго бе наредено от страна на кадията на свещения шериат да отидат, когато улемите, честните и други мюсюлмани и набожни хора взеха мерки според свещения ает[2], носещ щастие: „помагайте си според набожността и богобоязливостта", за да излязат против споменатите разбойници и за да ги отстранят и прогонят?

Дали е нужно според шериата в такъв случай да се вдигнат против разбойниците и дали трябва да се подпомагат взаимно, за да ги отбият?

Нека им бъде простено и нека бъдат наградени.

Отговор: Възвишеният бог знае най-добре.

„Потвърдено е с несъмнени текстове, че войната е верско задължение. Онези, които отричат това, трябва да променят вярата си и брака си, понеже „фарз-и-кифайе" се превръща във фарз-и-аин"[3]. Ако някой откаже и телесната, и материална подкрепа, това е противно на свещения ает, който нарежда: „Борете се за светата работа и с тялото си, и с имота си." В такъв случай е ясно, че трябва двете промени да станат (и вярата, и брака), бог да пази от това! Този, който упорствува, спрямо него се налагат предписанията като за верските ренегати. В такъв случай задължение на всички мюсюлмани е да се поддържат и подпомагат взаимно. Тези, които са немарливи и се противят [да дадат] телесна и материална помощ, заради тяхното упорство трябва да им се промени вярата и бракът, а за тяхната небрежност според мнението на сегашния съдия трябва много да бъдат бити и строго наказвани. [Приложи се честният хадис, който казва]: „Ония, които се отделят от мюсюлманската общност, те не са от нашите."

Ако за такова лице божият пратеник — свещеният бог да го благослови и се смили над него, каже, че не е от нашите, нека размисли какво ще стане с него на този и на онзи свят.

Това написа

смиреният Шахмехмед Сидики.

[1638 г.]

ТДАА, I, № 61, с. 53; срв. ТДИМН, III, № 193.

---

[1] Хадис — предание за думите и делата на Мохамед (*M. Z. Pakalın*, op. cit.’ VIII, p. 703—704).

[2] Стих от корана.

[3] Първото е задължение, изпълнявано от група хора в интерес на цялата група. Второто е задължение на всеки поотделно. За да се простят големи грехове (ренегатството или отказване от борба срещу враговете на исляма), шериатът предписва да се поднови бракът и вярата (бел. А. М., срв. и *ТДИМН*, III, с. 143, бел. 4—5).

59

ХАЙДУТИ НАПАДАТ ТУРЦИ В С. БРОД

15 — 24 май 1639 година

Образци между кадиите и съдниците, извори на добродетел и слово, кадиите на Манастир и. . . . . . .[1], да се увеличи добродетелта им. . . Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Лицата Мехмед и Сюлейман подадоха заявление до щастливия ми праг, че когато идвали от друга каза, отбивайки за Йени Шехир[2], отседнали в къщата на Стоян в селото, наречено Брот,[3] находящо се в подведомствената ти каза. Понеже били неосторожни, споменатият неверник заедно със съмишлениците си разбойници имал намерение да ги убие без вина. Но те били ранени, взели им конете, парите и нещата. С мъка си спасили главите. Понеже съобщиха, че те [разбойниците] вършат много пакости, насилия, бунт и злини и понеже помолиха за моята императорска заповед, издадена бе моя заповед да се разгледа [случаят] на място според шериата и ако те упорстввуват, да бъдат изпратени в щастливия ми двор.

Заповядвам, щом пристигне Мустафа, пример между подобните и равните си, да се увеличи мощта му, капуджибашия на благородния министър и превъзходен съветник Муса паша, на всяка цена споменатите разбойници да бъдат докарани в шериатския съд. А ако отсъствуват, необходимо е да бъдат намерени чрез шериатския съд, докарани и веднага да се разгледа по съдебен ред.

Ако не е решено [досега] и не са изминали повече от петнадесет години, да проучите и разгледате напълно според правото и истината. Да видите, ако [работата] е така, както ни е изложена, в такъв случай да се действува съобразно с необходимата за случая моя свещена заповед.

След като това се потвърди и [на ощетените] бъдат върнати изцяло конете, вещите и парите им, ако за споменатите разбойници трябва да се съобщи, наложете им строг затвор, а ако не трябва да се съобщава, действувайте като спрямо заслужили наказание по шериата. Много да се предпазвате да закриляте бунтовниците, като взимате пари [за това] и да ощетявате имущества и храни на ония, които са порядъчни.

Да се разгледа [той] на място според шериата и ако не могат там да го решат, да се предаде на пристигналия [там] мубашир и да го изпратите в щастливата ми порта. Щом дойдат, в султанския диван[4] ще се разгледа според шериата. Извършете, което е право. Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Записа се през средните десет дни на месец зилхидже, 1048 г. (15–24. IV. 1639 г.).

В резиденцията на добре защитения Костантиние.

Регистрирано на 24 от честния мухарем 1049 г. (27. V. 1639 г.).

ТДАА, I, № 59, с. 51–52.

---

[1] Не е отбелязано нищо друго.
[2] Гр. Лариса, Гърция.
[3] С. Брод, Битолско, Македония.
[4] Висш държавен съвет.

60

ВЗАИМНО ПОРЪЧИТЕЛСТВО ЗА БЛАГОНАДЕЖДНОСТ НА СЕЛЯНИ, УЗАКОНЕНО ЧРЕЗ СЪДА КАТО ПРЕДПАЗНО СРЕДСТВО СРЕЩУ ПОЯВАТА НА ХАЙДУТИ

4 май — 2 юни 1639 година

Декларация на раята от село Орта Букри[1], че гарантират един за друг: Йованче Гоше, Петко, син на Гевлан (?), Гроздан, син на Чакър, Гоше, Митко, Йован, Петко, Йован Митре, Петко Басче, Митре Нико, Стойо, син на Койо, Йован Йовче.

Споменатите са си взаимно гаранти.

Техните изявления се записаха в шериатския съд.

През честния мухарем 1049 г. (4. V. — 2. VI. 1639 г.).

ТДАА, I, № 60, с. 52.

---

[1] Неуточнено.

61

СЕЛО ГЯВАТО СЕ БУНТУВА В ЗАЩИТА НА ХАЙДУТИНА БЕЛЧЕ

2—11 юли 1639 година

Причината да се напише този документ е следиата:

Съдебният разсилен Юсуф, който бе изпратен от страна на шериатския съд да залови и доведе в съда харамията Белче, един от групата на харамиите, който бе в селото си Гяват, чиито жители са дервентджии и харамийски ятаци, заяви:

„Когато споменатият Белче бе търсен, [жителите на селото] не го даваха. Когато мартолосът Осман и неговите другари възнамеряваха да заловят споменатия и да го доведат в шериатския съд, дългият и чернобрад неверник Илия и късият неверник Митре викнаха: „Разбира се, не го даваме! [Удряйте!] Днес е нашият ден!" И започнаха борба с онези, които бяха изпратени от страна на свещения шериатски [съд]. Раниха няколко души от мартолосите, като хвърляха камъни по тях. Разбунтуваха се. Грабнаха оръжие: пушки, стрели и остри саби. След няколкочасова борба благодарение на бога мартолосът Осман отсече главата на споменатия харамия Белче, който не се предаваше. Жителите на споменатото село всички са ятаци на харамиите, а и самите те са харамии."

Когато споменатите мартолоси съобщиха това с жалба и понеже споменатият съдебен разсилен потвърди бунта, както е написано горе, станалото се регистрира.

Написа се на споменатата дата (2. 11. VII. 1639 г.).

[Свидетели]: гордост на мюдерисите Мустафа ефенди. Писарят на документите — Мустафа, Мурад бей и други.

ТДАА, I, № 41, с. 42.

62

ЗАЛОВЕНИ ХАЙДУТИ, НАПАДНАЛИ БОГАТИ ЕВРЕИ И ЗНАТНИ ТУРЦИ

28 октомври 1639 година

Свещеното начало на реджеб юл-мюреджеб, 1049 г. (28. X. 1639 г.). О, боже мой, да ни завърши с щастие и възвишеност!

Евреинът Исак [заяви] в шериатския съд в присъствието на харамбашията Дуде, жител на село Търнова, и Петре от Могила: „Споменатите двама и техните другари хванаха сина на брат ми евреина на име.......[1] и още две други еврейчета, за да искат откуп, и те са още при харамиите. Искам да бъдат разпитани и да се действува, както е необходимо.

На въпроса те отговориха: „Вярно, ние бяхме харамии, нападнахме у Али паша, Абди бей и Хаджи Хасан в Преспа[2]. Заедно бяхме при ограбване на имущество и избиване на хора."

Щом признаха доброволно, станалото се записа, за да бъдат наказани.

Свидетели: гордост на благородните кадии Хаджи Мехмед ефенди, резерва на валиите Ибрахим ефенди, изтъкнатият между валиите Мустафа ефенди, гордост на кадиите Хасан ефенди, изтъкнатият между валиите Халил ефенди, Мустафа Челеби — хатиб; Хаджи Хасан — бакалин, Хаджи Ахмед — платнар, Махмуд Челеби — обущар, Мехмед Ходжа — мюезин, и други.

ТДАА, I, № 50, с. 47.

---

[1] Името не е отбелязано.

[2] Казата Преспа заемала през XVII в. низината на Малкото Преспанско езеро, което днес влиза в пределите на Гърция и само незначителна част от него (югоизточният му край) остава в Албания. Център — с. Ахил, дн. Агиос Ахилиос, Гърция.

63

СЕЛЯНИ ГАРАНТИРАТ, ЧЕ ТЕХНИЯТ СЪСЕЛЯНИН ПОП МИТО НЕ Е ХАЙДУТИН

28 октомври — 6 ноември 1639 година

Причината да се напише този документ е следната: вилаетският забит от Манастир Дурак бей [поиска следното]: „Неверникът поп Мито от село Търнова прояви лошото си поведение. Искам да бъдат разпитани относно поведението му жителите на селото."

По [това] искане бяха доведени в шериатския съд жителите на селото: Неделко Митре, Неделко Стойо, Йовче Неделко, Гордан Бундачко и други. Всички споменати жители засвидетелствуваха в шериатския съд доброто поведение на въпросния неверник: Посоченият си гледа работата. Няма никаква дружба, нито е близък със злосторниците и разбойниците и не подпомага споменатите. Що се отнася до казаното лице, то е пълна клевета и лъжа. Всички гарантираме за посочения."

Станалото се записа и това, че е съвсем невинен в посочения случай.

Записа се през първите десет дни на реджеб юл-мюреджеб 1049 г. (28. X. — 6. XI. 1639 г.).

[Свидетели]: Челеби — кадия, Мусли ефенди — учител, Давет — имам, Мустафа, син на Али — подковач.

ТДАА, I, № 51, с. 48.

64

ОТНОВО ЗА БУНТА НА С. ГЯВАТО В ЗАЩИТА НА МЕСТЕН ХАЙДУТИН

[*1639 година*]

Осман и други мартолоси, които са определени да преследват харамиите разбойници, появили се в околностите на град Манастир, доведоха в свещения шериатски съд, който изисква почит, неверника Митре Никола от село Гяват, сътрудник на харамиите, и в присъствието на разбойника поднесоха жалба против него: „Прочутият разбойник Белче от споменатото село, който беше главатар на харамиите, нападал много къщи, убивал хора и ограбвал имотите на мюсюлманите. За да бъде заловен споменатият разбойник, изпратен бе Осман по настоятелно искане на всички мюсюлмани и с наредба на почитания шериатски съд. Докато той търсел споменатия разбойник от жителите на селото, пристигнал и съдебният разсилен Юсуф, за да ги повика в свещения шериатски съд. Те изобщо не се подчинили на предупреждението на шериатския съд да бъде доведен в съда споменатият разбойник, а жителите на посоченото село да не минават на страната на харамиите разбойници и да не им оказват помощ. „Те са сътрудници на харамиите, въпреки че бяха освободени от данъците шака[1], за да заловят намиращите се всред тях харамии. Освен дето не предаваха споменатия разбойник, но той се появи от дома си с намерение да избяга. Ние се нахвърлихме върху него да го заловим. Тогава посоченият Митре Никола застана начело на всички жители от селото и викна: „Хайде, бийте! Днес е нашият ден!“ Нападнаха ни с оръжия и раниха двама-трима мартолоси и тръгнаха да избият всички ни. Той е от онези хора, които се стремят да правят бунт на земята. Ние притежаваме свещена фетва за неговото премахване.“

И съдебният разсилен Юсуф е осведомен относно този случай и заяви: „Ако в определен период от време не бъдат избити тия, които правят бунт на земята, и тия, които са помагачи на разбойниците, след това въобще не ще бъде възможно да се защищават пътниците и селата и да се излезе вън от града.“

Наред с това, че по споменатия случай бе разпитан и съдебният разсилен Юсуф, който засвидетелствува лично и заяви, както е написано горе, и самият Митре Никола, причина [за разгарянето] на борбата, застанал начело на цялото село, не отказва, че е казал: „Днес е денят ние да удряме!“, и призна доброволно това.

Прегледана бе и свещената фетва, която притежават споменатите мартолоси, и бе поставен въпросът: „Какво трябва да се направи, ако жителите на едно село са [поставени] за дервентджии, за да не позволяват из прохода да минават хайдути и да не допускат да се нанасят щети на мюсюлманите, а срещу това са освободени от данъците „шака“ и при все това между жителите на това село са се появили харамии и съдействуват на харамиите. И Белче, който бе харамийски главатар, бе жител на посоченото село и селяните му помагаха. [От друга страна, жителите] гарантираха, че ще доведат споменатия Белче — хайдутски главатар, и че [ще доведат] и други разбойници, които са в техните села. Когато по искане на цялото местно население от страна на шериатския съд бяха изпратени няколко мартолоси и съдебният разсилен Юсуф, всички жители на селото започнаха борба с оръжие и нападнаха мартолосите и съдебния разсилен с намерение да ги избият, [въпреки че] бяха дошли от страна на шериатския съд.“

„Какво трябва да се направи, ако се установи, че са ранили мартолосите? Ако винаги са помагачи на разбойници, които се мъчат да разпалват огъня на бунта и да разсипват земята? Ако не предадат търсения разбойник и ако [той] застане начело на жителите от селото и каже: „Хайде, бийте! Днес е нашият ден и нашето време!“ Ако се установи, че са помощници на бунтовниците и че подпомагат онези, които се мъчат да вдигат бунт на земята, и винаги се сработват с харамиите-разбойници, а иначе се назовават „дервентджии“?

Отговорено бе:

„Във всички уважавани книги е вписано, че е позволено, а дори и необходимо убийството на ония, които правят бунт на земята. Няма съмнение, убийството на такива злосторници, които нападат къщи и гори, ще стане в определено време причина за много божии награди.“[2]

По обичай е запитан Ата бен Хамза относно убийството на злосторниците, [техните] помагачи и куриери. Той отговори: „Позволено е, защото се надпреварват в предизвикването-на бъркотии. Говори се, че през определено време те се въздържат да правят бунт и се крият. Той каза: тази въздържаност е принудителна. Ако се отложи убийството [им], те биха се върнали, както се знае, към онова, което им е забранено. За същото е питан и господин имамът Шеджа. Той отговори: „В началото на „Сборника фетви“ има позволение да бъдат убивани и да се награждават убийците им.“

След като много хора изявиха и потвърдиха чрез свидетелства какво споменатият неверник е разбойник, куриер и ятак на харамиите, наредено бе по закон да бъде наказан съгласно свещената фетва.

[1639]

Свидетели: гордост на кадиите Дервиш ефенди, син на Ахмед ефенди, изтъкнатият между валиите Барканзаде Мехмед ефенди, гордост между подобните си Мустафа, Мехмед бей, мютевилия и други.

ТДАА. 1, № 48, с. 43—44.

[1] Група произволни данъци, събирани отначало в полза на местни властници (към края на XVI и началото на XVII в.), които върховната власт постепенно била принудена да признае за законни. Могат да се причислят към „извънредните“ данъци (вж. *Б. Цветкова,* Извънредни данъци, с. 49—53; *A. Sučeska,* Promjene u sistemu izvanrednog oporezivanja u Turskoj u XVII vijeku i pojava nameta tekâlif—i şâkka. POF, X—XI, 1960/61, Sarajevo, 1961, p. 75—113).

[2] Очевидно чрез това се внушава на мюсюлманите, че борбата с хайдутите е религиозно повеление и че усърдието в нея ще бъде възнаградено от самия аллах.

65

ОЩЕ СЪДЕБНИ ОБВИНЕНИЯ СРЕЩУ ПОДБУДИТЕЛИТЕ НА БУНТА В С. ГЯВАТО

[*1639 година*]

Изявления на мухзира Юсуф и мартолоса Осман:

„Ако Илия, Голе и Митре не бяха викнали: „Разбира се, удряйте мартолосите!“, жителите на селото не биха се нахвърлили върху нас с пушки и оръжие. Споменатият повик ги одързости и те ни нападнаха.“

Това се записа, защото се потвърди, че те не позволяваха да се докара в свещения шериатски съд споменатият Белче, който бе прочут харамийски главатар.

[Свидетели]: предишните.

[1639 г.]

ТДАА, I, № 42, с. 42.

66

ОБВИНЕНИЕ СРЕЩУ НЯКОЛКО СЕЛА, ЧЕ ТАМОШНИ ХАЙДУТИ СА ОТВЛЕКЛИ ЕВРЕЙСКИ ДЕЦА

[*1639 година*]

Евреите Яков Боро, Аврам Истито и Фелер Зенун, жители на град Манастир, заявиха в свещения съд, който налага уважение: „Нашите деца — евреите Хаим, Исак и Хаим, са заловени под село Лафче[1] и откарани. Заловени са между селата Магарева, Маловище, Рахотина[2], Търново, Чапари, Дихово[3], Брусник[4] и Лафче. Оплакваме се пред съда и искаме да се установи истината.“

От страна на съда бе изпратен съдебният разсилен и вилаетският забит, които пристигнаха и ги повикаха (т. е. селяните). Никой не дойде. Между това жителите на село Магарева заявиха:

„Ние ще доведем еврейските деца в шериатския съд."
Станалото се записа.
[1639 г.].
Свидетели: Салих ефенди, Ахмед челеби — имам, Мувейла Челеби и други.

ТДАА, I, № 48, с. 46.

---

[1] С. Лавци, Битолско, Македония.
[2] С. Ротино, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония.
[3] С. Дихово, окр. Битоля, Македония.
[4] С. Брусник, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония.

67

ХАЙДУТИ НАПАДАТ БИТОЛСКИЯ ЗАТВОР И ОСВОБОЖДАВАТ ЗАТВОРНИЦИТЕ

[Краят на 1639 година]

Бендо Али разбил затвора и като набил Ефо Челеби от Бистриче[1], освободил затворения от него. . . . . . .[2]. [Бендо] не се покорява и уврежда свещения шериат. Такъв. . .

И синджирджията Хюсеин бе много бит от него. Бендо се присъедини към бунтовниците, които са упорити [в подбуждането] на смут и метеж. Затова не е възможно да се приложи свещеният шериатски закон.

По искане станалото се записа.

(Свидетели): гордост на мюдерисите Махмуд ефенди, гордост на хатибите Мувейла и други.

[Краят на 1639 г.]

ТДАА, I, № 52, с. 48.

---

[1] С. Бистрица, Битолско, Македония.
[2] Не е отбелязано името.

68

ОСМАНСКИ ПЪРВЕНЦИ ОТ БИТОЛЯ ИЗПРАЩАТ ИЗЛОЖЕНИЕ ДО ВЪРХОВНАТА ВЛАСТ И ИСКАТ ПОМОЩ ЗА БОРБА С ХАЙДУТИТЕ

[1638—1640 година]

Хаджи Мехмед ефенди, изтъкнатият между улемите Ибрахим ефенди и Дервиш ефендизаде Ахмед ефенди, гордост на валиите Хасан ефенди и гордост на кадиите Мустафа ефенди, гордост на

[1] Група произволни данъци, събирани отначало в полза на местни властници (към края на XVI и началото на XVII в.), които върховната власт постепенно била принудена да признае за законни. Могат да се причислят към „извънредните“ данъци (вж. *Б. Цветкова,* Извънредни данъци, с. 49—53; *A. Sućeska,* Promjene u sistemu izvanrednog oporezivanja u Turskoj u XVII vijeku i pojava nameta tekâlif—i şâkka. POF, X—XI, 1960/61, Sarajevo, 1961, p. 75—113).

[2] Очевидно чрез това се внушава на мюсюлманите, че борбата с хайдутите е религиозно повеление и че усърдието в нея ще бъде възнаградено от самия аллах.

65

ОЩЕ СЪДЕБНИ ОБВИНЕНИЯ СРЕЩУ ПОДБУДИТЕЛИТЕ НА БУНТА В С. ГЯВАТО

[1639 година]

Изявления на мухзира Юсуф и мартолоса Осман:

„Ако Илия, Голе и Митре не бяха викнали: „Разбира се, удряйте мартолосите!“, жителите на селото не биха се нахвърлили върху нас с пушки и оръжие. Споменатнят повик ги одързости и те ни нападнаха.“

Това се записа, защото се потвърди, че те не позволяваха да се докара в свещения шериатски съд споменатият Белче, който бе прочут харамийски главатар.

[Свидетели]: предишните.

[1639 г.]

ТДАА, I, № 42, с. 42.

66

ОБВИНЕНИЕ СРЕЩУ НЯКОЛКО СЕЛА, ЧЕ ТАМОШНИ ХАЙДУТИ СА ОТВЛЕКЛИ ЕВРЕЙСКИ ДЕЦА

[1639 година]

Евреите Яков Боро, Аврам Истито и Фелер Зенун, жители на град Манастир, заявиха в свещения съд, който налага уважение: „Нашите деца — евреите Хаим, Исак и Хаим, са заловени под село Лафче[1] и откарани. Заловени са между селата Магарева, Маловище, Рахотина[2], Търново, Чапари, Дихово[3], Брусник[4] и Лафче. Оплакваме се пред съда и искаме да се установи истината.“

От страна на съда бе изпратен съдебният разсилен и вилаетският забит, които пристигнаха и ги повикаха (т. е. селяните). Никой не дойде. Между това жителите на село Магарева заявиха:

„Ние ще доведем еврейските деца в шериатския съд."

Станалото се записа.

[1639 г.].

Свидетели: Салих ефенди, Ахмед челеби — имам, Мувейла Челеби и други.

ТДАА, I, № 48, с. 46.

---

[1] С. Лавци, Битолско, Македония.
[2] С. Ротино, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония.
[3] С. Дихово, окр. Битоля, Македония.
[4] С. Брусник, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония.

67

ХАЙДУТИ НАПАДАТ БИТОЛСКИЯ ЗАТВОР И ОСВОБОЖДАВАТ ЗАТВОРНИЦИТЕ

[Краят на 1639 година]

Бендо Али разбил затвора и като набил Ефо Челеби от Бистриче[1], освободил затворения от него. . . . . . .[2]. [Бендо] не се покорява и уврежда свещения шериат. Такъв. . .

И синджирджията Хюсеин бе много бит от него. Бендо се присъедини към бунтовниците, които са упорити [в подбуждането] на смут и метеж. Затова не е възможно да се приложи свещеният шериатски закон.

По искане станалото се записа.

(Свидетели): гордост на мюдерисите Махмуд ефенди, гордост на хатибите Мувейла и други.

[Краят на 1639 г.]

ТДАА, I, № 52, с. 48.

---

[1] С. Бистрица, Битолско, Македония.
[2] Не е отбелязано името.

68

ОСМАНСКИ ПЪРВЕНЦИ ОТ БИТОЛЯ ИЗПРАЩАТ ИЗЛОЖЕНИЕ ДО ВЪРХОВНАТА ВЛАСТ И ИСКАТ ПОМОЩ ЗА БОРБА С ХАЙДУТИТЕ

[1638—1640 година]

Хаджи Мехмед ефенди, изтъкнатият между улемите Ибрахим ефенди и Дервиш ефендизаде Ахмед ефенди, гордост на валиите Хасан ефенди и гордост на кадиите Мустафа ефенди, гордост на имамите Мустафа Челеби и много други лица, присъствуващи в съда, докараха Язаджи Абдизаде Ахмед Челеби и в негово присъствие изявиха целта си: „През тази нова година харамиите разбойници много се бунтуват и се отметват. Събра се целият град и по споменатия мухзир Ахмед Челеби бяха изпратени изложения, за да бъде известена Високата Порта относно разбойничествата и бунтовете на тези [хора].“ „Изпратихме споменатия мухзир Ахмед Челеби до каймакама — светлия везир, който заема високо място, да го увековечи възвишеният бог в ислямските земи, а отговор на изложенията и махзарите не дойде. Споменатият Ахмед Челеби се върна без наредба. Искаме [Ахмед] да бъде разпитан и да се запише неговото показание...“

При разпита следеше показанията и споменатият Ахмед Челеби, който отговори: „Щом пристигнах във Високата порта, предадох изложенията, които ми бяха дадени, на негово превъзходителство каймакама Мехмед паша. След като прочете всичките, ми каза: „Ще ги проуча довечера“ — и ги задържа. На другия ден отидох за отговор и му казах: „В нашия край се събраха сто и двадесет харамии и заграбиха цялото имущество на Сефер ефендизаде Ахмед Челеби, даия[1] от нашия вилает, а той сам едва се спаси. Освен това нападнаха Буюкли Омер бей и мнозина други. Целият свят се изпълни с разни разбойнически бунтове. Молим Ваша милост да има милост към нашето положение и да се унищожат [разбойниците]. Когато повторно поисках милост, на Кадри ефенди е било казано: „Разбира се, да се издаде свещена заповед.“ Написа се заповедта и когато по наше искане бе поставен за унищожаване [на разбойниците] Хасан кетхуда от Флорина и Мустафа ага, който е от хората на агите на споменатия [Кадри], отидох пак при Кадри ефенди. Видях оригинала на свещената заповед, която бе написана по наше желание. Трябваше да се напишат още един-два реда. Дадох такса от пет гроша и пет ирми бешлика[2] и след това дойдох тук. Така стана работата.

Това показание се записа.

Свидетели: цялото вилаетско население.

[1638–1640 г.]

ТДАА, I, № 49, с. 46—47.

---

[1] Даия е титла, която носели висшите управници в Тунис през османско време. Обозначава местен властник (*M. Z. Pakalın*, op. cit., V, p. 407—408)

[2] Ирми бешлик — монета от 25 парични единици.

69

ЖИТЕЛИТЕ НА ДЕРВЕНТДЖИЙСКО СЕЛО ГАРАНТИРАТ, ЧЕ МЕЖДУ ТЯХ НЯМА ХАЙДУТИ

[1639—1640 година]

Причината да се напише този [документ] е следната:

Битолският забит Дурак в присъствието на Илия, син на Ничо, Голе Касро, Смугре Янче, Голе Янче, Янкула, Атанас, Дамян и други жители на село Гяват заяви:

„След като убиха разбойника Белче, останалите гарантират лично един за друг, че между тях няма друг разбойник.“

Понеже се потвърди, това бе записано.

[1639—1640]

[Свидетели]: Халил, Байрамбей, Али, съдебен разсилен и други.

ТДАА, I, № 46, с. 45.

70

ХАЙДУТИНЪТ ЛОШАН Е СТАНАЛ МАРТОЛОСБАШИЯ, СЕЛЯНИТЕ ГАРАНТИРАТ ЗА БЛАГОНАДЕЖДНОСТТА МУ

[1639—1640 година]

Причината да се напише този документ е следната: жителите от село Магарева Миле Гого, Гого Мано, Димо Мано, Нико Мано, Яно Ничо, Петко Ничо, Димо Ничо, Димо Мано, Миле Гогочу, Коте Цветко, Никола Митан, Цветко, Гого Бойо, Димо Стево, Йово Стево, Стойко Козмо, Петко Михале, Митре Нико, Коста Димо, Сирмо Димо, Койо Яно и други дойдоха всички в свещения шериатски съд, който изисква почит, и в присъствието на Лошан заявиха и изложиха целта си: откак се предаде, споменатият Лошан стана мартолосбашия, но клеветите и обвиненията не престанаха. Той сега е облечен в носия като другите жители от нашето село. Занимава се със земеделие и остави оръжието. Всички лично гарантираме, че той се занимава със земеделие. Гаранти на споменатия са и жена му Суда и сестрите му Кира и Мила, че отсега нататък той ще бъде мартолос и няма да греши и да се бунтува. Ако сгреши, ние на всяка цена ще го предадем. Ако не го предадем, даваме дума да се накажат няколко души от нас.“

След като се дадоха гаранции, както е написано горе, и се приеха всички изявления за споменатия Лошан, станалото се записа.

[1639—1640].

Свидетели: Давети Мехмед Челеби, писарят на документа, Сефер, съдебен разсилен и други.

ТДАА, I, № 54, с. 49—50.

71

СЕЛЯНИ ГАРАНТИРАТ ПРЕД СЪДА БЛАГОНАДЕЖДНОСТТА НА БИВШИЯ ХАЙДУТСКИ ВОЖД ЛОШАН

[1639—1640 година]

Причината да се напише този документ е следната: неверниците Груйо, Гого, другият Гого, Йовче и други от село Магарева, Папа Михал, Апостол и други от село Митомир[1] (?); и Димо от село Испростране, Никола, Кире, Петко Куюмджи, Петко Никле и Петко Голе от село Ефляхче[2] и много други жители християни от селата, които спадат към Манастир, заявили в похвалния диван — свещения шериатски съд, който изисква почит, в присъствието на неверника Стоян Лошан, мартолосбашия: „Всички ние лично гарантираме, че ще доведем в свещения шериатски съд споменатия Лошан, когато бъде потърсен. Също така споменатият Лошан лично гарантира за Владик и други свои приятели и се задължава да пазят ред и че ще ги доведе в свещения шериатски съд, когато бъдат потърсени. Никой не ще бъде безпокоен от тяхна страна и ще защищават нашия град с божия помощ от харамиите разбойници, когато се появят. Ако в бъдеще бъде ощетен или обезпокоен някой от нашия град, да се търси от нас [отговорност]. Ние сме гаранти."

Със знанието, помощта, почина и препоръката на вилаетските аяни и цялото вилаетско население бяха записани изявленията на споменатите и станалото.

[1639—1640]

Свидетели: Хъдър ефенди, Махмуд Челеби и други.

ТДАА, I, № 62, с. 54.

---

[1] С. Метимир, Битолско, Македония.

[2] С. Лавци, Битолско.

72

РАЗПРЕДЕЛИТЕЛЕН СПИСЪК ПО МАХАЛИ ЗА ОРГАНИЗИРАНЕ ОХРАНАТА НА БИТОЛЯ ОТ ХАЙДУТИ

[1639—1640 година]

Вярно е, че харамиите разбойници се бунтуват и [затова] много хора от жителите на Манастир и всички аяни и първенци от казата се събраха и решиха да пазят всяка нощ града. Това е списък — разпределение за седем нощи.

Първо. Петък вечер. Негово превъзходителство сердарят, символ на победа и заемащ длъжност в светлия шериатски съд, с махалата Ине бей, Егри каш, и негово превъзходителство мюфтията с махалата Караоглан и Сохталар.

Второ. Събота вечер. Мунлазаде Ибрахим ефенди с махалата Кара Табак, Сохта Ходжа и Димишки бей.

Трето. Неделя вечер. Солак Хасанбей, Ефляк войвода с махалата Якуб бей и Синан бей.

Четвърто. Понеделник вечер. Хъдър ефенди с махалата Сердар емир.

Пето. Вторник вечер. Сердарят Ахмед ефенди с махалата Фируз бей и Касъм Челеби.

Шесто. Сряда вечер. Ахмед челеби Абди Язаджизаде с махалата Караджа бей и Хамза бей.

Четвъртък вечер, сердарят, гордост на благородните кадии Хаджи Мехмед ефенди Абдурахим ефенди с махалите Чауш Али, Огул паша и Азеб бей.

[1639—1640]

ТДАА, I, № 63, с. 54.

73

ХАЙДУТСКАТА ДРУЖИНА НА БЕНДО АЛИ ХВЪРЛЯ В СМУТ ВЛАСТИТЕ В БИТОЛЯ

[Краят на 1639 — началото на 1640 година]

Мехмед, пазарбашия и отговорник на затвора, намиращ се в града Манастир, и синджирджията Хюсеин се явиха в свещения шериатски съд, който изисква почит, и заявиха и съобщиха, че евреинът Мойсо бил затворен от шериатския съд. Прочутият Бендо Али изпрати разбойници от своята разбойническа дружина. Като нападнаха, влязоха в затвора и освободиха евреина.

„Не съм в състояние да осъществявам правото на мюсюлманите и да държа в затвора хората, които са задържани, поради страх от споменатия [Бендо Али]. В името на султана поставяйте когото искате в затвора. Аз не се меся в това, но повече не съм в състояние да го пазя [затвора]."

Пазарбашията Мехмед каза: „От разпространението на разбойническите заплахи на споменатия Бендо не смеем да дойдем в съда. [Разбойниците] ме предупредиха: „Сигур ще счупим гърба и на споменатия съд."

[Така] прояви слабост и обясни тяхното пълно неприятелство и бунт.

Записа се, че по всякакъв начин ежедневно се увеличават размирните действия на посочения [Бендо].

[Краят на 1639 — началото на 1640 г.].

[Свидетели]: писарят на документа и други.

ТДАА, № 55, с. 50.

74

ЗАТВОРЕН ЗА ДЪЛГ КЪМ ВАКЪФ И ОСВОБОДЕН ОТ ХАЙДУТИТЕ

14—18 февруари 1640 година

Мехмед, джабия[1] на вакъфа на покойния Базиргянзаде, който се намира в града Манастир, доведе в свещения шериатски съд, който изисква почит, и в негово присъствие Хюсеин, синджирджия в затвора, находящ се в посочения град, подаде жалба срещу него и заяви: „На жителите от село Бистриче им бяха дадени в заем хилядо и седемстотин акчета от средствата на споменатия вакъф. Те гарантираха взаимно за сумата, която е заем. Неверникът Димо от споменатото село бе затворен със свещена шериатска заповед. Но посоченият Хюсеин пусна от затвора споменатия неверник, без да ни съобщи и без наше знание и разрешение. Искам да бъде разпитан и на основание на свещения шериат да се събере от посочения [Димо] споменатата сума."

На въпроса посоченият Хюсеин отговори: „Със същата заповед назованият неверник бе затворен заради споменатата сума. Между това твърдоглавият и прочут Бендо Али, бивш алайбей[2] на Авлония[3], който поради многото си разбойничества избяга и се засели в Манастир, поведе слугите си и нападна затвора.

Разби бравата, наби ме и насила пусна споменатия неверник. Аз не съм го пуснал със собствената си ръка и по мое желание."

Когато бе поискано доказателство, че показанието на споменатия Хюсеин е искрено, в съда се явиха от праведните мюсюлмани пазарбашията Мехмед и друг Мехмедбей, които заявиха: „Видяхме с очите си, както е записано, че споменатият Бендо Али разби с привържениците си затвора и освободи силом споменатия Димо. Така сме свидетели по този повод и по този начин свидетелстваме.“

Като се възприеха [техните показания], отбелязаният Хюсеин бе оправдан.

Станалото се записа и се даде в ръцете на ищеца.

Записа се през средните десет дни на уважавания шевал 1049 г. (4—18. II. 1640 г.).

Свидетели на станалото: Базиргянзаде Мехмед ефенди, Халил ефенди — кадия, Хаджи Ебу Бекир ефенди — кадия във Фанар[4], Абдулахбей — черибашия, Дервишбей — спахия, и други.

ТДАА, I, № 53, с. 48—49.

---

[1] Събирач на приходите за джамии и други религиозни учреждения.
[2] Команден чин от спахийското опълчение.
[3] Гр. Вльоре, Албания.
[4] Гр. Фанарион, Гърция.

75

НАЗНАЧАВАНЕ НА СПЕЦИАЛЕН ЧИНОВНИК ЗА ОРГАНИЗИРАНЕ НА БОРБАТА С ХАЙДУТИТЕ

21 юни 1640 година

Негово превъзходителство нашият господин [кадията], подслон на шериата.

Образци на кадиите и съдниците, извори на добродетел и слово кадиите на Манастир и Флорина, да се увеличи добродетелта им. След поздрава им се съобщава [следното].

Разбойниците във вашите кази извършват нападения, убиват хора и оставят убитите по джамиите или на други места. Понеже се чу, че не се е осъществило правото, написа се заповед да се направи проверка според правото и бе изпратен един от нашите аги, пример между подобните и равните му — Али ага, да се увеличи мощта му. Щом пристигне, трябва, ако дойдат тъжители, да се установи случаят. Да се повикат заедно обвинените и претендентите за наследството на онези, които са намерени убити. Ако отсъстват, да се издирят. Ако от станалото не са изминали петнадесет години и ако [досега] не е било решено според шериата, да се разгледа според правото и истината в присъствието на съперниците. Ако се установи кръвнината на разбойниците, действувайте правилно според истинския шериат и изпълнете предписанията на шериата.

След като се потвърди, онези, които не се покоряват на свещения шериат, да бъдат предадени на споменатия мубашир заедно с преписи от сиджилите на делата, които са доказани, и да се изпратят в София, за да се извърши спрямо тях необходимото според шериата в наше присъствие.

По този повод да се пазите много, ако противно на свещения шериат дотягате на невинни и извършвате всеобща проверка.

Написа се на първи ден от реби юл-евел, 1050 г. (21. VI. 1640 г.).

Мустафа силяхдар.

ТДАА, I, № 64, с. 55.

76

ВЪРХОВНАТА ВЛАСТ ИЗПРАЩА НАРОЧЕН ЧИНОВНИК ЗА РАЗПРАВА С ХАЙДУТИТЕ В БИТОЛСКО

8—17 септември 1640 година

Негово превъзходителство нашият господин (кадията), подслон на шериата.

Образец на кадиите и съдниците, извор на добродетели и слово кадията на Манастир, да се увеличи добродетелта му. След поздрава му се съобщава следното.

Вие, кадии, изпратихте писмо до румилийския диван, че в подведомствените ви кази харамиите разбойници се бунтуват, нападнали са много мюсюлмански къщи, избиват децата и семействата и ограбват имуществото и храната. Разчу се, че в селото Цер, което е наш хас[1] и се намира в подведомствената ви каза, се намират четирима харамии разбойници, които са взели участие в убийството на Али паша и са направили много големи злини. Понеже не се покоряват на забитите и на свещения шериат, наредено бе на забитите и на жителите да заловят споменатите четирима харамии.

Трима неверници от жителите на това село бяха заловени и вие съобщихте, че са затворени. Затова, щом пристигне с писмо един от нашите аги — Кенан ага, нужно е задържаните да бъдат предадени на споменатия мубашир заедно с преписа от сиджилите за делата, които са доказани, и да бъдат изпратени в София. И занапред да се стараете да издирите ятаците на споменатите и техните другари и също да ги изпратите в София, за да бъдат разгледани [делата] в наше присъствие.

Изпълнете спрямо тях онова, което е необходимо по шериата.

Написа се през последните десет дни на месеца джемази юлевел 1050 г. (8—17. IX. 1640 г.).

В резиденцията на София.

Пристигна при нас през джемази юл-евел.

ТДАА, I, № 74, с. 60.

---

[1] Султански хас — феодално владение на султанското семейство.

77

СЪДЕБЕН ПРОТОКОЛ ЗА ИЗПЛАТЕНА КРЪВНИНА ОТ СЕЛО, КЪДЕТО ХАЙДУТИ СА УБИЛИ ТУРЧИН

18 септември — 16 октомври 1640 година

Исмаил, син на Хасан, жител на крепостта Каниче[1], намираща се в Румили, е брат и по майка и по баща на Гулям Ахмед, за който се узна, че е убит от харамии разбойници в близост до село Чапари, каза Манастир.

Също така Ибрахим, син на Ахмед, Хасан ага, син на Хюсеин, и Мехмед, син на Али, жители на споменатата твърдина, засвидетелствуваха, че той е брат и по майка, и по баща на убития, както е изложено горе. Наследството на убития се пада на Исмаил. След като това се установи според шериата, споменатият Исмаил заяви в свещения шериатски съд в присъствието на жителите от споменатото село, които са държатели на този документ:

„Понеже се разбра, че моят брат, споменатият Гулям Ахмед, е бил убит в близост до споменатото село от разбойници от същото село, като исках кръвнината от жителите на село Чапари; помежду ни изникна голям спор. Тъй като те отричат оплакването, което се отнася до кръвнината на убития, според словата на почитаните имами, които позволяват спогодба, получих от жителите на споменатото село сумата хиляда акчета като гаранция за сключената спогодба. След като получих сумата, напълно се отказвам от дълга, от спора и от оплакването, които се отнасят до кръвнината на убития.

Отсега нататък, ако поднеса жалби от свое име или ако друг [поднесе жалба] по пълномощие срещу жителите на споменатото село, да не се взима под внимание от почитаемите съдии.“

След като жителите на село Чапари потвърдиха устно и писмено декларацията, дадена от Исмаил, както е написано по-горе, по искане се записа станалото и им се даде [документ], за да го покажат при нужда.

Записа се през джемази юл-ахър 1050 г. (18. IX — 16. X. 1640 г.).

Свидетели: гордост на кадиите и валиите Ибрахим ефенди, Дервиш Мехмед ефенди, мюдерис, слава на мюлязимите[2] Омер Челеби, Дервиш Ахмед Халил Челеби и други.

ТДАА, I, № 68, с. 56.

---

[1] Неуточнено.

[2] Мюлязим — офицерски чин, по-малък от юзбашия (*M. Z. Pakalın*, op. cit, XVI p. 611—612).

78

СЪДЕБЕН ПРОТОКОЛ ЗА НАКАЗВАНЕ НА ХАЙДУТИН, ИЗВЪРШИЛ НАПАДЕНИЕ НАД ОСМАНСКИ ВЛАСТНИЦИ

27 октомври — 5 ноември 1640 година

Това е документ от село Хорват. Причината да се напише този документ [е следната].

В свещения шериатски съд е доведен неверникът Атанас Никола. Той е харамия разбойник от село Хорват, което спада към казата Преспа.

За неговото поведение са разпитани Митан Гърле, Шоте, Дуле Йовин, Никола Мано, Мишо, Никола Тутко, Никола Лека и други жители неверници от село Чапари, спадащо към каза Манастир, и в очна ставка със споменатия неверник законно засвидетелствуваха така:

„Споменатият неверник с група харамии разбойници запали кулата на Хаджи Хасан, която бе в каза Преспа, и в нея изгоря [Хасан] с децата и родителите си, уби брат му Абди бей в къщата му и ограби покъщнината му. Той е разбойник, който се мъчи да прави бунт на земята. Необходимо е да изчезне от земната повърхност."

След като засвидетелствуваха на основание на шериата и след като законно засвидетелствува с очна ставка и съдебният разсилен Ахмед, присъствуващ в съда, че посоченият Атанас се мъчи да прави бунт на земята, споменатият неверник Атанас [бе предаден на забита] с препоръка да бъде наказан.

Станалото се регистрира.

Написа се през средните дни на свещения реджеб, 1050 г. (27. X–5. XI. 1640 г.).

Свидетели на станалото: гордост на кадиите Ибрахим ефенди — заместник на шериатския кадия, Ахмед Челеби — имам, Али Халифе — мюезин, Дервиш Челеби — мютевелия, Халил Челеби, Хилвини, Ибрахим Челеби, Абди, син на Юсуф, Омер Челеби — съдебен писар, и други.

ТДАА, I, № 69, с. 57.

79

ИЗПРАТЕН Е МУБАШИРЪТ КРИМ ГАЗИ АГА ДА ПРЕСЛЕДВА ХАЙДУТИТЕ В ПРИЛЕПСКО, БИТОЛСКО, ВЕЛЕШКО, ЛЕРИНСКО И ТИКВЕШКО

6—14 декември 1640 година

Блюстители на шериата и на правото кадиите на Пирлепе Манастир, Кьопрюлю, Флорина и Тиквеш, да се увеличи добродетелта им, прославените между подобните и равните си — кетхудаери и еничерски сердари, които се намират в споменатите кази, След поздрава им се съобщава следното:

В румилийския диван бе съобщено, че някои разбойници и бунтовници, които са под ваша юрисдикция, пълна със справедливост, са се разбунтували и противно на шериата и закона не само убиват хора и ограбват имуществата им, но угнетяват и измъчват бедната рая, божите раби. За да бъдат заловени споменатите и за да се наложат необходимите наказания според шериата и закона, назначен бе и изпратен мубашир — капуджибашията Крим Гази ага, да се увеличи мощта му. Щом пристигне, необходимо е на всяка цена такива разбойници и бунтовници да се предадат на посочения мубашир и да бъдат докарани в шериатския съд. Ако не са налице, да ги издирят ония, които са натоварени да издирят и да докарат по шериата. Но гледайте да се разследва точно по правото и след като се регистрират делата на разбойниците, които са се проявили с такива злочинства и престъпност, да задържите ония, които налагат да се направи доклад за тях, и да ни донесете [в изложение] заедно с копията от сиджилите. На онези, за които не е нужно изложение, наложете потребното наказание. Но да се предпазвате да вземете под закрила заради пари регистрираните разбойници и да проявите небрежност към метежниците. Да не допуснете никой да се противи и упорствува срещу свещения шериат и височайшия закон.

Написа се през последните десет дни на великия шабан, 1050 г. (6—14. XII. 1640 г.).

В резиденцията на пазения от бога Филибе.

Пристигнала при нас на 18 рамазан (1. I. 1641 г.).

ТДАА, I, № 75, с. 60—61.

80

СЕЛЯНИ ГАРАНТИРАТ ПРЕД СЪДА, ЧЕ ЩЕ СЕ БОРЯТ ПРОТИВ ХАЙДУТИТЕ

[*1640 година*]

Причината да се напише този документ е следната: Стоян, Йован, Койо, Велче, Борче от село Брод и цялото село гарантират [взаимно] един за друг. Всички ще се явят на самото място, когато ги потърсят. Ако се появят харамии, ще тръгнат против тях и ако някой от тях бъде потърсен, ще го доведат в съда.

Техните декларации се записаха.

[1640]

ТДАА, I, № 65, с. 55.

81

ВЗАИМНО ПОРЪЧИТЕЛСТВО НА СЕЛЯНИ ПРЕД СЪДА ЗА БОРБА ПРОТИВ ХАЙДУТИТЕ

[*1640 година*]

Драгош, Драле, Груйо, Петре, Йован, Митан, Тодор, Петко, Сава, Тодор и други жители от село Врановче[1] гарантират всички един за друг, както е записано в предходния документ.

Станалото се записа.

[1640].

ТДАА, I, № 66, с. 55.

---

[1] С. Враѣевци, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония.

82

СЕЛЯНИ ГАРАНТИРАТ ПРЕД СЪДА, ЧЕ ЩЕ ЗАЛОВЯТ СВОЯ СЪСЕЛЯНИН, ОБВИНЕН В ХАЙДУТСКИ ПРОЯВИ

[*1640 година*]

Мино, Михо, Годе, Янчо, Байо и други от село Грумаз[1] всички си гарантират един за друг. Неверникът Стойко Ветрин от споменатото село е разбойник. Ние не гарантираме за него. Щом дойде в нашето село, ще го заловим.

[1640 г.]

ТДАА, I, № 67, с. 56.

---

[1] С. Грумази, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония.

83

ЕВРЕИН СЕ ОТКАЗВА ОТ КРЪВНА ПЛАТА ЗА УБИТИЯ ОТ ХАЙДУТИТЕ СИ СИН

[*1640 година*]

Причината да се напише този документ е следната: Аврам, евреин от Манастир, заяви в свещения шериатски съд, който изисква почит, в присъствието на жителите на село Лафче: „Преди харамиите хванаха сина ми Исак и го убиха. Обвиних [селото Лафче], защото той е хванат в близост до споменатото село. Между това жителите на селото не са виновни за споменатия случай. От днес се отказвам от всички оплаквания и искания, които се отнасят до кръвната плата за сина ми. Майка му Дона също така се отказва от жалбата.“

Това се записа.

[1640 г.]

Свидетели: Джаферага, Джелеп Мехмед ага, Хаджи Мехмед — човек на Джафер ага, Мусли Челеби — шивач, Вейсел — писар, и други.

ТДАА, I, № 58, с. 51.

84

АЛАЙБЕЙ ОБВИНЯВА ВОЙВОДАТА НА БИТОЛЯ ЗАРАДИ БЯГСТВОТО НА ЗАЛОВЕНИ И ЗАТВОРЕНИ ХАЙДУТИ

10—19 юли 1641 година

Причината да се напише този документ е следната:

Гордост между най-честните и най-уважаваните Хюсеин бей от град Манастир, който със султанска заповед е действуващ алайбей в лявото крило, обвини в съда Ахмед, действуващ войвода в град Манастир:

„Моите хора заловиха двама харамии разбойници и ги предадоха на споменатия Ахмед войвода да ги затвори според шериата. Междувременно той ги пуснал. На основание на свещения шериат искам да бъде разпитан и да доведе двамата споменати харамии.“

На въпроса посоченият Ахмед бей отговори:

„Наистина аз пазех споменатите харамии и ги поставих в окови и в томрук, но те ги счупиха и избягаха.“

[Хюсеин бей каза]:

„По-рано бе затворен и един фалшификатор на пари, търсим и него.“

Ахмед отвърна:

„Аз пуснах под гаранция споменатия фалшификатор.“

По искане неговите показания бяха записани.

Написа се през първите десет дни на месец реби юл-ахър, 1051 г. (10—19. VII. 1641 г.).

Свидетели: гордост на кадиите Ибрахим ефенди, резерва на валиите Рамадан ефенди, слава на подобните Мустафа ага, гордост на колегите си Бенде Али бей, гордост между подобните си Мехмед бей, Хаджи Абди — черибашия, Хюсеин Челеби имам, Мехмед Челеби — хатиб, Махмуд Челеби — имам, Мусли челеби — мюезин, Юсуф Деде и други присъствуващи.

ТДАА, I, № 70, с. 57—58.

85

ХАЙДУТИ НАПАДАТ ВРЪЩАЩИ СЕ ОТ ХРИСТИЯНСКИ ПЛЕН ТУРЦИ

10—19 юли 1641 година

Образец между кадиите и съдниците, извор на добродетел и слово, кадията на Манастир, да се увеличи добродетелта му. След поздрава му се съобщава [следното].

Исмаил, носител на това писмо, дойде в Румилийския диван и съобщи, че неговият брат Гулам, синът на чичо му Мустафа и Ахмед Али били пленници у християните и споменатият Исмаил им бил гарант, та те се спасили от робството на неверниците. Тръгнали и пристигнали в нашата каза. Щом се приближили до клисурата между Гяват и Чапари, която спада към споменатата каза, Беле от Чапари и неговите привърженици ги нападнали, мъчили ги и ги убили, като им ограбили двеста гроша и два ендезе чоха, които имали.

Затова щом пристигне с писмото един от нашите аги Хасан ага, образец между подобните си, да се увеличи мощта му, необходимо е следното: ако посочените са намерени убити и с рани и ако наследството се пада нему (т. е. на Исмаил), да бъдат доведени в свещения шериатски съд всички онези, които са необходими. Ако отсъствуват, да бъдат издирени и случаят да бъде разгледан веднага според шериата.

На всяка цена се старайте и ако не са изминали повече от петнадесет години и ако [досега] не е взето решение, да проверите и разгледате [случая] според правото. Ако работата е такава, както ни е съобщено, в такъв случай действувайте според истинския шериат. Щом се установи, грошовете и ограбената чоха да се присъдят и да се дадат без остатък на онези, които се обърнаха [към шериата].

Ако се установи, че те са извършили споменатото убийство, преписите от документите на делата, които са доказани, заедно с убийците да бъдат предадени на споменатия мубашир и той да ги изпрати в София, за да се разгледат в наше присъствие. Извършете спрямо тях необходимото според шериата. Осъществете правото. Но много да внимавате по този повод да не угнетявате невинните.

Написа се през първите десет дни на реби юл-ахър 1051 (10—19. VII. 1641 г.).

Заповед от резиденцията в София.

Мустафа паша, румилийски миримиран.

Пристигна при нас на 23 от месец реби юл-ахър (1. VIII. 1641 г.).

ТДАА, I, № 73, с. 59.

86

СПАХИЯ, НАЗНАЧЕН ДА ЗАЛАВЯ ХАЙДУТИТЕ В БИТОЛЯ

[1643—1644 година]

След като бяха поднесени поздравления с разни почитания и поздравления на техни превъзходителства господата от свещените съдилища, почитани и добродетелни, съкровеното съобщение е следното:

Причината да се напише това писмо е Махмуд челеби, спахия на село Радобор. В Манастир в тъмна нощ се събират хора и слуги на някои заими и тимариоти, а към тях се присъединяват много разбойници и много скитници с пушки, обикалят от махала на махала с тъпани и усилено безпокоят мюсюлманското население.

От наша страна определихме за пълномощник споменатия Махмуд Челеби да залавя и докарва в свещения шериат онези, които бъдат намерени през тъмна нощ с пушки или без фенер в ръце без разлика който и да е, както и онези, които разбойничествуват.

Никой да не пречи на споменатия [Махмуд].

В случая се надявам на вашия безупречен контрол.

Най-сетне нека бъде вечен щастливият ви живот.

Сърдечен приятел
настоящият миралай Хюсеин.

[1643–1644 г.].

ТДАА, I, № 77, с. 62.

87

ВЗАИМНО ПОРЪЧИТЕЛСТВО НА СЕЛЯНИ ПРЕД СЪДА — МЯРКА ПРОТИВ ХАЙДУТСТВОТО

[1643—1644 година]

Жителите на село Қанатлар.[1]

Записа се, че жителите на споменатото село гарантират взаимно един за друг, че лично ще се представят пред властта, когато бъдат потърсени.

[1643–1644 г.].

ТДАА, I, № 88, с. 68.

---

[1] С. Қанатларци, общ. Тополчани, окр. Битоля, Македония.

88

СЕЛЯНИ СЕ ОБВЪРЗВАТ С ГАРАНЦИИ ПРЕД СЪДА — МЯРКА СРЕЩУ ХАЙДУТСКИ ПРОЯВИ

[1643—1644 година]

Село Вакуф Егри.[1]

Всички жители гарантират един за друг, че лично ще се представят пред властта, когато бъдат търсени.

По искане бе записано.

[1643—1644 г.].

ТДАА, I, № 80, с. 64.

---

[1] Неуточнено.

89

ГАРАНЦИЯ НА СЕЛЯНИ ПРЕД СЪДА — МЯРКА ПРОТИВ ХАЙДУТИТЕ

[1643—1644 година]

Бащата Гроздан и други жители гарантират лично за неверника Никола, син на Гроздан от с. Търново, че ще го доведат в съда, когато бъде потърсен.

Другите жители гарантират един за друг, че лично ще дойдат, когато бъдат потърсени.

[1643—1644 г.].

ТДАА, I, № 81, с. 64.

90

ЗАПОВЕД ДО КАДИИТЕ НА МНОГО ОКОЛИИ В МАКЕДОНИЯ И БЕЛОМОРИЕТО ДА СЕ ОРГАНИЗИРА БОРБАТА СРЕЩУ ХАЙДУТИТЕ

7—16 юни 1644 година

Прославени между кадиите и съдниците, извори на добродетел и слово, кадии на Манастир, Флорина, Острова, Джума Пазаръ, Кесторие, Хурпище, Населич, Бихлище, Гориче, Опар[1] и Преспа, да се увеличи добродетелта им, и образец между най-прославените на лявото крило, да се увеличи мощта му. Щом пристигне документът, снабден с височайшия ми императорски знак, да се знае следното.

Още преди ни бе съобщено, че в споменатите кази са се появили хайдути и харамии разбойници. Те се приютяват в планините и в чифлиците на спахии, заими, тимариоти, чауши, мутеферики и кадии. Нощем разбойниците нападат къщи. Пресрещат минаващите търговци и други пътници, избиват хора и ограбват имущества. Раята и другите жители в тази провинция са безпомощни и повечето са се разпръснали и разпилели. Ти, който си алайбей и който отпреди бе натоварен с унищожаването на споменатите разбойници, да внимаваш и залягаш надлежно да бъдат заловени веднага, където и да е, появилите се подобни хайдути и харамии разбойници. След като се установят злосторствата им чрез шериатския съд и се напише хюджет, наложи им надлежните наказания, а протоколите изпратете в щастливата ми порта. Но във връзка с това да не вземете и да не допуснете да се вземе нито едно акче и нито едно зърно от раята, бераята и други лица служебно или под форма на хранителни припаси или по друг начин и изпратените от село на село хора за издирване на разбойническите синове да не угнетяват. В този смисъл издадох заповед и нареждам следното:

Щом пристигне, да действувате съобразно издадената по този повод моя заповед. Да бъдат заловени на всяка цена, където и да са, чрез най-ефикасни мерки и подготовка хайдутите и харамиите разбойници, които вършат такива бунтове и разбойничества. След като се потвърдят в съда техните метежи и се регистрират и се направят хюджети, да бъдат наказани на място според шериата, а протоколите за доказаните техни дела да се изпратят в щастливата ми порта. По никакъв начин да не се опрощават заловените разбойници, чиито метежи са доказани. Не се ограничавайте в усърдието да прекратите за местното население техните разбойничества. Но внимавай по този повод нито ти, нито да позволяваш друг да взима от раята занапред нито акче под форма на провизии, под предлог, че е служебно, или по друг начин. Да се залавят само хайдути и харамии разбойници, които вършат метежи и разбойничества, избиват хора, плячкосват и грабят имоти. След като се регистрират и направят хюджети, да се накажат надлежно чрез шерийския съд. Да не проявявате милост към никого от разбойниците. Така да знаете. Имайте доверие в императорския ми знак.

Написа се през първите десет дни на реби юл-ахър, 1059 г. (7—16. VI. 1644 г.).

В седалището на пазения от бога Костантиние.

Пристигна при нас на 20 (26. VI. 1644 г.).

ТДАА, I, № 76, с. 61—62.

---

[1] Обхващала малката област Опар в Албания. Областта е на северозапад от Москополе и Корча на път за Берат.

91

АЛАЙБЕЙ СЪОБЩАВА ЗА ХАЙДУТСКАТА ДЕЙНОСТ НА МАРТОЛОСБАШИЯТА ЛОШАН

1—30 ноември 1644 година

Шахин бей, слава между най-прославените и най-почитаните алайбеят на лявото крило, натоварен да издирва харамиите разбойници, появили се в казите Манастир, Флорина и Ќесторие, докара в свещения шериатски съд всички жители на казата Манастир, а и Ахмед ага, заим на село Магарева, спадащо към каза Манастир, докара своята рая и в нейно присъствие заяви следното:

Натоварен със свещена заповед от султана, на която се покорява светът, да издиря и изнамеря появилите се из тия краища харамии разбойници, регистрира се, че покорявайки се на височайшата заповед, раята от всички села в казата Манастир и цялото население са си станали взаимно гаранти. Но неверникът Лошан, рая от споменатото село, не се покорявал, бил главатар на бунтовниците и харамиите. Неведнаж е записано и протоколирано [в съда], че е извършил много метежи и убийства, и пак успяваше някак да се спаси. Понеже нямаше възможност повече [да действува] из тукашните села, той стана мартолосбашия в нахията Агастос[1], спадаща към каза Селяник, но шеташе с тридесет разбойници из тукашните краища. Той нападна нощем къщата на лицето, именуемо Язаджи Хюсеин, живущ в града Манастир, и като задигна всичкото му имущество и храни, го уби. След това нападна къщата на имама Ахмед ефенди и уби трима души. После нападна къщата на лицето, именуемо Хасан Челеби в нахията Флорина, задигна всичкото имущество и храни. Понастоящем паднаха в ръцете на султанската власт съучастниците на посочения Лошан — Горго, Нико и Момчил и заловени, доброволно признаха. Неверникът, именуем Лошан, заловен и затворен сега в Селяник, бе главатар на всички ни. Ние убихме споменатия Язаджи Хюсеин и трима души в къщата на имама Ахмед ефенди.

След като бе регистрирано и протоколирано, те бяха наказани с надлежен свещен султански ферман. А споменатият Лошан, затворен в Селяник и жител на село Магарева от каза Манастир, като стана ясно, до каква степен [е стигнало] неговото непокорство, щом се видя, че няма повече възможност в тия области, стана мартолосбашия в нахия Селяник, а бе харамийски главатар в тия краища. Щом направеше смут, бягаше в нахия Селяник и затова не можеше да бъде хванат. Всички жители в района и населението на селото знаеха, че той е харамийски главатар, но жителите на селото бяха ятаци на Лошан и криеха имуществото и храната в селата си. Искам да се разпитат за действителното поведение на споменатия Лошан жителите на селото, спахията му и други жители от района и да се [даде] документ за това от страна на съда." Като заяви това, запитани, жителите на селото, спахията им и изобщо цялото население на района заявиха в свещения шериатски съд: „Наистина посоченият неверник Лошан е рая от селото Магарева от каза Манастир. Той бе главатар на харамиите разбойници, пресрещаше и нощем с тридесет харамии нападаше къщите и избиваше хора." Записа се през рамазан.

[1–30. XI. 1644 г.].

Свидетели: Абдуррахман ефендизаде — кадия, Ибрахим ефенди — кадия, Ефо челеби — кадия, Дервиш ага.

ТДАА, I, № 82, с. 64–65.

---

[1] Районът на гр. Негуш, Науса, Югозападна Македония, Гърция.

92

ХАЙДУТИ НАПАДАТ ДОМА НА ЗНАТЕН ТУРЧИН В БИТОЛЯ

[*Краят на 1644 година*]

Причината да се напише този документ е следната: Ахмед Челеби, син на Язаджи Абди, жител на град Манастир, се яви в съда и в присъствието на алайбея на лявото крило, слава между прославените и знатните — мубаширът Шахин бей, определен със свещена заповед, на която се подчинява целият свят, да преследва и наказва харамиите разбойници, [появили се] в казите Манастир, Флорина, Преспа, Пирлепе, Кесторие, Джума Пазаръ, Хурпища и Гориче, доведе неверника Георго, син на. . . . . . .[1] от село Породин, каза Манастир, и заяви в негово присъствие следното:

„Споменатият Георго с десет души харамии разбойници нападна къщата ми. Като ми ограби имуществото и храната, уби трима души от хората ми. Искам да се разпита и да се извърши необходимото."

На въпроса споменатият Георго отговори:

„Наистина дойдохме десетина харамии и нападнахме къщата на споменатия тъжител Ахмед Челеби. Ограбихме храната и имуществото му."

Записа се, че даде отговор с доброволни показания.

[Краят на 1644 г.].

Свидетели: Абдуррахман ефендизаде, Муслих Челеби Таби, Ибрахим Челеби.

ТДАА, I, № 83, с. 65–66.

---

[1] Името не е отбелязано.

93

ОБВИНЕНИЯ СРЕЩУ ДРУГ ХАЙДУТИН ОТ ДРУЖИНАТА, НАПАДНАЛА ДОМА НА ЗНАТНИЯ ТУРЧИН

[*Краят на 1644 година*]

Ахмед Челеби, син на Язаджи Абди, жител на града Манастир, се яви в съда и в присъствието на алайбея на лявото крило, слава между прославените и благородните, мубаширът Шахин бей, определен със свещена заповед, на която се покорява целият свят, да преследва и наказва харамиите, [появили се] в казите Манастир, Флорина, Преспа, Пирлепе, Кесторие, Джума Пазаръ, Хурпища и Гориче, доведе неверника Нико, син на... от село Магарева, каза Манастир, и в негово присъствие заяви:

„Споменатнят Нико с десет харамии разбойници нападна къщата ми. Като ограби моя имот и храни, уби трима души от хората ми. Искам да бъде разпитан и да се направи необходимото."

На въпроса споменатият Нико отвърна:

„Наистина дойдохме десет харамии и нападнахме къщата на споменатия тъжител Ахмед Челеби. Ограбихме храната и имота и убихме трима души."

Записа се.

Свидетели: предишните.

[Краят на 1644 г.].

ТДАА, № 84, с. 65—66.

94

ОБВИНЕНИЯ СРЕЩУ ТРЕТИ ХАЙДУТИН ОТ СЪЩАТА ДРУЖИНА

[*Краят на 1644 година*]

Ахмед Челеби, син на Язаджи Абди, жител на града Манастир, се яви в съда и в присъствието на алайбея на лявото крило и слава между прославените и знатните, мубашира Шахин бей, определен със свещена заповед, на която се покорява целият свят, да преследва и наказва харамиите разбойници, [появили се] в казите Манастир, Флорина, Преспа, Пирлепе, Кесторие, Джума Пазаръ Хурпища и Гориче, доведе неверника Стрезо, син на Наке от село Породин, каза Манастир, и в негово присъствие заяви следното:

„Споменатият Стрезо с десет души харамии разбойници нападна къщата ми. Като ограби имота и храната ми, уби трима души от моите хора. Искам да бъде разпитан и да се извърши необходимото."

На въпроса споменатият Стрезо отговори:

„Наистина дойдохме десет харамии и нападнахме къщата на споменатия тъжител Ахмед Челеби. Ограбихме храната и имота му и убихме трима души.“

Записа се.

Свидетели: предишните.

[Краят на 1644 г.].

ТДАА, I, № 85, с. 66.

95

ОБВИНЕНИЯ СРЕЩУ ЧЕТВЪРТИ ХАЙДУТИН ОТ СЪЩАТА ДРУЖИНА

[*Краят на 1644 година*]

Ахмед Челеби, син на Язаджи Абди, жител на града Манастир, се яви в съда и в присъствието на алайбея на лявото крило и слава между прославените и знатните мубашири Шахин бей, определен със свещена заповед, на която се подчинява целият свят, да преследва и наказва харамиите разбойници, които се появили в казите Манастир, Флорина, Преспа, Пирлепе, Кесторие, Джума Пазаръ, Хурпища и Горице, доведе неверника Момчило, син на ...[1] от село Трън[2], каза Флорина, и в негово присъствие заяви:

„Споменатият Момчило с десет души харамии разбойници нападна къщата ми. Като ограби имота и храната ми, уби трима души от моите хора. Искам да бъде разпитан и да се извърши необходимото.“

На въпроса споменатият Момчило отвърна:

„Наистина пристигнахме десет души харамии и нападнахме къщата на споменатия тъжител Ахмед Челеби. Ограбихме храната и имуществото му и убихме трима души.“

Записа се.

Свидетели: предходните.

[Краят на 1644 г.].

ТДАА, № 86, с. 67.

---

[1] Името не е отбелязано.

[2] Неуточнено.

96

ОБВИНЕНИЯ СРЕЩУ СЕЛЯНИН ЗА ХАЙДУТСКА ДЕЙНОСТ

[Краят на 1644 година]

Причината да се напише този документ е следната:

Алайбеят на лявото крило, слава между прославените и благородните Шахин бей, определен с високославна свещена заповед да преследва и наказва харамиите разбойници, които са в казите Манастир, Флорина, Пирлепе, Кесторие и Гориче, в съда и в присъствието на Хюсеин бей, забит в село Загорич[1], спадащо към каза Манастир, доведе неверника Дуде, син на Йован от същото село, и в негово присъствие заяви:

„Искам да бъдат разпитани жителите на същото село за поведението на посочения Дуде и да се направи необходимото според шериата."

Присъствуват: Стойо, син на Пейо, Мирче, син на Гроздан, Йован, син на Кръсте, Недо, син на Кръсте, Георго, син на Митро, и Неделко, син на Пейо, всички неверници от споменатото село. Разпитани за поведението на споменатия Дуде, те отговориха:

„Посоченият Дуде вече двадесет години не си гледа работата. Харамийството му е занятие. Той е разбойник и бунтовник. Мъчи се да прави бунт на земята. Необходимо е да бъде унищожен."

Наред с горните присъствуваха и много мюсюлмани, които казаха: „Споменатият Дуде е харамия."

Това се записа:

[Краят на 1644 г.].

Свидетели: Мусли Челеби, човек на Хаджизаде, Реджеб ефенди — имам, Халил ефенди.

ТДАА, I, № 87, с. 67.

---

[1] С. Загориче, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония.

97

ХАЙДУТСКО НАПАДЕНИЕ НАД ЧИФЛИК

16 октомври 1645 година

Причината да се напише този документ е следната:

Хасан, син на Абдулах, собственик на чифлик в село Чикрикчи[1], жител на град Манастир, обвини в шериатския съд неверника Йово в негово присъствие.

„Споменатият неверник дойде нощем, придружен от дваматрима неверници. Нападна чифлика ми. Заловихме споменатия

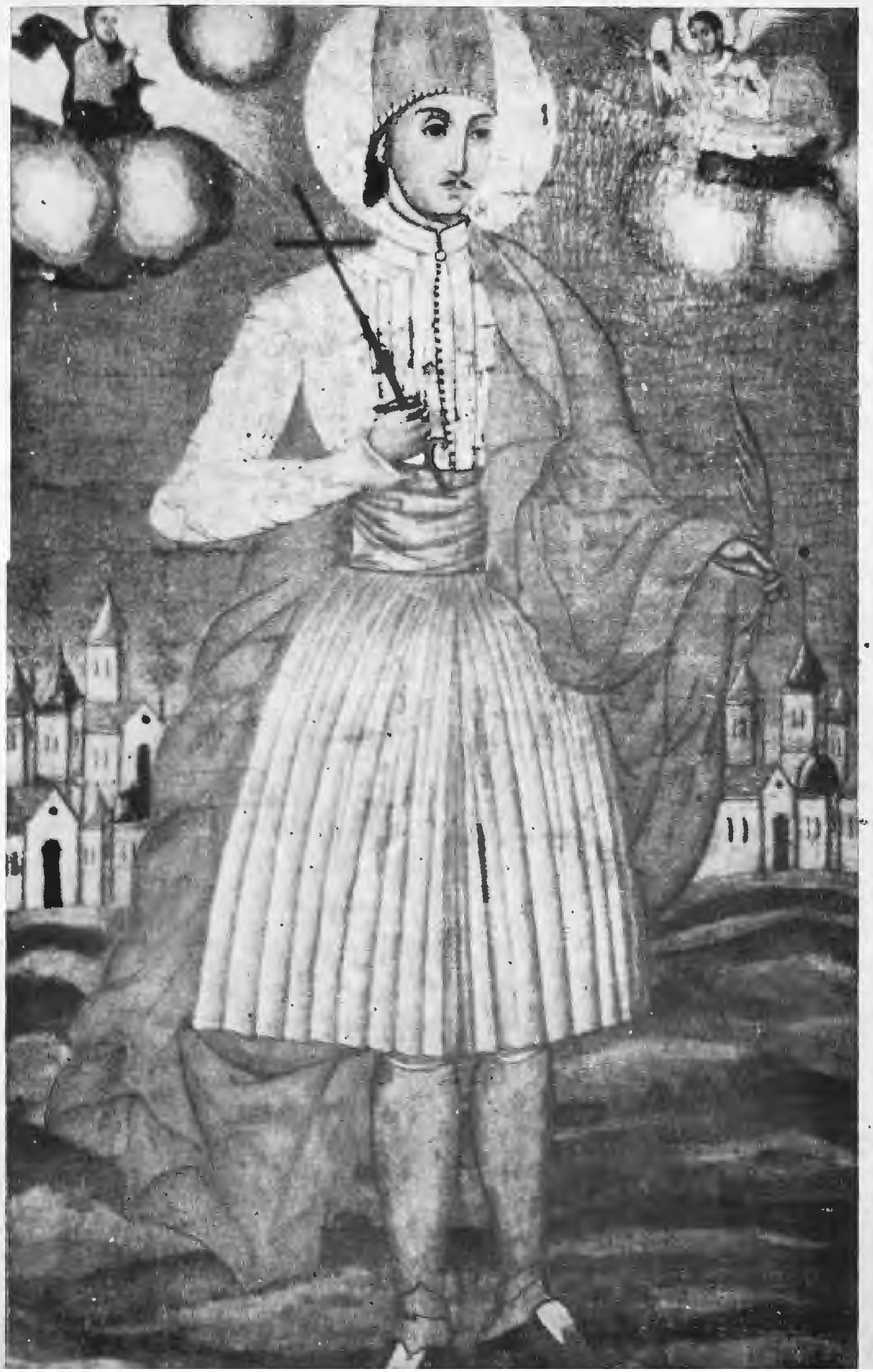

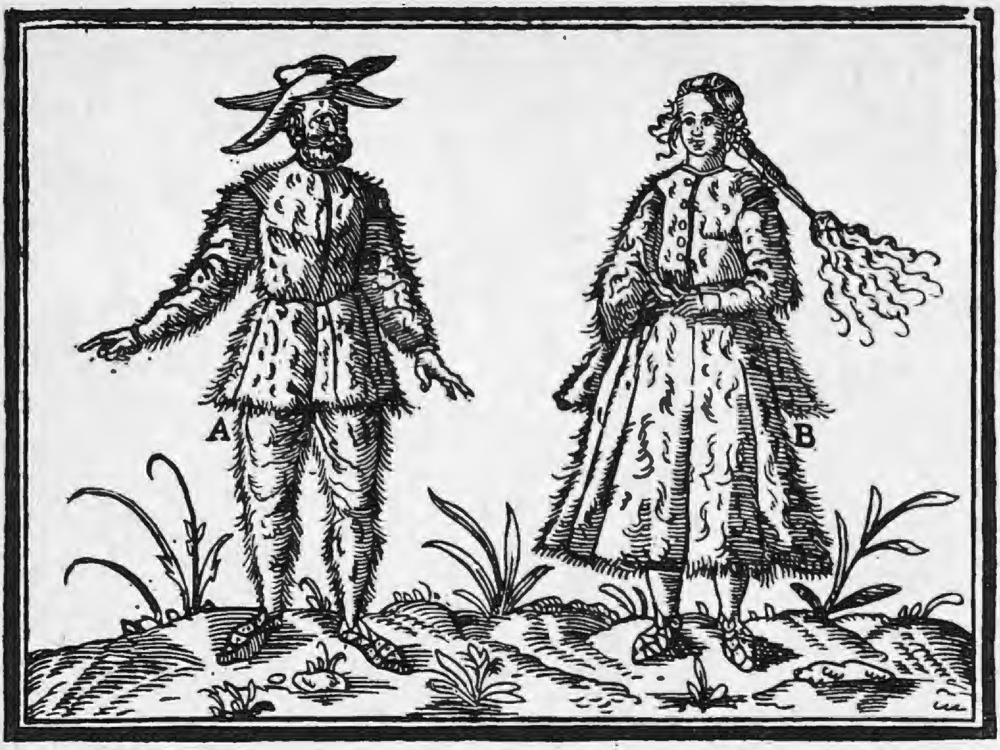

Български носии
(по С. Швайгер — XVI в.)

◀
Св. Георги Янински
в хайдушко облекло
(Икона от гр. Банско,
Криптата на храм
„Александър Невски“)

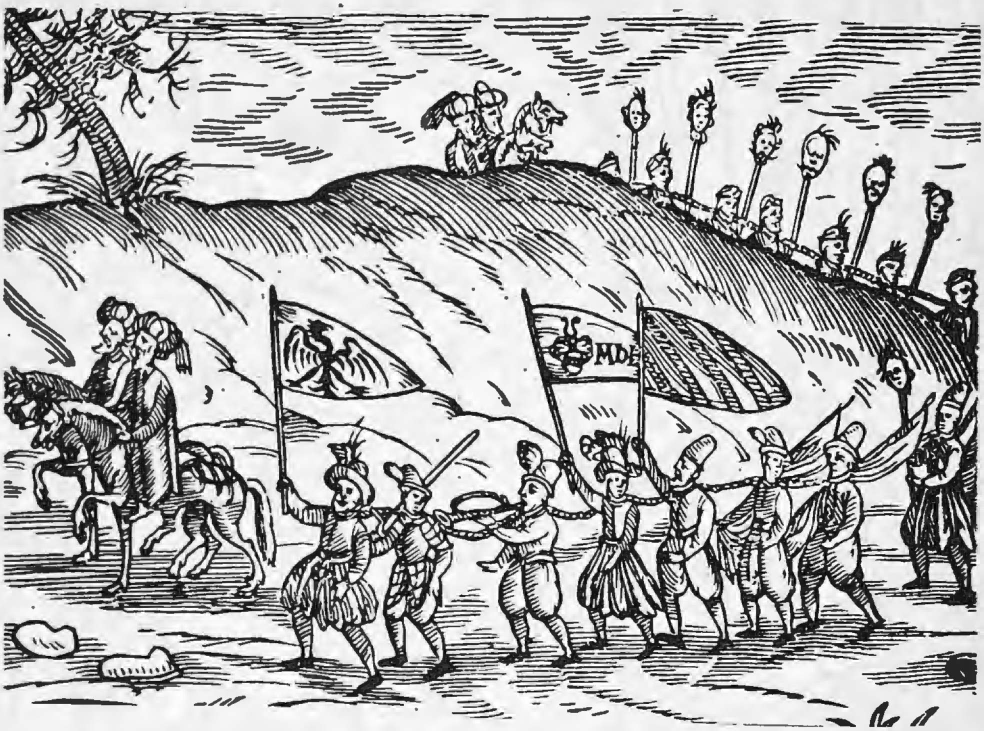

Турци водят роби —
военнопленници
(по С. Швайгер — XVI в.)

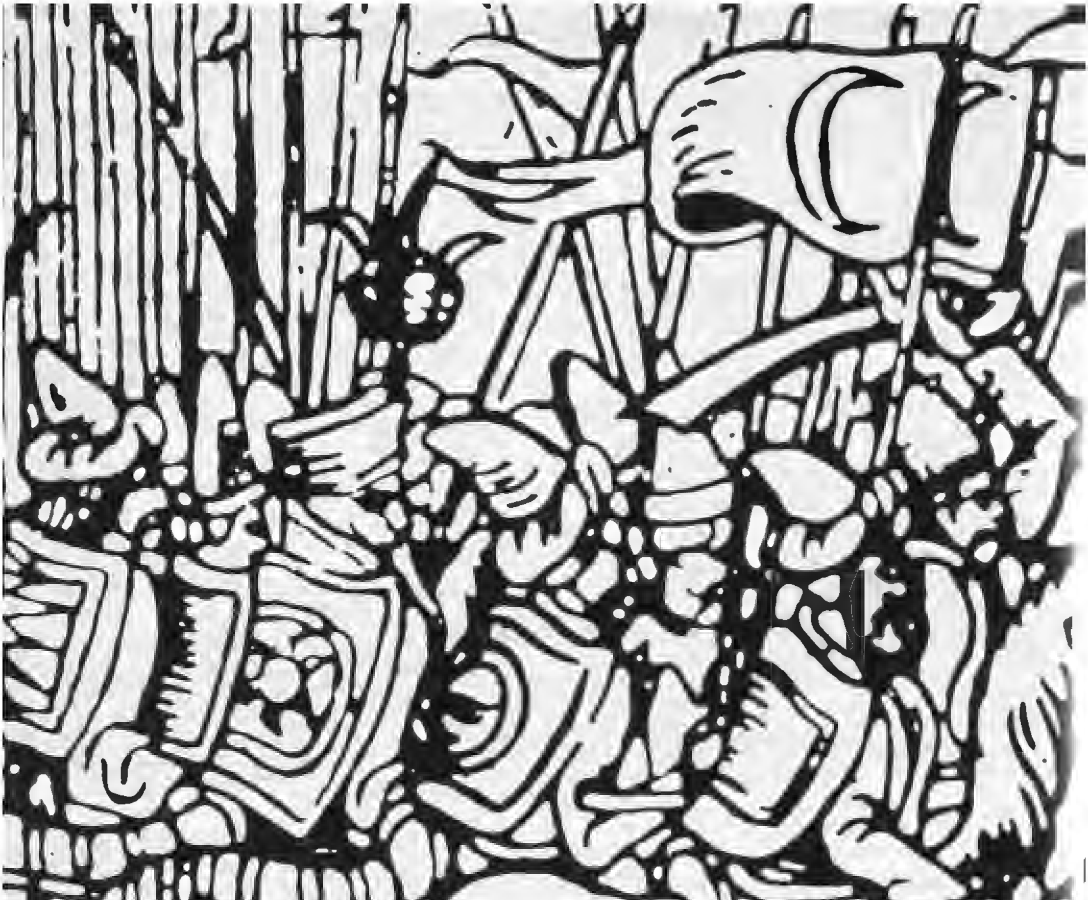

Битката при Никопол —1396 г. (по Й. Шилтбергер— XV в.)

Крепостта на Крали Марко (Маркови кули) — Прилеп, Македония, Югославия (по Дероко)

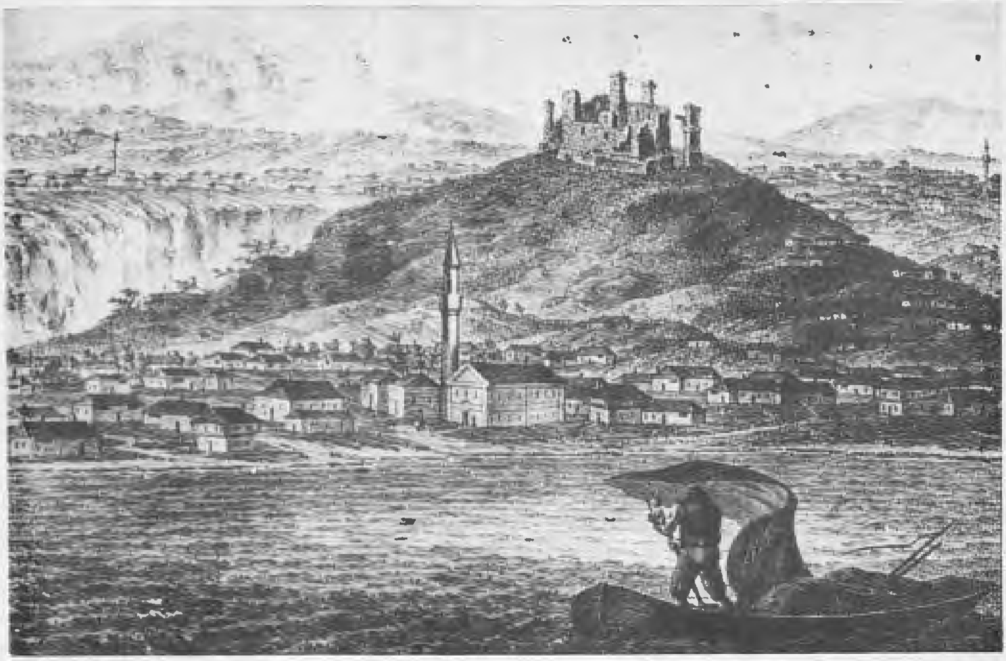

Свищов — 1826
(по А. Кунике), изд. от А. Кузев

Охридското езеро
с църквата „Св. Йован — Канео“

[Йово], когато вземаше коня ми. Един или двама избягаха. Споменатият Йово е хайдутин, харамия и друмски разбойник. Нека бъде разпитан.

На въпроса последва отричане. Тогава бе поискано по-добро доказателство за тъжбата на посочения тъжител. От праведните мюсюлмани в съда присъствуваха Хюсеин бей, син на Мехмед и Дервиш, син на Хюсеин от споменатото село. С шериатско свидетелствуване [заявиха]: „Споменатият неверник Йово отдавна е хайдутин, харамия и друмски разбойник. За това ние сме свидетели и свидетелствуваме."

Като засвидетелствуваха на основание на шериата и като бяха уважени техните свидетелски показания, [се нареди] с шериатска заповед да бъде обесен за поука и пример на другите.

Станалото се записа.

Написа се на 25 от месеца шабан велики, 1055 г. (16. X. 1645 г.).

Свидетели: Хасан Челеби — съдебен пристав, Али, син на Сюлейман, Али, син на Абди, Ахмед, син на Насух, Хюсеин, син на Ферхад, Сефер — мухзирбашия, и други.

ТДАА, I, № 89, с. 68.

---

[1] Неуточнено.

98

ВСИЧКИ СЕЛА В БИТОЛСКО СА ХАЙДУТСКИ

12 ноември 1645 година

Причината да се напише този документ е следната. Господа кадиите, хатибите, имамите и другите жители на Манастир, присъствуващи в шериатския съд, заявиха следното:

„Всички села са станали бунтовнишки и харамийски. Дойдоха в нашия град, нападнаха у кадията Абдул Керим ефенди и го убиха. Искаме от страна на съда да се изпрати съдебен разсилен и мартолосбашия, за да ги доведат в шериатския съд."

От страна на съда бяха изпратени съдебните разсилни Мехмед и Арслан. Щом дошли и повикали в шериатския съд жителите на споменатите села, те отговорили:

„Не отиваме в съда със съдебен разсилен. Да ни пази бог от това. Какво ще правим там. Ще дойде човек от нашите спахии."

Записа се, щом съдебните разсилни дойдоха и съобщиха.

На споменатата дата (12. XI. 1645 г.).

ТДАА, I, № 90, с. 68—69.

99

ГАРАНЦИЯ ЗА ОБВИНЕН В ХАЙДУТСКА ДЕЙНОСТ СЕЛЯНИН

[1645—1646 година]

Причината да се напише този документ е следната:

За неверника Георго Стойко от Слоещниче[1], каза Манастир, наклеветен за харамийство, гарантира неговият брат Михайло Стойко и жителите на споменатото село, че лично ще го доведат в шериатския съд, когато бъде потърсен.

Това се записа.

[1645–1646 г.].

Свидетели: Халил Челеби — човек на Бали Челеби, Емир — съдебен разсилен, братът на Хасан Елиас, Хюсеин ефенди – писар на документа.

ТДАА, I, № 91, с. 69.

---

[1] С. Слоещица, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония.

100

ЗАПОВЕД ЗА ОРГАНИЗИРАНЕ ОТБРАНАТА СРЕЩУ УМНОЖИЛИТЕ СЕ ХАЙДУТИ

27 април — 6 май 1646 година

Образец между подобните и равните Хасан, пенсиониран дворцов спахия от града Флорина, да се увеличи мощта му. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Благородният министър, превъзходният съветник, устроителят на света, натоварен със събирането на войските в Румили — моят везир Ахмед паша, да продължи в името на всевишния Аллах славата му, изпрати писмо до моя праг на щастието, че улемите, сулехите, аяните и знатните люде от споменатия град съобщили, щом пристигнал споменатият везир, че хайдути и разбойнници постоянно нападат споменатия град и не престават да избиват хора и да ограбват имущества. Преди време бе издадена моя свещена заповед до теб: „Ти, който си способен да накажеш подобни разбойници и да заловиш появилите се в споменатата касаба и околността разбойници и да пазиш и закриляш населението от областта!“ Всички бяха спокойни. Споменатият случай бе даден със свещена заповед на алайбея. Но посоченият алайбей ще тръгне в султански поход през тази щастлива година и въпросният град ще остане празен. Понеже е съобщено, че молиш за моята свещена заповед въз основа на преди издадената моя свещена наредба пак да защищаваш и закриляш споменатия град от щетите на разбойниците, издаде се високославен ферман, както преди по описания начин да го охраняваш.

Нареждам следното. Щом пристигне със свещената ми заповед, да защищава, както е необходимо, жителите на споменатия град от хайдутски и разбойнически щети съгласно моя високославен ферман, издаден по този повод. Да внимавате да не се нанесе щета и да не се засегне материално и физически никой от жителите на областта.

Така да знаете. Имайте доверие в императорския ми знак. Написа се през средните десет дни на месеца реби юл-евел, 1056 г. (27. IV – 6. V. 1646 г.).

В резиденцията на добре защитения Костантиние.

ТДАА, I, № 103, с. 77.

101

ГАРАНЦИЯ ЗА ДРУГ СЕЛЯНИН, ОБВИНЕН В ХАЙДУТСКА ДЕЙНОСТ

15 юни — 14 юли 1646 година

Причината да се напише този документ е следната:

За неверника Васил Борко от село Арилова, наклеветен за харамийство, гарантират Стоян Торле, Никола Кръсте, Пейо Стойко, Конин Драган, Богдан Русе и други жители от споменатото село, че ще го доведат в шериатския съд, щом бъде потърсен.

Това се потвърди и се регистрира.

Написа се през джемази юл-евел 1056 г. (15. VI. – 14. VII. 1646 г.).

Свидетели: гордост между равните: Чаушзаде Ахмед ага, Хаджи Бояджи, Мехмед Челеби – книговезец, Абдул Гани – обущар, Сеид – съдебен разсилен, Неджал Мустафа.

ТДАА, I, № 92, с. 69.

102

ХАЙДУТСКО НАПАДЕНИЕ НА БИТОЛСКИЯ БЕЗИСТЕН

14 юли 1646 година

Притежателят на този документ, гордост между равните си Ахмед ага, жител на пазения от бога град Манастир, призова в шериатския съд, изискващ почит, неверниците от село Ислепча[1], което е негов зиамет, железаря Шоте и. . . . .[2] от с. Могила и заяви следното:

„Хайдутите разбойници нападнаха безистена на споменатия, пазен от бога град и ограбиха намиращото се там имущество. Понеже заимът и населението на областта хвърлиха съмнение, че тия неверници са от същите харамии, на мен ми бе наредено да ги доведа. Въз основа на това ги взех и ги доведох в свещения шериатски съд и ги предадох в ръцете на вилаетския забит. След като ги предадох в затвора, искам [за това] да ми се издаде документ."

Наистина по искане на населението в областта споменатите неверници бяха предадени на вилаетския забит. След като ги предаде в затвора, се приключи задължението на посочения Ахмед ага по споменатия случай.

По искане се написа този добър документ, че това е точно, и му се връчи на ръка, за да го подсеща при нужда за станалото и да му бъде доказателство за станалото.

Написа се през последния ден на джемази юл-евел, 1056 г. (14. VII. 1646 г.).

Свидетели на станалото: гордост между благородните Сюлейман агазаде Мустафа ага, гордост между равните си Хъдър кетхудазаде Ахмед ага, Реджеб Челеби, син на Мурад бей, Елхаджи Синан, кетхуда, писарят на документа — Емир Мухзир Мехмед.

ТДАА, I, № 97, с. 71.

---

[1] С. Слепче, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония.
[2] Името не е вписано.

103

ЗАТВОРЕН СЕЛЯНИН ПОРАДИ СЪМНЕНИЕ ЗА ХАЙДУТСКА ДЕЙНОСТ

4—12 август 1646 година

Причината да се напише този документ е следната: През време на разследването против харамиите бе заловен като съмнителен неверникът Михайло Георго от село Харошани[1], каза Манастир, и стоя три-четири дни в затвора на вилаетския забит. Щом дойде човек от Костантиние, бе пуснат от затвора с гаранция от неверниците Йован Йово, Йогле Стойко, Йован Пейо и други жители, които гарантираха, че ще доведат лично Михайло, когато бъде потърсен.

Написа се през последните десет дни от джемази II, 1056 г. (4—12. VIII. 1646 г.).

Свидетели: гордост на кадиите Осман ефенди, гордост на имамите Осман ефенди, Ахмед Челеби, Мусли Челеби, Исмаил, Бояджи Хаджи, Халил Челеби.

ТДАА, I, № 98, с. 71.

---

[1] Вероятно с. Хращани, дн. Ращани, Битолско, Македония.

104

ОСМАНСКИ ВЛАСТНИЦИ ОБВИНЯВАТ БЪЛГАРСКИ СВЕЩЕНИК В ХАЙДУТСКИ ПРОЯВИ

23 август — 1 септември 1646 година

Хъдър Кетхудазаде Ахмед ага, Беракзаде Ахмед Челеби, жители на пазения от бога град Манастир, дойдоха във височайшия съд, който изисква почитание, и се оплакаха:

„Свещеникът от село Лознане, което спада в каза Манастир, подпали чифлиците. Без да има право, храни своите шестстотин овце с наше жито. Искаме да се осъществи правото и да бъде призован в свещения шериатски съд.“

Няколко пъти съдебният разсилен Арслан бил изпращан от страна на свещения шериатски съд да го повика в свещения шериатски съд. Той се противеше и не дойде в свещения шериатски съд. За да се проучи действителното положение, в меджлиса присъствуваха мюсюлмани, [които казаха]:

„Наистина споменатият неверник бе деен досега в извършване на бунтове и разбойничества. Постоянно напада къщите и без право дава храната и продуктите на мюсюлманите да я ядат овцете му. Освен дето е деен в нападенията, но е и харамийски ятак. Мъчи се да прави бунт на земята. Не можеше да се справи човек [с него], защото намираше убежище при видни хора. По-рано, когато съдебният разсилен Емир пристигна в селото на споменатия, за да го повика в шериатския съд, той го нападна със сабя с намерение да го убие. Едвам се спаси от ръцете му. Такива бунтове прави.“

Щом се съобщи това чрез свидетелствуване, бе наредено на вилаетския забит, господин Мехмед ага, на всяка цена да залови споменатия свещеник и да го докара в свещения шериатски съд, за да бъде наказан.

Този документ, който съдържа доказателства, бе написан и им се връчи.

Написа се през средните десет дни на единствения реджеб, 1056 г. (23. VIII. — 1. IX. 1646 г.).

Свидетели на станалото: Хидман ефенди — имам, Суфизаде Мехмед ага, Бали Челеби — солунчанин, Мусли Челеби, Бояджи Хаджи, Измаил Челеби.

ТДАА, I, № 99, с. 72.

105

ЗАЛОВЕНИ ХАЙДУТИ

[1646 година]

Причината да се напише този документ е следната: Записа се, че Чаушзаде Ахмед ага довел двама прочути харамии от селата Могила и Ислепча и ги предал на войводата.

[1646 г.].

ТДАА, I, № 93, с. 69.

106

МЕРКИ ЗА ИЗДИРВАНЕ НА ХАЙДУТИТЕ, НАПАДАТЕЛИ НА БИТОЛСКИЯ БЕЗИСТЕН

[1646 година]

По искане на цялото население от областта Челеби Мехмед ага доведе в свещения шериатски съд цялата рая от тимарите си за издирване на харамиите, които нападнали безистена.

Записа се, за да остане регистрирано.

[1646 г.].

Свидетели: Хюсеин бей, Хаджи Синан, Емир — съдебен разсилен.

В съда бе доведена и раята от долуспоменатите села — село Пресил[1], село Бела черкова[2], село Воднани[3], село Суходол[4], село Радово, село Дивиак Баля[5], село Арилова.

ТДАА, I, № 94, с. 70.

---

[1] С. Пресил, общ. Кривогащани, окр. Битоля, Македония.

[2] С. Бела цръква, общ. Кривогащани, окр. Битоля, Македония.

[3] Вероятно с. Вогяни, общ. Кривогащани, окр. Битоля, Македония.

[4] С. Суводол, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония.

[5] С. Горно Дивяци, общ. Кичево, окр. Охрид, Македония.

107

СПАХИЯ ПРЕДСТАВЯ РАЯТА СИ В СЪДА ВЪВ ВРЪЗКА С ИЗДИРВАНЕ НА ХАЙДУТИТЕ

[1646 година]

Причината да се напише този документ е следната:

Записа се, че Ибрахим ага заде Мустафа ага довел в шериатския съд жителите на тимара си от село Подмол[1] за издирване на харамиите.

[1646 г.].

ТДАА, I, № 95, с. 70.

---

[1] С. Подмол, общ. Тополчани, окр. Битоля, Македония.

108

ХАЙДУТСКО НАПАДЕНИЕ НА БИТОЛСКИЯ БЕЗИСТЕН

[1646 година]

Причината да се напише този документ е следната: Мехмед ага, един от бостанджиите[1] на султанската градина, определен да събира [пари] за джелепкешанските овце в Манастир, дойде в съда и заяви:

„Оставих на съхранение в безистена сто и двадесет хиляди акчета от парите на споменатия [данък] за овце „джелепкешан“[2]. Сега харамии нападнаха безистена и ограбиха намиращото се вътре имущество. Споменатите сто и двадесет хиляди мирийски акчета са изгубени. Искам да бъдат разпитани мюсюлманите, които присъстват в съда, и да ми бъде даден документ.“

Наистина в съда присъстват мюсюлманите Осман ефенди, копринарят Мустафа, Ридван от безистена и други, които заявиха:

„Вярно, споменатият Мехмед остави на съхранение в безистена сто и двадесет хиляди акчета от споменатите пари, които са изгубени.“

Щом съобщиха това като свидетелствуване, станалото се записа.

[1646 г.].

ТДАА, I, № 96, с. 70.

---

[1] Участник в личната султанска гвардия.

[2] Паричен откуп на задължението, с което била натоварена една категория население — едри овцевъди да доставят определен брой овце за държавни и обществени нужди (*B. Cvetkova*, Le service des celeps. . ., p. 165, 166).

109

НАСИЛИЯ НА ВЛАСТНИЦИ, НАТОВАРЕНИ ДА ПРЕСЛЕДВАТ ХАЙДУТИТЕ

5 февруари 1647 година

Причината да се напише този документ е следната: Неверникът Йордан Стале от село Испростране, каза Манастир, доброволно заяви и призна в съда в присъствието на Сеид Мехмед ага, войвода на Манастир:

„Мехмед ага, втори мирахор[1], който е определен да преследва харамиите, ме залови, казвайки: „Във вашето село има харамии!" Имаше намерение да ме изпрати в Костантиние. С мое разрешение споменатият Мехмед ага [т. е. Сеид Мехмед ага, войводата на Манастир, б. пр.] му даде от своето имущество двадесет риал гроша[2] и ме пусна от затвора. Споменатите двадесет гроша са мой дълг. Дадох му четири гроша; останаха ми още шестнадесет гроша дълг, които непременно трябва да се изплатят."

Щом се потвърди, станалото се записа.

Последният ден на свещения зилхидже, 1056 г. (5. II. 1647 г.).

ТДАА, I, № 101, с. 73.

---

[1] Началник на султанските конюшни (*Gibb-Bowen*, I, 1, p. 83).

[2] Риал грош — сребърна немска монета, употребявана в Турция (*R. Mantran*, Istanbul dans la seconde moitié du XVIIe siècle, Paris, 1962, p. 242).

110

НАСИЛИЯ НА ОСМАНСКИ ДЛЪЖНОСТНИ ЛИЦА НАТОВАРЕНИ ДА ПРЕСЛЕДВАТ ХАЙДУТИ

[*Началото на 1647 година*]

Причината да се напише този документ е следната:

Немюсюлманите Стоян, Стойо, Митан и Илия Митре от село Брезниче[1], каза Юскюб, заявиха поотделно в съда в присъствието на Сеид Мехмед ага, притежател на този документ и войвода на Манастир:

„Когато Мехмед ага, втори мирахор, определен да преследва харамиите, мина близо до нашето село, ни залови и ни затвори, казвайки: „Вие не излязохте да ме посрещнете!" Имаше намерение да ни изпрати на вечно робство в Костантиние. Тогава с наше разрешение Мехмед ага му даде шестдесет риал гроша и ни пусна от затвора. Споменатите шестдесет риал гроша са наш дълг, който трябва неотменно да се изплати.

Щом се потвърди, станалото се записа.

[Началото на 1647 г.].

Свидетели: Реджеб Челеби, син на Мурад бей, Назъл Абди Челеби, Дели Али, Закир Юсуф деде, Хаджи Синан, кетхуда, съдебният разсилен Насух.

ТДАА, I, № 100, с. 72—73.

---

[1] Вероятно с. Брезица, общ. Петровец, окр. Скопие, Македония.

111

МЮСЮЛМАНСКИТЕ ПЪРВЕНЦИ В БИТОЛЯ ПРЕДЛАГАТ ВСЕСТРАННА ПОДКРЕПА НА ХАСАН АГА ЗА БОРБА С ХАЙДУТИТЕ

[*1647—1648 година*]

Причината да се напише този документ е следната:

Улемите, сулехите, спахиите, заимите, имамите, хатибите, уважавани и почитани хора, и бедните, всички от град Манастир, дойдоха в свещения шериат [и заявиха]:

„Харамиите разбойници се бунтуват сега до крайна степен. Развяха знамената. Бунтуват се. Всички ние повикахме, приехме и избрахме Хасан ага от Флорина, определен за споменатата работа със стари и нови заповеди, но при следното условие: записа се, че на споменатия [Хасан ага] ще му се даде според положението в нашия вилает достатъчно количество секбани и други необходими неща. С това се съгласиха всички мюсюлмани.

Ако някой изрази желание да оспори избора на споменатия Хасан ага или ако не дава пари за необходимите разходи, определени да се дават за този случай на благородния господин [Хасан ага], или ако го засегне по какъвто и да е начин, [тогава] всички ние ще бъдем против него. Който и да е, да му попречим общо. Ние не трябва да се откажем от договора и задължението, което се заключава в това да бъдем единодушни и съгласни по този въпрос.

Накъсо казано, всички ние се споразумяваме Хасан ага да бъде задължен да защищава нашия град от рушението на бунтовниците и разбойниците.

Удовлетворени сме от правилното становище на нашия кадия и на онези, които се трудят за всичко необходимо по този случай.

Записа се съгласието на всички, че няма да имаме никакви връзки [с никого] и няма да слушаме никого от нашия град, който ще клевети или ще се оплаква против войводата [Хасан ага], определен по този повод.“

Свидетели на станалото: гордост на благородните улеми, мюфтията Шах Мехмед ефенди, гордост на благородните валии Ибрахим ефенди, гордост на благородните валии Ахмед ефенди от Ресен, гордост на заимите Чаушзаде Ахмед ага, гордост на валиите Халил ефенди, гордост на войската Али чауш, гордост на заимите Мустафа ага, гордост на благородните валии Мехмед ефенди, гордост на валиите Рамадан ефенди, гордост на колегите си Ахмед Челеби, шеих на четците на корана, слава на валиите Халил ефенди, Дундарзаде, Дервиш ефенди, Мустафа Челеби, гордост на имамите Али ефенди, гордост на преждеспоменатите улеми Секел Мехмед Халифе, Омер Халифе, имам, Хюсеин Халифе, имам, Махмуд ефенди, Хавалезаде Халил Челеби, Ḳаба Сакалзаде Ахмед Челеби, гордост на валиите Мехмед ефенди, Махмуд ефенди, Муми Халифе, имам, Мустафа Челеби, Хаджи Хасанзаде, Хаджи Ḳасъм Хасан ага.

[1647—1648 г.].

ТДАА, I, № 104, с. 74—75.

112

ЗАПОВЕД ДО ХАСАН АГА ДА УНИЩОЖИ ХАЙДУТИТЕ ОТ ЛЕРИНСКО И БИТОЛСКО

6—15 март 1648 година

Образец между най-прославените и най-знатните, войводата Хасан, да се увеличи славата му, който още преди е бил определен да разследва злосторствата.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното. Из каменистите и непроходими планински места на казите Флорина и Манастир се появиха хайдути разбойници. Събрали се из трудно проходимите места и пресрещат пътниците, нападат селата и ограбват имуществото и храната на бедните. До моя славен султански слух достигна това, че те всякога нападат.

По този повод се издаде мой високославен ферман да се премахнат и отстранят метежите им и да се заловят хайдутите разбойници. Заповядвам, щом пристигне, да действувате съобразно със съдържанието на издадения мой високославен ферман и на всяка цена да бъдат заловени хайдутите разбойници, които нападат, грабят имоти и храни, пресрещат минувачите и се събират в споменатите околии и са се съсредоточили в трудно достъпни места.

Да се изпратят във Високата порта преписи от сиджилите за доказаните работи. Да премахнете и отстраните техните метежи и злосторства, но съобразно с правото и правдата.

Пазете се под този предлог да не взимате от някого пари или да вършите насилие над онези, които си гледат работата, или да закриляте метежниците, като взимате пари [от тях]. Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Записа се през средните десет дни на сафар благополучни, 1058 г. (6—15. III. 1648 г.).

В резиденцията на добре защитения Костантиние.

ТДАА, I, № 109, с. 77—78.

113

ПЛАНИНИТЕ В БИТОЛСКО И ПРИЛЕПСКО ГЪМЖАТ ОТ ХАЙДУТИ

15—24 април 1648 година

Прославени между кадиите и съдниците, извори на добродетел и слово, наши господа кадиите на Манастир и Пирлепе, да бъде увеличена добродетелта им, и образец между подобните и равните си пенсионираният силяхдар войводата Хасан, да се увеличи мощта му. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното:

Съобщено бе, че в планините, намиращи се из споменатите кази, се събират групи от хайдути и разбойници, пресрещат бедната рая и не само й вземат овце, агнета, масло, мед и други хранителни продукти, но пресрещат и пътници и не престават да вършат злочинства, смут, престъпления. Издаде се високославен мой ферман да се премахнат подобни метежници и да не се допускат издевателства и угнетение спрямо никого.

Заповядвам, щом пристигне с моята свещена заповед, да действувате според моя. . . . . ферман, издаден по този повод. Да издирите и разследвате в този случай според правото и правдата.

Вижте, ако из тия места, както е донесено, идват и се събират дружини хайдути и разбойници, угнетяват по описания начин и пресрещат селската рая от тия краища и пътниците и ако се установи, че грабят и създават смут и вършат престъпления, да се постараете много да премахнете издевателствата и гнета им и да не допуснете никой да бъде насилван. Но да внимавате по този повод да не се вземе нищо от раята и беднотията. Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак.

Написа се през последните десет дни на месеца реби I, 1057 г. (15—24. IV. 1648 г.). В резиденцията на добре защитения Костантиние. Пристигна при нас през последните десет дни на месец реби I, 1058 (14—24. IV. 1648 г.).

ТДАА, I, № 107, с. 76—77.

114

МЮСЮЛМАНИТЕ ИЗЯВЯВАТ ГОТОВНОСТ ДА ПОДПОМАГАТ СЮЛЕЙМАН В БОРБАТА СРЕЩУ ХАЙДУТИТЕ

6—14 март 1649 година

Големецът на исляма Мюфти ефенди, Хаджи Мехмед ефенди, Ибрахим ефенди, друг Ибрахим ефенди, Дервиш ефендизаде, Ахмед ефенди и други господа кадии, имами, хатиби, заими и бедните от град Манастир [дойдоха] в свещения шериатски съд на божия пратеник и в присъствието на Сюлейман, определен да преследва харамиите, който е причина за написването на този документ, заявиха:

От няколко години насам се умножиха хайдутите харамии и се бунтуват, вдигайки знаме. Нападат къщи и ограбват имуществото на мюсюлманите.

Сега споменатият [Сюлейман] е определен от страна на възвишения султан да се грижи за посочения случай.

На всички ни е познато строгото гледище и правилното мнение по този повод. Ако узнаем, че са се явили харамии в село, кошара, къща или в някой чифлик на когото и да било от нас, да се тръгне против него, да се залови, да се докара на място и да се накаже според шериата. Освен това имуществото на бунтовника ще остане за теб като военна плячка.

Ако някой упорствува и се противопоставя без причина, изобщо да не се разпитва какво е и как е, а заедно да го нападнем и да не жалим труд и усилия в осъществяване на правото. Също така ние сме съгласни да помогнем на споменатия [Сюлейман], който е забит.

Ако някое лице от населението упорствува или се оплаква с думите: „влязохте в дома ми, чифлика или нивата ми и направихте това, за да се заловят харамиите и с знанието на съда“, това да не се взима под внимание.

Също така споменатият [Сюлейман] да не напада без причина праведните. Да се действува все според шериата. Изобщо да не се отклонява от правия път.

След като договорът, съставен от двете страни, се потвърди в пазения сиджил, [на Сюлейман] му бе дадено копие, за да го покаже в случай на нужда и да обясни с него положението и да отклони [какъвто и да било] спор.

Написа се през последните десет дни на благополучния сафар 1059 г. (6—14. III. 1649 г.).

Свидетели на станалото: гордост на валиите Рамадан ефенди, гордост на валиите Мехмед ефенди, гордост на хатибите Мустафа ефенди, гордост на имамите Мехмед ефенди, гордост между подобните Устад Рамадан и други.

ТДАА, I, № 111, с. 79.

115

СЕЛЯНИ НАСТОЯВАТ ДА СЕ ОСВОБОДЯТ ОТ ЗАТВОР ДВАМА ДУШИ, КАТО ПОСОЧВАТ НА ВЛАСТТА МЕСТЕН ХАЙДУТИН

[1647—1649 година]

Причината да се напише този документ е следната. Жителите на село Врановче[1] присъствуваха в шериатския съд и заявиха: „Никола Даич от нашето село е харамия. Искаме да бъдат пуснати двама неверници, които са затворени, а ние ще заловим споменатия Никола до пет-десет дни и гарантираме, че ще го докараме в шериатския съд. Така, ако споменатият разбойник не бъде заловен, отговаряме ние.“

Записа се по искане на жителите от селото.

Свидетели: Юсуф бейзаде Хасан Челеби — шериатски наиб[2], Мувейла Челеби — съдебен. . .

[1647—1649 г.]

ТДАА, I, № 112, с. 80.

---

[1] С. Враньевци, общ. Новаци, Битолско, Македония.

[2] Кадийски наместник.

116

ИЗПОЛЗУВАНЕ НА СЕКБАНИ ЗА ОХРАНА НА ГРАД БИТОЛЯ

[1647—1649 година]

Лицата, жители на града [Манастир], които са записани като секбани за пазене и охрана на града: Хюсеин, син на Уруч, секбанбашия, Салих-телял[1], Али Бююкбаши, ножар, Дервиш, симидчия, Каракаш Ахмед, Арапоглу Хюсеин, Зубуняли Ахмед, Дервиш, син на Первиз, Дервиш, син на Касъм, Дели Хюсеин, Мустафа Новакли, подковач, Мурад Дервиш, Зюлфикяр Юсуфбей от Хасан обасъ[2], Мустафа [от] Хасан обасъ, Омер Осман [от] Хасан обасъ, Хюсеин Мустафа [от] Хасан обасъ.

Всички местни жители гарантират един за друг.

Свидетели на станалото: Мехмед ефенди ел-Мустеинд, Арслан кетхуда, Сеиди кетхуда, съдебен разсилен Емир.

[1647—1649 г.]

ТДАА, I, № 114, с. 80.

---

[1] Викач, който разгласява вести от обществено значение на публично място. Търговски посредник.

[2] Неуточнено селище.

117

МУБАШИРЪТ МУРАД НАТОВАРЕН ДА ПРЕСЛЕДВА ХАЙДУТИТЕ

24 март — 2 април 1650 година

Гордост на кадиите и съдниците, извор на добродетел и слово, кадиите на Гориче, Бихлища, Населич, Манастир, Флорина, Джума Пазаръ, Кесторие и Хурпища, да се увеличи добродетелта им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

С моя свещена заповед е определен за мубашир Мурад, да се увеличи добродетелта му, за да преследва харамиите и хайдутите разбойници, които са се появили из вашите кази, а той е образец между най-честните и най-благородните, притежател на похвални и благородни качества и втор капуджибашия на моя велик везир Мурад паша — най-благороден министър и превъзходен съветник, устроител на света и уреждащ с остър ум делата на народа, нека бог продължи могъществото му.

От моя страна е изпратен да залови харамиите и хайдутите разбойници, които са в дервеитджийските и мартолоските села из вашите кази.

Никой да не се противопоставя. Да се запишат и регистрират техните бунтове, които те вършат противно на шериата. Издаде се заповед по този случай никой да не се оправдава.

Заповядвам, щом пристигне, да действувате според моя високославен ферман, издаден по този повод. Никой да не се противопоставя на хората, изпратени да преследват хайдутите и харамиите разбойници, които са се появили из вашите кази. Тези разбойници да се заловят. Нека се запишат и регистрират бунтовете, които правят противно на шериата.

По този повод да не позволите никому да протака и да се извинява. Много да се предпазвате под този предлог да не вършите насилия над бедните. Да не се отклонявате от пътя на правдата.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се през последните десет дни на месец реби юл-евел, 1060 (24. III — 2. IV. 1650 г.).

ТДАА, № 119, с. 84—85.

118

ВЛАСТТА Е СМУТЕНА ОТ ШИРОКО РАЗРАСНАЛОТО СЕ ХАЙДУТСТВО

3 април — 1 май 1650 година

Образец на кадиите и съдниците, извор на добродетел и слово, кадиите на Гориче, Бихлища, Манастир, Флорина, Кесторие, Хурпища, Населич, Джума Пазаръ и Преспа, да се увеличи добродетелта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното:

Из вашите кази и нахии са се появили хайдути, харамии разбойници и разбойници по пътищата. Избиват много хора. Нападат по къщите. Ограбват имоти и храни. Освен това в някои села те имат ятаци и при тях идват ограбените имущества. Ятаците им дават храна и са им изпровождачи.

Служебните лица на тимариоти и заими под закрилата на забитите безпокоят и потискат бедната рая и за много неща не дават право на бедните чифчии и търговци, а субашите, които са по селата, взимат парична глоба от разбойниците по пътищата и ги пускат. Коват се и фалшиви пари.

До императорския слух достигна, че те са причина за голям смут в пазените от бога области.

Да се провери на самото място действителното положение на споменатите. Направете онова, което е необходимо по шериата. Щом се отдаде право на търговците и на раята, да се накажат според шериата онези, които пречат да се отстрани насилието и покварата.

По този повод бе издаден мой високославен ферман.

Определи се за мубашир Мурад — образец между най-честните, най-знатните — да се увеличи славата му — втори капуджибашия на моя велик везир Мурад паша — най-благороден министър и превъзходен съветник, устроител на света, нека възвишеният бог да продължи величието му.

Заповядвам! Щом пристигне, действувайте според моя високославен ферман, издаден по този повод.

Споменатият Мурад да залови хайдутите, харамиите и разбойниците, които са във вашите кази и нахии и нападат по пътищата, избиват хора, нападат къщи, ограбват имоти и храни, имат ятаци в някои села и им изпращат ограбеното имущество, а те по свое желание им дават храна и са техни изпровождачи. Да хване и служебните лица на тимариотите и заимите, които под закрилата на забитите безпокоят бедната рая.

Да залови разбойниците по пътищата и онези, които коват фалшиви пари.

Да съдействуваш имуществото на пътниците и раята да се върне пак на собствениците им.

Да накажете според шериата онези, които пречат на това. Да се предпазвате по този повод да не вършите насилие над ония, които си гледат работата.

Така да знаете. Имайте доверие на свещения знак.

Написа се през месец реби юл-ахър, 1060 г. (3. IV.—1. V. 1650 г.). В резиденцията на добре защитения Костантиние.

ТДАА, 1, № 120, с. 85—86.

119

ЖИТЕЛИТЕ НА С. ГЯВАТО, БИТОЛСКО, ЗАСТАВЕНИ ДА СЕ ОБВЪРЖАТ С ВЗАИМНО ПОРЪЧИТЕЛСТВО, ЧЕ НЕ ЩЕ УЛЕСНЯВАТ И ПОДПОМАГАТ ХАЙДУТИ

2—31 май 1650 година

Образец между най-честните и най-благородните, който притежава похвални и благородни качества, определен да извърши някои важни работи в Румили, действуващият капуджибашия на Високата порта Махмуд, да се увеличи славата му.

Образец между кадиите и съдниците, извор на добродетел и слово, наший господин кадия на Манастир, да се увеличи добродетелта му.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Ти, споменатият капуджибашия Махмуд, да се увеличи славата ти, си изпратил писмо до моя праг на щастието и си съобщил: село Гяват от споменатата каза е дервентджийско. Там минават пътища от седем-осем кадълъка. Жителите на Гяват са изпровождачи на харамиите разбойници от Река и Черменика[1], а жителите и аяните на Манастир твърдят, че те са и причина за ограбването на много градове и села. Жителите на споменатото село Гяват трябва да си гарантират взаимно и да дойдат в града или селото да съобщят за харамиите.

Затова се издаде моят високославен ферман да дадат гаранция един за друг, че ще извършат надзор над населението от споменатото село, както вече е обяснено.

Заповядвам! Щом пристигне, да действувате според моята високославна заповед. Да си гарантират взаимно, че ще вършат надзор според правото и истината над населението от споменатото село.

Строго да ги предупредите да дойдат в града или селото и да съобщят за харамиите, когато се появят и грабят. Много да се предпазвате да не извършвате претърсване по този повод или да нападате онези, които си гледат работата, а причина за това са фанатизмът и омразата ви.

Да не закъснеете нито минута да изпълните моята свещена заповед, издадена, както е обяснено.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се през месец джемази юл-евел 1060 г. (2—31. V. 1650 г.).

В резиденцията на добре защитения Костантиние.

ТДАА, I, № 118, с. 83—84.

---

[1] Планинска верига в Средна Албания, която подобно на естествена крепост спирала придвижването към запад от Горна Шкумба, откъм Охридското езеро, Голо бърдо и от Дрин (срв. М. Селищев, Славянское селение Албании, Москва, 1931, с. 51).

120

ЗАПОВЕД ЗА ИЗТРЕБВАНЕ НА ХАЙДУТИТЕ В БИТОЛСКО

22 април — 1 май 1651 година

Гордост на кадиите и съдниците, извор на добродетел и слово, кадии, намиращи се в местата на войводството[1] Манастир, да се увеличи добродетелта им.

Образец между най-честните и най-знатните, действуващият войвода на Манастир, да се увеличи славата му.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното:

В селата, които се намират в споменатите хасове, са се появили хайдути разбойници. Нападат по къщите. Палят жетвата на раята. От техните бунтове и разбойничества бедните изобщо не могат да съществуват. Нужно е да бъдат унищожени. Между това бе съобщено, че споменатият войвода няма възможност да ги унищожи, понеже няма заповед.

Ти, който си войвода, да заловиш на всяка цена разбойниците, които вършат насилия над бедната рая из тези краища. Направѝ спрямо тях необходимото според шериата.

За вас, кадии, се издаде моята заповед да му помагате да залови разбойниците, които са по местата, спадащи към хасовете на Манастир.

Заповядвам, щом пристигне, да действувате съобразно с издадената моя заповед. Желателно е всеки от вас да помага на споменатия войвода да залови хайдутите разбойници, които са се появили в нахиите на Манастир, и да извърши необходимото по шериата.

Заловете ги и извършете необходимото според шериата.

Но внимавайте по този повод да не насилвате бедната рая под предлог, че извършвате инспекция и проверка.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак.

Написа се през първите десет дни на месеца джемази юл-евел 1061 г. (22. IV. — 1. V. 1651 г.).

В седалището на добре защитения Костантиние.

ТДАА, I. № 117, с. 83.

---

[1] В случая се касае до района, върху който се простира властта на войводата, т. е. в рамките на хасове, чийто управител е бил войводата със седалище Манастир (Битоля).

121

КАПУДЖИЯТА ЮСУФ Е НАТОВАРЕН ДА ОРГАНИЗИРА БОРБАТА С ХАЙДУТИТЕ

11—20 февруари 1652 година

Гордост между най-прославените и най-благородните, изпълнен с похвални и благородни качества, обкръжен с повече благодат от бога, който е вече владетел, събирачът на имуществата във вилаета Румили, капуджибашията Юсуф, да продължи славата му.

Щом пристигне, документът, снабден с императорски знак, да се знае следното.

Да се заловят разбойниците, които вършат харамийство и кражби по местата, където ти си определен да събираш държавните имущества. Да се премахнат по шериата техните бунтове и разбойничества. Щом ти доведат ония, които вършат насилия, да ги отведеш в свещения шериатски съд заедно с техните противници и според оплакванията им да осъществиш правото по шериата. По този повод да не се взимат от никого пари. Има заповед изобщо да не вършите насилия.

Заповядвам. Щом пристигне, да действувате според моя високославен ферман, който се издаде по този случай.

Да заловите хайдутите, харамиите разбойници, които се появиха по местата, отдето се минава. Да се премахнат техните бунтовничества и разбойничества. Щом ти доведат онези, които вършат насилие, да ги доведеш в свещения шериатски съд, а и техните противници, за да се разгледат оплакванията им по шериата. Извърши, което е право, но според правдата. Много да се пазите, ако противно на шериата се върши насилие над онези, които си гледат работата, и си взимат пари по този повод.

Така под този предлог да не се взимат пари от никого. Решено е да бъдете отговорни и мъмрени, ако се съобщи, че вършите насилие. Според това пазете се от поквара и от действия, противни на моята свещена заповед. Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак. Написа се през първите десет дни на месец реби юл-евел (11—20. II. 1652 г.). В резиденцията на добре защитения Костантиние.

ТДАА, II, № 4, с. 13.

122

НАЗНАЧАВАНЕ НА МАРТОЛОСИ ЗА ОХРАНА НА ГРАД БИТОЛЯ ОТ ХАЙДУТИ

8 март 1652 година

Образец между кадиите и съдниците, извор на добродетел и слово, наший господин, кадията на Манастир, да се увеличи добродетелта му.

Капуджибашията на високата ми Порта, гордост между найчестните, изпълнен с най-похвални и благородни качества, е изпратил човек и е съобщил:

Стар обичай е в града Манастир и в селата да се ангажират мартолоси за защита от харамии разбойници, които се явяват напролет чак до Димитровден. Със съгласието на вилаетските аяни бе охраняван градът, безистените и събраните пари.

Миналата година се ангажираха мартолоси само със съгласието на войводата на Манастир и [затова] не бе организирана навреме помощта за пазене на касата. Понеже той помоли да се издаде свещена моя заповед през тази щастлива година да бъдат ангажирани, но със съгласието на кадията и вилаетските аяни мартолоси за защита на града, безистена и събраните пари. Заповядвам. Щом пристигне моята свещена заповед, да видите, ако в казата е така, както ни е известно, в такъв случай да се ангажират мартолоси със съгласието на вилаетските аяни, както бе по-рано, за защита на споменатия град, а така също и за защита на касата. Да се пазите да не бъде нанесена щета на държавното имущество.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се на 26 от месеца реби юл-евел 1062 г. (8. III. 1652 г.).

В резиденцията на добре защитения Костантиние. Пристигна при нас през реби юл-евел, 1062 г. (8—12. III. 1652 г.).

ТДАА, II, № 5, с. 14.

123

МАРТОЛОСИ, НАТОВАРЕНИ ДА ПРЕСЛЕДВАТ ХАЙДУТИТЕ

2 април — 8 ноември 1652 година

Причината да се напише този документ е следната.

Петко Дамян от село Радобил[1], спадащо към каза Пирлепе, заяви в присъствието на всички вилаетски аяни, че с петдесет храбри мартолоси, въоръжени с пушки, саби, копия и стрели, ще гони харамиите разбойници от Манастир и казата Манастир със заплата 45 000 акчета за времето от 22 реби юл-ахър до Димитровден (2. IV – 8. XI. 1652 г.). Също така е задължен да защищава града.

[Свидетели]. Големец на исляма и мюсюлманите Шах Мехмед ефенди, образец между най-прославените и най-изтъкнатите капуджибашии, Мехмед ага, образец между големите валии, славният и почитан Ибрахим ефенди, гордост на валиите, скопският мюфтия, гордост на благородните валии Хъдър ефенди.

ТДАА, II, № 1, с. 11.

---

[1] С. Голям Радобил, Прилепско, Македония.

124

СЕЛЯНИ ПОРЪЧИТЕЛСТВУВАТ ВЗАИМНО, ЧЕ ЩЕ ПОМАГАТ ЗА ЗАЛАВЯНЕТО НА НЕПОКОРНАТА РАЯ И НА БУНТУВАЩИТЕ СЕ СРЕЩУ ШЕРИАТА

[1652 година]

Немюсюлманите Йовче от село Света Петка[1], спадащо към каза Манастир, Кузман от село Кърклино[2],. . . [3] от село Баришан[4], Тодороглу от село Дихово, Мино от село Сръпче, Йорго от село Орта Букри, кьосавият Неделко от село Брусник, Петко от село Лера[5], Любен от село Оптичари[6], Ташко от село Караман[7], Илия от село Могила, Мирче от село Кукуречан[8], Михайло от село Хращани, Мирче от село Лисолай[9], Велин от село Църнобуки, Соколе от село Лахче, Стойко от село Букова, Йован от село Добромир[10], Ничо от село Добрушево[11], Шодре от село Света, Атанас от село Буково и други раи, всички [присъствуващи] в шериатския съд и в присъствието на мартолоса Марко, син на Неделко от село Ношпал[12], Симон от Илино-и Зир, Миле от Магарева и Петко от Лесковеч гарантират със знанието на заимите, тимариотите, вилаетските първенци и със знанието на всички аяни от областта, че Мирко [и неговите другари] ще търсят и ще докарат в съда онези, които се противят на свещения шериат, където и да са те и според възможното на всяка цена ще ги търсят и ще доведат онези, които се противят да дават султанските данъци и се противят на свещения шериат, а са от раята, която живее по техните места.

[1652]

ТДАА, II, № 2, с. 11—12.

---

[1] Дн. с. Агия Параскеви, Леринско, Македония, Гърция.
[2] С. Кръклино, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония.
[3] Необозначено име.
[4] С. Барешани, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония.
[5] С. Лера, общ. Дихово, Битоля, Македония.
[6] С. Оптичари, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония.
[7] С. Карамани, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония.
[8] С. Кукуречани, окр. Битоля, Македония.
[9] С. Лисолай, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония.
[10] С. Добромири, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония.
[11] С. Добрушева, общ. Тополчани, окр. Битоля, Македония.
[12] С. Ношпал, общ. Тополчани, окр. Битоля, Македония.

125

ЗАПОВЕД ЗА ПРЕСЛЕДВАНЕ НА ХАЙДУТИ В РУМЕЛИЯ

4—13 април 1656 година

Най-благороден от емирите, най-велик между знатните първенци, властен и уважаван, притежаващ слава и величие, отличен с многото милости от всевишния цар, румилийският бейлербей Осман паша, да продължи величието му.

В някои пристанища и по брега на вилаета Румили тайно или открито се продава жито и храна на нищожните неверници.[1] В някои места се събират разбойници, убиват хора и грабят имущества. Техните нападения нямат край. Да се извърши проверка на самото място, да се накажат онези, които продават жито и храна на нищожните неверници, онези, които нападат и правят бунт и не се покоряват на шериата. След това по този повод се издаде моят високославен ферман да не се продава храна на нищожните неверници.

Заповядвам! Щом пристигне, да действуваш според издадения мой високославен ферман. Да попречиш на продажбата на храни и жито на нищожните неверници. Направи проверка на самото място и внимавай много по този повод. Да заловиш онези, които противно на султанската ми заповед продават жито и храна на неверниците, които са осъдени на адски мъки, и да се накажат, за да бъде [това] задължителен пример за другите.

Също така в някои места се събират разбойници да плячкосват имоти и да убиват хора. На всяка цена да бъдат заловени онези, които ограбват имуществото и храната на много хора.

Ако е нужно да се съобщи, да се запишат делата, които са доказани против тях, и да ги изпратиш заедно със сиджилите. А ако трябва, направи потребното според шериата.

Във връзка със споменатия случай ти лично да извършиш проверка и да се погрижиш да възпрепятствуваш бунтовете по изяснения [вече] начин. Да се стараеш да не се продава жито и храна.

Много да се пазиш от защита на някое лице, което действува противно на императорската ми заповед.

Така да знаеш. Имай доверие в свещения ми знак.

Написа се през средните десет дни на шабан велики, 1066 г. (4—13. IV. 1656 г.).

В резиденцията на добре защитения Костантиние.

Верен е на султанския оригинал, който налага покорство. Написа го бедният Ахмед, кадия в пазения от бога Селяник. Да му бъде простено.

ТДАА, II, № 9, с. 16.

---

[1] По всяка вероятност става дума за контрабандно снабдяване със зърнени храни по море на венецианците по време на Турско-венецианската война за о-в Крит (1645—1669 г.).

126

СПЕЦИАЛЕН ПРАТЕНИК НА ВЛАСТТА ЗА ОРГАНИЗИРАНЕ БОРБАТА СРЕЩУ ХАЙДУТИТЕ

13 август 1656 година

Съобщава се следното на кадията на Манастир, подслон на шериата, да се увеличи добродетелта му.

На румилийския диван бе съобщено, че в невернишки, еврейски и други места от вашите казн стават нападения, бунт, избиване на хора и ограбване на имоти и храни. Изпратен е назначеният от нас наш мирахор Осман ага, образец между подобните и равните си, да се увеличи мощта му, с препис от висококславна свещена заповед, за да гони тези бунтовници, където и да са те: в градове, села или чифлици. Щом пристигне, необходимо е ти, споменатият кадия и местните управници със знанието на споменатия ага и на основание закона и шериата да преследвате тези разбойници, където и да се намират те в градове, села или чифлици.

Извършете необходимото според шериата спрямо появилите се разбойници.

Да не позволиш нито едно лице да се извинява и изплъзне.

Разбира се, нужно е да се разкрият и заловят онези, които правят разбойничества и убиват хора, понеже не е позволено да се убиват хора и да се ограбват предмети и храна.

По този случай да направиш твърде добра проверка и много да внимаваш. Да не позволиш никому да упорствува или да напада някое лице противно на закона и шериата. Действувайте според тази буюрултия[1].

ТДАА, II, № 10, с. 16—17.

[1] Валийска заповед.

127

СЕЙМЕНИ ЗА ОХРАНАТА НА СОЛУН

30 септември — 9 октомври 1656 година

Буюрултия за секбаните, които дошли при бейлербея.

Подслон на шериата нашия господин кадията на Манастир, да се увеличи добродетелта му. Съобщава му се следното: всички

ХАЙДУТСКО ДВИЖЕНИЕ ПРЕЗ XVIII в.

////	Район на активна хайдутска дейност
ЧАВДАР ВОЙВОДА	Известни войводи-хайдути
★	Свърталище на хайдути
╧╧╧ ╧╧╧	Район на българско въстание и година на избухването му
◌	Район на опити за въстания и на масови обезоръжавания на българското население от султанската власт с означение на годината на предприемането им
⟶	Главни посоки на австрийските и руските походи във войните им с Османската империя
✧	Паланка (укрепление)

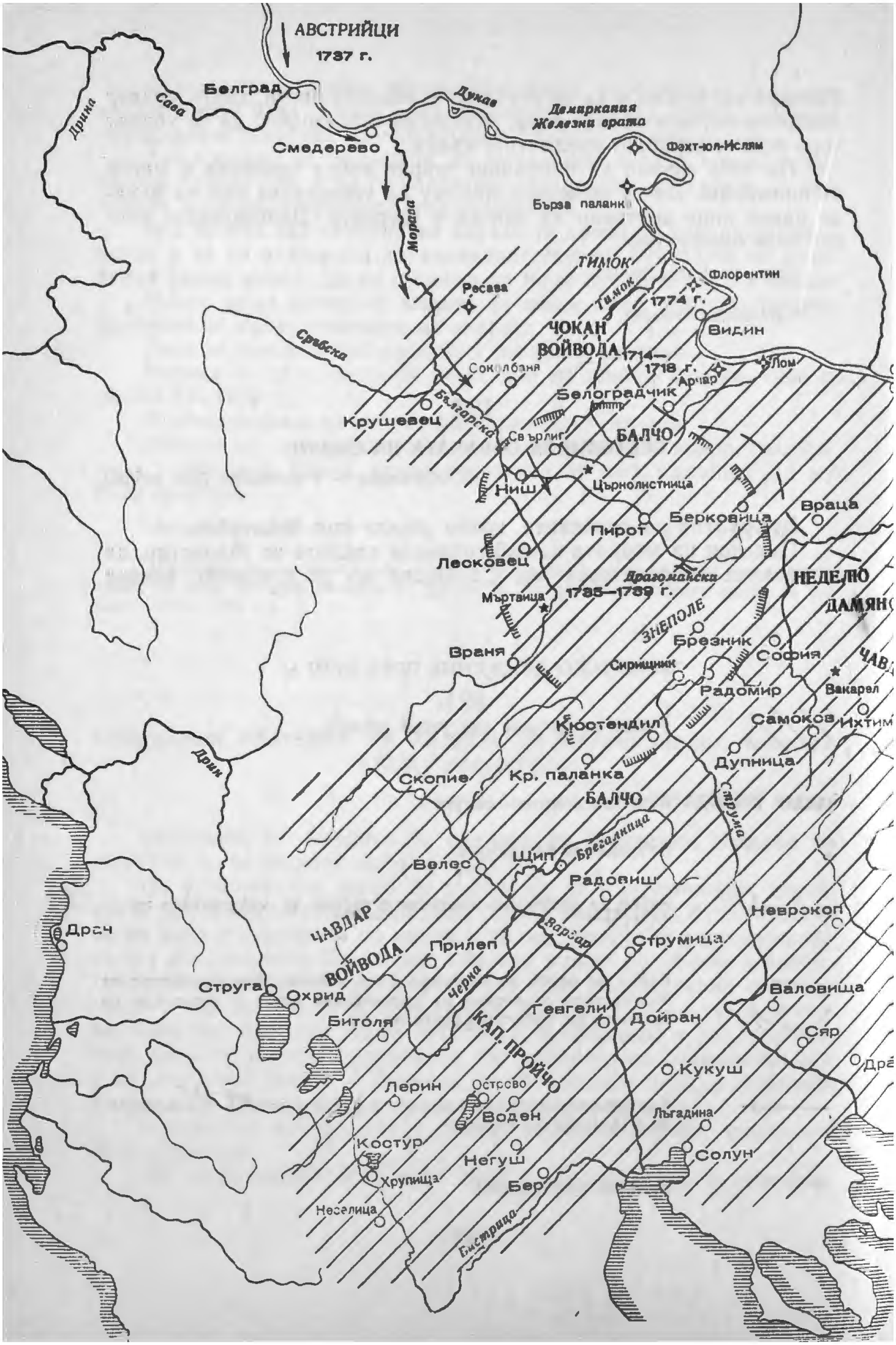
АВСТРИЙЦИ
1737 г.
Белград
Сава
Дрина
Дунав
Демиркапия
Железни врата
Смедерево
Фахт-юл-Ислям
Морава
Бърза паланка
ТИМОК
Тимок
Флорентин
1774 г.
Ресава
Видин
ЧОКАН
ВОЙВОДА
1714—
1718 г.
Сръбска
Соколбаня
Арчар
Лом
Белоградчик
Крушевец
Българска
Свърлиг
БАЛЧО
Ниш
Църнолистница
Враца
Берковица
Пирот
Лесковец
Драгоманска
НЕДЕЛЮ
ДАМЯН
Мъртаница
1785—1789 г.
ЗНЕПОЛЕ
Брезник
София
ЧАВ
Враня
Сирищник
Радомир
Вакарел
Самоков
Ихтим
Кюстендил
Дупница
Дрин
Скопие
Кр. паланка
БАЛЧО
Струма
Брегалница
Щип
Велес
Радовиш
Неврокоп
ЧАВДАР
ВОЙВОДА
Вардар
Струмица
Драч
Прилеп
Черна
Струга
Охрид
Валовица
Гевгели
Дойран
Битоля
КАП. ПРОЙЧО
Сяр
Дра
Кукуш
Лерин
Острово
Воден
Лъгадина
Костур
Негуш
Солун
Хрупища
Бер
Неселица
Бистрица

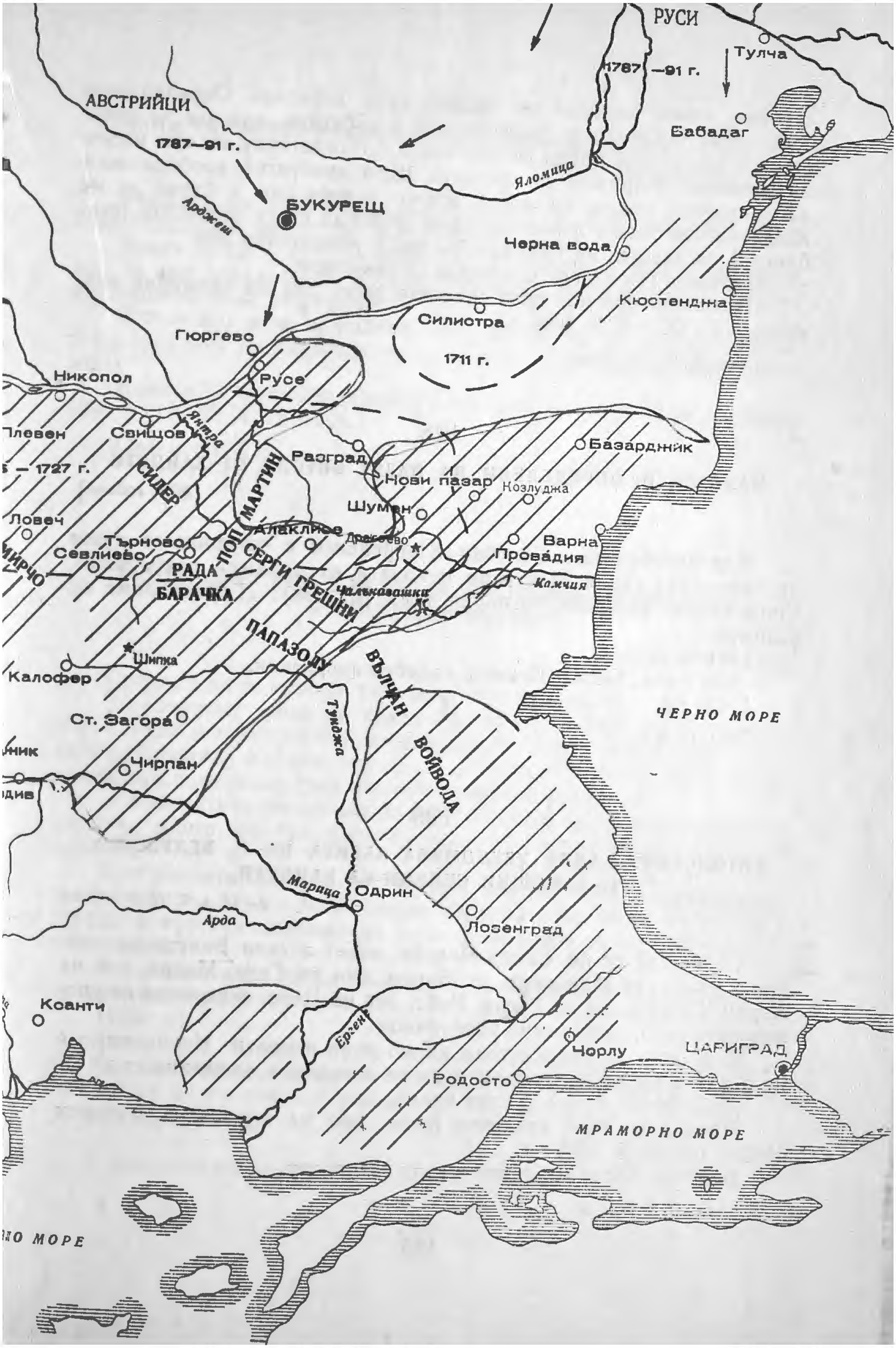
РУСИ
Тулча
1787 — 91 г.
АВСТРИЙЦИ
1787—91 г.
Бабадаг
Яломица
Арджеш
БУКУРЕЩ
Черна вода
Кюстенджа
Силистра
1711 г.
Гюргево
Никопол
Русе
Плевен
Свищов
Янтра
Разград
Базарджик
5 — 1727 г.
СИДЕР
ПОП МАРТИН
Нови пазар
Козлуджа
Шумен
Ловеч
Алаклисе
Драгоево
Варна
Търново
Провадия
СЕРГИ ГРЕШНИ
Севлиево
ИРЧО
РАДА
БАРАЧКА
Камчия
Чалъкавашка
ПАПАЗОЛУ
ВЪЛЧАН
Шипка
Калофер
Тунджа
ЧЕРНО МОРЕ
ВОЙВОДА
Ст. Загора
ник
Чирпан
див
Марица
Одрин
Арда
Лозенград
Ксанти
Ерген
Чорлу
ЦАРИГРАД
Родосто
МРАМОРНО МОРЕ
НО МОРЕ

секбани, които дойдоха от вашата каза, избягаха. Определените секбани не останаха и двадесет дни, а избягаха, при все че вилаетските заими още преди ни съобщиха: „Изплатихме им три месечни заплати.“ Нарежда се следното. Щом пристигне, необходимо е да направиш списък на онези, които са избягали, и бързо да ни изпратиш списъка и известията или лично да ни ги изпратиш [секбаните] за защита на Селяник заедно с изпратения ага.

Нарежда ти се да не позволиш да закъснеят.

Пристигна при нас през средните десет дни на свещения зилхидже (30. IX – 9. X. 1656 г.).

ТДАА, II, № 12, с. 17—18.

128

МАРТОЛОСИ, ОПРЕДЕЛЕНИ ДА ПАЗЯТ БИТОЛЯ ОТ ХАЙДУТИ

[1656 година]

Мартолосбашията Голубаи е определен с четиридесет души да защищава града Манастир и казата от харамии разбойници. Споменатият неверник потвърди това [и каза]: „Гарантираме си взаимно.“

Това се записа.

Свидетели: Хаджи Мехмед, съдебен повереник.

[1656 г.]

ТДАА, II, № 8, с. 15.

129

БИТОЛСКИЯТ КАДИЯ УВЕДОМЯВА ЗАБИТА НА С. ВЕЛУШИНО, ЧЕ ТАМОШНИ СЕЛЯНИ СА ХАЙДУТИ

9—18 май 1658 година

Съобщава се на Салих Челеби, забит в село Велушина, спадащо към каза Манастир, че Марко, син на Гале, Митре, син на Аврам, Георго, син на Русин, Робе, син на Пейо, неверници от споменатото село, са харамии разбойници.

Ето защо се написа това писмо и се изпрати. Необходимо е на всяка цена да ги заловиш и да ги доведеш в свещения съд.

Действувайте според това писмо.

Написа се през средните десет дни на почитания мухарем 1069 г. (9—18. X. 1658 г.).

Бедният Ибрахим, кадия в град Манастир.

ТДАА, II, № 31, с. 28.

130

СПАХИИ ТОРМОЗЯТ РАЯТА ПОД ПРЕДЛОГ, ЧЕ ТЪРСЯТ ХАЙДУТИ

19—28 октомври 1658 година

Уважаемите спахии от село Велушина, спадащо към каза Манастир. Съобщава им се след поздрава.

Всеки от вас смущава раята от споменатото село и под предлог, че има харамии, им взимате някои предмети и пари. [Затова] е възможно тя да се разбяга.

Ето защо, щом пристигне това писмо, да не смущавате селото противно на свещения шериат и да действувате според писмото.

Написа се през последните десет дни на почитания мухарем, 1069 г. (19—28. X. 1658 г.).

ТДАА, 11, №30, с. 27.

131

БИТОЛСКИЯТ ЗАБИТ ИБРАХИМ АГА ОБВИНЯВА СЕЛЯНИН В ХАЙДУТСКИ ПРОЯВИ

[1658 година]

Причина да се напише този документ е следната.

Титулярният забит на града Манастир Ибрахим ага призова в свещения шериатски съд и средище на възвишената вяра заловения разбойник Кръсте, син на......[1] от село Букова, което също спада към поменатия град и в негово присъствие заяви:

„Споменатият Кръсте шеташе с разбойници от много време и направи много бунтове. Сега бе заловен. Искам да се разпита и накаже.“

При разпита споменатият Кръсте напълно доброволно призна и заяви, че е шетал с разбойници, нападал е на много места, че е грабил и вършил злосторства и щети, че е бил от харамиите разбойници.

По искане този добър документ бе написан, за да се накаже споменатият.

[1658 г.].

Свидетели: Ахмед Челеби — имам, Язаджизаде Ахмед ефенди, Хюсеин Челеби, човек на Исмаил ага, Уста Мехмед кетхуда, Мустафа и други присъствуващи.

ТДАА, 11, №16 , с. 20.

---

[1] Името не е посочено.

132

СЪДЕБЕН ПРОТОКОЛ ЗА ЗАЛОВЕН ХАЙДУТИН

[*1658 година*]

Причината да се напише този документ е следната.

Титулярният вилаетски забит Ибрахим ага призова в свещения шериатски съд, чиито стълбове са високи и който е средище на възвишената вяра със здрави темели, харамията Митре, син на. . . . ,[1] заловен с оръжие и жител на село Халевени[2], спадащо към каза Манастир, и в присъствието му заяви следното:

„Споменатият Митре е разбойник, харамия и се мъчи да прави бунт. Той е разбойник, който трябва да бъде унищожен. Сега бе заловен между харамии разбойници. Искам да бъде разпитан и наказан според шериата."

При разпита споменатият Митре отговори и доброволно призна, че шетал с харамии разбойници, грабел на много места, правил много злосторства и [нанасял] щети и нападал пътници заедно с други разбойници.

Станалото се записа.

Регистрира се, че е предаден на споменатия забит, за да го накаже.

[1658 г.].

[Свидетели]: предишните.

ТДАА, II, № 17, с. 20.

---

[1] Името не е посочено.

[2] С. Олевени, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония.

133

БИТОЛСКИЯТ ЗАБИТ ИБРАХИМ АГА ПРИЗОВАВА В СЪДА ОЩЕ ЕДИН ЗАЛОВЕН ХАЙДУТИН

[*1658 година*]

Причината да се напише този документ е следната:

Гордост между подобните и титулярен вилаетски забит в града Манастир — Ибрахим ага, призова в свещения шериатски съд и средище на възвишената вяра харамията Петко, син на Яне, заловен в Маловище, докаран от другаде, и в негово присъствие заяви:

„Споменатият Петко е харамия разбойник. Мъчи се да прави бунт на земята. Той е разбойник, който трябва да бъде унищожен. Искам да бъде разпитан и наказан."

При разпита споменатият Петко отговори и доброволно заяви и призна, че бил харамия разбойник, нападал из много места и плячкосвал. Установено бе, че споменатият Петко е бунтовник на тази земя.

Този документ се написа за станалото и за да бъде наказано споменатото лице.

Регистрира се, че бе предаден на споменатия вилаетски забит.

Свидетели: гордост между кадиите Махмуд ефенди, гордост между кадиите Ибрахим ефенди, шеих на хатибите Хюсеин ефенди, Хъдър Кетхудазаде Ахмед ага и други.

[1658 г.].

ТДАА, II, № 18, с. 21.

134

ОЩЕ ЕДИН ЗАЛОВЕН ХАЙДУТИН, ИЗПРАВЕН ПРЕД ШЕРИАТСКИЯ СЪД

[*1658 година*]

Причината да се напише този документ е следната:

Гордост между подобните — титулярният вилаетски забит в града Манастир Ибрахим ага призова в свещения шериатски съд, който изисква почит, харамията Мише, син на.....[1] от село Маловище, и заяви в негово присъствие:

„Споменатият Мише е харамия разбойник. Мъчи се да прави бунт на земята. Той е разбойник, който трябва да бъде унищожен. Искам да бъде разпитан и да се накаже според шериата."

При разпита споменатият Мише отговори и доброволно заяви и призна, че е харамия разбойник, нападал е на много места и е ограбвал.

Документът се написа за случилото се и за да бъде наказан споменатият.

Регистрира се, че бе предаден в ръцете на споменатия вилаетски забит.

[Свидетели]: предходните.

[1658 г.]

ТДАА, II, № 19, с. 21.

---

[1] Името не е отбелязано.

135

ФРЕНСКИ ПЪТЕШЕСТВЕНИЦИ И ДИПЛОМАТИ ЗА ХАЙДУТИ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ

[*1658 година*]

Призори на следния ден, след като оставихме цял час конете си да пасат и да се освежат на една хубава ливада, като поехме, се изкачихме на доста приятна планина, наречена Коновица[1] дербенди[1], но по [път] с извивки в глъбината измежду две високи планини. Те са твърде опасни поради хайдути, които се срещат там ежечасно и са съвсем чести до такава степен, че един ден преди нашето преминаване през това място те бяха нападнали намиращите се там пандури, но със загуба.

. . .Оттам стигнахме село, наречено Вазилита Капълъкьой[2]. Там се преминава през врата, единствена останала от развалините на древна крепост, която е била убежище на един хайдутски вожд.

. . .Ние преминахме оттатък и след като вървяхме дълго време покрай река Мариза по много опасен път, видяхме на другия бряг на реката голямото градче, наречено Харманли — макар и на три мили от нас с изглед на много висока и много красива на вид нова джамия. После, без да спрем, продължихме пътя си в голям тръс и понякога в силен галоп. Изморени въпреки закъснението от дългия [път] и извънредно досадната леност на господаря Молла, пристигнахме през гори, доста опасни поради разбойници, но по много хубав път, придружени само от Ахмед ага Белградли (много богат човек и също като нас отегчен от моллата) в голямото градче, назовано Мустафа паша Кюпрюлю или Моста на Паша Кьопрюсю.[3]

(Из пътеписа на Кикле — 1658 г.)

Les voyages de M. Quiclet à Constantinople par terre, enrichis d'annotations par le sieur P. L M. A. Paris, 1664, p. 134, 139.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Куновица, западно от гр. Бела паланка, Югославия.

[2] С. Долна Василица с „Трояновите врата" (П. Делирадев, Принос към историческата география на Тракия, II, С., 1953, с. 342—343).

[3] Свиленград.

136

ИЗПРАЩА СЕ ДВОРЦОВИЯТ АГА АЛИ, ЗА ДА ОРГАНИЗИРА ПРЕСЛЕДВАНЕТО НА ХАЙДУТИТЕ

[*1658—1659 година*]

Гордост между подобните и равните вилаетски аяни, намиращи се в каза Манастир и другия народ. Съобщава ви се следното:

Във вашите краища се събират разбойници, въпреки че това е забранено. [Разбойниците] приписват чрез лъжесвидетел много дела на онези, които не се присъединяват към тях. Те вършат смут и бунт и правят злосторства и нападения. Поради това дойдоха да се оплачат при Високата ми порта. За да се отклони този случай, щом пристигна височайшата заповед, се написа буюрултия, определи се и бе изпратен за мубашир примерът между подобните и равните, един от нашите аги — Али ага, да се увеличи добродетелта му.

Щом пристигне, необходимо е според високославния ферман споменатият мубашир да залови тези разбойници, да извърши издирването според шериата и ако са верни обвиненията против тези (т. е. харамиите), да се гонят. Освен това да не позволите противно на свещения шериат да се върши злосторство спрямо никого, нито спрямо бедната рая. Във връзка с това да внимавате. Да не проявите небрежност и слабост, защото след това ще се разкайвате.

На 28 от 1069 г. [1658—1659 г.].

ТДАА, II, № 29, с. 27.

137

ГАРАНЦИЯ, ЧЕ ОПРЕДЕЛЕНИ ЛИЦА НЕ СА ХАЙДУТИ

[*1661 година*]

Причината да се напише този документ е следната:

Много хора от село Букова гарантират пред височайшия съд лично за неверниците Стойко Дойран и Георго Лагор от споменатото село, че те не са показали бунт и разбойнически действия. Това се записа.

[1661 г.]

[Свидетели]: предишните

ТДАА, II, № 36, с. 30.

138

ДЕРВЕНТДЖИЙСКОТО СЕЛО ГЯВАТО ОСВОБОДЕНО ОТ ЗАДЪЛЖЕНИЕТО ДА ПЛАЩА ИЗДРЪЖКА НА МАРТОЛОСИ СРЕЩУ ХАЙДУТИ

[*1661 година*]

Причината да се напише този документ е следната:

Жителите на областта заявиха: „Жителите на Гяват отдавна са дервентджии и защищават тези краища. Ето защо досега от споменатото село не се взимат пари за мартолоси, които със знанието на вилаета са назначавани да преследват харамиите разбойници."

По искане това се записа.

[1661 г.]

[Свидетели]: предишните.

ТДАА, II, № 37, с. 31.

139

ИЗ ПЪТЕПИСИТЕ НА ЕВЛИЯ ЧЕЛЕБИ[1]

Втората половина на XVII век

Нишката крепост

...На крепостните стени стоят като за украшение набучени на копия хайдушки глави...

Evliya Çelebi Siyahatnamesi, V, Dersaadet, 1315, p. 363.

[Манастир[2] — 1661 г.]

...И безистенът е също така солиден. Но когато бяхме в този град, хайдутинът Байо и петстотин неверници дойдоха от планината Шипка с факли и безстрашно разбиха вратите на безистена, задигнаха разкошни тъкани [на стойност] 70 000 гроша и като [изразиха] задоволството си с топовни и пушечни изстрели, отидоха в равнината. И в такъв голям град не се намери никой да им възрази. Какво зрелище и малодушие![3]

Op. cit., V, p. 574.

Понеже в планините Шехшан[4] в околностите на касабата Наклбенд[5] пак бе хайдутинът, наречен Байо, който бе оплячкосал града Манастир, приходът (т. е. данъците) от селата в тези планини бе останал несъбран.

Аз, смиреният, като оставих всичките си придружители, само с един мой прислужник се метнах на коня и за два часа се изкачих в планината Шехшан.

Приключението на смирения

Видях да идва един неверник с гола сабя, който каза: „Бре, турчине, какво правиш из тия планини?" Аз, смиреният, отвърнах: „Дойдох при нашия приятел. Трябва да се срещна [с него]." Невейки пеша, навлезох в гъстата гора, минах отдясно и отляво сред верникът отиде и пак се върна, като каза: „Ела да идем!" Въроколо 500—600 неверници, въоръжени с къси копия, с по два-три

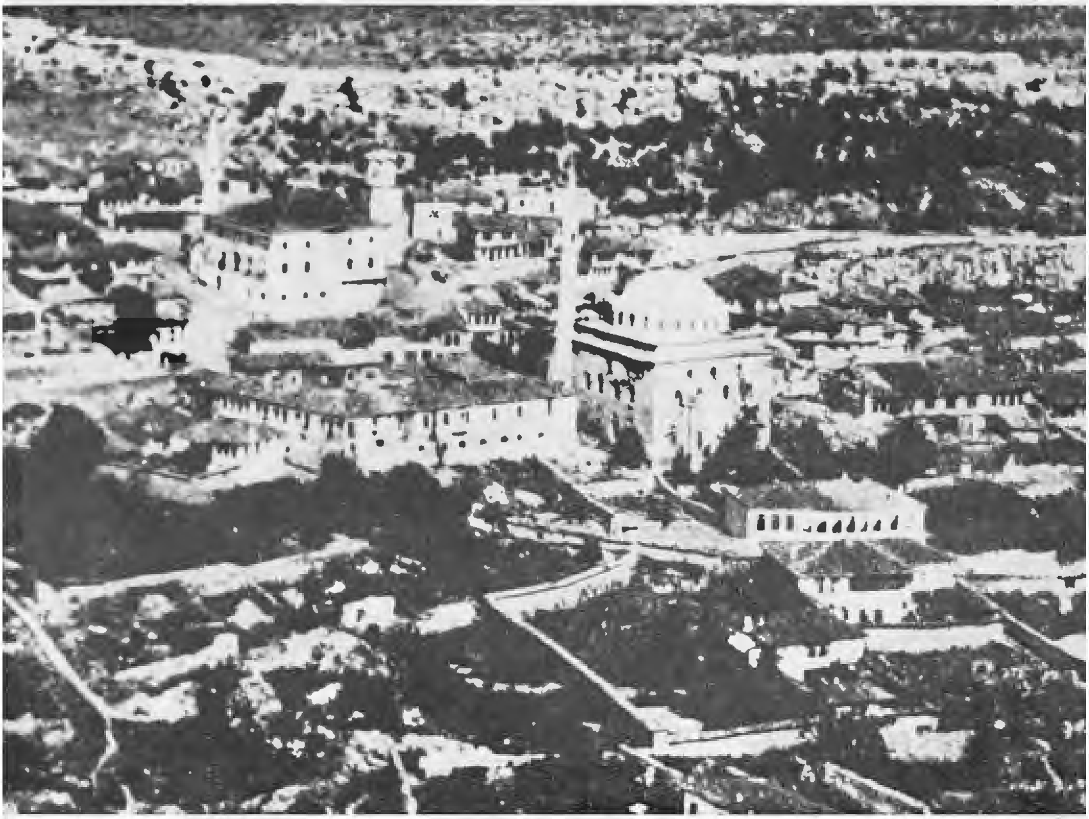

Велико Търново (старинна снимка)

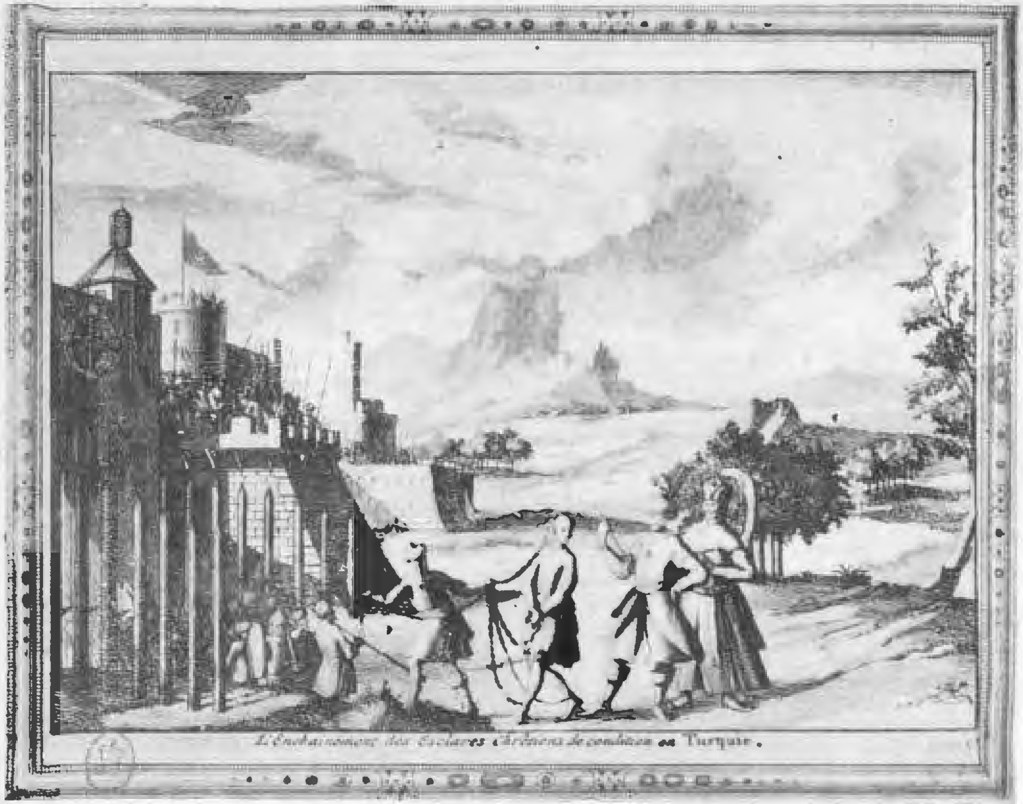
L'Enchaînement des Esclaves Chrétiens de condition en Turquie.

Турци водят роби с верига (старинна скица)

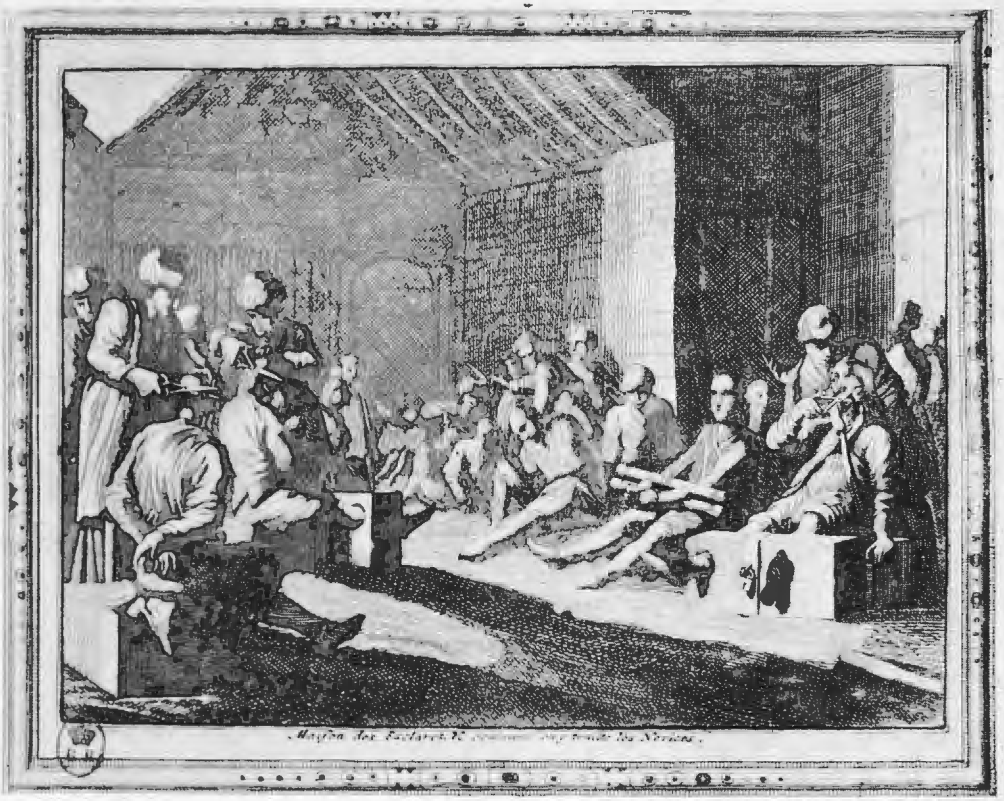

Робски пазар. Приковани роби
(Парижка национална библиотека)

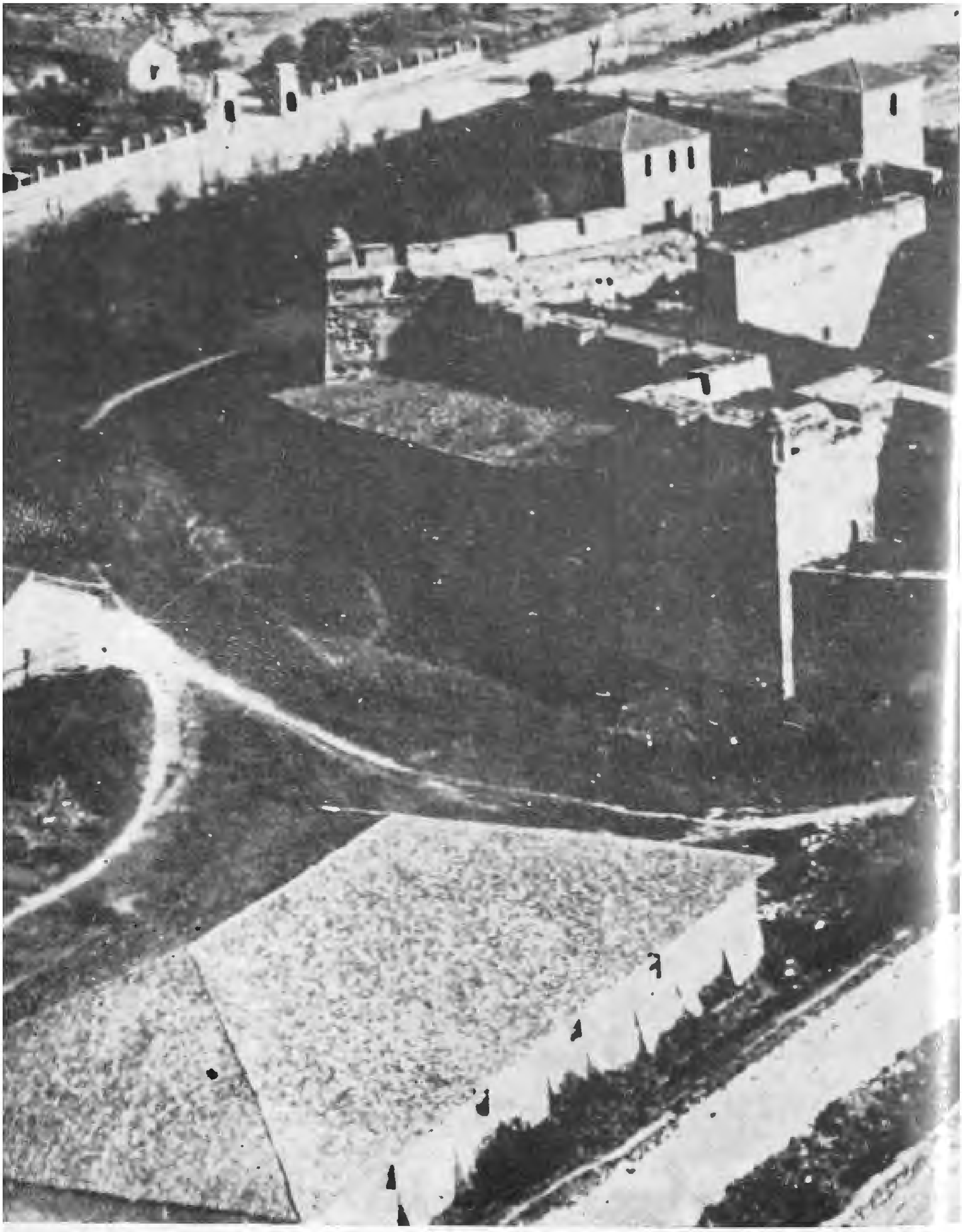

Видинската крепост (съвременна снимка)

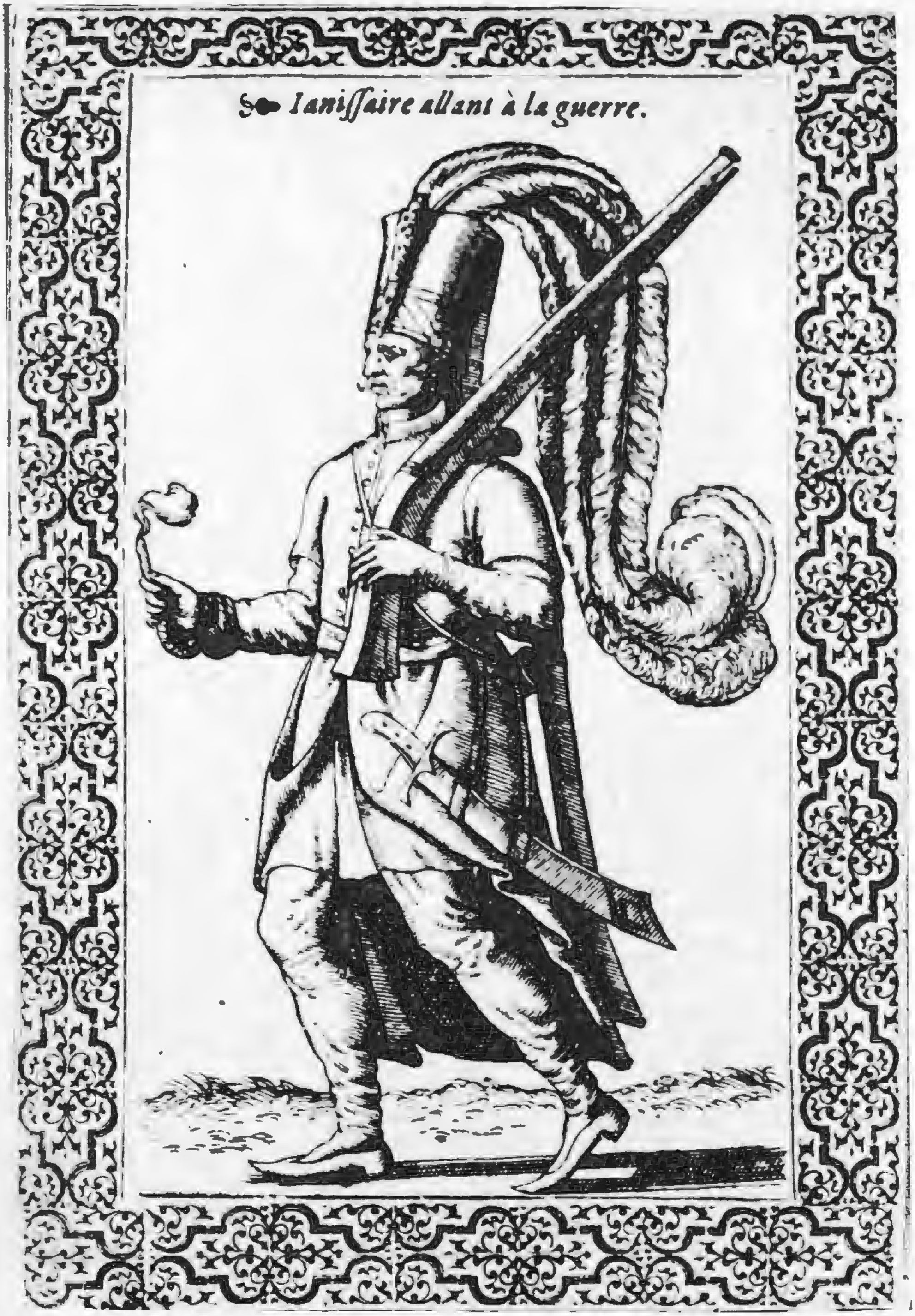
Ianiſſaire allant à la guerre.

Еничерин отива на война (по Н. дьо Николе — XVI в.)

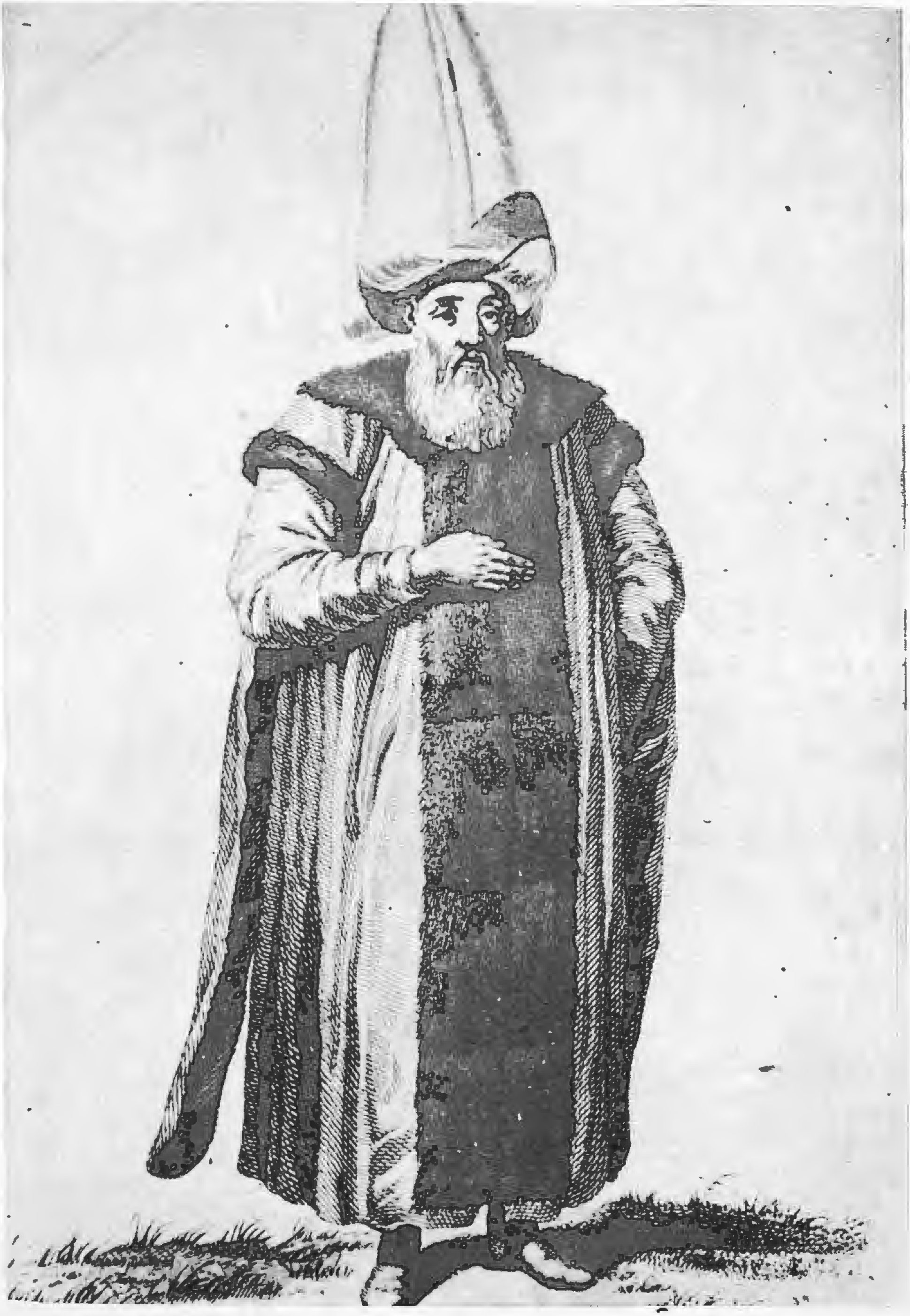

Турски паша (старинна скица)

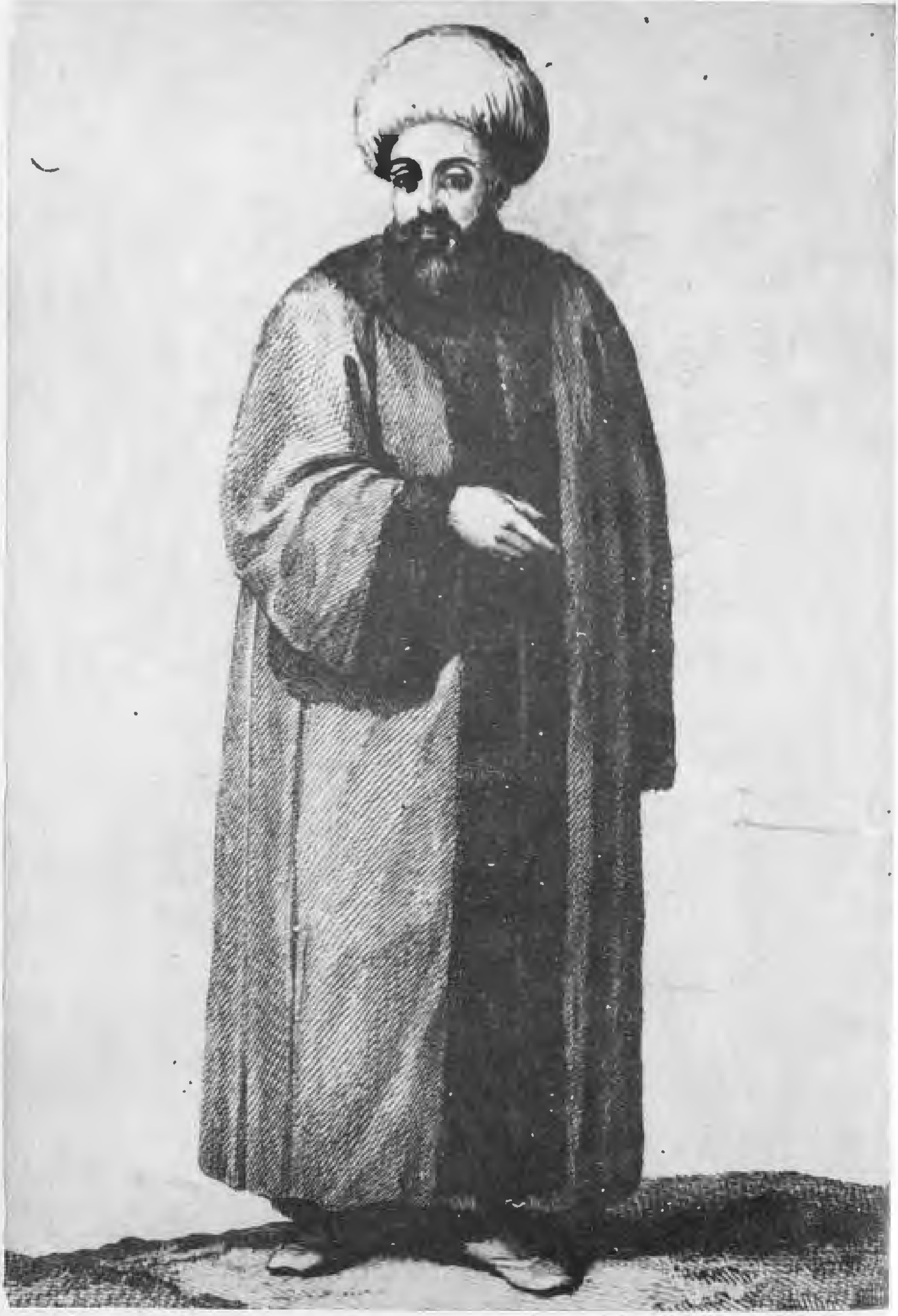

Турски кадия (старинна скица)

пищова и с хубави саби. От двете страни се приготовляваше кебап може би от 300 овце и свини. Стотина терзии крояха и шиеха чохата, взета от града Манастир и от панаира от Маскалур[6]. Като ги оглеждах, продължих напред. Един енергичен човек, гологлав, с червен елек и с бръсната брада скочи и каза: „Брей, човече, добре дошъл!“ Аз, смиреният, отвърнах: „Добре заварил, дойдох на драго сърце.“ „Абе, човече, как дойде в тия планини, без да се побоиш?“ „Аз съм смирен, идващият доброволно според Мохамедовата и Христова вяра, не умира. Но аз дойдох да умра. В селата на тези планини останаха за събиране три товара акчета от зехире бехà[7]. Кадията даде списък от съда. Ако Мелек Ахмед паша ме попита: „Къде е прихода ми?“, и аз кажа, че не съм го събрал, той ще попита *къде* е писмото от кадията. А кадията пък не дава писма. Пашата ще ме затвори и ще вземе от мен прихода от [хората] в тези планини. [За да спася] душата си от горчивини, сложих главата си в торбата и дойдох при вас. Каквото трябва да направиш, стори го. Ето и душата ми, ето и главата ми“ — рекох. „Ти нямаш вина — каза Байо. — Вина имат вашите кадии, те дават списъка. Кадиите и местните угнетители вършат безчинства над раята. Но ако е рекъл бог, трябва незабавно да убием този съдия за назидание на всички. . .“

Op. cit., V, p. 578—579.

Оттук (от Кратово, б. пр.), като вървяхме два часа, минахме през цветущи села с кули. Понеже из тези места българските хайдути са много, из селата има високи гевгирени кули с великолепни железни врати. Като продължихме напред, дойдохме в касабата Кочани. . . Тя спада към нахия Кратова и е хас на кюстендилския бей. Управител е субашията. Но и субашията даже е привърженик на хайдутите. . . Цялата рая открито се изявява като хайдутска.

Op. cit., VI, Dersaadet, 1318, p. 123

[На път от Казанлък през Шипка]

500 въоръжени мъже от онези ни настигнаха и тръгнаха срещу нас. Ние бяхме 36 души. Като минавахме всички през едно място, прекосихме го едни пеша, други на коне, казвайки: „Трябва да преминем благоразумно!“

Приключението на смирения

На половината път, изкачвайки се в тази планина около обяд в едно тясно мъчнодостъпно, каменливо и с хайдушки засади място, неприятелят ни обгради от две страни и в тази тясна клисура стреляхме едни върху други, хвърлихме се в ръкопашен бой и се сражавахме. На мястото не можеше да се действува с коне, не употребихме оръжие, а всички след това се спешихме и влязохме в такова сражение, че не е за разказване. Неприятелът бе многоброен. Като ни победиха, ние се разбягахме, разпръснати из горите. Но не отидохме далеч. Неприятелят не ни прогони, а щом се каза, да хванем най-напред конете, конете дойдоха право при нас и докато те скитаха, много наши бойци се впуснаха, хванаха конете и ги отведоха. Неприятелите откараха нашите хубави коне и други коне в планината и пред очите ни почнаха да си делят нашето имущество. Веднага щом се посъбрахме, рекохме помежду си: „Бре, юнаци, що да сторим, отидоха ни конете, отиде ни и имуществото.“

Като възлязохме на по-високите върхове над неприятеля, всички ведно стреляхме. А веднага затичаха надолу, изпосякохме ги всички. Спасихме всичките си богатства и освен дето избавихме главите си, взехме и 70 глави. Главно попадналите там хайдутски главатар и шестима [души] набихме на кол, подкарахме 40 пленници, взехме дрехите по труповете им, девет кобили и четири магарета с товар от вино и сухар. Намерихме в торбата на едно от магаретата две кисета с грошове. Сутринта ще да са ограбили в полите на планината някой керван и бяха дошли там да си поделят ограбеното. Щом ни видяха, ни оградиха, като си казаха — „ето удобен случай за плячка“. От нас загинаха четирма юнаци и четири коня. Деветнадесетина юнаци бяха ранени. Като слизахме надолу по склона с толкова плячка и с четиридесетте пленници, 80 бойци бешлии, метнали се на коне, навлязоха между нас и викаха: „Гледайте тези бунтовници! Гледайте тези неверници! Вие нападате селото. Вие унищожавате овчарите, които бяха с овцете по лятното пасище. Те са обвързани с държавното съкровище овчари. Дайте овцете, тук е хасът Кърова[8] на великия везир!“ И като се присъединиха към зависимите овчари, зананасяха удари с тояги и сопи върху много юнаци; разбиха даже главата на слугата, именуван Кязим. Аз, смиреният, се стъписах и колкото и да прикривах неприязнеността си, те все пак се размесиха с нас и взеха от ръцете ни няколко хайдути. Като излязохме от гората и дойдохме на един конски скок място, с едногласно викане „Аллах! Аллах!“ се нахвърлихме върху тях, а те побягнаха като вятър и си отидоха. Ние убихме хайдутите, които бяха с нас. Слизайки победоносно надолу по склона, стигнахме до Кърова, на брега на Янтра, което е хас на великия везир. Отседнахме с конете на една поляна при устието на прохода. Тутакси срещу нас дойде хасовият ага със селяните неверници. Те бяха 530 конници, а ние се приготвихме за сражение. Аз смиреният рекох: „Виж, аго, ако ти си ага на великия везир, то аз съм Евлия Челеби, ходжа на Ибрахим кетхуда. Сега като идем в поход, ще се оплачем от теб на Ибрахим кетхуда и на сина на Кьопрюлю. Що е това, което вършиш? Искаше учтиво да изтръгнеш от нас хайдутите ли? Е добре, ние убихме тези четиридесет хайдути. Дадохме толкова жертви в планината. Там имаше и толкова ранени измежду нас. Седем часа се сражавахме, а ти не само не ни дойде на помощ, а искаш с празен шум да отнемеш плячката. Подобава ли това на правоверните?" Като разговаряхме дълго така, между нас се вмесиха наиби, имами и много достойни за доверие слоеве и ни накараха да се помирим. Като пристигнахме, дадохме припасите си и ни купиха на двойна и тройна цена хайдутските пушки и секири, които бяхме разпродали помежду си. Всеки две дойдоха по шест гроша. А ние, щом превързахме раните си, починахме и конете ни си починаха. Минаващата оттам река Янтра тече на север от планината Шипка и се влива в Дунав недалеч от крепостта Нийболу.

Това село Кърова е хас на великите везири и има 700 български къщи, покрити с тръстика и керемиди, и 10—12 000 българи. Боже, прости, то е бунтовническо село и не могат да отседнат в него пет-десет души. Даже докато бяхме там, из къщите на някои имаше ужас и мъка, някои бяха като болни. Близките на хайдутите, които се биха с нас в планината, бяха в траур. В много къщи имаше болни, дошлите ранени. С една дума тия селяни разбойничествуваха из планината Шипка. Не се разквартируваха всред селяните 100—200 конници: не изпращаха безопасно насила настанените. С една дума, благоразумните да не отиват из тия планини, защото и лете, и зиме разбойниците [там] са много и защото, като дошъл един управник, не можал да се наложи на населението [понеже то се позовавало на това], че [там] е хас на великия [везир]... За отиването от Истанбул към Белград и София пътят, който прехвърля планината, е с 10 конака по-близък и изгоден. Но тия пътища са страшни и опасни. Оттам рано сутринта, яздейки, като натоварихме добитъка си и украсени с взетите от неприятеля тъпан, байраци с кръстове, много глави на върлини, си рекохме: „Да вървим към град Лофча."[9] Тутакси същият ага на Кърова се яви с един полк сбирщина и като рече: „Къде отнасяте тия глави, тъпани и байраци с кръстове" — ни нападна и уби един алай. Бойците се стекоха около нашия господин хасовия ага и заудряха него и подчинените му със секири и копачки, стана неописуем побой — нощта, в която ни сполетя това в споменатото село, всички разбойници не ни оставиха на мира и чак до сутринта ни държаха будни. Слава богу, ние им отмъстихме. След това откарахме стоките си и като вървяхме предпазливо от това злокобно село 6 часа на север, навлязохме в каза Селви[10] и отседнахме в село Русдере.[11] То е с 300 къщи, мюсюлманско село с джамия. Цялото население излезе да ни срещне и като видя тъпаните, главите и кръстовете, каза: „Добре сте ни дошли, бойци!" Разквартируваха ни по къщите. Като ни оказаха почит и уважение по татарски, веднага всички ние пристигнахме като пратеници да обясним в шериатския съд и разказахме за станалото. А те рекоха: „Вярно! Един ден ние отивахме там на сватба. Чухме отзвука от седемчасовата голяма битка. Избягалите от вас няколко ранени хайдути ни паднаха: имаме двама в село, а третият сега са изгорили ранен." Така засвидетелствува кадията и местното население. Като взехме от кадията изложение — оплакване за нашето положение, накарахме да се впише..., че хасовият ага е изкарал срещу нас войска. Получихме връчени хюджети и документи, изясняващи битката, и дадохме на кадията таксата от пет гроша...

Като ги минахме (няколко села, б. пр.), пристигнахме в крепостта Лофча... Най-сетне всички влязохме в този град Лофча с въоръжената група и особено с главите, байраците с кръстовете и тъпаните, отидохме като пратеници в шериатския съд и разказахме онова, което ни се случи. „Вярно, ние чухме — засвидетелствуваха те — как чудно сте се били. Нека свещената ви война е мощна. Бъдете щастливи! Вие освободихте яйлака Кумарбаз от това мръсно неверничество." Връчихме на управителя хюджети и илямите на кадията на Селви. Нека Аллах бъде щастлив, това бе учен, разумен и благороден кадия. Веднага направи изложение-оплакване за делата на този кадия с изрази и стил, които не могат да се опишат.

Господин кадията даде на всички ни с книжата жилища в града. „Те са отряд бойци, трябва да се окаже уважение на ония, които отиват на свещена война!" — обяви той на вилаетските аяни. Всички ние с книжата дойдохме по квартирите. Престояхме в този прекрасен град два дни, поддържахме връзки с аяните и знатните...

Op. cit., p. 158—164.

...Прехвърлихме Карадаг.[12] Спасявайки се от неверници хайдути, стигнахме в 12 часа в село Бане.[13] То е българско село с 1000 къщи и е зиамет.....

Op. cit., p. 104.

Поради многобройността на хайдутите из тези планини в този град (Петрич, б. пр.) не могат да живеят уважавани хора и тези краища не са толкова населени. Специално в 1062 г. (1651—1652 г.) нашият господар Мелек Ахмед паша и валията на светлия град София Кемали Халил ага извършиха лов на хайдути неверници из тия планини с 10 000 въоръжени раи. Улавяха ежедневно из тия планини по 40—50 . . . ., сърни и много зайци. Като ядяха кървави кебапи, ежедневно залавяха по 40—50 неверници с тъпаните и зурлите на хайдутите неверници. Заловените неверници бесеха на всеки ъгъл в касабата Петрич, в града Кюстендил, в касабата Дупниче[14], в града Самаков[15] и в града София.

Op. cit., VIII, Istanbul, 1928, p. 760.

(Около Лъгадинско.)

Населението на тези села носи отпечатъка на тревогите от харамиите, наречени хайдути, и от явните безчинства на турците.

Op. cit., VIII, p. 105.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Откъси от Евлия Челеби със същата тематика е обнародвал *П. Дървингов,* Евлня Челеби и западните български земи; сп. Славянска беседа, С., 1943; вж. и *А. Шопов,* Евлня Челеби, ПСп, XIII, С., 1901. За датировката на пътуването му срв. изд. на *H. Šabanović,* Evliya Čelebija Putopis, II. Sarajevo, 1957, p. 35 сл.

[2] Гр. Битоля.

[3] За датировката на това нападение вж. *А. Матковски,* Хайдутите в Македоння през първата половина на XVII в., ИИЗИ, XIV—XV, 1964, с. 204.

[4]—[6] Неуточненн.

[7] Задължителни натурални доставки от храни и др. за нуждите на армията във военно време. (Срв. *Б. Цветкова, Извънредни данъци. . .*)

[8] Габрово.

[9] Ловеч.

[10] Севлнево.

[11] Русдере — неуточнено.

[12] Карадаг — Източна Средна гора, наричана н Караджадаг. Така се нарекла и нахнята, югонзточно от тази планина с център Аджар, сега с. Свежен, Пловдивски окр.

[13] С. Баня, Карловско. В документа от XVI в. е отбелязано като Бане- н Сушиче, с друго име Илидже, нахня Гьопса, каза Филибе.

[14] Дупница.

[15] Самоков.

140

СЪДЕБЕН ПРОТОКОЛ ЗА ДЕЙСТВИЯТА НА ХАЙДУТИНА ПРОДАН ОТ С. КАРАБУНИЦА И ДРУЖИНАТА МУ

18 юни 1662 година

Със съдействието на свещения шериат и с мнението на всички аяни, първенци, заими, тимариоти и субаши от споменатата каза неверникът Рале е определен за мартолосбашия, за да залавя и докарва в шериатския съд харамиите разбойници, появили се около каза Манастир.

В свещения шериатски съд, който изисква почит, присъстват Рале и други войници, които докараха неверника Продан, син на Атанас от село Карабуниче[1], спадащо към каза Кърчова, и изложиха против него публично оплакване.

Споменатият разбойник, неверникът Продан, е действувал денем и нощем с харамии разбойници. Той нападал много къщи в споменатата каза, както и в други кази, и проливал кръвта на пътниците. Специално десет дни преди датата на този документ, като минавал със седемдесет харамии през нахия Манастир, ограбил багажа на пътниците, които ги заловиха. Искаме да се разпита и да се накаже според свещения шериат.

На въпроса последва отказ. Тогава от споменатите се поиска доказателство, отговарящо на думите им. За свидетелски показания присъствува в шериатския съд справедливият мюсюлманин Мехмед, син на Хасан, който при разпит отговори: „Вярно, вършех работата си в споменатата нахия. Щом дойдох близо до село Тимур Хисар, се появи споменатият разбойник Продан с харамии разбойници. Обкръжиха ме от всички страни и ме хванаха с намерение да ме убият. Ако неверниците от споменатото село не ми бяха оказали помощ, сигур щяха да ме убият."

Халил чауш Абдул Керим Челеби, забитът, срещу когото се оплаква Мехмед бей, Давуд Челеби, син на Кенан, всички жители на града Манастир, присъствуващи във вилаетския съд, съобщили, че ияните, първенците и останалите от каза Кърчова, щом узнали, че е заловен споменатият разбойник, за да не стане грешка, изпратили доверено лице, познаващо лично споменатия разбойник. Щом го видял, съобщил им, че споменатият разбойник е този, когото познават жителите на споменатата каза.

Всички хора потвърдили.

Споменатият Продан е разбойник. Винаги с харамии разбойници е нападал къщи и ограбвал много пътници. Мъчи се да прави бунт на земята. Необходимо е да се премахне. Ние сме свидетели и свидетелствуваме. Също така ние сме свидетели и от името на жителите [каза Кърчова], които ни обвързаха с думите: „На съответното място свидетелствувайте и от наше име." Затова ние свидетелствуваме така, както е записано."

Нямаше как да се отрича. Споменатият разбойник доброволно призна в свещения шериатски съд, че се движел с харамии разбойници и грабел.

По искане станалото се записа и се предаде на Мусли ага, забит в споменатия град, за да действува според изложеното.

Това се случи и се записа в началото на свещения месец зилкаде, 1072 г. (18. VI. 1662 г.).

Свидетели: Хасан ага — син на Сюлейман ага, Мехмед ага — жител на каза Пирлепе, Мусли ага — син на Махмуд бей, Хаджи Мустафа — бояджия, съдебен разсилен Илиас, съдебен разсилен Юсуф.

ТДАА, II, № 40, с. 32—33.

---

[1] С. Карабуница, Кичевско, Македоиия.

141

ЗА ДЕЙСТВИЯТА НА ХАЙДУТИНА БРАЯН ОТ С. ЗЛОКУКЯНИ

18 юни 1662 година

Причината да се напише този документ е следната:

Имамът Хъдър Челеби, упълномощен от Челеби Мехмед, жител на град Манастир, и чието пълномощие по долупоменатата жалба е потвърдено по законен начин, присъствува в съда и подаде оплакване против разбойника Браян, който денем и нощем се движел с харамии разбойници и е неверник от селото Злокукян.

„Споменатият разбойник нападна нощем къщата на споменатия Мехмед ага. Открадна две овце и някои предмети. Но в момента, когато искаше да извърши убийство, съседите разбраха и той избяга. Искам да се разпита и да се осъществи правдата.“

При разпита последва отричане.

Тогава от споменатия Хъдър Челеби бе поискано по-добро доказателство за думите му.

За свидетелствуване присъствуват в шериатския съд справедливите мюсюлмани: гордостта между кадиите Хасан ефенди и Мехмед Челеби, син на Абдулменан. При проверка отговориха:

„Вярно, стана известно, че овцете, които споменатият разбойник задигна, ги е закарал в обора на Агзи Ачикбейзаде, където живееше по това време. Щом бяха изпратени хора от страна на шериатския съд, бяха намерени някои предмети, които бе ограбил, намериха се месо и масло, закопани навътре в обора, гдето ги бе укрил. Ние сме свидетели и свидетелствуваме, че [тогава] споменатият разбойник призна кражбата си в наше присъствие.“

В шериатския съд присъствуваха много хора, за да се обследва поведението на споменатия разбойник, а от справедливите мюсюлмани — Хъдър Кетхудазаде Ахмед ага, Халил чауш и забитът на споменатото село, които присъствено заявиха:

„Още преди това споменатият неверник с други харамии разбойници нападна чифлика на Мустафа Челеби от село Ефляхче-и Кючук. Уби двама-трима души. Нощем нападна овощната градина на Осман бей, която се намира край споменатия град, и уби неверника, който бе в градината. Ограби намиращите се там вещи. С една дума, споменатият разбойник се мъчи да прави бунт на земята. Ние сме свидетели и свидетелствуваме, че е необходимо на всяка цена да бъде премахнат.“

Щом се приеха условията на свидетелствуването, по искане станалото се записа. [Браян] бе предаден в ръцете на Мусли ага, който е забит в споменатия град, за да действува според изложеното.

Написа се на споменатата дата (18. VI. 1662 г.).

Свидетели: Абдулкерим Челеби, Омер Челеби — подведомствен на Мехмед ага, Илиас — съдебен разсилен, Юсуф — съдебен разсилен.

ТДАА, II, № 41, с. 33—34.

142

ЗАМОЖНИ БЪЛГАРИ ПОВДИГАТ ОБВИНЕНИЕ СРЕЩУ ХАЙДУТСКИЯ БАЙРАКТАР НИКЛЕ СКОКЛЕВ ОТ БУКОВО

21 септември 1662 година

Причината да се напише този документ е следната:

Никола, син на Стоян, причината за написването на този документ, Димо, Кочо и Велко, неверници от село Нижепол[1], присъствуващи във височайшия съд, се потъжиха срещу разбойниците, които проливат кръвта на пътниците — [срещу] Никле, син на Скокле, който е бил байрактар и се е проявил като харамия разбойник от село Буково, мартолоса Нестор, жител на село Дихово, Стойно от село Секиране[2], Велче, син на Божан, Петко, син на Стоян от село Мал Герман[3], спадащо към каза Преспа.

Споменатите разбойници в събота вечер на 24 от благополучния сафар от датата на този документ нападнаха къщите ни заедно с присъединилите се към тях повече от десет харамии разбойници, които се намират в споменатото село. Ние избягахме, а заловиха жените ни. За да открият скъпоценностите ни, горяха им с огън гърдите. Като ги изтезаваха, задигнаха вещи, нещо от облеклото, четири чифта сребърни обеци, които се намериха [там] и други сребърни вещи, употребявани от жените ни. Ако не ни бе съобщено и не бяхме избягали в тъмнината на нощта и ако ни заловеха, сигурно щяха да ни убият всички. Искаме да бъдат разпитани и наказани според свещения шериат.

При разпита споменатите разбойници доброволно заявиха и признаха, че в споменатата нощ [нападнали] домовете на споменатите тъжители, намиращи се в казаното село, и като изтезавали с огън жените им, ограбили предмети, някои дрехи, които се намерили там, посочените четири [чифта] сребърни обеци и други сребърни неща, и че предметите, които ограбиха, останаха на съхранение у неверниците Петре, син на Алфо — соколар, жител на село Любойно[4], спадащо към каза Преспа, и при разбойника Божан, който бил съучастник при горенето и ограбването и бил овчар на Коджабейзаде. Някои ограбени сребърни предмети се намериха и при разбойника Никле, син на Скокле.

След като се доказа, [предметите] бяха предадени на споменатите тъжители. Също така доброволно признаха, че една година преди датата на този документ нападнали и чифлика на Коджабейзаде Мехмед Челеби в село Бериково[5], че ограбили някои предмети от споменатия Мехмед и от неговите аргати-неверници и че ги горили с огън.

Жителите на областта бяха разпитани за поведението на споменатите неверници Никле, син на Скокле, мартолоса Нестор, Стойо от село Секиране, Велче и Петко от село Герман и за избягалия Божан.

Много хора присъствуваха в шериатския съд като свидетели. Когато ги призоваха за свидетелствуване, те отговориха:

„Наистина, постоянна дейност на споменатите разбойници е да се движат с харамии разбойници, да нападат къщи и да убиват хора. Особено преди време нападнаха чифлика на споменатия Коджабейзаде Мехмед Челеби. Заловиха го, много го биха и това причини смъртта му. С една дума, споменатите разбойници се мъчат да правят бунт на земята. Ние сме свидетели и свидетелствуваме, че на всяка цена те трябва да бъдат премахнати. Понеже се взеха под внимание свидетелските им показания, се написа този документ, за да се действува според изложеното и да се предаде на Мусли ага, забит в споменатия град.

Написа се на седмия ден от благополучния месец сафар 1073 г. (21. IX. 1662 г.).

Свидетели: Ахмед ефенди — кадия, беят от Охрид, Хасан ефенди — кадия, Ахмед ефенди Мурадзаде, Осман ефенди — имам.

ТДАА, II, № 43, с. 35—36.

---

[1] С. Нижеполе, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония.
[2] С. Секирани, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония.
[3] С. Герман, дн. Агиос Германос, Костурско, Македония, Гърция.
[4] С. Любойно, общ. Ресен, окр. Охрид, Македония.
[5] С. Бериково, общ. Осломей, окр. Охрид, Македония.

143

БОРБАТА С ХАЙДУТИТЕ СЕ РАЗГАРЯ

21 юли 1663 година

Гордост между кадиите и съдниците, наши господа кадиите на Колоня[1], Гориче, Бихлища, Преспа, Хурпища, Населич, Манастир, Флорина, да се увеличи добродетелта им. След сърдечния поздрав им се съобщава следното.

В тези краища са се появили групи разбойници и харамии, чиито имена и отличителни черти са известни. Открито нахлуват в села, ограбват имота и храни и избиват много хора.

За тяхното положение бе съобщено в румилийския диван следното:

„Ако бунтовничествата не бъдат отстранени от вилаета, сигурно е, че ще се разбягаме от техните злочинства.“

Затова нека се събере много народ и на всяка цена да се заловят тези групи. Според шериата да се разкрият метежите и да се докажат. След като се потвърдят законно, да накажете ония, за които няма нужда да съобщите.

За да се възпрепятствуват разбойническите щети и да бъде спокойно положението в областта, по този повод се написа буюрултия и се определи и изпрати един от нашите аги, образец между ааяните и най-прославените — Айдън ага, да се увеличи славата му.

Щом пристигне, необходимо е хайдутите разбойници, които са в нашите кази и правят разбойничества и бунтове по селата и ограбват имоти и храна, ако се укрепят в някое място с цел да се спасят, тръгнете с войска или цивилни лица против тях.

Ако даде бог, на всяка цена да заловите групите харамии и разбойници. Бъдете предпазливи денем и нощем.

Който отсече главата на главатаря Нано и ако я донесе, решено е да бъде награден.

Щом се съобщи, че в тези краища е дошъл наследник на някое безправно убито лице, да се разгледат според закона жалбите му със съдействието на Айдън ага — да се увеличи славата му.

Осъществете правото и направете спрямо убийците необходимото по шериата.

Много да се пазите, ако противно на свещения шериат, вземете пари под предлог, че вършите обследване, или нападате и злочинствувате спрямо онези, които си гледат работата.

15 зилхидже 1073 г. (21. VII. 1663 г.).

ТДАА, II, № 44, с. 36.

---

[1] Неуточнено.

144

НАПАДНАТ ОТ ХАЙДУТИ ТУРЧИН ОСВОБОЖДАВА ОТ КРЪВНА ПЛАТА ЖИТЕЛИТЕ НА БИТОЛСКАТА МАХАЛА „БАЛИ ВОЙВОДА“

21—30 декември 1663 година

Причината да се напише преписът от този документ е следната: Осман телялът, Ахмед Мутафчията, Курд, син на Ахмед, носители на този документ, жители на махалата „Бали войвода“ от Манастир, и други жители от споменатата махала се обърнаха всички към шериатския съд, който изисква почит, и всеки поотделно заяви следното:

„Присъствуващият в този съд Абдуррахман, син на Али, жител на споменатата махала, като отивал да вземе брашно в полунощ от датата на този документ, близо до мястото, наречено „Бюлбюл каясъ“, намиращо се в синора между селата Братиндол[1] и Дихово, спадащи към споменатия град, се появили харамии. Били го с тояга по главата. Освен дето го ранили, но му взели и един катър. Искаме да се извърши оглед от съда и да се опише положението, да се запише неговата декларация и да се даде потвърждение.“

Наистина главата на споменатия Абдуррахман бе прегледана от свещения шериатски съд. При прегледа се установи, че той е ранен с тояга в главата. На въпроса, кой го е ранил, споменатият Абдуррахман заяви така:

„В полунощ от датата на този документ, като отивах за брашно, на споменатото място се появиха харамии. Биха ме с тояга по главата. Освен дето ме раниха, но ми взеха и един катър. Ето защо, ако умра от тази рана, относно кръвната плата нямам никакво оплакване против никого от жителите на споменатата махала.“

Гореспоменатите лица потвърдиха лично декларацията, направена от споменатия Абдуррахман, както е обяснено горе.

Написа се този документ от страна на шериатския съд за оправдаване на жителите от споменатата махала и се връчи на искащия го, за да го използува при нужда.

Написа се през последните десет дни на джемази юл-евел, 1074 г. (21—30. XII. 1663 г.).

Свидетели: гордост на кадиите Хасан ефенди, Синан Челеби, син на Мустафа ефенди, Ахмед ефенди Мурадзаде, писар на документите: Хаджи Ахмед.

ТДАА. II. № 45, с. 36—37.

---

[1] С. Братиндол, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония.

145

ХАЙДУТИ СЕ УКРИВАТ В ХАСОВИ И ДРУГИ ВЛАДЕНИЯ

2—11 октомври 1664 година

Образец между учените, търсещи истината.

Шериатските наиби в казите Русчук[1] и Кьопрюлю, да се увеличи добродетелта им.

Гордост между кадиите и съдниците, извор на добродетел и слово, кадиите на Магалкара[2] и . . . . [3], да се увеличи достойнството им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното:

Старейшината в султанските градини Мехмед, образец между подобните и равните си, да се увеличи мощта му, съобщи при височайшите двери, че бил определен и пристигнал с моята свещена заповед да открива и залавя разбойниците, харамиите и крадците, които се появиха из вашите кази.

Щом започнал да ги преследва [се разбрало], че не е възможно да се заловят харамиите и крадците, понеже войводите на султанските и везирските хасове, мютеселимите[4] на миримираните и беят на циганите от онези области казват: „Нашите села са привилегировани и не ти ги даваме харамиите и крадците, които са се появили. И в техните полета всеки ден се намират [все повече] хора.

Понеже молеше за моя султанска заповед, по този повод [се нарежда] на мубашира Мехмед устà на всяка цена да ги издири и според закона да залови разбойниците, харамиите и крадците, където и да се намират те.

Посоченият мубашир да ги залавя, а от страна на войводите на султанските и везирските хасове, мютеселимите на миримираните и бея на циганите никой да не се вмесва противно на свещения шериат.

Никой да не действува противно на султанската заповед и противно на шериата и кадиите.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се през средните десет дни на месеца реби юл-евел, 1075 г. (2—11. X. 1664 г.).

ТДАА, II, № 57, с. 45—46.

---

[1] Русе.

[2] Малкара, Изт. Тракия, Турция.

[3] Не е отбелязано в текста.

[4] Управител на град, заместник-началник на вилает или санджак и местен събирач на данъци (*Gibb-Bowen*, op. cit., I, I, p. 255, 257).

146

ФЕРМАН ЗА ИЗВЪНРЕДНАТА МИСИЯ НА МУБАШИРА МЕХМЕД УСТА ПО ПРЕСЛЕДВАНЕТО НА ХАЙДУТИТЕ

24 януари 1665 година

Най-способният между мюсюлманските кадии, най-добър от управниците на правоверните, рудник на добродетел и на положително знание, приемник на знанията на пророците и на небесните пратеници, доказателство на истината за всички хора, отличен с многото милости на всемогъщия цар, наший господин кадията на Селяник, да се увеличи добродетелта му.

Гордост между кадиите и съдниците, извор на добродетел и слово, кадиите на Караферия, Сируз, Зъхна, Мелник[1], Гюмюлджина[2] и Тимур Хисар.

Кадиите в санджаците Силистра и Нийболу[3], които се намират във вилаета Румили, да се увеличи добродетелта им. Щом пристигне височайшият императорски знак, да се знае следното.

Образецът между подобните и равните Мехмед, старейшина на султанските бостанджии, да се увеличи мощта му, съобщи до моите височайши двери:

„Определен съм със свещена заповед да преследвам и залавям разбойниците по пътищата, харамиите и крадците, появили се из посочените кадълъци. Между това след като според шериата се направи хюджет [за имотите] на харамиите и крадците, които заловиx, войводите и селските забити казаха: „Това са наши имоти", и взимат и заграбват всичко, което тези крадци притежават. По този повод искам да се издаде свещена заповед, за да не се меса никой в имуществото на харамиите и крадците, които залових."

Затова бе издаден мой ферман.

Ако тези харамии и крадци имат собствен имот, той да се даде според шериата на техните наследници; а ако нямат [наследници], да остане за [султанското] седалище в Едирне.

Заповядвам!

Щом пристигне с моето свещено решение, действувайте според моята свещена заповед, издадена по този повод.

Ако харамиите и крадците, които са заловени в кадълъците, гдето със свещена заповед бил определен да ги преследва и залавя споменатият Мехмед уста, притежават свои собствени имоти, според свещения шериат да се дадат наследствата им на техните наследници. Ако няма наследници, да се изпратят в седалището на Едирне. Да се стараете много да не се вмесва друго лице противно на свещената заповед и много да се пазите да не извършвате злосторства спрямо някого противно на свещения шериат.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се на седмия ден от свещения месец реджеб, 1075 г. (24. I. 1665 г.).

Пристигна при нас в началото на зилкаде, 1075 г. (16. V. 1665 г.)
В резиденцията на добре защитения Едирне.

ТДАА, II, № 58, с. 46—47.

---

[1] Гр. Мелник.

[2] Районът на гр. Гюмюрджина, Гърция.

[3] Никопол.

147

ПОЛ РИКО СЪОБЩАВА ЗА ХАЙДУТСКИ ДРУЖИНИ ОКОЛО ТРАЯНОВИТЕ ВРАТА

1665 година

Това място (Траяновите врата, б. пр.) е много удобно за друмските разбойници, които имат там пещери и толкова устойчиви скривалища, че се надсмиват над всички войскови части, изпратени срещу тях, за да ги прогонят оттам. На върха на тази планина има едно българско село. . .[2]

Хайдутите, както ги нарича простолюдието, идват [там] често в голям брой откъм Трансилвания, Молдавия, Унгария и другаде, за да ограбват пътниците, които убиват с пушки или премазват с големи камъни, като ги изтъркулвали върху тях от върха на планините. Поради това и най-големите кервани дори не са защитени от нападенията им. Казаха ми, че в един от тези проходи, защото там има множество [такива] по пътя от Белград, осемнадесет разбойници са убили по такъв начин триста души търговци и са им взели всичките пари и товари.

P. Ricaut, Histoire de l'état présent de l'Empire Ottoman, Paris, 1670, p. 647, 648.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Секретар на английския посланик лорд Виншелзей по време на Чарлз II прекарал няколко години и опознал добре вътрешното състояние на империята при султан Мехмед IV (срв. бел. за него у *Хр. Кесяков,* Стари пътувания през България, III, Рико, СбНУ, VI, 1891, с. 167—168).

[2] Това е несъмнено с. Долна Василица, Пазарджишки окр.

148

ХАЙДУТИ НАПАДАТ ЕВРЕЙСКИ ТЪРГОВЦИ

17—26 октомври 1668 година

Гордост на кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, кадии на Флорина, Кесторие, Манастир, Охри, Джума и Пирлепе, да се увеличи добродетелта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Евреите търговци, жители на каза Кесторие, връчиха изложение до височайшите двери, че като отивали по търговия на пазара в Аласоня[1], щом спрели близо до чешмата, при която отсядат пътниците, в селото Дебри[2], спадащо към каза Флорина, ги нападнали петнадесет хайдути разбойници. Като убили някои от тях, а други ранили, ограбили цялото им имущество и храни и по двама-трима избягали из вашите кази. Съобщи се, че извършват големи бунтове и нападения. Ето защо по този повод измолиха моята свещена заповед да бъде разгледан случаят на основание на шериата и да се осъществи правото.

По този повод има моя заповед да се внимава да не нападате никого противно на свещения шериат, а на самото място да се разгледа по шериата и се осъществи правото. Заповядвам, щом пристигне с моята свещена заповед един от заслужилите и пример между подобните и равните Кара Язаджи Али, да се увеличи мощта му, да действувате според моя високославен ферман, издаден по този случай.

Също така, ако във вашите кази се намери някой от споменатите бунтовници, да се залови на всяка цена със съдействието на споменатия мубашир и всеки поотделно да бъде докаран в шериатския меджлис. Ако отсъствуват, да бъдат намерени онези, които трябва да се издирят според закона, и да бъдат издирени и да бъдат доведени. Нека бъде съобщено необходимото. Ако случаят е бил разгледан преди, но не е било взето решение, да го разгледате пак и да проведете разследване точно според правото и правдата. Ако е така, както ни е съобщено, в такъв случай постъпете според истинския шериат. Също така след потвърждението да се реши за ограбените храни и имот и да им се върне без остатък. Ако е нужно да се съобщи за споменатите разбойници, пишете, изпратете до височайшите двери преписите от сиджилите за делата, които са доказани според шериата. Накрая действувайте с тях според моя свещен ферман, издаден по този случай, и никой да не действува противно на султанската ми заповед. [Да не позволите] пак да дойде моя свещена заповед по споменатия случай или пък да се оплакват, а да се старaете.

Не позволявайте по този повод да се върши всеобщо разследване или да се досажда някому противно на свещения шериат. Така да знаете и да вярвате в свещения знак.

Написа се през средните десет дни на месеца джемази юл-евел 1079 г. (17—26. X. 1668 г.).

Пристигна при нас на 10 джемази юл-ахър 1079 г. (15. XI. 1668 г.).

В резиденцията на Йени Шехир.

ТДАА, II, № 53, с. 42—43.

---

[1] Гр. Еласон, Тесалия, Гърция.

[2] Вероятно с. Дебрец, дн. Анарахи, Кайлярско, Гърция.

149

ИЗПРАЩА СЕ БОСТАНДЖИЙСКИЯТ НАЧАЛНИК МЕХМЕД, ЗА ДА СЕ ПРЕДПРИЕМЕ ВСЕОБЩА ОФАНЗИВА ПРОТИВ ХАЙДУТИТЕ

6 ноември — 4 декември 1668 година

Гордост между кадиите и съдниците, извор на добродетел и слово, кадиите, намиращи се в санджаците Селяник, София, Кюстендил, Юскюп, Тирхала[1], Яние[2], Карл̀ылй[3] и Лепанто, да се увеличи добродетелта им.

Гордост между подобните и еднаквите си мютеселими, кетхудаерлери, еничерски сердари, забити на хасовете, субаши, вилаетски аяни и други служебни лица, които се намират в посочената каза, да се увеличи мощта им.

Щом пристигне документът, снабден с императорски знак, да се знае следното:

Узна се, че в някои места на посочените санджаци са се появили бунтовници разбойници и хайдути. Затова бе определен един от старейшините на бостанджиите Мехмед уста, образец между подобните и равните, да се увеличи мощта му, за да залавя тези бунтовници и да ги наказва според шериата.

Ако се появят бунтовници или хайдути на което и да е място, да се поставите под командата на споменатия, заедно да ги заловите и да се погрижите да бъдат наказани според шериата. Въздържайте се от злосторства и нападения на лица противно на свещения шериат.

По този повод бе издаден мой високославен ферман. Заповядвам! Щом пристигне с моето свещено решение, да действувате на основание на моя високославен ферман, издаден по този случай.

Ако се открият бунтовници или хайдути, където и да е, поставете се под командата на споменатия, заедно да ги заловите и да се погрижите да бъдат наказани според шериата.

Ако се разбере, че по този повод противно на свещения шериат взимате пари или извършвате злосторства и нападения, от омраза или фанатизъм към онези, които си гледат работата и ако не изоставите суровата алчност, ще се счита за ваша небрежност и ще бъдете отговорни и мъмрени.

Реши се да бъдат наказани онези, които закрилят бунтовниците.

С оглед на това да не закъснеете нито минута при изпълнението на високото съдържание на свещената ми заповед. Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се на джемази юл-ахър, 1079 (6. XI—4. XII. 1668 г.).

Пристигна при нас на 20 шевал, 1079 г. (23. III. 1669 г.).

ТДАА, II, № 56, с. 45.

[1] Гр. Трикала, Гърция.
[2] Гр. Янина, Гърция.
[3] Неуточнено.

150

НАЗНАЧЕН Е МЕХМЕД АГА ДА ПРЕСЛЕДВА СМУТИТЕЛИТЕ И ДА СЪБИРА „КРЪВНИНА“

3 февруари 1669 година

Символи на шериата, господа прославени кадии на Манастир, Кьопрюлю, Неврокоп, Пирлепе и Флорина. Щом бяха поднесени много поздрави и чисти, бисерни молитви, им се съобщава следното:

Написа се заповед, определи се и се изпрати един от нашите хора и образец между подобните и равните си Мехмед ага, да се увеличи мощта му, с разрешение на шериатския съд да проведе разследване за обичайните данъци и кръвнина, които се полагат на румилийския миримиран и са от казата ви, вие, символи на правдата.

Щом пристигне, надяваме се за следното: ако е станало убийство из вашите кази, според свещената заповед и със съдействието на споменатия мубашир да се извърши разследването на самото място. Ако убиецът отсъствува или е побягнал, да се издирят онези, които са необходими според шериата, и ако досега работата не е разгледана според шериата, да се разгледа според правото и правдата.

След като се разкрие и потвърди злочинството на убиеца, изпълнете спрямо него необходимото според шериата със съдействието на споменатия мубашир, а този мубашир да събере обичайните данъци, които се полагат на негово височество нашия господин щастливия паша — румилийския миримиран. Ако не е възможно там да се осъществи правото, споменатият убиец и преписът от сиджилите да се предадат на посочения мубашир и да ги изпратите в румилийския диван. Да не позволите да се извърши злочинство по този повод спрямо бедната рая.

Поздрав.

2 рамазан, 1079 г. (3. II. 1669 г.).

Мехмед, каймакам на миримирана на румилийския вилает.

ТДАА, II, № 54, с. 43—44.

151

ХАЙДУТИ НАПАДАТ ДОМА НА ЗАМОЖЕН БЪЛГАРИН

22 февруари — 3 март 1669 година

Образец между кадиите и съдниците, извор на добродетел и слово, наший господин кадията на Флорина, да се увеличи добродетелта му, образец между подобните и равните си, Кара Мехмед, един от началниците на султанските бостанджии, да се увеличи мощта му. Щом пристигне документът, снабден с височайшия султански знак, да се знае следното:

Неверникът Яно, жител на село Борешнича, спадащо към споменатата каза, съобщи до височайшите двери, че неверниците Рале, Петко, Кирко и Йован, живущи в чифлика, наречен „Хасан агаоглу чифлиги“, който се намира в близост до споменатото село, събрали 45 хайдути разбойници и нападнали къщата му, ограбили цялото му имущество и храна и му взели 50 000 акчета. Изгорили майка му и неверникът Бабуша. Съобщи, че извършили много бунтове и разбойничества.

Понеже помоли за моето султанско решение по този повод, издаде се моя заповед [това] да се разгледа според шериата и да се осъществи правото.

Заповядвам, щом пристигне със свещената ми заповед, да доведете споменатите според моята заповед, издадена по този повод. Ако отсъствуват, да се издирят онези, които са необходими според шериата, и да бъдат докарани.

Ако споменатият случай не е разглеждан преди това, ако не се е взело решение и ако не са минали 15 години, постарайте се да се разгледа според правото и правдата.

Ако пък е, както е съобщено, в такъв случай постъпете според справедливия шериат.

Щом се потвърди и отсъди, ограбените имущества да се върнат на онези, които са се обърнали към шериатския [съд].

Щом се осъществи правото, ако е необходимо, да се съобщи и пише по онова, което е станало, и се [изпратят] преписите от сиджилите за работите, които са доказани против споменатите бунтовници.

Затова действувайте спрямо тях съгласно моята свещена заповед, която ще бъде издадена.

Осъществете правото и не позволявайте никому да се оправдава и да действува противно на моята султанска заповед и на свещения шериат.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се през последните десет дни на честития рамазан 1079 г. (22. II. — 3. III. 1669 г.).

От резиденцията в Йени Шехир.
Пристигна при нас на 15 шевал 1079 г. (18. III. 1669 г.).

ТДАА, II, № 55, с. 44.

152

СПАХИЯТА ОТ С. КЛАБУЧИЩЕ И ДР. ОБВИНЯВАТ В ХАЙДУТСКИ ПРОЯВИ МЕСТНИЯ СЕЛЯНИН НЕДЕЛКО

18—21 май 1669 година

Причината да се напише този документ е следната:

Ибрахим Чауш, спахия на село Клабучище, спадащо към каза Манастир, призова в свещения шериатски съд неверника Неделко, син на Михо, неверник от село Мойно[1], спадащо към каза Пирлепе, заселен в село Буф и докаран в съда със съдействието на вилаетския забит Ахмед ага, който поиска това да се запише, заяви и съобщи в негово присъствие:

„Споменатият неверник Неделко е харамия разбойник. Нападал е много къщи и грабел. Мъчи се да прави бунт на земята. Трябва да бъде премахнат. Той е разбойник. Искам да бъде разпитан и наказан."

При разпита последва отказ. Тогава бе поискано по-подходящо доказателство. В съда присъствуваха за свидетелски показания следните справедливи хора: Хюсеин, син на Хъдър, Юсуф, син на Ахмед, жители на село Вакъф Букри, Йорго Гордан и Раде Сърбан, неверници от споменатото село Клабучище. Когато бе поискано да свидетелствуват в присъствието на споменатия [Неделко], който отказваше, заявиха:

„Наистина споменатият Неделко е харамия, крадец, ятак на харамии и се мъчи да прави бунт на земята. Необходимо е да бъде премахнат. Ние сме свидетели и свидетелствуваме също, че е разбойник."

Като се разгледаха условията за приемане [на свидетелските показания], извършено бе свидетелствуване, основано на шериата, и понеже техните свидетелства се приеха, по искане станалото се записа, за да се връчи на искащия и се постъпи според шериата.

Това стана и се записа през средните десет дни на свещения зилхидже 1079 г. (12—21. V. 1669 г.).

[Свидетели]: Селим ага, Сюлейман Ходжазаде, Дедебалиобасъ, Реджеб, човек на Ахмед ага, Илиас, съдебен разсилен, и други присъствуващи.

ТДАА, II, № 51, с. 41.

---

[1] С. Мойно, общ. Тополчани, окр. Битоля, Македония.

153

ХАЙДУТИНЪТ МАРКО ОБВИНЕН, ЧЕ ОСКЪРБЯВА СУЛТАНА И ОСМАНСКАТА ВЛАСТ

22—31 май 1669 година

Улемите, хатибите, имамите от град Манастир и много други жители от областта, присъстващи в свещения шериатски съд, заявиха и изложиха следното:

Разбойникът Марко, неверник от село Боища[1], спадащо към каза Манастир, е отпреди петнадесет години ту хайдутин, ту сариджe[2]. Върши разбойничество и бунт и грубо оскърбява негово величество падишаха, покровител на света, улемите и всички мюсюлмани. Освен дето не плаща султанските данъци и джизието, подбужда [към това] и другите злосторници от раята. С извършване на много нередности стана причина да се забави събирането на данъците за 1079 г. (1668—1669 г.). Неотдавна Якуб ага, който събираше данъка нузул, се оплака от споменатия Марко.

За него пристигна и свещена заповед да бъде призован в съда. Искаме да се потвърди действителното положение в негово присъствие и да се извърши необходимото според шериата.

Когато вилаетският забит призова споменатия Марко в свещения шериатски меджлис, Ахмед ага, събирач на данъка нузул за 1078 г. (1667—1668 г.), пръв се оплака и заяви:

„Изпратих мои хора с писмо и свещена заповед. Когато го викнаха в съда, споменатият Марко с груби думи оскърбяваше свещения шериат, свещената заповед и мен."

Посоченият Марко заяви: „Оскърбявах ги, понеже бях пиян."

Справедливите мюсюлмани Хаджи Ибрахим, син на Хаджи Яхя, и подковачът Устад Осман заявиха:

„Ние сме свидетели и също така свидетелстваме, че споменатият Марко каза:

— Вие рушите нашите черкви, ние също ще рушим вашите джамии. Нашите свещеници са по-добри от вашите ходжи."

Хъфъзът Мехмед ефенди и Мехмед Халифе заявиха:

„Ние сме свидетели и също свидетелстваме, че чуваме от споменатия Марко оскърбителни думи, те са причина да бъде убит — те не могат да се изкажат, понеже съдържат обида на свещената слава на негово величество щастливия владетел на своето време — да се увековечи неговото управление със сигурност и безопасност."

Шейхът на хатибите Хюсеин ефенди, хатибът Мехмед ефенди, Мустафа Челеби, Осман ефенди, Ебу Бекир ефенди и Мустафа бей заявиха:

„Ние сме свидетели и също свидетелстваме, че неотдавна споменатият Марко бе сариджe на бунтовника Хасан паша. В наше присъствие призна, че направил много бунтове. Той е хайдутин и разбойник. Мъчи се да прави бунт. Нужно е да бъде премахнат.“

Щом бяха разгледани условията за приемане [на свидетелствата] и щом се извърши свидетелствуването, основано на шериата, и като се приеха техните свидетелства, този добър документ се написа за онова, което е истинно, за да се постъпи според шериата, и се връчи на споменатия забит.

Написа се през последните десет дни на зилхидже, 1079 (22—31. V. 1669 г.).

Свидетели на станалото: гордост на благородните кадии Дервиш Мехмед ефенди, Хаджи Хюсеин ефенди — хатиб, Кади Ибрахим Челеби — имам, Кенанзаде Челеби — имам, Кочулзаде Али Челеби, Хюсеин Челеби — чехлар, Абдулхани ефенди — хатиб, Хъдър ефенди — имам, Буризаде Осман челеби, Мустафа ефенди — хатиб, Табакзаде Ахмед ефенди — имам, Челебизаде Мехмед Челеби, Салих Челеби — имам, Рамадан ходжа и други присъствуващи.

ТДАА, II, № 52, с. 41—42.

---

[1] С. Боище, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония.
[2] Вид гражданска милиция.

154

СЪБИРАНЕ СУМИ ОТ РАЯТА В БИТОЛСКО ЗА ИЗДРЪЖКА НА МАРТОЛОСИ — ОХРАНА СРЕЩУ ХАЙДУТИТЕ

4—13 март 1670 година

Списък. За тази щастлива година е важно и необходимо да се назначи мартолос за защита на минаващите пътници от харамии разбойници, които се появиха в околностите на каза Манастир.

Според стария обичай в съгласие с всички вилаетски аяни, заими, тимариоти и със съдействието на раята за мартолосбашия бе назначен неверникът Михаило от с. Ислепча, спадащо към каза Манастир. Той ще събере четиридесет храбри и здрави мартолоси и, както е обяснено, ще служи от датата на този документ до Димитровден.

В замяна на тази служба ще бъдат разхвърляни 50 000 акчета между жителите на селата, спадащи към споменатата каза.

Мартолосбашията ще събира от неверническите ханета по четиридесет и две акчета, а от мюсюлманските села — както е определено и обяснено в списъка.

Написа се през последните десет дни от свещения мухарем 1081 г. (4—13. III. 1670 г.).

Това е споменатият списък, връчен на посочения за направените необходими разноски и разпределен с общо съдействие. Село Гяват[1] — 30 ханета, неверниците от града — две ханета, с. Лерче — 2 ханета, с. Свинище[2] — две ханета, с. Маловище[3] — 26 ханета, с. Сръпче-и кючук[4] — 6 ханета, с. Търново[5] — 6 ханета, с. Дихово — 3 ханета, с. Нижепол — 5 ханета, с. Брусник — 10 ханета, с. Велушина — 6 ханета, с. Остреч[6] — 4 ханета, с. Градешниче[7] — 10 ханета, с. Драгош[8] — 8 ханета, с. Ракова — 3 ханета, с. Опсирина — 3 ханета, с. Негочане[9] — 18 ханета, с. Орта Букри — 20 ханета, с. Букри паша[10] — 3 ханета, с. Вакъф Букри[11] — 7 ханета, с. Оптичар[12] — 31 ханета, с. Поздеш[13] — 2 ханета, с. Егри паша[14] — 11 ханета, с. Хращани — 3 ханета, с. Къркърина — 5 ханета, с. Кукуречан — 7 ханета, с. Чърна Бука[15] — 6 ханета, с. Змирнова[16] — 4 ханета, с. Стрезова[17] — 3 ханета, с. Обедник[18] — 4 ханета, с. Загорич — 4 ханета, с. Стругова[19] — 8 ханета, с. Ислепча — 12 ханета, с. Журче[20] — 13 ханета, с. Острилче[21] — 5 ханета, с. Прибилче — 12 ханета, с. Ново село[22], спадащо към Тимур Хисар — 1 хане, с. Зашле[23] — 6 ханета, с. Сопотниче — 11 ханета, с. Слоещниче — 10 ханета, с. Мренова[24] — 7 ханета, с. Вирова-и баля[25] — 6 ханета, с. Суха Гърло — 2 ханета, с. Карамане[26] — 13 ханета, с. Трън[27] — 12 ханета, с. Могила[28] — 20 ханета, с. Борешнича[29] — 8 ханета, с. Пресил — 21 ханета, с. Воднан — 5 ханета, с. Бела черкова[30] — 7 ханета, с. Обършани[31] — 3 ханета, с. Лознане — 10 ханета, с. Ношпал — 15 ханета, с. Паралова[32] — 4 ханета, с. Орехова[33] — 8 ханета, с. Врановче — 12 ханета, с. Лопатиче[34], спадащо към Морихово[35] — 6 ханета, с. Тепавче[36] — 10 ханета, с. Грумаз — 2 ханета, с. Трап[37] — 7 ханета, с. Гнеотин[38] — 15 ханета, с. Гопеш[39] — 6 ханета, с. Растопча[40] — 2 ханета, с. Пуста река — 2 ханета, с. Кажани[41] — 10 ханета, с. Чапари — 20 ханета, с. Ракитниче[42] — 3 ханета, с. Равна[43] — 5 ханета, с. Магарева — 28 ханета, с. Смилево[44] — 3 ханета, с. Кръсхор[45] — 3 ханета, с. Бистриче — 3 ханета, с. Халевани[46] — 7 ханета, с. Барешан — 25 ханета, с. Буф[47] — 6 ханета, с. Клабучище[48] — 14 ханета, с. Света Петка — 4 ханета, с. Злокукян — 2 ханета, с. Жабяни[49] — 16 ханета, с. Породин[50] — 6 ханета, с. Битуше — 10 ханета, с. Дупени[51] — едно хане, с. Лисолай — 18 ханета, с. Драгожане[52] — четири ханета, с. Секиране[52] — четири ханета, с. Лопатиче, спадащо към Тимур Хисар — 8 ханета, с. Чърновче[53] — 8 ханета, с. Суходол, спадащо към Тимур Хисар — две ханета, с. Летвиче[54] — 9 ханета, с. Единаковча[55] — две ханета, с. Света[56] — седем ханета, с. Ракитниче — 4 ханета, с. Кочища[57] — три ханета, с. Крушева — три ханета, с. Цер — 12 ханета, с. Илино-и Бююк и Илино-и Кючук[58] — 18 ханета, с. Доленче[59], спадащо към Тимур Хисар — три ханета, с. Брезово[60] — 7 ханета, с. Дживан[61] — 5 ханета, с. Бонища[62] — 6 ханета, с. Кочища Шехир[63] — 4 ханета, с. Облакова[64] — две ханета, с. Арилова — едно хане, с. Српче-и паша — 15 ханета, с. Подина-и зир — пет ханета, с. Свети Тодор[65] — пет ханета, с. Добрушева — 22 ханета, с. Добромир — 4 ханета, с. Новак[66] — пет ханета, с. Биляниче[67] — две ханета, с. Рибарче[68] — пет ханета, с. Сливниче[69] — 8 ханета, с. Брод — 13 ханета, с. Суходол[70], спадащо към Морихово — три ханета, с. Радобор[71] — 15 ханета, с. Подмол[72] — 8 ханета, с. Търновча[73] — 3 ханета, с. Полог — две ханета, с. Вранещиче[74] — 55 ханета, с. Скочивир[75] — 3 ханета, с. Градище — 3 ханета, с. Иваневча[76] — 2 ханета, с. Подина-и зир[77] — две ханета, с. Чернивир[78] — 1 хане, с. Черско-и зир — 5 ханета, с. Черско-и баля — две ханета, с. Спростране — 10 ханета, с. Велмевче — 2 ханета, с. Тимур Хисар[79] — 1 хане, с. Базерник — две ханета, с. Вирова-и зир — 1 хане, с. Черова[80] — 1 хане, с. Лескова[81] — 2 ханета, с. Мургаш[82] — 1 хане, с. Доленче[83] при Гяват — 1 хане, с. Кишева[84] — две ханета, с. Балденча[85] — 1 хане, с. Вардина[86] — 1 хане, с. Радова — 1 хане, с. Дивиак баля — две ханета, с. Дивиак зир — две ханета, с. Новоселане[87] — 1 хане, с. Ченгел[88] — 1 хане, с. Драгарина[89] — 1 хане. Всичко 1000 ханета.

От евреите — 3500 [акчета], село Хиналу — 1400, с. Месчидлу[90] — 700, с. Лерче[91] — 300, с. Букова — 2200, с. Пополжани[92] — 1100, с. Агаларче-и зир и Агаларче-и баля[93] — 250, с. Чаирлу — 200, с. Делибеглер[94] — 150, от доганджиите — 200. Всичко 10 000 [акчета].

ТДАА, 11, № 63, с. 50—51.

---

[1] С. Гявато, общ. Дихово, Битолско, Македония.

[2] С. Свинище, общ. Дихово, Битолско, Македония.

[3] С. Маловище, общ. Дихово, Битолско, Македония.

[4] С. Сръбци, общ. Дихово, Битолско, Македония. Споменава се и с. Српче-и паша. Може би е имало две села, от които днес се е обособило едно.

[5] С. Търново, общ. Дихово, Битолско, Македония.

[6] С. Острец, общ. Бистрица, Битолско, Македония.

[7] С. Градешница, общ. Бистрица, Битолско, Македония.

[8] С. Драгош, общ. Бистрица, Битолско, Македония.

[9] С. Негочани, дн. с. Ники, Леринско, Гърция.

[10—11] Споменава се по това време и с. Букри орта. Неуточнено.

[12] С. Оптичари, общ. Бистрица, Битолско, Македония.

[13] Вероятно с. Поздивища, дн. Халара, Костурско, Гърция.

[14] Вероятно дн. Горно, Долно и Средно Егри, общ. Бистрица, Македония, Югославия.

[15] С. Църнобуки, общ. Кукуречани, Битолско, Македония.

[16] С. Старо Змирнево, общ. Кукуречани, Битолско, Македония.

[17] С. Стрезово, общ. Кукуречани, Битолско, Македония.

[18] С. Обедник, общ. Мургашево, Битолско, Македония.

[19] С. Стругово, общ. Мургашево, Битолско, Македония.

[20] С. Журче, общ. Мургашево, Битолско, Македония.

[21] С. Острильци, общ. Крушево, Битолско, Македония.

[22] С. Ново село, общ. Мургашево, Битолско, Македония.

[23] С. Зашле, общ. Мургашево, Битолско, Македония.

[24] С. Мренога, общ. Мургашево, Битолско, Македония.

[25] Споменава се по това време и с. Долно Вирово. Днес има с. Вирово, общ. Мургашево, Битолско, Македония.

[26] С. Караманли, общ. Кукуречани, Битолско, Македония.
[27] С. Тръи, общ. Кукуречани, Битолско, Македония.
[28] С. Могила, общ. Кукуречани, Битолско, Македония.
[29] С. Палестра, Леринско, Гърция.
[30] С. Бела цръква, общ. Кривогащани, Битолско, Македония.
[31] С. Обършани, общ. Кривогащани, Битолско, Македония.
[32] С. Паралово, Битолско, Македония.
[33] С. Орехово, общ. Бистрица, Битолско, Македония.
[34] С. Лопатица, общ. Кукуречани, Битолско, Македония.
[35] Вероятно изчезнало през XVIII в.
[36] С. Тепавци, общ. Новаци, Битолско, Македония.
[37] С. Трап, общ. Новаци, Битолско, Македония.
[38] С. Гнеотино, общ. Новаци, Битолско, Македония.
[39] С. Гопеш, общ. Дихово, Битолско, Македония.
[40] С. Растоища, Крушовско, Македония.
[41] С. Кажани, общ. Дихово, Битолско, Македония.
[42] С. Ракитница, общ. Мургашево, Битолско, Македония.
[43] Неуточнено.
[44] С. Смилево, общ. Мургашево, Битолско, Македония.
[45] С. Кръстоар, общ. Бистрица, Битолско, Македония.
[46] С. Олевани, общ. Бистрица, Битолско, Македония.
[47] С. Буфи, Леринско, Гърция.
[48] С. Клабущица, дн. Полиплатанос, Леринско, Гърция.
[49] С. Жабени, общ. Бистрица, Битолско, Македония.
[50] С. Породин, общ. Бистрица, Битолско, Македония.
[51] С. Драгожани, общ. Кукуречани, Битолско, Македония.
[52] С. Секирани, общ. Бистрица, Битолско, Македония.
[53] С. Църновец, Битолско, Македония.
[54] Неуточнено.
[55] С. Единаковци, общ. Мургашево, Битолско.
[56] С. Света, общ. Кривогащани, Битолско, Македония.
[57] Неуточнено.
[58] Споменава се по това време и Илино-и баля, Илино-и зир. Дн. села Голямо и Мало Илино, общ. Мургашево, Битолско, Македония.
[59] С. Доленци, общ. Дихово, Битолско.
[60] С. Брезово, общ. Мургашево, Битолско, Македония.
[61] С. Жван, общ. Мургашево, Битолско, Македония.
[62] С. Бонща, общ. Мургашево, Битолско, Македония.
[63] Неуточнено.
[64] С. Облаково, общ. Кукуречани, Битолско, Македония.
[65] С. Свети Тодор, общ. Тополчани, Битолско, Македония.
[66] С. Новаци, Битолско, Македония.
[67] С. Биляник, общ. Новаци, Битолско, Македония.
[68] С. Рибарци, общ. Новаци, Битолско, Македония.
[69] С. Сливица, общ. Новаци, Битолско, Македония.
[70] С. Суводол, общ. Новаци, Битолско, Македония.
[71] С. Радобор, общ. Кукуречани, Битолско, Македония.
[72] С. Подмол, общ. Тополчани, Битолско, Македония.
[73] С. Търновци, общ. Тополчани, Битолско, Македония.
[74] С. Вранещица, общ. Кичево, Охридско, Македония.
[75] С. Скочивир, общ. Новаци, Битолско, Македония.
[76] С. Иваньевци, общ. Тополчани, Битолско, Македония.
[77] Днес от Горно и Долно Подино е останало само село Подино, общ. Тополчани, Битолско, Македония.
[78] Неуточнено.
[79] С. Мургашево, Битолско, Македония.
[80] С. Церово, общ. Мургашево, Битолско, Македония.
[81] С. Лесково, общ. Мургашево, Битолско, Македония.

[82] С. Мургашево, Битолско, Македония.
[83] С. Доленци, общ. Дихово, Битолско, Македония.
[84] С. Кишава, общ. Бистрица, Битолско, Македония.
[85] Вероятно с. Балдовенци, общ. Новаци, Битолско, Македония.
[86] С. Вардино, общ. Мургашево, Битолско, Македония.
[87] С. Новоселяни, общ. Долнени, Битолско, Македония.
[88] С. Ченгел, Битолско, Македония.
[89] С. Драгарине, общ. Кукуречани, Битолско, Македония.
[90] С. Меджитли, общ. Бистрица, Битолско, Македония.
[91] Вероятно с. Лера, общ. Дихово, Битолско, Македония.
[92] С. Пополжани, общ. Кичево, Охридско, Македония.
[93] С. Горно и Долно Агаларци, общ. Новаци, Битолско, Македония.
[94] Вероятно с. Далбеговци, общ. Новаци, Битолско, Македония.

155

ХАЙДУТИ НАПАДАТ СЪБИРАЧА НА ДАНЪЦИТЕ АВАРИЗ И НУЗУЛ НА ПЪТ КЪМ СОЛУН

4—13 март 1670 година

Образец между кадиите и съдниците, извор на добродетел и слово, кадиите на Манастир, Флорина, Джума Пазаръ̀, Саръ̀ Гьол, Егри Буджак, Караферия, Водина, Инегуста и Йенидже Вардар, да се увеличи добродетелта им.

Образец между подобните и равните — кетхудаерлери, еничерски сердари, селски забити, вилаетски аяни и други служебни лица, намиращи се в споменатите кази, да се увеличи мощта им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Съобщете, че на път за Селяник с 25 кесета акчета, събрани от авариз и бедели нузул в Яние, [събирачът] бил нападнат и ограбен във вашите кази от харамии разбойници. Затова се определи и изпрати старейшината на бостанджиите Кара Мехмед — образец между подобните и равните си, да се увеличи мощта му, за да разследва споменатия случай. Като му се даде достатъчно храна във връзка със споменатия случай, със съдействието и единодушно със споменатите на всяка цена да се заловят ония, които са направили това злосторство. Щом им се отнеме напълно казаната сума, бунтовниците да се изпратят вързани в султанския диван.

Да се предпазвате много от небрежност! По този повод бе издаден високославен ферман. Заповядвам:

Щом пристигне [Кара Мехмед], действувайте според високославния ферман, издаден по този случай. Щом се даде на Мехмед уста̀ храна по споменатия повод, със съдействието на Мехмед и в сътрудничество и заедно с всеки от вас да се заловят бунтовниците на всяка цена. Щом им се отнеме казаната сума, да изпратите вързани бунтовниците в султанския диван.

Да не чувам отговора ви и изявлението, че не сте заловили бунтовниците поради небрежност и нехайство. [Кълна се] в добрите души на моите големи предци, нека възвишеният бог осветли техните доказателства, че е решено да бъдат наказани с найстрого наказанне. С оглед на това бъдете внимателни.

Много да внимавате на всяка цена да се заловят бунтовниците. Много да се пазите от поквара противно на свещената ми заповед.

Тъй да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се през средните десет дни на свещения шевал, 1080 г. (4—13. III. 1670 г.).

Верен е с неговия височайши оригинал. Написа го смиреният пред бога Ебу Бекир, мютесариф[1] на Караферия и Водина и мюфтия на споменатия град Караферия, нека му бъде простено.

В зимния лагер на добре защитения Селяник.

ТДАА, II, № 62, с. 49—50.

---

[1] Административен управител на санджак (Gibb — Bowen, I, 1, p. 144, 257).

156

СЪДЪТ ОПРЕДЕЛЯ НАКАЗАНИЕ НА ХАЙДУТИН, УЧАСТВУВАЛ В НАПАДЕНИЕТО НА ЗАМОЖЕН ХРИСТИЯНИН

28 септември 1670 година

Георгиос Динос, жител на с. Селио, Караферийско, се яви пред свещения съд лично и като пълномощник на майка си Зоро в присъствието на Стамос Сарис, жител на село Доляни[2] от тази каза, и повдигна срещу него иск, твърдейки, че преди една година споменатият Стамос, придружен от други пет разбойници, е влязъл в къщата им, намираща се в село Селио, и взел осемстотин гроша аслани, пет оки сребро, една огърлица, един сребърен пояс и два кафтана. Освен това измъчили и споменатата му майка Зоро, като ѝ причинили рани от изгаряне. Той иска този да бъде разпитан и да се отдаде правото. Запитан, споменатият Стамос отрече постъпката си. След това дойдоха като свидетели жителите на с. Селио на име Хрисосо Михос и Пацос Теодору, които, разпитани, дадоха показания, че действително по онова време присъствуващият Стамос, придружен от пет други злодеи, е влязъл в къщата на споменатия Георгиос и взел осемстотин гроша аслани, пет оки сребро, една огърлица, един сребърен пояс и че при това са измъчили майка му Зоро с огън и че са свидетели на тези факти и така свидетелствуват. След като това тяхно показание бе прието по съдебен ред, а Стамос призна след това, че въпросът стои така, бе му наложено подходящото наказание.

Написа се на 13-ти джемази юл-евел 1081 (28. IX. 1670 г.).

I. Βασδραβέλλη, т. II, с. 55, д. 67.

---

[1] Неуточнено.

[2] С. Доляни, дн. Кумаря, Берско, Македония, Гърция.

157

УКАЗАНИЯ ДО БИТОЛСКИЯ КАДИЯ ЗА ИЗДИРВАНЕТО И ЗАЛАВЯНЕТО НА ХАЙДУТИ

22 октомври 1670 година

[Кадията], обкръжен с чест, символ на шериата.

До кадията на Манастир.

След поздрава му се съобщава. С високославен ферман сме определени да преследваме хайдутите и харамиите и да направим разследване по селата, намиращи се из вашите кази.

Хайдутите и крадците, заловени по-рано, да се предадат на нашия споменат ага. По този повод бе определен и изпратен. . . .[1], образец между подобните и равните си, да се увеличи мощта му. Щом пристигне, необходимо е да действувате по изложения начин. Щом бъдат предадени заловените харамии, да се извърши разследване по селата и градовете.

Заловените хайдути крадци да бъдат изпратени със съдействието на нашия ага в шериатския съд, а отнасящите се до харамиите хюджети и сиджили да се изпратят в румилийския диван.

По този повод никой да не действува противно на шериата и закона.

Събота, 7 джемази юл-ахър (22. X. 1670 г.).

Пристигна при нас през последните десет дни на шабан велики, 1081 (3—11. I. 1671 г.).

ТДАА, II, № 64, с. 51.

---

[1] Името не е отбелязано.

158

ЗАПОВЕД ЗА ЗАЛАВЯНЕТО НА ХАЙДУТИТЕ, НАПАДНАЛИ ДОМА НА МУСТАФА

1—9 май 1671 година

Образци между кадиите и съдниците, рудници на добродетел и слово, кадиите на Манастир и Пирлепе, да се увеличи добродетелта им, и образци между подобните и равните, войводите на Манастир и Пирлепе, да се увеличи мощта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Мустафа, жител на Манастир, направи следното изложение до височайшите двери, че двадесет хайдути разбойници нощем нападнали насила собствената му къща, намираща се в Манастир. Не само ограбили имущество и храни, но изгорили майка му и извършили щети и злодеяние.

Сега и четирима от тях са в ръцете на войводата на Пирлепе. Той молеше за моя свещена заповед по този повод на всяка цена да бъдат заловени и затворени другите, а заловените да бъдат разпитани на основание на шериата от онези, които са определени за разпит. Щом по закона се докажат [техните дела], да бъдат изпратени оковани в султанския ми диван.

Много да се пазите, ако по този повод обвините онези, които не са замесени в [тази] работа.

Издаден бе мой висококославен ферман. Заповядвам!

Щом пристигне свещената ми заповед, да действувате според висококославния ми ферман, издаден по този повод. Да се разпитат според шериата заловените [хайдути] от онези, които са определени за разпит. Щом по закона се докажат [техните дела], да бъдат изпратени оковани в моя султански диван.

Между това много да се пазите от обвинения против онези, които не са замесени в [тази] работа.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се през последните десет дни на свещения зилхидже 1081 г. (1—9. V. 1671 г.).

В резиденцията на добре защитения Едирне.

ТДАА, II, № 65, с. 52.

159

ЗАПОВЕД ДО ДЛЪЖНОСТНИ ЛИЦА ОТ ЛЕРИН И ПРИЛЕП ДА ПОДПОМОГНАТ ИЗПРАТЕНИЯ УСТАБАШИЯ ЗА ПРЕСЛЕДВАНЕ НА ХАЙДУТИТЕ

1—9 май 1671 година

Гордост на кадиите и съдниците, рудници на добродетел и слово, кадиите на Флорина и Пирлепе, да се увеличи добродетелта им, и гордост между подобните и равните кетхудаерлери, еничерски сердари, вилаетски аяни и други служебни лица, които се намират в споменатите кази, да се увеличи мощта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Имамите, хатибите, заимите, спахиите, тимариотите, еничерите и бедните от град Флорина и Пирлепе изпратиха общо изложение до височайшите двери. В околията на споменатия град и съседните села са се насъбрали два-три байрака хайдути и харамии разбойници и нападали пътниците по пътищата. Не само ограбвали имуществото и храната им, но ги избивали. Влизали със знамена в селата, избивали без вина някои раи. От подобни нападения не може да се мине по пътищата.

С моя свещена заповед по-рано бе определен един мубашир. Щом пристигнал, хайдутите се разбягали по други вилаети. Сега споменатите пак се появили и бе съобщено, че нападат, както по-рано.

С колективно изложение бе съобщено, че молят да се издаде моя султанска заповед по този повод. Затова, щом се разбере, че на някое място се събират разбойниците, вие, кадии, кетхудаерлери, енически сердари, войници, вилаетски аяни, с една дума — годни за оръжие и храбри бойци, да се съберете около набелязания устабашия[1] и да разпръснете дружините им, както е определено.

Помогнете да бъдат наказани заловените [хайдути] и се пазете много да не действувате противно на гледището му. Никой да не действува противно на султанската ми заповед и свещения шериат. Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се през последните десет дни на свещения месец зилхидже, 1081 г. (1–9. V. 1671 г.).

В добре защитения Едирне.

ТДАА, II, № 66, с. 52–53.

---

[1] Вероятно низш военен чин от еничерския корпус (*M. Z. Pakalın*, op. cit. XXIII, Istanbul, 1956, p. 553—554).

160

СМЪРТНА ПРИСЪДА СРЕЩУ ХАЙДУТИ, НАПАДНАЛИ ДОМА НА ЗАМОЖЕН ХРИСТИЯНИН

27 март 1672 година

Димитриос Ксенос, от село Моноспита[1], Караферийско, явил се пред свещеното съдилище, предяви иск спрямо присъствуващите в залата Сотириос, Диму, Апостолос Костас и Николаос Сталу, жители на Долно Копанос[2], излагайки, че: „присъствуващите раи, придружени от петнадесет други злодеи, дойдоха преди седем дни в селото Моноспита и като нахълтаха нощем в къщата ми, взеха два коня, два плаща, пет палатки, петстотин аспри в брой, тридесет и пет аршина ямурлуци, тридесет и пет аршина платно, два медни съда, една тепсия, една пушка и останали мои домашни принадлежности. Искам да бъдат разпитани и да се отдаде правото.“ След като ответниците отрекоха, се поискаха доказателства от ищеца, който доведе като свидетели Ангелос Нику, Милос Янку, Антониос Павлу, Апостолос Георгиу и Димос Русос, жители на това село, които, разпитани, свидетелствуваха, че действително присъствуващите ответници преди седем дни нахлули нощем в къщата на споменатия Димитриос в Моноспита и че ги видели, щом като дошли в гореспоменатата къща, след отчаяните викове на споменатия да взимат гореспоменатите предмети и че тези са разбойници и размирници, достойни за унищожение. След като тези показания бяха приети по съдебен ред, бе заповядано обесването на споменатите Сотириос, Апостолос и Никос, които и бяха предадени в ръцете на забита.

Написа се на 28 зилкаде 1082 г. (27. III. 1672 г.).

I. Βασδραβελλη, т. II, с. 67, д. 81.

---

[1] С. Моноспитово, дн. Моноспити, Берско, Гърция.
[2] С. Долно Копаново, дн. Като Копанос, Берско, Гърция.

161

ИЗ ДОКЛАДА НА ДУБРОВНИШКИТЕ ЕМИСАРИ В ЦАРИГРАД САБА МЕНЧЕТИЧ И ОРСАТО РАПИНА

1673 година

От Ниш пътувахме най-напред през равнината, след това преминахме планината Куновица, в която някога е пребивавал Новак Дебели[1], който е бил харамийски главатар. Тук намерихме няколко пандури, които пазят казаната планина от споменатите харамии.

Relazione sul viaggio e sulla missione dei signori Savino Menze ed Orsato Ragnina ambasciatori al Sultano Mehmed nell'anno, 1673, ed.; Здр. Шундрица, П. Петров във: ИБИД, XXV, 1967, с. 269.

---

[1] Вероятно Новак Каралюк, хайдутин, който оглавил съпротивата на населението по време на въстанието на Константин и Фружин — 1404 г.

162

ИЗПРАТЕН ДВОРЦОВ АГА ДА ПРЕСЛЕДВА ХАЙДУТИ, НАПАДНАЛИ КЪЩА НА ТУРЧИН В БИТОЛЯ

13 април 1674 година

Символ на шериата, изпълнен с правда кадия на Манастир, да се увеличи добродетелта му, и гордост между подобните и равните си войводата на споменатата каза, да се увеличи мощта му. След поздрава им се съобщава следното.

Узна се, че няколко разбойници от споменатия град нападнали, докато спял, дома на Абаджизаде, жител на Манастир, убили го и му ограбили имуществото и храната и извършили голямо злосторство.

По този повод бе написана буюрултия, определен бе и изпратен един от нашите аги — Хюсеин ага, да се увеличи мощта му, да разследва случая на самото място и да докара разбойниците, които извършили това злодеяние.

Необходимо е да внимавате по споменатия повод да се издирят разбойниците, които са извършили това злосторство, а ако не са налице — да се издирят онези, които трябва да се намерят според шериата.

Разбойниците, които ще се заловят и чиито дела и злосторства ще се докажат, да бъдат предадени заедно с преписите от сиджилите на споменатия мубашир, да се изпратят в румилийския диван и да бъдат наказани, за да бъде това необходим пример за другите.

Между това да не измъчвате по този повод другите противно на свещения шериат.

7 мухарем, 1085 (13. IV. 1674 г.).

Свидетели: Хасан ефенди Налънджизаде, Хаджи Синанзаде Хаджи Ахмед, Ахмед ефенди, хатиб, Шабан ефенди, Мустафа бей, Ахмед ефенди, Кадъзаде Ибрахим ефенди.

ТДАА, II, № 70, с. 55—56.

163

ЗАПОВЕД ЗА ПРЕСЛЕДВАНЕ ХАЙДУТИ И СЪБИРАНЕ ГЛОБИ ЗА ИЗВЪРШЕНИ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

22—30 септември 1674 година

Символ на шериата техни превъзходителства славните и достойните господа кадии, които се намират в санджак Паша. След поднасянето на бисерно чисти поздрави и различни почести се съобщава на шериатските съдилища.

Десятъкът от кръвнината на селата и градовете, които са във вашите кадълъци, символ на правда, да се събере, както и досега, от щастливия румилийски валия.

Също така да бъдат преследвани харамиите и разбойниците и да бъдат наказвани според шериата онези, чиито дела са доказани.

По стар обичай бе определен човек с пълномощно от щастливия румилийски валия, за да осъществи правото, и от [надлежните] места да им се даде право на тези, които имат право и които искат това.

Във вашите кази бе изпратен агата на негово превъзходителство нашият господин паша, който трябва да бъде почитан, образец между подобните . . . . [1], да се увеличи мощта му, за да разгледа в подробности и в цялост случая на основание на шериата.

Според както е обяснено, щом споменатият [ага] пристигне някъде, нужно е да се събере десятъкът от кръвнината на селата и градовете из вашите кадълъци по начин, какъвто е бил по-рано.

Също така да преследва харамиите и прочутите разбойници и да наказва според шериата ония, чиито [дела] са доказани. От [надлежните] места да присъди правото според шериата в цялост и в подробности, на онези, които имат право и го търсят.

Осъществете правото и за споменатите случаи да внимавате, както е необходимо. Да знаете, че издаденото потвърждение е в сила.

По този повод да не допуснете противно на шериата да безпокоите онези, които си гледат работата. Също така да не позволите никому да помага на харамиите.

Не позволявайте никому да действува противно на свещения шериат и обичая.

[Написа се] през последните десет дни на джемази юл-ахър, 1085 г. (22—30. IX. 1674 г.).

В резиденцията на Мустафа, каймакам на Румили.

ТДАА, II, № 71, с. 56.

---

[1] Името не е обозначено.

164

УБИТ ОТ ХАЙДУТИ СЪБИРАЧ НА ДАНЪЦИТЕ ХАРАЧ, АВАРИЗ, НУЗУЛ И ДЖЕЛЕП

3—11 юли 1676 година

Това е свещената заповед, пристигнала за сираците на споменатия Мехмед субаши.

Образец между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, наший господин кадията на Манастир, да се увеличи добродетелта му. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Синовете на покойния Мехмед — Исмаил, Сюлейман, Мустафа и Емин, съобщиха в султанската армия, че техният баща, покойният Мехмед, преди време бил определен да събира данъците харач, авариз, нузул, джелеп в каза Манастир.

Щом баща им, споменатият Мехмед, който бил забит, пристиг-

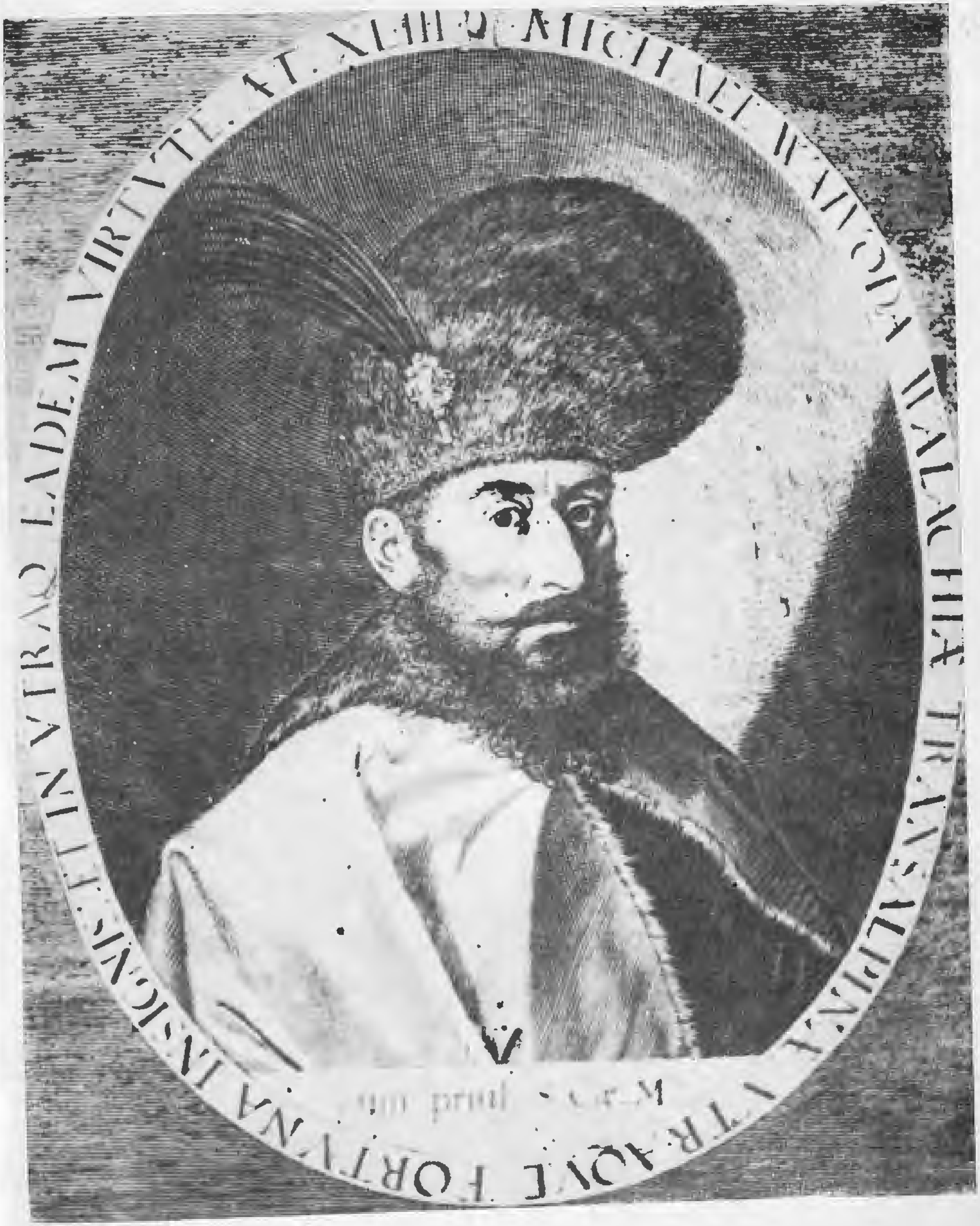
MICHAEL WAIVODA WALACHIÆ TRANSALPINÆ VTRAQVE FORTVNA INSIGNIS ET IN VTRAQ LAVDEM VIRTVTE. AT. XLIII

Влашкият войвода
Михаил Витязул
(старинна скица)

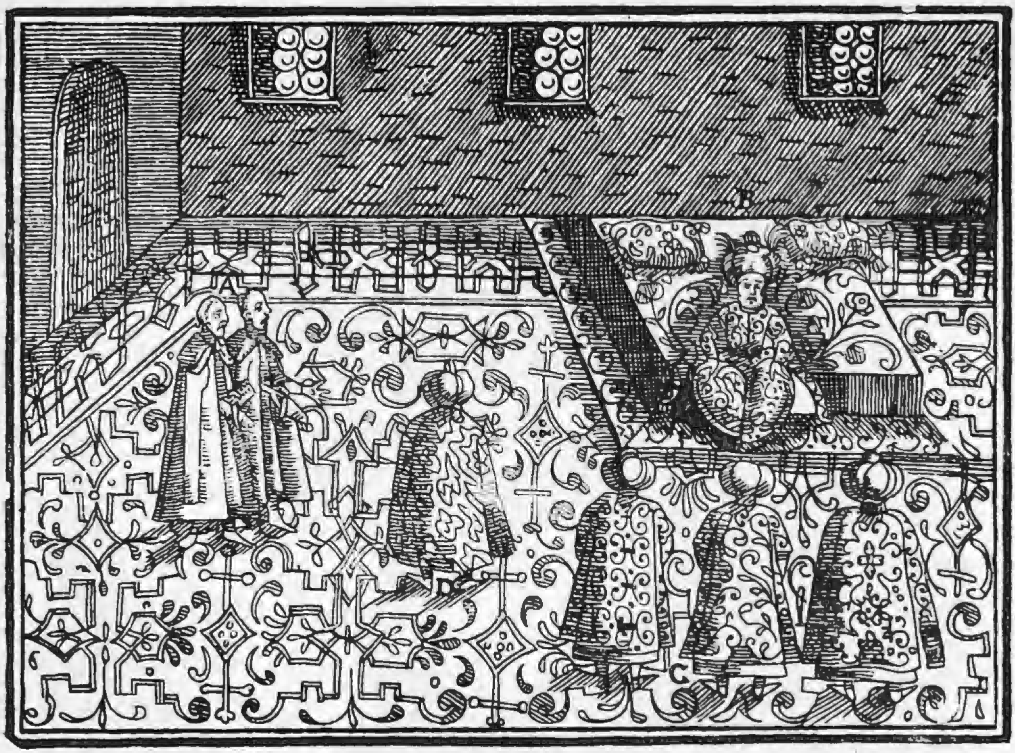

Аудиенция при султана на чуждестранно пратеничество (по С. Швайгер — XVI в.)

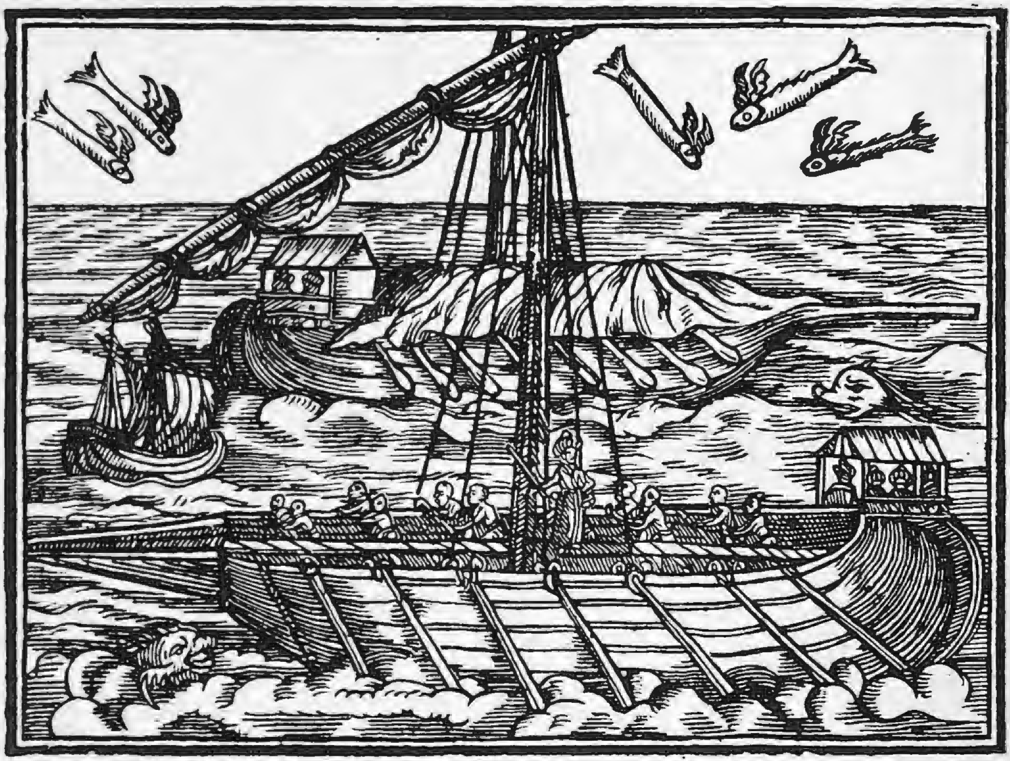

Турски кораби с гребци — роби
(по С. Швайгер — XVI в.)

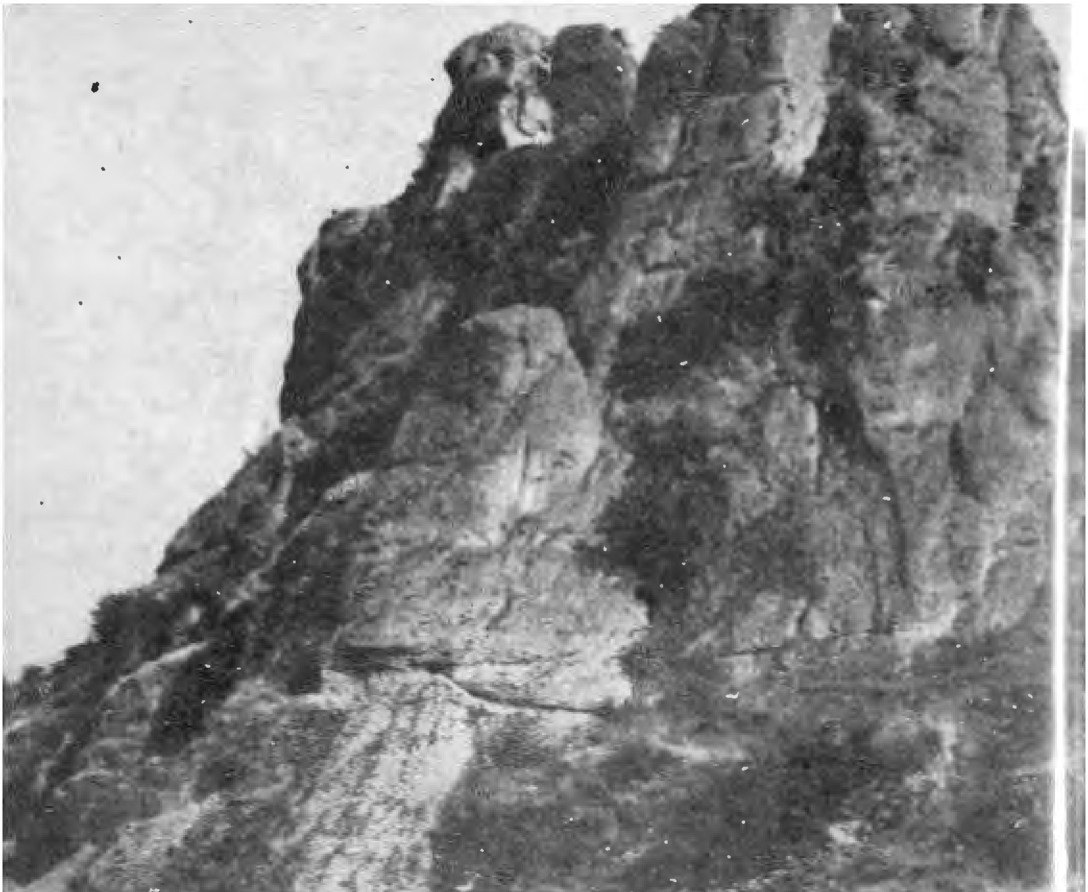

Белоградчишката крепост

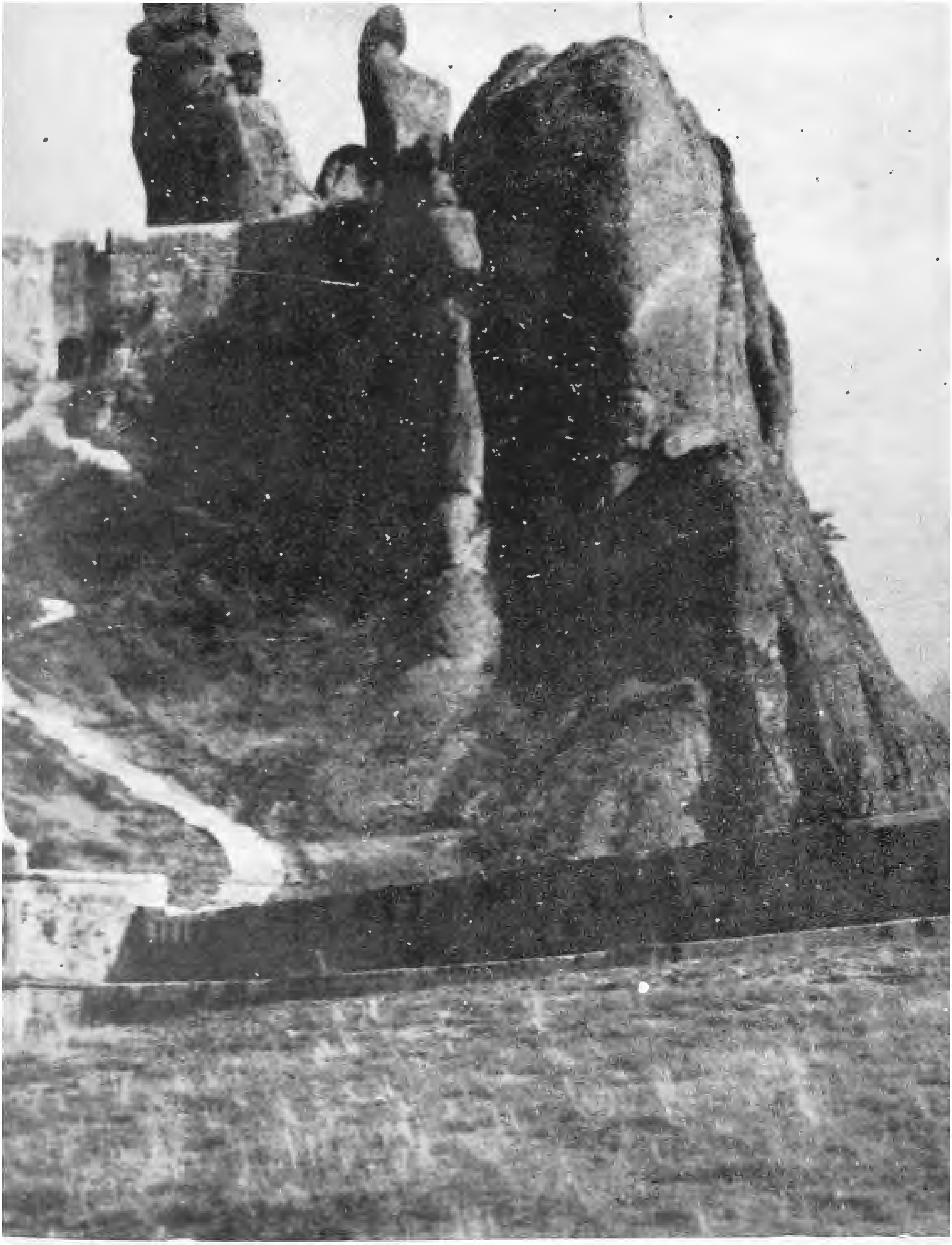

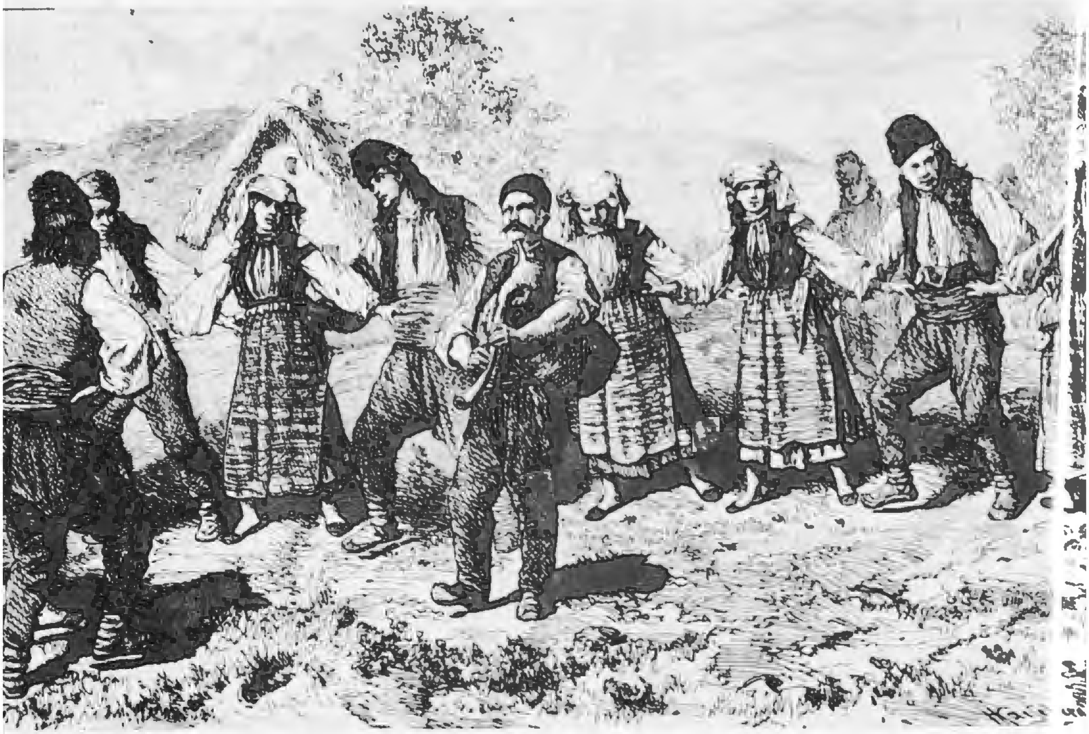

Български селяни
(старинна скица)

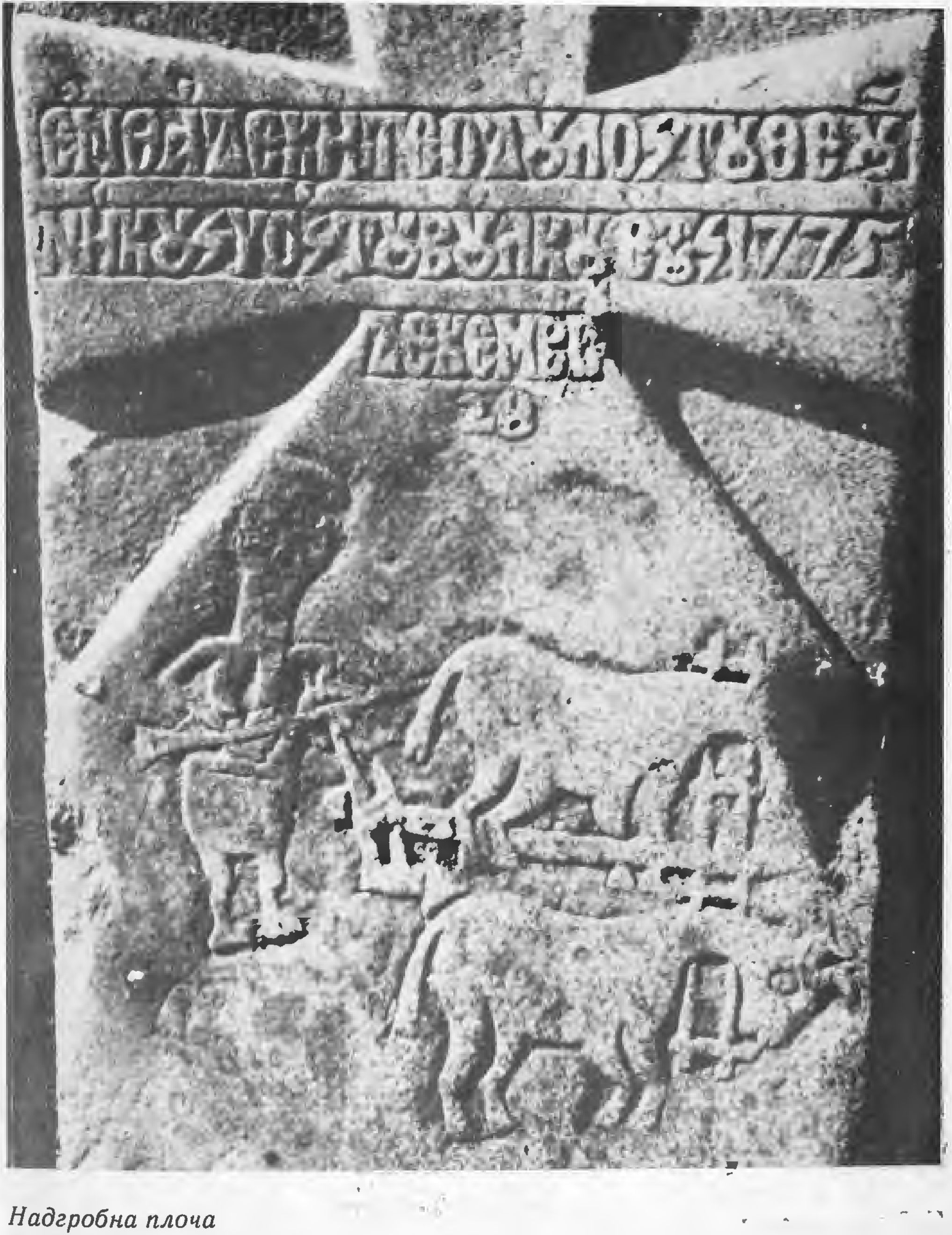
1775
ДЕКЕМВ
18

Надгробна плоча
от с. Факия от 1775 г.

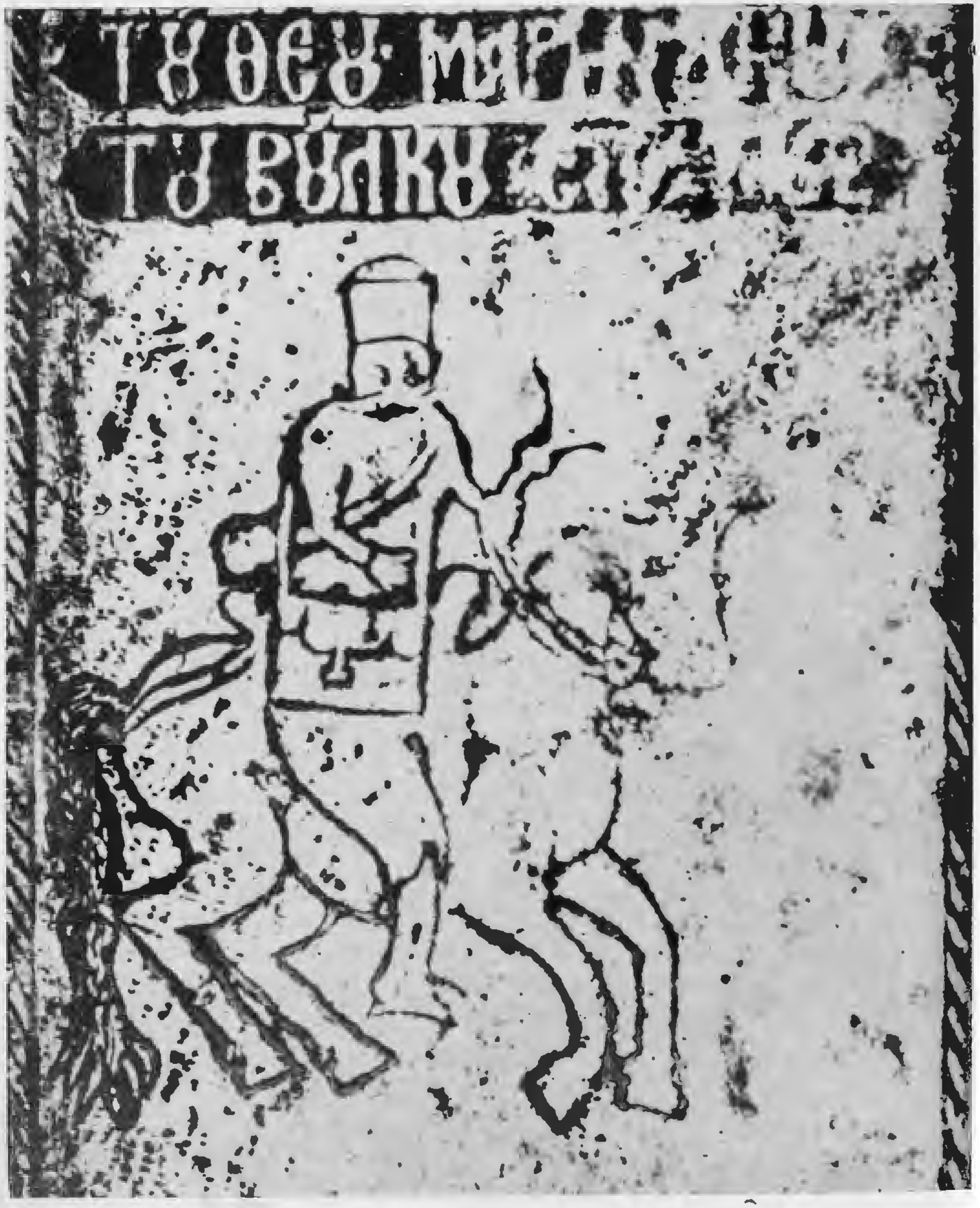

Надгробна плоча
от с. Факия от 1762 г.

нал в каза Манастир със събраните пари, бил мъченически убит в землището между селата Вирова-и баля и... и цялото му имущество и храна били ограбени.

Кадията на споменатата каза затворил според шериата разбойниците, които убили баща им. Между това споменатият кадия им взел по две хиляди акчета и ги пуснал.

Понеже молеха за моя свещена заповед по този повод, за да се осъществи правото и бързо да се вземе ограбеното имущество, със съдействието на дворцовия чауш Ахмед чауш — образец между подобните и равните си, да се увеличи мощта му, определен за тази област и съгласно шерийските хюджети в ръцете им, бе издадена моя заповед, за да се разгледа на място [случаят] според шериата и да се осъществи правото.

Щом пристигне с моята свещена заповед, да действувате според високославния ми ферман, издаден по този повод.

Да доведете в свещения шериатски съд споменатите разбойници, а ако отсъствуват, да намерите и доведете онези, които трябва да се издирят според шериата.

Ако не са изминали петнадесет години и ако по-рано не е разглеждан случаят на основание на шериата и ако не е решено, прегледай шериатските протоколи и разгледай техните жалби според правото и правдата.

Ако е така, както ни е съобщено, и ако съдържанието на този хюджет съответствува на шериата и след като се потвърдят извършените [дела] в присъствието на страните, в този случай постъпете според справедливия шериат и според шерийския хюджет, чието съдържание съответствува на закона.

Ако се потвърди за ограбеното имущество и храна, както е обяснено, да решиш и след като [храната] им бъде взета без остатък, ако е необходимо да се съобщи, регистрирай доказаните дела против споменатите разбойници, които извършили това злодеяние, запиши станалото и ги изпрати в султанската ми войска заедно с преписите на сиджилите. Затова действувай според моята издадена свещена наредба.

Занапред да не позволиш никой да действува против моята султанска заповед, свещения шериат и шериатски хюджет.

Така да знаеш. Имайте доверие в свещения знак.

Записа се през последните десет дни на месец реби юл-ахър 1087 г. (3—11. VII. 1676 г.).

В лагера на полето „Ок Мейдан“.

ТДАА, II, № 74, с. 58—59.

165

ИЗПРАТЕН Е УСТАБОСТАНДЖИЯТА РЕДЖЕБ ДА РАЗСЛЕДВА РЕДИЦА ОКОЛИИ ЗА ХАЙДУТИ

7—16 октомври 1676 година

Това е заповед за инспектирането на Реджеб уста.

Гордост между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово кадии, намиращи се в областта на Диметока[1], Фереджик[2], Айтос, Гюмюлджина, Карасу, Чаглаик[3], Дирама, Сируз и Селяник, да се увеличи добродетелта им.

Гордост между подобните и равните си кетхудаерлери, еничерски сердари, селски забити, вилаетски аяни и други служебни лица, да се увеличи добродетелта им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Да заловите на всяка цена хайдутите разбойници и разбойниците из пътищата, които са се появили из тези области, и със съдействието на устабостанджията Реджеб, пример между подобните и равните си, да се увеличи добродетелта му, определен и изпратен [за целта].

Щом регистрирате делата им, доказани според шериата, да ги изпратите в резиденцията в Едирне. По този повод бе издаден мой високославен ферман. Заповядвам. Щом пристигне, да действувате съобразно с високославния ферман, издаден по този повод.

Със съдействието на споменатия определен и изпратен устабашия на всяка цена да залавяте хайдутите разбойници и разбойниците из пътищата, които са се появили из тези области, и щом регистрирате делата, които са доказани според шериата, да ги изпратите заедно с хюджетите в резиденцията в Едирне.

Покрай това много да се предпазвате да не укривате по този повод бунтовниците или да нападате противно на свещения шериат онези, които си гледат работата, и да не взимате пари или ограбвате имуществото на бедните.

Много да внимавате, когато минават пътници. Действувайте според височайшето съдържание на моя ферман, който изисква подчинение.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се през първите десет дни на свещения месец рамазан, 1087 г. (7—16. XI. 1676 г.).

В резиденцията на добре защитения Едирне. Това копие от свещената султанска заповед е преписано от сиджила, който се съхранява. Написа го смиреният пред бога Махмуд, кадия на града Гюмюлджина. Нека да бъде опростен.

ТДАА, II, № 76, с. 60.

[1] Гр. Димотика, Гърция.

[2—3] Вероятно А. Матковски е дешифрирал неточно — поправям го на Фереджик (Фере, Заладиа Тракия, Гърция) и Чаглаик, дн. Дипотамон, Саръшабанско, Югоизточна Македония, Гърция.

166

БОСТАНДЖИИ, ИЗПРАТЕНИ ДА ДОКАРАТ В ЦАРИГРАД ХАЙДУТИТЕ, ЗАДЪРЖАНИ В СЕЛСКИТЕ ЗАТВОРИ

[*ноември 1676 година*]

Щом бяха поднесени много и най-светли поздрави и бисерно искрени пожелания до свещените меджлиси на техни превъзходителства, уважаваните и добродетелни господа, и след като с голяма почит и уважение се въздадоха молитви за уважаваните кетхудаерлери, сердари, вилаетски аяни и служебни лица, искрено се съобщава следното.

Понеже сме определени с високославен ферман, изпратихме четирима бостанджии с препис от свещената заповед.

Щом пристигне [тя], необходимо е да се заловят харамиите, за които е дошла сигурна вест, че се намират из подведомствените ви села, и да предадете на бостанджиите заедно с шериатските хюджети хайдутите и крадците из затворите на селските забити и войводи, за да ги доведат в Костантиние.

Да внимавате много по този случай.

[Ноември, 1676 г.].

Сегашният мюфетиш[1] Реджеб устабостанджия.

ТДАА, II, № 77, с. 60—61.

---

[1] Инспектор, отговорно лице, натоварено с разследването на някои въпроси.

167

МАРТОЛОСИТЕ, ВМЕСТО ДА ПАЗЯТ, ИЗНУДВАТ ПЪТНИЦИТЕ С НЕЗАКОННИ СЪБИРАНИЯ

[*1676—1677 година*]

Образец между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, наший господин кадията на Манастир, да се увеличи добродетелта му, и образец между подобните и равните войводата на Манастир, да се увеличи мощта му. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Лицата. . .[1], носители на султанския ферман, изпратиха изложение до моя праг на щастието и съобщиха, че те и други лица минават през прохода, който се намира близо до селото, именуемо Гяват, спадащо към споменатата каза, и не нападат никого и не нанасят щети. Въпреки че не трябва да се месят и нападат, мартолосите от проходите, намиращи се на споменатото място, им взимат без вина пари противно на свещения шериат. Понеже по този повод молеха за моя свещена заповед, за да се прекрати взимането на пари без вина и противно на свещения шериат, заповядвам.

Щом пристигне [чиновникът] с моята свещена заповед, да разгледате този случай и вложите усърдие. Ако [работата] е такава, както ни е съобщено, изобщо няма мое свещено съгласие през щастливите ми дни да се злочестят и нападат тези и останалите бедни люде.

Попречете на дервенджии и мартолоси да им взимат пари без вина и не позволявайте да ги измъчват.

Не допускайте никой да работи противно на свещения шериат и моята султанска заповед.

Не позволявайте да се вмесват онези, които са замесени по [този] повод.

За онези, които не се покоряват, а се противят, ако е необходимо да се съобщи, напиши името му и общите му черти така, както и досега се е правило и оповести до моя праг на щастието.

[1676–1677 г.]

ТДАА, II, № 79, с. 62.

---

[1] Имената не са обозначени.

168

ВЛАСТТА ИЗПРАЩА МУБАШИРА МЕХМЕД ДА ПРЕСЛЕДВА ХАЙДУТИ ИЗ ЮГОЗАПАДНИТЕ БЪЛГАРСКИ ЗЕМИ И ТЕСАЛИЯ

27 декември 1676—4 януари 1677 година

Гордост между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, кадиите, находящи се в санджаците Кюстендил, Юскюб, Вълчитрън, Охри, София, Селяник и Тирхала, да се увеличи добродетелта им.

Гордост между подобните и равните, мютеселимите, кетхудаерлерите, еничерските сердари, вилаетските аяни и други служебни лица от споменатите санджаци, да се увеличи мощта им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Понеже бе известено, че в тези области са се появили хайдути и разбойници и че вършат злосторства и разбойничества, бяха определени и изпратени:: за мола[1] — мевляна Ахмед, образец между кадиите и съдниците, извор на добродетел и слово, да се увеличи добродетелта му, а за мубашир — ветеранът Мехмед, образец между подобните и равните, да се увеличи мощта му, за да заловят хайдутите и разбойниците, появили се в споменатите санджаци, и да ги наказват според шериата на самото място. С ваше съдействие — кадии, мютеселими, кетхудаерлери, еничерски сердари, вилаетски аяни, селски забити, мартолосбашии и други служебни лица в споменатите области, да бъдат обкръжени местата, в които се намират хайдути, разбойници, и на всяка цена да бъдат заловени. Щом регистрирате [делата им], да ги накажете на място и да отстраните щетите им.

При това всеки от вас да се пази много по този повод да укрива бунтовници, като им взима пари, и противно на свещения шериат да напада онези, които си гледат работата.

По този случай бе издаден мой високославен ферман. Нареждам. Щом пристигне [Мехмед] със свещената ми заповед, да действувате според издадения по този повод мой високославен ферман.

С ваше съдействие, кадии, мютеселими, кетхудаерлери, еничерски сердари, вилаетски аяни, селски забити, мартолосбашии и други служебни лица в споменатите санджаци, да се оградят, както е необходимо, местата, в които се намират хайдутите разбойници, и на всяка цена да бъдат заловени. Щом регистрирате [делата им], да ги накажете на самото място според шериата и да отстраните щетите им.

При това да се въздържате и много да се пазите да укривате, за да вземете пари от бунтовниците, или ако противно на свещения шериат нападате онези, които си гледат работата.

Така, ако до султанския ми слух достигне, че криете някой бунтовник, знайте, че е решено да бъдете наказани [също] и онези, които са определени за тази служба, за да ви бъде като необходима поука.

Съобразно с това всеки от вас да работи според височайшето съдържание на тази моя свещена заповед, на която трябва да се покорявате. Да се пазите от противодействие и корупция.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак.

Написа се през последните десет дни на уважавания месец шевал [1]087 г. (27. XII. 1676 — 4. I. 1677 г.).

В резиденцията на добре защитения Едирне.

Пристигна при нас на 23 от свещения зилхидже 1087 г. (26. II. 1677 г.).

ТДАА, II, № 78, с. 61—62.

---

[1] Молла (монла) — звание, давано на висше мюсюлманско лице (кадия, мюфтия и пр.) (*M. Z. Pakalın*, op. cit., XV p. 549).

169

СЪМНЕНИЕ ЗА ЛИЦЕ, ЧЕ Е ХАЙДУТИН

9 май 1677 година

Причината да се напише този документ е следната:

Гордост между най-честните и най-почитаните Мехмед ага, причина да се напише настоящето и определен с височайш ферман от султана да преследва хайдутите и разбойниците из пътя, по който са се появили в тази каза, заяви следното в свещения шериатски съд, който налага почит.

Неверникът Велко, син на Раде от село Драгош, спадащо към каза Манастир, присъствуващ в този съд, е заловен под съмнение, че е хайдутин и разбойник.

При моето разследване не се откри [никакво] злосторство на споменатия. От усърдие все пак търся гарант, че посоченият лично ще бъде доведен в съда, когато бъде потърсен.

Ангелко, син на Петко, Русе, син на Георго, Киро, син на Стрезо, Коста, син на Никола и други неверници, всички жители на споменатото село, заявиха:

„Ние сме гаранти, че лично ще доведем споменатия [Велко], щом бъде потърсен.“

Щом всеки поотделно и доброволно заяви, по искане се записа и се регистрира станалото и се връчи на споменатия [Мехмед ага],

Написа се на шести ден от реби юл-евел, 1088 г. (9. V. 1677 г.).

Свидетели: Хасан ага, Сюлейман ага — син на Абди Челеби, Осман бей — съдебен повереник, съдебният разсилен Салих и други.

ТДАА, II, № 73, с. 57—58.

170

ОПОВЕСТЯВАТ СЕ КАДИИТЕ НА БИТОЛЯ, ПРИЛЕП, ВЕЛЕС И ПАЛАНКА, ЧЕ СЕ ИЗПРАЩА МУБАШИР, ЗА ДА ПРЕСЛЕДВА ХАЙДУТИТЕ

30 октомври 1677 година

Щом бяха поднесени бисерните искания до свещените меджлиси на техни превъзходителства господа кадиите на Манастир, Пирлепе, Кьопрюлю и Паланка[1], обкръжени със святост и символи на шериата, се съобщава следното.

Определи се и бе изпратен...[2], образец между подобните и равните, да се увеличи мощта му, за да преследва злосторниците, бунтовниците, разбойниците из пътищата, които се намират из вашите кази.

Щом пристигне, необходимо е много да внимавате, за да бъдат заловени споменатите. Ако отсъствуват, да издирите онези, които трябва да бъдат заловени, и да ги докарате. Да ги докарате в румилийския диван заедно с преписите и сиджилите за делата, които са доказани против тях. Направете го и го осъществете според шериата.

Накрая бъдете вечни в простора на шериата.

Бедният приятел Мехмед, сегашен каймакам на Румили.

Пристигна при нас на 4 от почитаемия шевал, 1088 г. (30. X. 1677 г.).

ТДАА, II, № 80, с. 63.

---

[1] Гр. Крива Паланка, Македония.

[2] Името не е обозначено.

171

РАЗХВЪРЛЯНЕ НА СУМА ЗА ИЗДРЪЖКА НА МАРТОЛОСИ, КОИТО ОХРАНЯВАТ ЗАЕДНО СЪС СЕКБАНИТЕ ОТ ХАЙДУТИ

4 март 1678 година

Със съдействието и помощта на вилаетските аяни, служебните лица, заимите, тимариотите, селските субаши и раята определиха за мартолосбашия Тундбейзаде Махмуд ага със 103 000 акчета, който ще охранява от хайдути разбойници каза Манастир заедно с 40 въоръжени и юначни секбани от 15 ден на почитания мухарем през настоящата 1089 г. до Димитровден (9. III. 1678 г.).

Щом поеха да извършат споменатата служба, бе написан списък, даден на споменатия Махмуд ага, за да се разхвърли [сумата] според възможностите на всяко село.

Написа се на десетия ден от уважавания мухарем на споменатата година (4. III. 1678 г.).

Село Хиналу — 6000, с. Қанатлар — 3500, с. Месчитлу — 2000, с. Лерче — 700, с. Чаирли — 700, с. Търновча-мюсюлмани — 400, с. Лаглар — 150, с. Будак — мюсюлмани — 200, с. Добромир — мюсюлмани — 150, с. Вакъф Букри — 700, с. Қлещане — мюсюлмани — 500, с. Қоганчиан — 400, евреи — 1500, християните, живущи в града — 4000. Невернишки села: с. Сръпче-и кючук — 360, с. Рамна — 130, с. Лерче — 310, с. Стрезова — 330, с. Қажани — 460, с. Облакова — 210, с. Маловище — 3610, с. Магарева — 1150, с. Драгарина — 160, с. Халевани — 530, с. Дихово — 260, с. Свинище — 260, с. Нижепол — 370, с. Брусник — 430, с. Ефляхче-и Бююк — 1120, с. Смилево — 330, с.Породин — 310, с. Букова — 6210, с. Жабяни — 1320, с. Породин — 460, с. Орта Букри — 1320, с. Градешниче — 820, с. Драгош — 820, с. Ракова — 310, с. Буф — 560, с. Драгино — 160, с. Света Петка — 820, с. Негочани — 1370, с. Қалище-и

Баля — 110, с. Пополжани — 3010, с. Битуше — 1120, с. Брод — 1350, с. Скочивир — 420, с. Сливниче — 670, с. Тепавче — 670, с. Врановча — 820, с. Радобор — 1100, с. Ношпал — 1100, с. Добрушева — 870, с. Новак — 570, с. Добромир — 420, с. Орехова — 740, с. Суходол-мориовски — 670, с. Рибарче — 420, с. Гнеотин — 1100, с. Подмол — 870, с. Беранче — 130, с. Лознане — 1060, с. Погодин-зир — 310, с. Погодин-баля — 550, с. Търновча — 320, с. Воднане — 860, с. Бела Черкова — 1060, с. Сръпче паша — 860, с. Пресил — 310, с. Русче, с. Света — 310, с. Единаковча — 400, с. Летвиче — 110, с. Вардина — 130, с. Градище — 310, с. Кутретина — 110, с. Исляпча — 860, с. Сопотниче — 960, с. Суха Гърло — 110, с. Борова — 550, с. Ракитниче — 510, с. Дивиак-и баля — 260, с. Кочища, Тимур [Хисарско] — 460, с. Растопче — 220, с. Зашле — 520, с. Истругова — 310, с. Лисолай — 1050, с. Обедник — 330, с. Мренова — 770, с. Дживан — 250, с. Боища — 750, с. Загорич — 110, с. Бабина — 410, с. Змирнова — 210, с. Кукуречани — 260, с. Черна река — 260, с. Баришан — 1100, с. Обършани — 310, с. Лопатиче, Тимур Хисарско — 660, с. Цер — 1500, с. Тимур Хисар — 260, с. Черова — 610, с. Чърновче — 810, с. Могила — 810, с. Славичише — (?) — 710, с. Мерджане — 1100, с. Хращани — 160, с. Оптичари — 1500, с. Карамани — 1100, с. Райка — 160, с. Търново — 260, с. Клабучище — 810, с. Чърско-и баля — 510, с. Базерник — 310, с. Кочища, Тимур Хисарско — 310, с. Муратли — 110, с. Кованчева — 110, с. Бистриче — 260, с. Кръсхор — 410, с. Крушева — 310, с. Опсирина — 310, с. Егри Паша — 360, с. Велмевче — 710, с. Дивиак зир — 260, с. Доленче при Гяват — 260, с. Трап — 570, с. Журче — 850, с. Остреч — 300, с. Черска-и зир — 500, с. Балдунча — 500, с. Велушина — 850, с. Ивановча — 260, с. Вранешича — 510, с. Гяват — 2010, с. Илиналар — 1510, с. Острич — 210, с. Гопеш — 310, с. Грумази — 210, с. Полог — 310, с. Ченгел — 310, с. Радова — 210, с. Арилова — 210, с. Спростране — 600, с. Доленче, Тимур Хисарско — 210, с. Паралова — 610, с. Жапар — 310, с. Лескова — 310, с. Злокукян — 310, с. Секиране — 160, с. Ефляхче-и Кючук — 160, с. Вирова-и зир — 110, с. Свети Тодор (?) — 210, с. Кишева — 150, с. Бюлбюлче — 125, с. Лерниче (?) — 400.

Написа се със съгласието на аяните и жителите и със съдействието на смирения пред бога Яхя, син на Али — кадия в пазения от бога Манастир, да им бъде простено.

ТДАА, II, № 82, с. 64—65.

172

ЗАПОВЕД ДО ПРИЛЕПСКИЯ ВОЙВОДА, КАДИЯ И МАРТОЛОСБАШИЯ ДА ПРЕСЛЕДВАТ ХАЙДУТИ

31 юли — 9 август 1678 година

Образец между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово наший господин кадията на Пирлепе, да се увеличи добродетелта му.

Образец между подобните и равните, войводата на Пирлепе Мустафа и мартолосбашията Мустафа, да се увеличи добродетелта им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Ти, който си кадия, си изпратил писмо до султанската ми войска, че улемите, сулехите, вилаетските аяни и бедните от споменатия град дошли в свещения шериатски съд. Понеже харамиите се бунтуват в споменатия град и в неговата каза, със съдействието на шериатския съд се възложи на настоящия ни войвода да преследва всички харамии. Той залови четирима харамии и ги наказа. Когато отново се разбунтуваха, в присъствието на вилаетските жители пак му бе възложено и му се разреши по шериата. Но той каза: „Не мога без ферман да преследвам хайдутите.“

Понеже е от доверените лица и във всяко отношение покорен на свещения шериат и е годен да осигури ред и дисциплина и да залови харамиите, които се бунтуват в казите Юскюб, Кьопрюлю, Пирлепе, Кърчова, Калкан Делен, Щип, Караджова[1], Флорина, Манастир, Водина, Куманова и Тиквеш, и понеже със съдействието на цялото население бе съобщено до високата ми порта, и понеже настояваха и молеха по този случай да се издаде моя високославна заповед, изпратена до споменатия войвода Мустафа, за да прекрати злосторството на харамиите, които се бунтуват в споменатите кази, а ако не са налице ятаците, да намери онези, които са необходими, и да ги накаже. Затова се издаде моя заповед да бъдат преследвани хайдутите разбойници според шериата, които са се появили в споменатите кази, да бъдат на всяка цена заловени, оковани и да бъдат изпратени в султанската ми войска. Между това по този случай да се въздържат да грабят имущество и да нападат някого противно на шериата.

Заповядвам. Щом пристигне с моята свещена заповед, да се действува според издадения високославен ферман.

Вие двамата споменати да преследвате според шериата хайдутите разбойници, които са се появили в споменатите кази, да ги заловите на всяка цена, да ги оковете и изпратите до султанската ми свита. При това да се въздържате да ограбвате имущество и да нападате някого противно на шериата. Да действувате според височайшето съдържание на свещената ми заповед.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се през средните десет дни на месец джемази юл-ахър, 1089 г. (31. VII. — 9. VIII. 1678 г.).

От военния лагер в Силистра.

Пристигна при нас на 27 шабан 1089 г. (14. X. 1678 г.).

ТДАА, II, № 65, с. 67.

---

[1] Мегленската каза, получила името си от Караджова планина, която се простира на изток от Мориховска планина (вж. картата на Вайган в книгата му за арумъните). Казата е обхващала билото на планината с югоизточните ѝ склонове, както и плодородната под тях равнина, известна с името Меглен. По-късно част от казата била придадена към каза Воден, друга — към Йенидже Вардар, а източната ѝ част с общо име Караджова (Влахо Меглен), както отбелязва В. Кънчов, пос. съч., с. 151, с единадесет села влязла в новоустроената Гевгелийска каза.

173

ОТНОВО Е ИЗПРАТЕН МУБАШИР В БИТОЛСКО ДА СЕ СПРАВИ С ХАЙДУТИТЕ

5 януари 1679 година

Символ на шериата, обкръжен с достойнство наший господин кадията на Манастир, да се увеличи добродетелта му, образец между подобните и равните — войвода на споменатата каза, да се увеличи мощта му. След поздрава им се съобщава следното.

Съобщено ни бе, че не са били заловени и наказани разбойниците във вашите кази, които се мъчат да правят бунт и убиват много хора.

По този повод се написа буюрултия и за споменатия случай се определи и изпрати като мубашир. . .[1] един от нашите аги, образец между подобните и равните, да се увеличи мощта му, за да проучи [случая] според шериата на самото място, да залови и наказва убийците и онези, които се мъчат да правят бунт.

Щом пристигне, трябва харамиите, които се мъчат да правят бунт и без право убиват хора, да бъдат призовани в шериатски съд със съдействието на споменатия мубашир и, както е обяснено, според правото, да се разследва положението им.

Щом се разкрият и потвърдят според закона бунтовническите им дела, да ги предадете на посочения мубашир заедно с преписите от сиджилите.

Такива харамии да бъдат наказани, за да бъде необходим пример и поука за другите. При това да не нападате по този повод и да не правите никому злосторство противно на свещения шериат.

На 22 зилкаде 1089 г. (5. I. 1679 г.).

Пристигна при нас в началото на зилхидже 1089 г. (14. I. 1679 г.).

ТДАА, II, № 86, с. 68.

---

[1] Името не е обозначено.

174

РУМИЛИЙСКИЯТ БЕЙЛЕРБЕЙ УВЕДОМЯВА КАДИИТЕ ОТ МНОГО ОКОЛИИ, ЧЕ Е ИЗПРАТЕН МУБАШИР ДА ПРЕСЛЕДВА ХАЙДУТИТЕ

1 май 1679 година

Техни превъзходителства господа кадиите на Сарѣ Гьол, Джума, Егри Буджак, Флорина, Бихлище, Манастир, Пирлепе и Серфидже, обкръжени от правда и символи на шериата. След поздрава им се съобщава следното.

В подведомствените ви [кази] са се явили някои хайдути разбойници. Те не само извършили много метежи, но в казата Тиквеш нападнали джизиедарите, ограбили султанския имот и цялото тяхно имущество и храна. Нападнали в казите Кьопрюлю и Пирлепе някои търговци и също така им ограбили имуществото. Нападнали къщите на жителите от Юскюб и извършили много злосторства и щети.

Понеже ни бе съобщено, че пак отишли в подведомствените ви [кази], по този повод бе написана буюрултия, да бъдат заловени споменатите разбойници и да се извърши необходимото спрямо тях и от наша страна бе определен мубашир. .[1], образец между подобните и равните си, да се увеличи мощта му.

Щом пристигне, надяваме се със съдействието на споменатия мубашир строго да се проучи всичко, което се чува из подведомствените ви кази за споменатия метеж. Направете спрямо тях необходимото според свещения шериат.

Ако там не може [да се реши], да се предадат на посочения мубашир и заедно с преписите от сиджилите ги изпратете в румилийския диван, за да се направи необходимото според шериата. Ако има десятък от кръвнина, която се полага на миримирана, наредете според стария закон да го събере мубаширът.

Най-сетне да ви бъде трайна славата и знанието.

Написа се на 18 реби юл-евел 1090 г. (1. V. 1679 г.).

Настоящият каймакам на румилийския миримиран Мехмед.

Пристигна при нас на първи ден от реби юл-ахър (12. V. 1679 г.).

ТДАА, II, № 87, с. 68—69.

---

[1] Името не е обозначено.

175

ВЪРХОВНАТА ВЛАСТ ИЗПРАЩА МУБАШИР ДА ПРЕСЛЕДВА ХАЙДУТИТЕ, УКРИТИ ИЗ ФЕОДАЛНИ ВЛАДЕНИЯ С ШИРОК ИМУНИТЕТ

10—19 юни 1679 година

Гордост между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, кадиите, намиращи се в санджаците Кюстендил, Паша, Юскюб, Охри, Селяник, Тирхала, Яние и Вълчитрън, да се увеличи добродетелта им.

Гордост между подобните и еднаквите мютеселими, кетхудаерлери, еничерски сердари, селски забити и забитите на султанските хасове, служебните лица на вилаетските аяни и мартолосбашиите на споменатите санджаци, да се увеличи мощта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Съобщено бе за бунтовете и разбойничествата на хайдутите разбойници, появили се в споменатите санджаци, които нападаха пътниците и им ограбваха имуществото и храните.

За споменатия случай бяха определени за мубашири господин Абдулбаки, бивш кадия на Вирче (?), да се увеличи добродетелта му, и Мехмед, образец между подобните и равните, да се увеличи мощта му.

Ако се открият такива хайдути разбойници било в султанските хасове, било в другите „свободни" зиамети в пределите на селата, намиращи се в подвластните кази на някой от вас, всички вие заедно и задружно да се отправите срещу тях и на всяка цена да ги заловите. Щом регистрирате и утвърдите според шериата техните бунтове и разбойничества, направете спрямо тях необходимото според шериата.

По този повод бе издаден мой високославен ферман. Заповядвам. Щом пристигне, да действувате съгласно високославния ми ферман, издаден по този повод. Ако се открият хайдути разбойници, които са се появили било в султанските хасове, било в султанските вакъфи, в тимарските села или по другите „свободни" зиамети, намиращи се в подвластните на всеки от вас кази, всички вие заедно и задружно да се отправите срещу тях и на всяка цена да ги заловите. Щом регистрирате доказани бунтове и разбойничества, изпълнете спрямо тях необходимото по шериата.

Решено е да се определи наказание за бунтовниците, които се приютяват в тимарските села, в „свободните" зиамети, в султанските хасове. Внимавайте според това! Много се пазете по този повод да не проявявате немарливост и небрежност, да не защищавате бунтовниците или противно на свещения шериат да извършвате злосторства и изтезания спрямо бедната рая и да ѝ ограбвате имуществото под предлог, че издирвате хайдути, или от ненавист и груба алчност да нападате онези, които си гледат работата.

Действувайте според височайшето съдържание на свещената ми заповед.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се през първите десет дни на джемази юл-евел, 1090 (10–19. VI. 1679 г.).

В резиденцията на добре защитения Костантиние.

ТДАА, II, № 88, с. 69–70.

176

СЕЛЯНИ ОТ ДЕРВЕНТДЖИЙСКИ СЕЛА НАПАДАТ ЕНИЧЕРИНА ХАСАН

1 юли 1679 година

Хасан бешѐ, син на Ибрахим от специалната ода на йолдашите от 58 еничерски джемаат[1] при Високата порта, заяви в присъствието на неверниците Христо, син на Спиро, Стойко, син на Пейо, Йовко, Мицо, Рале, син на Бодле от дервентджийското село Горничева, спадащо към каза Флорина, Мино, син на Богил, Пенко, син на Радич, Стале, син на Белид, Дуйо, син на Лазар и поп Дука, неверници от дервентджийското село Чеган[3], спадащо към каза Острова, поп Стойко, Христо, син на Горе, Георги, син на Годи, Пейо, син на Касина, Стойко, син на Пейо, неверници от дервентджийското село Беине[4], също спадащо към каза Острова:

„Четиридесет дни преди датата на този документ, като отивах за Селяник, споменатите неверници, сдружени с разбойници из пътищата, ни нападнаха между споменатите дервентджийски села. Ограбиха ми 1000 еседи[5] гроша, които имах в себе си, една дълга пушка, девет аршина чоха, девет парчета. . .[6], 12 „губек миск"[7], един самар, един мой фес, една тава и една тенджерка. Аз бях мутесариф в санджака Селяник с арпалък[8] и се обърнах до щастливия Мустафа паша, определен за събиране войска във вилаета Румили.

Щом повиках споменатите неверници, те напълно отрекоха посочения случай. Понеже не бе възможно да се потвърди жалбата ми, между нас изникна голям спор и остро съперничество. Тогава ни посредничиха помирители. Понеже ни подтикнаха, бе сключено помирение с обезщетение 280 еседи гроша. Аз също приех казаното помирение и като обезщетение за помирението напълно получих споменатата сума от 280 еседи гроша. Освободих съвсем от дългове споменатите неверници от казаното село, прекъснах спора и се отказвам от посочената ми жалба и от всички спорове, искания, жалби, отнасящи се до споменатия случай. Щом се потвърди присъствено, по искане станалото се записа и се връчи на искащия.

На 22 джемази юл-евел, 1020 г. (1. VII. 1679 г.).

Свидетели: Мустафа ага — мубашир, Али ага — забит, Мустафа ага — забит, Кологлу Хасан челеби, Хасан бешѐ — бивш сердар, Хаджи Ахмед ефенди, Хаджи Мустафа, Хъдър — кетхуда, Абдулах кетхуда, Мехмед Хъдър субаши, Хамди Махмуд — главен съдебен разсилен, Хамди Али, Ибрахим дедѐ — съдебен разсилен, Хамди — съдебен разсилен.

ТДАА, II, № 83, с 66—67.

---

[1] Поделение на еничерски корпус. Цялата еничерска институция образува един оджак, поделен на орта. Сто и десет от тия орти се наричат джемаат (*Gibb-Bowen*, I, I, p. 60).

[2] С. Горничево, дн. Кели, Леринско, Македония, Гърция.

[3] С. Чеган, дн. Агиос Атанасиос, Воденско, Македония, Гърция.

[4] С. Бегна, дн. Агиос Спиридон, Воденско, Македония, Гърция.

[5] Сребърна холандска монета, много разпространена в Османската империя от XVII в. (*R. Mantran*, op. cit., p. 240—241).

[6] Недешифрирано от издателя.

[7] Скъпо благоухание.

[8] Арпалък — извънредно дарение, направено от султана на някой заслужил чиновник (феодално владение с годишен доход най-много до 19 999 акчета.)

177

РУМИЛИЙСКИЯТ ИНСПЕКТОР ПО ИЗДИРВАНЕ НА ХАЙДУТИТЕ УВЕДОМЯВА ЗА НАЗНАЧЕНИЕТО НА МУБАШИРИ

2 септември 1679 година

След като с голяма обич бе поднесена бисерна молитва и светла прослава за свещените съвети на ваши превъзходителства господа [кадиите], добродетелни и почитани, питани сте за свещеното ви здраве.

Покрай това ви се съобщава следното:

Понеже сега сме определени със свещена заповед, на която се покорява светът, да извършим разследване на хайдути и харамии разбойници, изпращаме ви от нашите хора Мехмед ага и Хасан ага и ви изпращаме съдържанието на свещената заповед и копие от свещеното писмо. Щом пристигне, необходимо е [писмото] да се запише в съхраняваия сиджил. Да предупредите онези, които са определени, на всяка цена да заловят появилите се хайдути и да ги предадат на нашите хора. [После] да съобщите с ваше свещено писмо.

Ако чуеш, че онези, които са определени, са показали слабост и немарливост при залавянето на споменатите разбойници, решено е лично аз да дойда там и е ясно, че не ще могат да се извиняват.

Съгласно това важно и необходимо е всеки от вас да се постарае при залавянето на споменатите разбойници.

Най-сетне бъдете вечни в просторите на шериата.

Сърдечен приятел румилийският инспектор Мехмед.

Пристигна при нас на 26 реджеб 1090 г. (2. IX. 1679 г.).

Всичко това е препис с подписа на Баки ефенди.

ТДАА, II, № 90, с. 70–71.

178

ХАЙДУТИ НАПАДАТ КЕРВАН, ИДВАЩ ОТ ПРИЛЕП И БИТОЛЯ

17 септември 1679 година

Техни превъзходителства вилаетските аяни и добродетелните и почитани господа. След поздрава питаме за здравето ви.

В неделя, деня на писане писмото, хайдути разбойници нападнаха в Демир капия кервана от Прилеп и Битоля. Убиха няколко души, ограбиха им имуществото и други неща и избягаха към Мориово.

Сега се определиха и изпратиха подир тях мартолоси, а във Водина и Йенидже бяха изпратени хора с куриери. Затова е необходимо също да се изпратят всички ваши мартолоси в дефилетата на Мориово. Жителите на селата и от целия вилает да излязат и от всички страни да бъдат обградени.

Бъдете бдителни и щом научите, че са влезли в пещерите си, съобщете ни с куриери.

Мой господарю, на всяка цена да избягват небрежност и ако се прояви немарливост по споменатия случай, кълна се във възвишения бог, че е решено аз да ги накажа.

Сърдечен приятел
Румилийският мюфетиш Мехмед

Пристигна при нас на 11 шабан велики, 1090 г. (17. IX. 1679 г.).

ТДАА, II, № 91, с. 71.

179

МЕХМЕД АГА ОПРЕДЕЛЕН ЗА МУБАШИР ПО ПРЕСЛЕДВАНЕ НА ХАЙДУТИТЕ

[1679 година]

Символ на шериата, кадиите, намиращи се в санджаците Кюстендил, Паша, Юскюб, Охри, Селяник, Тирхала и Вълчитрън, да се увеличи добродетелта им.

Гордост между подобните и равните, мютеселимите, кетхудаерлери, еничерските сердари, селските забити на султанските хасове, служебните лица на вилаетските аяни и мартолосбашиите на споменатите санджаци, да се увеличи мощта им. Съобщава се следното.

Оповестено бе, че в споменатите ливи са се появили хайдути разбойници и че нападат пътници и ограбват и ощетяват имуществото и храната им.

Затова, ако се открият такива хайдути разбойници било в султанските хасове, било в султанските вакъфи, било в другите свободни зиамети, било в селата, които са в подвластните на някои от вас кази, всички вие заедно и задружно да се отправите срещу тях и на всяка цена да ги заловите.

Щом регистрирате според шериата техните бунтове и разбойничества, изпълнете спрямо тях необходимото по шериата.

Съгласно висококославната свещена заповед, издадена по този повод, бе написано писмо и бе определен за мубашир Мехмед ага от нашите аги.

Щом пристигне, иеобходимо е да постъпите според онова, което е разяснено и определеио във висококославния ферман, който ще дойде по този повод.

Ако се открият такива хайдути разбойници в подвластните на някои от вас кази, да бъдат заловени, както е обяснено, и щом се регистрират техните бунтове и разбойничества, определете им наказанията, които се полагат по шериата.

Нужно е много да се въздържате от действия, противни на височайшия ферман.

Поздрав.

Вярно с височайшия оригинал.

Написа го смиреният, който се нуждае от помощта на възвишения бог Абдул Баки, служебно лице по споменатите работи.

[1679 г.]

ТДАА, II, № 89, с. 70.

180

ПЪТЕШЕСТВЕНИКЪТ АНТОНИО БЕНЕТИ[1] СПОМЕНАВА ЗА ХАЙДУТИ МЕЖДУ ДРАГОМАН И СОФИЯ

1680 година

Във вторник на 17 извървяхме една просторна, но доста висока равнина между две реки — Сукора[2] и Иска[3], без дървета и също така не без подозрение за разбойници, които често я посещават.

Osservazioni fatte dal Dott. Antonio Benetti nel viaggio a Constantinopoli. Venezia, 1688, p. 178.

Превод: Б. Цветкова

[1] Бенети е описал пътуването на венецианския байло в Цариград Джовани Батиста Донадо през 1680 и 1684 г.
[2] Вероятно р. Нишава.
[3] Р. Искър. Пътешественикът несъмнено говори за онази част от Софийското поле, която се затваря между реките Нишава и Искър.

181

ХАЙДУТСКА ЧЕТА В БЕР

18 май 1681 година

Пълномощникът и субашия на забита на Караферия, Мехмед ага, наречен Абди бешѐ, като доведе пред свещения съд жителя на село Козлу[1], каза Джума, и овчар в околностите на този град — разбойника Стойко Пано, предяви срещу него иск, казвайки, че присъствуващият Стойко е привърженик на харамбашиите Балабан, Димчо и Фотис, с които обикаля и извършва убийства, разбойничества и грабежи, и че е разбойник, който трябва да бъде унищожен от лицето на земята. Искам да бъде разпитан и да се направи законното. Този, запитан, отказа постъпката си, поради което се поискаха доказателства от ищеца, който доведе като свидетели жителите на село Решани[2] Кирко, Петко и Яни Георгиу, които, запитани, дадоха показание, че действително споменатият Стойко е винаги под заповедите на харамбашиите Балабан, Димчо и Фотис, убива едни, на други подпалва и ограбва имуществото, че е [като] личност размирник и че трябва да бъде унищожен от лицето на земята и че те свидетелствуват за тези факти. Тъй като тези показания отговарят на условията на закона и бяха приети, бе издадено решение със заповед споменатият Стойко да бъде обесен.

Краят на реби юл-ахър 1092 [18. V. 1681 г.].

I. Βασδραβελλη, т. II. с. 76, д. 95.

[1] С. Козлукьой, дн. Кариохори, Кайлярско, Македония, Гърция.
[2] С. Решани, дн. Врисаки, Берско, Македония, Гърция.

182

ТУРЦИ СВИДЕТЕЛСТВУВАТ СРЕЩУ ХАЙДУТИН, ОСЪДЕН НА СМЪРТ ОТ БЕРСКИЯ КАДИЯ

20 юли 1681 година

Представителят на забита на град Караферия на име Абдуллах, довеждайки пред свещеното съдилище Апостол Георги, жител на Инегуста[1], предяви срещу него иск, казвайки, че той е от четата на главатаря Балабан, обикаля винаги под неговото знаме и е от разбойниците, убиващи и ограбващи жителите. Иска той да бъде разпитан и да се приложи законът.

Запитан, той отрече постъпките си, поради което бяха поискани доказателства за твърдението на ищеца. И тъй дойдоха присъствуващите в залата свидетели: Мустеджи Али Челеби, син на Али и Налбант, Али бешѐ, син на Ахмед, които, запитани, дадоха показания, че действително този Апостол е човек от четата на Балабан, обикалящ под неговото знаме, и че е разбойник, извършил убийства, разбойничества и грабежи, че е злодей, който трябва да бъде унищожен от лицето на земята, и че са свидетели на тези неща.

След приемането на тези показания по съдебен ред бе решено този разбойник Апостол да бъде обесен.

Затова се състави настоящото на 4 реджеб 1092 г.
[20. VII. 1681 г.].

I. Βασδραβελλη, т. II, с. 76, д. 96.

---

[1] Негуш, дн. гр. Науса, Македония, Гърция.

183

ЗАПОВЕД ДА СЕ ПРЕДПРИЕМАТ ВСЕОБЩИ ДЕЙСТВИЯ ЗА ПРЕСЛЕДВАНЕ НА ХАЙДУТИТЕ

11 април 1682 година

Премъдри кадии на Охрид, Манастир, Пирлепе, Флорина, Острово, Водина, Караферия, Йенидже Вардар, да се увеличи добродетелта им. Гордост на подобните им, мютеселими на мир-и лива, войводи на везирските и султански хасове и техни кехаи, еничерски сердари, заими, тимариоти, субаши на селата и останалите вилаетски аяни и техни служебни лица, да се увеличи мощта им, мартолосбашии, назначени от аяните и раите, и властници на градчетата и селата.

След поздравите ми става известно, че от петнадесет години раите от района на Охрид, Манастир, Юскюб, Кюстендил, Тирхала и Селяник, споразумели се помежду си тайно, образуваха разбойническа група от петнадесет до двадесет-тридесет мъже, която, след като прояви открито бунтовнически намерения, обикаля споменатите краища ту пеша, ту на коне, убива твърде много мюсюлмани и раи от градчетата и граби имуществата им. Освен това напада и пътниците по пътищата, ограбва керваните и парите на държавната хазна и избива хора. Когато трябваше да бъдат заловени, чрез условни изстрели раите от казите ви искаха да ги защитят, като ги снабдят с необходимите храни и питиета. Когато бяха разпитани за разбойници, не само че не ги издадоха, но опиращи се на ояните, спахиите, забитите и субашите, засвидетелствуваха прекомерно бунтовнически намерения. Понеже от изложеното е очевидно, че се нарушава редът и предстоят опустошения и щети, налага се за честта на исляма и на държавата предотвратяването на тези вреди и очистването на краищата ви от тези разбойници. И тъй изготвиха се заповеди до гореспоменатите кадии; назначени бяха и мубашири, щото преди да се появи растителността в планините, т. е. на 20-ти от м. реби юл-ахър (28. IV. 1682 г.), всички в съгласие със споменатите военни, пазачите на проходите, и останалите раи да излезете групово, да обходите планините, полетата и селата и да откриете следите на тези негодници, като прочиствате местността от злодействата им и като възстановите спокойствието на раите и бераите, на бедните и на домовете им.

Затова ви се изпрати чрез мубашира...[1] настоящата заповед. Щом пристигне, вие кадиите да съберете споменатите военни, мартолосбашиите, властниците и всички, раите от проходите и да потеглите, преди да се разлистят планините, и обхождайки планините, долините, полетата и изобщо подозрителните места, да откриете следите на тези негодници, като ги наказвате според закона чрез изпратения мубашир, за да се успокоят раите и бераите и да си възвърнат всички спокойствието. А ако в бъдеще поради нехайство или небрежност разбойниците успеят да се появят в някое място или бъдат чути някъде там близо, или след залавянето им се явят техни поддръжници, казвайки: „този е моя рая или мой наемник, или мой субашия, или мой човек", да знаете, че наказанието, което ще бъде наложено на онези, ще бъде наложено и на тези.

Тъй че, като знаете тези неща, да действувате с прозорливост и да се погрижите да очистите района ви от тези измети, като изключвате противоположните мисли и действия.

23 реби юл-ахър 1093 г. [11. IV. 1682 г.].

I. Βασδραβελλη, т. II, с. 78, д. 99.

---

[1] Името не е попълнено в ръкописа.

184

ЗАДЪЛЖАВАТ СЕ ЖИТЕЛИТЕ В РУМЕЛИЯ ДА ЗАЛАВЯТ ХАЙДУТИТЕ

1—30 декември 1682 година

Гордост между кадиите и съдниците, рудници на добродетел и слово, кадиите, намиращи се в Румилийски вилает, да се увеличи достойнството им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Шахин, образец между подобните и равните, да се увеличи мощта му, определен да преследва хайдутите разбойници в Румилийски вилает, поднесе изложение до височайшите ми двери. Понеже молеше за моя свещена заповед, жителите на областта заедно със споменатия [Шахин] да залавят и наказват хайдутите разбойници, където и да се появят в Румили, издаден бе мой висококославен ферман да действувате, както е вече пояснено, и много да се предпазвате по този повод да измъчвате бедните противно на шериата.

Заповядвам. Щом пристигне, да действувате съгласно високославния ми ферман, издаден по този повод.

И вие, жителите на областта, където и да се появят хайдути разбойници в Румили, да ги залавяте заедно със споменатия [Шахин] и да ги наказвате. Стремете се по този повод да се въздържате от небрежност и много да се пазите във връзка със споменатия случай да не нападате бедните противно на свещения шериат. Действувайте според височайшето съдържание на издадената ми свещена заповед и да не проявявате затова желание за противното.

Така да знаете. Имайте доверие на свещения знак.

Написа се през свещения месец зилхидже 1093 г. (1—30. XII. 1682 г.).

В резиденцията на Едирне.

Пристигна при нас на 15 мухарем 1094 г. (14. I. 1683 г.).

Сверил с оригинала, изискващ покорство, и преписал смиреният пред бога Али, син на Реджеб, да бъде голяма славата му, определен от страна на повелителя. Нека му е простено.

ТДАА, II, № 102, с. 80.

185

ЗАПОВЕД ЗА ОБЕЗОРЪЖАВАНЕ НА НЕМЮСЮЛМАНСКОТО НАСЕЛЕНИЕ

21—30 декември 1682 година

Гордост между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, кадиите на Манастир, Флорина, Преспа, Пирлепе, Кесторие, Кюпрюлю, Населич, Юскюб, Мориово и Джума Пазаръ, да се увеличи добродетелта им.

Гордост между подобните и равните кетхудаерлери, еничерски сердари, забити на султанските хасове и други селски забити, заими и тимариоти, пребиваващи у дома или дошли от султански поход, които се намират в споменатите кази, да се увеличи мощта им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Жителите на споменатите кази изпратиха човек и представител до височайшите ми двери, че освен дето хайдутите разбойници са плъзнали из вилаетите, но се събират и християни със саби, пушки и друго оръжие, развяват байрака, денем се крият, а нощем нападат по къщите и правят голям смут и бунт. Тяхното залавяне не е лесно.

Понеже по този повод помолиха за моя султанска заповед да се забрани на християните употребата на саби, пушки и друго оръжие освен в дервентджийските села, по този повод бе издаден мой високославен ферман. Да се вземат пушките и другото оръжие в полза на държавата от онези, които са обвинени, че са хайдути разбойници, щом със съдействието на шериатския съд се регистрира това. Да не бъдат нападани бедните, които имат друго поведение.

Заповядвам. Щом пристигне, действувайте според високославния ферман, издаден по този повод. Вие, които сте кадии, кетхудаерлери, еничерски сердари, войводи на султанските хасове и други селски забити, заими, тимариоти и служебни лица на вилаетските аяни, на обвинените, че са хайдути разбойници, щом се докаже това според шериата, да им се вземат в полза на държавата пушките и другото оръжие със съдействието на определения мубашир и да не бъдат нападани бедните раи, които имат различно [от бунтовниците] поведение. Много да се пазите, ако някое лице злосторствува противно на свещения шериат.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се през последните десет дни от свещения месец зилхидже 1093 (21—30. XII. 1682 г.).

В резиденцията на добре защитения Едирне. Пристигна при нас на 13 реби юл-евел, 1094 г. (12. III. 1683 г.).

ТДАА, II, № 100, с. 78—79.

186

ЧЕТИРИ ОТРЯДА ХАЙДУТИ ИЗВЪРШВАТ ДРЪЗКИ НАПАДЕНИЯ

21—30 декември 1682 година

Гордост между кадиите и съдниците, рудници на добродетел и слово, кадиите на Битоля, Флорина, Преспа, Пирлепе, Кьопрюлю, Мориово, Населич, Юскюб и Джума Пазаръ, да се увеличи добродетелта им.

Гордост между подобните и равните кетхудаерлери, еничерски сердари, войводи на моите султански хасове и хасовете на везири, всички селски забити, заими и тимариоти, пребиваващи у дома или дошли от султанския ми поход, и до други служебни лица, които се намират в споменатите кази, да се увеличи мощта им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Жителите на споменатите кази изпратиха човек и изложение до височайшите ми двери, че във вашите кази са се появили 70—80 хайдути и харамии разбойници. Поделени на четири бюлюка, те развели байрака и кога на коне, кога пешком в дружини нападат домовете. Освен дето грабят имоти, убиват хора или ги изтезават с огън, отнасят в планината децата или роднините и искат откуп [за тях]. Съобщава се, че техните бунтове и разбойничества нямат край.

Понеже жителите връчиха колективно изложение. а мевляна Мустафа, кадия на Джума Пазаръ, поднесе изложение за действителното положение и понеже молеха за моя султанска заповед, по този повод се издаде мой високославен ферман. Заповядвам.

Вие, които сте кадии, кетхудаерлери, еничерски сердари, войводи в моите султански хасове и в хасовете на везирите, всички селски забити, заими и тимариоти, пребиваващи у дома или дошли от моя султански поход, и всички служебни лица да се вдигнете в потеря задружно и единно с Шахин, образец между подобните и равните, да се увеличи мощта му, определен за мубашир по този случай, и на всяка цена да заловите споменатите хайдути разбойници. Да се стараете всички да им се наложат незабавно наказания според шериата. Да знаете, че този, който прояви небрежност по споменатия повод, ще бъде наказан. Съобразно с това да се стараете! Много да се пазите, ако по този случай проявите небрежност или ако изтезавате бедната рая и онези, които си гледат работата.

Щом пристигне, действувайте съобразно с високославния ми ферман, издаден по този повод. Всички вие, както е вече пояснено, задружно и ведно със споменатия мубашир да тръгнете в потеря и на всяка цена да заловите посочените хайдути разбойници. Всички вие да се стараете да им се наложат незабавно наказания според шериата.

Така да знаете. Този, който прояви небрежност по посочения повод, ще бъде наказан. Да се стараете с оглед на това много да се пазите от немарливост, ако вършите насилие над бедната рая или нападате противно на свещения шериат онези, които си гледат работата.

Да не закъснеете ни минута при изпълнението на височайшето съдържание на тази свещена заповед, изискваща покорство.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се през последните десет дни на свещения месец зилхидже, 1093 г. (21—30. XII. 1682 г.).

В резиденцията на добре защитения Едирне.

Пристигна при нас на 25 реби юл-евел 1094 г. (24. III. 1683 г.).

ТДАА, II, № 101, с. 79—80.

187

ОПРЕДЕЛЕН Е ШАХИН ЗА РУМИЛИЙСКИ МЮФЕТИШ

[1682—1683 година]

След поднасянето на бисерно чисти поздрави на благородните господа кадии на Кьопрюлю, Манастир, Флорина, Кестория, Бихлище, Хурпище, Населич, Серфидже, Егри Буджак, Инегуста, Йениджe, Водина и Острово и на еничерските сердари, диздарите[1] на крепостите, кетхудаерите, заимите, тимариотите, агите на бойците и други служебни лица, гордост между подобните и равните си, да се увеличи мощта им, които се намират в споменатите области, се съобщава следното.

Тази година в Румили се появиха много хайдути, харамии и разбойници и затова бе написано и изпратено писмо, че със свещена заповед съм поставен за муфетиш, за да отстраним щетите им от божите раби.

Щом пристигне, необходимо е да положите грижи да бъдат заловени разбойниците, които се смятат за съмнителни, а се намират в подведомствените ви [кази]. Заедно да ги пресрещнете, да ги заловите и да ги накажете според закона и шериата, за да бъде пример за другите.

Ако чуем, че сте проявили търпимост и не сте изпреварили [разбойниците], няма по никакъв начин да се спасите.

Бедният Шахин, настоящ румилийски мюфетиш.

[1682—1683 г.].

ТДАА, 11, № 103, с. 81.

---

[1] Коменданти на крепостни гарнизони.

188

СУЛТАНСКА ЗАПОВЕД ДО ВЛАСТИТЕ ПОКРАЙ ЦАРИГРАДСКИЯ ДРУМ ОТ БЕЛГРАД ДО ИХТИМАН ЗА ПРЕСЛЕДВАНЕ НА ХАЙДУТИ

28 април — 7 май 1683 година

Гордост между кадиите и съдниците, рудници на добродетел и слово, кадиите покрай пътя от Белград до Ихтиман, да се увеличи добродетелта им, гордост между подобните и равните си, намиращите се в посочените кази кетхудаерлери, еничерски сердари, аги на паланки, диздари, вилаетски аяни и служебните им лица, да се увеличи мощта им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Чу се, че на някои места и при Къздербент[1] са се появили хайдути и друмски разбойници. Назначен е и изпратен като мубашир за разследването и издирването [им] Реджеб, бостанджиуста от султанската ми градина, образец между подобните и равните си, да се увеличи мощта му. Сега вие поменатите със съдействието на посочения мубашир да разследвате и издирите по шериата хайдути и друмски разбойници из набелязаните места. Издаде се висококлавен ферман до мартолосите, бойците в паланките и местните бойци да внимават и се старает да ги залавят в местата, дето се намират. Заповядвам следното. Щом [лицето] пристигне със свещената ми заповед, да се действува съобразно с издадената по този повод моя заповед. А също и вие споменатите да разследвате и издирите по шериата със съдействието на назования мубашир появилите се в подвластните ви кази хайдути и друмски разбойници и при залавянето им да окажат помощ и мартолосите, бойците от паланките и местните бойци в казите. Много се предпазвайте от небрежност, недоглеждане и от това да угнетявате под този предлог противно на свещения шериат онези, които си гледат работата. Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написано през първите десет дни на джемази юл-евел, година 1094. (28. IV – 7. V. 1683 г.).

Пристигнал при нас на реджеб 1094 г. (26. VI — 25. VII. 1683 г.).

В лагера при Белград.

J. Grzegorzewski, Z sidzyllatow rumelijskich epoki wyprawy wiedeńskiej. Akta tureckie (tekst turecki i polski), Zwow, 1912, № 6, p. 10—11.

Превод: Б. Цветкова

[1] С. Момин проход, Пазарджишки окр.

189

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ДО ВЛАСТИТЕ В ЗАПАДНА БЪЛГАРИЯ И СЪРБИЯ ДА СЕ ПОЛАГАТ ПОВЕЧЕ ГРИЖИ ЗА ЗАЛАВЯНЕТО НА ХАЙДУТИТЕ

30 юни 1683 година

Гордост между кадиите и съдниците, рудници на добродетел и слово кадии на Ягодина, Паракин, Аладжа Хисар[1], Ресава, Исфърлик[2], Брезник, Ниш, Юскюб[3], Сиришник[4], Шехиркьой[5], да се увеличи добродетелта им.

ПО-ВАЖНИ СРЕДИЩА НА ХАЙДУТСКА ДЕЙНОСТ
В ЮГОЗАПАДНА МАКЕДОНИЯ

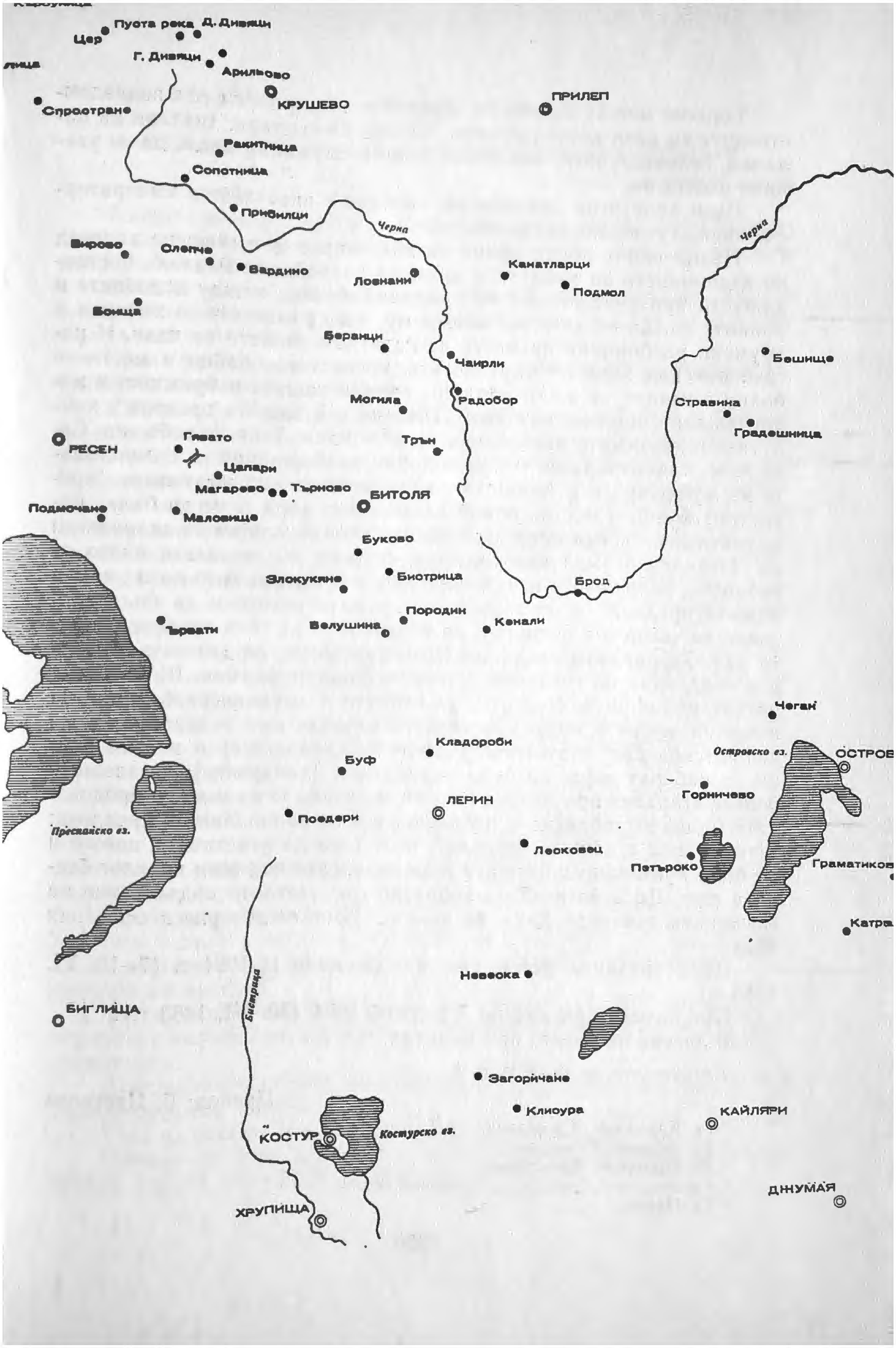
Цер
Пуста река
Д. Дивяци
Г. Дивяци
Арильово
Спростране
КРУШЕВО
ПРИЛЕП
Ракитница
Сопотница
Прибилци
Черна
Черна
Вирово
Слепче
Вардино
Лопатица
Канатларци
Подмол
Ловнани
Бонца
Беранци
Чаирли
Бешище
Могила
Радобор
Стравина
Градешница
РЕСЕН
Гявато
Трън
Цапари
Магарево
Търново
БИТОЛЯ
Подмочане
Маловище
Буково
Злокукяне
Бистрица
Брод
Породин
Кенали
Велушина
Търбати
Чеган
Кладороби
Буф
Островско ез.
ОСТРОВ
Горничево
ЛЕРИН
Поедери
Пресланско ез.
Леоковец
Петърско
Граматиково
Катра
Бистрица
Невеска
БИГЛИЩА
Загоричане
Клиоура
КАЙЛЯРИ
КОСТУР
Костурско ез.
ДНУМАЯ
ХРУПИЩА

Гордост между подобните и равните, намиращите се в подведомствените ви кази кетхудаерлери, енчерски сердари, диздари на паланки, селски забити, вилаетски аяни и служебни лица, да се увеличи мощта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Назначеният преди време за мубашир с моя свещена заповед по издирването на хайдути и друмски разбойници Реджеб, бостанджиуста при султанската ми градина, образец между подобните и равните си, да се увеличи мощта му, е бил известѐн за хайдути и друмски разбойници на места из подведомствените ви кази. И когато поискал хора от мартолосите, крепостните бойци и местните бойци в казите, за да ги нападне, поради вашата небрежност и недоглеждане, понеже казвате: „Това не е в нашите предели“, хайдутите и друмските разбойници са плъпнали. Това е съобщено. Сега вече, където и да се чуе за подобнн разбойници, със съдействието на мубашира и с помощта на шериатския съд мартолоси, [крепостни] бойци и местни бойци да доставят хора и те да бъдат нападнати и на всяка цена да вложите повече усилия за залавянето им. Издаден бе мой високославен ферман да се пазите много от забавяне, небрежност и от извинения и предлози като този „не е в нашите предели“ и от това да угнетявате когото и да било противно на свещения шериат и да ограбвате под този предлог бедната рая. Заповядвам следното. Щом пристигне, да действувате според издадения по този повод мой всевластен ферман. Щом споменатият мубашир получи вест за хайдути и друмски разбойници на известни места в подведомствените ви кази със съдействието на шериатския съд мартолоси, [бойци от крепостите] и местни бойци да наберат хора, да бъдат нападнати [хайдутите]; да вложите повече старание при залавянето им на всяка цена и да се предпазвате много от забавяне и небрежност и от оправдание и предлози: „[това] не е в нашите предели“, и от това да угнетявате, когото и да било противно на шериата и да ограбвате под този предлог бедната рая. Да действувате съобразно със светлото съдържание на свещената заповед. Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

През средните десет дни на джемази II 1094 г. (7—16. VI. 1683 г.).

Пристигнал при нас на 5 реджеб 1094 (30. VI. 1683 г.).

В лагера на полето при Белград.

J. Grzegorzewski, op. cit., № 10, p. 15.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Гр. Крушевац, Югославия.

[2] Гр. Сфрлиг, Югославия.

[3] Гр. Прокупле, Югославия.

[4] Районът на с. Сиришник, Пернишки окръг.

[5] Гр. Пирот.

190

АХМЕД АГА ОРГАНИЗИРА ПРЕСЛЕДВАНЕТО НА ХАЙДУТИТЕ

15—23 август 1683 година

Гордост между кадиите и съдниците, рудници на добродетел и слово кадиите на Манастир, Юскюб и Флорина. . .[1] да се увеличи добродетелта им.

Гордост между подобните и равните си агите на крепостите и служебните лица, намиращи се в споменатите кази, да се увеличи мощта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Кадиите на Манастир изпратиха писмо, а жителите — махзар до султанския ми престол и съобщиха, че са се появили хайдути разбойници в казите, които се намират в Манастир и в казата. Приютяват се в планините и нападат пътници по пътищата, ограбват имуществата, а някои от тях заробват и искат откуп. Пускат по желание онези, които им дават имущество, а убиват жестоко онези, [които] не им дават. В селата нападат къщите на раята, избиват семействата на някои, а на някои палят къщите. Не е възможно да се защитят ни селата, ни чифлиците, ни търговците, ни земеделието.

На всяка цена да бъдат заловени споменатите хайдути разбойници и да бъдат преследвани със съдействието на посочения мубашир и оковани да бъдат изпратени до султанския ми престол.

Много да се пазите по този повод да ограбвате имущество противно на свещения шериат, да изтезавате подчинените и да подпомагате злосторниците.

По този повод бе издаден мой високославен ферман. Заповядвам следното. Щом пристигне един от заслужилите лица Ахмед, образец между подобните и равните, да се увеличи мощта му, да действувате според моя високославен ферман, издаден по този случай.

Да бъдат заловени на всяка цена споменатите хайдути разбойници и според шериата да бъдат преследвани със съдействието на поставения мубашир. Да бъдат оковани и изпратени в султанския ми престол.

Да се пазите много, ако по този повод противно на шериата ограбвате имущество, тормозите подчинените или подпомагате злосторниците.

Действувайте според височайшето съдържание на моята издадена свещена заповед.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се през последните десет дни на възвишения месец шабан [10]94. (15—23. VIII. 1683 г.).

Пристигна при нас на 26 рамазан [10]94 г. (18. IX. 1683 г.).

Копието е сверено с височайшия му оригинал. Написа го смиреният пред възвишения бог Измаил, временен кадия на каза Дебри, определен с издадената по този повод наредба. Да му бъде простено.

В полето на Белград.

ТДАА, II, № 98, с. 76—77.

---

[1] Така в текста.

191

СПИСЪК ЗА РАЗХВЪРЛЯНЕТО НА СУМА, ПРЕДНАЗНАЧЕНА ЗА ЗАПЛАТИ НА 30 СЕКБАНИ, НАТОВАРЕНИ ДА БРАНЯТ БИТОЛСКАТА КАЗА ОТ ХАЙДУТИ ПРЕЗ 1683—1684 ГОДИНА

1—10 ноември 1683 година

Списък. Всички вилаетски аяни, заими, тимариоти, селски забити и служебни лица назначиха за секбанбашия Симитчизаде Хаджи Ахмед, жител на Пирлепе, със заплата от 70 000 акчета за 30 души въоръжени и способни секбани, за да охраняват селата и жителите на областта и да пречат на щетите от хайдутите разбойници, които са се появили в каза Манастир [за периода] от Димитровден 1094 г. (1683 г.) до Гергьовден 1095 г. (1684 г.).

Понеже се натовари и задължи да извършва споменатата служба с определена заплата, както вече е пояснено, посочената сума бе разпределена според възможностите върху следните села, намиращи се казаната каза.

Това е списъкът, връчен на посочения Хаджи Ахмед Челеби, за да събере [сумата].

Записа се през средните десет дни на свещения зилкаде [10] 94 г. (1—10. XI. 1683 г.).

Село Гяват — 26 ханета, с. Лерче — $1^{1}/_{2}$ ханета, с. Сръпче-и Кючук — 3 ханета, с. Кажани — 2 ханета, с. Чапари — 3 ханета, с. Маловище — 33 ханета, с. Магарева — 18 ханета, с. Рахотина — 1 хане, с. Търново — 1 хане, с. Дихово — $3^{1}/_{2}$ ханета, с. Нижепол — 3 ханета, с. Брусник — 7 ханета, с. Ефляхче — 9 ханета, с. Смилево — 4 ханета, с. Кръсхор — 5 ханета, с. Бистриче — 4 ханета, с. Халевени — 6 ханета, с. Барешане — $15^{1}/_{2}$ ханета, с. Злокукян — $^{1}/_{2}$ хане, с. Остриче — $^{1}/_{2}$ хане, с. Велушина — 9 ханета, с. Кишева — 3 ханета, с. Градешниче — 12 ханета, с. Драгош — $12^{1}/_{2}$ ханета, с. Опсирено — 1 хане, с. Битуше — 8 ханета, с. Ракова — 1 хане, с. Буф — 9 ханета, с. Клещани — $^{1}/_{2}$ хане, с. Клабучище — 9 ханета, с. Света Петка — 5 ханета, с. Негочане — $11^{1}/_{2}$ ханета, с. Букри паша — 5 ханета, с. Егри паша — 9 ханета, с. Букри-и Орта — 20 ханета, с. Вакъф Букри — $^1/_2$ хане, с. Оптичар — 23 ханета, с. Жабяни — 17 ханета, с. Поздеш — $3^1/_2$ ханета, с. Сливниче — 5 ханета, с. Брод — 19 ханета, с. Скочивир — $2^1/_2$ ханета, с. Полог — 3 ханета, с. Гопеш — $3^1/_2$ ханета, с. Битовче — $8^1/_2$ ханета, с. Гнеотин — 17 ханета, с. Рибарче — 6 ханета, с. Новак — $6^1/_2$ ханета, с. Балдунче — 4 ханета, с. Врановче — 13 ханета, с. Паралова — 7 ханета, с. Орехово — 3 ханета, с. Суходол, мориовски — 7 ханета, с. Добромир — $4^1/_2$ ханета, с. Радобор — 17 ханета, с. Трап — 6 ханета, с. Ношпал — 8 ханета, с. Добрушева — 12 ханета, с. Лопатиче, мориовско — $2^1/_2$ ханета, с. Ченгел — $1^1/_2$ ханета, с. Подмол — 2 ханета, с. Грумаз — $^1/_2$ хане, с. Хращани — $1^1/_2$ ханета, с. Къркърина — 4 ханета, с. Кукуречани — 4 ханета, с. Кочища Шехир — 5 ханета, с. Драгарина — 1 хане, с. Секиране — 1 хане, с. Облаково — 5 ханета, с. Свинище — 2 ханета, с. Чърновче — 12 ханета, с. Лопатиче, Тимурхисарско — 4 ханета, с. Лисолай — 15 ханета, с. Змирнова — 2 ханета, с. Черна бука — 5 ханета, с. Беранче — $^1/_2$ хане, с. Сръпче-и Паша — 13 ханета, с. Могила — 18 ханета, с. Караман — 13 ханета, с. Трън — 8 ханета, с. Лознани — $10^1/_2$ ханета, с. Ивановче — $^1/_2$ хане, с. Новоселани — $^1/_2$ хане, с. Подина-и баля — 2 ханета, с. Подина-и зир — 7 ханета, с. Свети Тодор — 1 хане, с. Търновче — 1 хане, с. Бела Черква — 11 ханета, с. Воднани — 10 ханета, с. Русче (?) — 2 ханета, с. Обършани — 7 ханета, с. Пресил — $4^1/_2$ ханета, с. Света — 7 ханета, с. Единаковче — $2^1/_2$ ханета, с. Летвиче — 1 хане, с. Суходол — Тимурхисарско — 1 хане, с. Стругова — 1 хане, с. Обедник — 3 ханета, с. Ислепче — $7^1/_2$ ханета, с. Лескова — $3^1/_2$ ханета, с. Боища — 6 ханета, с. Мренова — 8 ханета, с. Вирова-и зир — $^1/_2$ хане, с. Слоешниче — $2^1/_2$ ханета, с. Илино-и зир и баля — 7 ханета, с. Велмевче — 7 ханета, с. Спростране — 11 ханета, с. Черско-и зир — 4 ханета, с. Черско-и баля — 6 ханета, с. Враниче — 9 ханета, с. Цер — 16 ханета, с. Зашле — 3 ханета, с. Брезова — 5 ханета, с. Доленче, Тимурхисарско — $^1/_2$ хане, с. Тимурхисар — $^1/_2$ хане, с. Бабино — 3 ханета, с. Дживан — 2 ханета, с. Сопотниче — 5 ханета, с. Ракитниче — 5 ханета, с. Растопча — 2 ханета, с. Кочище — $2^1/_2$ ханета, с. Дивиак баля — 1 хане, с. Дивиак зир — 1 хане, с. Пуста река — 1 хане, с. Крушева — $1^1/_2$ ханета, с. Острилче — 1 хане, с. Журче — 6 ханета, с. Прибилче — 11 ханета, с. Доленче — $1^1/_2$ ханета, с. Биляниче — 4 ханета.

Всичко: невернишки ханета — $795^1/_2$ по 78.

Онези, които често са давали според [заповед] със султанска тугра, са: с. Хиналу — 2500, с. Месчидли — 1050, с. Канатлар — 550, с. Лерче — 750, мюсюлманите от с. Търновча — 150, с. Агаларче-и баля и зир — 100, с. Букова — 3500, с. Пополжани — 1500, с. Чаирлу — 200, с. Далбеговча — 350.

Всичко 8150.

ТДАА, II, № 94, с. 73—74.

192

ХАЙДУТИ НАПАДАТ ТЪРГОВСКИ КЕРВАН НА ПЪТ КЪМ ДОЛЯНСКИЯ ПАНАИР

18 септември 1683 година

Слава между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, кадиите в санджаците Кюстендил и Паша, да се увеличи добродетелта им.

Слава между подобните и равните вилаетските аяни, селските забити, агите на крепостите, еничерските сердари, кетхудаери и служебните лица.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Явили са се много хайдути разбойници из проходите, из планинските краища и из пътищата, които водят за панаира на Доляни. Пресрещат търговците и керваните, отиващи към панаира.

Освен дето избиват хора и ограбват имущества, те нападат и по къщите из много села и градове от близките кази. Избиват хора, ограбват имущества или ги опожаряват.

Ако някой из подвластните ви кази съобщи за такива разбойници, които се бунтуват, вдигнете хора от села и градове, мартолоси, войска и дервентджии и тръгнете против тях с мубашира Ахмед, образец между подобните и равните, да се увеличи мощта му, определен да преследва харамиите.

Всеки от вас да вложи много старание, за да бъдат на всяка цена заловени и много да се пазите да не се оправдавате по този повод, казвайки: „[това] не е в нашите райони“.

Във връзка със случая бе издаден мой высокославен ферман. Заповядвам следното. Щом пристигне с моето свещено решение, да действувате съобразно с високославния ферман, издаден по този повод.

Също така вие споменатите [длъжностни лица] да вдигнете хора от села и градове, от войски, дервентджии и мартолоси, ако ви се съобщи където и да е за такива разбойници, и тръгнете против тях със съдействието на посочения мубашир.

Всеки от вас да се грижи, както е необходимо, за да бъдат заловени те на всяка цена.

Да се пазите много от небрежност и отпуснатост и да не се оправдавате по този повод, казвайки: „[това] не е в нашите райони“.

Между прочем да не позволявате във връзка с това да бъдат нападани противно на свещения шериат онези, които си гледат работата.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Копието е вярно с височайшия оригинал. Написа го смиреният пред възвишения бог Исмаил, временен кадия на каза Дебри, определен по този повод от страна на повелителя. Нека му бъде простено.

От лагера в Белград.

Пристигна при нас на 26 от свещения рамазан [10]94 г. (18. IX. 1683 г.).

ТДАА, II, № 97, с. 75—76.

193

ХАЙДУТИ УБИВАТ БЪЛГАРИН — ТУРСКИ ЧИНОВНИК

[*1683 година*]

Горне, син на Петре, Йово, син на Миле, Недо, син на Гьоре, и други неверници от село Подмол, спадащо към града Манастир, дойдоха в свещения шериатски съд, който изисква почит, и заявиха:

В кошарата за овце между границите на каза Пирлепе и споменатото село хайдутите разбойници убиха неверника Стойко, син на Цветко, един от субашите на каза Дебри. Искаме да се извърши разследване на самото място и да се напише протокол.

От страна на свещения шериатски съд дойде нашият мевляна Мустафа с мюсюлманите, чиито имена са записани в края на документа.

Щом го прегледа, потвърди, че споменатият Стойко, син на Цветко, навярно е убит в кошарата за овце в граничната област между каза Пирлепе и споменатото село.

Щом го прегледа, потвърди, че на две места в стомаха има рани от пушка и че е умрял от тези рани.

След огледа на самото място и съставянето на протокола дойде в шериатския съд и като съобщи, станалото се записа.

Свидетели на станалото: Хъдър кетхуда, син на Вели, Узун Хасан, син на Исмаил от [село] Канатлар, Хюсеин, син на Мюртеза от Канатлар, Мехмед, син на Йолдаш от Канатлар.

[1683 г.].

ТДАА, II, № 93, с. 72.

194

ЧИНОВНИК, ОПРЕДЕЛЕН ДА ПРЕСЛЕДВА ХАЙДУТИТЕ, Е ПОДМЕНЕН ПОРАДИ ЗЛОЧИНСТВАТА СИ

16 април 1684 година

Най-добродетелни от мюсюлманските кадии, извори на добродетел и слово, кадии на Селяник, Водина[1], Острово, Манастир и Серфидже[2], да се увеличи добродетелта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Жителите на гореспоменатите кази изпратиха представител и подадоха прошение пред императорския ми трон и изложиха, че назначеният за преследването и унищожаването на разбойниците и злодеите, телохранител от двора ми Реджеб Уста, обикалящ с 40—50 други телохранители и настаняващ се в къщите, където тези живеят със семействата си, взима безплатно и безвъзмездно храни, фураж, както и овце, агнета, мед, грозде и други съестни продукти, измъчвайки ги повече от необходимото. Те искаха да бъде сменен този Реджеб, като тази служба се възложи на назъра на този район, натоварен със следенето на разбойниците — дворцовият ми чауш Хюсеин, и на мартолосбашиите от околните кази. Затова заповядах при условие, че не ще се засягат бедните раи от гореспоменатите кази, да се възложи преследването и залавянето на въпросните разбойници и злодеи на мартолосбашиите на тези кази. С получаването на настоящия мой императорски ферман да знаете, че като се уволни Реджеб Уста, за негов заместник се назначи споменатият чауш, та заедно с мартолосите от околните кази да преследват тези разбойници и злодеи и като ги заловят, да ги доведат пред императорския ми диван, при условие да избягват по този повод всяка неправда спрямо бедните раи. Така да знаете. Имайте доверие в императорския ми знак.

Написа се в края на реби юл-ахър 1095 (16. IV. 1684 г.). В резиденцията на Едирне.

I. Βασδραβέλλη, т. II, с. 84, д. 104.

---

[1] Гр. Воден, Югозападна Македония, Гърция.
[2] Гр. Сервия, Северна Гърция.

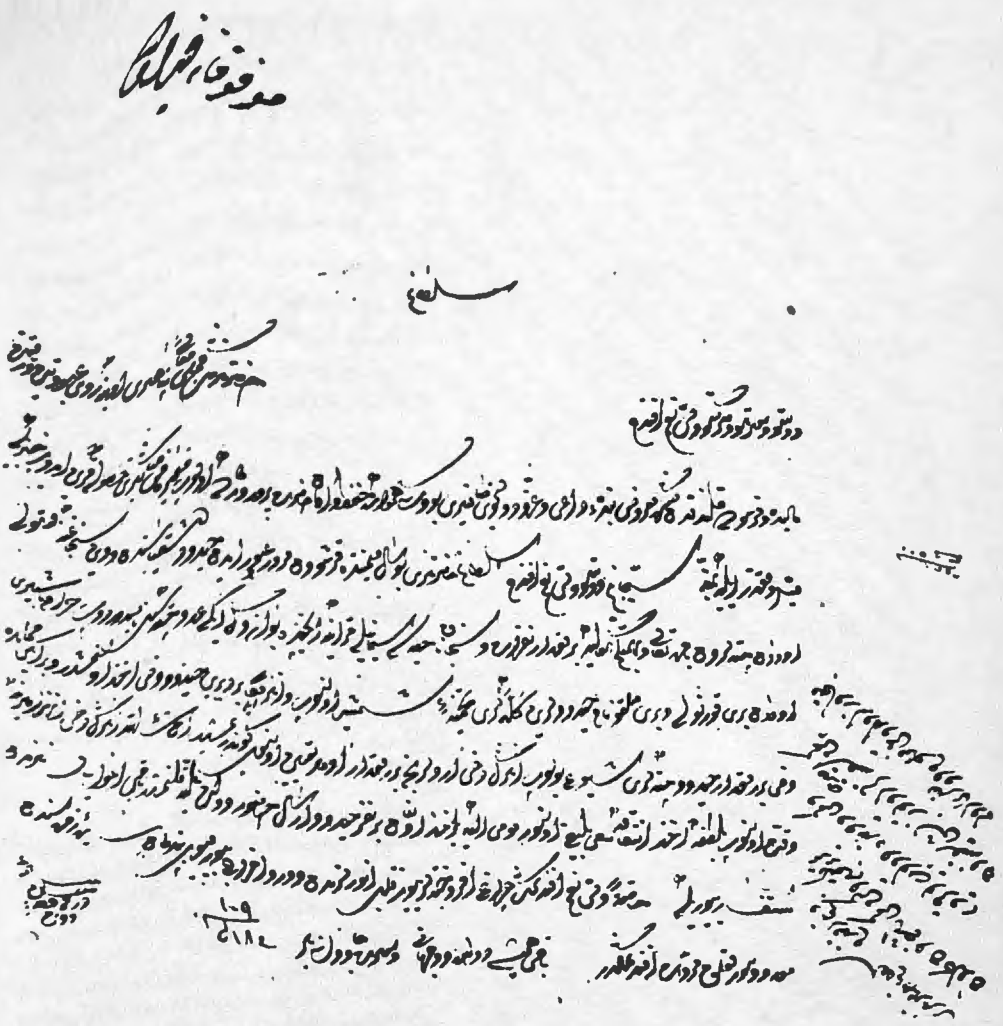

Ориенталски отдел
на НБКМ — ОАК$^2/_7$
(към док. 217)

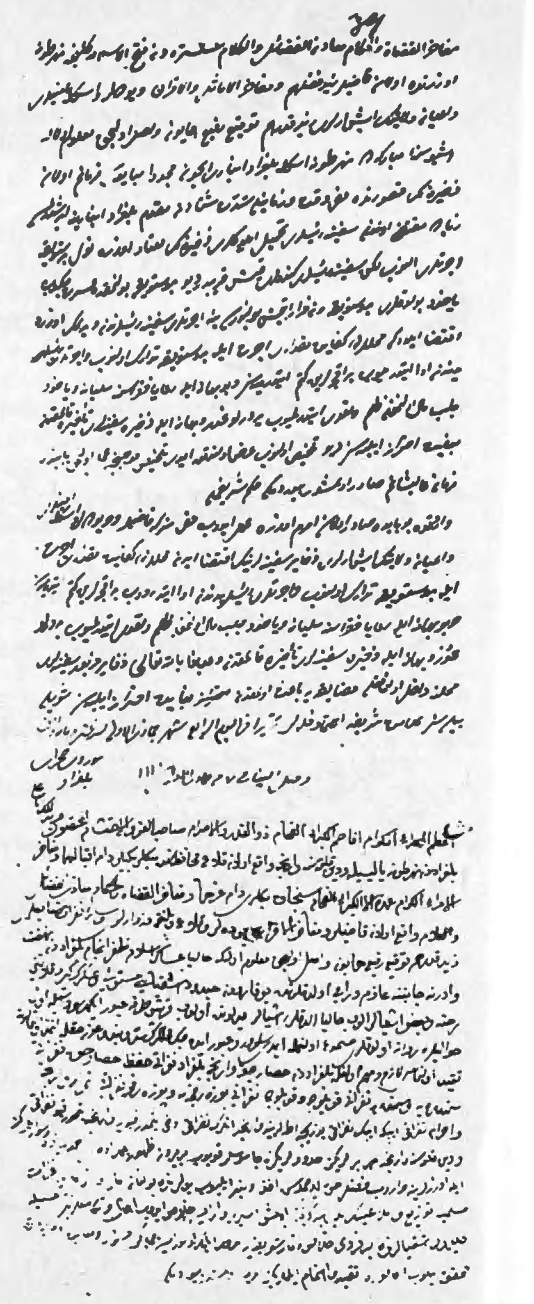

Ориенталски отдел
на НБКМ — Видински
кадийски регистър 13,
л. 20а, д. II (към док. 220)

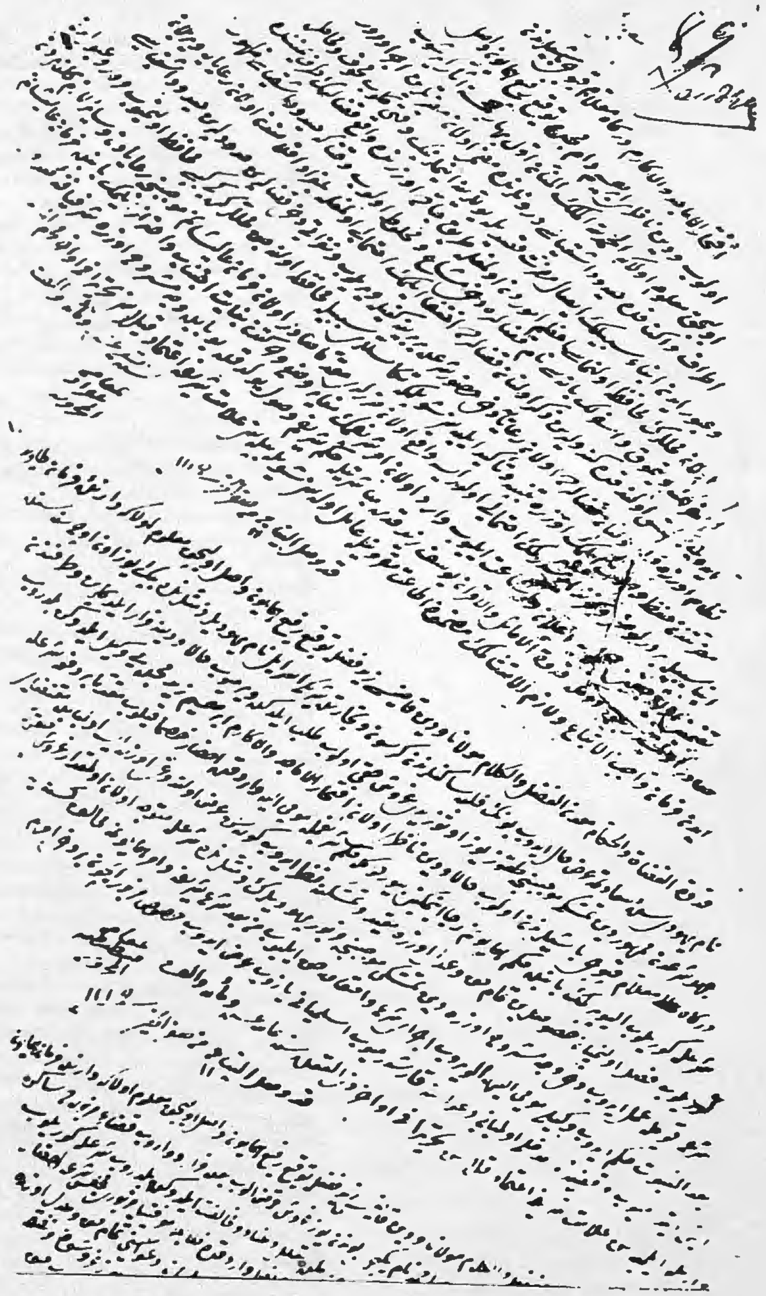

Ориенталски отдел на НБКМ — Видински кадийски регистър 38, л. 44б, д. I (към док. 230).

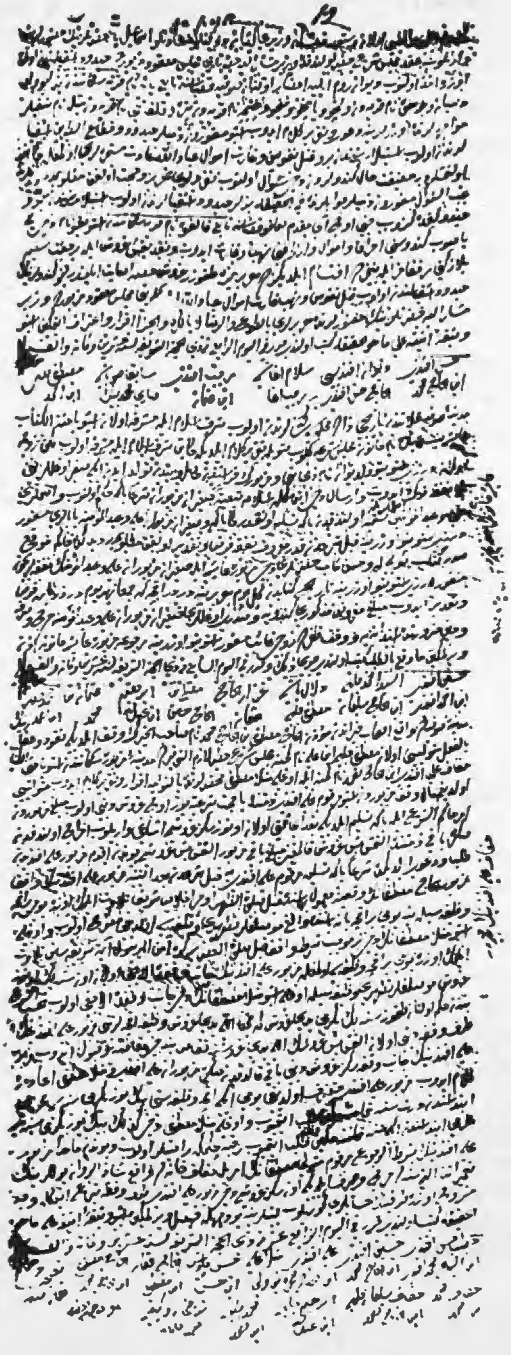

Ориенталски отдел на НБКМ — Софийски кадийски регистър 4, л. 6б, д. I (към док. 239)

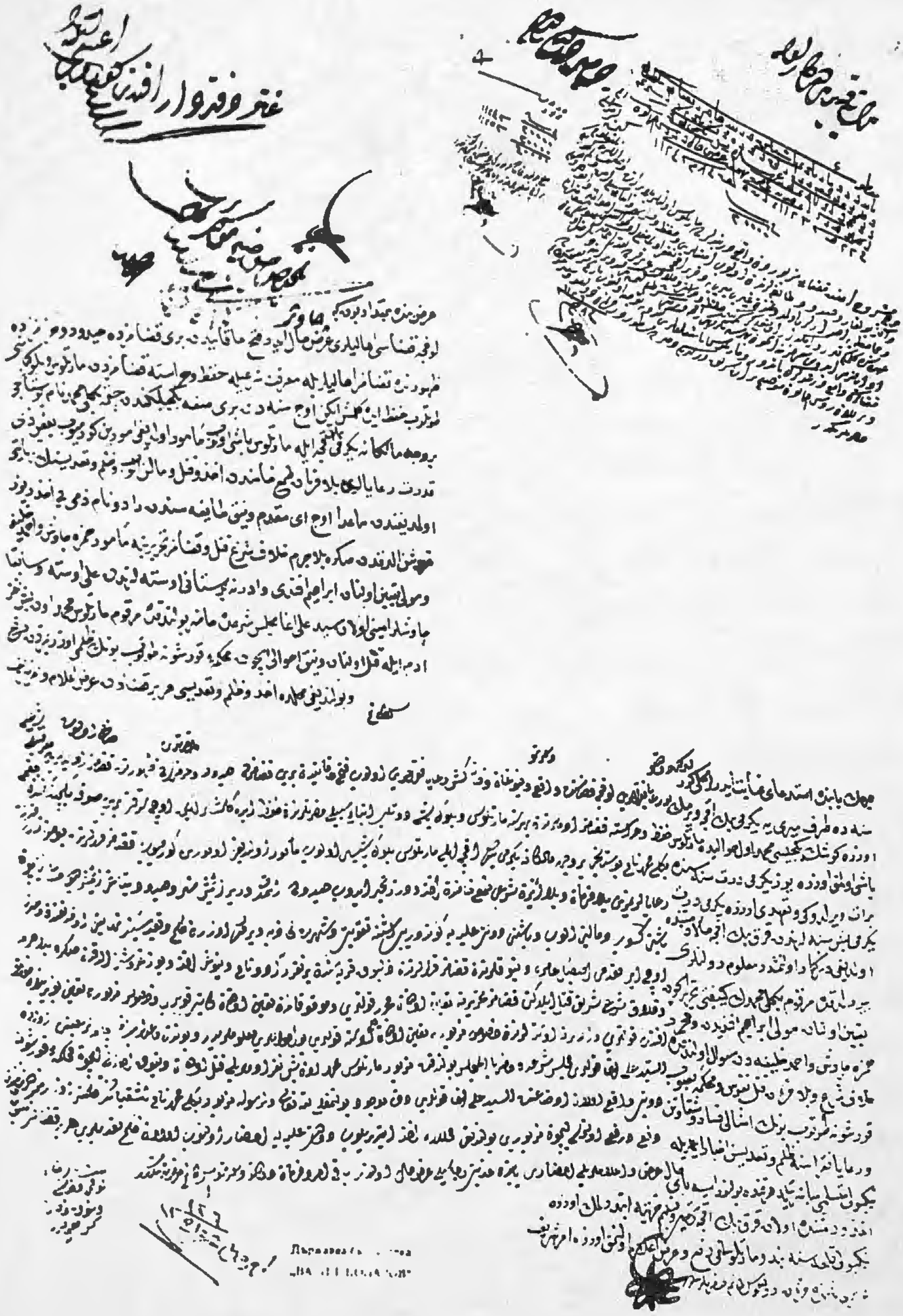

Ориенталски отдел на НБКМ — ОАК 60/40 (към док. 245)

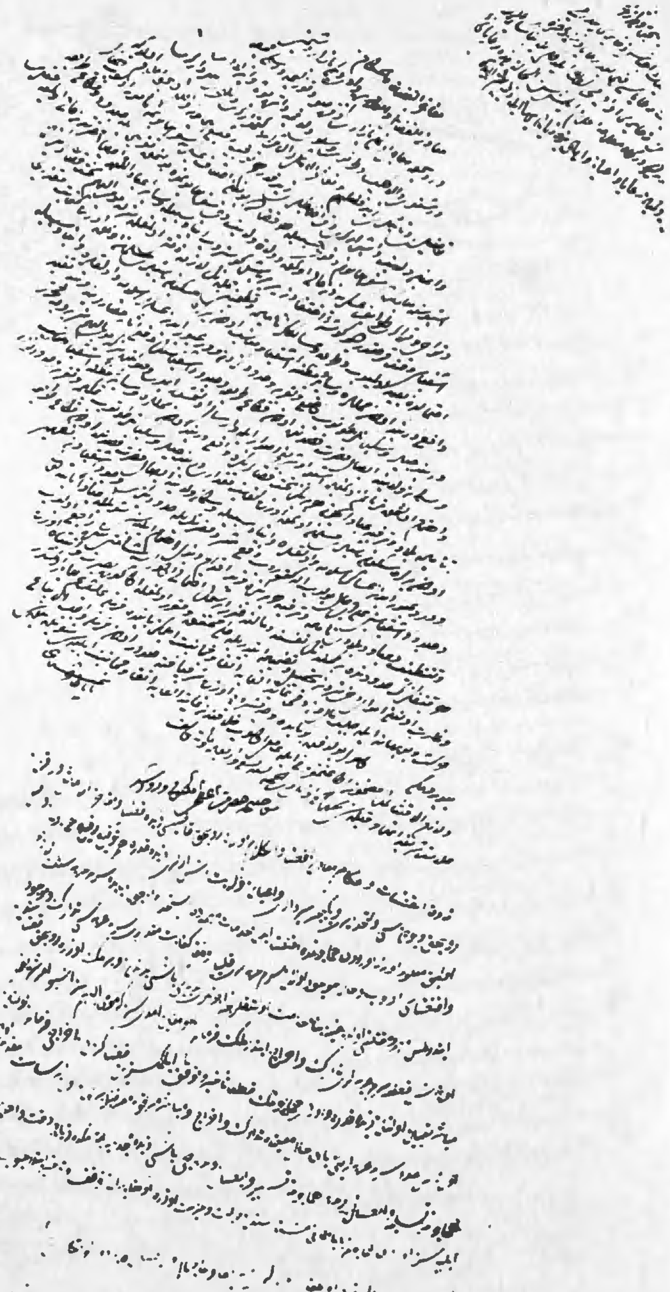

Ориенталски отдел на НБКМ — Русенски кадийски регистър 16 л. 44а, д. I (към док. 257)

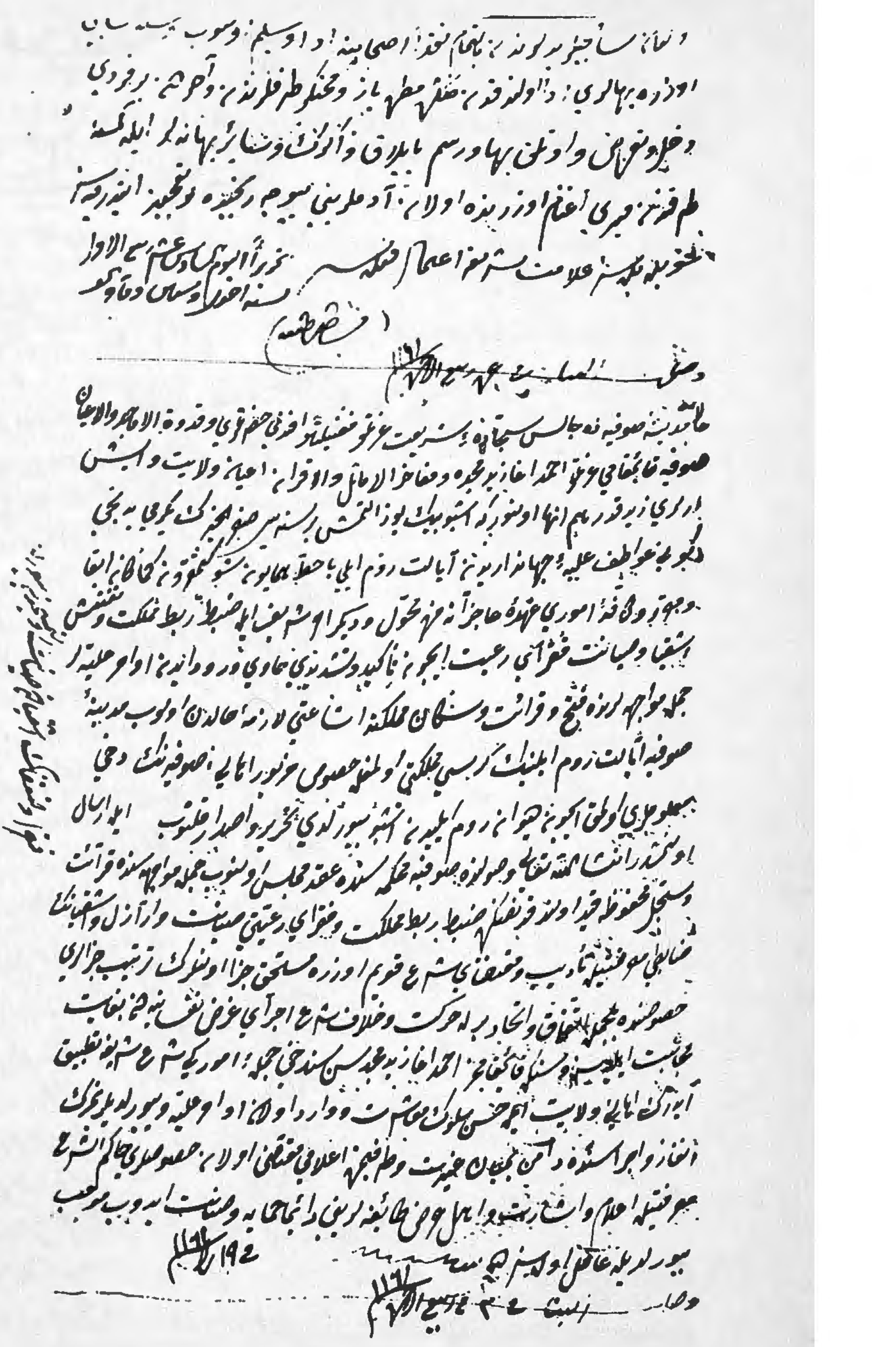

Ориенталски отдел
на НБКМ —
Софийски
кадийски регистър
312 8, л. 31а, д. I
(към док. 265)

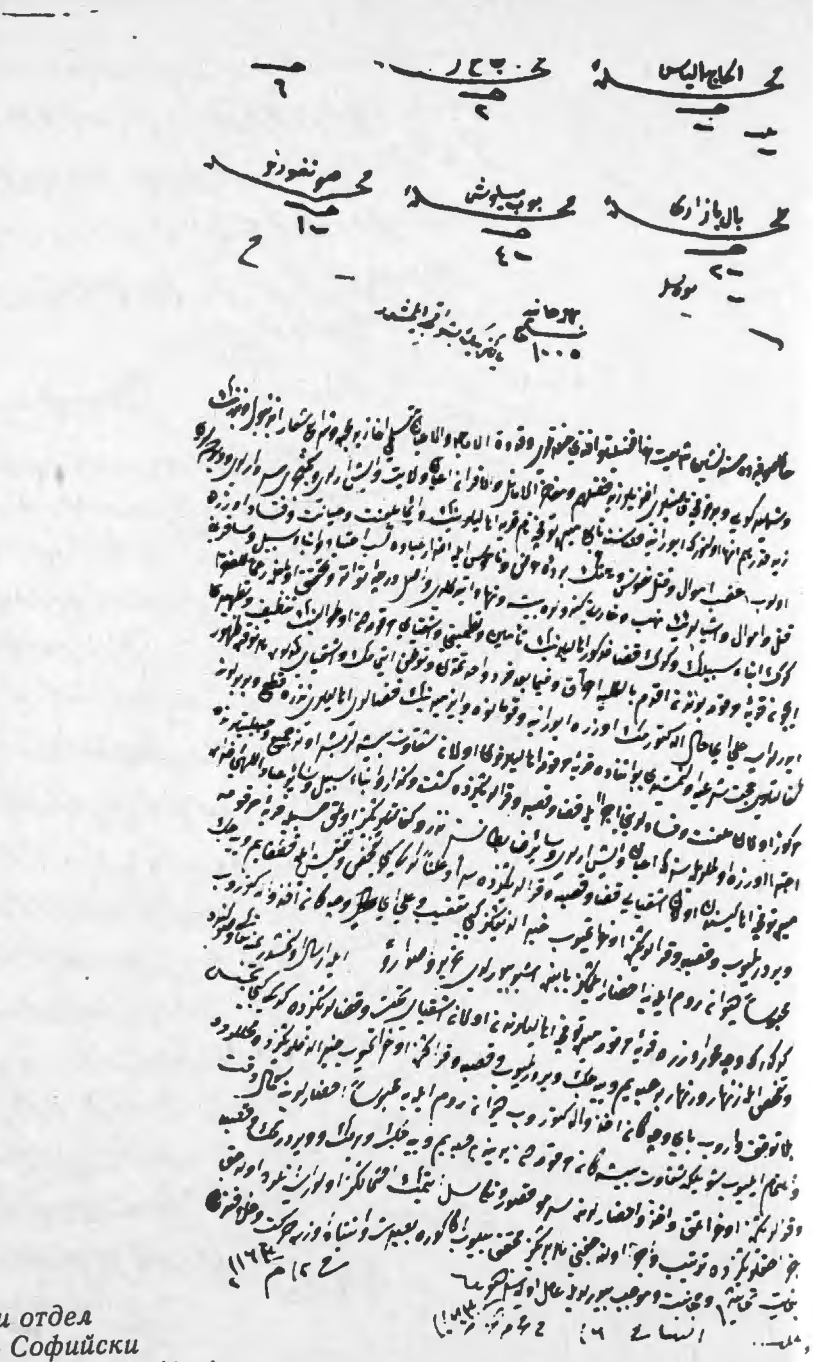

Ориенталски отдел на НБКМ — Софийски кадийски регистър 311/1, л. 5а, д. II (към док. 267)

195

РУМИЛИЙСКИЯТ ВАЛИЯ ЗАПОВЯДВА НА КАДИИТЕ ДА ВЗЕМАТ ЕНЕРГИЧНИ МЕРКИ СРЕЩУ ХАЙДУТИТЕ

29 юни 1686 година

Символ на шериата кадиите на Саръгьол, Манастир, Джума Пазаръ, Пирлепе, Флорина, Кесторие, Населич, Хурпища и Серфидже, да се увеличи добродетелта им.

Мартолосбашии и служебни лица на вилаетските аяни, да се увеличи мощта им.

Появили са се хайдути разбойници, които убиват хора, пресрещат пътници и ограбват имущество. Молехте за буюрултия по този повод, за да ги възпрепятствувате и премахнете. Тя бе изпратена. Щом пристигне, необходимо е следното: издирете хайдутите разбойници, които са се появили в подвластните ви [кази]. Щом разберете, че се намират някъде, идете там и ги заловете на всяка цена. Заловете ги, затворете ги и ги оковете и щом пристигнем там, ни ги изпратете и предайте. Издирете посочените разбойници и щом разберете, тръгнете. Изобщо да не се плашите и да не бягате. Кръвта на убитите в борбата [хайдути] е безвредна. Всеки от вас да положи грижи, както е необходимо.

Решено е всеки от вас да бъде мъмрен и да не бъдат приемани извиненията ви, ако проявите търпимост и ако избягвате да тръгнете против тях, за да ги заловите.

Пазете се да правите щети на имущества и на отделни лица от вашите кази.

Ето защо да полагате грижи по този повод, както е необходимо.

Много се пазете да не вършите насилия спрямо онези, които си гледат работата, и да не търпите и укривате бунтовниците.

Действувайте на основание на буюрултията.

На 7 шабан [10]97 г. (29. VI. 1686 г.).

ТДАА, II, № 120, с. 94.

196

ЗАПОВЕД ДО КАДИИ И ДРУГИ СЛУЖЕБНИ ЛИЦА ЗА ЛИКВИДИРАНЕ НА ХАЙДУТИТЕ

23 юни — 2 юли 1686 година

Гордост между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, кадиите, намиращи се в лявото крило на Румили, да се увеличи добродетелта им.

Гордост между подобните и равните мютеселимите на миримираните и мириливите, кетхудаерлери, еничерските сердари, вилаетските аяни и други служебни лица, да се увеличи мощта им, и мартолосбашиите, намиращи се в споменатите кадълъци. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Понеже до моя султански слух достигна, че в подвластните ви кази са се появили хайдути разбойници, които пресрещат по пътищата жителите на градовете и селата и пътниците, ограбват им имота или убиват хора и вършат големи злосторства, издадена бе високославната ми наредба.

Ако се появят по пътищата хайдути разбойници, където и да било във вашите кази, на всяка цена заедно да ги заловите. След доказването [че са хайдути] и като се върнат на стопаните им [ограбените] имущества, направете спрямо тях необходимото според шериата.

Да се стараете много за обезпечаване на минувачите и пътниците от селата и градовете.

Много да се пазите по този повод да не ограбвате имущества противно на свещения шериат, да не подпомагате злосторниците и да не измъчвате подчинените.

Така след това, ако моят султан научи, че в някоя от подчинените ви кази бил убит човек или изчезнало имуществото на някой пътник, няма да се приеме никакво ваше извинение. След като възстановите изгубените имущества, решено е, че всички вие заслужавате строги наказания. С оглед на това отворете очите си и постъпвайте проницателно.

Освен това се чу, че някои от заимите, тимариотите, спахиите, еничерите и други войници, които са честни жители и гости и са определени да идат на султанския ми поход, се крият в къщите си, намиращи се в казите ви. Да не се задържат нито минута [повече], да ги извадите от къщите им и от местата им и да ги изпратите в султанския ми поход, за който са определени. Да запишете имената и отличителните белези на онези, които не се покоряват, и да съобщите в султанската ми армия. По този случай ще действувате според моя свещен ферман, който ще се издаде.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се през първите десет дни на шабан велики, 1097 г. (23. VI — 2. VII. 1686 г.).

От лагера в Ниш.

Пристигна при нас през средните десет дни на свещения месец рамазан от споменатата година (1—10. VIII. 1686 г.).

ТДАА, II, № 108, с. 84—85.

197

ИЗДРЪЖКАТА НА 40 МАРТОЛОСИ ЗА ОХРАНА НА БИТОЛСКА КАЗА ОТ ХАЙДУТИ СЕ ВЪЗЛАГА НА МЕСТНАТА РАЯ

11—20 август 1686 година

Със съдействието на вилаетските аяни, служебните лица, селските забити и раята за мартолосбашия бе определен Мехмед [със заплата] от 86 000 акчета, който заедно с 40 въоръжени и екипирани стрелци с пушки ще защищават жителите на областта и не ще допускат щети от хайдутите разбойници, които са се появили в каза Манастир [за времето] от Гергьовден до Димитровден през текущата 1097 г. (1686 г.).

Той се обвърза заедно с още 40 души да извършва посочената служба, както вече е отбелязано.

Заплатите им възлизат на 86 000 акчета, а с остатъка от 10 000 акчета от заплатата за миналата година, общо възлиза на 96 000 акчета, които ще се разпределят според възможностите на всяко село. Това е споменатият списък, връчен на казания Мехмед, за да събере сумата.

Написа се през последните десет дни на свещения месец рамазан 1097 г. (11–20. VIII. 1686 г.).

Село Гяват — всичко 1540, с. Лерче — всичко 500, с. Доленче при с. Гяват — всичко 80, с. Сръпче-и Кючук — всичко 520, с. Равна — всичко 100, с. Търново — всичко 140, с. Кожани — всичко 800, с. Чапари — всичко 240, с. Магарева — всичко 1200, с. Рахотина — всичко 560, с. Маловище — всичко 3240, с. Дихово — всичко 300, с. Братиндол — всичко 80, с. Брусник — всичко 1160, с. Евляхче — всичко 1300, с. Нижепол — всичко 700, с. Смилево — всичко 520, с. Кръсхор — всичко 800, с. Бистриче — всичко 400, с. Кравари — всичко 80, с. Халевени — всичко 720, с. Барешан — всичко 1300, с. Канина — всичко 80, с. Злокукян — всичко 160, с. Остреч — всичко 640, с. Велушина — всичко 840, с. Кишева — всичко 400, с. Градешниче — всичко 720, с. Драгош — всичко 760, с. Опсирина — всичко 80, с. Битуше — всичко 540, с. Ракова — всичко 160, с. Буф — всичко 80, с. Клещане — всичко 100, с. Клабучище — всичко 500, с. Света Петка — всичко 640, с. Негочане — всичко 1720, с. Букри паша — всичко 500, с. Егри паша — всичко 1200, с. Вакъф Букри — всичко 200, с. Орта Букри — всичко 2080, с. Оптичар — всичко 1940, с. Жабяни — всичко 1000, с. Породин — всичко 600, с. Поздеш — всичко 360, с. Сливниче — всичко 840, с. Брод — всичко 1700, с. Полог — всичко 160, с. Гопеш — всичко 780, с. Битовче — всичко 680, с. Скочи вир — всичко 160, с. Гнеотин — всичко 840, с. Велосел — всичко 80, с. Рибарче — всичко 160, с. Новак — всичко 600, с. Балдунча — всичко 480, с. Враневча — всичко 1120, с. Паралова — всичко 960, с. Орехова — всичко 800, с. Суходол, мориховски — всичко 900, с. Добромир — всичко 80, с. Радобор — всичко 1400, с. Трап — всичко 860, с. Ношпал — всичко 880, с. Добрушева — всичко 1380, с. Лопатиче, Мориховско — всичко 160, с. Ченгел — всичко 280, с. Подмол — всичко 1140, с. Грумаз — всичко 240, с. Хращани — всичко 480, с. Къркърина — всичко 380, с. Кукуречан — всичко 360, с. Снегово — всичко 80, с. Кочище Шехир — всичко 720, с. Драгарина — всичко 80, с. Секиране — всичко 80, с. Драгожане — всичко 80, с. Облакова — всичко 800, с. Габавалче — всичко 220, с. Свинище — всичко 800, с. Чърновче — всичко 680, с. Стрезова — всичко 80, с. Лопатиче, Тимур [Хисарско] — всичко 660, с. Лисолай — всичко 900, с. Змирнова — всичко 400, с. Черна Бука — всичко 480, с. Беранче — всичко 200, с. Сръпче-и паша — всичко 2100, с. Могила — всичко 720, с. Карамане — всичко 240, с. Лознане — всичко 120, с. Новоселане — всичко 80, с. Иваневча — всичко 80, с. Подина-и зир — всичко 520, с. Подина-и баля — всичко 1120, с. Свети Тодор — всичко 120, с. Бела Черкова — всичко 480, с. Воднан — всичко 1080, с. Пресил — всичко 320, с. Света — всичко 280, с. Единаковча — всичко 280, с. Летвиче — всичко 80, с. Вардина — всичко 240, с. Белче — всичко 140, с. Градище — всичко 220, с. Суходол, Тимур [Хисарско] — всичко 160, с. Бабчар — всичко 80, с. Обедник — всичко 80, с. Стругова — всичко 80, с. Ислепча — всичко 1020, с. Боища — всичко 420, с. Вирова-и баля — всичко 300, с. Вирова-и зир — всичко 300, с. Мренова — всичко 960, с. Слоещниче — всичко 660, с. Илино-и баля и зир — всичко 800, с. Велмевче — всичко 80, с. Спростране — всичко 920, с. Черско-и баля — всичко 800, с. Черско-и зир — всичко 800, с. Цер — всичко 1600, с. Зашле — всичко 1040, с. Брезова — всичко 880, с. Дживан — всичко 80, с. Доленче, Тимур [Хисарско] — всичко 80, с. Бабина — всичко 240, с. Сопотниче — всичко 880, с. Ракитниче — всичко 40, с. Ново село, Тимур [Хисарско] — всичко 160, с. Растопче — всичко 480, с. Кочище, Тимур [Хисарско] всичко 480, с. Дивиак баля — всичко 280, с. Дивиак зир — всичко 280, с. Пуста река — всичко 240, с. Крушева — всичко 240, с. Острилча — всичко 480, с. Прибилче — всичко 400, с. Доленче — всичко 1010, с. Черно Вирче — всичко 480, неверниците от самия град — 180, с. Радова — всичко 80, с. Вранещниче — всичко 2000.

Мюсюлмански села са: с. Хиналу — 3600, с. Месчидлу — 1300, с. Канатлар — 2000, с. Лерче — 700, мюсюлманите от с. Търновча — 300, с. Чаирлу — 300, с. Букова — 4000, с. Пополжани — 1800 и доганджиите — 100.

ТДАА, II, № 109, с. 85—87.

198

ЗАПОВЕД ДА СЕ ОКАЖЕ ПОМОЩ НА РЕДЖЕБ УСТА, ИЗПРАТЕН ДА ПРЕСЛЕДВА ХАЙДУТИТЕ

23 юни — 2 август 1686 година

Гордост между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, кадиите на Кесторие, Хурпище и други места, да се увеличи добродетелта им.

Гордост между подобните и равните вилаетските аяни и служебните лица на споменатите кази, да се увеличи мощта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Ти, който си кадия на Кестория, мевляна Абдулах бей, си изпратил писмо до Високата ми порта и си съобщил, че жителите на споменатата каза дошли в свещения шериатски съд, и че в тази област хайдутите разбойници се бунтуват до върховен предел. Събрали се четири-пет байраци от по 200 харамии и се движат открито. Нападат по домове в села и градове, пресрещат пътниците и им ограбват имуществото и храната. Убиват много невинни хора, а залавят някои в робство и ги измъчват с различни мъчения. Техните бунтове са безкрайни и не е възможно да се премахнат. Няма никаква възможност да се иде във вътрешността. Запустя земеделието, търговията и е трудно да се събират държавните доставки.

Понеже съобщихте истинското положение, издаде се високославен ферман по този повод. Всички аяни и служебни лица от тези области да помагат и заедно с Реджеб уста, да се увеличи мощта му, един от бостанджийските началници на Едирне, който е определен по този повод, на всяка цена да заловите хайдутите и харамиите разбойници, появили се във вашите кази и причиняващи щети на пътниците.

Щом техните разбойничества и бунтовничества се докажат според шериата, да се регистрират, а те [разбойниците] да бъдат оковани и изпратени до Високата ми порта.

Много да се пазите по този повод да не грабите онези, които си гледат работата, или да скривате разбойниците.

Заповядвам! Щом пристигне, да действувате съобразно с високославния ми ферман, издаден по този повод.

Много да се пазите да не вършите и най-малко насилие от омраза или фанатизъм или противно на свещения шериат да нападате онези, които си гледат работата, или пък от небрежност и за злоупотреба, противно на съдържанието на високославната ми заповед, да укривате хайдутите и харамиите разбойници.

Положете всички усилия при изпълняване височайшето съдържание на моята свещена заповед.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се през първите десет дни на шабан велики, 1097 г. (23. VI — 2. VIII. 1686 г.).

От резиденцията на добре защитения Костантиние.

Пристигна при нас на 5 шевал 1097 г. (25. VIII. 1686 г.).

Свери с оригинала, който налага подчинение, и го написа смиреният пред възвишения бог Мехмед, кадия в Кесторие.

ТДАА, II, № 110, с. 87.

199

МУБАШИРЪТ РЕДЖЕБ ВЗЕМА МЕРКИ СРЕЩУ НАВЛЕЗЛИТЕ В БИТОЛСКА КАЗА ХАЙДУТИ

25 август 1686 година

Тяхно високо превъзходителство уважаваните и добродетелни господа [кадии], след като им бяха поднесени поздрави, им бе съобщено. Щом пристигне това писмо [да знаете следното]:

Хайдутите в събота бяха в село Писодери[1]. Оттам тръгнаха и дойдоха във вашите кази. Веднаж и на всяка цена да обкръжите прохода Гяват и другите прелези, за да не избягат. Също така да изпратите писмо и на ресенския кадия и те да ги обкръжат.

С копие от ферман бе изпратен един бостанджия. Ако се появи в този край, да ни съобщиш. Между това, нека остане там, нека вдигне потеря и ако бъдат заловени хайдути, трябва да ги предадете. Трябва да давате храна [на бостанджията].

Пристигна при нас на 5 шевал 1097 г. (25. VIII. 1686 г.).

Искрен приятел Реджеб уста.

ТДАА, II, № 111, с. 88.

---

[1] С. Писодер, дн. Писодерион, Костурско, Македония, Гърция.

200

СЪБИРАНИ СУМИ ОТ РАЯТА ЗА ИЗПЛАЩАНЕ РАЗНОСКИТЕ ОКОЛО ИЗПРАЩАНЕТО НА РЕДЖЕБ УСТА, НАТОВАРЕН ДА ПРЕСЛЕДВА ХАЙДУТИТЕ

19—28 септември 1686 година

Списък. Когато Реджеб уста, началник във височайшата градина, слава между подобните, определен с високославна свещена заповед да преследва хайдутите, да бъде вечно обкръжен с високи качества, дошъл два пъти в града Манастир за направените при разследването разноски и когато бил изпратен негово превъзходителство Шалгън паша, назначен да набере заповяданите петдесет щурмоваци, [били дадени] 16 000 акчета на негово превъзходителство споменатия паша. Когато бил изпратен Хъдър Язаджи, [били дадени] 500 акчета такса за конак и 800 акчета за други разноски. Когато отседнал агата на щурмоваците Къзъл чаушзаде Ахмед Челеби, [били дадени] шест хиляди акчета за разносхим Челеби за щурмоваците, триста акчета на Кова Хюсеин челеби за щурмоваците, 800 акчета разноски на Карагьозлюзаде Ибрахим Челеби за щурмоваците, триста акчета на Кова Хюсеин челеби за конак, две килета ечемик, дадени от Базиргянзаде Мехмед Челеби на Заимзаде, мубашир на секбаните, които отидоха на острова Мора[1] със свещена заповед, три килета ечемик, дадени на същия Заимзаде и Хъдър Язаджи, 360 акчета — на споменатия Заимзаде, 3500 акчета на тахсилдаря[2], 2000 акчета на ходжата, 1000 акчета на наиба, 300 акчета на съдебните разсилни.

Със съдействието на вилаетските аяни и селските забити се разхвърли върху всяка [облагателна единица] джизие по 100 акчета и по половин осмак ечемик.

Това е списъкът, установен от вилаета и връчен на тахсилдаря Мехмед ефенди. Това стана през първите десет дни на свещения зилкаде, 1097 г. (19—28. IX. 1686 г.).

Село Гяват — $19^{1}/_{4}$, с. Лерче — $6^{1}/_{4}$, с. Доленче при Гяват — 1, с. Сръпче-и кючук — $6^{1}/_{2}$, с. Равна — $1^{1}/_{4}$, с. Кажани — 10, с. Чапари — 3, с. Магарева — 15, с. Рахотина — 7, с. Маловище — $40^{1}/_{2}$, с. Търново — $1^{3}/_{4}$, с. Дихово — $3^{3}/_{4}$, с. Братиндол — 1, с. Брусник — $14^{1}/_{2}$, с. Ефляхче — $16^{1}/_{4}$, с. Нижепол — $8^{8}/_{4}$, с. Смилево — $6^{1}/_{2}$, с.Кръсхор — 10, с. Бистриче — 50, с. Кравари — $16^{1}/_{4}$, с. Халевени — 9, с. Баришано — $16^{1}/_{4}$, с. Канина — 1, с. Злокукяне — 2, с. Остреч — 8, с. Велушина — $10^{1}/_{2}$, с. Кишева — 5, с. Градешниче — 9, с. Драгош — $9^{1}/_{2}$, с. Опсирина — 1, с. Бнтуше — $6^{3}/_{4}$, с. Ракова — 2, с.Буф— 1, с. Клещане — $1^{1}/_{4}$, с. Клабучище — $6^{1}/_{4}$, с. Света Петка — 8, с. Негочане — $21^{1}/_{2}$, с. Букри паша — $6^{1}/_{4}$, с. Егри паша — 15, с. Вакъф букри — $2^{1}/_{2}$, с. Орта Букри — 26, с. Оптичар — $24^{1}/_{4}$, с. Жабяни — $12^{1}/_{2}$, с. Породин — $7^{1}/_{2}$, с. Поздеш — $4^{1}/_{2}$, с. Сливниче — $10^{3}/_{4}$, с. Брод — $21^{1}/_{4}$, с. Полог — 2, с. Гопеш — $9^{3}/_{4}$, с. Битавче — $8^{1}/_{2}$, с. Скочи вир — 2, с. Гнеотин — $10^{1}/_{2}$, с. Велосел — 1, с. Рибарче — 2, с. Новак — $7^{1}/_{2}$, с. Балдунча — 6, с. Враневче — 14, с. Паралова — 12, с. Орехова — 10, с. Суходол, мориховски — $11^{1}/_{4}$, с. Добромир — 1, с. Радобор — $17^{1}/_{2}$, с. Трап — $10^{1}/_{3}$, с. Ношпал — 11, с. Добрушева — $17^{1}/_{4}$, с. Лопатиче, Мориховско — 2, с. Ченгел — $3^{1}/_{2}$, с. Подмол — $14^{1}/_{4}$, с. Грумаз — 3, с. Хращани — 6, с. Къркърина — $3^{1}/_{2}$, с. Кукуречан — $4^{1}/_{2}$, с. Снегово — 1, с. Кочище Шехир — 9, с. Драгарина — 1, с. Секиране — 1, с. Драгожане — 1, с. Облакова — 1, с. Габавалче — $2^{3}/_{4}$, с. Свинище — 1, с. Чърновча — $8^{1}/_{2}$, с. Стрезова — 1, с. Лопатича, Тимур [Хисарско] — $8^{1}/_{4}$, с. Лисолай — $11^{1}/_{4}$, с. Змирнова — 5, с. Черна бука — 6, с. Беранча — $2^{1}/_{2}$, с. Сръпче-и паша — $26^{1}/_{4}$, с. Могила — 9, с. Қарамане — 3, с. Лознане — $1^{1}/_{2}$, с. Новоселане — 1, с. Иваневча — 1, с. Подина-и зир — $6^{1}/_{2}$, с. Подина-и баля — 14, с. Свети Тодор — $1^{1}/_{2}$, с. Бела Черкова — 6, с. Воднан — $13^{1}/_{2}$, с. Пресил — 4, с. Света — $3^{1}/_{2}$, с. Қутретина — $1^{1}/_{2}$, с. Единаковча — $3^{1}/_{2}$, с. Летвиче — 1, с. Вардина — 3, с. Белче — $1^{3}/_{4}$, с. Градище — $2^{3}/_{4}$, с. Суходол, Тимур [Хисарски] — 2, с. Бабчар — 1, с. Обедник — 1, с. Стругова — 1, с. Ислепча — $12^{3}/_{4}$, с. Боища — $5^{1}/_{4}$, с. Вирова-и баля — $3^{3}/_{4}$, Вирова-и зир — $3^{3}/_{4}$, с. Мренова — 12, с. Слоещниче — $8^{1}/_{4}$, с. Илино-и баля и зир — 15, с. Велмевче — 1, с. Спростране — 12, с. Черско-и баля — 10, с. Черско-и зир — 10, с. Цер — 20, с. Зашле — 13, с. Брезово — 11, с. Дживан — 1, с. Доленче, Тимур [Хисарско] — 1, с. Тимур Хисар — 1, с. Бабина — 3, с. Сопотниче — 11, с. Ракитниче — 5, с. Новосел, Тимур [Хисарско] — 2, с. Растопче — 6, с. Қочище, Тимур [Хисарско) — 6, с. Дивиак баля — $3^{1}/_{2}$, с. Дивиак зир — $3^{1}/_{2}$, с. Пуста река — 3, с. Крушева — 3, с. Острилче — 6, с. Прибилче — 5, с. Доленче — 2, с. Черно вирче — 6, неверниците от самия град — $2^{1}/_{2}$, с. Веранещиче. . .[3], с. Радова — 1.

Акчета, разхвърляни върху мюсюлманските села: с. Хиналу — всичко 6000, с. Месчидлу — всичко 2000, с. Чаирлу — всичко 300, с. Лерче — всичко 500, с. Қанатлар — всичко 4000, мюсюлманите от с. Търновча — всичко 200, с. Букова — всичко 6000, с. Пополжани — всичко 3000.

ТДАА, II, № 115, с. 90—91.

---

[1] Пелопонес, полуостров в континентална Гърция.
[2] Събирач на държавни приходи.
[3] Ненанесена цифра.

201

ХАЙДУТИТЕ СЕ УКРИВАТ ИЗ ХАСОВЕ, ВАКЪФИ И СВОБОДНИ ЗИАМЕТИ И ЧИФЛИЦИ

29 септември — 8 октомври 1686 година

Образец между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, наши господа кадиите на Манастир и Пирлепе, да се увеличи добродетелта им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Хайдутите разбойници, появили се из вашите кази, се укриват из хасовете в селата на Морихово, спадащи към каза Пирлепе, из вакъфите, в другите султански хасове и в селата на всички други свободни зиамети.

Реджеб уста, образец между подобните и равните, началник на бостанджиите на моята султанска градина, е определен за мубашир да ги залавя и да ги докарва в свещения шериатски съд. Щом искал да осъществи правдата, забитите му пречели, като казвали: „Ние имаме сербестнамета."[1]

Затова вие, които сте кадии, със съдействието на забитите и на споменатия мубашир да заловите и доведете в шериатския съд споменатите хайдути и разбойници по пътищата, които се укриват из вашите чифлици, зиамети, вакъфи и хасове, и да направите необходимото според шериата. Да не се позволи никому да прояви упорство, колебливост, извинение и противопоставяне.

Много да се пазите да не ограбвате имущества по този повод заради груба алчност, да нападате онези, които си гледат работата, да укривате бунтовниците или да действувате противно на свещения шериат.

По този случай бе издаден мой високославен ферман. Заповядвам! Щом пристигне с моята свещена заповед, да действувате съобразно със заповедта ми, издадена по този повод. Вие, които сте кадии, със съдействието на забитите и на споменатия мубашир да докарате в шериатския съд посочените хайдути и разбойници из пътищата, които се укриват из военните чифлици, зиаметите, вакъфите и хасовете, и да извършите спрямо тях необходимото по шериата.

Да не се допусне никой да прояви упорство, колебливост, извинение и противопоставяне.

Много да се пазите да не ограбвате по този повод заради груба алчност имущества, да нападате онези, които си гледат работата, да укривате бунтовниците и постъпвате противно на свещения шериат.

Така да знаете. Имайте доверие в свещения знак.

Написа се през средните десет дни на свещения месец зилкаде, 1097 г. (29. IX – 8. X. 1686 г.).

Пристигна при нас на 12 от свещения зилхидже (30. X. 1686 г.).

От лагера Юскюб.

ТДАА, II, № 113, с. 89.

---

[1] Документ, обезпечаващ известни имунитетни права.

202

ПРИНУДИТЕЛНО ПОРЪЧИТЕЛСТВО НА СЕЛА СРЕЩУ ПОЯВА НА ХАЙДУТИ

9 октомври 1686 година

Символ на шериата и оградените с чест кадии на Саръгьол, Острово, Егри Буджак, Серфидже, Манастир, Пирлепе, Кърчова, Населич и Преспа, да се увеличи добродетелта им.

Кетхудаери, еничерски сердари, мартолосбашии и служебни лица на вилаетските аяни, да се увеличи мощта им.

Съобщава им се следното. Разбрахме, че в тези области са се умножили хайдутите разбойници, които убивали хора, прекъсвали пътища и ограбвали имоти. Според високославния ферман, който притежаваме, от наша страна се написа буюрултия. Определен бе и бе изпратен Синан ага, за да извърши разследване по селата, намиращи се в споменатите кази, и да преследва хайдутите разбойници с високославен ферман.

Щом пристигне, необходимо е със съдействието на споменатия ага да се извърши разследване и всички селяни да бъдат доведени в шериатския съд и всички да си гарантират взаимно.

Ако между тях се появят хайдути, хайдутски ятаци или ако някой от тях дава хляб на хайдутите, да бъде предаден на мубашира, да ни бъде изпратен и спрямо него да се извърши необходимото според шериата.

Ако след това пак се появят хайдути разбойници в споменатите кази, ако прекъснат пътищата и ограбват имущество, направете необходимото съобразно със съдържанието на високославния ни ферман, който е в наши ръце. Не проявявайте търпимост по споменатия повод.

Съгласно с височайшата заповед постарайте се да заловите и да ни изпратите харамиите.

21 зилкаде 1097 г. (9. X. 1686 г.).

Смиреният Хаджи Шахин, сегашен румилийски каймакам.

Пристигна при нас на 4 зилхидже (22. X. 1686 г.).

ТДАА, II, № 112, с. 88.

203

СЪДЕБЕН ПРОЦЕС СРЕЩУ ХАЙДУТИТЕ МИТАН И ПЕТКО ОТ С. РАДОБОР, БИТОЛСКО

22 април 1688 година

Мустафа ага, пример между подобните и равните си, причина за написването на този документ, определен от височайшата власт във високославен ферман да преследва харамиите разбойници, заловил харамиите Митан, син на Пейо, и Петко, син на Коста, жители на селото Радобор, спадащо в казата на града Манастир, ги призова в свещения шериатски съд и в тяхно присъствие заяви следното:

Споменатите Митан и Петко дълго време били харамбашии. Движели се с харамиите Балабан и Бързак, които били харамийски вождове. Много се бунтували. Сега са заловени. Искам да бъдат разпитани и да се направи необходимото.

При разпита последва отричане. Щом бе поискано ясно доказателство за жалбата от споменатия тъжител Мустафа ага, в шериатския съд се явиха като свидетели неверниците Шоте Белче и Йордан, син на Пейо. Щом бе поискано от тях да свидетелствуват, те заявиха:

„Вярно, споменатите Митан и Петко са се движили с хайдутите Балабан и Бързак, които били харамийски вождове. Пресрещаха пътниците, нападаха на много места, грабеха и направиха различни щети. Затова ние сме свидетели и така свидетелствуваме.“

Щом бяха взети под внимание условията за приемане [на свидетелството] и щом извършиха законното свидетелствуване, споменатите Митан и Петко бяха предадени в ръцете на споменатия Мустафа ага, за да ги накаже.

Написа се на двадесети джемази юл-ахър, 1099 г. (22. IV. 1688 г.).

Свидетели на станалото: Хайруллахзаде Ахмед ага, Али ага — брат на пашата, Сюлейман ага — сегашен войвода, шеих Рамазан ефенди, Махмуд ага Дериджизаде, Селим ага — син на Али ага, Юсуф ефенди — син на Муса ефенди, сердар Хасан беше и др.

ТДАА, II, № 106, с. 83—84.

204

БЪЛГАРИН, ЧИФЛИШКИ СУБАШИЯ, НАПАДНАТ ОТ ХАЙДУТИ

16 април 1689 година

Амуш ефенди, жител на махалата Емир в град Манастир и имам в същата махала, съобщи устно и писмено в свещения шериатски съд, който налага почит:

„Един ден преди датата на този документ противно на шериата бе убит неверникът Новак, субашия на чифлика на Бозаджизаде Юсуф челеби в село Чаирли, спадащо към споменатия град. Искам да се извърши оглед на мястото и да се регистрира.“

От страна на светлия шериатски съд бил изпратен Осман ефенди заедно с мюсюлманите, чиито имена са записани под този документ.

Дойдоха на хармана в чифлика на споменатото село, извършиха оглед на трупа и след като лично установи, че харамиите разбойници са отсекли главата на споменатия Новак и го ударили със сабя под дясната мишница и че той е мъртъв, както вече е отбелязано, посоченият Осман ефенди направи протокол на самото място, а след това дойде в свещения шериатски съд и съобщи за случая.

По искане станалото се записа.

Написа се на 25 джемази юл-ахър, 1100 г. (16. IV. 1689 г.).

Свидетели: Махмуд, жител на Манастир, Хюсеин, жител на Манастир, Хюсеин, син на Осман ефенди.

ТДАА, II, № 107, с. 84.

205

ОСМАНСКИЯТ ИСТОРИК СИЛЯХДАР ЗА БЪЛГАРСКИТЕ ХАЙДУТИ

[*Краят на XVII век*]

Силяхдар описва подробно състоянието на Османската империя в края на XVII в. и опитите за освобождение на поробените народи, насърчени от военните несполуки на империята и от вътрешния ѝ упадък. Освободителните движения и хайдутството той представя с ненавист и пренебрежение.

Преводът е направен по печатното издание Silâhdar tarihi, II, Istanbul, 1928, с. 490—494, от Г. Гълъбов и с. 498, 506, 519 — от Б. Цветкова.

[Историкът в големи подробности съобщава за завземането на крепостта Ниш от унгарската и австрийската армия.]:

Нахлуването на неверниците в територията на Румили[1] и идването и заминаването на татарския хан и на Махмуд паша за отблъсване на враговете.

Австрийският генерал Ветерани като главнокомандуващ бил заблудил кнезовете, свещениците и видните първенци, че османското управление е към края си, и подбудил раята от София, Пловдив и селата да се притекат към Ниш. С началници от кръстоносната армия и със знамена възбунтувалите се в полята и по пътищата са вършили жестокости над мюсюлманското население. Грабили и опожарявали селата. Измъчвали жителите. Неверникът, наречен Карпуз[2], начело с три хиляди бойци нападнал Юскюб, като са избили много мюсюлмани, между които жени и деца. Оттам нападнали и Ищиб, и селищата Ипек, Призрен, Калкан Делен, Прищина, Вълчитрън, Косово, Йени пазар, Митровиче[3], Лесковац, Чачка[4], Валово[5], Баня, Шехиркьой, Куманова, Юркюб, Пилевне[6], Аладжа Хисар, крепостта Семендере[7], крепостта Видин, паланката Хисарджик[8] и др., от които само една трета мюсюлманско население е могло да се спаси и избяга в Истанбул или в Анадола. Османската войска се разпръснала; останали били едва три хиляди еничери и две хиляди спахии и чауши. При везирите и военачалниците са били останали само ичогланите[9] и караколукчиите[10]. Това безредие произвело голяма тревога у мюсюлманското население. Такава грозна беда връхлетя над османската държава, каквато никога от създаването ѝ не бе виждала.

При това положение кримските султани Селим Гирай, брат му Бахт Гирай, синовете им Саадет Гирай, Гази Гирай, Тохатмъш Гирай с тридесет хиляди татарска войска са тръгнали от Крим на осми шевал, понеделник, но на втория престой поради неразположение се забавили с единадесет дни. Все пак през Буджак, Влашко, Нийболу са могли да пристигнат и да се влеят в султанската армия при София на втори сафар, понеделник. Това предизвика голяма радост сред мюсюлманските бойци и в шатрата на Махмуд паша. След четиридневна почивка и след общо съвещание на седмия ден начело със свещеното знаме и командуващия войската везир Коджа Махмуд паша с кримския хан и татарските бойци тръгнаха за Юскюб със задача да заемат ислямските градове.

. . .В една планина близо до Кюстендил войската срещна около стотина хайдути, които бяха до един изклани. След Кюстендил към града Паланка като научиха, че са се затворили там известен брой немци — те били разбити. След това армията стигнала в паланката Егри Дере[11] — там бидоха избити намиращите се немски, унгарски войски и хайдутите разбойници. При пристигането на армията в Юскюб се узна, че хайдутинът Карпуз бил там. Назначени били татарски бойци, които изловили придружаващите го около двеста неверници злосторници, като избили всички, ограбили имуществата им, а главатарят им Карпуз бил завързан и заведен пред хана и бил набит на кол. Свещеникът от Манастир, който тръгнал с мечти за кралство, бил заловен и обесен.

При известието, че в паланка Качаник се приютили немски и унгарски войски и хайдути в изобилие, цялата татарска войска с хана и с петнадесет хилядите албанци, везирът Халил паша, румилийският бейлербей Зорнапа Мустафа паша, албанецът Джафер паша и други паши, дигнали се от Юскюб, стигнали в Качаник и го обсадили. Започнал се ожесточен бой с намеса на три оръдия. На немците пристигнала помощ от дванадесет хиляди подбрани немски неверници и четиридесет и пет оръдия. Сражението било неописуемо страшно. Надвечер всички проклетници били избити. Едва могли да избягат двама души неверници. Всичките им вещи били взети. След това паланката Качаник отново бе обсадена. Предалите се около тридесет немски и унгарски воини са били пощадени. Всички останали са били избити и около хиляда хайдути. Румилийският бейлербей Зорнапа Мустафа паша бил назначен за мухафъз[12] на паланката. Оттам армията се насочила към Прищина, Призрен, Ипек с избиване на много неверници и плячкосване на имуществата им. Предалите се немски и унгарски воини са били пощадени, но хайдутите били избивани. Жените и децата били вземани като пленници, имотите им оплячкосвани. Навсякъде около седемдесет-осемдесет немци и унгарци са бивали пощадявани, но хайдутите — избивани, а семействата им — взимани в плен. След тези боеве армията се върнала в София, като из пътя са били избивани срещнатите хайдути.

Кримският хан си заминал за Крим, изпратен на няколко престоя от главнокомандуващия везир Халил паша. Помощта, която дал на османската държава, била записана [в историята].

Съобщено е, че неверникът, именуван Сравил[13], рая на Йеникьой[14], каза Татар Пазарджик, е развял байрак и заедно с двеста хайдути нападнал пътниците и оплячкосвал някои села. Разпратени са заповеди до казите Филибе[15] и Татар Пазарджик за набиране на опълчение, определени са двама началници и петдесет бостанджии с два отряда делии и гюнлю[16] на великия везир и бе заповядано заловените да бъдат незабавно наказани. Изпратени бяха бързо на 11 във вторник. Обаче проклетниците научили и вдигнали семействата си. Разчу се, че са преминали от сръбските планини и заедно със свинете, които водели, влезли в крепостта Ниш. Преследвачите хванаха тези планини, но като не заловиха никого, се отказаха.

Невернишкото ограбване на Кюстендил

На местното население е било известно намерението на запилелия се преди време из Нишкия капан[17] неверник, именуван Сраил, [да нападне] Кюстендил с 4000 немци, маджари и хайдути и то поискало помощ от софийския мухафъз везиря Канделджи Хюсеин паша. Те се оплакали, че ако един-два дни не дойде тя [помощта], областта не само ще падне във вражи ръце, но ще ограбят имуществата им, ще ги заробят със семействата им. Хюсеин паша назначи намиращия се пак в София с цялата си свита мютесариф на Хамид[18] Ахмед паша и Мехмед бей — на лива Джаник[19]. Докато те се противяха да отидат, неверниците потеглиха и събраха местното население, научавайки, че откъм полето са поставени за охрана 300 секбани, минаха през планината и нападнаха през нощта вароша Кара Келебек. Стана ясно, че са избили много мюсюлмани, заробили жени и деца, ограбили имущества и нанесли щети, запалили от разни страни вароша и си отишли. Настанените в крепостта излязоха, дойдоха откъм полето и охранителите секбани и с част от населението на вароша преследваха враговете на вярата. Като ги настигнаха, завърза се сражение и погубиха повече от 200 неверника; една част пък от ислямските бойци се насладиха от мъченичеството (т. е. загинаха). Освободиха известен брой пленници и ги изпратиха. Понеже мнозина от населението на вароша изгинаха, кадията донесе на Хюсеин паша, а той от своя страна до рикяб-и хумаюн[20], че поради предателството на назначените от него паши неверниците са успели да минат. [Затова] дворцовият капуджибашия Генч Мехмед ага пристигна с хат-и хумаюн и свика диван в София, за да бъдат отрязани главите на двамата [паши]...

Завладяването на крепостта Ниш

...Оттам хайдутбашията, известен с лоша слава, именуван Сераил от раята на Пазарджик, който неведнъж бе нанасял щети на мюсюлманското население и бе избивал хора, бе избягал със семейството си и се бе затворил в Ниш. Преди идването на ислямската армия вероятно се изплашил и с опасението: „Ако турците превземат Ниш, [австрийците] ще ме предадат и [турците] ще ме убият,“ подвел генерал Ветерани[21]: „Турската войска е малко и щом пристигне да обсади крепостта, аз да се намирам отвън и като събера хайдутите, да се нахвърля върху тях и да извърша нощно нападение. Ти пък, като излезеш отвътре, ще сечеш турците и ще ги унищожиш в гръб, да се уговорим.“ С тези празнословия той излязъл от крепостта и избягал. Майка му, жена му и едно момиче, които били вътре, бяха заробени и бяха подарени на един бюлюкбашия[22] от храбрите арнаути.

---

[1] Това са събитията от голямата война на Турция с Австрия, Полша и Венеция, а по-късно и Русия (1683—1699 г.).

[2] Вожд на голямо освободително движение в югозападните български земи през 1689 г. — Карпош (*срв. Д. Бојанић — Лукач,* Карпошев покрет и извори за његовото изучавање (докторска дис.), Скопје, 1961; *Ив. Катарџиев,* Ајдутското движење и Карпошовото востание во XVII век, Скопје, 1958).

[3] Гр. Косовска Митровица, Югославия.

[4] Гр. Чачак, Югославия.

[5] Гр. Вальево, Югославия.

[6] Гр. Плевлье, Югославия.

[7] Гр. Смедерево, Югославия.

[8] Гр. Гроцка, окр. Белград, Сърбия, Югославия.

[9] Младежи, събирани принудително от немюсюлманското население, обучавани в Бруса, Одрин и Цариград, за да бъдат използувани като пажове в султанския двор. Много от тях били издигани на висши служби в управленческия апарат (*Gibb-Bowen,* op. cit., I, I, p. 56—57).

[10] Или чауши — подофицерски чин във всяка еничерска орта (*Gibb-Bowen,* op. cit, I, I, p. 319, 320).

[11] Гр. Крива Паланка, Македония.

[12] Комендант на гарнизон.

[13] Страхил войвода (срв. по-подробно *Б. Цветкова* в ИПр., XXIV, 1968, кн. 4, с. 47—48 и *Б. Цветкова,* Хайдутството в Пловдивско-Пазарджишкия край

през XV—XVIII в. в сб. Хайдутството в Пловдивския край, София, 1969, с. 5—16.

[14] С. Ветрен, Пазарджишки окр.

[15] Пловдив.

[16] Части от османската кавалерия на заплата (*Gibb-Bowen*, op. cit., I, I, p. 192).

[17] Покрито тържище.

[18] Област в Анадол, санджак във вилаета Коня.

[19] Област в Анадол, обхваща територията на вилаета Самсун.

[20] Обкръжението на султана, с което се движи, отивайки някъде (*M. Z. Pakalin*, op. cit., III, p. 45).

[21] Командуващ австрийските войски.

[22] Началник на бюлюк (полк).

206

МЕРКИ СРЕЩУ ЛИЦАТА ОТ ВОЙНУШКИТЕ СЕЛА, КОИТО СА СЕ СДРУЖИЛИ С ХАЙДУТИ

6—14 октомври 1689 година

Заповед до войнукбея и служебните лица на войнушките селища.

Секбанбашията Балчо заедно с хората си шетал из каза Татарпазаръ, избивал хора, ограбвал имущества и нямат край тям подобните му метежи и разбойничества. Когато пожелали да ги заловят, населението от поръчителствуващите им войнушки села Отлук[1], Мечка, Пойрем[2] и Гюптеджар[3] ги укривало и помагало. [Затова] се написа заповед да бъдат на всяка цена хванати и заловени.

През последните десет дни на зилхидже, 1100 г. (6—14. X. 1689 г.).

A. Refik, Türk idaresinde Bulgaristan, Istanbul, 1933, № 52, p. 35—36.

Превод: Б. Цветкова

[1] Панагюрище.

[2] С. Поибрене, Пазарджишки окр.

[3] Това е Авреталан, т. е. Копривщица. У Рефик последните две имена са зле дешифрирани. Коригирах ги по изд. на *П. Дорев*, Документи за българската история, III, София, 1940.

207

ЗАПОВЕД ДО КАДИИТЕ НА ФИЛИБЕ И ТАТАР ПАЗАРЪ

22—31 март 1690 година

Понеже дойдоха в Одринския диван и се оплакаха, че местното население нямало доверие във войнуците[1], живущи из планинските краища на Филибе и Татар Пазаръ, защото имало такива, които се сдружавали с хайдути разбойници, по почин на назначения във връзка с разбойниците и изпратен там преди време бостанджийски началник е било извършено надлежно разследване за положението със споменатата пасмина и чрез шериатския съд са си поръчителствували взаимно. Онези от тях, които не са представили поръчители поради лошо поведение, колкото и да са, да запишете имената и отличителните им белези и да ги представите и донесете в султанския ми двор, а самите тях да затвориш в крепостта и да не ги освобождаваш, преди да дойде моя повторна свещена заповед. Записано бе, че съм заповядал да не се вмесваш и угнетяваш войнуците, които си гледат работата и са си гарантирали взаимно. През средните десет дни на джемази юл-ахър, 1101 (22—31. III. 1690 г.).

A. Refik, op. cit., № 54, p. 36—37.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Категория население, натоварена да служи в султанските обори по шест месеца годишно и в помощните корпуси на армията (*Г. Гълъбов,* Османо-турски извори за българската история, I, III, ГСУнф, XXXIV, 1937/1938, XXXIX, 1942/43; *Бр. Ђурђев,* О војнуцима са освртом на развој турског феудализма и на питање босанског агалука, ГЗМ, др. н., 1947, св. II, с. 75—137).

208

ГОЛЯМА ХАЙДУТСКА ЧЕТА СЕ ПРЕХВЪРЛЯ ВЪВ ВЛАШКО СЛЕД УСПЕШНИ ДЕЙСТВИЯ

3—12 декември 1690 година

Заповедта до войводата на Ефляк[1] е следната.

Хайдутите Андрей от село Бешевиче[2], спадащо към каза Видин, Стойе от село Лешовиче[3], Столе от село Пирехоща[4], спадащо към каза Поломие[5], Мирчо Вълчо от село Вълчидръм[6], Курмуш от село Караш[7], Кълоре, Согун, Вълчо, Белян, Шахин, Захни(?), Брегун, Димитри Влашчо, Павло, Пойраз, Кара Никола и друг Димитри и познатите под името синове на Харте Горундже(?) — дванадесет разбойници, и попът на Черна река[8] — тези именувани разбойници заедно с подведените от тях повече от сто разбойници се разбунтували из Видин, Бане, Кутлофча[9], Беркофча[10] и околността. Изпратеният срещу хайдутите действуващ одрински бостанджибашия Реджеб, прославен между славните и знатните, да се увеличи славата му, научил, че те са в планините „Магарешки рудник“, и пристигнал там. Щом се научили, три дни преди това те намерили убежище при Димитрашко, капудан[11] на Бистриче[12], и при капудана на войводата на влашка земя. Като ги покровителствували, те преминали на отвъдната страна в Ефляк и се спасили от дошлите да ги заловят бойни сили. Това бе съобщено. Това, че споменатите капудани са се осмелили [да вършат] такъв бунт, се дължи само на твоята небрежност и ти си отговорен. Понеже е наложително необходимо незабавно да се издирят посочените разбойници, бе назначен и изпратен за мубашир образецът между равните и еднаквите си Мехмед Уста от одринските бостанджи уста, да се увеличи мощта му.

Сега ти, който си споменатият войвода, щом пристигне свещената ми заповед, да наредиш споменатите капудани да издирят незабавно с помощта на казания мубашир отбелязаните разбойници, да ги оковеш всички и да ги изпратиш в столицата ми заедно с посочения мубашир. Издадена е заповед да се въздържаш много от немарливост по този повод и под такъв предлог да угнетяваш раята, която си гледа работата, и да не взимаш нито едно акче и зърно от никого.

През първите десет дни на реби юл-евел 1102 (3—12. XII. 1690 г.).

Превод: Б. Цветкова

A. Refik, op. cit., № 59, p. 38—39.

[1] Влахия.

[2—4] Неуточнени.

[5] Казата обхващала поречието на р. Лом.

[6] С. Вълчидрър, Михайловградски окр.

[7] С. Караш, Врачански окр.

[8] Вероятно се отнася за Църноречка нахия, която в края на османското владичество обхващала поречието на Църна река, най-голям ляв приток на р. Тимок, и околността на гр. Зайчар, дн. Югославия.

[9] Михайловград.

[10] Берковица.

[11] Вероятно комендант на прибрежно селище.

[12] Вероятно се отнася за с. Бистрецу, отвъд левия бряг на р. Дунав, в Румъния срещу устието на р. Цибрица.

209

БУЮРУЛТИЯ ЗА ПОДМЕНЯНЕ НА МАРТОЛОСИТЕ ХРИСТИЯНИ С МЮСЮЛМАНИ

8 януари 1692 година

Това е свещена буюрултия от негово превъзходителство румилийския валия Махмуд паша.

Символ на шериата, наший господин кадията на Манастир, да се увеличи добродетелта му, и слава между подобните и равните — служебните лица на вилаетските аяни, да се увеличи мощта им. Съобщава им се следното.

В някои кази на румилийския вилает са назначени мартолоси от християнската рая. Те използуват това, убиват хора и вършат злодеяния. Пристигна свещен ферман да бъдат отстранени, а за мартолоси да бъдат определени мюсюлмани. Това е по-добре за жителите на вилаета и за бедната рая.

Носителят на тази буюрултия е назначен за мартолосбашия в споменатата каза, както е било преди.

Буюрултията се написа и бе изпратена. Щом пристигне, необходимо е посоченият да бъде приет на мартолоска служба в споменатата каза и никой да не се вмесва противно на шериата.

А ти, въпросният бюлюкбашия Мустафа, да бъдеш много предпазлив, бдителен, да не допускаш да бъде нападан никой от бедната рая. Да си отваряш очите!

Действувайте съгласно буюрултията и не позволявайте никому да се вмесва противно на свещения шериат.

На 18 реби-юл ахър 1103 (8. I. 1692 г.).

Пристигна при нас на 24 реджеб, [1]103 г. (11. IV. 1692 г.).

ТДАА, II, № 121, с. 94—95.

210

ДА СЕ ЗАЛОВЯТ ХАЙДУТИТЕ, НАПАДНАЛИ ДОМА НА ЗНАТЕН ТУРЧИН

20—28 декември 1693 година

Слава между най-прославените, притежател на благородни и похвални качества, изтъкнат с повече благодеяния от всезнаещия бог — одринският бостанджибашия, да се увеличи славата му.

Слава между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, кадиите на Кесторие, Флорина, Острово, Манастир, Бихлище и Преспа, да се увеличи добродетелта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Алия, жител на село Исакьой[1], спадащо към каза Гюмюлджина, направи изложение до височайшите ми двери, че през 1105 г. по пладне дошли осемдесет хайдути разбойници, нападнали неговия дом и без вина убили баща му Хасан, брат му Хюсеин и една негова робиня. Ограбили 4000 жълтици, 33 кесета акчета, 17 кюркове, 20 сребърни конски такъми, една сребърна сабя, десет тежки двуостри меча, шест сребърни топуза и други предмети.

От споменатите хайдути разбойници в село Невеска[2], спадащо към каза Флорина, се намира Каракаш Йован Папазоглу с двадесет и пет другари. В селото Николиче[3], спадащо към каза Кесторие, се намират още 20 души, в село Клисура[4] — още шест души.

Съобщава се, че един от споменатите [хайдути] се намира в затвора на Омер — войвода на Кесторие, а друг в затвора на Абдулах, субаша на споменатото село.

По този повод бе издаден мой високославен ферман. На всяка цена да бъдат заловени другарите на затворените [хайдути], които се намират из другите кази, да се регистрират деянията, които са доказани срещу тях, и заловените хайдути да бъдат докарани в султанския ми диван.

Заповядвам. Щом пристигне с моето свещено решение, да действувате съгласно със заповедта ми, издадена по този повод.

Ти, посоченият бостанджия, определи от своя страна един доверен старейшина, който със съдействието на шериата на всяка цена ще залавя, където и да се появят, споменатите хайдути разбойници и да ги докараш в одринския диван.

Да се пазиш по този повод противно на шериата да бъдат ограбвани имущества или да бъдат нападани онези, които нямат връзка с посочения случай.

Действувай съобразно с височайшето съдържание на моята свещена запове[illegible], издадена по този повод.

Така да знаеш. Имай доверие в свещения знак!

Написа се през последните десет дни на месеца реби юл-ахър, 1105 г. (20—28. XII. 1693 г.).

В резиденцията на добре защитения Едирне.

ТДАА, II, № 126, с. 98—99.

---

[1] Неуточнено.
[2] С. Невеска, дн. Нимфеон, Леринско, Македония, Гърция.
[3] С. Николица, на юг от гр. Корча, Албания.
[4] С. Клисура, Костурско, Македония, Гърция.

211

ИЗДЕВАТЕЛСТВА НАД БЪЛГАРСКИ ОВЧАР, ОБВИНЕН В ХАЙДУТСКА ДЕЙНОСТ

16 януари 1694 година

Мехмед ага, син на Хюсамеддин, който чрез шериата и по обичаен начин доказа, че е упълномощен по долупосочения случай от страна на Дервиш ага, слава между най-честните и най-благородните, носител на този документ, заим и забит на село Граматиково, спадащо към каза Острово, и жител на град Манастир, призова в шериатския съд овчаря Митре, син на Димо, неверник от казаното село, и в негово присъствие заяви устно:

Мехмед уста, слава между подобните, определен с високославен ферман от страна на височайшата власт да преследва хайдутите, смятал Митре за съмнителен и за хайдутин разбойник. „Доведете ми споменатия неверник, за да се разследва действителното положение, и ми го предайте.“ Понеже го търсеше въз основа на наредбата на споменатия мюфетиш [Мехмед уста], моят упълномощител, посоченият Дервиш ага, изпрати Муртеза ага и Мехмед ага, присъствуващи в този съд, за да заловят въпросния неверник. Те пристигнали и искали да заловят Митре, но той се бранел и започнал спор и борба. Отсякъл палеца на Мехмед Челеби и го ранил. С тояга нападнал споменатите лица с намерение да ги убие. За да се спасят от злосторството на посочения неверник, Муртеза ага и Мехмед ага го ударили със сабя на две места по дясната и на две места по лявата ръка. Доведоха го ранен сега в съда. Искам да бъдат прегледани раните на въпросния неверник, да бъде разпитан по споменатия повод, да се запишат неговите показания и да ми се дадат. Прегледани бяха раните на Митре, разпитан бе по споменатия случай и понеже в отговора доброволно заяви и призна, че е така, както е вече изяснено, случаят бе доказан.

По искане станалото се записа.

Написа се на 19 джемази-юл евел, 1105 г. (16. I. 1694 г.).

Свидетели: Капуджизаде Ахмед ага, слава на имамите Ахмед ефенди, Ахмед Челеби, син на Мустафа, Ибрахим Челеби, син на Мехмед, Ахмед Чауш, син на Абди, Осман Челеби, син на Мехмед, Мехмед ефенди, Мехмед бей, мухзирбашия, Деде Ибрахим — съдебен разсилен, Али — съдебен разсилен и други присъствуващи.

ТДАА, II, № 123, с. 95—96.

212

РАНЕН ОВЧАР, ЗАПОДОЗРЯН КАТО ХАЙДУТИН, УМИРА ОТ РАНИТЕ СИ

10 февруари 1694 година

Мехмед ага, син на Хюсамеддин, слава между подобните, който чрез шериата и по обичаен начин доказа, че е упълномощен по долупосочения случай от страна на Дервиш ага, слава между равните, носител на този документ и жител на махалата „Синан бей“ в града Манастир, дойде в шериатския съд и заяви устно:

„Овчарят Митре, син на Димо, неверник от село Граматиково, спадащо към каза Острово, едно от селата — зиамети на посочения Дервиш ага, бе смятан за съмнителен и за хайдутин разбойник. Изпратени бяха от страна на въпросния Дервиш ага — Муртеза ага и Мехмед ага да го заловят. Те пристигнаха и искаха да заловят казания неверник, но той не се предал, а ранил в десния палец Мехмед Челеби — един от другарите на Муртеза ага, и Мехмед ага. Те, за да се спасят, ударили Митре със сабя на четири места по ръцете и го ранили. След това, както вече е записано, го докарали в шериатския съд. Щом бе извършено шериатското потвърждение и бяха записани показанията му, се яви усложнение на раната и сега той лежи мъртъв в жилището на споменатия Дервиш ага. Като упълномощен искам да се извърши разследване от страна на съда и да се запише действителното положение.“

Изпратени бяха от страна на съда мевляна Мехмед ефенди и мухзирбашията Мехмед бей. Те заедно с мюсюлманите, чиито имена са записани под този документ, пристигнаха в посочената махала в къщата на въпросния Дервиш ага и лично прегледаха от четири страни споменатия неверник.

Вярно, както е вече отбелязано, освен четирите рани на двете ръце, получени по време на борбата, нямаше следа от друга рана.

Поменатият мевляна [Мехмед ефенди] лично извърши оглед на самото място, записа действителното положение и потвърди, че е умрял от усложнение на раната. След това в шериатския съд дойдоха изпратеният мухзирбашия и Мехмед бей и съобщиха станалото.

По искане действителното положение бе записано, за да се запази.

Написа се на четиринадесетия ден от джемази-юл ахър 1105, (10. II. 1694 г.).

Свидетели: гордост между равните Сюлейман ага — кетхудаери, гордост между подобните Капуджизаде Ахмед ага, гордост между подобните Али ага — упълномощен от алайбея, Мустафа ефенди, Шеихзаде Рамадан ефенди, Мехмед ага, Хаджизаде Мустафа ага, Абаззаде Мехмед ага, Хасан Кетхуда, Хюсеин ага, син на човек на споменатия Ибрахим Челеби — бюлюкбашия, Хаджизаде Мустафа ага, Ахмед бешѐ — човек на кетхудаери Муртеза Бей, и други присъствуващи.

ТДАА, II, № 124, с. 96—97.

213

ХАЙДУТИ НАПАДНАЛИ ДОМА НА ЗНАТЕН ТУРЧИН

4—13 юли 1694 година

Слава между най-прославените и най-благородните, притежател на благородни и похвални качества, изтъкнат с повече благодеяния от господа — вечният владетел, одринският бостанджибашия; да се увеличи славата му.

Слава между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, кадиите на Флорина, Кесторие, Населич, Бихлище и Манастир — да се увеличи добродетелта им.

Слава между подобните и равните вилаетски аяни и другите длъжностни лица на споменатите кази, да се увеличи мощта им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното:

Алия, образец между подобните и равните, жител на село Исакьой, спадащо към каза Гюмюлджина, поднесе изложение до височайшите ми двери, че през 1105 г. [1693—1694 г.] неговият дом бил нападнат от три байрака хайдути разбойници. Те убили баща му Хасан, брат му Хюсеин и една негова робиня и ограбили цялото имущество и храна.

Щом бе донесено до височайшите ми двери, бе направено разследване със съдействието на Мехмед уста, определен със съгласието на бостанджибашията да докара заловените хайдути в одринския диван. Със съдействието на шериатския съд и с решение той заловил от споменатите хайдути двама от двадесет и два в село Неveска, спадащо към каза Флорина. С решение заловил един от трима от село Писодери, спадащо към каза Флорина. Заловил двама от седемте от село Клисура, спадащо към каза Кесторие. Другите се разбягали из подвластните ви кази.

Жителите на селата потвърдили и си гарантирали взаимно, че ще заловят избягалите хайдути и ще ги предават на мубашира. Между това бе съобщено, че вършат неправда, не осъществяват правдата и закрилят [хайдутите].

Понеже по този повод помоли за моето султанско решение да бъдат докарани в одринския диван онези, които се изплъзват, и според шериатския хюджет, връчен на мубашира, да бъдат предавани избягалите хайдути на определения мубашир, издадена бе свещената ми заповед, за да се действува, както е пояснено.

Заповядвам! Щом пристигне с моето свещено решение, да се действува според заповедта, издадена по този случай. Да се предадат разбягалите се хайдути на определения мубашир и да бъдат доведени в одринския диван онези, които се изплъзват.

Да внимаваш! По този повод да не позволиш да бъде ограбвано имущество и да бъдат нападани някои противно на свещения шериат.

Така да знаеш. Имай доверие в свещения знак.

Написа се през средните десет дни на зилкаде, 1105 г, (4—13. VII. 1694 г.).

В резиденцията на добре защитения Едирне.

Пристигна при нас на 9 джемази юл-ахър, 1106 г. (25. I. 1695 г.).

ТДАА, II, № 125, с. 97—98.

214

ХАЙДУТИ ШЕТАТ МЕЖДУ НИШ И АЛЕКСИНАЦ

8 август 1694 година

Заповед до Нишкия мухафъз Али паша, до нишкия кадия и пълномощника на джебеджибашията[1].

Издаде се тезкере за написване свещена заповед в следния смисъл.

За петдесет и двамата левенди[2], настанени със съдействието на Нишкия мухафъз Али паша да пазят от хайдути разбойници пътниците и други минаващи в мястото, известно като Юмирбаири между Ниш и Алексинац, внимавайте да дадете в споменатата крепост само 30 оки барут и 60 оки куршуми и да вземете от тях документ [за това].

На 16 зилхидже 1105 г. (8. VIII. 1694 г.).

M. Cezar, Osmanlı tarihinde Levendler, Istanbul, 1965, p. 403, doc. 20.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Началник на корпус от платената османска армия, на който било възложено изготвянето на оръжие и военни съоръжения, опазването на това оръжие и разпределянето му по различни бойни части (*Gibb-Bowen*, op. cit , I, I, p. 67, 68, 83).

[2] Служители в ранния османски флот, които върховното командуване наемало. В образувания в някои крайбрежни области „еялет на капудан паша" това били лица, използувани на служба на флота в подчинение на тамошния бейлербей и санджакбей (*Gibb-Bowen*, I, I, p. 99; *M. Z. Pakalın*, op. cit., XIII, p. 358—359).

215

РАЗПРЕДЕЛИТЕЛЕН СПИСЪК ЗА СУМАТА, КОЯТО ТРЯБВА ДА СЕ СЪБЕРЕ ОТ БИТОЛСКИТЕ СЕЛА ЗА ИЗДРЪЖКАТА НА 40 СЕКБАНИ, НАТОВАРЕНИ ДА ПАЗЯТ КАЗАТА ОТ ХАЙДУТИ

13—22 юли 1695 година

Списък. Понеже е важно и необходимо да бъде назначен мартолосбашия, за да защищава каза Манастир и да отстранява всички щети от хайдутите разбойници, появили се в посочената каза, [за периода] от Гергьовден 1106 г. (1695 г.) до Гергьовден 1107 г. (1696 г.) със съдействието и съгласието на всички вилаетски аяни, селски забити и рая бе нает неверникът Чавдар, причина за написването на този документ, жител на село Ислепча, спадащо към посочената каза, заедно с 40 души въоръжени и способни секбани — стрелци с пушки, със заплати от 101 000 акчета.

Посоченият Чавдар прие в съда в присъствието на всички и се нае да извършва отбелязаната длъжност с определена заплата, т. е. да защищава посочената каза, както е необходимо, и да отстранява щетите от хайдутите разбойници, появили се в тази каза, както вече е изяснено.

Казаната сума се разхвърля върху 141 ханета от селата на отбелязаната каза, и то по 630 акчета на хане.

Това е списъкът, връчен на въпросния бюлюкбашия Чавдар, за да събере сумата заедно с [другите] разноски.

Написа се през първите десет дни от свещения зилхидже, 1106 г. (13—22. VII. 1695 г.).

Село Хращани — руб[1] $1^1/_2$, с. Къркърина — руб $3^1/_2$, с. Кукуречани — руб 2, с. Кочище Шехир — руб $2\ ^1/_2$, с. Облаково — руб 3, с. Черна бука — руб 2, с. Змирнова — руб 3, с. Лисолай — хане 1, руб — 1, с. Лопатиче — руб $1^1/_2$, с. Чърновче — хане 1, руб 1, с. Стрезова — руб 2, с. Обедник — руб 2, с. Стругова — руб 1, с. Сопотниче — руб $1^1/_2$, с. Суходол, Тимурхисарско — руб 2, с. Ислепча — хане $1^1/_2$, с. Боища — руб 2, с. Черова — руб 1, с. Мренова — руб 3, с. Слоещниче — хане 2, руб 1, с. Спростране — хане $2^1/_2$, с. Велмевче — хане 1, с. Черско-и зир — хане 1, руб 1, с. Цер — хане $1^1/_2$, с. Дивиак баля с Пуста река — хане $^1/_2$, руб $^1/_2$, с. Дивиак зир — руб $1^1/_2$, с. Зашле — хане 1, с. Брезова — хане 1, руб 1, с. Радова — руб 1, с. Кочища, Тимурхисарско — руб 3, с. Ракитниче — руб $3^1/_2$, с. Суха Гърло — хане $^1/_2$, с. Дживан — руб 3, с. Прибилче — хане 1, руб $^1/_2$, с. Журче — хане $^1/_2$, руб 1, с. Градище — руб $1^1/_2$, с. Вардина — руб 3, с. Единаковче — хане $1^1/_2$, руб 1, с. Света — хане 1, руб 1, с. Пресил — хане 1, арнаутите от с. Пресил — хане 1, с. Воднан — хане 1, руб 1, с. Бела черкова — хане 1, руб 1, с. Свети Тодор — руб 3, с. Подина-и баля — хане 1, с. Сръпче-Паша — хане 2, с. Ношпал — хане 1, руб 1, с. Добрушева — хане $1^1/_2$, с. Подмол — хане 2, руб 1, с. Суходол, Мориховско — руб $1^1/_2$, с. Врановча — хане 2, руб 1, с. Паралова — хане $1^1/_2$, с. Орехова — хане 1, руб 1, с. Гопеш — хане $2^1/_2$, с. Полог — хане $^1/_2$, с. Брод — хане $2^1/_2$, с. Велосел — хане $^1/_2$, с. Балдунча — хане 1, руб 1, с. Гнеотин — хане $2^1/_2$, с. Рибарче — хане 1, с. Новак — хане $^1/_2$, с. Добромир — руб $3^1/_2$, с. Трап — хане 1, с. Радобор — хане 2, с. Могила — хане 1, с. Трън — хане $1^1/_2$, с. Караман — хане $2^1/_2$, руб 1, с. Поздеш — руб $2^1/_2$, с. Оптичар — хане 3, с. Букри орта — хане 3, с. Букри Паша — хане 1, руб $1^1/_2$, с. Негочан — хане 2, руб 1, с. Велушина — хане 2, с. Клабучище — хане 1, с. Тополчане — хане 4, руб 1, с. Буф — хане $1^1/_2$, с. Ракова — руб 3, с. Опсирина — руб 1, с. Света Петка — хане $1^1/_2$, руб 1, с. Битуше — хане 1, с. Драгош — хане 2, с. Кишева — хане 1, с. Жабяне — хане 2, с. Градешниче — хане $1^1/_2$, руб 1, с. Породин — хане 1, с. Барищан — хане $2^1/_2$, руб 1, с. Халевани — руб 3, с. Злокукян — руб $1^1/_2$, с. Кръсхор — руб 3, с. Букова — хане $5^1/_2$, с. Смилево — хане $^1/_2$, с. Брусник — руб 3, с. Ефляхче — хане 1, с. Дихова — руб $2^1/_2$, с. Нижепол — руб 1, с. Търнова — руб 1, с. Магарева — хане 2, с. Рахотина — хане 1, с. Чапари — хане 1, с. Кажани — хане 1, с. Маловища — хане 3, с. Лерче — хане $^{1}/_{2}$, с. Сръпче-и Кючук — хане $^{1}/_{2}$, с. Равна — руб 1, с. Беранча — руб 1, с. Клещане — руб 1, с. Доленче, Тимур Хисарско — руб 1, с. Острилча — хане $^{1}/_{2}$, с. Бистриче — руб $1^{1}/_{2}$, с. Обършани — хане $^{1}/_{2}$, с. Свинище — руб 1, с. Черско-и баля — хане 1, руб 1, с. Базарник — руб 1, с. Растопча — руб 1, с. Подина-и зир — руб 1, с. Сливниче — руб 3, с. Скочивир — хане $^{1}/_{2}$, с. Бабина — хане $^{1}/_{2}$, с. Тепавче — хане $^{1}/_{2}$, с. Букри паша — руб 3, с. Пуста река — хане $^{1}/_{2}$. Всичко ханета — 141.

На всяко хане по 630.

Села с определени глобални суми: Гяват — всичко 3000, Илино-и баля и зир — всичко 1500, Вранещича — всичко 800, Хиналу — всичко 2000, Месчидлу — всичко 500, Лерче — всичко 300, неверниците от самия град — всичко 5000.

ТДАА, II, № 130, с. 101—102.

---

[1] Четвърт хане.

216

УВЕДОМЛЕНИЕ ДО БИТОЛСКИЯ КАДИЯ ЗА ИЗПРАЩАНЕ МУБАШИР ПО ПРЕСЛЕДВАНЕ НА ХАЙДУТИТЕ

10 декември 1696 година

Символ на шериата господин кадията на Манастир, да се увеличи добродетелта му. Съобщава му се следното:

Съобщено бе в румилийския диван, че без вина е бил убит сина на имама Хюсеин ефенди от Манастир.

По този повод бе написана буюрултия, определен бе и изпратен мубашира. . .[1], да се увеличи мощта му, за да преследва и залавя със съдействието на шериатския съд разбойниците, които се мъчат да правят бунт на земята и да убиват хора. Да нареди да бъдат регистрирани деянията, доказани против тях, и ги доведе в румилийския диван заедно с преписите от сиджилите, за да направи срещу тях необходимото по шериата.

Щом пристигне, необходимо е споменатият мубашир да разследва със съдействието на шериата да се извърши разследване по споменатия повод и на всяка цена да залови разбойниците, които се мъчат да правят бунт на земята и да убиват хора. Да се регистрират деянията, доказани против тях, [разбойниците] да бъдат предадени на посочения мубашир заедно с копията от сиджилите и да ги докарате в румилийския диван, за да се направи необходимото по шериата.

Да съберете от [това] място необходимата кръвнина, която ни се пада по закон.

На 15 [джемази юл-евел] [1]108 г. (10. XII. 1696 г.).

ТДАА, II, № 129, с. 100—101.

217

РАЗБИТИ ХАЙДУТСКИ ЧЕТИ

29 април 1698 година

Ваше превъзходителство, щастливи, милостиви и благодетелни господине, мой господарю.

Поднасям раболепно настоящето, за да бъде удостоено с погледа на високия ви и закрилнически съвет.

След като протривам лицето си пред стъпките ви, изложението от мен, вашия слуга, молитствувател пред вас, чистата гордост на държавата, се състои в следното.

Уведомявам ваше превъзходителство, че под постоянната закрила на всевишния и по негова воля съдържанието на писмото ви наскоро ще бъде осъществено. През настоящата благодатна година от четите, които преминават от отсрещната страна във Видинския санджак и се връщат обратно хайдути, с божия помощ и закрила, с известен брой редовни войници и със сеймени от нахиите и санджака до този момент в Симанили Крайна бяха притиснати и ударени две чети. Главите на главатарите на тези харамии, единият Куртули, а другият Милко, бяха посечени. Заедно с тях беше заловен и един жив хайдутин. Чу се, че на едно-две места имало още известен брой чети. За тяхното преследване са назначени и изпратени известен брой хора. С бога напред, също така и за тяхното залавяне и унищожение се внимава и следи. С благосклонността на всевишния се полагат общи усилия за това. Споменатият заловен хайдутин бе изпратен в резиденцията на великата държава. От показанията му при разпита, който ще благоволите да извършите, ще си направите заключение за положението. Специално ние сме светилници на вас, покровителствуващи господине, и молим да благоволите и ни задържите в пламенното си сърце, като не ни изключвате от него. На вас, господине, принадлежи човеколюбието да ни включите в общността на другите ваши слуги. На последно място да бъде постоянно щастието на държавата на двата свята.

Дата: 18 шевал 1109 г. (29. IV. 1698 г.). Ваш слуга Хасан, комендант на Видин.

Да се регистрира в мевкуфата.

Да бъде известно на ваше превъзходителство, господарю мой, че до момента на написване настоящото писмо идващите отдолу кораби и тези във Видин задръстиха [пристанището]. Държавните кораби, които преминаха нагоре, бяха повече от 35 на брой.

Дата: 5 зилкаде 1109 г. (15. V. 1698 г.).

Ориенталски отдел на НБКМ ОАК $^{2}/_{7}$

Превод: Б. Ачков

218

ФЕРМАН ЗА ОБРАЗУВАНЕ НА СПЕЦИАЛЕН ВОЕНЕН ОТРЯД, КОЙТО ДА СЕ СПРАВИ С ВЪРЛУВАЩИТЕ В ПОДУНАВИЕТО ХАЙДУТИ

22 април 1698 година

Гордост на най-издигнатите и най-знатните, олицетворение на всичко най-похвално и благородно, отличеният с голямата милост на вечния цар, един от капуджибашиите при моя двор, Мехмед, бивш кетхуда на командуващия Дунавската флота Мехмед паша — да пребъде достойнството му.

Най-изтъкнатите измежду кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, кадиѝте на Търнова включително Тузлука, Селви, Лофча включително Етреполу[1], Пилевне, Ивраджа, Нийболу, Рахова, Зищова, Русчук, Хезарград, Шумну, Ала Клиса[2] и Ески Джума[3], да се увеличи добродетелта им.

Гордостта на равните и подобните им, ааните и длъжностните лица по места в споменатите кази, нека расте достойнството им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Когато преди време бе съобщено, че хайдутите разбойници, появили се във Видинско, в Оряховско, в Поломие и другаде в онези места, нападайки градове и села, са убивали хора, извършвали грабежи, взели в плен и отвлекли голям брой мюсюлмани, бях заповядал, според както това е заповядано и в другите кази, да бъдат набрани в споразумение с местното население: от казата Търнова включително Тузлука сто и двадесет, от казата Селви четиридесет, от казата Лофча включително Етреполу петдесет, от казата Пилевне четиридесет, от казата Нийболу петдесет, от казата Рахова тридесет, от казата Зищова четиридесет, от казата Русчук петдесет, от казата Хезарград сто, от казата Шумну шестдесет, от Ала Клисе тридесет и от Ески Джума двадесет души или всичко шестстотин и седемдесет души конни стрелци с пушки за участие в борбата с хайдутите разбойници. Тъй като предприемането на нужните енергични мерки за пресичане с помощта на всевишния господ на злините, които въпросните причиняват, е крайно необходимо, ти, гореспоменатият капуджибашия, като назначен за началник на войниците, набирането на които в горния им брой от споменатите кази съм заповядал, си определен и ти се възлага да унищожиш появилите се в онези места разбойници, следва, щом пристигне настоящата моя свещена заповед, без каквото и да било отлагане и без да се бавиш ни най-малко, да набереш по описания начин по спешност войниците конници от споменатите кази, според както съм заповядал: след това ще настигнеш и ще нападнеш дружно с подчинените ти хора появилите се във Видинско, в Раховско, в Поломие и другаде в онези места хайдути разбойници, ще ги заловиш до един на всяка цена и като им наложиш наказанието, което те са заслужили, чрез тяхното физическо премахване ще имаш грижата и ще положиш всички услия да възвърнеш вярата и спокойствието у хората по пътищата из онези места, както и у местното население, че занапред нито един-единствен измежду тях не ще бъде ощетен от действията на разбойниците. За горното е издаден мой високославен ферман. Заповядвам, щом лицето ..... пристигне, с настоящата моя свещена заповед, ти да се съобразиш със съдържанието ѝ, като действуваш съобразно с издадения за случая мой славен ферман, на който всеки се покорява и който е задължителен за всички. Така да знаеш. Имай доверие в свещения ми знак.

Написа се през средните десет дни на месец шевал от годината хиляда сто и девета (22. IV. 1698 г.).

Издаден в резиденцията на добре защитения Едирне.

(Бележка на кадията):

Пристигна при нас на 27 шевал 1109 г. (8. V. 1698 г.).

Превод: Н. Попов

Русенски кадийски регистър R/$_2$, л. 55б, д. III.

---

[1] Етрополе.
[2] Бившата околия на гр. Омуртаг, Североизточна България.
[3] Търговище.

219

ЗАПОВЕД ЗА ВОЕННА МОБИЛИЗАЦИЯ И ПРОГОНВАНЕ НА ХАЙДУТИТЕ

1 юни 1698 година

Блюстител на шериата, господин кадията на Нийболу и господа кадиите на целия санджак — да расте добродетелта им!

Гордост на равните им аяни на вилаета и служебните лица — да расте силата им!

Съобщава се следното:

Нийболу, бидейки [част] от правоверната Османска империя, е един от онези ислямски градове, които през настоящата благословена година подлежат на пълна мобилизация и трябва да бъдат готови да окажат помощ в императорския поход.

Образец на най-достойните и знатните — нашият мютеселим — да расте силата му, е изпратен да обиколи целия санджак и да съобщи за мобилизирането на честните чиновници, жители на градовете, нахиите и селата на санджака и за [необходимостта] да се прогонват и унищожават хайдутите и разбойниците, щом те се появят някъде. По този повод, както бе обяснено, се издаде и заповед за мобилизиране на местни чиновници, които не са заели службите си във военния поход и са останали по местата си.

Щом пристигне [тази заповед] и споменатият мютеселим обиколи санджака и уведоми за мобилизацията и за прогонването и унищожаването на хайдутите и разбойниците, които обикалят с цел да грабят имуществото на мюсюлманите, всички вие да действувате в единство и съгласие и много да внимавате да не бъде пропуснат някой. И ти, който си споменатият мютеселим, да обиколиш, както е заповядано, всички градове, нахии и села на санджака и да ги осведомиш както за мобилизацията на местните чиновници от санджака, така и за разгонването и унищожаването на хайдутите и разбойниците, появили се, за да причиняват вреди на мюсюлманското население.

Проявете голямо старание в това отношение, въздържайте се от небрежност и най-вече от покровителствуване на когото и да било, като действувате според заповедта!

[Написан] на 22 зилкаде 1109 г. (1. VI. 1698 г.).

Русенски кадийски регистър $R/_3$ л. 78б, д. I.

Превод: М. Калицин

220

ХАЙДУТИ НАПАДАТ АРИЕРГАРДА НА ОСМАНСКАТА АРМИЯ

25 ноември — 4 декември 1698 година

Най-велики между уважаваните емири, най-прославени между могъщите благородници, обладатели на сила и достойнство, притежатели на слава и великолепие, отличени с голямата милост на всевишния цар бейлербейовете, намиращи се по охрана на крепостите от Белград по Дунавския бряг до Видинската крепост, да продължи щастието им, и гордост на емирите и високопоставените лица, опора на светлите благородници санджакбейовете, да се увеличи славата им, и гордост на кадиите и съдниците, рудници на добродетел и слово, намиращите се [там] кадии и прославени между равните си войводи и диздари на крепости и паланки и други офицери на крепостни гарнизони, да се увеличи мощта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното. Понастоящем победоносните ислямски войски се придвижват тайно от Белград за към Едирне. Ето защо нахлуващите отгоре[1] хайдути и разбойници причиняват щети на изостаналите назад войници, и като им взимат някои вещи с намерение да ги пренесат на насрещната[2] страна, където преминават. Че такива хайдути и разбойници са дошли, вече се носят слухове. Следователно налага се и е много важно да се постараете да им бъдат затворени местата, откъдето преминават, като бъдат задържани тези, които им съдействуват да преминават. За това следва войниците от Белград да охраняват от Белград до Хисарджик, войниците от Хисарджик до Семендре, войниците от Семендре — до Койлуджа.[3] Войниците на Койлуджа до Пожаревач[4] войниците на Пожаревач до Ахрам[5], войниците от Ахрам до Ипек[6], войниците от Ипек до островите на Божина[7], войниците на последните до Тимуркапия и войниците на последната до Видинската крепост. Всеки от вас да постави на границата на територията си шпиони наблюдатели и щом от някое място се появят разбойници, веднага да се насочите срещу тях с всичките си пехотни и конни части и с истинско умение да ги изловите. Имуществото и продоволствието, които ще се окажат у тях, да се разпределят между победоносните войници. Също така да бъдат освободени и пленниците, попаднали в плен у споменатите проклетници. Ако поради нехайство и мудност се допусне даже и един човек от хайдутите разбойници да се освободи и измъкне на насрещната страна, всички вие ще бъдете държани отговорни, като положително да знаете, че обвинените ще бъдат наказани. Издадена е моя заповед да се действува внимателно и старателно. С оглед на гореизложеното заповядвам. Щом пристигне свещеното ми решение, да се действува за случая в съгласие с издадената моя заповед. Вие, които сте споменатите мир-и мирани, заповедници и всички офицерски чинове, както вече се спомена, всеки един от вас да охранявате, както трябва, границите си и ако не дай боже поради немарливост допуснете даже един човек от хайдутите разбойници да премине на отсрещната страна и се освободи, тогава да знаете, че няма да можете да се оправдавате от отговорност и ще бъдете наказани. С оглед на това бъдете осторожни и действувайте в близко подчинение със съдържанието на свещената ми заповед. Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак. Написан през последните десет дни на месец джемази-юл евел 1110 г. (25. XI. — 4. XII. 1698 г.). В резиденцията на добре защитения Белград.

Видински кадийски регистър 13, л. 20-а, д. 11.

Превод: Б. Ачков

---

[1] Т. е. от Северна България или откъм Влахия, където хайдутите намирали убежище.

[2] Отвъд Дунав, във Влахия.

[3] Вероятно с. Кулич, Югославия.

[4] Гр. Пожаревац, Югославия.

[5] Гр. Рам, Югославия.

[6] Вероятно селище или област около р. Пек, десен приток на р. Дунав, около Майданчек, окр. Пожаревац, Югославия.

[7] Неуточнено.

221

ХАЙДУТИ ОТ ЛЮЛЕБУРГАСКО ДЕЙСТВУВАТ В ИЗТОЧНА ТРАКИЯ

10—19 юни 1699 година

До кадията на Виза, мютеселима, вилаетските аяни и други служебни лица.

Научаваме се, че шест души аргати и един роб на познатия под името Ахмед ага от село Ореин Себюки(?)[1], спадащо към каза Бургас, и двама овчари на лицето, познато под името Одабашиоглу в град Виза и събрани от околните области още девет души, т. е. 18 души хайдути злосторници, срещнали шест коли с вино. Вързали коларите и заедно с колите отишли близо до Мидийската крепост, ударили с куршум един човек, който излизал от крепостта, разсекли го със сабя и отишли из гората. Залавянето на споменатите разбойници, които са се осмелили на подобни неща, т. е. да убиват хора, да се бунтуват и да злодействуват, както и налагането на необходимото наказание, което заслужават, и прекратяването на метежите са важни неща. За тях специално е назначен мубашир образецът между подобните и равните си бостанджи уста Мехмед уста, да се увеличи мощта му. Ти, посоченият кадия, и вие, мютеселими, вилаетски аяни и служебни лица, щом пристигне свещената ми заповед, да призовете достатъчно хора, които знаят да носят оръжие, силни и годни за бой от казата ви, и да отидете с поменатия мубашир на мястото, на което се намират посочените злодеи. Да се стараете всички да бъдат заловени и да им се наложи необходимото наказание, за да се избавят жителите на страната от бунта и злодеянията им. Да се стараете много и да не бездействувате. Да се въздържате от действия, противни на императорската ми заповед.

Да се пазите обаче много да не се изисква несправедливо храна и други неща от онези, които нямат връзка с бунта и злосторството. Онези, които са мирни, да не безпокоите ни тях, ни имотите им, да не бъде угнетяван никой противно на свещения закон. Затова бе издадена високославна императорска заповед.

Средните десет дни на зилхидже 1110 г. (10—19. VI. 1699 г.).

Ст. Джансъзов, Турски документи за нашата история, СбНУ, X, 1894, № 4, с. 582.

[1] Оригиналът на документа не е приложен към превода и всякаква проверка е невъзможна. Поради архаичния и не винаги ясния стил и език на превода той бе стилизиран внимателно от Б. Цветкова, за да бъде използуваем от изследвачите.

222

ЗАЛОВЕНИ ХАЙДУТИ

29 юни — 8 юли 1699 година

Образец на кадиите и съдиите, рудник на добродетел и слово, нашият господин, кадията на Видин — да расте добродетелта му!

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае [следното]:

Войници от белоградчишката крепост бяха изпратили до моя императорски дворец човек и молба, с която бяха съобщили, че през 1100 година (26. X. 1688 — 14. X. 1689 г.) най-благородния от емирите — Хасан, да продължи щастието му, който е [един от] защитниците на Видинската крепост, без да има право и насилствено е отнел от ръцете им двамата роби, които те са били задържали по-преди в околностите на Белоградчик през време на битка с неверници хайдути. Тъй като бяха поискали моя императорска заповед да им се върнат робите, след съответното допитване до свещения закон издадох нареждане да се проучи закона и заповядах: щом пристигне моето свещено разпореждане, да действуваш в този случай според издадената от мен заповед, като призовеш в шериатския съд пълномощника на споменатия мир-и миран и в присъствието на противната страна още веднаж да поставиш за разглеждане този въпрос пред закона. Да внимаваш той да се разреши правилно и справедливо. А що се отнася до присъдата, във всички случаи постъпвай в съответствие със стария закон и след като се докаже, че споменатият мир-и миран е задържал незаконно робите, възстанови справедливостта, като наредиш [те] да бъдат върнати. Отсега нататък да не се отнасяш към никого по начин, противен на свещения закон и на моята императорска заповед и да не предизвикваш ново оплакване по споменатия случай и изпращане на нова заповед.

Така да знаеш, имай доверие на свещения знак!

Написан през първите дни на мухарем 1111 година (29. VI—8. VII. 1699 г.). В резиденцията Едирне.

Видински кадийски регистър 13, л. 27б, д. 111.

Превод: Ст. Андреев

18 ВЕК

223

БОГАТ ТУРЧИН, УБИТ ОТ ХАЙДУТИ

[1699—1700 година]

От продажбата на два коня, принадлежащи на убития от хайдутите хаджи Мехмед, бяха получени двадесет и два гроша и $^3/_4$ от гроша. Като се приспаднат таксата и другите всевъзможни разходи по продажбата, остава чиста сума от шестнадесет гроша и една третинка. Тази сума се предаде на Али бешé, пълномощник на малолетните деца на убития и на непълнолетната им майка.

[По-встрани е отбелязано] — от войнишката му заплата — десет гроша.

Видински кадийски регистър 13, л. 33б, д. I.

Превод: Б. Ачков

224

МАДЖАРИ ХАЙДУТИ, ЗАЛОВЕНИ В ТЪРНОВСКО

2—11 януари 1700 година

Заповед до капудана[1] — везира Хюсеин паша.

Шест души маджари, именувани Андраш Янош, Блашко Нико, Янош Янош, Блашко Янош, Гроне Гирин и Истифан Михал, са направили изложение до щастливите ми двери.

Преди време те били хайдути разбойници в Търновската каза и са от четиридесет и петте души, затворени в Одринския ми султански арсенал. Понеже молят благоволение да бъдат опростени наказанията им и освободени, издадох високославен ферман да бъдат освободени.

През средните десет дни на реджеб, 1111 г. (2–11. I. 1700 г.).

A. Refik, op. cit., № 70, p. 47.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Това е вероятно комендант на дунавското капуданство (срв. *I. H. Uzunçarşılı*, Osmanlı Imparatorluğunda merkez ve bahriye teşkilâtı, Istanbul, 1952, p. 403.

225

СУЛТАНСКА ЗАПОВЕД ДО ОДРИНСКИЯ БОСТАНДЖИБАШИЯ ЗА ПРЕСЛЕДВАНЕ НА ХАЙДУТИ[1]

[1701—1702 година]

В казите Махмуд паша[2], Хаськьой[3], Кърк Клисе, Бунар Хисар и спадащите към тях, както известих, са се появили хайдути разбойници, които ходели из планините и пътищата и пакостели на божите раби.

Понеже премахването на тези бунтовници и защитата на жителите в областта е едно от важните дела, изпратен си ти, споменатият бостанджибашия, заедно с бостанджиите и с [други чинове][4].

Заповядано е и на кадиите, вилаетските аяни и служебни лица, щом пристигне свещената ми заповед, да се свикат в споменатите кази боеспособните хора. Да идете на мястото, дето се намират бунтовниците, и тайно, с измама, охрана и помощ заедно с потеря да бъдат обкръжени, за да не може отвътре никой да се спаси и всички да бъдат изловени. Много да се стараеш. Да им напомниш да избавят от беда населението и да не бъдат угнетявани онези, които нямат нищо общо със смутовете.

Затова бе издадена високославната ми заповед.

Ст. Джансъзов, пос. съч., № 6, с. 585.

---

[1] Този документ е също обнародван без оригинал. И неговият превод е леко стилизиран от Б. Цветкова.

[2] Неуточнено.

[3] Хасково.

[4] Тук преводът е съвсем неясен и затова го коригирах предпазливо.

226

СУЛТАНСКА ЗАПОВЕД ДО КАДИЯТА НА ЛЕРИН ЗА РЕОРГАНИЗАЦИЯ НА МАРТОЛОСИТЕ С ОГЛЕД БОРБАТА СРЕЩУ ХАЙДУТИТЕ

15 юни 1703 година

Изпратил си писмо до рикяб-и хумаюн, с което съобщаваш, че неверниците мартолоси, които се намират в онези краища, смущават жителите на областта. Затова трябвало да се премахнат и вместо тях да се назначат онези от мюсюлманите, чието поведение не било укорно, които са мартолосбашии и се стараят напълно за прогонването на разбойниците и установяване ред за жителите от областта. Назначеният да преследва хайдутите в онези райони от бостанджи устите — образец между подобните — Али уста, да се увеличи добродетелта му, бе определен за мубашир, за да донесе свещената ми заповед, налагаща подчинение. Назначен е за мартолосбашия Хасан с волята и съгласието на ааните и жителите на цялата каза, понеже той е верлюбец, прав и деятелен човек. С 60-те войници при себе си и със съдействието на споменатия уста, като нападнат от две страни хайдутите. . .,[1] да уловят прочутия бунтовник Солак войвода и тримата му другари. И така ти, споменатият господин, да използуваш на службата мартолосбашия посочения Хасан в казаната каза при условие да положи грижи за премахването на хайдутите и опазването на раята, жителите от областта и всички божи раби.

Затова бе издаден високославен ферман.

Последен ден на мухарем 1115 г. (15. VI. 1703 г.).

Ст. Джансъзов, пос. съч., № 9, с. 586—587.

---

[1] Тук преводът на Ст. Джансъзов е неясен.

227

ХАЙДУТИ БЕЗПОКОЯТ КОРАБИТЕ ПО ДУНАВА

24 юли — 2 август 1704 година

Блюстители на шериата. . ., кадии отдясно и отляво по Дунава до Русчук, да се увеличава добродетелта им, и гордост между подобните и равните си аги на войскови части и други вилаетски аяни и служебни лица чак до това място, да се увеличи мощта им. Съобщава се следното.

В областта Рахова, намираща се на дунавското крайбрежие, при някои проходи и пътища се появили хайдути разбойници, които причинявали злини на собствениците на преминаващи кораби, като им нанасяли големи щети. Горното е достигнало до ушите на височайшата особа. За премахването на тези злини и унищожаването на споменатите хайдути разбойници е пристигнала свещена заповед, като за случая е назначен изтъкнатият между подобните му и равните капуданът на Русчук, да се увеличава мощта му. Щом негова милост пристигне със задружната помощ на всички ви, поставяйки се в негово разпореждане, следва на всяка цена да заловите въпросните хайдути разбойници. По този начин да бъде осигурено спокойствието в тази област и с божията повеля да бъде премахната опасността, грозяща пътниците и божите раби. Трябва да се отстоява, като се вложат всички старания, без да се скъпят усилия, за да бъде премахнато това бунтарство. Издадена е от нас буюрултия да бъде изпълнено това, която [буюрултия] ви е изпратена. Щом пристигне тя, налага се по указания по-горе начин най-старателно да бъдат проучени и проследени местата, където се намират въпросните разбойници, и с божия помощ да им отмъстите, като ги изловите. По този начин ще се премахне и унищожи тяхното бунтарско издевателство спрямо пътниците и всички други божи раби. Не трябва да скъпите усилията си и старанията си, като се поставите в разпореждане на споменатия капудан, за да бъдат със сдружените ви действия унищожени и премахнати в тази област бунтарските им прояви. Така че отсега нататък, ако се чуе, че поради небрежност и нехайство сте станали причина въпросните разбойници в района на вашите граници и предели да извършват издевателства, тогава няма да се вземат под внимание вашите отговори и оправдания. Да имате пред вид, че обезщетенията за похитени и унищожени вещи ще бъдат тяжест на провинените. Да избягвате небрежността и да се въздържате от нея, като действувате в съгласие със смисъла на свещената заповед и тази на буюрултията.

Тахир Еюб паша, действуващ дунавски капудан [вероятно последните десет дни на реби I 1116 г. (24. VII — 2. VIII. 1704 г.).

Видински кадийски регистър 38, л. 122 а, д. I.

Превод: Б. Ачков

---

[1] Документът няма дата, но е датиран по датата на вписания по-преди в сиджила документ.

228

ХАЙДУТИ БРОДЯТ ИЗ ВИДИНСКИЯ КРАЙ

21 април 1705 година

Блюстител на шериата наший господин видинският кадия, да се увеличи добродетелта му, гордост на подобните и равните им назърът, кетхудаерлери, еничерските сердари, вилаетските аяни и други служебни лица, да се увеличи мощта им. Да се знае следното.

Бунтовникът, наричан Чокан, повел със себе си 10 конни и 10 пехотни разбойници и заедно с тях бродел от село на село във Видинската каза, като подлагал бедната рая на насилия и издевателства, а ограбвал имуществата на пътниците. Според получените сведения същите извършвали какви ли не бунтарства и разбойничества. Ето защо издадена е буюрултия за назначаването и изпращането на... мубашир изтъкнатия между подобните му и равните му, да се увеличи мощта му. Щом пристигне при вас, налага се всички да се обедините около въпросния ага и да се насочите срещу споменатия бунтовник и другарите му разбойници и с бога напред на всяка цена да ги изловите, без да се даде възможност на нито един от тях да избяга. След това да се състави обстоятелствен илям за извършените от тях разбойничества в споменатата каза. От вас се изисква да се подготвите за излавянето и унищожаването на сега подготвящите се разбойници в Темешвар[1]. Ако проявите немарливост и мекушавост, то да знаете като нещо положително, че всички ще бъдете държани отговорни и с оглед на това да не пестите старанията си за излавянето на въпросните разбойници. В този смисъл е издадената буюрултия. Дата: 26 зилхидже 1116 (21. IV. 1705 г.).

Видински кадийски регистър 38, л. 15б, д. II.

Превод: Б. Ачков

---

[1] Гр. Тимишоара, Румъния.

229

ВЪОРЪЖЕНИ АРНАУТИ, НАСТАНЕНИ ДА ВОДЯТ БОРБА СРЕЩУ МНОГОБРОЙНИТЕ ХАЙДУТИ В КАЗА ВЕЛЕС

16 март 1707 година

Негово величество щастливият мой господар, който да е жив и здрав.

Пред вид на това, че в околностите на казата Кьопрюлю, спадаща към вилаета Румили, се подвизават множество хайдути разбойници, по-рано беше издаден височайш ферман да бъдат заселени по 30—40 семейства арнаути в селата Владодоровча[1], Тормак[2], Емтепаниче[3], Сопот[4], Смиловче[5], Хриос[6] и Дреновче-и баля[7], спадащи към споменатата каза, за сигурността на същите села. С оглед на този ферман, задоволявайки се само с пазенето на проходите Спатаниче и Кармеш, при условие да не се изискват заплати и други неща от жителите на казата за сигурността и наблюдението на селото Владодоровча, на пътниците и за опазване населението на казата аз заедно с петнадесет човека бяхме заселени в селото Владодоровча, за което ни беше връчен хюджет. За да не ми се пречи при извършване на службата съгласно връчения ми свещен хюджет, моля да се благоволи и издаде височайш ферман. В случая правото на издаване ферман принадлежи на ваше величество, мой господарю. Ваш слуга Али бюлюкбаши.

За издаване на решение да се разгледа от господин дефтердара[8].

Деркенар[9] на дадения ферман.

Деркенар на мевкуфата.

Съгласно регистра на императорското съкровище. Споменатата молба-изложение, която се поднася, се отнася за крепостите и проходите в казите Самаков и Кьопрюлю, които не са били възложени на мартолосбашийството. През настоящата свещена година при условие да бъдат охранявани пътуващите през тези кази пътници излага се в молбата да се даде на молителя берат[10] срещу извършване изцяло службата в името на вярата по преследване на разбойниците, за които се задължава да ги докарва живи или мъртви. В казите Самаков и Кьопрюлю пандурбашийството изпълнява достойно службата за охраняване на населението и на проходите, без да изземва имуществото на пътниците и бедната рая под предлог на дължим бач и други подобни. При тези условия е бил даден берат на въпросния Местан Мехмед ага на 11 реджеб 1123 година (25 август, 1711 г.) с императорски ферман, което обстоятелство е изразено в регистъра. Заповедта принадлежи на ваше величество, щастливи господарю. [Подпис нечетлив.]

Споменатият излага в молбата си, че през настоящата свещена година, когато ще се проведе императорският поход, той щял да вложи голям труд, ако по благосклонност му се възложи пандурбашийството, което също така е било създадено в казите Кьопрюлю и Самаков. В изложението се моли, също и споменатите кази да бъдат включени в мартолосбашийство по гореизложения начин. Пред вид на това, че въпросните кази не са възложени на мартолосбашийство, господин главният дефтердар е направил своето уведомление. От даденото уяснение е видно, че се препоръчва включването. За това обстоятелство на 7 шабан 1123 г. (21 септември 1711 г.) е издаден императорски ферман, с който е издаден берат при горните условия, вписан в регистъра. Заповедта принадлежи на ваше величество, щастливи господарю.

Решение до кадията на Кьопрюлю, което се състои в следното. Понеже положението в околностите на споменатата каза, където има много хайдути разбойници, които са убили пътници и ограбили, нападайки разни села, то за опазване на двете кази се налага да бъдат наети 40—50 човека секбани. Като се има пред вид обаче, че местността в казите в по-голямата си част е скалиста и с проходи, то не е възможно охраняването да се извършва с малък брой секбани. По този начин населението на споменатите кази не е, както трябва, осигурено. Ето защо, ако в селата от споменатата каза, а именно: Владодоровча, Тормак, Степаниче, Свилови, Станисиловча, Хериос и Дреновче-и баля[11], които са били опустошени от набезите на споменатите разбойници, бъдат заселени около 30—40 семейства албанци, при условие, че ще бъдат освободени от всякакви данъчни тежести, тогава несъмнено пътниците и населението в споменатата каза ще бъдат гарантирани от набезите на хайдутите разбойници. В този смисъл колективно бе отправена молба от населението за издаването на свещена заповед. Молбата е поднесена чрез валията на Румили, уважаемия везир Хасан паша, и чрез кадията. Като се хвърли поглед в мевкуфатския регистър..., съхраняван в императорското съкровище, ще се види, че в селото Стоинче[12], спадащо към споменатата каза, са били записани дервентджии през шестдесет и четвъртата година. Отстрани в регистъра е отбелязано, че от останалите 50 броя села 32 са били обложени с извънредни данъци. С оглед да не се претендира от страна на раята стари данъкоплатци да бъде освободена от плащане, то споменатите села, които са натоварени да издължават извънредни данъци, освен редовно задължените такива само групата албанци, която ще бъде заселена, ще дойде и ще поиска да се настани в жилищата и местата, намиращи се във владението на селата, които се споменаха по-горе. Въпросните албанци няма да се намесват във владението и жилищата на споменатите села, а ще обработват пустеещите и необработени земи. Те също ще обработват земите, които съгласно закона държателят на земята ще им разреши да обработват, като дават законния десятък и разни други налози. При условие, че домакинствата ще издължават тези свои данъчни тежести, те молят да бъдат освободени от плащане на текялиф-и йорфие и шака. В дадени места, където раите не са включени в плащането на извънредни данъци, ако във всяко село се заселят по тридесет до четиридесет семейства албанци, тогава разбойничеството и насилията, противни на закона, срещу бедната рая и пътниците ще бъдат невъзможни. Също така споменатите проходи, жителите на вилаета и пътниците ще бъдат, както трябва, опазени и защитени. Това се иска при условие да се постанови свещена заповед за вписване в мевкуфатския регистър в съгласие с изложението и направения доклад. В този смисъл и съгласно тези условия и желания е издаден височайши ферман. В съгласие с него е издадена свещена заповед за съответно вписване на условията.

Дата: 11 зилхидже 1118 година (16. III. 1707 г.).

С оглед на гореописаното е издадена свещена заповед и е вписана в регистъра. 24 зилкаде 1123 г. (3 януари 1712) [Подпис] (нечетлив).

Да се впише в деркенара на регистрацията на селата в мевкуфатския дефтер!

Съгласно регистъра на императорското съкровище мартолосбашийството при проходите в казите Кьопрюлю и Самаков се възлага на Местан Мехмед за водачество [през проходите], срещу която служба да извършва в името на вярата, четничество и преследване на разбойниците, които да докарва живи или мъртви при условие да охранява пътниците. При тези условия е бил предоставен берат на Местан Мехмед ага с императорски ферман от 11 реджеб 1123 г. (25 август 1711 г.), който е вписан в регистъра. Без да е бил назначен за включване към проходите на казите Пирлепе, Татар Пазарджик и Дойран, е подадена молба от споменатия Местан Мехмед ефенди и съгласно уведомлението на дефтердара от първия отдел Мехмед ефенди е даден берат с височайши ферман на 7 шабан 1123 г. (20 септември 1711 г.).

Ориенталски отдел на НБКМ, ф. 148, а. е. 1.

Превод: Б. Ачков

---

[1] Неуточнено.

[2] Неуточнено.

[3] Вероятно с. Степанци, окр. Титов Велес, Македония.

[4] С. Сопот, общ. Отовица, окр. Титов Велес, Македония.

[5] С. Смиловци, общ. Чашка, окр. Титов Велес, Македония.

[6] Неуточнено.

[7] Вероятно с. Дреново, окр. Титов Велес, Македония.

[8] Върховен финансов началник.

[9] Една от ония бележки върху крайните празни полета на документите, в които са отразени данните от извършени справки в официалните регистри.

[10] Султански указ за назначение на служба или грамота за владетелски права върху служебно феодално владение.

[11] Имената не са посочени по еднакъв начин в основния текст и допълнителните бележки.

[12] Неуточнено.

230

ФЕРМАН ЗА ПРЕДОХРАНИТЕЛНИТЕ МЕРКИ СРЕЩУ ОЧАКВАНИТЕ ХАЙДУТСКИ НАПАДЕНИЯ ВЪВ ВИДИНСКО

14 май 1707 година

Гордост на най-издигнатите и най-благородните, Ибрахим, един от моите придворни капуджибашии, назър на Видин — да пребъде славата му.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Хвала на бога, царят благодетел наш, пролетта благословена вече настъпи, а заедно с това дойде и времето, когато от всички страни и посоки ще наизлязат хайдутите разбойници и ще плъзнат по пътищата, за да проявят спрямо проходящите пътници залегналата в душите им престъпност. Следователно охраната на опасните и несигурни места се явява като задача от най-голямо значение. А пред вид, че измежду казите, разположени по широкия път, тези, назовавани Исфърлик, Тимок, Исфърлик банясъ[1] и находящи се от дясната страна на същия път, са с население нееднородно и смесено и е вероятно, когато появилите се хайдути разбойници бъдат открити и преследвани, те да се укриват в споменатите кази, следва по подобие на реда, установен в Белградския административен район, също и раите от споменатите кази да бъдат обвързани от вас чрез шерийския съд с взаимно поръчителство едни за други, като и заповядате, и издадете строги нареждания, хората от тези кази да пазят границите на казите си от вредителствата на разбойниците. Така щото, ако поради нехайство от тяхна страна, т. е. вследствие на това, че подлежащите на охрана места не са били охранявани, както трябва, в тези места произлязат някакви вреди за проходящите пътници, тези причинени им вреди ще бъдат обезщетявани от раята, а също и от други, които трябва. Това следва да обявите на всички и да го разгласите.

За да избягвате и се въздържате до крайност от положение и действия, противни на моята свещена заповед, която ще пристигне, е издаден мой високославен ферман. Заповядвам, щом пристигне моята свещена заповед, изпратена чрез първия между подобните му и равните му Юсуф — да расте силата му, вие да постъпвате и действувате, съобразявайки се със съдържанието на издадения за горното мой ферман, на който всеки дължи повиновение и който налага да се съобразяват всички с разпоредбите му.

Така да знаеш, имай доверие на свещения ми знак!

Написа се на единадесети сафар от 1119 г. (14. V. 1707 г.).

Издадена в резиденцията на добре защитения Белград.

Видински кадийски регистър 38, л. 44б, д. I.

Превод: Н. Попов

---

[1] Вероятно Сврлишка Топла, общ. Княжевац, Югославия.

231

ОХРАНЯВАНЕ ДУНАВСКИТЕ БРЕГОВЕ ОТ РАЗБОЙНИЦИ

2—11 юни 1707 година

Гордост между кадиите и съдниците, рудници на добродетел и слово, кадиите по пътя на брега на Дунава от Белград и Фетх юл-ислям[1] до Рахова и гордост между подобните и равните агите на гарнизоните в крепости и паланки и други вилаетски аяни и служебни лица, да се увеличи мощта им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Издаден е от страна на великата ми държава мой височайши ферман за охраняване проходите на застрашените и опасните места в околностите на Белград и другаде, както и бродовете на реката Дунав. Съгласно този ферман крепостните войници, пандурите[2], лодкарите, дюменджиите[3] и всички други пазачи от казите с предишната наредба отговаряха всеки в своето място за охраняване на пътниците от щетите, които им причиняват разбойниците, обстоятелство, което беше напомнено с височайшия ми ферман, издаден преди известно време. Като се има пред вид обаче бедността на раята в някои кази, с височайшия ми ферман пандурите бяха премахнати, като на тяхно място се поставяха войници. По този повод било счетено, че и назначените при бродовете на Дунав лодкари, пандури и дюменджии също така са премахнати, като за охраняване на същите бродове и на други места не са били поставени нито един пандур, лодкар и дюменджия и по този начин местата и бродовете, които следва да се охраняват, в същност са оставени без охрана. С това е бил извратен височайшият смисъл на заповедта ми, поради което вие сте заслужили порицание. Сега, щом свещената ми заповед пристигне при вас, същата абсолютно да не се отлага и задържа, като въз основа на дадените по-рано наредби повторно да напомните пазачите от крепостите и паланките или пък назначените пандури, лодкари и дюменджии, произхождащи от раята за охрана и наблюдение, да извършват надлежно работата си по местата си. След това напомняне, не дай боже, ако от крепостните войници, пандурите, лодкарите и дюменджиите бъде поставен за охраняване на местата и бродовете, които трябва да се охраняват, даже и един човек по-малко, отколкото е предвидено в наредбата и поради това охраната не бъде, както се следва, тогава за вредите, които евентуално биха последвали за пътниците, не ще бъде достатъчно само обезщетяването им, но е решено да се прибегне до съдебно преследване. С оглед на горното трябва да действувате предано с цялото си същество и внимателно, като избягвате да действувате противно на гореизложеното, за което е издаден мой височайши ферман. Заповядвам: с пристигането на щастливото ми писмо, в което е изложен издаденият ферман, който служи за пример на всекиго и който налага подчинение, да действувате в съгласие с него. Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак. Издаден през първите десет дни на реби юл-евел 1119 година (2—11. VI. 1707 г.).

Видински кадийски регистър 38, л. 117-а, д. 1.

Превод: Б. Ачков

---

[1] Гр. Кладово, Югославия.

[2] Категория пазачи, назначавани да охраняват уязвими места в провинциите.

[3] Кормчии.

232

ВИЛАЕТСКИ РАЗХОДИ ПО ПРЕСЛЕДВАНЕТО НА ХАЙДУТИ

1707—1708 година

Опис на разходите, които сме направили по време на службата ни през 1118—1119 г. (1706—1708 г.) за вилаета [Видин]. Дата: 1118 (1706—1707) година.

1. Направени разходи при пристигането на нашия назър ага 90 гроша.

2—8 . . . .

9. Дадени на агата Ибрахим паша, дошъл по инспектиране на хайдутството — 50 гроша.

10—11 . . . .

12. Дадени на агата Хасан паша, който откара хайдутина Станко — 160 гроша.

[Следват разходи, описани под № 13—28.] Всичко направени разходи — 5550 гроша.

Видински кадийски регистър 38, л. 50-а, д. I.

Превод: Б. Ачков

233

ЗАПОВЕД ДА СЕ ОТПУСНАТ СРЕДСТВА ЗА ПАЛАНКАТА АРЧАР

25 януари 1708 година

Образец между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, наший господин кадията на Видин, да се увеличи добродетелта му, и Видинският джизиедар[1] Ќованос заде Елхадж Мехмед, образец между прославените и знатните, да се увеличи славата му.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното. Придадената към Видин паланка Акчар е напълно разрушена и се е наложило да бъде наново изградена. Съгласно по-рано издадената ни свещена заповед беше извършен оглед на самото място и за възстановяване на старото положение бяха необходими четири хиляди работници, майстори и други. Според сведенията на тези, които са запознати със строителството, всичко можело да се извърши само с 200 гроша. Ето защо ти, споменатият господин, трябва да издадеш илям с оглед данните в главните счетоводни регистри, които се пазят в императорското ми съкровище и според които въпросната паланка се намира на обществен път и е пункт за почиване. Околността и населените пунктове на същата паланка са разрушени и са застрашени от хайдути разбойници и като така налага се да бъде поправена, доколкото това е възможно и с това, което се намира налице. Следователно издадената по-рано от мен свещена заповед за извършване оглед на самото място от съда и за издаването на илям следва да бъде изоставена, като се постъпи по посочения по-горе начин. Тъй като въпросната паланка спада към Видинската каза, ти, който си споменатият по-горе джизиедар и в твое разпореждане се намират финансовите средства, ще следва да направиш доклад за одобрение и извършиш напълно поправките на укрепленията, за които е издаден мой височайши ферман. Заповядвам! Щом пристигне свещеното ми решение, да се постъпи в съгласие с издадената за случая моя заповед, като със средствата, които се намират в разпореждането ти, да наредиш да бъдат поправени укрепителните пунктове, които се нуждаят от поправка, доколкото това е възможно и с това, което се намира налице, като се изчисли и посочи с цифри какви суми следва да се похарчат. За целта да поискаш установяването на хюджет от кадията. По този повод обаче да не бъдат изразходвани суми в повече, за да не се причинят вреди и загуби на държавата, от което следва да се пазиш и да отбягваш. Така да знаеш. Имай доверие в свещения ми знак. Издаден днес, на 2 зилкаде 1119 г. (25. I. 1708 г.). От резиденцията в добре защитения Костантиние.

Видински кадийски регистър 38, л. 63-б, д. II.

Превод: Б. Ачков

---

[1] Чиновник по събирането на данъка джизие.

234

ХАЙДУТИНЪТ БАЛЧО СЕ ПОДВИЗАВА В БЕЛОГРАДЧИК

24 януари — 2 февруари 1708 година

Образец между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, наший господин кадията на Видин, да се увеличава добродетелта му, и гордост между подобните и равните Видинският джизиедар Елхадж Мехмед и диздарят на Белоградчик паланка и забитите на крепостните гарнизони, да се увеличи мощта им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

Преди известно време в околностите на Кюстендил и на Ищиб беше се появил разбойникът, наречен Балчо, от бунтовническите хайдути разбойници, извършващи разбойничества. Същият заедно със сподвижника си, наричан Алагьоз, през миналите летни дни се установил в санджака Аладжа Хисар. Оттам той напуснал яйлака и се отзовал в гореспоменатата паланка Белоградчик, спадаща към Видинския санджак. От същата паланка той взел със себе си няколко крепостни бойци. Същите пренесли от Аладжа Хисар някои оставени там вещи, което се установява от сведенията на осведомени люде. Въз основа на това бейлербеят на Румили, уважаемият военачалник, прославеният Елхадж Мустафа паша донася за станалото. Къде се намират понастоящем тези двама хайдути е станало известно на войниците от споменатата паланка, установено от сведенията, които са били дадени от лицата, които заедно с хайдутите са пренасяли вещите на последните. Сега вие гореспоменатите, щом пристигне свещената ми заповед, не съобщавайте и не разпространявайте никому за това. Тайно проучете засега от бойците на споменатата паланка кои са взели участие при пренасянето на вещите на въпросните хайдути и всестранно ги обследвайте. И като разберете къде се намират последните, издирете ги и на всяка цена ги заловете, след което същите, здраво завързани, да се изпратят в затвора. Впоследствие за действителното положение да се състави илям и същият да се поднесе пред великия ми двор. От вас се изисква на всяка цена и по пътя на всичко възможно да заловите въпросните двама разбойници. В случая трябва да се постараете да действувате, както се следва. В никакъв случай да не се отклонявате от императорския ми ферман и да се пазите от проява на нехайство, за което е издаден височайш мой ферман. Заповядвам! Щом пристигне изпратеното за случая писмо, което съдържа височайшия ми ферман, задължителен за всички, налагащ подчинение и който служи за пример, да се действува в съгласие с него. Да избягвате и да се пазите да действувате противно на него. Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак. Издаден през първите десет дни на свещения зилкаде 1119 г. (24. I — 2. II. 1708 г.).

В резиденцията на добре защитения Костантиние.

Видински кадийски регистър 38, л. 57-а, д. 11.

Превод: Б. Ачков

235

ЗАПОВЕД ДО ВЛАСТИТЕ В СЕВЕРОЗАПАДНА ПРИДУНАВСКА БЪЛГАРИЯ ЗА ПРЕСЛЕДВАНЕ НА ХАЙДУТИ

9 май 1708 година

Блюстители на шериата, кадии на Исфърлик, Бане, Лом и Тимок, да се увеличи добродетелта им, и гордост между подобните и равните им, диздарите и други аги на войскови части, да се увеличи мощта им, и служебните лица на вилаетските аяни. Съобщава се следното.

В тамошните райони някои хайдути още продължават да вършат преднамерено злини, като нападат пътниците и извършват убийства и грабежи. Този слух стигна до ушите ми, за което вие всички отговаряте. Сега е назначен. . .[1], изтъкнат между подобните и равните му, да се увеличи добродетелта му. Щом последният пристигне с буюрултията, всички вие със задружни до висша степен усилия да се насочите върху всяка появила се група хайдути разбойници и да я унищожите. Отсега нататък, ако в споменатите околности бъде ограбено нечие имущество или пък бъде убит някой, няма да бъде достатъчно обезщетяването, но ще се търси от вас и наказателна отговорност. По този начин не ще бъдете в състояние да се защищавате. Трябва да не се скъпите да полагате старания и усилия при изпълнение на висшия ви дълг. Дата: 18 сафар 1120 г. (9. V. 1708 г.).

Видински кадийски регистър 38, л. 60-а, д. II.

Превод: Б. Ачков

[1] Името не е посочено.

236

ЗАСИЛВАНЕ НА ХАЙДУТСТВОТО В БЕРСКО, ОСТРОВСКО, ЛЕРИНСКО, ПРИЛЕПСКО, КОСТУРСКО И ХРУПИШКО

11 юни 1708 година

Премъдри кадии на Караферие, Водина, Острово, Флорина, Пирлепе, Кесторие и Хурпища, да се увеличи добродетелта им.

След поздравите ви се съобщава [следното]. Въпреки че бе заповядано повторно според обичая да назначите честни и прями мартолоси мюсюлмани за пазенето на проходите, се осведомихме, че някои нечестни хора без желаните качества и подстрекавани от користни подбуди успяха да се назначат мартолоси и че поради неспособността им да охраняват в споменатите кази се появиха разбойници и злодеи, причиняващи щети на местните жители и пътниците. Понеже премахването на това положение е от наложителните ни задължения, заповяда се чрез императорски ферман Осман ага — дворцов забит, да сложи край на дейността на тези злодеи и разбойници в районите на вилаетите Тирхала, Яние и Йени Шехир с правото да назначава и уволнява мартолосите на тези райони. След това се нареди с пристигането на съответния императорски ферман, в случай че се яви нужда от уволняване или назначаване на мартолосбашии и мартолоси във вашите райони, да пристъпите към назначаването или уволняването чрез споменатия Осман ага след съгласие и с вилаетските аяни, като мартолосите се назначават от средите на познатите и честни мюсюлмани. Понеже непременно става необходимо да действувате според мнението на споменатия Осман ага, нарежда се да покажете нуждата от вслушване в заповедите му и за останалите.

Затова се състави настоящата везирска заповед, с която трябва да се съобразите, като избягвате всяко противоречащо действие.

22 реби юл-евел 1120 (11. VI. 1708 г.).

I. Βασδραβέλλη, т. II, с. 115, д. 142.

237

МЕРКИ СРЕЩУ ХАЙДУТИТЕ ВЪВ ВИДИНСКИ САНДЖАК

10—19 юни 1708 година

Гордост на кадиите и съдниците, рудници на добродетели и слово, кадиите на Видин, Фетх юл-Ислям, Поломие, Белоградчик, Тимок и Бане, да се увеличи добродетелта им, и образецът между прославените и благородните дворцовият капуджибашия — видински назър, да се увеличи славата му, и гордост между равните и подобните аги на бойците от гарнизоните и други вилаетски аяни и служебни лица, да се увеличава мощта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното. Раите от населените места, спадащи към белградския аклям[1], са си взаимно гарантирали. Също така и раите на споменатите по-горе кази следва да си гарантират взаимно, та когато в някой пункт се появят хайдути разбойници и стане нужда последните да дойдат в селата им за хляб, незабавно да съобщават на най-близката до тях паланка или на пазачите на проходи, за да може хайдутите да бъдат заловени и докарани. Ако поради небрежност те не съобщят и ако евентуално преминаващи пътници претърпят някакви щети, тогава обезщетяването им за причинените им щети ще падне съразмерно върху тези, които са си гарантирали един на друг. Издадените така хюджети следва да се съхраняват в белградската хазна. При това положение всеки един в границите и пределите на селото му ще охранява, както се следва, за което преди известно време от страна на моята държава беше издаден мой височайш ферман. Докато бяха издадени наредби в съгласие със споменатия ферман, венецианският търговец Михайло, когато пътувал откъм Босна за Ниш и оттам през Видин за вилаета Ефляк, преминавайки през Тимошката каза наблизо до мандрата на Кяфраджи Иван бил нападнат от лицата немюсюлмани Велко, Ипекчи Елнанко и Хюрдезак (?) заедно с други 5 човека, които са му ограбили различни платове на стойност 3000 гроша. Известява ви се горното и ви се съобщава, че за залавянето на споменатите разбойници е назначен и изпратен мубашир. . .[2], изтъкнат между подобните и равните му, да се увеличава мощта му. Сега, щом пристигне свещената ми заповед, да се вземат мерки за проследяване и издирване свърталищата на споменатите хайдути разбойници, които на всяка цена да бъдат изловени. Последните при съдействието на споменатия мубашир да бъдат вързани и изпратени на белградския съд. Всеки от вас да вложи до висша степен старания и внимание. Ако проявите нехайство, трябва да знаете, че няма да бъде достатъчно обезщетяването, но ще бъдете и подведени под строга отговорност. С оглед на това следва да действувате, отдавайки цялото си същество. . .[3] Заповядвам! Щом пристигне свещената ми заповед, да действувате в съгласие с издадения ферман, който служи за пример и налага подчинение. Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак. Издаден през последните десет дни на месец реби юл-евел 1120 г. (10—19. VI. 1708 г.).

В резиденцията на добре защитения Белград.

Видински кадийски регистър 38, л. 61-а, д. 1.

Превод: Б. Ачков

---

[1] Комплекс от ведомства.
[2] Името не е посочено.
[3] Тук листът е скъсан.

238

ХАЙДУТИ СА СЕ ПОЯВИЛИ В ОРЯХОВСКО

10—19 юни 1708 година

Гордост между кадиите и съдниците, рудник на добродетели и слово, кадиите отдясно и ляво по Дунава от Хисарджик до Русчук, да се увеличи добродетелта им, и гордостта между подобните и равните си забитите на гарнизоните в паланките, да се увеличи мощта им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

В областта на Рахова, намираща се по дунавското крайбрежие, при някои проходи и друмища са се появили хайдути разбойници, които нападали и преднамерено причинявали злини на собствениците на кораби, като им нанасяли големи щети. Горното достигна до моя августейши слух. Пред вид на това, че една от важните служби, която трябва старателно да се извърши, е премахването и унищожението на споменатите разбойници вредители, вилнеещи в казаната област, трябва на всяка цена да бъдат изловени. За унищожаването им в тази област и за осигуряването на същата е назначен командирът на нередовните поделения уважаемият военачалник Еюб, чието щастие да пребъде. За това е изпратена моя свещена заповед, с която ви се напомня горното. Ето защо, когато споменатата заповед пристигне, вие, посочените лица, назначени да действувате във вашите граници и предели за охраняването им, трябва отсега нататък да следите при появата на хайдути разбойници да не пострада от техните издевателства нито един човек или вещите му. По този начин да се пресекат краката на хайдутите разбойници и техните бунтарски прояви, за да се премахне това зло от главите на божите раби. Освен това за успешното излавяне на въпросните хайдути разбойници, когато получите известие от гореспоменатия военачалник за помощ, миг и час по-скоро, неотложно с младите ви избрани и въоръжени с пушки войници да се притечете и под командата на въпросния военачалник на всяка цена да изловите появилите се в тази област хайдути разбойници, като избягвате и се пазите да действувате противно на горното. Ако отсега нататък поради нехайство и немарливост се науча, че даже един човек от собствениците на кораби или един божи раб по левия и десен бряг на Дунава е пострадал и е бил ощетен от хайдутите разбойници, тогава никакви извинения за неволни простъпки няма да бъдат взети под внимание от августейшата ми особа. При такъв случай причинените вреди и щети в пари и вещи ще бъдат обезщетени от вас самите солидарно, като е взето решение да понесете заслужената отговорност. С оглед на това трябва да проявите повишено старание и интерес. Въз основа на моя ферман трябва да вложите всички усилия, с каквито високите ви служби ви задължават. За да проявите тези ваши старания, за които става дума, е издаден моят височайши ферман. Заповядвам! Щом по този случай пристигне щастливото ми писмо с издадения ферман, следва да му се окаже нужното подчинение. Същият (ферманът) служи за пример и назидание и следва да се постъпва в съгласие с него. Избягвайте и се въздържайте да действувате противно на него. Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак. Издаден през последните десет дни на месец реби юл-евел 1120 г. (10—19. VI. 1708 г.).

Видински кадийски регистър 38, л. 2а, д. I.

Превод: Б. Ачков

239

ХАЙДУТСКИ ДЕЙСТВИЯ В СОФИЙСКО

14 февруари 1709 година

Негово високопревъзходителство влиятелният и прославен везир Исмаил паша, сегашен одрински валия, се яви в свещения шериатски съд. Негова милост въпросният везир предяви пред съда иск и направи следната декларация в присъствието на заловените и представени пред румилийския диван като хайдути разбойници, а именно: Неделю, син на Дамян от село Бане[1], спадащо към Софийска каза, Велчо Янчо и Михо от село Бухова[2], Петре от село Чепинча[3] и Симе от село Калканджи[4]. „Въпросните немюсюлмани са хайдути и нападатели по кръстопътищата от началото на нашествието[5] непрекъснато досега, като са извършвали убийства на хора, грабежи и са плячкосвали имуществата на божите раби. Сега те са изловени и са представени пред съда. Искането ми се състои в това същите да бъдат разпитани върху истинността на горното, като обясненията да бъдат протоколирани, за което да се издаде хюджет.“ След това заявление и след зададените им въпроси въпросните немюсюлмани дадоха следните обяснения. „Действително ние сме хайдути разбойници от нашествието насам и сме върлували като такива. Даже преди три месеца ние нападнахме жителя на село Калково[6], спадащо към Самоковската каза, немюсюлманина Стойко, подпалихме дома на същия и ограбихме имуществото и храните му. Освен това от същия отнехме 70 гроша в наличност, които поделихме между нас, като на всеки един се падна дял от 9 гроша.“ В горния смисъл всеки от разпитаните доброволно и непринудено по свой почин и неколкократно в присъствието на негово превъзходителство споменатия везир обясни и направи признания пред съда, че са хайдути разбойници, че са убивали хора и че са ограбвали имуществата на божите раби. По молбата на заинтересувания тези важни доказателства бяха протоколирани днес на 4 от свещения зилхидже 1120 г. (14. II. 1709 г.). Свидетели на станалото: Хасан ефенди, член на вилаетския диван, Реджеб ефенди, бившият субашия, Мустафа челеби, Емна Елхадж Мехмед, Елхадж Хасан ефенди, Реджеб ага, емна Осман Мехмед бей от Фенария и емна Ахмед.

Софийски кадийски регистър 4, л. 6 б, д. I.

Превод: Б. Ачков

[1] Вероятно Благоевград.
[2] С. Бухово, Софийски окр.
[3] С. Чепинци, Софийски окр.
[4] Вероятно с. Дървеница, Голяма София.
[5] Вероятно от времето, когато войските на средноевропейските държави навлезли в българските земи по време на войната с Турция (1683—1699 г.).
[6] Изселено село поради строежа на язовир Искър, Софийско.

240

ПРОИЗВОЛИ НА МАРТОЛОСИ, ПОСТАВЕНИ ДА ОХРАНЯВАТ СРЕЩУ ХАЙДУТИ

7 февруари 1712 година

Премъдри кадия на Селяник, най-справедливия от мюсюлманските кадии, най-изтъкнат от управниците на правоверните, рудник на мъдрост и положително знание, издигащ високо знамената на свещеното право и на вярата, наследник на знанието на пророците, отличен с голяма милост на всепомагащия цар, да се увеличи добродетелта, и кадиите на санджаците Селяник и Юскюб и кадии на Флорина, Кесторие, Острово, Манастир, Населич[1] и Хурпища, гордост на съдниците и кадиите, рудници на мъдрост и религиозна добродетел, да се увеличат добродетелите им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да знаете следното. Мюсюлманите и данъкоплатците, жители на казите Населич, Кесторие и Хурпища, изпратиха в двора ми представител и прошение, излагайки, че Кара Али, началник на мартолосите, на проходите в подведомствените ви кази, събра от албанците и други двеста разбойници и обикаляйки от село в село на споменатите кази Населич, Хурпища и Кесторие, взима дар~~ом и без~~ заплащане храни и провизии. Освен това, макар че в берата за назначението на Кара Али не се включва мартолосбашийството на казите Населич и Хурпища, той събира от [жителите] насила пари като такси за мартолоси, влезе в селото Ноцел[2] [от района на] Населич и разруши къщите на четирима мюсюлмани, разграби и оплячкоса имуществата и храните им. Също така извърши безброй насилия и разбойничества, поради които жителите се принудиха да се пръснат и изселят. И тъй поискаха издаването на настоящия мой императорски ферман. След като се проучиха книгите на главното счетоводство, в императорската хазна се констатира, че вследствие убийството на Хибетулах, мартолосбашия на Флорина, Кесторие, Острово, Водина, Манастир и Пирлепе, мартолосбашийството бе дадено на Кара Али, на когото се даде и берат. В санджака на Селяник по-значителен проход съществува само във Водина, който е под ведомството на споменатия Хибетулах, а в каза Селяник съществува теснината на Рендина, чието пазене е възложено чрез берат на пандурбашията Хасан, при условие да се внесат на държавата 4000 акчета. Между това обаче споменатият Кара Али под предлог, че спадат и са записани в берата му, навлиза и в общините на Селяник, Авретхисар[3], Гевгели, Вардар и Лъгадина[4], където няма теснини, но за пазенето на имуществата от разбойничество има обичай да се наемат от Селяник по пет или десет пазачи, които, назначени, вече служеха. Той завзе тази година тези общини и иска от всяка разходи за пет пазача, онеправдавайки така и казания Хасан. Това съобщи и мутесарифът на Селяник, Хасан и кадията на Селяник.

След като се разгледа регистрацията за Кара Али, се установи, че след смъртта на Хибетулах, мартолосбашия и пандурбашия на проходите на санджаците на Селяник и Юскюб, бил назначен на негово място дворцовият чокадар[5] Кара Али, а от жителите на вилаета по тяхна собствена инициатива бяха назначени пандури, за да пазят минаващите търговци и граждани непременно, без да взима занапред такса за преминаване или пари и неща под други предлози. При тези условия се издаде и беpат. В данъчната книга се намери вписано, че в казата Селяник пазенето на проходите на Рендина е възложено на Хасан при условие да дава годишно на държавата по 4000 акчета и че той е внесъл сумите за годините, през които е бил пазач. Мютесарифът и кадията на Селяник съобщиха, че в санджака Селяник и под началничеството на мартолосите на Кара Али се намира само теснината на Рендина, която се пази от Хасан срещу 4000 акчета, и че жителите са благодарни и доволни от него, затова той се възлага на него и му се дава и мой берат.

Сега се издаде височайша моя заповед вие отличените кадии да проучите заедно с изпратения чиновник колко мартолоси е назначил Кара Али за пазене на теснините, които му бяха възложени, за колко души получава разноски от вилаета и подробности за упражненото от него и съмишлениците му насилие и тормоз, съобщавайки точно фактите. Щом тя пристигне чрез. . .[6], да действувате съгласно с издадения височайши мой ферман, а вие кадиите да проучите на място и чрез изпратения чиновник колко мартолоси са били назначени в проходите и в казите под охраната на Кара Али съгласно с разясненото в берата му, за колко души е получавал пари от вилаета, по какъв начин той и съмишлениците му измъчват района му, съобщавайки и излагайки това пред Портата ми и като се съобразявате напълно с височайшата ми заповед. Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак.

Написа се в Истанбул в края на зилхидже 1123 (7. II. 1712 г.).

I. Βασδραβέλλη, т. I, с. 98, д. 81.

---

[1] Населич — каза с център с. Ляпсища (Лепчища, Населич) между гр. Костур и Гребена.

[2] Неуточнено.

[3] Районът на с. Женско, Кукушко.

[4] Дн. Лангадас, Солунско, Македония, Гърция.

[5] Служител в султанския двор в личните султански канцеларии (*Gibb-Bowen*, op. cit., I, 1 p. 340, 342—343).

[6] Името не е вписано в текста.

241

НАРЕЖДАНИЯ ЗА БОРБА С ХАЙДУТИТЕ ВЪВ ВИДИНСКИ САНДЖАК

20—29 март 1712 година

Гордост между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, кадиите на Видин, Исфърлик, Тимок, Исфърлик бане, Алексинса и Ниш, да се увеличи добродетелта им, и образец между прославените и благородните, дворцовият капуджибашия — видински назър, да се увеличи славата му, и гордост на подобните и равните си агите на войсковите части и другите вилаетски аяни и служебни лица, да се увеличи мощта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното. Слава богу настъпва благодатна пролет. С идването ѝ настъпва времето на намиращите се в околностите и в селата хайдути разбойници, за да се впуснат във вредителства, убийства и грабежи на имуществата, като излизат от опасните и скрити места. Преди известно време от страна на великата ми държава бяха издадени няколко мои свещени заповеди. Въз основа на тях бяха издадени наредби за начина, по който следва да бъдат охранявани проходите и прелезите, и за начина на опазването и наблюденията им. Във връзка с това е дошло времето [за действие] на войниците от паланките, които бяха назначени всеки за охраняване на определен участък. Ето защо в съгласие с начина на охраняване от миналите години и с оглед кои места трябва да бъдат охранявани и наблюдавани от вредителството на разбойниците повторно бяха издадени мои свещени заповеди, отправени до намиращите се в санджака Семендре диздари на крепостите, паланките и на всички други вилаетски аяни, служебни лица и селски коджабашии.[1] И за Видинския санджак трябва да се има пред вид издадената по-рано наредба за района на Белград, според която наредба раята е задължена, когато някъде се появят хайдути разбойници, да съобщава на най-близкоотстоящата паланка, като и те самите да полагат старания за залавянето им. Не дай боже, ако евентуално пътуващите пътници понесат някакви вреди и загуби, за обезщетяването на последните раите трябва да си гарантират взаимно, като съдебните решения за това се регистрират в регистъра на наредбите. Да се постъпи по гореописания начин за охраняване, това следва да бъде една от главните ви служби. За случая е назначен и изпратен мубаширът. . .[2], който е гордост за подобните и равните му, да се увеличи мощта му. Сега, щом свещената ми заповед пристигне при вас, без абсолютно никакво отлагане, в съгласие с издадените по-рано наредби веднага да проверите и започнете охраняването на проходи, прелези, опасни и скрити места, които е следвало да бъдат пазени, като вложите най-големи старания за това. По този начин с божия помощ ще бъдат осигурени и предпазени пътуващите пътници, предавани и изпращани един на друг от вас. За да се спазва във висша степен това, същото ви се напомня повторно. Ако евентуално при не особено и недостатъчно внимание бъдат причинени някакви вреди и загуби на пътници, тогава настъпилите щети в съгласие с издадените от по-рано съдебни решения ще бъдат обезщетявани от поръчителите. Това обаче няма да бъде достатъчно и е решено същите да бъдат подлагани на строги наказания. Трябва да се действува бързо и осторожно, като се избягва и предпазва от противна постъпка. Издаден е мой височайши ферман да действувате така. Заповядвам! Щом пристигне настоящият ми ферман, който е задължителен за всички и служи за общ пример, да действувате чинно и съобразно с него. Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак. Издаден през средните десет дни на месец сафар благополучни 1124 г. (20—29. III. 1712 г.). Резиденцията на добре защитения Белград.

Видински кадийски регистър 38, л. 89-а, д. 1.

Превод: Б. Ачков

---

[1] Селски или махленски кмет.

[2] Името не е посочено.

242

ОПЛАКВАНЕ ОТ ЗЛОУПОТРЕБИ НА МАРТОЛОСИ, НАТОВАРЕНИ С ОХРАНАТА СРЕЩУ ХАЙДУТИ В РАЙОНА НА КРИВА ПАЛАНКА

11 декември 1712 година

Да бъде здрав негово превъзходителство нашият милостив господар. Ние, вашите слуги, сме рая и жители на паланката Егридере. Пред вид на това, че в криворечието на паланката съществуват страшни и опасни големи проходи и клисури, то за опазването и охраняването на околните височини, проходите и преминаващите през тях държавни съкровища и пътници от харамиите разбойници по времето на негово превъзходителство покойния велик везир Байрам паша с височайши берат са били назначени 64 човека мартолоси. Срещу изпълнение на тази им служба те са освободени от заплащане на авариз-и дивание и текялиф-и йорфие и на шерийските десятъци. На тях не е зачислен доход от бач за преминаване. Докато това е така, сегашният мартолосбашия Ел-хадж Мехмед ага с оглед на това, че е поел върху себе си предприятието, за да си създаде приходи, взима от преминаващите търговци бач. Ние даваме редовно на господаря на земята налога от яйлаците, които владеем. Докато никой друг няма вмешателство в случая, споменатият Хаджи Мехмед всяка година, придружен от 30—40 мартолоси, идва на яйлаците ни и след като направи какви ли не разноски и разходи, под формата на аваидат[1] той взима от всеки наш егрек овци, агнета, масло и сирене. Също така, когато дойдат при нас купувачи на овци, той взима и по 3 акчета на овца за колагузлук[2]. Същият върши много подобни несправедливости и насилия. Ето защо, като излагаме нашето положение, ние смирено молим споменатия да ни върне това, което насилствено и в разрез с фермана, без каквото и да е право е взел от нас стопаните. За това е необходимо да бъде издадена свещена заповед. По този начин той ще бъде принуден да се подчини на свещената заповед и височайшата повеля. Ние молим ваше превъзходителство да се застави същият да ни върне онова, което е наше право, без да му се дава възможност да представя извинителни причини за отлагане. Както е било досега, същият и другарите му да се занимават със службата, за която са назначени, а именно за охраняване на височините и проходите. Ние, вашите слуги, молим да бъде върнато на нас стопаните онова, което той е получил незаконно, причинявайки ни щети, като бач за преминаване и от яйлаците, без да има ферман и без опис под формата на аваидат. Сумите да бъдат събрани изцяло със съдействието на изпратен мубашир, като за целта се издаде свещена заповед и се назначи чауш на вашите слуги. В случая заповедта принадлежи на ваше превъзходителство, господарю.

Ваши слуги, жителите на Егридере.

Да се прегледа от негово достойнство господин дефтердаря и се издаде решение.[3]

На съответното място.

Съгласно регистъра на императорското съкровище. Мартолосбашия. Възложено е върху Хаджи Мехмед, бивш дворцов служещ, за охраняване проходите и мините в паланките Егридере и Кратова — 64 човека.[4]

Съгласно височайшото разрешение хат-и хумаюна, с височайши берат е възложено на мартолосбашията, бившия дворцов служащ Хаджи Мехмед, за да осигури прехраната си. На същия Хаджи Мехмед по описания по-горе начин е възложено с 64 човека охраняване сигурността на прохода при паланката Егридере и мините при паланката Кратова, както и околните височини от разбойниците срещу освобождаване от текялиф-и йорфие и авариз-и дивание, както е отбелязано в регистъра. За същото е отбелязано в главния регистър на мукатаите и свещената заповед, за която става дума в молбата-изложение. Заповедта принадлежи на ваше превъзходителство, господарю. Дата: първи ден на месец зилкаде 1123 година (11 декември 1712 г.)[5]. [Пенче].

Да се отбележи в деркенара има ли приходи.[6]

Споменатите мартолоси са освободени от шерийските десятъци, авариз-и дивание и другите данъци „шака“ върху нивите и ливадите, които владеят. В бъдеще те изобщо са освободени от всички задължения. За това е наредено до забитите на санджаците, кетхудаерите и войводите да не им се намесват, като в регистъра е указано обичайно да се дава всяка година по два гроша на мартолосбашиите. Ферманът принадлежи на ваше превъзходителство, господарю. Дата: 15 зилкаде 1123 г. (25 декември 1712 г.).

Пенче: (нечетливо).[7]

Има ли приход от яйлаците и от проходите, отбелязани за мартолосбашията? Да се укаже в деркенара![8]

ПО-ВАЖНИ СРЕДИЩА НА ХАЙДУТСКА ДЕЙНОСТ В СОФИЙСКО И В СЕВЕРОЗАПАДНА ТРАКИЯ

Ю - баши
средища на х.
в Софийско и
Северозападна
Тракия

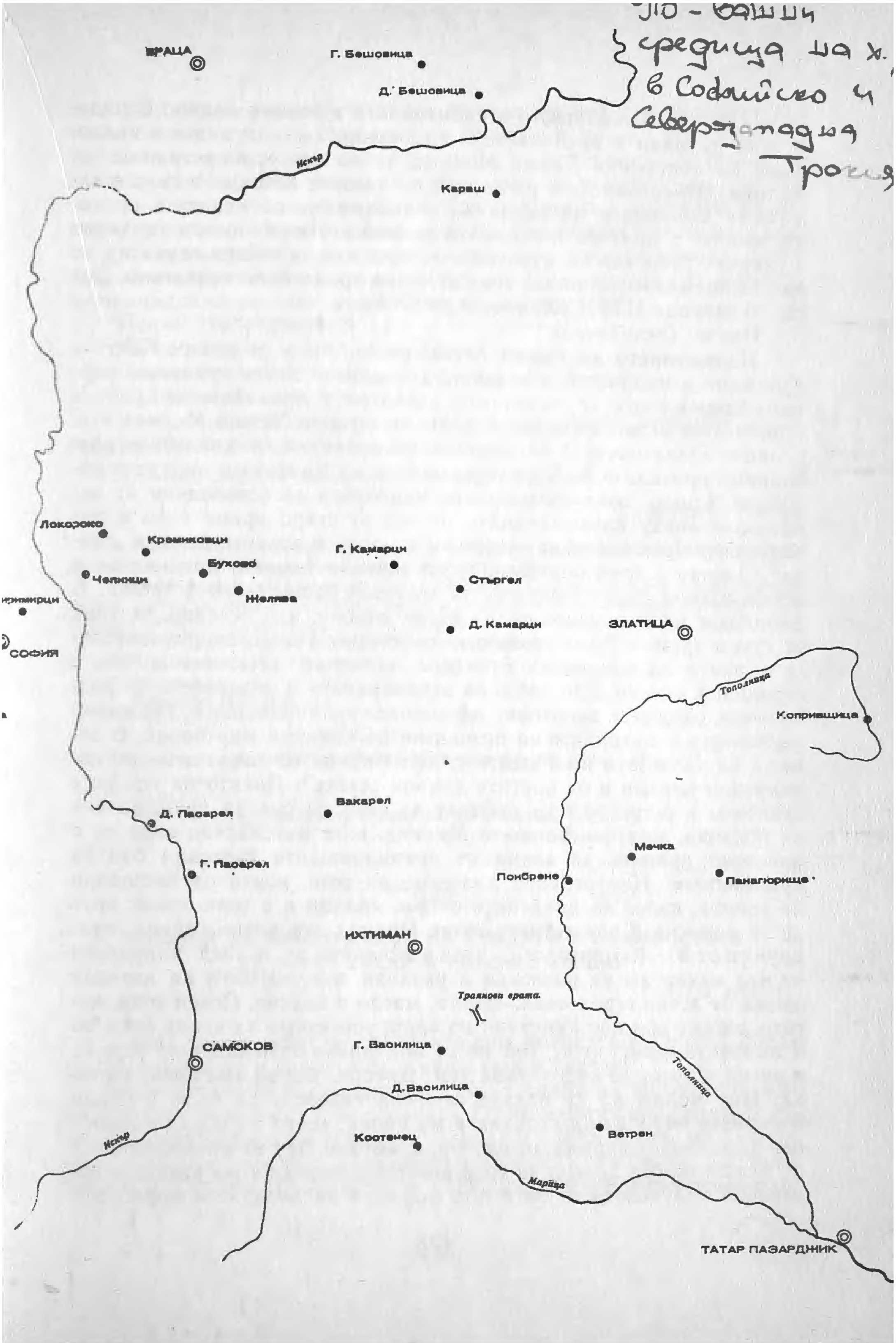
ВРАЦА
Г. Бешовица
Д. Бешовица
Искър
Караш
Локорско
Кремиковци
Г. Камарци
Бухово
Челинци
Желява
Стъргел
Яримирци
Д. Камарци
ЗЛАТИЦА
СОФИЯ
Тополница
Копривщица
Вакарел
Д. Пасарел
Мечка
Г. Пасарел
Поибрене
Панагюрище
ИХТИМАН
Траянови врата
САМОКОВ
Г. Василица
Тополница
Д. Василица
Искър
Костенец
Ветрен
Марица
ТАТАР ПАЗАРДЖИК

Мартолосбашийството в споменатата в горния надпис Егридеренска паланка и височините с височайши хат-и хумаюн е възложено на въпросния Хаджи Мехмед, за да осигури прехраната си от това. Отбелязано е в регистъра, че същият Хаджи Мехмед е задължен денонощно да охранява и наблюдава споменатите проходи, мините в Кратова и околните височини. Не се намира указание в главния регистър за мукатаите за приходи на същия главатар от бач за преминаване, обаче това от старо време било възлагано. Дата: 15 зилкаде 1123 г. (25 декември 1712 г.).

Пенче: (нечетливо).[9]

Изложението на вашия слуга се състои в следното. Както е изложено в надписите в деркенара, съгласно хат-и хумаюна, мартолосбашийството за паланката Егридере и проходите на Кратова е било възложено на бившия дворцов служащ Хаджи Мехмед ага. Същият е задължен с 64 конници да охранява от хайдутите разбойници проходите на Егридере, мините на Кратова и околните височини. Срещу това споменатите мартолоси са освободени от заплащане върху притежаваните от тях от старо време ниви и ливади, шерийски десятъци, авариз-и дивание и другите данъци „шака“. Заедно с това опрощаване на горните тежести предвидено е всяка година да се заплаща на мартолосбашията по 2 гроша. В регистъра няма отбелязано за налог от бач, а е указано, че това от старо време е било възлагано съответно. Понастоящем жителите и раята на паланката Егридере заявяват: „Нашият проход е страшен и опасен. Ето защо за охраняването и опазването от разбойници околните височини, проходите, преминаващите държавни съкровища и пътниците са назначени 64 конници мартолоси. В замяна на службата им същите са освободени от заплащане на извънредни данъци и от другите данъци „шака“. Докато на тях не е записано в регистъра да събират за себе си бач за преминаване на прохода, мартолосбашията Мехмед, като натоварено лице си е присвоил правото да взима от преминаващите търговци бач за преминаване. Ние редовно плащаме на тези, които са господари на земята, налог за владените от нас яйлаци и в това никой друг не се намесва. Споменатият обаче Мехмед ага всяка година, придружен от 30—40 мартолоси, идва в яйлаците ни и след направени от нас какви ли не разноски и разходи под формата на аваидат взима от всеки егрек овци, агнета, масло и сирене. Освен това, когато дойдат при нас купувачи на овци, той взима за всяка овца по 3 акчета за колагузлук. Той не се подчинява на издадения ферман и взима всичко, за което стана дума по-горе, без да има право на това. Ние молим да се издаде свещена заповед, да бъде събрано и върнато обратно на стопаните му онова, което е събрал същият, без да е имало ферман за случая, а именно бач за преминаване и от яйлаците, без да има за това регистър. Всичко това заедно с незаконно полученото от него под формата на аваидат покорно молим да ни се върне и се постъпи по съдебен ред със съдействието на мубашир, като за тази цел се назначи и чауш." Направена е съответна справка и е било установено, че не е било определено от старо време подобно нещо. И затова, ако се установи по съдебен ред, че е взето нещо, без да е имало ферман и е противно на закона, следва да бъде върнато обратно със съдействието на съда, за да се възстанови справедливостта. Ако вашата висока особа благоволи и реши да бъде издадена свещена заповед, то заповедта принадлежи на ваше величество, господарю мой!

Пенче: (нечетливо).[10]

Да се постъпи съгласно доклада.[11]

Пенче: (нечетливо).

Издадено тезкере.[12]

Моля, отбележете встрани има ли, или няма записано да се събира [бач и допълнителен доход]![13]

Ориенталски отдел на НБКМ, ф. 132, а. е. 1.

Превод: Б. Ачков

---

[1] Инцидентни, отначало произволни облагания за нуждите на известни служебни лица (*Б. Цветкова,* Извънредни данъци, с. 53).

[2] Такси срещу задължението на населението да придружава принудително събран добитък (най-често овце) за нуждите на държавата или на някои чиновници (*Соф. кад. регистър 306,* л. 38а, III; *Б. Цветкова,* пос. съч., с. 96).

[3] Резолюция вляво в горната част на документа.

[4—5] Допълнителни справки.

[6] Резолюция.

[7] Допълнителна справка.

[8] Резолюция.

[9] Справка.

[10] Доклад на великото везирство пред султанската канцелария.

[11] Резолюция.

[12] Забележка.

[13] Резолюция на обратната страна на документа.

243

ЗАПОВЕД ЗА ПРЕСЛЕДВАНЕ НА ХАЙДУТИ В ОКОЛНОСТИТЕ НА АВРЕТ ХИСАР И ЕНИДЖЕ ВАРДАР

[1712 година]

Халил чауш, забит на еничерите при Високата ми порта, образец на подобните и равните си, живущ сега в Тиквеш.

Щом пристигне настоящият документ, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното. От петнадесет или двадесет гони в районите на казите Йениджe Вардар и Аврат Хисар на Солунския санджак, прочути планински разбойници се намират в голямо движение и кипеж. Резултатът от кипежа е, че бяха убити някои раи, бяха заловени пленници и отведени в планините и други раи, както и мюсюлмани, освободени накрая чрез внасянето на откуп. Напоследък заловиха двама мюсюлмани, като поискаха от единия като откуп 1700 гроша, развеждайки го като пленник. Нескончаеми са разбойничествата и неправдите им от този вид. Въпросът за изгонването и обязателното залавяне и обезглавяване на така осмеляващите се да извършват разбойничества, както и за осигуряването на градовете и на жителите от злините и оргиите им е от найважните.

Сега се издаде императорски ферман, чрез който ти, изтъкнатият, бе назначен и стана отговорен за разрешаването на този въпрос. Щом пристигне настоящият височайши ферман, да идеш на мястото, в което се укриват осмеляващите се да извършват тези разбойничества, и като ги заловиш непременио всички, да наложиш спрямо тях без колебание предвижданото от свещеното право наказание и да освободиш и успокоиш градовете и жителите от бунта, злодеянията и разбойничествата им.

Ако някои от първенците или собствениците на чифлици биха се явили като техни защитници и биха възпрепятствували залавянето им, да ги заловиш и да ги затвориш сигурно в Солунската крепост, като съобщаваш подробностите във Високата ми порта. Но да избягваш много в този случай от користолюбие да засягаш живота и имуществото на тези жители, които нямат никаква връзка с метежа и разбойничеството, а си гледат работата. Заповядвам, щом пристигне настоящият височайши ферман чрез. . .[1], да действуваш съгласно с нуждаещото се от подчинение и почитание съдържание на височайшия мой ферман и да избягваш противоречащо действие. Така да знаеш и да уважаваш настоящия височайши мой знак.

Написа се в Костантиние в края на. . .[2] 1124[3].

I. Βασδραβελλη, т. I, с. 100, д. 82.

---

[1] Името не е попълнено в ръкописа.
[2] В ръкописа не е вписан месецът.
[3] Започва от 9. II. 1712 г.

244

ХАЙДУТИ И МАРТОЛОСИ ДЕЙСТВУВАТ СЪВМЕСТНО В РАЙОНА НА ЕНИДЖЕ ВАРДАР И ВОДЕН

13 юни 1714 година

Гордост на съдиите, извор на добродетел и разум, кадии на вилаета Селяник, да се увеличи добродетелта им. Гордост на подобните им мютеселим на вилаета Селяник, кехаи, еничерските забити, аяни и служебни лица, да се увеличи мощта им.

С пристигането на настоящия мой императорски ферман да се знае следното. Както се осведомявам положително, клефтите[1] и мартолосите в казите Йенидже Вардар и Водина по навика си, щом се изтеглиха в околните планини със седемдесет или осемдесет свои сподвижници, вършат многобройни разбойничества и грабежи. Като се отдаде случай, заграждат пътя на минаващите пътници и жители, отнемат и грабят имуществата им и им причиняват злини. Понеже е абсолютно наложително с божия помощ да ги заловим и унищожим и да защитим градовете и жителите им от опустошенията им, трябва ти мютеселимът с хората си и вие кехаите и еничерските забити с хората си и вие забити, аяни и служебни лица с всички мъже, годни да воюват, да потеглите към планината, която служи за убежище на споменатите разбойници, и след като ги обсадите, да заловите убийците и разбойниците, като налагате предвижданото от свещения закон наказание, възвръщайки сигурността и спокойствието на пътниците и на останалите жители.

Да внимавате да не би случайно под този предлог да засегнете живота и имуществото на тия невинни хора, които нямат нищо общо с горните постъпки. Затова издадох настоящия императорски ферман. Щом пристигне, трябва всички да се съобразите със заповедите му, като избягвате противното. Така да знаете. Имайте доверие в императорския ми знак!

Написа се в началото на джемази юл-ахър 1126. В резиденцията в Костантиние (13. VI. 1714 г.).

I. Βασδραβέλλη, т. II, с. 122, д. 148.

---

[1] Хайдути в Гърция.

245

ХАЙДУТИ В ЛОВЕШКО

27 юни 1714 година

Той [бог]

Ваше величество, честит и щастлив мой султане, бъдете жив и здрав!

Ние войнуците и бедната рая, облагаема с ханета, от каза Лофча, наемаме ежегодно измежду хората в казата мартолоси и бюлюкбашия за охрана с помощта на населението от казата и на шериатския съд поради появата на хайдути и разбойници в казата от султанската победа насам. Те (т. е. мартолосите) са натоварени да пазят пътниците от щети. От три години насам бостанджията Чъкма Бейли Мехмед от Софийското бекчийство е взел под форма на маликяне[1] [службата] мартолоски бюлюкбашия. Той не си гледа работата, за която е назначен. Без заповед и законно основание залавя с користни подбуди и оковава във вериги някои заможни раи между нас в селата от нашата каза. Като им казва: „Вие помагате на хайдутите и сте хайдутско свърталище, отрязва им главите заради имуществото, взима им имуществото, нарежда да се изпратят главите им във височайшия двор. Той не престава да издевателствува и угнетява, за да създаде фалшиво мнение за значението на работата си. Освен това преди три години залови войнука, именуван Радо от с. Зелбун[2], от селата в нашата каза, войнук при султанската конюшня. След като му взе сто гроша безнаказано и против свещения шериат, го уби. Това положение е известно на назначения по регистрацията на казата регистратор, на назначения от мевкуфата[3] кятиб, на мола ефенди, назначен по споменатия случай, и на усталема[4] от одринските уста, назначен по споменатия случай, освен тях и бившият чауш Ессеид Али ага присъствувал в съда, когато посоченият мартолос Мехмед заедно с 15 души стрелял в съда, [събран] по инцидента с убития войнук. И Ессеид ага присъствува на станалото. Ние правим това заявление с молба за благоволение щото в името на всевишния Аллах и на неговия пророк да бъдат отстранени от нас, от санджака издевателствата на посочения разбойник, именуван Мехмед, да бъде наредено той да бъде заловен, където се намери, да се представи във височайшия двор и да се изискат писмени изложения и илями от всяка каза за извършените насилия.

Впрочем заповедта принадлежи на ваше величество, честит и могъщ наш султане.

Бедните роби войнуците и [раите], натоварени с ханета от каза Лофча.

Издадена заповед на 14 джемази юл-ахър, 1126 година [27. VI. 1714 г.].

Да го разгледа прославеният дефтердар ефенди и да го докладва!

Доклад на Великото везирство до султанската канцелария

Жителите на каза Лофча подадоха следната молба. Поради появата на хайдути и разбойници в казата ни от султанското завоевание насам със съдействието на населението от казата ни и с помощта на шериатския съд поддържаме от казата ни мартолос и бюлюкбашия за охрана, който е натоварен да пази. От три години насам бостанджията, именуван Чъкма Бейли Мехмед, от Софийското бекчийство взе мартолосбашийската служба под формата на маликяне. Но той не гледа службата, за която е назначен. Залавя без заповед от користни подбуди някои заможни раи, убива ги и им взима имота. Няма край на неговите насилия. Освен това преди три месеца хванал неверника, именуван Радо, от категорията на войнуците и след като му взел сто гроша, безнаказано го убил противозаконно. Когато в шерийския съд се явиха Хамза чауш, назначен по регистрацията на казата ни, Ахмед Халифе, назначеният за съдия Ибрахим ефенди, Али уста от одринските бостанджи уста, Сеид Али ага, посоченият мартолос Мехмед заедно с 15 души стреля в съда, [събран] по инцидента с убития войнук. Те помолиха благоволение да се прекратят неговите изстъпления върху тях, да бъде заловен надлежно, да се направят донесения от всяка каза за издевателствата и да се издаде свещена заповед [за това]. Когато бе проверено на място, се направи деркенар, че кьошкбекчията[5] Мехмед е мартолосбашия из тия краища срещу ежегодна вноска в съкровището от 20 000 акчета и че за 1124 г. (1712 г.) му е бил даден берат, че четиридесетте хиляди акчета, с които той бил натоварен за [11]24 и [11]25 (1712—1713) години, останали сега в негов дълг. . .[6] Разпитани бяха назначените по описание подробностите за посочения Бейли Мехмед—Мевля Ибрахим ефенди, Мюджеред Хамза чауш и Ахмед Халифе, които съобщиха, че противозаконно и без заповед той избивал хора, нахлул в съда и стрелял, вършел подобни смутове и тормозел бедната рая.

Заповедта принадлежи на ваше величество, могъщи мой султане, да бъде издадена свещена заповед [това лице] да бъде заловено бързо със съдействието на мютеселима на Нийболу, където и да бъде намерено, да му се съберат и внесат в хазната четиридесетте хиляди акчета, които дължи, да бъде затворено в крепостта Нийболу, да му се отнеме мартолоската служба и да се направят изложения.

Да се направи деркенар от регистрацията на берата!

Глобалният приход от пандур [башийството] и мартолосбашийството на проходите в казите Нийболу, Търнова, Джума[7], Разлог, Нова Бърдо, Плевне, Уструмджа, Лофча и Излади е записан върху Мехмед, бекчия на кьошка на готвачите в новия султански сарай, на основание на заявление и султански документ.

На 22 зилкаде 1123 г. (1. I. 1712 г.). Издаден берат на 8 мухарем, 1124 г. (16. II. 1712 г.).

Годишно — 30 000 акчета.

Както е посочено, мартолосите в проходите, находящи се в посочената каза, са без берат и положението им не е известно. Някои [от тях] били [назначавани] с писма. Те не само не били в състояние да опазят и охраняват, понеже се явили много българи и хайдути и да пазят пътниците да преминават здрави и читави, но и не внасяли нито акче в държавното съкровище.

При това положение той направи постъпки да му се прехвърли и на всяка цена зачисли нему и бяха му отредени пандур и мартолосбашийство в проходите, находящи се в казите, които [служби] не фигурираха в ничия регистрация и берат, при условие, че ще охранява, както трябва, няма никого да угнетява незаконно, ще служи с изправност и ежегодно ще внася във военната хазна 20 000 акчета. Заповедта принадлежи на ваше величество, честит и могъщ наш султане, за да се регистрира издаденият свещен берат на основание на султанския документ, издаден на посочената дата. На 8 джемази юл-ахър 1126 г. (21. VI. 1714 г.).

[Пенче]

Да се направи деркенар за дълга [му].

От споменатия дълг —

Годишно:

за 1124 г. (1712) — 20 000
за 1125 г. (1713) — 20 000
40 000

Посочената сума е изцяло в дълг на споменатия. Не е внесъл нито акче. Заповедта принадлежи на ваше величество, честит и могъщ наш султане.

[Пенче]

Да се провери съобразно телхиза!

На 14 джемази юл-ахър 1126 г. (27. VI. 1714 г.). [Пенче].

Ориенталски отдел на НБКМ — ОАК 60/40.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Доживотен откуп на мукатаа.

[2] Неуточнено.

[3] Служба, отдел от дефтерхането, която ръководела събирането на определени данъцн.

[4] Вероятно чин от еничерския корпус (*Gibb-Bowen*, op. cit., I, I, p. 319 сл.

[5] Бекчиите са участници в 19 поделение на еничерския корпус, от които се набирали стражи, когато войската лагерувала във военно време (*Gibb-Bowen*) op. cit., I, I, p. 321). Вероятно тук се касае също до такива еничери, които пазели определени кьошкове в султанскня двор (както личи и по-долу в същия документ).

[6] Неразчетени думи.

[7] Вероятно Ески Джума, гр. Търговище.

246

ХАЙДУТСКА ЧЕТА НА ПАПАЗОГЛУ

1714 година

Заповед до войводата на Ефляк.

Назначеният за мубашир с моя свещена заповед от страна на Одринския бостанджибашия Мустафа Уста, бостанджиуста, да се увеличи мощта му, за залавяне на хайдутина, известен под името

Папазоглу, и другарите му разбойници, които тази година се събрали в каза Ислимие[1] и околните кази, избивали хора, ограбвали имущества и нанасяли щети на божите раби, преди да стигне каза Рахова преди десет дни на 4 ден от месец шевал, те заедно с увлечените от споменатите разбойници седемнадесет [други] разбойници си доставили лодки на място, близо до каза Рахова, и тайно избягали на влашка страна. Като се разчуло, от каза Рахова били определени пеши и конни бойци, които се нахвърлили върху тях на едно място на влашка страна. След малко сражение са били заловени петдесет коня и няколко неверници разбойници. Но понеже наближила вечерта и споменатите разбойници избягали, веднага бе съобщено на забита на Крайова на влашка страна и той от своя страна донесе, че е заловил двама от посочените хайдути. Но когато споменатият уста дошъл и поискал от въпросния забит заловените двама разбойници, които били хайдути, този не ги предал.

От няколко години насам хайдути разбойници минават всяка пролет Дунава на дружини и избиват хора и ограбват имущества в каза Рахова и околните [кази]. След това, щом наближи Димитровден, се прехвърлят на влашка страна. Това бе донесено до султанския ми двор от кадиите на Рахова, Лофча, Плевна, от наиба на Хоталич[2]. Това положение ни съобщи с писмо и посоченият уста. Сега ти, отбелязаният войвода, щом пристигне свещената заповед, изискваща подчинение, да заловиш незабавно Папазоглу и останалите му другари, главатари на поменатите хайдути, които са избивали хора и ограбвали имущества отсам Дунава и избягали в Ефляк. И тях, и заловените преди от сегашния забит на Крайова двама хайдути да предадеш изцяло на посочения уста и да им дадеш достатъчно придружители [за охрана] при преминаването от Ефляк на отсамната страна, за да попречиш да избягат, добре да ги затвориш и със съдействието на поменатия уста да ги препратиш в султанския ми двор. Предпазвай се и се въздържай много от небрежност.

1126 (1714 г.).

A. Refik, op. cit., № 75, p. 51–52.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Сливен.

[2] Каза в Севлиевски район.

247

ЗАПОВЕД ДА СЕ ОБВЪРЖЕ РАЯТА С ПОРЪЧИТЕЛСТВО ПРОТИВ ХАЙДУТСКИ ДЕЙСТВИЯ

17—26 март 1715 година

Гордост на кадиите и съдниците, извори на добродетел и слово, кадиите във Видински санджак, да се увеличава добродетелта им, образец между прославените и благородните, видинският назър, да се увеличава славата му, и гордост между подобните и равните им аги на крепостите и паланките, да се увеличи мощта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното. Преди време раята и бераята от подвластните ви кази са се обвързали с взаимно поръчителство да съобщават на близките до тях постове в проходи, паланки, бродове и караули, ако се появят срещу тях хайдути разбойници, а така също и те да полагат грижи тайно за издирването на разбойниците и за задържането на последните. Освен това, ако се появят разбойници в селата на раята, да съобщават на забитите, както и да внимават за сигурното и спокойно пътуване на пътниците. Всички раи и групи от населението да си гарантират един на друг помежду си, като всеки се задължи да охранява в своята каза от хайдутите. Затова по-рано ни бяха изпратени хюджети, които са запазени. И през настоящата благодатна година, също както е било по-рано, за да бъдат спокойни и осигурени, от голямо и важно значение е да си гарантират един на друг. По този случай е назначен и изпратен мубашир Абдулкадир, гордост между подобните и равните му, да се увеличава мощта му. Сега в този случай свещената ми заповед изисква абсолютно да няма отлагане и задържане, като за сигурното и спокойно пътуване на пътниците да бъдат охранявани и наблюдавани проходите и дефилетата. Раите пък по описания по-горе начин да си гарантират един на друг, за което да не се проявява небрежност и мудност. Издаден е мой височайши ферман по горния повод. Да избягвате и да се въздържате да не се упражнява насилие спрямо никого противно на свещения закон. Щом пристигне [носителят] на фермана, налагащ подчинение, който за голяма чест е издаден, служи за пример и е задължителен за всички, да се действува в съгласие с височайшето му съдържание. Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак. Издаден през средните десет дни на месец реби юл-евел 1127 г. (17—26. III. 1715 г.).

Резиденцията в град Белград.

Видински кадийски регистър 161-а, л. 69-б, д. I.

Превод: Б. Ачков

248

МЕРКИ ЗА ОХРАНЯВАНЕ НА ДУНАВСКОТО КРАЙБРЕЖИЕ ПРОТИВ ХАЙДУТИТЕ

19 юни 1716 година

Образец между кадиите и съдниците, рудник на добродетел нашия господин Видинският кадия, да се увеличи добродетелта му, и образец между подобните видинският назър и мубашир, назначен по събирането на местни бойци във Видински санджак, да се увеличи мощта им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното.

За набирането на местни войници от самия Видин и от крепостите и паланките във Видинския санджак на брой 290 пехотинци, които да бъдат настанени на служба по охраната на пункта Тимур Капу, по-рано беше издадена и изпратена моя свещена заповед. Пред вид на това, че всички околности на град Видин са населени с неверници раи и близостта на хайдутите от Маджарско, то за опазване на вилаета от появилите се хайдути разбойници, намиращите се във Видинската крепост и в крепостите и паланките на Видинския санджак местни войници не ще бъдат абсолютно достатъчни, ако стане нужда да се противопоставят на същите хайдути разбойници. Докато сигурността на раята и населението, а така също и на пътниците съществува, излъчени са и са настанени за охраняване на пункта Хърсово 290 местни войници от Видинската крепост, от паланките Филоридин[1], Арчар, Белоградчик, Ломград[2], Брезе[3] и от крепостта Фетх юл-Ислям. След като споменатите войници са заминали, в крепостите и паланките са останали много малко войници. Ето защо има остра нужда от споменатите войници за охраняване и наблюдаване пътищата, през които ще бъдат пренасяни от Видинското пристанище докъм Ниш храни съгласно моя ферман за нуждите на ислямската войска. Ето защо следва да се свикат видинските улеми, сулехи и аяни, за да се издаде илям с оглед да бъде осигурена охраната на споменатите места, като отсега занапред се назначат пеши и конни левенди, еничери, джебеджии, топчии[4] и други военни групи за набиране необходимите 290 войници. Това да стане при условие, че войниците, за които бях издал ферман, бъдат излъчени от град Видин и от намиращите се там крепости и паланки, 290 човека ще обслужват охраняването и ще наблюдават колите, които с фермана е заповядано да пренасят държавни храни от Видин за Ниш. Ето защо, за да не молите изпращането на войници за охраняване Тимур Капу, е издаден мой височайш ферман. Заповядвам. Щом пристигне при вас свещеното ми решение, за случая да действувате и се подчинявате на тази моя свещена заповед по начина, описан по-горе. Да избягвате да действувате противно на нея. Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак. Написана на 28 джемази юл-ахър 1128 г. (19 юни 1716 г.). Лагерът Даут паша.

Видински кадийски регистър 305, л. 10-а, д. 1.

Превод: Б. Ачков

---

[1] С. Флорентин, Видински окр.

[2] Лом.

[3] Неуточнено.

[4] Бойци от платената армия, които участвуват в производството и ремонта на артилерийските оръдия и при привеждането им в действие по време на бой (*Gibb-Bowen*, op. cit., I, I, p. 66—67).

249

ГЕРХАРД КОРНЕЛИУС ДРИШ[1] СЪОБЩАВА ЗА ХАЙДУТИТЕ В ИХТИМАНСКИТЕ ВЪЗВИШЕНИЯ

1718 година

[Преди да стигнат в Саранбей][2].

Вчера нашите еничери ни напомниха, че най-малко никой не трябва да се отбива от главния път и още по-малко през този ден да отива сам напред из пътя, защото тези места са препълнени с друмски разбойници и убийци, които на редици нападали пътниците. Там, където те [пътниците] не били заедно, нито пък им се противопоставяли с въоръжен конвой, бивали изложени на опасност и претърпявали от тях щети по разни коварни способи. Затова те поддържали на различни места спахийска стража, за да бъдем по-сигурни ние, и при нужда да ни се притекат на помощ.

G. C. von den Driesch, Nistorische Hachricht von der Röm. Kayserl. Gross-Botschaft nach Constantinopel, Nürnberg, 1723, p. 111.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Пътувал като секретар на австрийско посланичество в Турция, оглавено от граф Вирмонд (срв. *Л. Милетич,* Стари пътувания през България, СбНУ, VI, 1891, с. 113 сл.).

[2] Дн. гр. Септември, Пазарджишки окр.

250

МЕРКИ ПРОТИВ ХАЙДУТСКАТА ДРУЖИНА НА ЧАВДАРХАН

13—22 септември 1721 година

Гордост на най-прославените и най-великодушните, център на похвални и благородни действия, отличен с многото милости на вечния цар — императорския бостанджибашия — да продължи славата му!

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае [следното].

[Група] от около двадесет-тридесет души хайдути и разбойници са се събрали и тръгнали да бродят с байрак из Софийската каза и някои други места, като нападали къщите на хората, убивали ги, грабели и плячкосвали имота и храните им. Понастоящем са се пръснали и всеки се е укрил на [различно] място. Един от тях е заловен в едно истанбулско село — Ченгел[1], и на зададените му въпроси отговори следното: „Като се събрахме двадесет-тридесет души хайдути, нападнахме къщата на един неверник в село Исланиче[2], Софийска каза. След това нападнахме едно село в Карловско, убихме един спахия и заграбихме четири кемера, петстотин гроша пари и други вещи. После като нападнахме друго едно село около Загра-и Атик, взехме още три кемера и петстотин гроша пари, а собственикът на къщата, която нападнахме, избяга. Нашият байрактар е неверникът на име Чавдархан. Сега той се намира между държавните овчари. Част от [хайдутите] са между държавните овчари в [местността] „Докуз агач“. Останалите се бяхме събрали от различни места и броят ни се променяше.“

Когато го запитаха за имената, отговори: „Това бяха Мехмед от Едирне и неверниците Стойко Чавдар, Иван Кулак, Бучкар Иван, Белчо, Караджа, Канлъ, Лазар, Карабаш, Бързак, Кара Бела и Суга. Имената на останалите не са ми известни.“

[Отговорите] се записаха и се изпрати молба за моя свещена заповед, с която да бъде наредено да се издирят непременно местата, в които се намират хайдутите със споменатите имена и техните близки, и след като се открият, на всяка цена да се заловят и отправят на съд в столицата.

По повод на [тази молба] бе издаден моят височайши ферман. Наредих: когато пристигне свещената ми заповед, да постъпвате според моя велик, пръскащ светлина ферман. И ти, който си споменатият бостанджибашия, в съдействие със свещения съд да откриеш местата, където се намират хайдутите със споменатите имена и техните близки, на всяка цена да ги заловиш и да ги изпратиш на съд в столицата. Да не даваш обаче възможност този повод да се използува, за да се притесняват невинни [лица], които нямат връзка с горния случай, и да се посяга на имота им!

Така да знаеш, имай доверие на свещения знак!

Написан през последните десет дни на зилкаде 1133 година (13—22. IX. 1721 г.). В резиденцията на добре защитения Костантиние.

[В бялото поле]: Заповед за издирване на хайдути от страна на бостанджибашията.

Софийски кадийски регистър 312/1, л. 22б, д. II.

Превод: М. Калицин

[1—2] Неуточнени.

251

ХАЙДУТСКИ ДЕЙСТВИЯ ПО ПЪТЯ ГЮМЮРДЖИНА — СОФИЯ

5 февруари 1722 година

Блюстители на шериата, господа кадиите в казите, разположени по пътя от Гюмюлджина до София — да се умножават добродетелите им!

Аяните и служебните лица, да расте силата им!

Съобщава се следното.

Със сигурност се знае, че във вашите кази са се появили някакви разбойници и населението е подложено на гнет. Поради това от страна на румилийския диван е написана и изпратена по. . .[1] буюрултия [в смисъл] на всяка цена да залавяте с божията помощ всякакви разбойници, появили се някъде из района ви, и строго да ги пазите, като не се оправдавате и извинявате, че били избягали. Щом пристигне с божията помощ [тази заповед], като действувате, както е необходимо, непременно да изловите различните разбойници и злосторници, били те мюсюлмани или неверници, и строго да ги пазите.

Действувайте съгласно буюрултията, крайно се пазете от всякакви оправдания и извинения, както и от противоречащи ѝ постъпки и действия. Заповед.

[Написан] на 18 реби юл-ахър [1]134 година (5. II. 1722 г.).

[Заповедта] пристигна при нас на 21 реби юл-ахър 1134 година (8. II. 1722 г.).

[Под текста]: На това място е отбелязано, че на мубашира Хюсеин ага, пристигнал с буюрултията, са дадени 100 гроша със знанието на всички в присъствието на свещения съд. Завършено.

[В бялото поле]: Заповед за [извършване] на проверка.

Софийски кадийски регистър 312/I, л. 29а, д. II.

Превод: Ст. Андреев

---

[1] Името на мубашира не е отбелязано.

252

ОСЪДЕНИ ХАЙДУТИ ОТ ОБЛАСТТА НА СЕРЕС И ЕНИДЖЕ КАРАСУ

11 юни 1726 година

В полунощ, сряда, на 20-ти шабан тази година дванадесет разбойници влязоха в къщата на Хаджи Елиас, син на Синан, жител на селото Висока[1], нахия Богданос, каза Съляник, и оплячкосаха и заграбиха нещата му, като се опитаха да го убият.

Тогава, след като стана издирване и преследване, бе заловен чрез тимариота на Висока разбойника Николаос, син на Мавруди от село Церписта[2], Серска каза, и доведен пред свещеното съдилище и в присъствие на споменатия Хаджи Елиас и осъден призна: „Влязох в полунощ в къщата му, ограбих нещата му и се опитах да убия и самия него.“ От заграбените му неща някои от намерените се върнаха, а разбойникът бе екзекутиран.

След това се издираха и съучастниците му и бяха заловени от Мустафа, тимариот на близколежащото село Сохо, произхождащите от казата Йениджe Карасу[3] раи — Стаматис, син на Варсамис, Сапунджис и Стоянис, син на Захариос, които, доведени пред свещеното съдилище, също признаха, че са съучастници на гореспоменатия разбойник, че заедно са влезли в полунощ през споменатия ден в къщата на Хаджи Елиас и заграбили нещата му и че са взели като дял по шестдесет гроша всеки. След това се проучи поведението и миналото на тези от жителите на село Сохо[4] — Ибрахим Челеби, син на Махмуд, Мустафа Челеби син на Исмаил, Демир Мустафа, син на Ахмед, и от раите на това село — Захариас, син на Димос, Пулиос, син на Якос, Пирос, син на Димитриос, Георгиос, син на Пасамерис, Михос, син на Дукас, и Астериос, син на Породос. Всички дадоха показания като свидетели, че споменатите Стаматис и Стоянис са разбойници и че по навик разбойничествуват и убиват хора, занимават се със злодейства и трябва да бъдат унищожени. Има също и фетва в смисъл, че разбойници, които продължително разбойничествуват, убиват и размиряват, трябва да бъдат осъдени на смърт по заповед на имащия това право. И тъй въз основа на тази фетва бе заповядано от свещеното съдилище екзекутирането им. С оглед на това се издаде настоящето по искане.

10 шевал 1138 г. [11. VI. 1726 г.].

Свидетели: Мехмед ефенди, Осман ефенди, Шеих ефенди, Исхак — главен съдебен разсилен, чокадар Ахмед, Омер Челеби — съдебен разсилен, Тахтабаши Ибрахим, Фуади — секретар, и останали.

I. Βασδραβέλλη, т. I, с. 181, д. 143.

---

[1] Дн. Оса, околия Лагадина, Македония, Гърция.

[2] Вероятно с. Червища (Цървища), дн. Капнофитон, Демирхисарско, Македония, Югославия.

[3] Казата обхващала района около Ксанти и долното течение на р. Места с център Генисея.

[4] С. Сухо, дн. Сохос, Солунско, Македония, Гърция.

253

БУЮРУЛТИЯ ЗА ПРЕСЛЕДВАНЕ ХАЙДУТИ В БЕРСКО

6 август 1729 година

Премъдри кадия на Караферия, да се увеличи добродетелта му. Известява се, че коджабашията на числящото се към района ви село Мелики,[1] на име Янаки Калиник, и раята Пападимитри от село Продром,[2] като се сдружиха с разбойниците, укриха ги в къщите си, ставайки виновници за извършването на многобройните разбойничества и злодейства и са замесени в станалите вълнения в този район и другаде. Понеже узнах положително, че съучастниците на обесения в селото Арапли от околията ни разбойник, Янаки, Панайот, Никола и . . .[3], като избягаха от нашия край, прибягнаха при споменатите ятаци, които ги укриха, изпращаме мубашира ни, за да ги заловите чрез него и ги доведете пред нас.

След като се убедим според свещения закон в истинността на донесенията, ще наложим необходимото наказание за назидание на останалите. Затова ви се изпрати настоящата заповед чрез кехаята ни Сюлейман ага, с пристигането на който трябва да действувате според съдържанието и като избягвате противното. Ти, забитът на гореспоменатите села, трябва да проявиш голямо внимание по въпроса и да заловиш непременно тези разбойници, без да ги подпомагаш в укриването, бягството или със задочна присъда. Иначе ще се разкайваш, тъй като ще бъдеш повикан за оправдание. Така да знаете. Да не създадете повод за повторение на настоящата заповед.

11 мухарем 1142 [6. VIII. 1729 г.].

I. Βασδραβέλλη, II, с. 141, д. 164.

---

[1] С. Мелихи, Ениджевардарско, Югозападна Македония, Гърция.
[2] С. Продромос, Мегленско, Югозападна Македония, Гърция.
[3] Имената на още две лица не са посочени.

254

СЕРИОЗНО БЕЗПОКОЙСТВО НА ВЛАСТТА ПОРАДИ ХАЙДУТСКИ ДЕЙСТВИЯ

10 септември 1731 година

Техни достойнства блюстители на шериата, негово превъзходителство достойният сегашен кадия на град София, кадиите на казите Беркофче, Шехиркьой, Брезник, Изнебол, Урадмур[1], Сиришник, Ихтиман, да се увеличи добродетелта им, войводите, гордост на подобните им и равните им, кетхудаерлерите, еничерските сердари, аяните и служебните лица. Съобщава им се следното.

Преди известно време във великата османска държава на два пъти се бяха появили разбойници бунтари и други подобни на тях. За проследяването и унищожаването им съгласно закона с височайш акт съм назначен аз. Въз основа на това и с помощта и благоволението на всевишния в съгласие с акта издадох нареждания и пристигнах в Селяник. Издадох също така нареждания и до казите ви. Много важно и необходимо е установяването във всички кази на взаимно поръчителство. Ето защо от румилийския диван е издадена буюрултия и е назначен един от нашите изтъкнати аги. . .[2], гордост на подобните им, да се увеличава мощта му. Щом пристигне с божия воля, налага се всячески и на всяка цена да бъдат изловени живи или мъртви намиращите се в казата ви бунтари, разбойници и хайдути, които да бъдат наказани съгласно изискванията на закона. Отсечените им глави да се изпратят и представят на румилийския диван. Съгласно хюджета всеки от вас да създаде в казите ви солидно и двойно взаимно гарантиране, като издадените за това хюджети да бъдат изпратени при нас. От днес нататък не следва да пестите старанията си със сдружени усилия на всяка цена да изловите бунтарите, разбойници и хайдути. В съгласие с хюджета същите да бъдат предавани на съдиите. Също така в бъдеще да се гарантират един с друг било военните, било други от градовете, които носят със себе си бойно оръжие, като за това им се внуши и направи строго напомняне. Да внимавате и проявите голямо старание да не се допуска пренебрегване на нареждането. Да знаете като нещо положително, че ако се допусне нехайство и мудност, както и покровителствуване и закрила по някакъв начин на бунтарите разбойници, вие забитите, аяните и служебните лица ще бъдете наказани. С оглед на това внимателно трябва да съобразите последиците и да се въздържате от противни на наредбата действия. Действувайте в съгласие с буюрултията. Дата: 8 реби юл-евел 1144 г. (10. IX. 1731 г.).

Софийски кадийски регистър 309-бис, с. 8-б, д. III.

Превод: Б. Ачков

---

[1] Радомир.
[2] Името не е отбелязано.

255

ЕНЕРГИЧНИ МЕРКИ ПРОТИВ ХАЙДУТИТЕ В РУМЕЛИЯ

24 февруари — 5 март 1735 година

Благородни министри, превъзходни съветници, устроители на света, уреждащи с остър ум делата на народа, завършващи сполучливо важните въпроси на хората, устроители на сградата на щастието и благополучието, съветници на „стълбовете“ на военните походи и величието, обкръжени с многото милости на всевишния цар велики везири от дясното крило на Румили, отдясно и отляво докрая, нека всевишният бог продължи величието им, и найвелики между уважаваните емири, най-прославени между могъщите благородници, обладатели на сила и достойнство, притежатели на слава и великолепие, отличени с голямата милост на всевишния цар велики миримирани, да продължи щастието им, и гордост на кадиите и съдниците, рудници на добродетел и слово, кадиите, да се увеличи добродетелта им, и гордостта между подобните им мютеселими, кетхудаерлери, еничерски сердари, притежатели на мукатаи под форма на маликяне, войводи на хасови и вакъфски забити, годните за война местни бойци, вилаетските аяни и служебните им лица, да се увеличи мощта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното. Поради настъпването на пролетния сезон, когато дърветата се разлистват, настъпва времето, през което започват да сноват хайдутите, разбойници нападатели по кръстопътищата и други безделници, които непременно трябва да бъдат изловени и наказани според както заслужават по закона. Пред вид на това, че една от грижите на населението е находящите се в района на подчинената ви територия пътища и друмища да бъдат прочистени, за да се осигури спокойствието на населените места и на хората, то ако разбойниците са много и са на групи и се счете за подходящо нападението им, тогава всеки от вас да влезе във връзка със съответните по места забити. Налага се със сдружени усилия разбойниците да бъдат изловени. За да си окажете един на друг помощ и сътрудничество, препоръчват се на всички ви и ви се напомнят строгите мои свещени заповеди. Вие споменатите по-горе, които сте прочути везири, при пристигането на настоящата ми свещена заповед в кръга на вашата власт, и вие останалите споменати ще следва да обедините силите си и задружно да действувате. Трябва да проверите и проследите, без да пропуснете нищо, в подведомствените ви кази местата, където се подвизават разбойниците. Когато ви се съобщи, че в някое място в границите на подчинената ви територия са се появили един, двама или повече разбойници, без да им давате възможност да се умножат и без да им се позволи да печелят време, веднага с обединени сили заедно с всички годни да носят оръжие ще следва да се насочите срещу тях и непременно да ги изловите. Същите ще следва да бъдат наказани съгласно изискванията на закона, за да бъдат унищожени физически заедно с тяхното предателство, като по този начин се премахнат и отстранят злочинствата им. Тогава ще бъдат осигурени пътниците и всички други божи раби. За спокойствието на населението няма да се скъпите в изразходване на сили и старания. Обаче по този повод да не бъдат напразно облагани с данъчни тежести тези, които нямат връзка с бунта и разбойничеството, както и бедните раи. Спрямо никого да не се упражняват никакви насилия и измъчвания, противни на свещения закон. Да се въздържате и да избягвате от несправедливи насилия и присвояване на имущества. Така че, ако се прояви небрежност от ваша страна за защита на подвластната ви област или пък не окажете [помощ] и не се отзовете на исканата помощ от околните ви споменати по-горе везири, вие, пък и останалите споменати по-горе, трябва да знаете, че абсолютно няма да бъдат взети под внимание оплакванията ви поради болест. Ако някой в територията ви бъде ощетен, тогава вие ще понесете причинените щети. Вие пък, които сте притежатели на „маликяне“, ще ви бъде отнета привилегията. Това не ще бъде достатъчно обаче и вие всички незабавно ще бъдете строго наказани. Вие пък, които сте мютеселими и други подобни забити, да знаете, че без колебание ще бъдете също наказани. С оглед на горното във всички случаи вие трябва да действувате осторожно и не в противоречие с височайшия ми ферман, като избягвате такива положения. За изпълнение на горното е издаден мой височайш ферман. Заповядвам с пристигането му да се действува в съгласие с него по начина, описан по-горе, като се има пред вид, че същият ферман, издаден за ваша чест, е задължителен за всички и в него трябва да се има пълно доверие. Да се избягва и не допуща противоречие с него. Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак. Написано през първите десет дни на шевал 1147 г. (24. II — 5. III. 1735 г.).

Град Костантиние.

В съгласие с него [фермана] има писмо от великото везирство.

Пристигнал при нас на 5 мухарем, 1149 г. (16. V. 1736 г.).

Русенски кадийски регистър R /52, л. 38-б, д. I.

Превод: Б. Ачков

256

ВАЛИЙСКА ЗАПОВЕД ДА СЕ ЗАЛОВЯТ И НАКАЖАТ ХАЙДУТИ

2 юни 1736 година

Блюстители на шериата, господа кадии в санджака Нийболу, да се увеличи добродетелта им, образец между прославените и знатните досегашният действуващ мютеселим в същата лива, Кър Хюсеин ага, да се увеличи славата му, гордост между подобните и равните си кетхудаерлери, сердари, вилаетски аяни и служебните им лица, да се увеличава мощта им. Съобщава се следното.

В съгласие с изискваното желание на височайшата особа на владетеля на света (султана) за спечелване сърцата на божите раби и с помощта на всевишния и задълженията към него следва да бъдат изловени хайдутите, нападателите на кръстопътищата и всички други безделници разбойници, които със своята вродена разбойническа природа ще се появят и ще се опитат да действуват и извършат пъклените си намерения през настъпващата цветуща пролет. Същите трябва да бъдат изловени, за да понесат заслуженото по закона наказание, което да послужи за назидание и пример. Налага се с това да бъде спасено населението от казите, селата и пътищата от техните действия и злини, причиняващи щети. Ето защо ти, който си споменатият по-горе мютеселим, лично следва да инспектираш, както е възприето от старо време, нападаните кази от споменатата лива и при условие да не се допуща укриването и премълчаването нито на едно лице от въпросните хайдути, нападатели на кръстопътищата и всички други харамии, същите да бъдат изловени из местата, където се намират, за да бъдат наказани със заслуженото от тях наказание. Те трябва да бъдат задържани в крепостта Никболу и след като бъдат протоколирани установяващи вината им обстоятелства, заедно с преписи от протоколите им да бъдат изпратени на видинския диван, за да бъде произнесена спрямо тях присъда. По този повод е издадена настоящата буюрултия. С божията воля, щом последната пристигне, налага се в съгласие с гореизложеното веднага надлежно да инспектираш споменатата лива относно въпросните разбойници. Като се осведомиш за тях, ще следва да предприемеш издирването им, като поискаш съдействието на тези, на които трябва, на съда и на забитите. Вие пък, които сте споменатите командири на крепостта, вилаетските аяни и служебните лица, чието могъщество все повече да се увеличава, ще трябва да сътрудничите в преценката на споменатия мютеселим и с пълни общи усилия да осигурите спокойствието и сърцата на божите раби. Затова налага се да проявите старание в случая, като всеки един от вас не се скъпи да направи до крайния възможен предел на силите му. Обаче под този предлог не трябва да се действува в противовес на свещения закон и да не се упражнява насилие и [да не се върши] несправедливост спрямо бедната рая. Трябва да се въздържате и да отбягвате да действувате противно на настоящата буюрултия.

Дата: 22 мухарем 1149 г. (2. VI. 1736 г.).

Русенски кадийски регистър R/6, л. 11-а, д. 11.

Превод: Б. Ачков.

257

РЕДИЦА ОКОЛИИ В СЕВЕРНА БЪЛГАРИЯ, ИЗЛОЖЕНИ НА ХАЙДУТСКИ ДЕЙСТВИЯ ПОРАДИ УЧАСТИЕТО НА ВСИЧКИ ВОЕННИ ЛИЦА ВЪВ ВОЙНИТЕ

2—11 април 1737 година

Суворово

Гордост на кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово; кадии и наиби на Правади, Йени Пазар[1], Шумну, Русчук, Хаджиоглу Пазаръ[2], Карасу[3], Козлуджа[4], Ески Джума, Зищова, Ала Клисе, Търнова, Селви, Лофча и Излади[5], да се увеличи добродетелта им, и гордост на подобните и равните им кетхудаерлери, вилаетски аяни, служебни лица и селски забити, да се увеличи мощта им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното. Пред вид на това, че през настоящата благодатна година се провежда моят императорски поход, то намиращите се в различните кази разни родове войски имат назначение да участвуват в похода. С наближаването на времето, когато в императорския ми поход ще вземат участие освен ислямските войски от казите, нахиите и селата, а така също и вилаетските, тогава хайдутите, нападателите на кръстопътищата и разбойниците ще считат, че е настъпил за тях благоприятен момент, и един по един ще надигнат глави из тайните места. Може да се предположи, че тогава те няма да закъснеят да започнат да нападат и да причиняват на пътниците вреди, както и на всички други божи раби. На всеки от вас тежи задължението да осигурите и предпазите пътищата и друмищата. Ето защо вие, споменатите по-горе, трябва да наберете в достатъчен брой дервентджии и секбани, и то мюсюлмани, които да поставите на застави при проходите, намиращи се в казите ви, и във всички други съмнителни места, където се предполага, че има разбойници. Когато пристигнат и започнат да преминават през вашите предели ислямските войски, тогава вложете извънредно старание да бъдат премахнати нападателите на кръстопътищата и хайдутите разбойници, които са си поставили за цел да нападат и причиняват злини на пътниците и на жителите във вилаета. Затова е издаден мой ферман и е издадена и изпратена свещена заповед. Сега, щом същата заповед пристигне при вас, вие гореспоменатите в съгласие с описаното по-горе всеки от вас да набере в достатъчен брой дервентджии и секбани мюсюлмани, които да настани и постави на застави в проходите, намиращи се в казите ви, и на другите съмнителни за разбойници места с оглед да осигурите селищата и спокойствието на хората. Когато пристигнат ислямските войски, които преминават през границите ви, тогава постарайте се да издирите и изловите на всяка цена нападателите на пътищата и хайдутите разбойници, които имат за цел да причиняват щети и злини на пътниците и на жителите във вилаета. Трябва да не пестите старанията си за премахване на това зло, като прочистите границите си от разбойническата пасмина и с това да осигурите спокойствието на хората и на населените места. Така че, не дай боже, ако в границите на който и да е от вас настъпи някаква вреда за някого, да знаете като нещо положително, че отговорността ще падне върху вас, като от вас ще бъдат събрани и обезщетени ограбените имущества. Ето защо с оглед на това трябва да действувате усърдно и крайно старателно. По този повод също така трябва да отбягвате във висша степен и се пазите от отнемане на имущество, за което е издаден мой височайши ферман. Заповядвам. . .[6] Щом пристигне [заповедта], да се действува в съгласие с издадения заваша чест ферман, който е задължителен и е пример за всички и следва да се подчинявате на съдържанието му. Избягвайте до висша степен да действувате противно на него. Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак. Издаден в първите дни на месец зилхидже 1149 г. (2—11. IV. 1737 г.).

От лагера при Бабадаг.

Русенски кадийски регистър R /6, л. 44-а, д. I.

Превод: Б. Ачков

---

[1] Гр. Нови Пазар.
[2] Гр. Толбухин.
[3] Гр. Черна вода, Румъния.
[4] С. Суворово, Варненски окр.
[5] Гр. Златица, Софийски окр.
[6] В текста оставено празно място.

258

УНИЩОЖАВАНЕ НА ХАЙДУТИТЕ СЛЕД АВСТРО-РУСКО-ТУРСКАТА ВОЙНА В 1735—1739 Г.

29 март — 7 април 1740 година

Благородни министри, превъзходни съветници, устроители на света, уреждащи с остър ум делата на народа, завършващи сполучливо важните въпроси на хората, устроители на сградата на щастието и благополучието, съветници на „стълбовете“ на военните походи и величието, обкръжени с много милости на всевишния цар, велики везири от дясното крило на Румили, нека всевишният бог продължи величието им, и най-велики между уважаваните емири, най-прославените между могъщите благородници, обладатели на сила и достойнство, притежатели на слава и великолепие, отличени с голямата милост на всевишния цар велики миримирани, да продължи щастието им, и гордост на кадиите и съдниците, рудници на добродетели и слово, кадии и наиби, да се увеличи добродетелта им, и гордост между равните и подобните си мютеселими, кетхудаерлери, енически сердари, войводи и други забити и вилаетски аяни, да се увеличи мощта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски зиак, да се знае следното. Пред вид настъпването на пролетния сезон, когато дърветата се разлистват, настъпва и времето на разбойниците из горите. Вследствие на това през тоя сезон от хората от разните племена и родове, пък и от местните такива от всевъзможни скрити места се явяват разбойници, нападатели по кръстопътищата, празноглави младежи и подобни на тях нехранимайковци, които нападат пътниците, местните жители и се осмеляват да причиняват вредителства. Поради това, че горното се знае от опит и практика, то въпросните разбойници трябва с голямо внимание и старание да бъдат проследявани в предполагаемите им свърталища, като постоянно се следи за тях в границите и пределите на подвластните ви кази. Появилите се по един или по двама разбойници трябва да бъдат излавяни. Ако те се появят групово, тогава споразумейте се с надлежните местни [власти] и с общи усилия сдружено да настъпите срещу тях, като на всяка цена се постараете да ги изловите, за да им бъдат наложени наказания в съгласие със закона. По този начин с вашите усилия ще бъдат осигурени пътищата, друмищата, а така също пътниците и всички божи раби. По този случай отбягвайте и не допускайте да бъдат засягани тези, които не са били във връзка с бунтове и разбойничество, а така също бедната рая да не бъде обременявана с различни данъчни тежести. За това обстоятелство е издаден мой височайш ферман, който ви се изпраща с писмо по бившия писар при нашите кетхуди — Омер ефенди. С божия воля, щом същият пристигне при вас, да постъпите и действувате в съгласие с височайшата заповед, като до краен предел се пазите и избягвате да действувате противно на нея. В заключение бъдете винаги достойни. Първите десет дни на мухарем, 1153 г. (29. III — 7. IV. 1740 г.).

Видински кадийски регистър 18, л. 3-б, д. 1.

Превод: Б. Ачков

259

ПРЕПИС ОТ ФЕРМАН ЗА ЗАЛАВЯНЕТО НА ХАЙДУТИ В ЕЯЛЕТА РУМЕЛИЯ

22—31 октомври 1740 година

Заповед за изпращането на хайдути и друмски разбойници в императорската корабостроителница [за работа по изграждане на] кораби.

Благородни министри, превъзходни съветници, уредници на света, устройващи с остър ум делата на народа, завършващи сполучливо важните въпроси на хората, устроители на сградата на щастието и благополучието, съветници на „стълбовете“ при военните походи и величието, обкръжени с многото милости на всевисшия цар, велики везири, които се намирате в дясното крило на Румили и по пътя вдясно и вляво до самия му край, да продължи всевисшият бог могъществото и величието им, най-благородни от емирите, най-велики измежду знатните първенци, властни и уважавани, притежаващи достойнство и блясък, отличени с многото милости на всевисшия цар, бейлербейове, нека да продължи щастието им, гордост на кадиите и съдиите, рудници на добродетел и слово, кадии и наиби, да се увеличи добродетелта им, гордост между подобните и равните си мютеселими, войводи, кетхудаерлери, еничерски сердари и други офицери и аяни на вилаета, да се увеличи достойнството им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното. В никакъв случай да не се дава възможност да обикалят наводнилите навсякъде в еялета Румили хайдути разбойници и като се разузнае и претърси навсякъде, по какъвто и да е начин да бъдат хванати. От заловените, когато се съберат по трима-четирима души и се оковат във вериги, да се изпращат с верни хора, като бъдат охранявани от каза на каза, в императорската ми корабостроителница. Лицата, които ги водят да бъдат удостоени с моите високи почести съобразно с древния и стар обичай. Макар че по този повод по-рано с моя височайша заповед до всички е било отправено предупреждение и напомняне, от известно време спазването на посочения начин е изоставено и забравено, поради което моята императорска корабостроителница е останала празна. Съобразно с по-рано издадената моя височайша заповед: щом се получи сведение за хайдути, където и да са те, да бъдат залавяни и когато се съберат по трима-четирима души по описания начин да бъдат затваряни, да бъдат назначавани сигурни хора и като бъдат охранявани от каза на каза, да се изпращат в императорската ми корабостроителница. Понеже за това има мой ферман, изрично биде издадена и изпратена настоящата свещена заповед. И тъй при пристигането му вие, които сте споменати и изброени, всеки един от вас в границите на своята власт и в рамките на еялета ви винаги да издирвате и търсите хайдутите и разбойниците по пътищата; където и в което място изведнъж наново се появят, ако е един, да не позволите да станат двама и по никой начин да не им се оказва милост и дава време и на всяка цена, съгласувано [с другите], да бъдат заловени. Ако в дадено място има група [хайдути] и се наложи да се преодолее голяма трудност, да влезете във връзка с околните кази и с хората, които са годни и способни да водят бой, да ги нападнете. Ако започнат бой, вие също [открийте] бой.

за да разбиете групата им. Когато от заловените се съберат трима-четирима души, без никакво губене на време и с усилието на всички да им бъдат назначени смели и сърцати хора, като бързо и без бавене се изпратят в моята императорска корабостроителница. На [лицата], които ги водят, да им бъде оказано уважение с моите високи почести, съобразно с древния и стар обичай. На порано и понастоящем издадените заповеди, излъчващи чест, на които се покорява светът, да бъде изпълнено високото съдържание и да не бъдат [оставени] неизпълнени, да не се правиш, че не ги знаеш, и да не затваряш очи, нарежданията веднага да изпълниш. И в този случай също да бъдат запазени на сигурно място от нападение тези, които нямат отношение и вмешателство в хайдутството. По този въпрос биде издаден мой височайши ферман, [с който] заповядах: с пристигането на заповедта по този въпрос по описания начин в пристигналия с чест ферман, изискващ подчинение и действие съобразно смисъла му, да се мъчите да се въздържате от противене. Тъй да знаете. Имайте доверие във височайшия знак! Написано през първите десет дни от шабан на година хиляда сто петдесет и трета (22—31. X. 1740 г.).

В резиденцията на добре защитения Костантиние.

Пристигнал на 19 шевал 1153 г. (8. I. 1741 г.).

Толбухински държавен архив, сиджил № 1, а. е. 239—К, л. 65б, д. I.

Превод: М. Михайлова

260

ВЛАСТТА ПРЕДПИСВА МЕРКИ ЗА УНИЩОЖАВАНЕ НА ХАЙДУТИТЕ В РУМЕЛИЯ

7—15 февруари 1741 година

Благородни министри, превъзходни съветници, устроители на света, уреждащи с остър ум делата на народа, завършващи сполучливо важните въпроси на хората, устроители на сградата на щастието и благополучието, съветници на „стълбовете“ на военните походи и величието, обкръжени с многото милости на всевишния цар велики везири от дясното крило на Румили, отдясно и отляво от Костантиние докрая, нека всевишният бог продължи величието им, и най-велики измежду уважаваните емири, най-прославени между могъщите благородници, обладатели на сила и достойнство, притежатели на слава и великолепие, отличени с голямата милост на всевишния цар велики миримирани, да продължи щастието им, и най-способни между мюсюлманските кадии, найдобри от управниците на правоверните, рудници на добродетел и положително знание, издигащи високо знамената на шериата и религията, приемници на знанията на пророците и небесните пратеници, отличени с голямата милост на всепомагащия цар, издигнатите господа, да се увеличат добродетелите им, и гордост на емирите и високопоставените лица, опора на светлите благородници — санджакбейовете, да се увеличи славата им, и гордост между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, кадии и наиби, да се увеличи добродетелта им, и гордост между равните и подобните си мютеселими, кетхудаерлери, еничерски сердари, притежатели на маликянета, войводи, забити на хасове и вакъфи и боеспособните местни сили, вилаетските аяни и служебните лица, да се увеличи мощта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното. Пред вид настъпването на пролетния сезон, когато дърветата се разлистват, настъпва и времето за преследване на разбойниците из планините. Вследствие на това през този сезон се появяват от различни тайни места хайдути, нападатели на кръстопътищата, празноглави ниско паднали хора и подобни на тях нехранимайковци, които нападат пътниците, жителите на вилаета и пътищата в страната, като се осмеляват да причиняват вредителства. Поради това, че за горното обстоятелство пристигат сведения и съобщения, въпросните разбойници трябва с голямо внимание и старание да бъдат проследявани, като непрекъснато се следи за тях в границите ви. Където и да се появят разбойници, абсолютно, без да им се дава време и възможност да се окопитят, на всяка цена да бъдат излавяни, като в съгласие със закона им се наложи заслуженото от тях наказание. Пред вид на това, че осигуряването на намиращите се в подвластните ви райони пътища и друмища, а също така, че прочистването на населените места е нещо много важно и създаващо много грижи, то ако се случи, че на дадено място разбойническите групи се явят в голям брой или групово, и се счете неуместно да бъдат нападнати, тогава следва да се влезе в разбирателство със съответните по места кадии и забити и сдружено с общи усилия и взаимна помощ същите трябва да бъдат изловени. Всички мои свещени заповеди напомнят за горното. Ето защо вие, които сте споменатите везири, миримирани, заповедници и всички гореспоменати, специално за вас е издадена моя свещена заповед, която ви е изпратена по секретаря на кехаята на великия везир, да се увеличава славата му, прославения Фейзулах. Щом същият пристигне, всички вие, обединени, да действувате задружно. Не пропускайте да следите и проследите подозрителните свърталища на разбойниците в подвластните ви кази. Ако в границите ви получите съобщение, че се е появил един или повече от двама от въпросните разбойници, без да им дадете възможност да се умножат и абсолютно без да им дадете време да се окопитят, гледайте на всяка цена да ги заловите. В случай пък, че се появят групово, тогава според както се спомена по-горе, влезте във връзка и разбирателство един с друг съответно и със задружни усилия насочете се срещу тях и след като на всяка цена ги изловите, наложете им наказанието, което им се следва по закона. Очистете от лицето на земята мръсните им същества. С това ще бъдат осигурени пътищата, населените места, пътниците и всички други божи раби. Вложете всички старания и усилия за осигуряване спокойствието на населението. Обаче по този повод не следва да се упражнява тормоз спрямо тези, които не са във връзка с разбойничеството. Да не се обременяват бедните раи с излишни данъчни тежести и с други всевъзможни несправедливи измъчвания. Ако това се случи с някого или пък се узнае за проявена от ваша страна мудност и нехайство даже и в най-малка степен, вие, които сте споменатите везири, мириммирани и вие, споменатите кадии и забити, положително да знаете, че няма да бъдат взети под внимание извиненията ви и болестите ви. Настъпилите щети ще бъдат обезщетявани от вас. Вие пък, които сте притежатели на „маликяне", трябва да знаете, че няма да бъде достатъчно отнемането на привилегията ви, но и без отлагане ще бъдете всички строго наказани. Вие пък, които сте споменатите мютеселими и войводи и всевъзможни забити, да знаете като положително, че без колебание ще бъдете наказани. С оглед на горното във всички случаи трябва да действувате сърдечно и с голямо внимание. Издадена е моя свещена заповед да избягвате и се пазите до крайния предел да постъпвате в разрез с императорския ми ферман. Заповядвам! Щом пристигне, да се действува по този повод в съгласие със съдържанието на издадения ферман, описано по-горе, който ферман е задължителен за всички и служи за пример, като всеки трябва да му се подчинява. Следва да избягвате и да се пазите да действувате противно на него. Така да знаете и да имате доверие в свещения ми знак. Написа се през последните десет дни на свещения зилхидже, 1153 година (7—15. II. 1741 г.).

Видински кадийски регистър 9, л. 87;а, д. I.

Превод: Б. Ачков

261

МЕРКИ СРЕЩУ ХАЙДУТСТВОТО В ЦЯЛА РУМЕЛИЯ

22 юни 1742 година

Премъдри кадии на Кьопрюлю, Инегуста, Караферия, Йениндже Вардар, Аврет Хисар, Петрич, Тимур Хисар, Сироз, Зъхна, Драма и други, да се увеличи добродетелта им. Гордост на подобните им мютеселими и войводи, кехаи, еничерски сердари, вилаетски аяни и техните служебни лица, да се увеличи мощта им.

Известява се следното. Въпреки че опустошаващото областите ви разбойничество и метежи бе усмирено чрез безпощадното прогонване на разбойниците и злодеите и чрез дадените от казите ви гаранции и обещания и въпреки че бедните и беззащитните бяха намерили спокойствието си, отправяйки молитви за дълголетието на Негово величество нашия султан и господар, от известно време поради небрежността и невниманието ви се разбърка напълно редът в градовете и казите ви. Различни злодеи, предавайки се на нечестивите си желания, вършат, както и преди, убийства и грабежи, измъчвайки жителите, разорявайки раите и ограбвайки пътниците, резултат от което е живеещите досега в спокойствие раи да губят съня си и да липсва всяка сигурност по пътищата и селата. Освен това тези разбойници, събиращи около себе си много техни съучастници, затварят в градовете и селата светилищата и местата за молитва и предизвикват населението към сражения. Те убиват много правоверни било заради отмъщение, било за да ограбят имуществото им и влизат насила в къщите им, като тормозят близките им.

Сега трябва строго да преследвате тези разбойници и злодеи и където научите за появата им, да им попречите да действуват, а безмилостно да разбиете техните банди и да ги заловите със съдействието на всички. Ако ви нападнат, да отговорите с оръжие и като знаете, че унищожаването на такива лица се налага за защита на всички и за спокойствието на бедните и беззащитните, да предадете главатарите и съучастниците им на кадиите на вилаетите, за да бъдат съдени. Да подновите гаранциите и обещанията на жителите отделно по кази и да ги изпратите в румилийския диван, за да бъдат записани в книгите на счетоводството. Затова ви се изпрати настоящата заповед чрез назначения мубашир. . .[1] С пристигането му да предадете живи колкото заловите разбойници, злодеи и други негодници, за да ги заведе в румилийския диван. Ако занапред покажете небрежност или пропуск в задължението ви да преследвате разбойниците, трябва да се заемете да съберете обещаните и гарантирани от жителите на казата суми, а помагачите на злодеите да закарате в румилийския диван, като избягвате всяко противоречащо [на заповедта] действие.

18 реби юл-ахър 1155 (22. VI. 1742 г.).

I. Βασδραβέλλη, т. II, с. 151, д. 174.

---

[1] Името не е посочено.

262

ВАЛИЙСКА ЗАПОВЕД ЗА ПРЕСЛЕДВАНЕ НА ХАЙДУТИ В ИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ

16 юли 1742 година

Блюстители на шериата в Шумну, Русчук и Осман пазаръ, да се увеличи добродетелта им и прославени между подобните и равните си кетхудаерлери, еничерски сердари, вилаетски аяни и служебните им лица, вакъфските и хасови войводи, да се увеличава мощта им. Съобщава им се следното.

Преди известно време с височайши заповеди, които са задължителни за всички, неколкократно бяха направени строги напомняния, за да се чуят от всеки, отнасящи се до това да не се допуща в бъдеще вирлуването из пределите на обширната ислямска държава на хайдути и нападатели по кръстопътищата, както и на други злосторници, които причиняват на населението злини и щети. Вероятно поради липса на старание и достатъчно преценяване на случая от страна на забити, аяни, коджабашии и мухтари и липса на бдителност въпросните нападатели обирачи по кръстопътищата и безделници са се появили в подведомствените ви кази и са убили много хора, като са им ограбили имуществата и са причинявали на божите раби злини. Те сноват и отиват из тамошните краища поради това, че очакваното спокойствие и сигурност там не съществуват. Според сведенията, дадени устно и с илями от достоверни съдници, бедните раи са били попаднали в лапите на кръвожадни разбойници, като са предоставили съдбата си на бога. Въпросът за премахването и избиването на споменатите злосторници е въпрос, който засяга и се отнася до всички. Ето защо тези, които понастоящем се намират в околностите и територията на казите ви и се скитат из тях, отдавайки се на разбойничества, а така също и хайдутите и нападателите по кръстопътищата, трябва всички да бъдат изловени. Вие гореспоменатите, от вас се изисква горното в съгласие с буюрултията на Видинския диван. . .[1] ага, един от агите в нашата служба, прославен между подобните и равните си, чиято мощ да се увеличава, е назначен и изпратен като мубашир. Налага се след пристигането му да се постъпи по гореописания начин, който изисква да бъде прочистен вашият край от разбойници. Със съдействието на свещения съд, на забитите и с участието на назначения мубашир всички вие задружно, така както подобава, да проверите и проследите местата, където се подвизават споменатите нападатели на кръстопътищата — хайдутите разбойници, и непременно да ги изловите. Съгласно с изискванията на закона срещу последните ще следва да се постъпи, както повелява същият свещен закон, като наказанието им се наложи със съдействието на съда и на забитите. По този начин ще се освободят от техните злочинства вилаетът ви, пътищата и бедната рая, за спокойствието и опазването на които всички вие трябва да проявите грижи и старания. Трябва да избягвате крайно старателно закрилата и покровителството на тези негодници. Ти, който си споменатият по-горе мубашир, съгласно изискванията на службата ти трябва бързо и публично да провериш и проследиш разбойническата проява на гореспоменатите и със съдействието на съда и забитите същите да бъдат изловени и дейността им да бъде изкоренена. Така ще се осигури спокойствие на раята и на населените места. В това направление, ако бъде проявена мудност от страна на забитите, ияните, валията и на изтъкнатите хора при унищожението на разбойниците, а така също ако с желанието да укрива последните някой от тях си позволи да ти противодействува и да ти възразява, тогава ти донеси тук и оповести името и прякора му и изпрати отличителните му белези. Под този предлог обаче не следва да се действува противно на закона. Всички трябва да избягват да действуват в противовес на това. Ти трябва да постъпваш и действуваш в съгласие с буюрултията. 13 джемази юл-евел, 1155 г. (16. VII. 1742 г.).

Русенски кадийски регистър R/38, л. 80-а, д. 11.

Превод: Б. Ачков

---

[1] Името не е посочено.

263

НОВО НАРЕЖДАНЕ ЗА ПРЕСЛЕДВАНЕ И НАКАЗАНИЕ НА ХАЙДУТИ В РУМЕЛИЯ

6—15 февруари 1743 година

Благородни министри, превъзходни съветници, устроители на света, уреждащи с остър ум делата на народа, завършващи сполучливо важните въпроси на хората, устроители на сградата на щастието и благополучието, съветници на „стълбовете“ на военните походи и величието, обкръжени с многото милости на всевишния цар велик, везири от дясното крило на Румили отдясно и отляво чак до края, нека всевишният бог продължи величието им, и най-велики между уважаваните емири, най-прославени между могъщите благородници, обладатели на сила и достойнство, притежатели на слава и великолепие, отличени с голямата милост на всевишния цар велики миримирани, да продължи щастието им, и най-способни между мюсюлманските кадии, най-добри от управниците на правоверните, рудници на добродетел и положително знание, издигащи високо знамената на шериата и религията, приемници на знанията на пророците и небесните пратеници, отличени с голямата милост на всепомагащия цар, издигнатите господа, да се увеличат добродетелите им, и гордост между кадиите и съдниците, рудник на добродетели и слово кадии и наиби, да се увеличи добродетелта им, и гордост между подобните и равните си мютеселими, кетхудаерлери, еничерски сердари, притежатели на маликянета, войводи, забити на хасове и вакъфи, боеспособни местни сили, вилаетски аяни и служебни лица.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното. Пред вид на това, че моето височайше изискване е да бъдат напълно унищожени и премахнати всички онези, които носят името разбойници във великата ми страна, за да се осигури съществуването на същата, на божите раби и на пътниците, преди известно време бяха издадени мои свещени заповеди за постоянното охраняване и за наблюдаване на разбойниците, намиращи се в подвластните ви места. Разбойниците хайдути и нападатели на кръстопътищата и такива от другите подобни категории постоянно ограбват имуществата на божите раби, като им причиняват щети. Ако се появят такива където и да е, същите да бъдат изловени. Конете и амуницията, принадлежащи на разбойниците, както и вещите им да бъдат раздадени на тези, които са ги заловили. Само отрязаните им глави да бъдат изпратени и представени в резиденцията ми. С оглед на нуждата със сдружени усилия на местните кадии, забити, вилаетските аяни и боеспособните люде всички да се насочат върху тях и ако някои бъдат заловени в границите на даден район, тогава добре, но ако избягат и навлязат в границите на друг район, да не си кажете, че те вече са преминали границата ни зад гърба ни и да ги изоставите. Напротив, трябва да ги преследвате и по-нататък, като се споразумеете с мютесарифите на санджаците, в територията на които са навлезли и със забитите им. На всяка цена да ги изловите, за да им наложите с участието на съда наказанието, което са заслужили. Отрязаните им глави изпратете в столицата ми. Ако в бъдеще в границите на територията на някой от вас бъдат причинени вреди и загуби на дадено лице от страна на разбойниците и се извърши несправедливо убийство, тогава, ако се наложи, причинителят на вредите и кръвното възмездие за убития ще следва да бъдат обезщетени от забитите и от аяните на санджака, където се е случило събитието. Появилата се пък разлика-остатък ще следва да се издължи без отсрочване поради това, че не е била избягната небрежността. За организирането на горното преди известно време бяха дадени наредби, регистрирани съответно по местата. Споменатите наредби с божията воля. . .[1] До всички валии, намиращи се в Анадолу и в Румили, както и до всички отделни съдници за голяма чест бяха изпратени заповеди, които са вписани в регистрите на съдилищата. След като се разгласят техните височайши съдържания, ще следва да се следи за тяхното подреждане и провеждане. В местата, където ще се окаже, че се действува противно на наредбите, споменатите по-горе условия следва да се проведат без колебание и без критика. Пред вид на това, че скоро настъпва цветущата пролет, когато дърветата и горите се разлистват, настъпва и времето за появата на разбойниците и нехранимайковците. Ето защо при такова време хайдутите и нападателите на кръстопътищата и полските разбойници, както и такива от средите на празноглави младежи и други подобни нехранимайковци ще излязат от тайните кътища и ще нападат пътниците и жителите на страната и ще им причиняват щети, за което пристигат сведения и сигнали. Ето защо всеки от вас, за да запази подвластните му места от разбойници, при проявата на такива през този сезон с оглед последните да бъдат унищожени, да се имат пред вид изпратените в Анадолу и в Румили мои свещени заповеди. Наистина те са по-ранни заповеди през моето царуване, само че относно защитата от разбойниците са издадени други наредби, подробно обяснени по гореуказания начин. Пред вид на горното съдържанията на издадените през миналите години мои височайши заповеди не следва да се съпоставят; създадените и прилаганите понастоящем наредби са меродавни и предпочитани. Те продължават да са в сила и изразяват напълно моите императорски схващания. Това нещо е категорично решено и на няколко пъти преповтаряно за осторожност от страна на тези, които го знаят. И сега настоящата ми свещена заповед е издадена специално с въпросните условия, свързани с нея. Тя е изпратена с един от моите придворни селяхшори[2] и първенци, образец между прославените и знатните Ел-хадж Ахмед, да се увеличава славата му. Сега въпросните разбойници трябва да бъдат напълно премахнати, за да се осигури спокойствието и сигурността в страната, което съставлява моето августейшо изискване. Като ви стане отблизо известно това, вие — посочените везири и другите споменати, всеки от вас трябва да предприеме проследяването и следенето на разбойническите групи, намиращи се в границите на подвластните ви райони и местата, които се намират в подведомствените ви кази, за да бъдат последните пазени и охранявани. Ако където и да е се появят малко или много на брой хайдути, нападатели на кръстопътищата и други от този род разбойници, които се осмеляват да ограбват имущества и да вредителствуват, то въз основа на издадената по-рано и споменатата по-горе наредба да бъдат унищожавани. Конете с амуницията им и вещите на разбойниците да се раздават на тези, които са ги заловили. Само отрязаните им глави да бъдат изпращани в столицата ми. С оглед на това трябва задружно да се насочите срещу тях и да ги изловите в пределите ви. Всичко това е добре, но ако някой от тях успее да избяга и премине в границите на другиго, тогава да не си кажете, че те вече са преминали границата ни зад гърба ни и да ги изоставите. Напротив, трябва да ги преследвате по петите им и да влезете в разбирателство с мютесарифите на санджаците, в чиято територия са навлезли, и да ги изловите със забитите, като им наложите със съдействието на шериатския съд наказанието, което са заслужили. Отрязаните им глави да бъдат изпратени в столицата ми. Ако в бъдеще в границите на някои от вас бъдат причинени щети на някое лице от страна на разбойниците и се извърши някое несправедливо убийство, тогава, ако се наложи, щетите и кръвното възмездие за убития ще се обезщетяват от забитите и аяните на санджака и казата, където е станало събитието. Независимо от това спрямо същите ще се вземат мерки за неотложно налагане на по-тежко наказание — нещо, което е абсолютно наложително. С оглед на това всички вие трябва да проявите повишена осторожност и да действувате, без да пестите старанията си за прилагането на споменатата наредба. Обаче по този предлог да не се допуща в никакъв случай вземането даже и на една аспра от раята и населението, както и да бъдат тормозени тези, които не са имали нищо общо с разбойничеството. Много важно е да не бъде тормозено населението при изпълнение на буюрултиите от назначените мубашири, когато те се намесват. Издаден е мой височайши ферман да не се действува противно на закона, което трябва да се избягва във висша степен и да не се допуска. Заповядвам! Да се постъпва в съгласие с описаното по-горе, изразено в съдържанието на издадения честен ферман, който е задължителен за всички и служи за пример и на който всеки дължи подчинение. Избягвайте и се пазете да не постъпвате противно на него. Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак. Написан [през последните] десет дни на месец зилхидже 1155 година (6—15. I. 1743 г.).

Пристигна при нас на 22 джемази юл-евел 1156 г. (14 юни 1743 г.).

Видински кадийски регистър 25 а, с. 162, д. I.

Превод: Б. Ачков

---

[1] Листът скъсан.

[2] Военно лице от първи отряд на османската дворцова кавалерия, по-късно почетна титла.

264

ЗАПОВЕД ЗА ПОВСЕМЕСТНО ПРЕСЛЕДВАНЕ И УНИЩОЖАВАНЕ НА ХАЙДУТИ

5—14 март 1745 година

Благородни министри, превъзходни съветници, устроители на света, уреждащи с остър ум делата на народа, завършващи сполучливо важните въпроси на хората, устроители на сградата на щастието и благополучието, съветници на „стълбовете“ на военните походи и величието, обкръжени с многото милости на всевишния цар велики везири, намиращи се в средното крило на Румили от Костантиние чак докрая, нека всевишният бог продължи величието им, и най-велик между уважаваните емири, най-прославените между могъщите благородници, обладатели на сила и достойнство, притежатели на слава и великолепие, отличени с голямата милост на всевишния цар, велики миримирани, да продължи щастието им, и най-способни между мюсюлманските кадии, най-добри от управниците на правоверните, рудници на добродетел и положителни знания, издигащи високо знамената на шериата и религията, приемници на знанията на пророците и небесните пратеници, отличени с голямата милост на всепомагащия цар, издигнатите господа, да се увеличат добродетелите им, и гордост между кадиите и съдниците, рудник на добродетел и слово, кадии и наиби, да се увеличи добродетелта им, и гордост между подобните и равните им, мютеселими, кетхудаерлери, еничерски сердари, притежатели на маликянета, войводи, забити на хасове и вакъфи и боеспособните местни сили, вилаетски аяни и служебните им лица.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното. Поради настъпващия пролетен сезон, когато дърветата се разлистват, идва и времето, което благоприятствува разбойниците. Вследствие на това през този сезон из разните скрити кътища се появяват хайдути, нападатели на кръстопътищата — разбойници, празноглави младежи и други нехранимайковци, които нападат пътниците и местните жители и си позволяват да причиняват вредителства. За горното обстоятелство пристигат оттук и там сигнали. Ето защо въпросните разбойници трябва с голямо внимание и старание да бъдат проследявани, като постоянно се следи за тях в границите и пределите на подвластните ви места. Ако в дадено място се появят разбойници, без абсолютно да им се дава да си отдъхнат, веднага да бъдат изловени, за да се накажат със заслуженото от тях по закона наказание. Пред вид на това, че една от главните грижи, която се налага, е да бъдат осигурени и прочистени пътищата и населените места, намиращи се в подвластните ви райони, за да се осигури по този начин съществуването на божите раби, то ако в дадено място се окаже разбойническа шайка във вид на група, веднага срещу нея трябва да се нахвърлите. Ако се счете за подходящо нападането им, тогава всеки от вас да влезе във връзка със съответните по места кадии и забити. Налага се със сдружени усилия разбойниците да бъдат изловени. За да си окажете един на друг помощ и сътрудничество, препоръчват се на всички ви строгите мои свещени заповеди. Вие, които сте споменатите по-горе прочути везири, заповедници и други горепосочени, специално за вас е издадена настоящата ми свещена заповед. С писмо същата ви се изпраща с бившия служещ от великото везирство Мехмед Емин, чиято слава да се увеличава. Сега, щом заповедта пристигне при вас, всички вие следва да действувате задружно, като в границите на вашата власт в казите ви проверите и проследите непрекъснато свърталищата на разбойниците. Ако получите сведения, че в границите на подведомствения ви район се намират един-двама или повече разбойници, без да им позволите да си отдъхнат и се окопитят, непременно ги изловете. Ако пък се появят групи от тях, тогава, както е обяснено по-горе, всеки от вас да влезе във връзка със съответните по места хора и с общи усилия задружно да настъпите срещу тях и непременно да ги изловите и им наложите наказание, за да се прочисти земята от техните предателски същества. По този начин ще се осигурят пътищата, населените места, пътниците и всички божи раби. Специално ще се осигури предстоящият за тази свещена година поход, когато войсковите части, последователно ще преминават. А така също ще се осигури спокойствието на населението, за което не трябва да скъпите сили и старания. Обаче по този повод не трябва да се засяга бедната рая, която не е била във връзка с разбойничеството като се обременява с излишни данъчни тежести. Също така да не се допущат недобросъвестни насилия спрямо нито един човек. А пък ако за премахването на разбойниците от вас се поиска помощ и подкрепа и при оказването на такава бъде проявена от ваша страна небрежност, което обстоятелство ни стане известно, тогава вие, които сте прочути везири, миримирани, кадии и забити, няма да бъдете в никой случай извинени и няма да бъдат слушани вашите оправдания. Също така допуснатите щети ще бъдат обезщетени от вас. Вие, които сте притежатели на маликянета, ще бъдете лишени от тях. Това обаче няма да бъде достатъчно. Незабавно всички вие ще бъдете наказани с най-строги наказания. Вие пък, които сте мютеселими, войводи и забити, без каквото и да е колебание непременно ще бъдете наказани. С оглед на горното действувайте осторожно и усърдно. Издаден е мой височайш ферман, за да се пазите до крайна степен от действия, противно на него. С пристигането на издадения за голяма чест мой височайш ферман, който е задължителен за всекиго и съдържанието на който служи за пример, да се действува в съгласие с него. Избягвайте до крайния предел да постъпвате противно на неговото съдържание. Така да знаете и да имате доверие в свещения ми знак. Написан през първите десет дни на месеца сафар благополучни 1158 г. (5—14. III. 1745 г.).

Град Костантиние. Пристигнал на 28 реби юл-ахър 1158 г. (30. V. 1745 г.).

Софийски кадийски регистър 312/7, л. 11-а, д. I.

Превод: Б. Ачков

265

РУМИЛИЙСКИЯТ ВАЛИЯ НАТОВАРЕН ДА СЕ ГРИЖИ ЗА ОПАЗВАНЕТО ОТ ХАЙДУТИ И РАЗБОЙНИЦИ

19 март 1748 година

Негово достойнство, благородие и превъзходителство, седящият сега върху шериатското килимче в София и софийският каймакам, образец между прославените и знатните, негово достойнство Ахмед ага, да се увеличава славата му, и гордост между подобните и равните си, вилаетските аяни и служебните им лица, да се увеличава мощта им.

Съобщава им се следното: на двадесет и седмия ден на месец сафар благополучни на настоящата 1161 година (27. II. 1748 г.) с височайше благоволение на господаря на света и с августейшия му хат-и хумаюн върху моята скромна личност остава, както е било досега, задължението да изпълнявам всички служби в румилийския еялет. С друга свещена заповед пък строго се напомня за изпълнението на други пристигнали височайши заповеди за следенето с оглед осигуряване спокойствието в страната от разбойници, а така също и за закрилянето на бедната рая. Заповедта следва да бъде прочетена и оповестена в присъствието на всички жители на вилаета. Същата заповед е такава, че тя трябва да бъде разгласена между всички жители на град София. Пред вид на това, че последната е трибуна на румилийския еялет, то за да стане известна на споменатото по-горе население, издадена е настоящата буюрултия на румилийския диван, която е изпратена с. . .[1] С божия воля, щом въпросната заповед пристигне в софийския съд, да бъде свикано общо събрание, пред което да бъде прочетена и се регистрира в запазения регистър. След това за осигуряването на реда и спокойствието на вилаета и закрилата на бедната рая да бъдат наказани със съдействието на полицията подлите разбойници, като им се наложи справедливо наказание, каквото заслужават съгласно изискванията на закона. За изпълнение на горното трябва да се действува задружно и с обединени усилия в рамките на закона, като се избягват скрити намерения за отмъщение. Ти, който си каймакаминът Ахмед ага, да се увеличава славата ти, трябва да приложиш всички законни свещени служебни задължения, като проявяваш добри обноски към населението на вилаета. Трябва да вложиш сериозни старания за провеждане на всички пристигнали височайши заповеди и на нашите буюрултии. Със съдействието на съдията трябва да ни изпратиш необходимия илям относно гореизложените обстоятелства. Винаги закриляй и покровителствувай честните хора и действувай в съгласие с буюрултията. Дата: 19 реби юл-евел 1161 г. (19. III. 1748 г.).

Пристигна при нас на 3 реби юл-ахър 1161 г. (4 април 1748 г.). Буюрултия относно закрила на бедната рая и на слабите от разбойниците.

Софийски кадийски регистър 312/8, л. 31-а, д. I.

Превод: Б. Ачков

---

[1] Не е посочено името.

266

СПИСЪК ЗА СЪБИРАНЕ НА СУМИ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО В СОФИЙСКО ЗА ИЗДРЪЖКА НА ОХРАНА СРЕЩУ ПОЯВИЛИ СЕ ХАЙДУТИ

24 септември 1749 година

Списък за разхвърляне върху наличните ханета в долупосочените села на общата сума 374 гроша от споменатите заплати, която трябва да събере бекчибашията[1] на посочената [Софийска каза] Ахмед за 17 пеши секбани, на човек по 22 гроша, които с общо съдействие да пазят селяните, живущи в селата от околията на град София, и пътниците от хайдути, друмски разбойници и други разбойници от 17 джемази юл-евел, т. е. от Гергьовден на 1162 г. (5. V. 1748 г.) до навършване на шест месеца.

Написа се на 10 от щастливия рамазан, 1162 г. (24. IX. 1749 г.).

Със задължението за събиране от негово благородие мютеселима Ессеид Мехмед ага: с. Брезник[2] — неверници — 1 хане — $1^1/_2$ руб, с. Кътне[3] — 3 ханета — $1^1/_2$ руб, с. Маслово[4] — $^1/_2$ руб, с. Харасник[5] — 1 хане и $^1/_2$ руб.

Със задължение за събиране от негово благородие заима Ессеид Осман ага: с. Кърбовина[6] — 4 ханета и $^1/_2$ руб, с. Казичене[7] — 3 ханета, с. Негован[8] — 3 ханета, с. Батулия[9] — 3 ханета и $^1/_2$ руб, с. Ислафче[10] — 4 ханета и 1 руб, с. Ярджиловче[11] — 3 ханета и $^1/_2$ руб, с. Дивотино[12] — $4^1/_2$ ханета, с. Радуй[13] — 2 ханета и $2^1/_2$ руб, с. Хан-и джедид[14] и Търнова[15] — 10 ханета и 3 руб, с. Хан-и джедид — мюсюлмани — $1^1/_2$ ханета.

Със задължението за събиране от негово благородие черибашията Сеид ага: с. Биримирча[16] — $2^1/_2$ ханета, с. Оградище[17] — 4 ханета и $^1/_2$ руб, с. Кючукоба[18] — $1^1/_2$ руб, с. Доганово[19] — 5 ханета и $1^1/_2$ руб, с. Кючукоба — мюсюлмани — 1 хане и $3^1/_2$ руб.

Със задължението за събиране на заима Абдулатиф ага: с. Курила[20] — 3 ханета и $1^1/_2$ руб, с. Бухова[21] — 5 ханета и $1^1/_2$ руб, с. Елешниче[22] — 1 хане и $3^1/_2$ руб, с. Лакатник[23] — 1 хане и $3^1/_2$ руб, с. Кладнича[24] — 1 хане и 3 руб.

Със задължението за събиране от заима Измаил ага: с. Челобеч[25] — 3 ханета, 13 руб, с. Харкова[26] — 4 ханета и $^1/_2$ руб, с. Слатина[27] — 2 ханета и $1^1/_2$ руб.

Със задължението за събиране от Ессеид Хюсеин ага: с. Желява[28] — 5 ханета и $3^1/_2$ руб, с. Малина-и баля[29] — 2 ханета, с. Чеканча[30] —2 ханета и 1 руб, с. Обеля[31] — 1 хане и $^1/_2$ руб, с. Подгумер[32] — 1 хане и $^1/_2$ руб, с. Волуяк[33] — 2 ханета и $^1/_2$ руб, с. Безден[34] — 2 ханета и 1 руб, с. Лесковдол[35] — $1^1/_2$ руб.

Със задължението за събиране от заима Елхадж Мустафа ага: с. Сеславча[36] — 5 ханета и $1^1/_2$ руб, с. Балша[37] — $3^1/_2$ руб.

Със задължението за събиране от чарибашията Мехмед ага: с. Карабулат[38] — $2^1/_2$ ханета.

Със задължението за събиране на черибашията Мустафа ага: с. Малашевча[39] — $^1/_2$ ханета, с. Войнугофча[40] — 1 хане и 1 руб.

Със задължението на Юсуф от Обрадовча: с. Обрадовча[41] — $1^1/_2$ ханета, с. Осеновлук[42] — $4^1/_2$ ханета, с. Реброва[43] — 2 ханета и $2^1/_2$ руб, с. Гьореджи[44] — неверници — $2^1/_2$ ханета, с. Брайкьовча[45] — 1 хане и 1 руб, с. Градеч[46] — $2^1/_2$ ханета.

Със задължението на пълномощника Мифтах ага: с. Сългърлъ[47] — мюсюлмани — 1 хане и $3^1/_2$ руб, с. Сългърлъ — неверници — $1^1/_2$ ханета, с. Богдановдол[48] — 3 ханета, с. Малина-и зир[49] — 4 ханета и $1^1/_2$ руб, с. Новосел[50] — 8 ханета и 3 руб, с. Костимброд[51] — 1 хане и 3 руб.

Със задължението за събиране на доганджибашията Рустем ага: с. Златуша[52] — $2^1/_2$ ханета и $^1/_2$ руб.

Със задължението за събиране на Елхадж Хасан ага: с. Гайтанево[53] — 5 ханета.

Със задължението за събиране на драгалевския забит Молла Хасан: с. Драгалефча[54] — 5 ханета, с. Панчар[55] — 1 хане и 3 руб, с. Лозене-и зир[56] — 3 ханета и $^1/_2$ руб, с. Бурлеша[57] — 1 хане и $3^1/_2$ руб, с. Райлово[58] — $2^1/_2$ ханета.

Със задължението за събиране на Елхадж Хюсеин: с. Мешинча[59] — $2^1/_2$ ханета.

Със задължението на бусманския забит Ибрахим ага: с. Бусманча[60] — 3 ханета и 3 руб, с. Богроф мензил[61] — 3 ханета, с. Огой[62] — 3 ханета и $^1/_2$ руб.

Със задължението за събиране на Хюсеин ага: с. Чукурова[63] — 3 ханета и 3 руб, с. Кумарича[64] — 2 ханета и 1 руб.

Със задължението за събиране на Махмуд ага: с. Филиповча[65] — 1 хане и 1 руб, с. Вердекална[66] — $1^1/_2$ ханета.

Със задължението за събиране от Хюсеин ага от Храбско: с. Пожарева[67] — $1^1/_2$руб, с. Храбска[68] — $6^1/_2$ ханета, с. Иваняне — 3 руб, с. Сохуляне[69] — 1 руб.

Със задължението за събиране на боянския забит Ахмед ага: с. Подуяне[70] — 1 хане, с. Световрач[71] — 1 хане и $3^1/_2$ руб, с. Михалово[72] — 3 руб, с. Диване Даут[73] — мюсюлмани — $2^1/_2$ ханета, с. Диване Даут[74] — неверници — $1^1/_2$ ханета, с. Равна[75] — 1 руб, с. Желен[76] — 1 руб.

Със задължение за събиране на пълномощник на румилийския кетхуда: с. Махала Мехмед паша[77] — 2$^1/_2$ ханета, с. Мошина[78] — 3$^1/_2$ руб, с. Гиляне[79] — 1 хане, с. Бучина-и Кючук[80] — 1$^1/_2$ руб, с. Чуряк[81] — 2$^1/_2$ ханета, с. Калканджи[82] — 1$^1/_2$ руб, с. Бучино-и Кюмюрджи[83] — 2 ханета, с. Мърчай[84] — 1 хане и 1 руб.

Със задължението за събиране на Абди ага: с. Хюсеинлу[85] — 3 ханета и 1$^1/_2$ руб.

Със задължението за събиране на Омер ага: с. Драгичева[86] — 1 хане и 1 руб, с. Лукова[87] — 2$^1/_2$ ханета, с. Богданлъ[88] — 1 хане, с. Кубратова[89], с. Куманича[90] — 1$^1/_2$ ханета.

Със задължението за събиране на Осман ага: с. Бакянлу[91] — 1 хане.

Със задължението за събиране на Молла Халил: с. Орман[92] — 3 ханета и $^1/_2$ руб.

Със задължението за събиране на железнишкия забит Хюсеин ага: с. Железниче[92] — 7$^1/_2$ ханета, с. Кирмикофча[93] — 2 ханета и 3 руб, с. Ботоп[94] — 3 руб. с. Чепинча[95] — 1$^1/_2$ руб.

Със задължението за събиране на горублянския забит Халил ага: с. Горубляне[96] — 5 ханета, с. Дираговищинча[97] — 2$^1/_2$ ханета, с. Земляне[98] — 1 руб.

Със задължението за събиране на Елхадж Мустафа: с. Лозене-и баля[99] — мюсюлмани — 3$^1/_2$ руб, с. Лозене-и баля — неверници — 10 ханета.

Със задължението за събиране на Ахмед ага: с. Басарел[100] — 2 ханета.

Със задължението за събиране на спахията Ахмед: с. Овчиндол[101] — 1$^1/_2$ ханета.

Със задължението за събиране на Кокалянския забит: с. Кокаляне[102] — 1 хане и 3$^1/_2$ руб.

Със задължението за събиране на Ислям бюлюкбаши: с. Дръмша[103] — 1 хане и 3 руб, с. Игнатича[104] — 2 ханета и 3 руб. с. Добърчин[105] — 3 руб, с. Ракофча-и Кючюк[106] — 1 хане, с. Бучино-и Дербент[107] — 1 хане.

Със задължението за събиране на спахията Мустафа: с. Ак Данишменд[108] — мюсюлмани — 3$^1/_2$ руб, с. Ак. Данишменд — неверници — 2 ханета и $^1/_2$ руб.

Със задължението за събиране на Али Челеби: с. Бейлер Чифтлиги[109] — 1 хане, с. Шума — $^1/_2$ хане, с. Манастирище[110] — 3 руб.

Със задължението за събиране на мухтесиб Ахмед ага: с. Враждебна[111] — 2$^1/_2$ ханета, с. Бушкович[112] — 1 хане, с. Гинча[113] — 1 хане.

Със задължението за събиране на пазарбашията: с. Саранча[114] — 1 хане.

Със задължението за събиране на Ахмед ага: с. Локорска[115] — 5 ханета и 1$^1/_2$ руб, с. Бутькьофча[116] — 1 хане и 3 руб, с. Мировяне[117] — 1$^1/_2$ ханета.

Със задължението за събиране на Хасан Челеби: с. Мусакьой[118] — 5 ханета и 1 руб.

Със задължението за събиране на орманлийския забит: с. Орманлу[119] — мюсюлмани — 4 ханета и $^1/_2$ руб, с. Орманлу — неверници — 4 ханета и $^1/_2$ руб.

Със задължението за събиране на Ессеид Хасан челеби: с. Ябланча[120] — 2 ханета и 3 руб.

Със задължението за събиране на Бейоглу Халил: с. Ретин[121] — $3^1/_2$ руб.

Със задължението за събиране на Осман челеби: с. Коджа Ахмедлу[122] — неверници — $2^1/_2$ ханета, с. Ташкесен[123] — мюсюлмани — $3^1/_2$ руб, с. Ташкесен — неверници — $2^1/_2$ ханета, с. Берник[124] — мюсюлмани — $2^1/_2$ руб, с. Сводие[125] — 1 руб, Оплетна[126] — $2^1/_2$ руб, с. Бирмечлево[127], заедно с Балван[128] — $2^1/_2$ ханета, с. Гурмазова[129] — $3^1/_2$ руб, с. Черчел[130] — 1 руб, с. Богледеч[131] — $1^1/_2$ руб, с. Илианче[132] — 3 руб, с. Искърч[133] — 1 хане и 1 руб, с. Ракофча[134] — 2 ханета и $2^1/_2$ руб, с. Столник[135] — 3 ханета и 3 руб, с. Гърдоман[136] — 1 хане и 1 руб, с. Коджа Ахмед — мюсюлмани — $^1/_2$ хане, с. Костимброд Зир — $^1/_2$ хане, с. Гьореджи — мюсюлмани — 1 хане, с, Орландофча[137] — 1 хане, с. Качиляне[138] — $1^1/_2$ руб, с. Гулянофча[139] — мюсюлмани — $1^1/_2$ ханета, с. Хасърджи[140] — 1 хане и 1 руб, с. Калкас[141] — 1 руб. На всяко хане се пада по 1 грош и 4 пари.

Софийски кадийски регистър 311/1, лист 5б, д. 1.

Превод: Б. Цветкова

---

[1] Началник на бекчиите, 19 поделение от еничерския корпус.
[2] Гр. Брезник, Пернишки окр.
[3] С. Кътина, Голяма София.
[4] Дн. част от с. Обединение заедно със с. Шияковци, Софийски окр.
[5] С. Расник, Пернишки окр.
[6] Неуточнено.
[7] С. Казичене, Голяма София.
[8] С. Негован, Голяма София.
[9] С. Ватулия, Софийски окр.
[10] С. Сеславци, Голяма София.
[11] С. Ярджиловци, Пернишки окр.
[12] С. Дивотино, Пернишки окр.
[13] С. Радуй, Пернишки окр.
[14] С. Нови хан, Софийски окр.
[15] Неуточнено.
[16] С. Биримирци, квартал от София.
[17] С. Оградище, Софийски окр.
[18] Вероятно изчезналото Мало село при с. Априлово, Соф. окр.
[19] С. Доганово, Софийски окр.
[20] С. Курило, Голяма София.
[21] С. Бухово, Софийски окр.
[22] С. Йорданкино, Софийски окр.
[23] С. Лакатник, Софийски окр.
[24] С. Кладница, Пернишки окр.

[25] С. Челопечене, Голяма София.
[26] С. Хераково, Софийски окр.
[27] Квартал от София.
[28] С. Желява, Софийски окр.
[29] С. Горна Малина, Софийски окр.
[30] С. Чеканчево, Софийски окр.
[31] Квартал от София.
[32] С. Подгумер, Голяма София.
[33] С. Волуяк, Голяма София.
[34] С. Безден, Софийски окр.
[35] С. Лесковдол, Софийски окр.
[36] С. Сеславци, Голяма София.
[37] С. Балша, Голяма София.
[38] С. Карабулат — неуточнено.
[39] Квартал от София.
[40] С. Войнеговци, Голяма София.
[41] С. Обрадовци, квартал от София.
[42] С. Осеновлак, Софийски окр.
[43] С. Реброво, Софийски окр.
[44] С. Сгледници, Софийски окр.
[45] С. Бракьовци, Софийски окр.
[46] С. Градец, Софийски окр.
[47] С. Априлово, Софийски окр.
[48] С. Богдановдол, Пернишки окр.
[49] С. Долна Малина, Софийски окр.
[50] Гр. Елин Пелин, Софийски окр.
[51] С. Костинброд, Софийски окр.
[52] С. Златуша, Софийски окр.
[53] С. Гайтанево, Софийски окр.
[54] Квартал от София.
[55] С. Панчарево, Голяма София.
[56] С. Долни Лозен, Голяма София.
[57] С. Пролеша, Софийски окр.
[58] Дн. част от с. Люлин (заедно с Църпел), Пернишки окр.
[59] Неуточнено.
[60] С. Бусманци, Голяма София.
[61] С. Горни Богров, Софийски окр.
[62] С. Огоя, Софийски окр.
[63] С. Чукурово, Софийски окр.
[64] С. Александър Войков, Голяма София.
[65] С. Филиповци, Голяма София.
[66] С. Вердикал, Голяма София.
[67] С. Пожарево, Софийски окр.
[68] С. Храбърско, Софийски окр.
[69] Неуточнено.
[70] Квартал от София.
[71] С. Световрачане, Голяма София.
[72] С. Михайлово, Голяма София.
[73] Неуточнено.
[74] Неуточнено.
[75] С. Равна, Софийски окр.
[76] С. Желен, Софийски окр.
[77] Неуточнено.
[78] С. Мошино, Пернишки окр.
[79] С. Гниляне, Голяма София.
[80] С. Мало Бучино, Голяма София.
[81] С. Чурек, Софийски окр.
[82] Квартал от София.

83 Вероятно Голямо Бучино, Пернишки окр.
84 С. Мърчаево, Пернишки окр.
85 Неуточнено.
86 С. Драгичево, Пернишки окр.
87 С. Луково, Софийски окр.
88 Неуточнено.
90 С. Кубратово, Голяма София.
91 Неуточнено.
92 С. Железница, Голяма София.
93 С. Кремиковци, Голяма София.
94 С. Потоп, Софийски окр.
95 С. Чепинци, Голяма София.
96 С. Горубляне, Голяма София.
97 С. Драговищица, Софийски окр.
98 Квартал от София.
99 Част от с. Лозен (заедно с Долни Лозен), Голяма София.
100 С. Пасарел, Голяма София.
101 С. Очиндол, Врачански окр.
102 С. Кокаляне, Голяма София.
103 С. Дръмша, Софийски окр.
104 С. Игнатица, Врачански окр.
105 С. Добърчин, Софийски окр.
106 С. Раковица, Софийски окр.
107 С. Бучин проход, Софийски окр.
108 С. Белопопци, Софийски окр.
109 Квартал от София.
110 С. Манастирище, Софийски окр.
111 Квартал от София
112 Неуточнено.
113 С. Гинци, Софийски окр.
114 С. Саранци, Софийски окр.
115 С. Локорско, Голяма София.
116 Вероятно с. Богьовци, Софийски окр.
117 С. Мировяне, Голяма София.
118 С. Мусачево, Софийски окр.
119 С. Лесново, Софийски окр.
120 С. Ябланица, Софийски окр.
121 С. Редина, Софийски окр.
122 Неуточнено.
123 Дн. с. Саранци, Софийски окр.
124 Гр. Перник.
125 Гр. Своге, Софийски окр.
126 С. Оплетня, Софийски окр.
127 Неуточнено.
128 Неуточнено.
129 С. Гурмазово, Софийски окр.
130 С. Церецел, Софийски окр.
131 С. Погледец, Голяма София.
132 Квартал от София.
133 С. Искрец, Софийски окр.
134 С. Голяма Раковица, Софийски окр.
135 С. Столник, Софийски окр.
136 С. Градоман, Голяма София.
137 Квартал от София.
138 С. Кациляне, Софийски окр.
139 С. Голяновци, Софийски окр.
140 Неуточнено.
141 Квартал от Перник.

267

РАЗБУНТУВАЛО СЕ СЕЛО ВЪВ ВРАНСКО. СЕЛЯНИТЕ СТАВАТ ХАЙДУТИ

22 декември 1749 година

Негово високоблагородие достойният господин, който седи понастоящем на шериатския трон в София, образец на най-достойните и знатните, мютеселим агата — да се увеличава славата му!

Блюстители на шериата, господа кадиите на Изнебол, Брезник, Шехиркьой и Беркофча — да се умножават добродетелите им!

Гордост на подобните и равните им вилаетски аяни и служебни лица, енические сердари и войводи — да се увеличава достойнството им!

Съобщава се следното.

Жителите на село Миратофче[1] непрекъснато вършат злодеяния и създават смут и безпокойство. [Те] са свикнали да печелят, като измъчват хората с грабеж, убийства и безчинства и са направили своя професия убийството на пътници и чужденци и ограбването на стоките и вещите им.

Щом се установи действителното положение и се разбра истината, от състрадание към бедните беше издаден шериатски хюджет в смисъл: за да се прочисти околността от споменатите разбойници, цялото село да бъде изгорено и след това да не се допусне там да се засели [нито] един човек. Да се заставят жителите на казите Иврана, Куманова и Измирник[2] да дадат обещание и да поръчителствуват един за друг, че ако някъде се появят споменатите разбойници, на всяка цена ще ги заловят и предадат.

Понастоящем разбойници, жители на споменатото село, се събират на групи по 5—10 [души] и вършейки безобразия и всявайки смут, обикалят из казите, градовете и селата и причиняват щети на пътниците и другите хора. Тъй като те трябва да бъдат наказани за [деянията си], се написа и издаде настоящата заповед и се изпрати по. . . Съгласно [нея] вие, които сте първенците, служебните лица и прочее хора на властта, и вие, които сте гарантирали и дали обещание, трябва, както е необходимо, да претърсите тайно и явно казите, градовете и селата си, да не позволите да се дава храна и провизии на разбойниците, жители на споменатото село Миратофче, и да не допускате те да се приближават до градовете и селата ви. Ако разберете, че някои лица [са се появили], на всяка цена да ги проследите, заловите и предадете на румилийския съд!

Щом пристигне с милостта на всевишния [тази заповед], постъпвайки съгласно [написаното в нея], претърсете казите и издирете разбойниците, жители на село Миратофче, като внимавате да не им се дава [нито] едно зърно храна или фураж и не им се позволява да се доближават до градовете и селата ви. Щом научите, че [са се появили], незабавно се отправете към мястото, заловете лицата от четата и се погрижете навреме да ги предадете на румилийския съд.

Ако се разбере, че сте дали или позволили да дадат едно зърно храна на някой от споменатите разбойници или сте им дали възможност да се доближат до градовете и селата ви и проявявайки небрежност, сте пропуснали да ги заловите, всеки от вас да знае, че ще бъде наказан, както заслужава. Ето защо действувайте внимателно и прозорливо и крайно се пазете от отклонения и противене. Постъпвайте съгласно заповедта. Заповед.

[Написан] на 12 мухарем 1163 г. (22. XII. 1749 г.).

[Заповедта] пристигна при нас на 16-я [ден] на свещения месец мухарем 1163 г. (26. XII. 1749 г.).

Софийски кадийски регистър 311/1, л. 15а, д. II.

Превод: М. Калицин

---

[1] С. Миратовъц, общ. Прешово, окр. Враня, Югославия.
[2] Областта южно от Гиляни и Враня и западно от Куманово, Югославия.

268

ЗАПОВЕД ЗА ЗАЛАВЯНЕ И УНИЩОЖАВАНЕ НА ХАЙДУТИ

7—16 февруари 1751 година

С отделни[1] мои свещени заповеди на всички беше напомняно и препоръчвано да не скъпят силите и старанията си за прочистването на страната и създаване сигурност на пътниците, населението и раите, като се влезе във връзка с кадиите и със забитите и с общи усилия се предприеме бързо и старателно осъществяване на тяхното (на разбойниците) излавяне и наказване в съгласие с изискването на закона. Ти, който си споменатият везир, специално за тебе е също така издадена настоящата ми свещена заповед. Тя се изпраща с един от агите при великото везирство — Ахмед, пръв между подобните и връстниците си, чиято мощ да се увеличава. По дадения въпрос в подвластния ви район следва да се действува, като безспирно се проверяват и проследяват предполагаемите разбойнически места. Ако се получат сведения, че във вашите граници и предели се намират един-двама или повече разбойници и тям подобни хайдути, които са се осмелили да вършат грабежи и причиняват щети, без да им се даде да се окопитят, веднага внимателно и старателно да бъдат изловени. Ако пък се появят групово, тогава, както се спомена по-горе, всеки от вас да влезе във връзка със съответните по места хора и с общи усилия сдружено да настъпите срещу тях, като ги заловите, за да се изпълни наказанието им по закона. Не трябва да се скъпите в старанията и усилията си относно прочистване пътищата и друмищата от разбойниците. По този начин ще се осигури спокойствието на жителите в страната, бедната рая и на пътниците. Обаче по този повод да не се тормозят тези, които не са имали нещо общо с разбойничеството. Също така да не бъде обременявана бедната рая с неоправдани данъчни тежести. Ако по отношение на дадено лице се упражни несправедливо насилие или пък ако от вас бъде поискана помощ против разбойниците и вие проявите небрежност и мудност при подпомагането и това стане достояние на нас, тогава ти, който си споменатият по-горе везир, трябва да знаеш, че няма да се даде ухо на твоите оправдания и да бъдеш съвсем сигурен, че ти ще обезщетиш нанесените вреди. С оглед на горното при всеки случай трябва да проявиш осторожност и да действуваш. Във висша степен да отбягваш от действия, противни на императорския ми ферман. По този повод е издаден мой височайши ферман. Заповядвам. Щом пристигне, трябва да се действува съгласно съдържанието му, излъчващо голяма чест, на което всеки дължи повиновение и което налага да се съобразяват всички с разпоредбите му. Строго да се пазиш от действие, противно на фермана ми. Така да знаеш. Имай доверие в свещения ми знак.

Написан през средните десет дни на месец реби юл-евел 1164 г. (7—16. II. 1751 г.).

Софийски кадийски регистър 17, л. 1-а, д. 1.

Превод: Б. Ачков

---

[1] **Началото на документа липсва, листът е скъсан.**

269

ХАЙДУТИ ДЕЙСТВУВАТ В МНОГО КАЗИ НА РУМЕЛИЯ

23 март 1751 година

Действуващите понастоящем блестящи господа, украсяващи високите служби, които заемат в Софийския и Пловдивския шериатски [съд], техни превъзходителства софийският мютеселим, гордост на подобните и равните си, пловдивският назър, чието могъщество се увеличава, съдниците в Радовище, Уструмджа, Дойран, Тимур Хисар, Сироз, Зъхна, Неврокоп, Разлог, Дупниче, Самаков, Татар Пазаръ, Чирпан, Загра-и Атик, Ихтиман, Беркофче, Шехиркьой, Брезник, Изнепол, Урадмур, Кюстендил и Егри Дере, да се увеличава добродетелта им, и прославените между равните им аяни и забити и служебни лица, чиято мощ да се увеличава. Съобщава [им] се следното. С настъпването на пролетта, когато дърветата се разлистват, почти винаги по това време се явяват по скритите кътища хайдути, нехранимайковци и подобни на тях разбойници. Получават се сведения, че те нападат пътниците и бедните раи. Ето защо безспирно трябва да се следи навсякъде за хайдутите и когато се получат сведения за появата им на кое и да е място, незабавно да бъдат излавяни и наказвани в съгласие със закона. Трябва да бъдат прочистени пътищата, друмищата и населените места, за да се гарантират божите раби. За случая от наша страна е отправена напомнителна височайша заповед, в съгласие с която е издадена от румилийския диван настоящата буюрултия, която ви се изпраща. Щом пристигне, наложително е да следите специално местата, където се предполага, че се намират разбойниците. Като получите сведения, че на еди-кое си място са се появили хайдути, нехранимайковци и разбойници, незабавно трябва да се заемете с тяхното залавяне. В случай, че те са се групирали, тогава влезте във връзка със съответните по места кази и без да се оправдавате, че не било във вашите граници, с обединени сили да ги преследвате и на всяка цена заловите, като се постараете те да получат полагаемото им се по закона наказание. Да не скъпите да вложите всичките си сили за прочистването на вилаета, за задоволяване сърцата на пътниците и на бедната рая. Обаче по този повод не трябва да включвате и тези, които нямат допир с разбойничеството, или пък да обременявате бедната рая с излишни данъчни тежести. Да избягвате да си служите с несправедливи насилия. Внимавайте и се старайте за залавянето на хайдутите и нападателите на кръстопътищата. Да не дава господ да проявите нехайство и мудност. Поради такива нехайства и мудности, проявени в границите на която и да е каза, ако бъдат причинени вреди и загуби на имота и живота на някого, то в съгласие със справедливостта на закона вредите ще бъдат обезщетени от аяните и забитите. Трябва да се знае, че безмилостно и безусловно те ще бъдат наказани. С оглед на това във всички случаи ще следва да се действува с пълна осторожност, задружно и обединено. В границите на казата ви ще следва да не се скъпите в усилията и възможностите си за прочистването на разбойниците. Следва да действувате в съгласие с височайшата заповед и с буюрултията, като избягвате и се пазите до крайния предел от действия, противни на тях. Дата: 25 реби-юл ахър 1164 г. (23. III. 1751 г.).

Пристигнала на 23 джемази юл-евел 1164 г. (19. IV. 1751 г.).

Софийски кадийски регистър 17, л. 1-а, д. II.

Превод: Б. Ачков

270

ЗАПОВЕД ЗА ПРЕСЛЕДВАНЕ НА ХАЙДУТИ В РАЙОНА НА БЕР, НЕГУШ И ВОДЕН

22 юни 1751 година

Премъдри кадии на казите Караферия, Инегуста и Водина, да се увеличи добродетелта им. Гордост на подобните им, войводи, аяни и забити, да се увеличи способността им.

Съобщава се, че известният от пет-десет години главатар на разбойниците Моко от Премет[1], кехаята му Макриани и помощникът му ~~Теодос получиха необходим~~ото наказание, като останалите разбойници бяха ранени, но избягнаха наказанието. Сега аянинът на казата Серфидже и Джума Пазар — Агазаде Мустафа, донесе тук отсечените глави на споменатите убити, както и шестнадесет оръжия и четиридесет ямурлука на разбойниците. Понеже благодарение на бога този главатар го няма, а съучастниците му след трудности се спасиха, трябва да претърсите навсякъде и в столицата на казата, и в подозрителните места и като преградите пътищата и проходите, да ги заловите живи или мъртви и да ни ги доведете тук. Затова се състави настоящата заповед от дивана на Солун, с пристигането на която трябва да положите всякакво старание за унищожаването на останалите разбойници. Ако се осведомим, че те са преминали през казата ви или са избягали, трябва да знаете, че няма да можете да се оправдаете. Затова постъпвайте, както се споменава в настоящата заповед.

29 реджеб 1164 г. (22. VI. 1751 г.).

[Подписът е нечетлив].

I. Βασδραβέλλη, т. II, с. 157, д. 180.

---

[1] Вероятно гр. Премети, Южна Албания (срв. картите на *Селищев,* пос. съч., и *Вайган,* пос. съч.).

271

ДА СЕ УНИЩОЖАВАТ НАВСЯКЪДЕ ПОВСЕМЕСТНО ПЛЪЗНАЛИТЕ ХАЙДУТИ

6—15 март 1754 година

Благородни министри, превъзходни съветници, уредници на света, ръководещи с остър ум делата на хората, завършващи сполучливо важните въпроси на хората, устроители на сградата на щастието и благополучието, съветници на „стълбовете“ на военните походи и величието, обкръжени с многото милости на всевишния цар, високопоставени везири от цялото дясно крило на Румили — нека всевишният бог продължи величието им!

Най-благородни от емирите, най-велики измежду знатните първенци, властни и уважавани, притежаващи достойнство и блясък, отличени с многото милости на всевишния цар — благородните бейлербейове — да продължи щастието им!

Гордост на кадиите и съдиите, рудник на добродетел и слово — кадиите и наибите — да се умножават добродетелите им!

Гордост на подобните и равните им кетхудаери, еничерски сердари, държатели на маликянета, войводи, управители на хасове и вакъфи, боеспособни местни сили — да се увеличава достойнството им!

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае [следното].

Настъпването на пролетта и разлистването на дърветата понастоящем спомага за укриване на разбойнически шайки в планините. С идването на този сезон хайдути, злосторници по пътищата, групи празноскитащи размирници и други разбойници излизат от скритите места, появяват се тук-там и причинявайки щети, тормозят населението и пътниците. По този повод към всички вас са били отправяни различни мои свещени заповеди в [следния смисъл]: ако се чуе за неизвестни дотогава разбойници или разбойнически сборища от различен вид и такива разбойници се появят някъде в границите на вашите области, да ги залавяте и безпощадно да ги наказвате според шериата. Да проявявате необходимото внимание и сила при охраната на пътищата и друмищата и да правите всичко, което е по силите ви, за тяхната сигурност. Да внимавате и ако някъде се появят многобройни разбойнически чети, да тръгвате срещу тях и като се свързвате по най-подходящ начин с административните и военни власти на съседните области и действувайки в единство с тях, да ги залавяте и унищожавате. Като спазвате изискванията на законите, да прочиствате страната и да пазите сигурността на пътниците, населението и раята.

Настоящата моя свещена заповед е издадена и изпратена специално до вас — споменатите везири, и до вас — всички останали споменати, посредством образеца на най-достойните и големците, един от заместник-секретарите на кетхудата на моя велик везир — Ибрахим Лятиф — да се увеличава славата му! Както е записано [в нея], всички вие да действувате в сговор и единство и както ви е наредено. И ако се съобщи, че в границите на казите ви има места, подлагани на нападения от разбойници, и в района ви се появят по един, по двама или по повече злосторници и че различни празноскитащи размирници вършат безчинства, незабавно, безмилостно и на всяка цена да се заловят и отведат. Внимавайте и ако се появят банди, свържете се един с друг, както е указано погоре, тръгнете срещу тях в единство, при всички обстоятелства ги хванете и ги накажете според шериата. Прочистете пътищата и друмищата от разбойническата тирания, проявявайки най-голяма сила и твърдост, успокойте и гарантирайте сигурността на населението на страната, бедната рая и пътниците!

Но ако стане известно, че по този повод нападате [хора], които нямат връзка с разбойници и скитници, обременявате с излишни налози бедната рая, причините [дори] на един човек насилие и несправедливост или пък при искане на помощ за залавяне на разбойниците проявите нехайство и бездушие, или приемете тази моя заповед като средство за грабене и безчинства и вземете несправедливо парите [дори] на един човек, вие, които сте споменатите везири, управници и споменати забити, ще бъдете наказани за действията си безмилостно и без да се вземат под внимание оправданията ви! А на вас войводи и държатели на маликянета, ще ви бъдат отнети мукатаите! Бъдете уверени, че ще бъдете наказани незабавно и без колебание! Ето защо действувайте осторожно и много се пазете от постъпки, противоречащи на височайшия ми ферман. С моя славен ферман, издаден, за да ви направлява, заповядвам! След като пристигне, да действувате с послушание и с необходимата съгласуваност със заповедта. Да се пазите от отклонения и от лоши постъпки!

Така да знаете, имайте доверие на свещения знак!

Написан през средните десет дни на месец джемази юл-евел, 1167 г. (6—15. III. 1754 г.). В резиденцията на добре защитения Костантиние.

Видиниски кадийски регистър 64, с. 10, д. 1.

Превод: Ст. Андреев

272

МЕРКИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ ОХРАНАТА СРЕЩУ ХАЙДУТИТЕ В РУМЕЛИЯ

1754—1755 година

Най-превъзходен пълководец и везир, валия на Румили Яхя паша, да се увеличи славата му. Най-добродетелен от мюсюлманските съдници, извор на добродетел и знание, кадия на Йени Шехир, да се увеличи добродетелта му. Гордост на съдниците, кадии и наиби на Тирхала, Аграфа, Карпенсис и. .[1] останали части на Румили, в които има проходи, да се увеличи добродетелта им, аяните, гордост на подобните им, да се увеличи мощта им.

С пристигането на настоящия документ, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното. Понеже залелите вилаетите на Румили разбойници и техните главатари уж с цел да пазят проходите не престанаха да причиняват щети на пътниците и раите, се отне правото за пазенето на проходите от споменатите клефти. Занапред няма да се назначават за пазачи на проходите разбойници и албанци и изобщо раи, но според системата, приложена по време на покойния везир Осман паша, управлението на проходите ще се възлага на доверени мюсюлмани, избирани с единодушно мнение на аяните, първенците и жителите на всяка каза при гаранция на мухтарите, като се назначат при тях и достатъчно пазачи от местните хора, които вдъхват доверие и които ще охраняват непрекъснато намиращите се под юрисдикцията им проходи, без да причиняват вреди върху живота и имуществото на никое лице. Ако се нанесат щети в границите им, жителите ще бъдат длъжни да дадат обезщетение, а тези ще имат право да бъдат обезщетявани от назначените пазачи и гарантите им. Назначаваните пазачи няма да взимат, нито ще позволяват да се взима дори и една аспра или зърно жито като такса за преминаване от минаващите оттам търговци, пътници и от паричните пратки, като този закон се спазва непрекъснато, а нарежданията му бъдат почитани.

Затова трябва всички жители да обещаят солидарно чрез акт, вписан в архивите на съдилището, че ако занапред стане някакво действие, противоречащо на това тяхно обещание, без отлагане ще бъде събрано от държавната каса съответното обезщетение. Тези писмени обещания ще се съберат от всяка каза в Костантиние и ще бъдат пазени в императорското ми съкровище, след като бъдат вписани в съответните книги, щом бъде издаден височайш ферман, съдържащ подробностите около прилагането на този закон. Тъй като обаче предшественикът ти, превъзходният мой везир и пълководец Ахмед паша, беше дал мнение пазенето на някои проходи да бъде възложено на албанците с мисълта, че тъй като пазачите ще бъдат местни и тъй като craналите вреди и щети ще се отдават на албанците, за предпочитане е да бъдат назначавани те за пазачи, за да придобият общото доверие, бяха назначени по съвета му в района на Бегитче[2] на казата Йени Шехир за пазачи няколко албанци. Срещу тях обаче бяха подадени оплаквания. След прошението на предшественика ти, че уж тези оплаквания са неоснователни, бях назначил за пазач на тези проходи брата на Мустафа паша на име Осман. Обаче някои кази чрез свои прошения се оплакаха пак, че тези, преди да станат пазачи, са извършили куп злодеяния, а сега, назначени като пазачи, макар че взимат заплатите си от жителите, обхождат селата и след като ядат и пият напълно безплатно, причиняват вреди и щети на много жители, като прехвърлят вината за craналите щети върху тях, а жителите, твърдейки, че не са гарантирали за пазачите, казват, че обезщетението тежи върху пазачите. Тъй като обаче тези са отпътували вече в родните си места и не беше възможно да се търсят отговорности, трябваше да възстановя стария закон, за да се възстанови сигурността на градовете и жителите, като се назначават занапред всичките пазачи на проходите изключително от доверени и способни мюсюлмани с одобрението на ааяните и на жителите под гаранцията на съответните мухтари и като се назначават също така по горепосочения начин и хората при тях, задължени да пазят поверените им проходи с цялото си внимание и да предават на валиите и кадиите всичките злодеи от района им. В случай обаче, в който не биха ги предали, всяка станала щета или загуба ще се обезщетява от същите и от гарантите им.

Затова издадох настоящия императорски ферман. Щом пристигне, всички трябва да се съобразите с нарежданията му, като избягвате противоположните неща.

Така да знаете. Имайте доверие в султанския ми знак.[3]

I. Βασδραβέλλη, т. II. с. 158, д. 182.

[1] Името нечетливо в ръкописа.

[2] Може да бъде прочетено и Генице.

[3] Липсва датата на издаването, но в заглавието се съобщава като дата 1168 (1754—1755 г.)

273

ЗАЛОВЕНИ ХАЙДУТИ В СОФИЙСКО

6 януари 1758 година

За залавянето и наказанието на разбойниците, нападатели на кръстопътищата, които върлували из Софийската каза и причинявали на бедната рая вреди, като и убивали хора, на които ограбвали имуществото, е бил назначен по предпочитание бюлюкбашията Мемиш ага. Той настигнал споменатите разбойници в околностите на казата, за която става дума, и влязъл в досег и битка с тях. По този начин трима от разбойниците получили на бойното поле заслуженото от тях наказание, били убити, а останалите се разбягали. На убитите трима разбойници главите били отрязани и изпратени. При изпращането у разбойниците са се оказали следните вещи и имущества: една къса ловджийска пушка, една пушка шишхане с шест разреза на цевта, една черна сабя, два пищова револвери, един кон с пепеляв цвят заедно със седлото и амуницията му, едни вехти чохени шалвари, една паласка, една вехта антерия, още едни чохени шалвари, една вехта риза, едно подплатено с вълча кожа кожухче, също едно вехто, подплатено кожухче, една жилетка с разни цветове, също едни шалвари и една гугла калпак. Дата: реби юл-ахър 1171 г (6. I. 1758 г.).

Софийски кадийски регистър 16, л. 5-б, д. 1.

Превод: Б. Ачков

274

ВЛАСТИТЕ НЕПРЕСТАННО ДА ПРЕСЛЕДВАТ И УНИЩОЖАВАТ ПОЯВИЛИТЕ СЕ ХАЙДУТИ

21 февруари — 2 март 1757 година

Благородни министри, превъзходни съветници, уредници на света, ръководещи с остър ум делата на народа, завършващи сполучливо важните въпроси на хората, устроители на сградата на щастието и благополучието, съветници на „стълбовете" на военните походи и величието, обкръжени с многото милости на всевишния цар, високопоставени везири, разположени по централното крило на Румили, с неговата лява и дясна част — нека всевишният бог продължи величието им!

Най-благородни от емирите, най-велики между знатните първенци, властни и уважавани, притежаващи достойнство и блясък, облечени с многото милости на всевишния цар — благородните бейлербейове — да продължи щастието им!

Най-способни между мюсюлманските кадии, най-добри от управниците на правоверните, рудник на добродетели и на положително знание, приемници на знанията на пророците и небесните пратеници, доказателство на бога пред народа, отличени с многото милости на могъщия цар — нашите мъдри господа — да се умножават добродетелите им!

Гордост на кадиите и съдиите, рудник на добродетели и слово — кадиите и наибите — да се увеличава добродетелта им!

Гордост на подобните и равните на тях кетхудаери, еничерски сердари, държатели на маликянета, войводи, управители на хасове и вакъфи, боеспособни местни сили, аяните на вилаета и служебните лица — да се увеличава достойнството им!

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае [следното].

Първоначалната ми заповед се отнасяше до взимане на бързи мерки за обезпечаване благосъстоянието и спокойното съществуване на населението в моята мирна, добре защитена страна. Пристигналият в щастливата ми столица по покана на Великото везирство най-благородният министър, превъзходният съветник, уредникът на света, ръководител на народите, моят верен и достоен за похвала велик везир Рагъб Мехмед паша, нека всевишният бог продължи величието му и увеличава непрекъснато могъществото и щастието му, е натоварен този път с уреждане делата на страната и с грижата за напредъка на населението. Поради това всички заповеди ще бъдат събирани у него и той ще взема мерки за тяхното уреждане.

Настъпването на пролетта през настоящата година и разлистването на дърветата спомага за укриване на разбойнически групи в планините. С идването на този сезон, когато е време да се съберат на групи най-различни видове разбойници по пътищата, шайки от хайдути и други размирници излизат от скритите места, появяват се тук-там и причинявайки щети, тормозят пътниците, населението и бедната рая. По този повод към всички вас са били отправяни различни мои свещени заповеди [в следния смисъл]: ако се чуе за различни видове разбойници или разбойнически сборища, за които по-рано нищо не е било съобщено и [такива] се появят някъде в границите на [района ви], да ги залавяте и безпощадно да ги наказвате според шериата. Да проявите необходимото внимание и сила при охраната на пътищата и друмищата и да правите всичко, което е по силите ви, за тяхната сигурност. Да внимавате и ако някъде се появят многобройни разбойнически чети, без отлагане да тръгвате срещу тях и като се свържете по найподходящ начин с административните и военните власти на съседните области и действувайки в единство с тях, да ги залавяте и унищожавате. Като спазвате изискванията на закона, да прочиствате страната и да пазите сигурността на пътниците, населението и раята.

Настоящата моя свещена заповед е издадена и изпратена специално до вас — споменатите везири, и до вас, всички останали споменати, посредством Осман, един от агите на моя велик везир, образец на подобните и равните нему — да се увеличи достойнството му! Както е записано [в нея], всички вие да действувате в сговор и единство и според както ви е наредено. И ако се съобщи, че в границите на казите ви има места, подлагани на нападения от разбойници, и в района ви се появят по един, по двама или по повече злосторници и че различни хайдути вършат безчинства, незабавно, безмилостно и на всяка цена да се заловят и отведат. Внимавайте и ако се появят банди, свържете се един с друг, както е указано по-горе, тръгнете срещу тях в единство, при всички обстоятелства ги хванете и ги накажете според шериата. Прочистете пътищата и друмищата от разбойническата тирания и проявявайки най-голяма сила и твърдост, успокойте и гарантирайте сигурността на населението на страната, бедната рая и пътниците!

Но ако стане известно, че по този повод нападате [хора], които нямат връзка с разбойници и скитници, обременявате с излишни налози бедната рая, причините [дори] на един човек насилие и несправедливост или пък при искане на помощ за залавяне на разбойниците проявите нехайство и бездушие, или приемете тази моя заповед като средство за грабене и безчинство, причините напразни мъки и неприятности [дори] на един човек и вземете [дори] едно акче и едно зърно, вие, които сте споменатите везири, управници и забити и всички споменати, ще бъдете наказани за действията си безмилостно и без да се вземат под внимание оправданията ви! А на вас, войводи и държатели на маликянета, ще ви бъдат отнети мукатаите! Бъдете уверени, че ще бъдете наказани незабавно и без колебание! Ето защо действувайте осторожно и много се пазете от постъпки, противоречащи на височайшия ми ферман. С моя славен ферман, издаден, за да направлява, заповядвам! След като пристигне, да действувате с послушание и с необходимата съгласуваност със заповедта. Да се пазите от отклонения и от лоши постъпки!

Така да знаете, имайте доверие на свещения знак!

Написан през първите десет дни на месец джемази юл-ахър 1170 г. (21. II.—2. III. 1757 г.). В резиденцията на добре защитения Костантиние.

Софийски кадийски регистър 16, с. 10, д. 11.

Превод: М. Калицин

275

ХАЙДУТСКА ЧЕТА ВЪВ ВОДЕНСКО

11 декември 1757 година

Изложение от мен пред ваше високо превъзходителство, за когото молитствувам дълголетие, което се състои в следното. Преди известно време управляващият хасове първи аян, вашият слуга Джулюззаде Ислям бей, беше убил разбойника капитан Макри, който от петнадесет години насам е вързлувал из Воденската каза, вършейки разбойничества, убийства и грабежи. С проявена голяма храброст и с благоволението и помощта на всевишния същият опитен и ценен ваш слуга Ислям бей, като научил, че сподвижника на капитан Макри, а именно хайдутинът Ешикро се е появил в околностите на село Агустос с чета от около 30—40 човека — разбойници и хайдути, с цел да върши злодеяния и пакости, незабавно изпратил от своя страна вашия слуга бюлюкбашията Мурто. Последният пък със своите войници пристигнал в събота и като открил въпросния капитан Ешикро и хората му над агустоските лозя, нападнал последните и с проявена голяма храброст водил битка, която продължила час и половина. В битката паднал убит един от войниците на бюлюкбашията сейменът Каплан. Убити са били въпросният капитан Ешикро, неговият знаменосец хайдутинът Цено и хайдутинът Петре. Хайдутинът Коне пък бил ранен и заловен жив. Зловещите глави на убитите разбойници са били отсечени и бяха донесени в помещението на свещения съд. Събра се множество от населението, в присъствието на което отрязаните глави бяха проверени и се установи и засвидетелствува, че са на капитан Ешикро, на знаменосеца хайдутин Цено и на хайдутина Петре. Споменатият ранен хайдутин Коне засвидетелствува също така за главата на знаменосеца. Цялото население изказа благодарността си към бога и прояви радостта си с думите за дългоденствието на държавата и падишаха. Също така всички поднесоха възвишени молитви за дълголетието на ваше високо превъзходителство. Отсечените зловещи глави бяха изпратени, за да бъдат лично поднесени от храбрия бюлюкбашия Мурто пред вашия велик и справедлив съвет. Въпросният ваш слуга храбрец краси вашите слуги достойни храбреци. За горното събитие се издаде настоящият илям, за да се поднесе пред вашата светла особа. В заключение правото на заповед принадлежи на вашата висока особа. Написан днес на 29 реби юл-евел, 1171 г. (11 декември 1757 г.). От бедния молитстввател ессеид Шабан, кадия на град Воден [на гърба на документа има печат на кадията.]

Изложение от мен молитствователя за великата Османска държава пред справедливата ви висока резиденция, което се състои в следното: от десет-петнадесет години насам в околностите на Воденската каза бродеше и върлуваше известният престъпник, хайдушкият главатар капитан Макри. Преди известно време същият беше убит от вашия слуга Ислям бей при проявена голяма храброст и победа в битката при село Владово. Сподвижниците на въпросния хайдутин отрязали мръсната му глава и я оставили в близкото до село Владово езеро „Леши“. По това време мършата (главата) е била забелязана на брега на текущата вада и беше донесена в града от специално определени за това хора. Когато множеството хора дойдоха в съда, където лица, заслужаващи доверие, заявиха законно, че се касае до трупа и главата на хайдутския капитан Макри, тогава цялото присъствуващо мюсюлманско и вярващо множество отправи възвишено молитствие за негово достойнство и превъзходителство везира Рушен Замир, нашия милостив господар. За горното събитие се състави настоящият илям, за да се представи пред вашата държавническа особа. В заключение правото на заповед принадлежи на вашата висока особа. Написано днес, на 26 сафар-ел хаир 1171 г. (9. XI. 1757 г.).

Бедният молитствовател Шабан, кадия на Водина.

[На гърба на документа има печат на кадията.]

Ориенталски отдел на НБКМ — Мк $24/_{17}$.

Превод: Б. Ачков

276

МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ ПРОХОДИТЕ ОТ ХАЙДУТИ

24 декември 1757 година

Превъзходен бивш мой везир Наили Абдуллах паша, владеещият като свой арпалък санджака Селяник, уважаваният велможа, превъзходен и уважаван пълководец, устроител на света, уреждащ с остър ум обществените работи, разрешаващ с правилното си мнение въпросите на народа, укрепващ основите на държавата и на благоденствието, държащ колоните на щастието и на славата, дарен с различни милости от всевишния цар, нека всевишният да направи трайна славата му, премъдри кадия на Селяник, най-справедливият от мюсюлманските съдии, най-добрият от управниците на правоверните, рудник на мъдрост и сигурно знание, издигащ знамената на свещеното право и на вярата, приемник на знанието на пророците, отличеният с голямата милост на всепомагащия цар, да се умножат добродетелите му, забити, аяни и старейшини, гордост на подобните и връстниците им, да се умножат достойнствата им. Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното. През времето на покойния бивш велик везир Осман паша беше добре разрешен въпросът за пазенето на проходите с оглед да не се приемат повече разбойници и клефти, които в качеството си на пазачи на пътищата грабеха местността. Също така беше забранено да се назначават за пазачи на проходите и за началници на пазачите с обичайното у европейците име „капитан“, без да се разрешава по-късно назначаването на пазачите било измежду клефтите и разбойниците, било измежду раите данъкоплатци. Решено бе пазенето на проходите, намиращи се в границите на всяка каза, да става от пазачи мюсюлмани, доверени и притежатели на къщи, назначени с одобрението и съгласието на местните първенци и жители, след като се получат поръчителства. По такъв начин, като се положи общо грижа и загриженост за спокойствието и сигурността на жителите, ако случайно има нарушители, да се събират доброволно обещаните като гаранция от жителите суми за държавната хазна, като се вписват в дадените тогава и вписани в регистрите на съдилището кадийски хюджети. След подаденото прошение на бившия валия на Румили покойния везир Ахмед паша бяха издадени височайши мои фермани изобщо за цяла Румили, за да бъде увековечено, утвърдено, продължено и укрепено това общополезно решение, което издаде Осман паша, като се установи по този начин един добър ред и като се забрани всякакво противоположно действие. Главна цел на тези мерки е отстраняването на разбойниците и клефтите и отблъскването и предотвратяването на нападенията им над градовете и гражданите. Преди всичко за постигане на тази цел да не се назначават повече пазачи от клефтите и данъкоплатците, а доверени мюсюлмани.

Междувременно във Високата ми порта бе съобщено, че жителите на казите Караферия, Водина и Инегуста от санджака Селяник противно на поетите от тях задължения по силата на кадийските хюджети и в нарушение на условията на височайшия ми ферман назначиха при проходите, намиращи се в границите на казите им, за бюлюкбаши някои главатари на разбойници. Те, като оградиха и изолираха онази област, като завладяха планините наоколо, в които се бяха събрали много разбойници, понеже в близост до Йенидже Вардар не съществуват планини и жителите според обичаите си излизат през лятото за лятно пасище, тези проклетници дойдоха в града, разбиха ключалките на чаршията на този град и заграбиха складираните в него на съхранение пари, килими, женски носии, стоки и други дрехи с висока стойност и извършиха всякакви безчестия.

За възвръщането на откраднатите неща и предаването им на притежателите, унищожаването и обезглавяването на тези проклетници, освобождаването на градовете от мръсните същества и осигуряването на спокойствието на нещастните раи и бедните жители бе изпратен с друг мой ферман от императорския ми диван дворцовия ми чиновник Екрем. По-далечна цел обаче и мое императорско желание е да се съблюдава и постоянно да се почита в бъдеще издаденото решение и установеният ред по въпроса за проходите и да не се случва никаква щета и вреда за живота и имуществото на гражданите от тези разбойници, тъй че жителите да живеят в спокойствие и отдих.

И тъй ти, виден везир, да не разрешаваш да бъдат назначавани в нарушение на височайшия ферман незаконно от страна на първенците и жителите на казите пазачи измежду клефтите, разбойниците и данъкоплатците, които да пазят проходите, намиращи се в пределите на този санджак, владян от тебе като арпалък. Чрез заповедите си, отправени към всяка каза, да заповядаш строго да не се разрешава влизането в казите на тези разбойници и клефти под предлог, че ще бъдат пазачи, или под друго оправдание. Всички старейшини и първенци на жителите да назначават общо и единодушно пазачи по избор от доверените мюсюлмани, гарантирани и притежатели на къщи добродетелни мъже, и да полагат непрекъснато старание, за да се съблюдава редът в казите им и да се осигурява прилагането на издаденото решение. Да избягваш всяко действие противно на закона и на даденото от жителите обещание. Да им се съобщи, че в случай, в който би било констатирано някакво тяхно незаконно действие, няма да е достатъчно събирането на определените като гаранция суми, а да знаят всички, че тези, които се осмелят [да действуват] противно на фермана ми, ще попаднат сигурно в огъня на императорския ми гняв.

Да ги заплашиш да не се отклоняват от поетите от тях задължения и да проявят по-голямо внимание за пазене на проходите. И тъй издаде се височайшият ми ферман, който бе изпратен чрез Хаджи Ибрахим, образец на прадедите и първенците, да се увеличи усърдието му.

С пристигането му да проявите старание и усърдие и да приложите и изпълните височайшото му съдържание. Вие, първенци, знайте, че за в бъдеще, ако се осведомя, че са били назначени в нарушение на фермана ми в проходите, намиращи се във вашите кази, пазачи от разбойници, клефти и данъкоплатци и ако случайно произлезе някаква загуба и вреда, няма да можете да се оправдаете, а ще бъдете осъдени безпощадно на смърт. Затова действувайте с необходимото благоразумие и грижа, като съблюдавате и спазвате условията на поетите от вас задължения и като избягвате противоположна дейност и поведение.

Щом пристигне настоящият [акт], да действувате съгласно с изискващото подчинение съдържание на издадения височайш ферман. Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак.

Написа се в Костантиние на 10 мухарем 1171 г. (24. XII. 1757 г.).

I. Βασδραβέλλη, т. II, с. 230, д. 238.

277

НАПАДЕНИЕ НА ХАЙДУТИ В БЕРСКО

8 май 1761 година

Премъдри кадии на Караферия, Водине и Инегуста, да се увеличи добродетелта им. Гордост на подобните си войводи на Караферия, еничерски сердар, забит на Инегуста, вилаетски аяни и служебни лица, да се увеличи мощта им.

Става известно, че Хасан, търговец от Яние, е подал прошение до императорския трон и съобщил, че като отивал от Селяник в Яние, носейки купените си стоки и през времето, когато минавал през тясната пътека на каза Караферия, наречена Дорт Али, в местността Горна чешма, една смесена група от раи на Инегуста и от пазачи на Водине и Инегуста в албанска носия, състояща се от петдесет или шестдесет разбойници, го нападнала и му ограбила вписаните в приложния списък[1] стоки с коня му, които пренесли явно в Караферия, Инегуста, Водине. Там те били разпределени от коджабашиите на Караферия — Кехаяоглу, Костас, Димитракис, Хаджи Бакалоглу и Манолис Караджаоглу, поп Георги и братята му от село Узунджово[2], от коджабашиите на Инегуста поп Икономос, Хаджи Костос и Арѓирос и от известните поименно коджабашии от Водине. Сега се иска издаването на свещена заповед. Понеже се изпрати съответен императорски ферман чрез чокадара на великото везирство Хасан ага, отправен до вас, нарежда ви се да проучите обстойно този въпрос и като откриете крадените неща, да ги предадете на правоимеющите. Ако тези не бъдат намерени на място, ние ще доведем споменатите коджабашии пред премъдрия кадия на Селяник, за да бъдат съдени в тяхно присъствие съгласно свещения закон. Затова се състави настоящата заповед, с пристигането на която трябва да действувате според съдържанието й, като избягвате противните неща.

3 шевал 1174 г. (8. V. 1761 г.).

I. Βασδραβέλλη, т. II, с. 171, д. 191.

---

[1] Отбелязаният в текста списък на откраднатите неща не е намерен в ръкописите (бел. на издателя).

[2] Неуточнено.

278

ЗАЛОВЕНИ ХАЙДУТИ В СЕЛОТО БРЕШОР, ВОДЕНСКО

4 август 1762 година

Изложение от мен, молитствувателя на великата османска държава, което се състои в следното. В съдържанието на буюрултията, отправена до бюлюкбашиите Сулейман, Хасан и Тимур, са посочени имената на хайдутите разбойници, за да се насочат незабавно срещу тях към местата, където се намират, и предприемат бързото им излавяне и унищожение. Издадената по този повод буюрултия, чието изпълнение е задължително, е била изпълнена от споменатите бюлюкбашии, които незабавно са потеглили от местата, където са се намирали, и в неделя в зори пристигнали в селото Брешор[1], спадащо към Воденската каза, където е имало панаир. Там те обкръжили хайдутския капитан, наричан Пройо, и влезли в битка с него. По време на битката били убити от сподвижниците на последния Христо симидчи и Бещо, както и още други двама от хората му. Главите на убитите са били отрязани и влачени, за да бъдат представени пред румилийския диван. Също така по време на боя са паднали убити бюлюкбашията Тимур и други двама войници. Ранени са били и няколко войници сеймени. За горното обстоятелство се състави настоящият илям, за да се представи пред вашата везирска особа. В заключение правото на заповед принадлежи на вашата висока особа. Написан днес на 14 сафар ел-хаир 1176 г. (4. VIII. 1762 г.).

Молитствувател за великата държава сеид Муртеза, кадия на Острова.

[На гърба на документа е сложен личният печат на кадията.]

Ориенталски отдел на НБКМ, ф. 14, а. е. 84.

Превод: Б. Ачков

---

[1] Неуточнено.

279

ХУМАНИСТЪТ РУЖИЕР БОШКОВИЧ[1] СПОМЕНАВА ЗА МЕТЕЖНИ ЕЛЕМЕНТИ В ШУМЕНСКО

1762 година

[От Драгоево чужденците се готвят да вървят към Шумен]

Преди да тръгнем, видяхме да минава край плета, който огражда нашия двор, одринския уста, нещо като полицейски началник по селата, последван от петнадесет въоръжени конници. Той обикаляше тези места, за да разчисти района от разбойници и убийци. Хората, които идеха точно от Шумен, ни увериха, че пътищата са добри.

J. Boscowich, Journal d'un voyage de Constantinople en Pologne fait à la suite de son excellence Mr Jaq. Porter, Lausanne, 1772.

Превод: Б. Цветкова

[1] Хърватски учен и хуманист, посетил Цариград през 1761 г. с научни интереси. Прекосил Източна България през 1762 г., като придружавал английски посланик, който отивал оттам за Полша.

280

ХАЙДУТСКА ДРУЖИНА НАПАДА ТУРСКА КЪШЛА

6 юни 1769 година

Изложение от мен нищожния пред могъщата държава, което се състои в следното.

В околните кази на Чорлу са се появили хайдути и разбойници нападатели на кръстопътищата. Така къшлакът, наричан „Вели меше“ в споменатата каза, отреден за главните дворцови касапи, е бил нападнат от 25 души разбойници. В резултат на нападението е била запалена и е изгоряла една кошара от пръти и е било убито лицето Ахмед от прислугата. Останалите пазачи били вързани, като парите и пушките им са били ограбени. Съобщава се, че с това е била отнета сигурността и спокойствието на населението от градовете и селата поради злосчинствата и причинените щети от споменатите разбойници. Ето защо издадена е била за голяма чест свещена височайша заповед за залавянето на всяка цена на споменатите хайдути и разбойници, нападатели на кръстопътищата. Ограбените пък от тях пари и вещи да бъдат издирени и върнати на собствениците им. В съгласие с тази заповед великото везирство е благоволило да назначи и изпрати с писмо мубашира от служителите при дворцовата градина Еюб Узун Али ага, гордост на връстниците му, да се увеличава славата му, който лично донесе писмото в съдилището на казата Лозенград. Пристигналата заповед, която служи за пример, след като беше зарегистрирана в запазения регистър, беше прочетена и възвестена в присъствието на цялото население и на първенците, които бяха поканени в залата на съдилището. След обявяване високото съдържание на заповедта, което беше чинно изслушано с уважение, при церемонията последваха чистосърдечни отговори от събранието. Пред вид на това, че през настоящата благодатна година ще се проведе поход на победоносните императорски войски, които в различни родове ще преминават и ще нанасят какви ли не опустошения на селата, то въпросните разбойници, които също ще се движат, не ще може да бъдат различени от войниците. Ето защо горното безпристрастно се донася пред високия престол с настоящия илям. В заключение правото на заповед принадлежи на вашата висока особа. Написан на първия ден на месец сафар ел-хаир 1183 г. (6.VI. 1769 г.). Раб молитствувател на великата османска държава Елхадж Фейзулах, кадия на Кърк Клисе. Господ да прости греховете му!

(Печат на кадията): Фейзулах.

Ориенталски отдел на НБКМ, НПТА, XVIII. 2/96.

Превод: Б. Ачков

281

ХАЙДУТСКИ ДЕЙСТВИЯ ВЪВ ВИДИНСКИЯ КРАЙ

28 април 1772 година

Сега действуващият видински ага, сертурна, негово достойнство Мехмед ага, прославените между подобните и равните си аги на серден гечти, агите на алемдари и местните бойни сили и други забити и старейшини на оджаците мощ, чиято да се увеличава.

Съобщава се следното. Понастоящем в селата и чифлиците, намиращи се в околностите на Видин и в околните и съседни нахии и кази, върлуват разбойници. На всички вас е станало известно, че те причиняват щети на търговците и на всички пътници и с това са лишили напълно от сигурност божите раби. Ето защо понастоящем въпросните безделници сноват и тормозят оставената на божията закрила бедна рая, като събират от нея парични глоби. Същите нападат пътуващите по свой почин пътници и ги притесняват. Всичко това е нежелателно и става причина за несигурност на божите раби, а за всички нас и на недоверие. Пред вид на това отсега нататък се изпращат навсякъде назначени мубашири и други хора за залавянето на разбойниците, които да бъдат вързани, докарани и предадени тук, за което трябва да се внимава много добре. По време залавянето им, ако последните окажат въоръжена съпротива, тогава в съгласие с позволеното от закона същите да бъдат избивани и унищожавани, като за проливане на кръвта им е издадена настоящата буюрултия от видинския диван. Налага се по описания по-горе начин да се действува, ако тези вредни разбойници прибягнат към употреба на бойно оръжие и съпротива. Тогава, обединени с общи усилия и голямо старание, да им се противопоставите, за да бъдат живи или умрели заловени. Под този предлог обаче да не бъдат обременявани с глоби тези, които не са замесени в тази работа само поради някакво подозрение, за което бързо и старателно да се внимава. Да действувате в съгласие с буюрултията. Дата: 25 мухарем 1186 г. [28 април 1772 г.].

Видински кадийски регистър 159-а, 41-а, д. II.

Превод: Б. Ачков

282

ЕНИЧЕРИН, НАПАДНАТ И ОГРАБЕН ОТ ХАЙДУТИ

19 октомври 1772 година

Изложение до ваше величество от мен, вашия молитствувател, което се състои в следното. Намиращият се на служба по охраната на град Видин Юсуф бешѐ, син на Омер, един от дворцовите еничери и боец от 25-ия еничерски джемаат, се яви пред светлия свещен съд и предяви тъжба спрямо жителите немюсюлмани на село Чоналиче[1], спадащо към нахията Исфърлик, а именно: Петре и Велко, синове на Марко, Стефан, син на Петко, и Янко, син на Марко, като заяви: „Тридесет дни преди датата на настоящия илям аз заедно с Елхадж Мустафа пристигнахме в селото на споменатите по-горе, където останахме да нощуваме. Същите заедно с хайдути разбойници ни нападнаха и взеха от мен една сабя, една паласка, един чифт пищови, 9 броя фъндък жълтици и 2 броя половинки жълтици, които си поделиха. Претенцията ми се състои в това, да се изпълни необходимото по закона, за да ми бъдат върнати взетите вещи и жълтици. Моля да бъдат разпитани за случая въпросните лица.“ Когато същите раи бяха разпитани, в отговор те заявиха: „Въпросните Юсуф бешѐ и Елхадж Мустафа дойдоха в селото ни, когато в околността бродеха хайдути разбойници. Ние им обяснихме добре, че те рискуват, ако останат в селото ни, и че евентуално могат да пострадат. Когато същите останаха в селото ни, хайдути ги нападнаха и те са взели вещите. За случая ние въобще не знаем нищо и не сме взели нито едно зрънце и аспра от споменатите вещи и суми.“ При положението, че обвиняемите отричат тъжбата и доводите [на истците], не бяха счетени за достагъчно убедителни, последните бяха оставени без последствие. Тогава всеки един от тях положи клетва съгласно изискванията на евангелието на пророка Христос. Ето защо в съгласие с горното и със закона, без други доказателства, претенцията на споменатия Юсуф беше отхвърлена. За гореизложеното се състави безпристрастно настоящият илям, който се поднася пред вашата висока особа. В заключение заповедта принадлежи на ваше Величество. Дата: 22 реджеб 1186 г. (19. X. 1772 г.).

Видински кадийски регистър 63, л. 91-б, д. 1.

Превод: Б. Ачков

---

[1] **Неуточнено.**

283

СЪБИРАНЕ НА СРЕДСТВА ЗА ИЗДРЪЖКА НА СЕЙМЕНИ, ОПРЕДЕЛЕНИ ДА ОХРАНЯВАТ СОФИЙСКО ОТ ХАЙДУТИ

26 ноември 1773 година

Причината да се напише този документ е следната.

В присъствието на всички бяха пресметнати заплатите, полагаеми се за шест месеца на определените за служба 28 конни бойци с месечна заплата по пет гроша, един байрактар с месечна заплата по десет гроша и назначените, един забит и кърсердар с по 20 гроша месечна заплата за охрана от разбойници, нанасящи щети и изнудващи раята и бераята, живущи в казата на град София, и пътниците за текущата 1186 г. (1772—1773 г.) от Гергьовден до Димитровден.

[Сумата] възлезе всичко на 1020 гроша. След като от тази сума се заделят 200 гроша за войнушкия бей Мустафа, 100 гроша за черибашията Ибрахим ага — за войнуците, и 100 гроша за селата [вакъф] на свещените градове [Мека и Медина], за останалите 620 гроша — това е сейменският списък за разхвърлянето им върху наличните села. Тук следва.

Написа се на първи ден на месец рамазан юл-мубарек, 1186 г. (26. XI. 1773 г.).

Всичко 184 ханета и 2½ руба. На хане — по 3 гроша и 4¾ руба.

Софийски кадийски регистър 26, л. 15а, д. II.

Превод: Б. Цветкова

284

ПЛЕНЕНИ ХАЙДУТИ В РУМЕЛИЯ, ИЗПОЛЗУВАНИ КАТО РОБИ В СУЛТАНСКАТА КОРАБОСТРОИТЕЛНИЦА

4—13 март 1775 година

Благородни министри, превъзходни съветници, устроители на света, уреждащи с остър ум делата на народа, завършващи сполучливо важните въпроси на хората, устроители на сградата на щастието и благополучието, съветници на „стълбовете“ на военните походи и величието, обкръжени с многото милости на всевишния цар велики везири от дясното крило на Румили отдясно и отляво докрая, нека всевишният бог продължи величието им, и най-велики между уважаваните емири, най-прославени между могъщите и благоуважаваните емири, най-прославени между могъщите благородници, обладатели на сила и достойнство, притежатели на слава и великолепие, отличени с голямата милост на всевишния цар велики миримирани, да продължи щастието им, и гордост на кадиите и съдниците, рудници на добродетел и слово, кадии и наиби, да се увеличава добродетелта им, гордост на подобните и равните им мютеселими, войводи, кетхудаерлери, еничерски сердари, забити, вилаетски аяни, да се увеличава мощта им.

Щом пристигне документът, снабден с височайшия императорски знак, да се знае следното. Да не се позволи и допусне разпространението в румилийския вилает на разбойниците хайдути. Постоянно да се проверява и следи за същите, за да може непременно да бъдат изловени. От заловените на групи от по трима-четирима, оковани във вериги, придружени от доверени хора от каза на каза, силно охранявани, да бъдат изпращани в императорската ми корабостроителница. Тези, които ще ги докарат, ще бъдат удостоени с голяма почит и ще бъдат посрещнати с царски почести. Въз основа на съществуващия и досега предишен официален начин през петдесет и третата година след императорския ми поход за същия случай бяха издадени и изпратени на трите крила в Румили мои свещени заповеди, повтарящи напомнянията. Обаче оттогава досега не е проявено налагащото се за случая подчинение за прочистването на разбойниците. Ето защо сега в затвора за пленници при императорската ми корабостроителница има малко задържани такива. При това положение очевидно е, че така се затруднява службата по време на поход и извършването на другите необходими служебни задължения. Ето защо, когато се получат сведения за появата на въпросните хайдути разбойници във вилаета Румили, при възможност най-бързо същите да бъдат изловени и на групи от по трима-четирима души, според както е описано по-горе, придружени от доверени хора, охранявани от каза до каза, да бъдат изпращани при най-голямо внимание и старание в императорската ми корабостроителница. За това е издаден мой височайши и августейши ферман, по повод на който е издадена настоящата ми свещена заповед. С пристигането ѝ вие, които сте споменатите везири и останалите също споменати по-горе, да имате пред вид големите нужди в момента на службата при императорската ми корабостроителница относно тяхното задоволяване. Ето защо всеки от вас постоянно да проверява и следи в границите на подведомствения му еялет и подвластните му служби за появата на хайдутите и нападателите на кръстопътищата, като най-осторожно и зорко следи за тях. Щом получите сведения от места, където са се появили, без да им се позволи да се умножават и абсолютно без да им се даде възможност да си отдъхнат, по-гореописания начин на всяка цена да направите всичко за излавянето им. За това следва да се вложат старание и осторожност. В случай, че на дадено място същите сполучат да се групират и умножат, тогава незабавно да се насочите срещу тях. Ако се яви или забележите някакво затруднение, тогава обърнете се към съседните ви кази и влезте в разбирателство с тези, които са годни да воюват, и обединени с тях, насочете се срещу разбойниците, като ги разпръснете и предприемете излавянето им. Тези, които бъдат заловени, да бъдат разпределени на групи по трима-четирима души и абсолютно без протакане с общите ви усилия да се назначат храбри хора бойци, годни да ги охраняват. Хората, които ще ги докарат, ще бъдат удостоени с почести и внимание, което трябва да им се внуши. Заловените разбойници бързо и без отлагане да бъдат изпращани в императорската ми корабостроителница, като за това да не се скъпят грижи и старания. Изпълнението на заповедта трябва да се проведе безкритично и без да си затваряте очите. По този повод да не бъдат подлагани на угнетение невинните, които нямат нищо общо и не са замесени в разбойническа и хайдутска дейност. Да избягвате и да се пазите до краен предел от хората, които злонамерено нападат и обезпокояват невинните, като им ограбват имуществата. За този случай е издаден мой височайш ферман. Заповядвам! С пристигането му, за случая да се действува съгласно съдържанието му, на което всеки дължи повиновение и което налага да се съобразяват всички със съдържанието му. Да се пазите до крайна степен от действие, противно на него. Така да знаете. Имайте доверие в свещения ми знак.

Написан през първите дни на месец мухарем 1189 г. (4.—13. III. 1775 г.).

Видински кадийски регистър 46, л. 36-б, д. 1.

Превод: Б. Ачков

285

СПИСЪК ЗА РАЗХВЪРЛЯНИ И СЪБИРАНИ СУМИ, НЕОБХОДИМИ, ЗА ДА СЕ ИЗДЪРЖАТ ОХРАНЯВАЩИ ЧАСТИ СРЕЩУ ХАЙДУТИТЕ В СОФИЙСКО

9 октомври 1776 година

За да бъдат охранявани и закриляни от щети и измами, причинявани от разбойниците, през настоящата 1190 г. (1776—1777 г.) от началото на пролетта до есента, живущите в Софийска каза рая и берая са определени и назначени 28 войници конници с по 5 гроша месечна заплата, 1 знаменосец с 10 гроша месечна заплата и с по 20 гроша месечна заплата — 1 офицер и 1 кърсердар. От тях назначеният Ахмед беше́ е завършил службата си. В присъствието на всички публично беше прегледана сметката на споменатите, полагаемите им се за шест месеца заплати, които заплати възлязоха общо на сумата 1020 гроша. През същата година, два месеца преди есента, поради появата на множество разбойници със съдействието на съда и с общи задружни усилия към споменатнте по-горе войници бяха придадени още 20 войници конници, чиято двумесечна заплата възлиза на 240 гроша, или общо — 1245 гроша. След като от тази сума бяха отделени 240 гроша за гордостта между прославените и първенците в санджака — софийският мютеселим щастливият черибаши Мустафа бей, за войнушката рая, 120 гроша на черибашията Ессеид Ахмед бей за войнушката рая, други 120 гроша за раята от селата на [вакъфа на] свещените градове [Мека и Медина], останалите 765 гроша се разхвърлят и разпределят върху съответните села съобразно с ханетата им. Тук е посочен списъкът им, написан днес на 25 шабан велики 1190 г. (9. X. 1776 г.).

На щастливия мютеселим чрез църквата[1] на село Карабулат — 1 хане.

На капуджибашията Елхадж ага чрез църквите на с. Железниче — 3 ханета и $2^{1}/_{2}$ руб, с. Кремикофче — 2 ханета, с. Ботоп — 2 руб, с. Мешниче — 1 хане и 1 руб.

На черибашията Ессеид Ахмед бей чрез църквите на с. Биримирче — $1^{1}/_{2}$ ханета, с. Оградище — 1 руб, с. Кючук оба — $1^{1}/_{2}$ ханета, с. Хан Джедид — мюсюлмани — 1 хане и 1 руб, с. Хан Джедид — неверници — 1 хане и 1 руб, с. Търнова — 1 хане и 1 руб.

На черибашията Ессеид Ахмед бей чрез църквите на селата Малашевча — $^{1}/_{2}$ хане, Войнуговча — $^{1}/_{2}$ хане.

На аянина Елхадж Сюлейман ага чрез църквите на селата Чеканче — 1 хане и $2^{1}/_{2}$ руб, Ак Данишменд — мюсюлмани — $^{1}/_{2}$ хане, Ак Данишменд — неверници — 1 хане и $1^{1}/_{2}$ руб, с. Враждебна — 1 хане, с. Буковик — $^{1}/_{2}$ хане, с. Лениче — $^{1}/_{2}$ хане, с. Гьореджи — мюсюлмани — $1^{1}/_{2}$ руб, с. Гьореджи — неверници — 3 руба, с. Слатина — $1^1/_2$ ханета, с. Ташкесен — мюсюлмани — $^1/_2$ хане, с. Диване Дауд — 1 хане и $^3/_4$ руб, с. Обрадовча — $1^1/_2$ руб и с. Осеноглак — $1^1/_2$ ханета.

На Хасеки Ессеид Елхадж Осман ага чрез църквите на селата Орманлу — неверници — 2 ханета и $3^1/_2$ руб, Байханлу — $1^1/_2$ хане, Новосел — 5 ханета.

На Ессеид Юсуф ага чрез църквите на селата Вердикална — 1 руб, Иваняне — 1 руб.

На Хаджи Хасан ага чрез църквата на с. Храбска — $3^1/_2$ ханета.

На .... чрез църквата на с. Офчиндол — $1^1/_2$ руб.

На Хаджи Мустафа ага от Ивраджа[2] чрез църквите на селата Злево — $2^1/_2$ ханета и Подгумер — $^1/_2$ хане.

На Заимзаде Исмаил ага чрез църквите на селата Райлово — $2^1/_2$ руб, Драгалевча — 4 ханета и 1 руб, Панчар — $3^1/_2$ руб, Порлеша — 2 ханета, Лозене-и зир — $3^1/_2$ руба.

На Алемдар Мехмед бешѐ чрез църквите на селата Волуяк — 2 ханета, Безден — 1 хане.

На заима Мемиш агазаде чрез църквите на селото Драгичева — 1 руб, Куманича — 1 хане, Богданлъ — 1 руб, Лукова — $^1/_2$ руб и Игнатиче — 1 хане и 3 руба.

На Арнаут Хасан ага чрез църквата на селата Мусакьой — $2^1/_2$ ханета, Курила — 1 хане и $3^1/_2$ руба, Нагбол — 1 хане и $3^1/_2$ руба.

На боянския забит Ахмед ага чрез църквите на селата Барчиловче — 1 хане и 3 руба, Мухлево — $^1/_2$ хане, Бейлер чифлиги — 1 хане, Кокаляне — 3 руба, Ретин — $^1/_2$ руб, Реброво — 1 хане и Златуша — $^1/_2$ хане.

На Ессеид Ибрахим ефенди чрез църквата на с. Раковиче — 1 хане и $2^1/_2$ руба.

На Абдулах ефенди чрез църквите на селата Локорска — 3 ханета, Мировяне — 3 руба, Бутковча — 1 руб, Кладниче — 1 хане и Костимброд-зир — 1 руб.

На Велиедин ефенди чрез църквите на селата Мошина — $^1/_2$ хане, Бучина — кюмюрджии — 3 руба, Калканджи — 1 руб, Калканджи — 1 руб, Бучина-и Кючук — 1 руб, Чуряк — $1^1/_2$ ханета, Гиляне — 3 руба, Мърчай —1 руб, махалата Мехмед паша — 1 хане и 1 руб и Световрач — 3 руба.

На Ислям ага чрез църквата на с. Сеславча — 2 ханета и 1 руб.

На Сакалузаде Елхадж Ахмед ага чрез църквите на селата Радуй — 1 хане и 1 руб, Редутина — 1 хане и 1 руб, Кривина — 2 ханета, Негован — 1 хане, Батулия — 3 руба, Славче — $3^1/_2$ руба и Батановче — $1^1/_2$ ханета.

На Садулах заим чрез църквите на селата Диване Даут — неверници — $1^1/_2$ руб и Лакатник — $1^1/_2$ руб.

На доганoвския забит чрез църквата на с. Доганово — 3 ханета.

На чорбаджи Абди ага чрез църквата на село Лозене-и баля — 4 ханета.

На Елхадж Мехмед ага чрез църквите на селата Гайтанова — 1 хане и $3^1/_2$ руба, Бусманче — неверници — 3 руба, Богров мензил — $2^1/_2$ ханета, Обеля — $^1/_2$ руб, Огой — 2 ханета и 1 руб, Херакова — 1 хане и $^1/_2$ руб, Челопеч — $1^1/_2$ ханета, Берник — мюсюлмани — $1^1/_2$ руба, Берник — неверници — $^3/_4$ ханета.

На молла Юнус чрез църквите на селата Елешниче — 1 хане и 1 руб и Филиповче — 1 руб.

На Хасеки Мехмед ага чрез църквите на селата Горублян — 3 ханета и $^1/_2$ руб, Орман — 1 хане и $2^1/_2$ руба.

На Мола Али чрез църквите на селата Кътина — 1 хане и $2^1/_2$ руба и Лесковдол — 1 руб.

На Куюнджи Хаджи Ализаде чрез църквите на селата Драголещича — 1 хане, Подуяне — $^1/_2$ хане и Балша — $^1/_2$ руб.

На Мола Мехмед, прехвърлено от Велиедин ефенди, чрез църквата на с. Меджляне — 1 руб.

На Халил бей чрез църквата на с. Житен — $2^1/_2$ руба.

На Хаджи Омер Сипахизаде чрез църквата на с. Манастирище — $1^1/_2$ руба.

На спахията Синан чрез църквата на с. Годеч — 1 хане и 1 руб.

На Ебубекир бейзаде чрез църквата на с. Хаснилу — 1 хане и $1^1/_2$ руб.

На Осман ефенди чрез църквата на с. Гурмазова — $^1/_2$ хане.

На Мехмед ефенди чрез църквата на с. Дръмша — $^1/_2$ хане.

На Осман ага чрез църквата на с. Коджа Ахмедлу — неверници — 1 хане и $1^1/_2$ руба.

На спахията Махмуд чрез църквите на селата Раковча-и Кючук— 1 руб, Пожарева — 1 руб.

На черибаши Юсуф ага чрез църквата на с. Царичина — $1^1/_2$ руба.

На Кючук Хюсеин чрез църквите на селата Иляновча — 1 хане и 1 руб и Шума — 1 руб, Ташкесен — неверници — $3^1/_2$ руба.

На Халил ага чрез църквите на селата Голяновче — $3^1/_2$ руба, Хъдърджи — $^1/_2$ хане, Калкас — 1 руб.

На....[3] ефенди чрез църквите на селата Казичене — $1^1/_2$ ханета, Брайкьовче — $^1/_2$ хане, Добърчин — $1^1/_2$ руб, Бучина Дербент — $^1/_2$ ханета, Илианче — 1 руб, Сводие — 1 руб, Искреч — $2^1/_2$ руба.

На Молла Мехмед чрез църквата на с. Орманлу — мюсюлмани — 1 хане и $^1/_2$ руб.

На Ислям, пълномощник на мифтах кетхудата, чрез църквите на селата Съгърлѣ — мюсюлмани — $1^1/_2$ ханета, Съгърлѣ — неверници — $2^1/_2$ руба, Басарел — 1 хане и 3 руба, Богдандол — 2 ханета и 1 руб и Костимброд баля — $2^1/_2$ руба, Малина-и зир — $2^1/_2$ руба.

На Ислям чрез църквите на селата Харасник — 1 руб, Маслово — $^{1}/_{2}$ руб.

На Закироглу Осман чрез църквата на с. Орландовча — $^{1}/_{2}$ хане.

На Хаджи Абдулкадир ага чрез църквите на селата Чукурова — 1 хане и $3^{1}/_{2}$ руба, Бусманче — мюсюлмани — 1 руб, Коджа Ахмедлу — мюсюлмани — $^{1}/_{2}$ руб.

Всичко: 162 ханета. На хане — по 4 гроша и 29 пари. Словом: четири гроша и двадесет и девет пари.

Софийски кадийски регистър 25, лист 86, д. II.

Превод: Б. Ачков

[1] **Думата в текста не може да се осмисли освен като** klise **(черква). Съвсем допустимо е черковното настоятелство да е било посредник при разхвърляне на данъците.**

[2] **Ивраджа, Враца.**

[3] **Така е в текста.**

286

МЕРКИ ПРОТИВ ХАЙДУТИТЕ В СОФИЙСКО

21 март 1777 година

Техни превъзходителства всезнающите и благодетелните божи служители, които понастоящем служат върху свещеното килимче в София и Филибе, и блюстителите на шериата господа кадии и наиби на казите под ведомството на Софийското мютеселимство и образецът на прославените и знатните — софийският мютеселим, да се увеличи славата му, и гордост на подобните и равните си — вилаетските аяни, забити и служебни лица, да се увеличи мощта им и бюлюкбашиите.

Съобщава се следното. Благодарение справедливото покровителство на императора, под чиято сянка на милост и обич са всички жители на вилаета — честните хора, бедните и слабите, изобщо божите същества, раята и населението, той изисква последните да бъдат закриляни от насилия и издевателства, като се осигури спокойствието им. През настоящата благодатна пролет са се появили някои нападатели обирачи по кръстопътищата, нехранимайковци и тям подобни разбойници, за които е вероятно, че няма да закъснеят да извършат насилие върху бедната рая, пътниците и другите божии раби. Ето защо аяните, забитите и бюлюкбашиите от всяка каза задружно трябва денонощно да пазят, както се следва, местата, откъдето могат да се явят въпросните разбойници, и да ги изловят. Да се стараят и внимават да ги накажат, за да бъде запазена сигурността и спокойствието на всички божи раби. Да не се скъпят старанията за прочистването на всяка една от казите от тези мръсни разбойници. За осигуряване спокойствието на пътниците и за спазване условията, предвидени в наредбата, предприети са бързи мерки, за да бъдат обявени до нас още други гаранции, привличащи покровителя да удостои бедните с благоразположението си. С общи усилия всички следва да проявите грижи при изпълнение на службата си. Ако въпросните разбойници се бунтуват и се противопоставят на законната заповед за залавянето им и ако се чувствуват храбри за битка, тогава съгласно издадената свещена фетва и вие ще трябва задружно да се нахвърлите срещу тях и живи или мъртви трябва да ги изловите и представите. Затова трябва да положите всички усилия. В случая забитите, ояните, и бюлюкбашиите от всяка каза трябва да се подчиняват на официалното нареждане и да внимават най-старателно, за да не бъдат наказвани и обезпокоявани онези, които не са намесени в тази работа. За случая е издадена и изпратена настоящата буюрултия от румилийския съд, съдържаща повторни напомняния. Щом пристигне, налага се да бъдат запазени и закриляни всички божи раби от насилия и издевателства и на всяка цена да бъдат гарантирани редът и спокойствието, което абсолютно се изисква от вас. Въпросните разбойници, които са се появили, трябва с обединените ви сили да бъдат изловени и да бъде прочистена...[1] от мръсните им същества. В бъдеще сигурността и опазването са здраво обезпечени и ще бъдат обявени от нас и други...[2] Изисква се и единствено подчинение на официалното нареждане...[3] За охраияване и наблюдаване трябва да не се скъпят усилия и на всяка цена да се действува съобразно със свещения закон. Не дай боже...[4] да не се проявява отпуснатост и немарливост, като се стараете да не действувате противно на изложеното по-горе, от което трябва да избягвате и да се пазите. Дата: 11 сафар 1191 г. (21. III. 1777 г.).

[Подпис]: Мустафа, понастоящем действуващ каймакам на Румили.

Пристигнала при нас на 16 сафар благополучни 1191 г. (26. III. 1777 г.).

Софийски кадийски регистър 25, л. 26-а, д. II.

Превод: Б. Ачков

[1]—[4] Текстът скъсан на тези места.

287

РАЗБИТА ХАЙДУТСКА ЧЕТА

23 юни — 22 юли 1781 година

Изложение от мен, вашия слуга, молитствувател за ваше високопревъзходителство.

Ояните, кметовете и агите от казата Грбениш[1] и други дойдоха в свещения шериатски съд и направиха следната декларация: „В границите на казата ни в местноста „Совалак“ се появи хайдутинът разбойник капитан Кокино заедно с други хайдути. Щом назначеният главен пазач, вашият слуга Банош Ибрахим бейзаде Осман бей се осведоми за горното, незабавно се насочи срещу хайдутите и бързо влезе в битка с тях. С помощта на всевишния зловещите глави на капитан Кокино и на един от бойците му бяха отрязани. Останалите хайдути бяха изгонени и отдалечени от казата ни. След като зловещите глави бяха отправени на път към ваше високо превъзходителство, по молба на заинтересувания станалото се протоколира, за да бъде представено пред високата ви особа. В заключение правото на заповед принадлежи на вашата височайша особа. Дата: реджеб 1195 година (23. VI—22. VII. 1781 г.). Ваш слуга молитствувател за великата османска държава: Али, кадия на казата Грбениш.

Ориенталски отдел на НБКМ — ОАК 85/14

Превод: Б. Ачков

---

[1] Вероятно гр. Гребена, Гърция.

288

СВЕДЕНИЯ НА САВИЮР ЛЮЗИНЯН[1] ЗА ПОЯВА НА ХАЙДУТИ

1786 година

[Узунджово]. Жителите му са повече друмски разбойници.

[Драгоманският проход бил опасен поради многото хайдути там].

Ив. Д. Шишманов, Стари пътувания през България в посока на римския военен път от Белград за Цариград, СбНУ, IV, 1891, с. 470.

---

[1] Савиюр Люзинян — французин, живял и пътувал из Близкия Изток. Известно време бил на служба в Египет при Али бей (1771 г.). Пътните си бележки изпращал като писма до сър Уилям Фордайс в Лондон (*срв. Ив. Шишманов,* пос. съч., СбНУ, IV, с. 469—470).

289

ВАЛИЙСКА ЗАПОВЕД ПРОТИВ ХАЙДУТИТЕ В РАЙОНА НА ВОДЕН И БЕР

24 юли 1795 година

Премъдри кадии на Караферия и Водина, да се увеличи добродетелта ви. Пратеник по настоящия въпрос, гордост на подобните ти, Мустафа ага, да се увеличи способността ти. Аяни, първенци, сердари и влиятелни местни властници.

Известява се, че макар че очистването на градовете и осигуряването на спокойствието на жителите е дълг на управниците, на съдниците и на всички изобщо и имате задължение в съгласие да залавяте и да съобщавате за появилите се в районите ви разбойници или да ги изгонвате и отстранявате, напротив, проявихте търпимост и небрежност, а може би отидохте и по-далеч и дадохте извинение по въпроса. Резултатите от това ваше поведение ще са много неприятни за вас, защото ще предизвикате порицанието си. Но независимо от това, макар че с предишната ни заповед бяхме заповядали да заловите живи такива разбойници, където и да ги срещнете, след като предварително се споразумеете помежду си и тръгнете в съгласие всички срещу тях, да ги заловите живи и да ги изпратите в дивана на Селяник, а ако проявят съпротива, да ги убиете, понеже кръвта им може безнаказано да се лее според казаното в корана: „всеки смутител е виновен за смърт [та си]“, досега не положихте никакво старание. Освен това, макар че раите — жители на близо лежащия до вас град Инегуста, показвайки пълното си подчинение на законите, преди няколко дни нападнаха тези разбойници, които, след като бяха пленили тринадесет раи от някакво село на Караферия, преминаха с тях през град Караферия, отправяйки се към местността „Каратас“, и освободиха след завързалата се битка трима от горните пленени раи, вие, показвайки враждебни настроения към тях, забранихте обичайното пренасяне на зърнените им храни между казите на Караферия и Едеса, показвайки така, че сте помощници на казаните разбойници и злосторници. И тъй обмисляйки добре резултатите от действията си, този път всички в съгласие и със съдействието на казания ага тръгнете срещу тези злодеи, където и да ги срещнете, и ги заловете живи и притеснете или убиете, освобождавайки градовете и селата от нашествията им. Затова се състави и изпрати настоящата заповед от дивана на Селяник чрез споменатия пратеник. С пристигането и с бога действувайте според съдържанието ѝ, избягвайки противното.

7 мухарем 1210 г. (24. VII. 1795 г.).

I. Βασδραβέλλη, т. II, с. 236, д. 244.

290

МЕТЕЖНИ ЕЛЕМЕНТИ ВЪВ ВОДЕНСКО И НЕГУШКО

13 януари 1796 година

Понеже жителите на Водина ни съобщиха чрез съдебния разсилен, че разбойници, появили се през настоящия месец в каза Водина и в околността на Инегуста, са подпалили два чифлика на каза Водина, разграбвайки имуществата на бедните раи, получи се заповед на сегашния валия на Селяник, превъзходния везир Ферхат паша, да тръгнем в съгласие с жителите от околните села срещу разбойниците за унищожаването им.

4 реджеб 1210 г. (14. I. 1796 г.).

I. Βασδραβέλλη, т. II, с. 240, д. 247.

291

ИЗТОЧНИЯТ БАЛКАН ИЗПЪЛНЕН С ХАЙДУТИ

[*Средата на XVIII век*]

Не ни бе леко в Белесе Латина[1], паланка, населена с православни, бяхме предупредени да не се доверяваме. Те са известни разбойници, които живеят само от грабежи. Тази мисъл не ни позволи да се възползуваме от одърите, които ни дадоха, и никак не ни караше на сън.

На другата сутрин навлязохме в гора. Пътят е каменист, тесен и твърде мрачен — би рекъл човек, че на природата ѝ е било угодно да закриля жестоките начинания на разбойниците от Белесе.

Една местна поговорка казва: „Който иска да умре, трябва само да мине през тази гора, ще го обслужат добре.“ Вървяхме през целия ден, без да срещнем някого — изглежда, се страхуваха от нас толкова, колкото и ние можехме да се плашим от тях. . .

Бях много изненадан от един православен обряд в Драгоекьо[2], където спахме. Един свещеник дойде рано; той имаше виолетова дреха, епатрахил и държеше разпятие в дясната си ръка. Едно дете го следваше със съд със светената вода. Той приближи най-напред д-р Мишел, наръси го с китка, прочете няколко молитви и го накара да целуне разпятието. Щом получи от него няколко сребърни монети, дойде при мен и извърши същия обред, обходи всички християни от кервана, без никого да пропусне. Не знаех какво бе създало този обичай. Докторът ми съобщи, че той четял молитви за препоръка на душата, защото имало опасност пътниците да бъдат убити в гората на планината Елмо[3], която щяхме да прекосим. Също така на тръгване всеки провери дали оръжията му са в добро състояние: би рекъл човек, като ги види, че се готвеха да атакуват или да отблъснат войскова част. . .

Вечеряхме в Чаликавак[4], място, което служи за убежище на разбойниците, които обвиняват, че толкова избивали по планината Елмо. Портата е сметнала, че предотвратява тия безредия, поставяйки стражи, които бдят. Те са въоръжени с алебарди; щом видят, че се приближават групи пътници, те заудрят тъпаните си и се приближават, за да получат малка такса. Но те са по-скоро поставеници на крадците, отколкото техни неприятели. Те имат особен начин на биене на тъпана, който им позволява (на хайдутите) да разберат дали има някаква надежда да нападнат групата пътници, или е по-добре да я оставят спокойно да мине: щом доловят малко сигурност за нападение над кервана, те първи се нахвърлят..., за да вземат по-голяма част от плячката. Един човек от кервана ни увери, че преди немного време един керван е бил задържан само от един-единствен човек, обречен на гибел, ако би трябвало да се бие срещу двадесет добре въоръжени [люде]. Но те (пътниците от кервана) предпочели да му дадат пари, отколкото да рискуват сражение.

(Сведения на френския пътешественик. Жан Клод Флаша[5] от средата на XVIII в.)

Observations sur le commerce et sur les arts D'une partie de l'Empire, de l'Asie, de l'Afrique et même des Indes Orientales. Par Jean-Claude Flachat, Lyon, 1766, 1, p. 354—357, 358—359.

Превод: Б. Цветкова

[1] Неуточнено.

[2] С. Драгоево, Шуменски окр.

[3] Стара планина.

[4] С. Риш, Шуменски окр.

[5] Авторът проявява особен интерес към производствената техника на пропътуваните страни. Прекосява Балканите, минавайкн през Влахия. Завърнал се във Франция след 1756 г. и описал богатите си впечатления от Изтока (*N. Iorga*, Les voyageurs Français dans l'Orient Européen, Paris (1928), p. 100—101).

292

ОПЛАКВАНЕ ОТ ИЗДЕВАТЕЛСТВАТА НА НАИБ, ИЗВЪРШЕНИ ПРИ ПРЕТЪРСВАНЕ ЗА ХАЙДУТИ

[Б. д.]

Вярно.

Мюфтията и мубаширът Ибрахим чауш, да се означат правата им според свещения закон и да се издаде заповед.

Честитият и щастливият мой султан да е жив.

Покорните ви бедни слуги сме от спадащата към каза Филибе, бедните от нахия Рупчос.[1] Когато бе забранено да бъде наиб някой от местните жители, известният наиб от жителите на Филибе, наречен Ясъоглу, взел на откуп от моллата на Филибе казаната нахия и с десет конници и десет пешаци сеймени ходил от село на село. Освен дето взима безплатно насила овцете и агнетата и другата ни прехрана под предлог, че иска поръчителство, казва: „Хайдути са се отбили в селото ви.“ И по други поводи ни е взел с насилие повече от 500 гроша...

Затова се оплакахме на кадията на Филибе. Но понеже той е негов наиб, защищава го и по никой начин не ни дава право. Затова молим султанско благоволение да се изпрати господин пловдивският мюфтия със заповед определеният там за друго мубашир Ибрахим чауш да накара казания наиб да върне на притежателите според закона парите, които насила е взел от бедните.

Покорните ви бедни жители от нахията.

Без дата.[2]

Ст. Джансъзов, Турски документи за нашата история, № 3, с. 581—582.

---

[1] Област в Средните Родопи със средища Чепеларе и Хвойна.

[2] По всяка вероятност от XVIII в.

THE HAIDOUK MOVEMENT IN THE BULGARIAN LANDS DURING THE 15TH TO THE 18TH CENTURIES

(STUDIES AND DOCUMENTS

Summary

The haidouk movement is an original popular movement of resistance which, during the five centuries of Ottoman domination in Bulgaria, constituted one of those bright manifestations of the militant spirit of the Bulgarian people, the memory of which is most dearly cherished by every Bulgarian heart.

In the consciousness of the generations this movement of thousands of known and unknown fighters for justice and free life has already outstripped the frameworks of reality and has acquired the fabulous outlines of the legend through the epic dedicated to it by the people. The haidouk epic has long been almost the sole source on the basis of which historical science attempted to create its concepts and interpretation of the haidouk movement. The documentary material contained in scattered sources usually originates from the Ottoman authorities who were hostile to the movement or from poorly informed foreign travellers. Until recently, this material constituted a scanty amount of superficially interpreted information for the specialists in this field. This state of the sources of the material related to the haidouk movement, which continued until several years ago, was the reason for a widespread underestimation, in historical literature, of its position and role. It should be borne in mind, however, that precisely this movement was one of the principal factors which preserved the Bulgarian national spirit during the period preceding the Bulgarian national revival, and that it was a powerful manifestation of the bold refusal by the people to reconcile themselves to foreign domination.

It is the haidouk movement which maintained the undying flame of the armed struggle that developed sporadically into large-scale movements for liberation. The haidouk movement, with its numerous and almost daily manifestations of resistance, constitutes the most unequivocal denial of the myth about the "dark" ages of Bulgarian history, i.e. the 15thto the 18th centuries which, until recently, were pictured as centuries of inactivity with only rare and unsuccessful attempts at liberation. That is why it is an urgent task of Bulgarian historical science to shed more light on the haidouk movement. By providing documentation for the numerous manifestations of the haidouk movement during the centuries, the historian will be in a position to demonstrate in a convincing manner the dignity and militant irreconcilability of the Bulgarian people who had been forced to live, much longer than any other peoples in the Balkans, under most onerous conditions within the confines of the Ottoman Empire.

This volume is the first of its kind collection of documents containing translations and scientific comment on all historical evidence related to the haidouk movement, most of it unknown until now, and related to the period thad had been studied least of all — i.e. the 15th to the 18th centuries.

Most of these materials are official documents issued by the institutions of the central or local Ottoman authority. They bear the imprint of that age-old and unfailing spite by the Ottoman ruling circles for all those who violated the order established by them in the enslaved lands of the Balkans, for all those who dared to rise against the absurdities and burdens of this order, and for the dependent Turkish population as well. The class prejudice and, to a certain extent, the national and religious intolerance by the Ottoman rule, can easily explain why the official documents of the authorities and the traditional annalists ascribe to the haidouk movement the features of ordinary brigandage. That is why the selection of the Ottoman sources for the present volume was to a certain extent rendered difficult by the fact that a research worker is not always in a position to establish clearly from these sources whether it is a matter of brigandage or of haidouk activity. That is why it was necessary to proceed with utmost care and caution in studying these sources and in selecting the material published. Some of the Turkish documents have been found during many years of study by the author of the Turkish archives of the national libraries in Sofia, Paris and Vienna. For the sake of comprehensiveness of the scientific material published, it was necessary to include also a number of Turkish documents to whose originals we have no access (published by A. Matkovsky, D. Shopova, A. Refik and I. Vazdravelli).

The documents published dy A. Matkovsky (Турски документи за ајдутството и арамиството во Македонија (1620—1650), I, (1650—1700), II, Скопје, 1961) are translations into modern Macedonian language of the sicils of the Bitola cadis which are kept in the Skopje archives. These translations show certain serious deficiencies when compared with the photo copies of some of their originals published by way of illustration. The author of the present volume had to operate very carefully with these documents and to make new translations into Bulgarian directly from the facsimiles given in Matkovsky's work. The remaining documents whose translation could not be scientifically verified by the author due to the lack of facsimiles were translated into Bulgarian. The publication by D. Shopova Македонија во XVI и XVII век. Документи од цариградските архиви (1557—1645), Скопје, 1955-with translations again into modern Macedonian language of documents from the Istanbul archives was used in much the same manner. Although the translations made by D. Shopova were exact and scientifically correct, the author has nevertheless availed herself of the transcriptions and photo copies contained in the publications for the purpose of making direct translations into Bulgarian. The same procedure was adopted in relation to the well familiar documentary publication in modern Turkish transcription by Ahmed Refik, entitled "Bulgaria under Turkish Domination" (Türk idaresinde Bulgaristan. Istanbul, 1933), and to the work by the Polish orientalist J. Grzegorzewski (Z sidżillatow rumelijskich epoki wyprawy wiedeńskiej, acta tureckie (tekst turecki i polski), Lwow, 1912).

Much more difficult for scientific treatment were the translations into modern Greek, published by I. Vazrdavelli, of the sicils of the Ber cadis (Ἰστοριϰ'α 'αρχετα Μαϰεδονίας. A'. Ἀρχετον Θεσσαλονίϰη, 1695—1912. Θεσσαλονίϰη, 1952. B'. Ἀρχετον Βεροιας-Ἀαουσης 1598—1886. Θεσσαλονιϰη, 1954). Even a most superficial use of these translations, which are not accompanied by transcriptions or by facsimiles, is apt to evoke doubts among specialists as to their precision. Re-translation, on the other hand, has its inherent deficiencies. In this particular case the translations were made from the Greek translation by I. Vazrdavelli. This was done by Y. Kaloudova in Sofia in some cases with a fair amount of stylization on the part of the author of this volume.

The remaining Turkish documents contained in the volume were translated by turcologists: G. Gâlâbov, N. Popov, B. Achkov, B. Cvetkova, S. Andreev, M. Kalitsin and M. Mihailova.

In addition to Turkish sources the present volume contains a number of reports obtained from manuscripts or old publications of travel notes, relations and treaties by European diplomats, scientists and travellers. Although most of these authors have obtained their information about the haidouk movement from local Ottoman officials who were naturally hostile to it, or from Turks who accompanied them during their movement through these lands, some of them have nevertheless managed to obtain correct information and to give just appraisals of the haidouk movement. These are sources written in various languages (Latin, French, German, Italian and English) and most of the material from them contained in the present volume was translated by the author.

Home sources are insignificant. The sporadic and scattered operations of the haidouks could not be grasped and reflected in their entirety by the few Bulgarian annalists of that time who were likewise scattered and isolated in the various parts of Bulgaria, living and working under very difficult conditions. Therefore the home sources related to the period of the 15th to the 18th centuries are limited to marginal notes and brief annals.

That is why the bulk of the documents about the haidouk movement in the Bulgarian lands during the 15th to the 18th centuries that have come down to us originate from institutions and quarters which are unfavourably disposed toward that movement. These documents abound in ill will, or hatred for the haidouk movement and for the haidouks. Nevertheless, the abundant information contained in these sources, subjected to careful critical analysis, creates an all-round picture of the haidouk movement in the Bulgarian lands. They show that:

1. The haidouk movement was a permanent resistance movement in the Bulgarian lands after the 15th century.
2. It was an outburst of the irreconcilability of the people toward the injustice of the Ottoman feudal system.
3. Its strength lay deeply within the bulk of the people.
4. The scope of the haidouk movement increased during the course of centuries. It became the source of grave concern for the authorities during the 17th and 18th centuries, with its numerous campaigns all over the Bulgarian lands which opened a new permanent and irresistible front to the Ottoman rulers.
5. The haidouk movement, far from being an ordinary struggle for the sake of personal revenge, was an expression of the national consciousness of the people in all Bulgarian lands, and at certain moments it rose to the level of a struggle directly aimed at political liberation.
6. At the same time, the haidouk movement became the common language between the fighting Bulgarians and the remaining Balkan population oppressed by the burden of the Ottoman feudal regime, the Turkish dependent population included. This language was the link of social solidarity and of common irreconcilability toward the methods and institutions of the Ottoman rule, which strongly united the Bulgarian haidouks with the clefts and Uskoks and with their brethren fighting for justice in Serbia, Bosnia, Monte Negro, Dalmatia and Albania.

A considerable part of the original material contained in the present volume deals with the manifestations of the haidouk movement in the north-western and south-western Bulgarian lands and in the Danubian region. The smaller amount of information related to other Bulgarian lands can hardly be explained only by the fact that we have had no access to any rich archives of the cadi tribunals from these lands and to other documents. The reasons for this irregural territorial propagation of the haidouk movement must be sought elsewhere. The specificities of the Ottoman rule in the different provinces of the Empire in South-Eastern Europe determine to a large extent the existence of prerequisites and possibilities for the development of the haidouk movement. It is quite obvious that Southern and Eastern Bulgaria, and particularly the regions along the traditional routes Via Militaris and Via Egnatia as well as the route from Istanbul through the passes in the eastern section of the Balkan Range, were placed under the immediate control of the central authority, and that they bore the full burden of the Ottoman system of public institutions, while Turkish colonization was on a large scale in these lands and it constituted a permanent factor obliterating the national consciousness of the Bulgarian population living there. Besides that, for centuries on end these regions were traversed by the armies of the Sultan in their campaigns toward Central Europe or Russia, and were the sources of enormous supplies which had to be delivered to these armies.

These circumstances, as well as the numerous duties and angarya work imposed on the raya in these regions by way of services rendered to the army, weakened this raya to a large extent. In addition to the other burdens of the regime, they constituted a heavy everyday oppression. Under these unfavourable circumstances there were very limited opportunities for self-government and still less so for large-scale and permanent resistance. Furthermore, the peasants in most of these regions had not been brought to the tragic impasse of the peasants from the western Bulgarian lands in which, ever since the 16th century, the formation of the big estates was accompanied by the painful ruin, on a large scale, of the dependent population. To this population the haidouk movement offered the only respectable outcome. On the other hand, in the western Bulgarian lands the population was farther away from the central authority of the state. Protected by the mountains, encouraged after the 17th century by the ill-successes of the Turks in the wars which were waged close to them and even on their own lands, this population was able to muster more force and to find more frequently favourable opportunities of offering armed resistance against the unjust social system and against the foreign domination.

Finally, the population in the western regions and in the Danubian Plain was bolder in its actions because it could always rely on the solidarity and support of the other Balkan peoples living near by (Serbians, Montenegrins, Bosnians, Dalmatiana, Albanians, Greeks and Rumanians), who were unanimous with them in their common misery. These are some of the prerequisites which account for the higher haidouk activity in the north and south-western Bulgarian lands and in the Danubian region which has been reflected in the present volume.

The documents contained in the volume are arranged in chronological sequence. This makes it possible to follow the dynamics of the haidouk movement through the centuries, the attitude of the official ruling circles to it, and its significance on an all-Balkan and all-Imperial scale.

The headlines of the documents have been put by the author of the book, the aim being to direct the attention of research workers and of other readers to the significance of the documents as a historical source and to assist in the correct interpretation of the markedly biased information sometimes contained in them which might, at first glance, be little.

The scientific comments on the documents offered by the author are aimed at explaining the terms for the characteristic institutions and used in the text. Some geographical names have bnee checked by the author, though most of them were checked by V. Velev, who also prepared the list of geographical names given at the end of the book, duly revised by the author. There is also a list of historical terms compiled by the author.

In order to introduce the reader into the meaning and significance of the different documents they have been introduced by a study on the historical environment of the haidouk movement and on its characteristic features and manifestations.

The maps were made by P. Koledarov.

The principal aim of the present volume is to facilitate the further study of the haidouk movement and to raise these studies to a level higher than the one at which our concepts and knowledge were formed with insufficient precision and also under the impact of the exaggeration stemming from the information coming from popular epics.

СПИСЪК НА ИСТОРИЧЕСКИТЕ ТЕРМИНИ И РЕАЛИИ

Авандат — инцидентни, отначало произволни облагания за нуждите на известни служебни лица.

Авариз-и диванийе и текялиф-и йорфийе — категория данъци и повинности в Османската империя, въведени не съобразно с изискванията на мюсюлманския свещен закон шерията, а според насъщни изисквания на момента от XV в. нататък за нуждите на централната власт.

Аджеми оглани — членове на формация, в която се обучавали събраните чрез девширме деца, за да се излъчат от тях бъдещи участници в еничерския корпус.

Ает — стих от корана.

Аклям — комплекс от ведомства.

Алайбей — команден чин от спахийското опълчение.

Арпалък — извънредно дарение, направено от султана на някой заслужил чиновник (феодално владение с годишен доход най-много до 19 999 акчета).

Аяни — турски първенци, които турската власт използува до XVII в. в помощ на органите на местното управление.

Бач — пазарна такса.

Безистен — сводесто помещение с вътрешни магазини.

Бекчибашия — началник на бекчиите.

Бекчии — участници в 19-о поделение на еничерския корпус, от които се набирали стражи, когато войската лагерувала във военно време.

Берат — султански указ за назначение на служба или грамота за владелски права върху служебно феодално владение.

Берая — хора, представители на господствуващата класа.

Бостанджия — участник в личната гвардия на султана.

Буюрултия — заповед, издадена от бейлербея (валията) до подвластните органи.

Бюлюкбашия — началник на бюлюк (полк).

Вакъф — извадено от гражданско обращение имущество, с част от чиито приходи се издържали мюсюлмански религиозни и благотворителни учреждения.

Вилает — област, най-голяма административна единица от XVI в. нататък, управлявана от бейлербей или валия.

Войвода — 1) началник на хайдутска дружина, на въоръжена група; 2) управител на хасови владения, който упражнява власт над тях като представител на хасовите държатели или на султанското семейство (в султанските хасове).

Войводство — район, върху който се простира властта на войводата, т. е. в рамките на хасове, чийто управител е бил войводата.

Войнуци — категория население, натоварена да служи в султанските обори по шест месеца годишно и в помощните корпуси на армията. В замяна на това владеели освободени от данъци бащини (поземлени имущества) и не плащали „извънредни“ данъци.

Гариб — части от платената султанска армия, набирани от други мюсюлмански страни.

Гюнлю — части от османската кавалерия на заплата.

Дая — титла, която носели висшите управници в Тунис през османско време. Обозначава местен властник.

Дворцов чауш — лице от групата на вратарите — охрана при султанския двор и носители на султански разпоредби до местоназначението им.

Делии — части от османската кавалерия на заплата.

Дервент — проход, клисура.

Деркенар — една от ония бележки върху крайните празни полета на документите, в които са отразени данните от извършени справки в официалните регистри.

Джабия — събирач на приходите за джамии и други религиозни учреждения.

Джебеджибашия — началник на корпус от платената османска армия, на който било възложено изготвянето на оръжие и военни съоръжения, опазването на това оръжие и разпределянето му по различни бойни части.

Джелепкешан — вж. Джелепкуюн.

Джелепкешан бедели (паричен данък) — паричен откуп на задължението, с което била натоварена една категория население — едри овцевъди, да доставят определен брой овце за държавни и обществени нужди.

Джелепкуюн — задължението да се доставят принудително овце за държавни нужди (вж. и Джелепкешан).

Джемаат — поделение на еничерския корпус. Цялата еничерска институция образува един оджак, поделен на орти. Сто и десет от тези орти се наричат джемаат.

Джемази юл-евел — пети месец от мюсюлманската година.

Джизие — поголовен данък на немюсюлманите.

Джизиедар — чиновник по събирането на джизието.

Доганджии — категория население, натоварено да наглежда гнездата на соколи, да улавя и опитомява соколи и да ги доставя в султанския двор за ловните развлечения на владетеля. В замяна на тия специални задължения доганджиите ползували свободен от данъци поземлен дял (бащина) и били облекчени от т. нар. „извънредни“ данъци.

Дюлгер — строител.

Емин — фискален чиновник на централната власт.

Еничерски сердар — полицейски орган на еничерска войскова част в определена каза, нахия или населено място.

Еседи грош — сребърна холандска монета, много разпространена в Османската империя от XVII в. нататък.

Еялет — вж. Вилает.

Забит — полицейски началник, спахийски наместник, командир.

Завие — мюсюлманско отшелническо общежитие.

Заим — държател на зиамет.

Зиамет — спахилък, служебен лен с доход от 20 000 до 100 000 акчета годишно.

Зилкаде — единадесети месец от мюсюлманската година.

Зилхидже — дванадесети месец от мюсюлманската година.

Игиткетхудасъ — военен чин.

Имарет — мюсюлманско благотворително учреждение; обществени кухни, където се раздавала храна на бедните и учащите се в религиозните училища (медресета).

Ирми бешлик — монета от 25 парични единици.

Испенче — поземлено-личен данък на немюсюлманската рая.

Ичоглани — младежи, събирани принудително от мюсюлманското население, обучавани в Бруса, Одрин и Цариград, за да бъдат използувани като пажове в султанския двор. Много от тях били издигани на висши служби в управленческия апарат.

Кадия — главен съдебно-административен чиновник из османските провинции.

Каза — съдебно-административна единица, по-малка от санджак и оглавявана от кадията.

Каймакам — лице, което при нужда замества някой функционер, преди всичко великия везир. Заместник на валия или ръководител на санджак или каза.

Капан — покрито тържище.

Капудан — комендант на прибрежно селище.

Капуджибашия — началник на корпуса на капуджиите, натоварен да ръководи охраната на дворцовата порта. При нужда капуджиите били изпращани с важни тайни разпоредби и съобщения до началниците на вилаетите.

Караколукчии (или чауши) — подофицерски чин във всяка еничерска рота.

Касаба — малък град.

Кетхуда — 1) доверено лице, отговорно лице на някоя служба; 2) началник, главатар.

Кетхудаери — командир на еничерския корпус, началник на охраната на еничерския ага по време на походи. В провинциите — началник на охраната на местната феодална аристокрация.

Кираджилък — превозване срещу заплащане с кола или кон на стока или пътници.

Коджабашия — селски или махленски кмет.

Колагузлук — такси срещу задължението на населението да придружава принудително събран добитък (най-често овце) за нуждите на държавата или на някои чиновници.

Кологлани — синове на еничери, които били зачислявани като аджеми оглани с оглед да приемат службата на бащите си.

Конак — сграда, в която се спират пътници да пренощуват.

Крило (коl) — ляво, средно и дясно крило в Румелия — военно разделение, при което всяко от крилата има определен териториален обхват.

Левенди — служители в ранния османски флот, които върховното командуване наемало. В образувания в някои крайбрежни области „еялет на капудан паша“ (т. е. вилает на главния адмирал) това били лица, използувани на служба във флота в подчинение на тамошния бейлербей и санджакбей.

Маликяне — доживотен откуп на мукатаа.

Мартолосбашия — началник на мартолосите.

Мартолоси — отначало военна формация от християнски бойци на османска служба. По-късно категория население, натоварено да охранява пътища и проходи. В граничните османски войски — части от охраняващите местни гарнизони.

Махзар — колективно писмено оплакване.

Мевкуфат — служба, отдел от дефтерхането, която ръководела събирането на определени данъци.

Мезра — ненаселена плодородна площ, най-често на мястото на изчезнало старо селище.

Миралай — команден чин от спахийското опълчение — срв. алайбей.

Мирахор — началник на султанските конюшни.

Мири лива — вж. санджакбей.

Миримиран или бейлербей — управител на най-голяма административна единица в Османската империя.

Молла (монла) — звание, давано на висше мюсюлманско лице (**кадия, мюфтия и др.**).

Мубашир — специален чиновник, изпращан от върховното управление до местните власти с определена задача.

Мукатаа — финансова категория, обхващаща отделни данъци, групи от данъци, части от други държавни приходоизточници, които държавата формирала за свое улеснение и ги отдавала на откуп на частни лица.

Мухарем — първи месец от мюсюлманската година.

Мухасил — фискален чиновник, събирач на държавни данъци.

Мухафъз — комендант на гарнизон.

Мухзир — съдебен разсилен.

Мухзирбашия — главен съдебен разсилен.

Мухтесиб — чиновник с контролно-полицейски функции на градския пазар.

Мюлязим — офицерски чин, по-малък от юзбашия.

Мютевелия — управител на вакъф.

Мютесариф — административен управител на санджак.

Мютеселим — управител на град, заместник на началника на вилает или санджак и местен събирач на данъци.

Мюфетиш — инспектор, отговорно лице, натоварено с разследването на някои въпроси.

Мюхюрдарлък — служба, свързана със съхраняването на валийския печат, узаконяване на документи чрез поставяне на печата.

Назър — надзирател, инспектор.

Наиб — кадийски наместник.

Нахия — административна единица, по-малка от каза.

Нузул — данък, налаган от държавната власт най-вече за военни нужди в замяна на натурално даждие от хранителни продукти.

Пазарбашия — чиновник, който участвува в контролиране изправността на пазара.

Пандурбашия — началник на пандури.

Пандури — категория население, определени да охраняват уязвими места в провинциите.

Рамазан — девети месец от мюсюлманската година.
Рая — до началото на XVIII в. зависимото население в Османската империя без разлика на религия и народност. По-късно немюсюлманските поданици на империята.
Реби юл-ахър — четвърти месец от мюсюлманската година.
Реби юл-евел — трети месец от мюсюлманската година.
Реджеб — седми месец от мюсюлманската година.
Риал грош — сребърна немска монета, употребявана в Турция.
Рикяб-и хумаюн — обкръжението на султана, с което се движи, отивайки някъде.

Санджак — административна единица, по-малка от бейлербейство.
Сафар — втори месец от мюсюлманската година.
Свободни зиамети и тимари — служебни владения с по-широк имунитет от обикновените спахилъци. Техните държатели освен полагаемата им се феодална рента от владенията си получавали и половината от данъчната група „бадухава" — инцидентни такси, от по-дребните спахии.
Сегбан-сеймен — 1) лица от специални отряди в еничерския корпус; 2) войска на заплата в служба на турските везири и паши; 3) военнослужещи в пограничните области.
Селяхшор — военно лице от първи отряд на османската дворцова кавалерия, по-късно почетна титла.
Сербестнаме — документ, обезпечаващ известни имунитетни права.
Силяхдари — първоначално дворцови служители, натоварени със задължението да носят султанския меч и да се грижат за изправността на султанското оръжие.
Спахии — държатели на спахилъци, служебни феодални владения. Срещу част от доходите, които върховната власт им предоставяла да събират, тези своего рода феодални господари били длъжни да служат в спахийското опълчение с определен брой екипирани от тях бойци.
Субаши — административно-полицейски помощници на служебни феодали.
Сулехи — набожни, благочестиви хора, ползващи се с уважение и доверие сред околните.
Султански диван — висш държавен съвет.

Тахсилдар — събирач на държавни приходи.
Тезкереджия — чиновник от великото везирство, който докладвал прошенията до върховните сановници и вписвал решенията. Същата служба вероятно съществувала и при валийствата.
Теке — мюсюлманско отшелническо общежитие.
Телял — викач, който разгласява вести от обществено значение на публично място. Търговски посредник.
Топчии — бойци от платената армия, които участвуват в производството и в ремонта на артилерийските оръдия и при привеждането им в действие по време на бой.

Улема — мюсюлмански законоучители, специалисти по теология и юриспруденция.
Устаалем — чин от еничерския корпус
Устабашия — низш военен чин от еничерския корпус.

Фетва — правно тълкуване на върховния религиозен управител — шейх-юл-исляма, или на мюфтията за определен казус, съобразно изискванията на шериата.

Хадис — предание за думите и делата на мюсюлманския пророк Мохамед.
Хане — 1) авариз хане — данъчен дял, който обхващал от 3 до 15 домакинства; 2) джизие хане — до 1691 г. домакинство на облаганите с поголовния данък на немюсюлманите данък джизие.
Харамия — букв. разбойник. Така турската власт назовава и всички борци против установения от нея обществено-политически ред.
Хас — 1) везирски — служебно феодално владение с годишен доход над 100 000 акчета; 2) султански — феодално владение на членове от султанското семейство.
Хат-и хумаюн — султански акт, ферман.

Чифлик — 1) лично голямо стоково земеделско стопанство, произвеждащо за пазара, необвързано със задължения към централната власт. Появява се от втората половина на XVI в. нататък във връзка с измененията в османската феодална система; 2) селско земевладение на мюсюлманската рая.

Чифчии — работници по чифлиците в Османската империя.

Чохадар — служител в султанския двор в личните султански канцеларии.

Шабан — осми месец от мюсюлманската година.

Шака — група произволни данъци, събирани отначало в полза на местни властници (към края на XVI и началото на XVIII в.), които върховната власт постепенно била принудена да признае за законни. Могат да се причислят към „извънредните“ данъци.

Шевал — десети месец от мюсюлманската година.

Шеих — уважаван възрастен човек, племенен старейшина, началник на теке, дервишка секта или еснаф.

Шериат — официалната правна система в Османската империя, изградена върху нормите и предписанията на исляма.

СПИСЪК НА ГЕОГРАФСКИТЕ НАИМЕНОВАНИЯ

Авлона, Валона — дн. гр. Вльоре, Албания, д. 74.
Аврет Хисар, санджак Селяник — районът на с. Женско, Кукушко, Македония, Гърция, д. 240, 243, 261.
Аврет Алан, каза Пазарджик — Копривщица, с. 52, д. 206.
Агаларче-и баля, каза Манастир — с. Горно Агаларци, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154.
Агаларче-и зир, каза Манастир — с. Долно Агаларци, общ. Новаци, окр. Битоля, Югославия, д. 154, 191.
Агастос, каза Водина — център гр. Негуш, Науса, Гърция, д. 91.
Аграфа — с. Аграфа, Гърция, д. 272.
Айтос — гр. Айтос, Бургаски окр.
Ак Данишменд, каза София — с. Белопопци, Софийски окр., д. 266, 285.
Акерман — гр. Белгород, УССР, с. 58.
Акчар — с. Арчар, Видински окр., с. 60, д. 233, 248.
Аладжа Хисар — гр. Крушевац, Сърбия, Югославия, с. 31, 59, д. 6, 189, 205, 234.
Ала Клисе, каза — бившата околия на гр. Омуртаг, Търговищки окр., с. 57, д. 218, 257.
Аласоня — гр. Еласон, Гърция, д. 148.
Алексиниац — вж. Алексинса.
Алексинса — гр. Алексинац, Сърбия, Югославия, с. 59, д. 214, 241.
Анадол — азиатската част на Турция, с. 17, 29, 40, 48, д. 205, 263.
Анаселиче, каза — вж. Населич.
Андринопол — гр. Одрин, Източна Тракия, Турция, д. 9.
Анкона — гр. в Италия, с. 21.
Арапли — Гърция, д. 253.
Арилова, каза Манастир — с. Арилово, Крушевско, Македония, Югославия, с. 41, д. 8, 50, 101, 106, 154, 171.
Ариауткьой, каза Правади — вероятно с. Рудник, Варненски окр., с. 53.
Ариаутлар, каза Правади — с. Староселец, Варненски окр., с. 53.
Арчар — вж. Акчар.
Ахрам — с. Рам, Сърбия, Югославия, д. 220.

Бабадаг — гр. Бабадаг, Северна Добруджа, Румъния, д. 257.
Бабина, каза Манастир — с. Бабино, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 50, 171, 191, 197, 200, 215.
Бабчар, каза Манастир — вероятно с. Бабчор, Костурско, Югозападна Македония, Гърция, д. 197, 200.
Базарник, каза Манастир — с. Базерник, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 41, 43, 154, 171, 215.
Базерник — вж. Базарник.
Байханлу, каза София — неуточнено, д. 285.
Бакянлу, каза София — неуточнено, д. 266.
Балван, каза София — неуточнено, д. 266.
Балденче — вж. Балдунча.
Балдунча, каза Манастир — вероятно с. Балдовенци, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Балша, каза София — с. Балша, Софийски окр., д. 266, 285.
Банат — област в Румъния.
Бане, санджак Видин — гр. Соко баня, окр. Ниш, Сърбия, Югославия, с. 59, 60, д. 22, 205, 235, 237, 239.
Баня — вж. Бане, санджак Видин.
Бане — с. Баня, Пловдивски окр., д. 139.
Бане, каза София — вероятно Благоевград, д. 237.
Баришан, каза Манастир — с. Барешани, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 124, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Барчиловче, каза София — неуточнено, д. 285.

Басарел, каза София — с. Пасарел, и то Горни Пасарел, залято от язовир Искър, Софийски окр., д. 285.
Батановче, каза София — с. Батановци, преименувано на Темелково, Пернишки окр., д. 285.
Батулия, каза София — с. Батулия, Софийски окр., д. 266, 285.
Безден, каза София — с. Безден, Софийски окр., д. 266, 285.
Беине, каза Острово — с. Бегна, дн. Агиос Спиридон, Воденско, Югозападна Македония, Гърция, с. 65, д. 176.
Бегна — вж. Беине.
Бейлер чифлиги, каза София — с. Симеоново, Голяма София, д. 266, 285.
Бела черкова, каза Манастир — с. Бела църква, общ. Кривогащани, окр. Битоля, Македония, д. 106, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Белград — столица на Югославия, с. 35, 51, 57, 68, д. 139, 147, 188, 189, 190, 192, 220, 231, 237, 241, 247.
Белесе Латина — неуточнено, д. 291.
Белоградчик — Белоградчик, Видински окр., с. 60, д. 234, 237, 248.
Белоградчишката крепост — при Белоградчик, д. 222.
Белушин, каза Пирлепе — с. Белушино, общ. Крушево, окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 41, д. 8.
Белче, (Беличе) каза Манастир — с. Белче, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 50, 197, 200.
Беранча, каза Манастир — с. Беранци, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 45, д. 45, 50, 171, 191, 197, 200, 215.
Беранци, вж. Беранча.
Бериково, каза Преспа — с. Берково, общ. Осломей, окр. Охрид, Македония, Югославия, д. 142.
Беркофча — Берковица, Михайловградски окр., д. 208, 254, 267, 269.
Берник, каза София — Перник, д. 268, 285.
Бешевиче, каза Видин — неуточнено, д. 208.
Билденче, каза Манастир — вж. Балденча и Балдунча.
Биляниче, каза Манастир — с. Билянник, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 191.
Биримирче, каза София — с. Бирнмирци, днес обединено със с. Обрадовци в квартал „Бенковски" към София, д. 266, 285.
Биримечлево, каза София — неуточнено, д. 266.
Бистриче, каза Манастир — с. Бистрица, Битолско, Македоиния, Югославия, д. 67, 74, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Бистриче — с. Бистрица, отвъд левия бряг на Дунава, срещу устието на р. Цибрица, Румъния, д. 208.
Битавче, каза Манастир — с. Битово, общ. Брод, окр. Охрид, Македония, Югославия, д. 191, 197, 200.
Битоля, каза — вж. Манастир, с. 38, 45, 46, 47, 50, 51, 65, 67, 69, д. 178, 186.
Битуше, каза Манастир — с. Битоше, дн. Парори, Леринско, Югозападна Македония, Гърция, д. 42, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Бихлище, селище и каза — с. Биглище в Албания на границата с Гърция между Костур и Корча, д. 90, 117, 118, 143, 174, 187, 210, 213.
Богледеч, каза София — с. Погледец, Голяма София, д. 266.
Богдандол, каза София — с. Богдановдол, Пернишки окр., д. 266, 285.
Богданл , каза София — неуточнено, д. 266. 285.
Богданос, нахия към Селяник — обхващала е района около Лагадина, Солунско, д. 252.
Богроф Мензил, каза София — с. Горни Богров, Голяма София, д. 266, 285.
Божина — неуточнено, д. 220.
Бонща, каза Манастир — с. Бонще, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 65, 68, д. 153, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Борешница, каза Флорина — вж. Борешнича.
Борешнича, каза Манастир или каза Флорина — с. Борешница, дн. Палестра, Леринско, Югозападна Македония, Гърция, с. 67, д. 151, 154.
Борлеша — вж. Порлеша.
Борова, каза Манастир — неуточнено, д. 171.
Босна — заедно с Херцеговина, народна република в Югославия; с. 42, д. 237.
Ботоп, каза София — с. Потоп, Новоселско, Софийски окр., д. 266, 285.
Бояна, каза София — с. Бояна, Голяма София, д. 285.

Брайкьофча, каза София — с. Бракьовци, Софийски окр., д. 266, 285.
Братиндол, каза Манастир — с. Братиндол, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 144, 197, 200.
Брезе, паланка във Видинско — неуточнено, с. 60, д. 248.
Брезник — гр. Брезник, Пернишки окр., с. 61, д. 189, 254, 266, 267, 269.
Брезниче, каза Юскюб — вероятно с. Брезица, общ. Петровец, окр. Скопие, Македония, Югославия, д. 110.
Брезова, каза Манастир — с. Брезово, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 191, 197, 200.
Брешор, каза Водина — неуточнено, с. 62.
Брод, каза Манастир — с. Брод, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 46, д. 40, 59, 80, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Бруса — гр. в Турция, с. 40.
Брусник, каза Манастир — с. Брусник, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 66, 124, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Будак, каза Манастир — с. Будаково, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 171.
Буджак — Бесарабия, историческа област между р. Днестър и Прут, влизаща в Молдавска ССР и Украинска ССР, д. 187, 205.
Букова, каза Манастир — с. Буково, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 67, д. 124, 131, 137, 142, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Буковик, каза София — вероятно с. Буковец, Софийски окр., д. 285.
Букри-и орта, каза Манастир — неуточнено, д. 60, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Букри Паша, каза Манастир — неуточнено, д. 60, 124, 154, 191, 197, 200, 215.
Бунархисар — гр. Бунархисар, Източна Тракия, Турция, д. 225.
Бургас — гр. Люле Бургас, Турция, д. 221.
Бургундия — провинция в Източна Франция, разположена по средното течение на р. Рона, между Централния френски масив и Алпите, д. 2.
Бусманче, каза София — с. Бусманци, Голяма София, д. 266, 285.
Бутkьофча, каза София — с. Богьовци, Софийски окр., д. 266, 285.
Буф, каза Манастир — с. Буф, дн. Буфи, Леринско, Югозападна Македония, Гърция, д. 42, 152, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Бухова, каза София — с. Бухово, Софийски окр., д. 239, 266.
Бучина-и Дербент, каза София — с. Бучино проход, Софийски окр., д. 285.
Бучина-и Кюмюрджи, каза София — с. Големо Бучино, Пернишки окр. д. 266.
Бучина-и Кючук, каза София — с. Мало Бучино, Голяма София, д. 266, 285.
Бюлбюлче, каза Манастир — неуточнено. д. 171.

Вазилита капълъкьой — селище край историческия път Белград — Цариград; от поместените тук документи се вижда, че се отнася за селище около Траяновите врата; навярно в някаква връзка с него стоят селата Горна Василица и Долна Василица около Костенец, макар че имената им са от поново време, д. 135.
Вакарел, с. Вакарел, Софийски окр., с. 64.
Вакуф Егри, каза Манастир — неуточнено, д. 88.
Вакъф Букри, каза Манастир — неуточнено, д. 152, 154, 171, 191, 197, 200.
Валово — гр. Вальево, Сърбия, Югославия, д. 205.
Вардар — гр., вероятно Йенидже Вардар, д. 183, 240.
Вардина, каза Манастир — с. Вардино, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 50, 154, 171, 197, 215.
Велес — вж. Кьопрюлю, с. 42, 45, 50, 51.
Велмевче, каза Манастир — с. Велмевци, общ. Кичево, окр. Охрид, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Велосел, каза Манастир — с. Веле село, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 197, 200, 215.
Велушина, каза Манастир — с. Велушина, общ., Бистрица, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 129, 130, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Венеция — град в Италия, с. 21, 47, 51, 59.
Вердикална, каза София — с. Вердикал, отскоро квартал от гр. Банкя, Голяма София, д. 266, 285.
Видин, крепост и седалище на санджак — Видин, с. 18, 38, 44, 54, 57, 59, 60, д. 22. 205, 208, 217, 220, 222, 228, 230, 232,

233, 234, 237, 241, 247, 248, 262, 281, 282.
Виза — гр. Виза, Източна Тракия, Турция, с. 41, 62, д. 14, 229.
Вирание — вж. Иврана, д. 20.
Вирова-и баля, каза Манастир.
Вирова-и зир, каза Манастир — дн. с. Вирово, общ. Демир Хисар (Мургашево), окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 67, д. 154, 164, 171, 191, 197, 200.
Вирче — неуточнено, д. 175.
Висока, каза Селяник — с. Висока, дн. Оса, Лагадинско, Македония, Гърция, д. 252.
Владово, каза Водина — с. Владово, дн. Аграс, Воденско, Югозападна Македония, Гърция, д. 275.
Владодоровча, каза Кьопрюлю — неуточнено, д. 229.
Влахия — област в Румъния, с. 42, 44, 48, д. 17, 31.
Влашко — вж. Влахия.
Воден — вж. Водина.
Водина, град и каза — гр. Воден, дн Едеса, Югозападна Македония, Гърция, с. 51, д. 155, 172, 178, 183, 187, 194, 236, 240, 244, 270, 275, 276, 277, 289, 290.
Воднан, каза Манастир — вероятно с. Вогяни, общ. Кривогащани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 108, 154, 191, 197, 200, 215.
Войниче, мезра към Загорие — с. Войница, Видински окр., с. 29, д. 5.
Войнугофча, каза София — с. Войнеговци, Голяма София, д. 166, 285.
Волуяк, каза София — с. Волуяк, Голяма София, д. 266, 285.
Враждебна, каза София — Враждебна, Голяма София.
Враневче — вж. Врановча.
Вранещиче, каза Манастир — с. Вранещица, общ. Кичево, окр. Охрид, Македония, Югославия, д. 154, 171, 197, 200, 215.
Враниче (в областта на казите Пирлепе и Манастир) — с. Вранче, общ. Долнени, Прилепско, Македония, Югославия, д. 191.
Врановча, каза Манастир — с. Враньевци, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 81, 115, 154, 171, 191, 197, 200, 215, 285.
Враня — вж. Иврание, с. 41.
Враца — срв. Ивраджа.
Вълчидръм — с. Вълчидръм, Михайловградски окр., д. 208.
Вълчитрън, санджак — център гр. Вучитрън, Косовско-Метохийска област, Сърбия, Югославия, с. 31, д. 6, 168, 175, 179, 205.

Габавалче, каза Манастир — с. Габавалци, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 197, 200.
Габрово — град, с. 50, 65, д. 139.
Гайтанова, каза София — с. Гайтанево, Софийски окр., д. 30, 266, 285.
Гевгели — гр. Гевгели, Македония, Югославия, д. 240.
Герман, каза Иврание — с. Герман, общ. Ранковци, окр. Куманово, Македония, Югославия, с. 65, д. 20.
Герман, Герман Кючук — вж. Мал. Герман.
Гиляне, каза София — с. Гниляне, Голяма София, д. 266, 285.
Гинча, каза София — с. Гинци, Софийски окр., д. 266.
Гнеотин, каза Манастир — с. Гнеотино, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Годеч — гр. Годеч, Софийски окр., д. 285.
Голяновче, каза София — с. Голяновци, Софийски окр., д. 285.
Гопеш, каза Манастир — с. Гопеш, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония, Югославия,, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Гориче, селище и каза — гр. Корча, Албания, д. 47, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 117, 118, 143.
Горна Лозица, каза Караферия — с. Горно Лозица, дн. Ано Трипотамос, Серско, Югозападна Македония, Гърция.
Горничева, каза Флорина — с. Горничево, дн. Кели, Леринско, Югозападна Македония, Гърция, с. 65, 176.
Горно Вирово — вж. Вирова-и Баля.
Горублян, каза София — с. Горубляне, Голяма София, с. 34, д. 266, 285.
Градеч, каза София — с. Градец, Софийски окр., д. 266.
Градешниче, каза Манастир — вероятно с. Градешница, общ. Бистрица, Македония, Югославия, д. 7, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Градище, каза Манастир — у В. Кънчов с. Градище, Битолско, д. 154, 171, 197, 200, 215.
Граматике, каза Острово — с. Граматиково, дн. Граматикон, Кайлярско, Юго-

западна Македония, Югославия, с. 47, 50, д. 37, 211, 212.
Граматиково — вж. Граматике.
Грамос, каза Хрупище — с. Грамос, Костурско, Югозападна Македония, Гърция, д. 33.
Гребена — гр. Гребена, Гърция, д. 56.
Гребениш — срв. Гребена, с. 63, д. 287.
Грумаз, каза Манастир — с. Грумази, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 82, 154, 171, 191, 197, 200.
Гулянофча — вж. Голяновче.
Гурмазова, каза София — с. Гурмазово, д. 266, 285.
Гърдоман, каза София — с. Градоман, отскоро квартал към гр. Банкя, Софийски окр., д. 266.
Гьореджи, каза София — с. Сгледници, Софийски окр., д. 266, 285.
Гюмюлджина, каза — център гр. Гюмюрджина, Западна Тракия, Гърция, с. 61, д. 146, 165, 210, 213, 251.
Гюмюрджина — вж. Гюмюлджина.
Гюптеджар — срв. Аврет Алан.
Гяват, каза Манастир — с. Гявато, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 46, 65, 68, 69, д. 61, 64, 65, 69, 85, 119, 138, 154, 171, 191, 215.

Далбеговча — вж. Делибеглер.
Дебри, каза — център гр. Дебър, Македония, Югославия; казата включвала повече от триста села с шест нахии; днес една част от нея влиза в Народна република Македония, другата — в Албания, д. 44, 51, 192, 193.
Дебри, каза Флорина — вероятно с. Дебрец, дн. Анархи, Кайлярско, Югозападна Македония, Гърция, д. 148.
Дебър — вж. Дебри.
Делибеглер — с. Далбеговци, общ. Новаци, окр. Битоля, Югославия, д. 154, 191.
Демир Капия — пролом на р. Вардар, Македония, Югославия, д. 178.
Демир Хисар, каза Манастир — с. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 51, д. 43.
Дервент град — неуточнено, д. 24, 266.
Джаник, лива — бивш санджак, обхващал територията на дн. вилает Самсун, Турция, д. 205.
Дживан, каза Манастир — с. Жван, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Джума
Джума Пазаръ селище и каза, вероятно село Джумая, дн. Амигдала, Кайлярско, Югозападна Македония, Гърция, с. 45, 50, 65, д. 32, 51, 56, 90, 92, 93, 94, 95, 117, 118, 148, 155, 174, 181, 185, 186, 195, 245, 270.
Диване Даут, каза София, — неуточнено, д. 266, 285.
Дивиак, каза Манастир — вж. Дивиак баля-и зир.
Дивиак баля, каза Манастир — с. Горно Дивяци, общ. Кичево, окр. Охрид, Македония, Югославия, с. 41, д. 10, 106, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Дивиак зир, каза Манастир — с. Долно Дивяци, общ. Крушево, окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 41, д. 10, 50, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Дивотино, каза София — с. Дивотино, Пернишки окр., д. 266.
Диздаркьой, каза Правади — с. Добрина, Варненски окр., с. 53.
Диметока — гр. Димотика, Западна Тракия, Гърция, д. 165.
Димотика — вж. Диметока.
Дираговищинча, каза София — с. Драговищица, Софийски окр., д. 266.
Дирама — гр. Драма, Югоизточна Македония, Гърция, д. 165, 261.
Дихово, каза Манастир — с. Дихово, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 66, 124, 142, 144, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Добромир, каза Манастир — с. Добромир, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 38, д. 124, 154, 171, 191, 197, 215.
Добрушева, каза Манастир — с. Добрушева, общ. Тополчани, окр. Битоля, Югославия, д. 124, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Добърчин, каза София — с. Добърчин, Софийски окр., д. 266, 285.
Доганово, каза София — с. Доганово, Софийски окр., д. 266, 285.
Дойран — гр. Дойран, Македония, Югославия, д. 229, 269.
Доленче, каза Манастир — вж. следващите две села.
Доленче при Гяват, каза Манастир — с. Доленци, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200.

Доленче, Тимурхисарско, каза Манастир —с. Доленци, общ. Мургащево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 200, 215.

Долно Копанос, каза Караферия — с. Долно Копаново, дн. Като Копанос, Берско, Югозападна Македония, Гърция, д. 160.

Доляни, каза Караферия — с. Доляни, дн. Кумаря, Берско, Югозападна Македония, Гърция, д. 156.

Дорт Али, път — път в каза Караферия; тръгвал от Солун за Янина (Епир).

Драгалефча, каза София — Драгалевци, Голяма София, д. 266, 285.

Драгалевче — вж. Драгалефча.

Драгарина, каза Манастир — с. Драгарине, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200.

Драгино, каза Манастир — неуточнено, д. 171.

Драгичева, каза София — с. Драгичево, Пернишки окр., д. 266, 285.

Драгичево — вж. Драгичева.

Драгоево, каза Шумну — с. Драгоево, Шуменски окр., д. 279, 291.

Драгоекьо — вж. Драгоево.

Драгожане, каза Манастир — с. Драгожани, общ. Кукуречани, окр. Битоля. Македония, Югославия, д. 154, 197, 200.

Драголещича, каза София — вероятно с. Дираговищинча, д. 285.

Драгомански проход — проход между селата Драгоман и Калотина, Софийски окр.; през него върви международният път от Средна Европа за Цариград, с. 64, д. 288.

Драгостинци, Софийско — Драготинци, Софийски окр., с. 34.

Драгош, каза Манастир — с. Драгош, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 169, 171, 191, 197, 215.

Дреновче-и баля, каза Кьопрюлю — вероятно с. Дреново, окр. Титов Велес, Македония, Югославия, д. 229.

Дръмша, каза София — с. Дръмша, Софийски окр., док. 266, 285.

Дубровник — град в Далмация, Югославия, с. 21.

Дунав — река, с. 43, 48, д. 22, 139, 227, 231, 238, 245.

Дупени, каза Манастир — вероятно с Горно Дупени, Ресенско, Македония, Югославия, д. 154.

Дупниче — Дупница, дн. Станке Димитров, с. 50, д. 139, 269.

Дупница — вж. Дупниче.

Егри Буджак, селище и каза — намира се някъде в Южна Македония, но остава неуточнено. Неприемливо е селището да се отъждестви със село Егри Буджак, сега Неа Аполония, Халкидика, Македония, Гърция, д. 51, 56, 155, 174, 187, 202.

Егри дере — гр. Крива Паланка, Македония, Югославия, д. 26, 205, 242, 269.

Егри паша, каза Манастир — навярно селото се е разраснало и от него са произлезли днешните Горно Егри, Долно Егри и Средно Егри, споменати и у Кънчов; общ. Бистрица, Битолско, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200.

Едеса — вж. Водина.

Единаковча, каза Манастир — с. Единаковци, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.

Едирне — вж. Андринопол и Одрин, с. 35, 41, 43, 57, д. 24, 146, 158, 159, 165, 168, 183, 184, 185, 186, 195, 198, 213, 220, 222, 224, 239.

Елешниче, каза София — с. Йорданкино, Софийски окр., д. 266, 285.

Елмо — име на част от Източна Стара планина през XVIII в.; срв. с древното ѝ име Хемус, както и с Емона, средновековна крепост при нос Емине на Черно море, гдето свършва тази планина, д. 291.

Емтепаниче, каза Кьопрюлю — с. Степанци, окр. Титов Велес, Македония, Югославия, д. 229.

Еркене, град — вероятно на едноименната река Еркене в Източна Тракия, който остава неуточнен, с. 29, д. 1.

Ески Джума — Търговище, с. 57, д. 218, 257.

Етреполу — Етрополе, Софийски окр. с. 57, д. 218.

Етрополе, вж. Етреполу.

Ефляк — вж. Влашко, Вла́хия, Румъния, д. 208, 237, 246.

Ефляхче — каза Манастир
Ефляхче-и Бююк
Ефляхче-и Кючук — с. Лавци, Битолско, Македония, Югославия, с. 67, д. 71, 141, 191, 197, 200, 215.

Жабяне, каза Манастир — с. Жабени, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македо-

ния, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Железниче, каза София — с. Железница, Голяма София, д. 266, 285.
Желен, каза София — с. Желен, Софийски окр., д. 266.
Желява, каза София — с. Желява, Софийски окр., д. 266.
Житен, каза София — с. Житен, Голяма София, д. 285.
Журче, каза Манастир — с. Журче, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 215.

Загорие — районът на Кула и Белоградчик, с. 29, д. 5.
Загорич, каза Манастир — с. Загориче, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 96, 171.
Загра-и Атик — Стара Загора, д. 250, 269.
Зашле, каза Манастир — с. Зашле, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Зелбун, каза Лофча — неуточнено, д. 245.
Земляне, каза София — Земяне, квартал от София, д. 266, 285.
Зищова — Свищов, д. 218, 257.
Златица — вж. Излади.
Златуша, каза София — с. Златуша, Софийски окр., д. 266, 285.
Злево, каза София — неуточнено, д. 285.
Злокукян, каза Манастир — с. Злокучани, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 67, д. 141, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Змирнова, каза Манастир — с. Старо Змирнево, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Знеполе — вж. Изнебол,
Зъхна — Зиляхово, дн. Неа Зихна, Югоизточна Македония, Гърция, д. 146, 261, 269.

Иваневча, каза Манастир — с. Ивањевци, общ. Тополчани, окр. Битоля, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200.
Ивановча — вж. Иваневча.
Иваняне, каза София — с. Иваняне, дн. квартал иа Банкя, Софийски окр., д. 266, 285.
Ивражда — Враца, с. 57, д. 218, 285.
Ирвана, каза — център гр. Враня, Сърбия, Югославия, д. 12, 267.
Ивранне — вж. Иврана.
Игнатича, каза София — неуточнено, д. 266, 285.
Излади, нахия — център гр. Златица, Софийски окр., д. 27, 245, 257.
Измирник, каза — област южно от Гиляни и Враня и западно от Куманово, Югославия, д. 267.
Изнебол, каза — център гр. Трън, Пернишки окр., с. 61, д. 254, 267, 269.
Изнепол — вж. Изнебол.
Илианче, каза София — Илиенци, квартал от София, д. 266, 285.
Илиналар, каза Манастир — вж. Илино (вероятно обобщава посочените по-долу села с име Илино), д. 171, 269.
Илино, каза Манастир — вж. Илино-и баля и Илино-и зир
Илино-и баля, каза Манастир — **Илино-и зир, каза Манастир.** } вж. Илино-и Бююк и Илино-и Кючук, д. 43, 124, 191, 197, 200, 215.
Илино-и Бююк, каза Манастир — с. Големо Илино, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154.
Илино-и Кючук, каза Манастир — с. Мало Илино, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154.
Инегуста, каза — център гр. Негуш, дн. Науса, Югозападна Македония, Гърция, д. 155, 187, 261, 270, 276, 277, 289.
Ипек, каза — Ипек (Печ), Косовско-Метохийска област, Сърбия, Югославия, д. 205.
Ипек — вероятно селище или област около р. Пек, десен приток на Дунава, около селището Майданпек, окр. Пожаревац, Югославия, д. 220.
Исакьой, каза Гюмюрджина — неуточнено, д. 210, 213.
Искреч, каза София — с. Искрец, Софийски окр., д. 266, 285.
Исланиче, каза София — неуточнено, д. 250.
Ислепча, каза Манастир — с. Слепча общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 102, 105, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Ислимие — Сливен.
Ислефче, каза София — неуточнено, д. 266.
Испространье — вж. Спростране.
Истанбул — Цариград, дн. Истанбул, д. 205, 240.
Истругова, каза Манастир — с. Стругово, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 171.

Исфърлик — Сфърлиг, окр. Ниш, Сърбия, Югославия, с. 59, д. 189, 235, 241.
Исфърлик-и бане — вероятно Сфърлишка Топла, общ. Княжевац, Сърбия, Югославия, с. 59, д. 241.
Ихтиман — Ихтиман, Софийски окр., д. 188, 254.
Ищиб, нахия, — център гр. Щип, Македония, Югославия, д. 18, 20, 205, 234.
Йени Шехир — гр. Лариса, Гърция, д. 59.
Йенидже — вероятно съкратена форма на селищното име Йенидже Вардар.
Йенидже Вардар — гр. Енидже Вардар, дн. Яница, Югозападна Македония, Гърция, д. 155, 178, 243, 244, 261.
Йенидже Карасу, каза — районът около гр. Ксанти и долното течение на Места около гр. Геннсея, Гърция, д. 165, 167, 252, 257.
Йеникьой, каза Татар Пазаръ — с. Ветрен, Пазарджишки окр., с. 44, 52, д. 11, 25, 205.
Йени Пазар — гр. Нови Пазар, Сърбия, Югославия, д. 6, 205, 257.
Йени Шехир — гр. Лариса, Гърция, д. 148, 151, 236, 272.

Кажани, каза Манастир — с. Кажани, Битолско, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Казанлък — Казанлък, д. 139.
Казичане — д. 266, 285.
Кайляри — дн. Птолемаис, Гърция, с. 49.
Калище-и баля, каза Манастир — неуточнено, д. 171.
Калкан Делен, каза — гр. Тетово, Македония, Югославия, с. 41, д. 12, 172, 205.
Калканджи, каза София — Дървеница, квартал от София, д. 239, 266, 285.
Калкас, каза София — с. Калкас, дн. квартал от Перник, с. 266, 285.
Калкова, каза Самаков — с. Калкова, изселено заради язовир Искър, Софийски окр., д. 239.
Камарче, кахия Излади, каза София — с. Горно Камарци, Софийски окр., д. 27.
Канатлар, каза Манастир — с. Канатларци, общ. Тополчани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 87, 171, 191, 193, 197, 200.
Канина, каза Манастир — с. Канино, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 197, 200.
Каниче, крепост в Румили — неуточено, д. 77.
Карабулат, каза София — неуточнено, д. 266.
Карабуниче, каза Кърчова — с. Карабуница, Кичевско, Македония, Югославия, д. 140.
Карадаг — Източна Средна гора, известна още и с името Караджадаг. Така се нарекла и нахията на югоизток от тази планина с център с. Аджар, дн. с. Свежен, Пловдивски окр., д. 139.
Караджова каза — Мегленска каза, взела името на Караджова планина, която се простира на изток от Мориовската планина. Казата е обхващала билото на планината с югоизточните й склонове, както и плодородната под тях равнина, известна с името Меглен. По-късно част от казата била придадена към Воден, друга — на Енидже Вардар, а източната й част с общо име Караджова (Влаха Меглен), както отбелязва В. Кънчов, с единадесет села влязла в новоустроената Гевгелийска каза, д. 172.
Караман, каза Манастир — с. Карамани, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 124, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Карасу, каза — вж. Йенидже Карасу.
Караферия каза — районът на гр. Бер, дн. Верия, Гърция, с. 47, д. 37, 146, 155, 156, 160, 181, 182, 183, 236, 253, 261, 270, 276, 277, 289.
Караш — вероятно с. Караш, Врачански окр., д. 208.
Карлово — Карлово, Пловдивски окр., с. 66.
Карлъили, санджак — обхващал северната част на вилаета Янина, Гърция, д. 149.
Карпенсис, град — гр. Карпанисион, Гърция, д. 272.
Катунице — с. Катуница, Пловдивски окр., д. 9.
Качаник, паланка и проход — Качаник в Косовско-Метохийска област, Сърбия, Югославия, с. 65, д. 16, 20.
Качиляне, каза София — с. Кациляне, Софийски окр., д. 266.
Кесрие, каза и град — гр. Костур, Югозападна Македония, Гърция, с. 45, д. 47, 198.
Кесрия — вж. Кесрие.
Кесторие — вж. Кесрие, д. 32, 36, 56, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 117, 118, 148, 185, 187, 198, 210, 213, 236, 240.

Кипър — остров в Източното Средиземноморие, с. 32.
Кирмикофча, каза София — с. Кремиковци, Голяма София, с. 45, д. 28, 266, 285.
Кишева, каза Манастир — с. Кишава, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Клабучище, каза Манастир — с. Клабущица, дн. Полиплатанас, Леринско, Югозападна Македония, Гърция, д. 152, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Кладниче, каза София — с. Кладница, Пернишки окр., д. 266, 285.
Кладово — вж. Фехт юл-Иҫлям, с. 60.
Клещане, каза Манастир — дн. Ано Клине и Като Клине, Леринско, Югозападна Македония, Гърция, д. 171, 191, 197, 200, 215.
Клисура, каза Кестория — с. Клисура, Костурско, Югозападна Македония, Гърция, д. 210, 213.
Кованчева, каза Манастир — неуточнено, д. 171.
Коганчиан, каза Манастир — неуточнено, д. 171.
Коджа Ахмед, каза София — неуточнено, д. 266, 285.
Коджа Ахмедлу — вж. Коджа Ахмед.
Кожани, каза Манастир — вж. Кажани.
Козлу, каза Джума — с. Козлукьой, дн. Кариохори, Кайлярско, Югозападна Македония, Гърция, д. 181.
Козлуджа — с. Суворово, Варненски окр., д. 257.
Койлуджа — вероятно с. Кулич, Югославия, д. 220.
Кокаляне, каза София — с. Кокаляне, Голяма София, д. 266, 285.
Колоня, каза — неуточнена, д. 143.
Коновица — вж. Куновица.
Костаниче, каза Русчук — неуточнено, с. 35.
Косово — през XVII в. наред с по-важните градове в Косовско-Метохийска област в Сърбия се среща и селище Косово, неуточнено засега, д. 205.
Костантиние
Костантинопол — Цариград, Истанбул, Турция, с. 30, 35, 51, 57, 58, 62, 70, д. 5, 29, 47, 48, 53, 56, 59, 91, 103, 110, 112, 113, 118, 119, 120, 121, 122, 125, 166, 175, 198, 233, 234, 243, 250, 255, 259, 260, 264, 272, 274, 276.
Костимброд, каза София — с. Костинброд, Софийски окр.
Костимброд-и баля
Костимброд-и зир — вероятно махали от с. Костинброд, Софийски окр., д. 266, 285.
Костур — вж. Кесрие, с. 49, 51, 65.
Кочани — гр. Кочани, Македония, Югославия, д. 139.
Кочища, каза Манастир — неуточнено, д. 50, 154.
Кочища, Тимурхисарско — вероятно с. Кочище, общ. Крушево, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Кочища Шехир, каза Манастир — неуточнено, д. 191, 197, 200, 215.
Кравари, каза Манастир — с. Кравари, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 197, 200.
Крайна, санджак Видин — обхващала района на Кладово, Неготинско, областта на Църна река и района на Зайчар — Сърбия, Югославия, д. 246.
Крайова — град в Румъния, д. 246.
Кратова, нахия и град — Кратово, Македония, Югославия, д. 16, 18, 20, 26, 139, 242.
Кратово — вж. Кратова.
Кремикофче, каза София — вж. Кирмиковча.
Кримиковци — вж. Кирмикофча, с. 45.
Крив, каза София — неуточнено, с. 34.
Крива река — манастир при Крива Паланка, с. 45.
Крива паланка — вж. Егри дере, с. 48, 51.
Кривина, каза София — с. Кривина, Софийски окр., д. 285.
Крим — полуостров в СССР, Украинска ССР, между Черно и Азовско море, д. 205.
Крушева, каза Манастир — гр. Крушево, Македония, Югославия, с. 41, д. 154, 171, 191, 197, 200.
Крушевац — вж. Аладжа Хисар, с. 31, 59.
Крушизмет — изчезналото селище Куручешме, което оставило следи в топонимията при село Клисура, общ. Бела Паланка, окр. Ниш, Сърбия, Югославия, д. 31.
Кръсхор, каза Манастир — с. Кръстоар, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.

Кукуречан, каза Манастир — с. Кукуречани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 124, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Куманича, каза София — с. Кубратово, Голяма София, д. 266, 285.
Куманова, каза — център гр. Куманово, Македония, Югославия, д. 172, 205, 267.
Кумарича, каза София — махала на с. Александър Войков, Голяма София, д. 266.
Куновица — планина около гр. Ниш западно от гр. Бела Паланка, Югославия, д. 135, 161.
Курила, каза София — с. Курило, Голяма София, д. 266, 285.
Кутлофча — Михайловград, д. 208.
Кутретина, каза Манастир — с. Кутретино, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 171, 200.
Кърбовина, каза София — неуточнено, д. 266.
Кърк Клисе — Лозенград, Източна Тракия, Турция, д. 255, 280.
Кръкърина, каза Манастир — с. Кръклино, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 124, 154, 191, 197, 215.
Кърова, село — в Стара планина на Янтра, неуточнено, д. 139.
Кърчова, нахия и каза — гр. Кичево, Македония, Югославия, д. 10, 44, 140, 172, 202.
Кътина, каза София — с. Кътина, Голяма София, д. 266, 285.
Кьопрюлю, каза — център гр. Велес, дн. Титов Велес, Македония, Югославия, д. 32, 79, 170, 172, 173, 185, 187, 229, 261.
Кюстендил, град и санджак — гр. Кюстендил ,с. 31, 50, 52, 60, д. 6, 139, 143, 149, 150, 168, 175, 179, 183, 192, 205, 234, 269.
Кючук оба, каза София — вероятно изчезналото Мало село при с. Априлово, Софийски окр., д. 266, 285.

Лаглар, каза Манастир — дн. Горно и Долно Аларци, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 171.
Лакатник, каза София — с. Лакатник, Софийски окр., д. 266, 285.
Лаигадас — вж. Лъгадина.
Лъгадина — с. Лъгадина, Солунско, Македония, Гърция, д. 139, 240.
Лафче, каза Манастир — с. Лавци (порано именувано Лафци и Лахци), Битолско, Македония, Югославия, д. 66, 83, 124.
Лахче — вж. Лафче.
Лениче, каза София — неуточнено, д. 285.
Лепанто, санджак — център гр. Лепанто, Гърция, с. 32, д. 149.
Лерин — вж. Филорина, с. 49, 50, 65, д. 124, 191.
Лерниче, каза Манастир — вероятно отбелязаното село с име на Лера и Лерче.
Лерче, каза Манастир — с. Лера, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Лескова, каза Манастир — с. Лесково, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191.
Лесковац, град — гр. Лесковац, Сърбия, Югославия, д. 205.
Лесковдол, каза София — с. Лесковдол, Софийски окр., д. 266, 285.
Лесковец, каза Флорина — с. Лесковец, дн. Лептокарнес, Леринско, Югозападна Македония, Гърция, д. 40.
Лесковеч, каза Манастир — с. Лесковец, Ресенско, Македония, Югославия, д. 124.
Лесново, манастир в с. Лесново, нахия Кратово — с. Лесново, дн. в Щипски окр. Македония, Югославия, с. 45, д. 26.
Летвиче, каза Манастир — неуточнено, д. 50, 55, 154, 171, 197, 200.
Летинче — вж. Летвиче.
Лешовиче, Видинско — неуточнено, д. 208.
Лисолай, каза Манастир — с. Лисолай, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 124, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Лозенград — вж. Кърк Клисе, с. 60.
Лозене-и баля, каза София — с. Горни Лозен
Лозене-и зир, каза София — с. Долни Лозен
} Обединени в село Лозен, Голяма София, д. 266, 285.
Лознане, каза Манастир — с. Лознани, общ. Тополчани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 36, 104, 154, 171, 197, 200.

Локорска, каза София — с. Локорско, Голяма София, д. 266, 285.
Ломград — Лом, Михайловградски окр., д. 248.
Лом — вж. Ломград, с. 60, 61, д. 235.
Лопатича, Мориховско, каза Манастир — Лопатица, общ. Тополчани, Прилепско, Македония, Югославия, д. 154, 191, 197, 200, 215.
Лопатича, Тимурхисарско — с. Лопатица, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 171, 191, 197, 200.
Лофча, град, крепост, каза — Ловеч, с. 27, 57, д. 139, 218, 245 ,246, 257.
Ловеч — вж. Лофча.
Лукова, каза София — с. Луково, Софийски окр., д. 266, 285.
Любойно, каза Преспа — с. Любойно, Ресенско, Македония, Югославия, д. 142.

Магалкара, каза — гр. Малгара, Източна Тракия, Турция, д. 145.
Магарева, каза Манастир — с. Магарево, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 46, д. 50, 66, 70, 71, 91, 93, 124, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Маджарско — Унгария, д. 248.
Малашевча, каза София — с. Малашевци, квартал от София, д. 266, 285.
Малешевче — вж. Малашевча.
Мал Герман, каза Преспа — с. Герман, дн. Агиос Германос, Костурско, Западна Македония, Гърция, д. 142.
Малина-и баля, каза София — с. Горна Малина, Софийски окр., д. 266.
Малина-и зир, каза София — с. Долна Малина, Софийски окр., д. 266, 285.
Мало Влахче — вж. Ефляхче-и Кючук.
Маловище, каза Манастир — с. Маловище, общ. Дихово, Битоля, Македония, Югославия, с. 67, д. 33, 66, 133, 134, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Манастир, град и каза — гр. Битоля, Македония, Югославия, д. 8, 10, 32, 33, 35, 38, 39, 41, 44, 46, 47, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 63, 64, 66, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 83, 84, 85, 86, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 98, 99, 103, 104, 108, 109, 112, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 136, 139, 140, 143, 144, 148, 150, 152, 153, 154, 155, 157, 158, 162, 164, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 183, 185, 187, 190, 193, 194, 195, 197, 200, 201, 202, 203, 204, 209, 210, 211, 213, 215, 216, 240.
Манастирище, каза София — с. Манастирище, Софийски окр., д. 285.
Мареск, река — Марица, д. 2, 135.
Мариза — вж. Мареск.
Мариово — изчезнало селище вероятно през XVIII в.
Маскалур — селище в Гърция, д. 139.
Маслово, каза София — дн. с. Маслово със село Шияковци образуват село Обединение, Софийски окр., д. 266, 285.
Махала Мехмед паша, село, каза София — неуточнено, д. 266, 285.
Махмуд паша, каза в Югоизточна Тракия — неуточнено, д. 225.
Меджляне, каза София — неуточено, д. 285.
Мелици — Ениджевардарско, Югозападна Македония, Гърция, д. 253.
Менлик — сигурно гр. Мелник, Благоевградски окр., д. 146.
Мерджане, каза Манастир — неуточнено, д. 171.
Месчидлу, каза Манастир — с. Меджитли, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Мехмед Паша — гр. Бела Паланка, Сърбия, Югославия, д. 31.
Мечка, каза Татар Пазаръ — с. Мечка, Пазарджишки окр., с. 52, д. 200.
Мешинча, каза София — неуточнено, д. 266, 285.
Миратофче — с. Миратовъц, общ. Прешово, окр. Враня, Югославия, д. 267.
Мировяне, каза София — с. Мировяне, Голяма София, д. 266, 285.
Митомир — вероятно с. Митомир, Битолско, Македония, Югославия, д. 71.
Митровиче — Косовска Митровица, Сърбия, Югославия, д. 205.
Михалово, каза София — с. Михайлово към гр. Банкя, Софийски окр., д. 266.
Могила, каза Манастир — с. Могила, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 68, д. 34, 62, 102, 105, 124, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Мойно, каза Пирлепе — с. Мойно, общ. Тополчани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 152.
Молдавия — географска и историческа

област в Югоизточна Европа (СССР и СРР), с. 42, 48, 50, д. 147.
Момин проход — кв. от гр. Костенец, с. 51.
Моноспита, каза Карафеpия — с. Моноспитово, Берско, Югозападна Македония, Гърция, д. 160.
Мора — Морея, т. е. Пелопонес, Гърция, с. 41, д. 200.
Мориово, селище — вж. Мариово, с. 50, 51, д. 154, 185, 186.
Морихово — вж. Мориово.
Мохач — град в Унгария, с. 31.
Мошина, каза София — дн. Мошино е квартал от Перник, д. 266, 285.
Мренова, каза Манастир — с. Мренога, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Муратли, каза Манастир — неуточнено, д. 171.
Мургаш, каза Манастир — с. Мургашево, Битолско, Македония, Югославия, д. 154.
Мусакьой, каза София — вероятно с. Мусачево, Софийски окр., д. 266, 285.
Мустафа паша Кьопрюсю — Свиленград, Хасковски окр., д. 135.
Мухлево, каза София — с. Мухово, Софийски окр., д. 285.
Мърчай, каза София — с. Мърчаево, Голяма София, д. 266, 285.

Нагбол, каза София — неуточнено, д. 285.
Наклбенд, град в Македония — неуточнено, д. 139.
Населич, каза — център Лепчища, Населич между Костур и Гребена, с. 50, д. 56, 90, 117, 118, 143, 185, 186, 187, 195, 202, 213, 240.
Невеска, каза Флорина — с. Невеска, дн. Нимфеон, Леринско, Югозападна Македония, Гърция, д. 210.
Неврокоп — гр. Гоце Делчев, Благоевградски окр., с. 51, д. 150, 269.
Негован, каза София — с. Негован, Голяма София, д. 266, 285.
Негочаи, каза Манастир — с. Негочани, дн. Ники, Леринско, Югозападна Македония, Гърция, д. 42, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Негуш — вж. Инегуста.
Нижепол, каза Манастир — с. Нижеполе, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 142, 154, 171, 191, 197, 215.
Нийболу, крепост и седалище на санджак — Никопол, Плевенски окр., с. 57, д. 17, 139, 146, 205, 215, 219, 245, 256.
Николиче, каза Кестория — с. Николица, на юг от Корча, Албания, д. 210.
Никопол — вж. Нийболу.
Ниш — гр. в Югославия, с. 28, 42, 44, 48, 52, 53, 57, 58, 59, д. 3, 23, 189, 196, 205, 213, 237, 141, 248.
Нишава — река, д. 23.
Нова бърда, каза — гр. Ново бърдо, Косовско-Метохийска област, Югославия, д. 6, 20, 245.
Новак, каза Манастир — с. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Новаки, планина — Ст. планина, д. 19.
Новосел, каза София — Новоселци, дн. гр. Елин Пелин, Софийски окр., д. 266, 285.
Ново село, каза Манастир — с. Ново село, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 197, 200.
Новоселане, каза Манастир — с. Новоселяни, общ. Долнени, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 197, 200.
Ношпал, каза Манастир — с. Ношпал, общ. Тополчани, окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 39, д. 124, 154, 171, 191, 197, 200, 215.

Обедник, каза Манастир — с. Обедник, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 197, 200, 215.
Обеля, каза София — с. Обеля, Голяма София, д. 266, 285.
Облакова, каза Манастир — с. Облаково, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Обрадовча, каза София — с. Обрадовци, днес обединено със с. Биримирци в квартал „Бенковски", София, д. 266, 285.
Обършани, каза Манастир — д. 154, 171, 191, 215.
Овчиндол, каза София — неуточнено, д. 266, 285.
Огой, каза София — с. Огоя, Софийски окр., д. 266, 285.
Оградище, каза София — с. Оградище, Софийски окр., д. 266, 285.
Одрин — вж. Едирне.

Опар, каза — обхващала малката област Опара в Албания; областта е на северозапад от Москополе и Корча на път за гр. Берат през Томорица при Томор планина, д. 90.
Оплетна, каза София — с. Оплетня при Лакатник, Софийски окр., д. 266.
Опсирина, каза Манастир — с. Обсирено, сега Етникьой, Леринско, Югозападна Македония, Гърция, д. 42, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Оптичар, каза Манастир — с. Оптичари, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 124, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Орейн Себюки, каза Бургас — неуточнено, д. 221.
Орехова, каза Манастир — с. Орехово, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Орехово — гр. Оряхово, Врачански окр., с. 57, 61.
Орландофча, каза София — Орландовци, квартал от София, д. 266, 285.
Орман, каза София — вж. Орманлу, с. 34, д. 266, 285.
Орманлу, каза София — вероятно с. Лесново, Софийски окр., д. 266, 285.
Орта Букри, каза Манастир — вж. Букри Орта.
Осеновлук, каза София — с. Осеновлак, Софийски окр., д. 266, 285.
Осеноглак — вж. Осеновлук.
Остреч, каза Манастир — с. Острец, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200.
Остриче — вж. Остреч.
Острилче, каза Манастир — с. Остриљци, общ. Крушево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 191, 197, 200, 215.
Острова, каза и град — гр. Острово, дн. Арниса, Воденско, Югозападна Македония, Гърция, д. 56, 176, 183, 194, 202, 210, 211, 212, 236, 240, 278.
Отлук, каза Татар Пазаръ — Панагюрище, Пазарджишки окр., с. 52, д. 206.
Офчиндол — вж. Овчиндол.
Охри, Охрид, град и санджак — Охрид, Македония, Югославия, д. 148, 168, 175, 179, 183.

Паланка, град — гр. Крива Паланка, Македония, Югославия, д. 170, 205.
Панагюрище — вж. Отлук.
Панчар, каза София — с. Панчарево, Голяма София, д. 285.
Паракин — гр. Парачин, Сърбия, Югославия, д. 189.
Паралова, каза Манастир — с. Паралово, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Пасарел — вж. Басарел, с. 45, д. 30, 266.
Паша, санджак — обхващал значителна част от Южна България, изцяло Беломорието и по-голямата част на Македония, д. 163, 179, 192.
Петрич, град — гр. Петрич, Благоевградски окр., с. 49, 50, д. 139, 261.
Пешище — с. Бешище в планинската област Мариово, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 7.
Пилевне, град — Плевен, с. 57, д. 205, 218, 245, 246.
Пирехоща, каза Поломне — неуточнено, д. 208.
Пирзарин — вж. Призрен.
Пирлепе, град и каза — Прилеп, Македония, Югославия, с. 45, 47, 50, д. 7, 8, 10, 32, 56, 79, 92, 93, 94, 96, 113, 123, 140, 148, 150, 158, 159, 170, 172, 174, 178, 183, 185, 186, 191, 193, 195, 201, 202, 229, 236, 240.
Пирот — вж. Шехиркьой.
Писодери, каза Флорина — с. Писодер, дн. Писодерион, Костурско, Югозападна Македония, Гърция, д. 199, 213.
Плевен — вж. Пилевне.
Плевна — вж. Пилевне.
Пловдив — вж. Филибе.
Погодин-баля, каза Манастир — вероятно това село е отбелязаното по-долу Подина-и баля, д. 38, 171.
Погодин-зир, каза Манастир — вероятно това село е отбелязаното по-долу Подина-и зир, д. 171.
Подгумер, каза София — Подгумер, Голяма София, д. 266, 285.
Подина-и баля, каза Манастир
Подина-и зир, каза Манастир | доскоро две села, но сега едно Подино, общ. Тополчани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 191, 197, 200, 215.
Подмол, каза Манастир — с. Подмол, общ. Тополчани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 107, 154, 171, 191, 193, 197, 200, 215.
Подуяне, каза София — Подуене, квартал от София, д. 266, 285.
Поздеш, каза Манастир — вероятно Поздивиша, дн. Халара, Костурско,

Югозападна Македония, Гърция, д. 154, 191, 197, 200, 215.

Позстран — вж. Спростране.

Пожарева, каза София — с. Пожарево, Софийски окр., д. 266, 285.

Пожаревач — гр. Пожаревац, Сърбия, Югославия, д. 220.

Пойрем, каза Татар Пазаръ — с. Понбрене, Пазарджишки окр., д. 206.

Полог, каза Манастир — с. Полог, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.

Поломие, каза — околността на Лом, Михайловградски окр., д. с. 57, д. 208, 218, 237.

Поморан, каза Манастир — неуточнено, д. 57.

Пополжани, каза Манастир — с. Пополжани, общ. Кичево, окр. Охрид, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200.

Порлеша, каза София — с. Пролеша, Софийски окр., д. 285.

Породин, каза Манастир — с. Породин, общ. Бистрица, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 92, 94, 154, 171, 197, 200, 215.

Правади, град в Северна България — Провадия, Варненски окр., д. 257.

Прага — столица на Чехословакия, с. 42.

Премет, град — вероятно Премет в Южна Албания, д. 270.

Пресил, каза Манастир — с. Пресил, Битолско, Македония, Югославия, с. 67, д. 106, 154, 171, 191, 197, 200, 215.

Преспа, селище и каза — Казата е заемала през XVII век низината само на Малкото Преспанско езеро, което днес влиза в пределите на Гърция, и само незначителна част от него (югоизточният му край) остава в Албания. Център Ахил, дн. Агиос Ахилиос, Гърция, с. 50, д. 62, 78, 90, 92, 93, 94, 95, 118, 142, 143, 185, 186, 202, 210.

Прибилче, каза Манастир — с. Прибилци, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 66, д. 36, 154, 191, 200, 215.

Призрен — град в Косовско-Метохийска област, Югославия, с. 31, д. 6, 12, 20, 205.

Прилеп — вж. Пирлепе.

Прищина — град в Косовско-Метохийска област, Югославия, с. 41, д. 12, 205.

Продром — с. Продромос, Мегленско, Югозападна Македония, Гърция, д. 253.

Простран — вж. Спростране.

Пуста река, каза Манастир — с. Пуста река, Крушевско, Македония, Югославия, с. 41, д. 8, 10, 154, 191, 197, 200, 215.

Равна, каза Манастир — с. Рамна, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 197, 200, 215, 266.

Рагуза — гр. Дубровник, Хърватско, Югославня, д. 31.

Радобил, каза Пирлепе — с. Голем Радобил, Прилепско, Македония, Югославия, д. 123.

Радобор, каза Манастир — с. Радобор, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 86, 154, 171, 191, 197, 200, 203, 215.

Радова, каза Манастир — с. Радово, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 106, 154, 171, 197, 200, 215.

Радовище — гр. Радовищ, Македония, Югославия, с. 51, д. 269.

Радомир — вж. Урдамур.

Радуй, каза София — с. Радуй, Пернишки окр., д. 266, 285.

Разград — вж. Хезарград.

Разлог — гр. Разлог, Благоевградски окр., д. 245, 269.

Райка, каза Манастир — с. Райци, Ресенско, Македония, Югославия, д. 171.

Райлово, каза София — с. Райлово, Пернишки окр.; отскоро обединено със с. Църнел с име Люлин, д. 266, 285.

Ракитниче, каза Манастир — с. Ракитница, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 50, 55, 154, 171, 191, 197, 200, 215.

Ракова, каза Манастир — с. Раково, дн. Кратерон, Леринско, Югозападна Македония, Гърция, д. 42, 154, 171, 191, 197, 200, 215.

Раковиче, каза София — с. Голема Раковица, Софийски окр., д. 266, 285.

Раковча-и Кючюк, каза София — с. Мала Раковица, Софийски окр., д. 266, 285.

Ракофча-и Кючюк — вж. Раковча-и Кючюк.

Рамна — вж. Равна, каза Манастир.

Раотино — вж. Рахотина.

Растоиче — вж. Растопча.

Растопча, каза Манастир — с. Растои-

ца, Крушевско, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Рахова, каза — гр. Орехово, Врачанско, д. 218, 227, 231, 238, 246.
Рахотина — с. Ротино, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 191, 197, 200, 215.
Реброва, каза София — с. Реброво, Софийски окр., д. 266, 285.
Редутина, каза София — неуточнено, д. 285.
Река, нахия към Дебър — планинска местност на североизток от гр. Дебър между Кораб (продължение на Шар планина), от една страна, и Стогово-Бистра, от друга, пресечена от река Радица, десен приток на Черни Дрин; жителите й са наречени мияци, д. 44, 119.
Рендина, теснина в каза Селяник — има село Рендина, Лагадинско, Солунско; географският обект е дал името на селото, д. 240.
Ресава, селище, каза — вероятно с. Ресавица, окр. Светозарево, Сърбия, Югославия, д. 189.
Ресен — гр. Ресен, окр. Охрид, Македония, Югославия, д. 111.
Ретин, каза София — с. Редина, Софийски окр., д. 266, 285.
Решани, каза Караферия — с. Решани, дн. Врисаки, Берско, Югозападна Македония, Гърция.
Рибарче, каза Манастир — с. Рибарци, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Рощани, каза Манастир — вж. Харошани и Хращани.
Румили, Румелия, Румили — Европейските османски владения, с. 17, 39, 40, 46, 50, 51, д. 52, 53, 100, 119, 121, 125, 146, 163, 170, 175, 184, 187, 195, 205, 229, 234, 258, 259, 263, 264, 271, 272, 274. 276, 284, 286.
Рупчос, нахия към каза Филибе — област в Средните Родопи, център Чепеларе и Хвойна, д. 292.
Русдере, каза Селви — неуточнено, д. 139.
Русе — вж. Русчук.
Русче, каза Манастир — вероятно с. Русяци, общ. Брод, окр. Охрид, Македония, Югославия, д. 171, 194.
Русчук, град и каза — център Русе, с. 38, 57, 61, 68, д. 145, 215, 227, 238, 257.
Самаков — Самоков, с. 39, 50, д. 139, 229, 239, 269.
Самоков, град — вж. Самаков.
Саранбей — гр. Септември, Пазарджишки окр., д. 240.
Саранча, каза София — с. Саранци, Софийски окр., д. 266.
Саръгьол, селище и каза — изчезнало селище в Саръгьолската низина между Острово и Кайлари, Югозападна Македония, Гърция. Неприемливо е горното селище да се отъждествява със Саръгьол, сега Кристон, Кукушка каза, Македония, Гърция, с. 45, д. 32, 51, 56, 155, 174, 195, 202.
Сатока, село — изчезнало, намирало се е в областта Мариово (югозападно от Прилеп, между селата Бешище и Градешница, гдето има местност Сатока), д. 7.
Света, каза Манастир — с. Света, Битолско, Македония, Югославия, д. 124, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Света Петка, каза Манастир — с. Света Петка, дн. Агия Параскеви, Леринско, Югозападна Македония, Гърция, с. 39, д. 124, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Свети Тодор, каза Манастир — с. Свето Тодори, общ. Тополчани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Световрач, каза София — с. Световрачене, Голяма София, д. 266, 285.
Свилови, каза Кьопрюлю — неуточнено, д. 229.
Свинище, каза Манастир — с. Свинище, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Свищов — вж. Зищова, с. 57.
Сводие, каза София — Своге, Софийски окр., д. 265, 285.
Свърлиг — вж. Сфърлиг.
Секиране, каза Манастир — с. Секиране, Битолско, Македония, Югославия, д. 142, 154, 171, 191, 197, 200.
Селви, каза — Севлиево, Габровски окр., с. 57, д. 139, 218, 257.
Севлиево — вж. Селви.
Селио, каза Караферия — неуточнено, д. 156.
Селяник, град и санджак — център гр. Солун, Македония, Гърция, с. 65, 67, д. 91, 127, 146, 155, 168, 175, 179, 183, 194, 240, 243, 252, 254, 276, 277, 289, 290.

Семендере — гр. Смедерево, Сърбия, Югославия, д. 205, 290.
Серес — вж. Сироз.
Сервия — вж. Серфидже.
Серфидже, град и каза — център гр. Серфидже, Северна Гърция, с. 50, д. 51, 56, 174, 187, 194, 200, 270.
Сеслафча, каза София — с. Сеславци, Софийски окр., д. 266, 285.
Сестримо — Пазарджишки окр., с. 39.
Сохуляне, каза София — неуточнено, д. 266.
Силистра, град и санджак — център Силистра, с. 61, 62, д. 146, 172.
Сиришник — с. Сиришник, Пернишки окр., с. 61, д. 189, 254.
Сироз — гр. Сяр (Серес), Македония, Гърция, с. 63, д. 20, 146, 165, 261, 269.
Скопие — вж. Юскюб.
Скочивир, каза Манастир — с. Скочивир, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Славчище, каза Манастир — неуточнено, д. 171.
Славче, каза София — неуточнено, д. 285.
Слатина, каза София — *Слатина, квартал от София, д. 266, 285.*
Слепча — *вж. Ислепча.*
Сливниче, каза Манастир — *с. Сливница, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.*
Слоешниче, каза Манастир — *с. Слоещица, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 99, 154, 191, 197, 200, 215.*
Смилево, каза Манастир — с. Смилево, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Смиловче, каза Кьопрюлю — с. Смиловци, общ. Чашка, окр. Титов Велес, Македония, Югославия, д. 229.
Снегово, каза Манастир — с. Снегово, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 197, 200.
Солун — вж. Селяник.
Сопот, каза Кьопрюлю — с. Сопот, общ. Отовица, окр. Титов Велес, Македония, Югославия, д. 229.
Сопотниче, каза Манастир — с. Сопотница, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 65, док. 54, 55, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
София, град, каза и санджак — център София, столица на България, с. 28, 30, 31, 38, 43, 50, 61, д. 4, 6, 17, 23, 27, 32, 75, 76, 139, 149, 168, 205, 245, 250, 251, 254, 265, 266, 286.
Сохо, каза Селяник — с. Сухо, дн. Сохос, Солунско, Македония, Гърция, д. 252.
Спатаниче, проход в каза Кьопрюлю — вж. и Степаниче.
Спростране, каза Манастир — с. Пространье, общ. Кичево, окр. Охрид, Македония, Югославия, д. 43, 50, 153, 109, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Сръпче, каза Манастир
Сръпче-и Кючюк, каза Манастир
Сръпче-и Паша
Навярно през XVII в. това са били близки махали или части на едно село, дн. с. Сръбци, общ. Дихово, Битолско, д. 45, 46, 124, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Старавина — с. Старовина, общ. Мориово, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 7.
Степаниче, каза Кьопрюлю — с. Степанци, общ. Чашка, окр. Титов Велес. Македония, Югославия, д. 229.
Столник, каза София — с. Столник, Софийски окр., д. 27, 266.
Стомниче, каза Кьопрюлю — неуточнено.
Странджа планина — в Тракия, с. 62.
Стрезова, каза Манастир — с. Стрезово, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 197, 200, 215.
Струга, каза — Струга, Македония, Югославия, д. 51.
Стругова, каза Манастир — с. Стругово, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 197, 200, 215.
Суха гърло, каза Манастир — с. Сувогърло, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 36, 154, 171, 215.
Суходол, каза Манастир — вж. Суходол, Мориовски
Суходол-Мориховски, каза Манастир — Суводол, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Суходол, Тимурхисарско, каза Манастир — с. Суводол, общ. Мургашево, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 106, 154, 197, 200, 215.

Сушиче (в областта на Река) — с. Сушица, Реканско, Македония, Югославия, с. 66, д. 36.
Сфърлиг баняс — вж. Исфърлик-и бане.
Съгърлъ, каза София — с. Априлово, Софийски окр., д. 266, 285.
Сърнево, каза Чериова — неуточнено, с. 29, д. 21.

Татар Пазарѣ — гр. Пазарджик.
Татар Пазарджик — вж. Татар Пазаръ, с. 52, д. 205, 206, 229, 269.
Ташкесен, каза София — с. Саранци, Софийски окр. Селото е отбелязано два пъти — веднъж с днешното си име Саранча и веднъж с по-старото, д. 266, 285.
Тепавче, каза Манастир — с. Тепавци, общ. Новаци, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 215.
Темешвар, санджак — гр. Тимишоара, Румъния, д. 48, 228.
Тетово — вж. Калкан Делен.
Тиквеш, нахия, каза и град — средища гр. Щавадарци и Неготино в Македония, Югославия, с. 67, д. 12, 18, 79, 172, 174, 243.
Тимок, каза — по долното течение на р. Тимок, Сърбия, Югославия, д. 235, 237, 241.
Тимур Капу — Железни врата на Дунава, с. 60.
Тимур, каза Манастир — съкращение на селищното име Тимур Хисар, Демир Хисар, дн. Мургашево, Битолско, Македония, Югославия, д. 154, 248.
Тимур Хисар, каза Манастир — вж. Тимур.
Тимур Хисар — Демир Хисар или Валовища, дн. Сидирокастрон, Югоизточна Македония, Гърция, д. 146, 191, 200, 261, 269.
Тирхала — гр. Трикала, Гърция, д. 149, 168, 175, 178, 183, 236, 272.
Тополчани, каза Манастир — с. Тополчани, Битолско, Македония, Югославия, с. 65, д. 36, 215.
Тормак, каза Кьопрюлю — неуточнено, д. 229.
Трансилвания — географска и историческа област в Румъния, с. 42, 45, 50, д. 31, 147.
Трап, каза Манастир — с. Трап, общ. Новаци, Битолско, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Траянови врата — проход в югозападната планинска верига на Западна Средна гора; през него върви от древността прочутият път от Средна Европа за Цариград, с. 41, 50, д. 11, 147.
Трън, каза Манастир — с. Трън, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 95, 154, 191, 215.
Трън, каза Флорина — неуточнено.
Тузлука — дн. обл. Сланник, заема северната част на Стара планина: от ниската хълмисторидова област Герлово (на юг от Омуртаг) на запад до гр. Елена, с. 57, д. 218.
Тутракан — Тутракан, Силистренски окр., д. 21.
Търнова, каза София — неуточнено, д. 266.
Търнова, манастир в каза Егри дере — при Търново, общ. Крива Паланка, Македония, Югославия, с. 64, д. 26, 62, 63, 89.
Търнова, град и каза — гр. Велико Търново, с. 18, 45, 57, 58, д. 218, 224, 245, 257, 285.
Търнова, каза Манастир — с. Търново, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 62, 63, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Търновча, каза Манастир — с. Търновци, общ. Тополчани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200.

Узунджово — с. Узунджово, Хасковски окр., д. 288.
Узунджово — каза Караферия — неуточнено.
Урадмур — Радомир, Пернишки окр., с. 61, д. 254, 269.
Уструмджа, град и каза — Струмица, Македония, Югославия, д. 12, 20, 245, 269.

Фанар, каза — вероятно център Фанарион, окр. Кардиса, Гърция, д. 74, 231.
Фенария — вж. Фанар.
Фетх юл-Ислям — гр. Кладово, Сърбия, Югославия, д. 231, 237, 248.
Фереджик — гр. Фере, Западна Тракия, Гърция, д. 165.
Филибе, каза — център Пловдив, с. 52, д. 20, 79, 292.
Филиповча, каза София — с. Филиповци, Голяма София, д. 266, 285.
Филоридин, санджак Видин — с. Флорентин, Видински окр., д. 248.
Флорентин — вж. Филоридин, с. 60.

Флорина, град и каза — Лерин, Югозападна Македония, Гърция, д. 32, 40, 47, 51, 56, 68, 75, 79, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 100, 111, 112, 117, 118, 143, 148, 150, 151, 155, 159, 172, 174, 176, 183, 185, 186, 187, 190, 195, 210, 213, 236, 240.
Филипополи — вж. Филибе.
Фумус, планина — Хемус, Ст. планина, д. 19.

Хаджи Оглу Пазаръ — гр. Добрич, дн. Толбухин, д. 257.
Халевени, каза Манастир — с. Олевани, Битолско, Македония, Югославия, д. 132, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Хан Джедид, каза София — с. Нови Хан, Софийски окр., д. 266, 285.
Хан-и Джедид — вж. Хан Джедид.
Харасник, каза София — с. Расник, Пернишки окр., д. 266, 285.
Харкова, каза София — с. Херакова, Софийски окр., д. 266, 285.
Хармаили — гр. Харманли, Хасковски окр., с. 41, д. 13, 135.
Харошани, каза Манастир — вероятно Хращани.
Хасан обасъ — неуточнено, д. 116.
Хаснилу, каза София — неуточнено, д. 285.
Хаскьой — гр. Хасково, с. 60, д. 225.
Хасково — вж. Хаскьой.
Хасърджи, каза София — неуточнено, д. 266.
Хезарград, център — Разград, с. 57, д. 218.
Херакова, каза и град — вж. Харкова.
Хериос, каза Кьопрюлю — неуточнено, д. 229.
Хиналу, каза Манастир — неуточнено, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Хисарджик — Гроцка, окр. Белград, Сърбия, Югославия, д. 205, 220, 238.
Хорват, каза Манастир — с. Арват, Ресенско, Македония, Югославия, д. 78.
Хоталич, каза — обхващала Севлиевския район, д. 246.
Храбска, каза София — вж. Храбърско.
Храбърско, каза София — с. Храбърско, Софийски окр., д. 266, 285.
Храсник — вж. Харасник.
Хращани, каза Манастир — с. Ращани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 103, 124, 154, 171, 197, 199, 200, 215.
Хриос — вж. Хериос.
Хрупища, каза — център с. Хрупища, дн. Аргос Орестикон, Костурско, Югозападна Македония, Гърция, с. 51, 65, д. 33, 56, 90, 92, 93, 94, 95, 117, 118, 143, 187, 195, 198, 236, 240.
Хурпища — вж. Хрупища.
Хъдърджи, каза София — неуточнено, д. 285.
Хърсово — с. Хърсово на Дунава в Северна Добруджа, Румъния, с. 60, д. 248.
Хюсеинлу, каза София — неуточнено, д. 266.

Цариград — вж. Костантинне.
Царичина, каза София — с. Царичина, Софийски окр., д. 285.
Царска река — вж. Карманли.
Цер, каза Манастир — с. Цер, Кичевско, Македония, Югославия, с. 46, 67, д. 36, 76, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Церписта, каза Сироз — вероятно с. Червища (Цървища), дн. Копнофитон, Демирхисарско, Югоизточна Македония, Гърция, д. 252.
Църнобуки, каза Манастир — с. Църнобуки, общ. Кукуречани, окр. Битоля, Македония, Югославия, д. 124.

Чаглаик — район между р. Вардар и Марица край морето — с. Чайлик, дн. Дипотамон, Сарышабанско, Югоизточна Македония, Гърция, д. 165.
Чаирлу, каза Манастир — днес едно до друго две села: Горно Чарлия и Долно Чарлия, общ. Тополчани, окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 47, 66, д. 38, 39, 154, 171, 191, 197, 200.
Чали кавак — с. Риш, Преславско, Шуменски окр., д. 291.
Чапари, каза Манастир — с. Цапари, общ. Дихово, окр. Битоля, Македония, Югославия, с. 65, д. 49, 50, 66, 77, 78, 85, 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Чачка — гр. Чачак, Сърбия, Югославия, д. 205.
Чеган, каза Острово — с. Чеган, дн. Агиос Атанаснос, Воденско, Югозападна Македония, Гърция, с. 65, д. 176.
Чеканча, каза София — с. Чеканчево, Софийски окр., д. 266, 285.
Ченгел, каза София — неуточнено, д. 250.
Ченгел, каза Манастир — с. Ченгел, Битолско, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200.
Челопеч, каза София — Челопеч, Голяма София, д. 266, 288.
Чепинча, каза София — Чепинци, Голяма София, с. 59, д. 239, 266.
Червен, каза Хезарград — Червен, Русенско.

Черменика — планинска верига в Средна Албания. д. 119.
Черна бука, каза Манастир — с. Чернобуки, общ. Кукуречани, Битолско, Македония, Югославия, д. 154, 191, 197, 200, 215.
Черна река, Видинско — навярно се отнася за Църноречка нахия, която в края на турското господство е обхващала поречието на Църна река, най-голям ляв приток на р. Тимок, и околиостта на гр. Зайчар, Сърбия, Югославия, с. 54.
Черна река, каза Манастир — неуточнено, д. 171, 208.
Черни вир, каза Манастир — вж. Черновирче.
Чернова — с. Червен, Русенски окр., с. 35, 53, д. 21.
Черно Вирче, каза Манастир — неуточнено, д. 154, 197, 200.
Черова, каза Манастир — с. Церово, общ. Мургашево, Битолско, Македония, Югославия, д. 154, 171, 215.
Черско-и баля, каза Манастир — с. Мало Църско, Кичевско, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Черско-и зир, каза Манастир — с. Голямо Църско, Кичевско, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.
Черчел, каза София — с. Церецел, Софийски окр., д. 266.
Чикрикчи — неуточнено, д. 97.
Чирпан — Чирпан, д. 269.
Чоналиче, нахия Исферлик — неуточнено, с. 66
Чорлу — в Източна Тракия, Турция, западно от Чаталджа, с. 62, 66.
Чукурова, каза София — с. Габра, Софийски окр., д. 266, 285.
Чуряк, каза София — с. Чурек, Софийски окр., д. 266, 285.
Чърновча, каза Манастир — по-старо Църнейц и Черневица, дн. Църновец, Битолско, Македония, Югославия, д. 154, 171, 191, 197, 200, 215.

Шехиркьой — гр. Пирот, Сърбия, Югославия, с. 48, 61, д. 23, 205, 254, 267, 269.
Шехшан, планина — неуточнено, д. 139.
Шипка, планина — неуточнено, д. 139.
Шипка в Стара планина — част от Стара планина при историческата Шипка между Казанлък и Габрово, д. 139.
Шума, каза София — с. Шума, Софийски окр., д. 266, 285.
Шумен — вж. Шумну, с. 57.
Шумну — Шумен, д. 218, 257, 279.

Щип — вж. Ищиб, с. 51, 60, д. 172.

Юркюп — гр. Прокупље, Югославия, д. 189, 205.
Юскюб, град, каза, санджак — център гр. Скопие, Македония, Югославия, с. 31, 42, 50, д. 6, 7, 10, 12, 15, 18, 110, 149, 168, 172, 174, 175, 179, 183, 185, 186, 190, 201, 205, 240.

Ябланча, каза София — с. Ябланица, Софийски окр., д. 266.
Ягодина — гр. Ягодина, дн. Светозарево, Сърбия, Югославия, д. 189.
Яние, град, каза, санджак — гр. Янина, Епир, Гърция, д. 149, 155, 236, 277.
Янтра — река, д. 139.
Ярджилофча, каза София — с. Ярджиловци, Пернишки окр., д. 266.

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

AFOG — Archiv für österreichische Geschichte
AFSPH — Archiv für slavische Philologie
AÜDTCFD — Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih—Coğrafya Fakültesi Dergisi
ВИИНЮВЦЕ — Восточные источники по истории народов Юго-Восточной и Центральной Европы
ГИНИ — Гласник на Институтот за национална историја
ГСУД — Гласник Скопског ученог друштва
ГСУфиф — Годишник на Софийския университет, философско-исторически факултет
ГСУ ифф — Годишник на Софийския университет, историко-филологически факултет
ЗИЈКСАН — Зборник за историју, језик, и књижевност, Српска Академија наук
ИДА — Известия на Държавните архиви, София
ИЕИМ — Известия на Етнографския институт и музей
ИИБИ — Известия на Института за българска история
ИИЗИ — Известия на Института за история
ИИПН — Известия на Института за правни науки
ИПр — Исторически преглед
IÜIFM — Istanbul Üniversitesi Iktisat fakültesi Mecmuası
КСИС — Краткие сообщения Института востоковедения
MOG — Mitteilungen zur Osmanishen Geschichte
MTM — Milli Tetebbüler Mecmuası
POF — Prilozi za orientalnu filologiju
RO — Rocznik Orientalistyczny
СбНУ — Сборник за народии умотворения
СпБАНиффо — Списание на Българската академия на науките, отдел историко-филологически и философско-обществен
УЗИС — Ученые записки Института славяноведения
ZDMG — Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР — 7

I. ПРОУЧВАНИЯ — 13

Б. Цветкова. Хайдутството в българските земи през XV—XVIII в. — 15

II. ДОКУМЕНТИ — 73

1. Хайдутски гнезда през ранния период на османското владичество, 1427—1428 — 75
2. Западни свидетелства от 1433 — 76
3. Въоръжени българи, вероятно хайдути, подпомагат армията на Хуниади и Владислав Ягело, 1443 — 76
4. Летописна бележка за хайдутски вожд, 1454 — 77
5. Османският кадастър регистрира хайдутски гнезда в българските земи, 1471—77
6. Султанска заповед за издирване и преследване на хайдути в западнобългарските земи и съседните области в Сърбия, 1 декември 1528 — 78
7. Бунтовници поемат хайдутските пътеки в Прилепско, 4 декември 1565 — 80
8. Хайдути в Битолско и Прилепско, 3 ноември 1573 — 81
9. Хайдути по големия път Белград — Цариград, 1574 — 83
10. Върховната власт изисква да се залови голяма хайдутска дружина от Битолско, 8 юни 1578 — 84
11. Пътеписецът на Контариновото пратеничество за българските хайдути, 1580 — 85.
12. Султанска заповед за преследване хайдути и метежни елементи, 14 юли 1583 — 85
13. Мелхиор Безолт чува за хайдути в Южна България, 1584 — 86
14. Из пътния дневник на Жакоп Бонгарс, 1585 — 87
15. Властта нарежда да се изгради твърдина в Качанишкия проход за отбрана срещу хайдутите, 6 юли 1586 — 90
16. Набираие на работници за строежа на Качанишката крепост — охрана против умножилите се хайдути, 7 април 1590 — 91
17. Хайдути навлизат в София, 1595 — 91
18. Хайдутски дружини господствуват в Скопие, 21 юли 1595 — 92
19. Хайдути подпомагат войските на Михаил Витязул в България, 8 октомври 1598 — 93
20. Изложение на щипския кадия за залавянето на хайдути, началото на XVI в. — 93
21. Властта се стреми да обезвреди хайдутски гнезда, средата на XVI в. — 95
22. Законодателни мерки за отбрана срещу хайдутите, втората половина на XVI в. — 96
23. Внушителни хайдутски чети из планините на Западна България, 1611 — 98
24. Томазо Алберти за хайдути в Източна България, 1612 — 99
25. Адам Венер за хайдутски дружини във Ветрен, 1616 — 99
26. Монаси подпомагат хайдути в югозападните български земи, 24 февруари 1618 — 99

27. В Софийско и Златишко се подвизава хайдутската чета на Бързак, 12 март 1618 — 101
28. Гаранции за селянин от Софийско, участвувал в хайдутски дружини, 15 — 23 юни 1618 — 101
29. Султанска заповед за опазване хазната от хайдути и други нападатели, 24 юни — 3 юли 1618 — 102
30. Хайдути в Софийско, 1618 — 103
31. Пътеписни данни на френско посланичество в Цариград, 1621 — 106
32. Румилийският бейлербей изпраща нарочен чиновник за организиране борбата срещу хайдутите, 23 април — 2 май 1622 — 106
33. Селяни отказват да платят спахийски данък и заплашват, че ще станат хайдути, 10 — 24 юли 1622 — 107
34. Населението единодушно прикрива нападателите на турските чифлици, найчесто хайдути, 30 юли — 8 август 1622 — 108
35. Румилийският бейлербей разпорежда мерки за борба с умножилите се хайдути, 9 — 18 август 1622 — 109
36. Харамийска дружина напада турски чифлик, [1621—1623] — 110
37. Мартолоси в Берско залавят хайдутин, 27 април — 6 май 1627 — 111
38. Чифчии извършват хайдутско нападение на турски чифлик, 23 декември 1633 — 1 януари 1634 — 112
39. Признание на нападателите-чифчии след проведено следствие, 23 декември 1633 — 1 януари 1634 — 112
40. Мартолоси залавят хайдутина Петре войвода [1633—1634] — 113
41. Властта освобождава раята от някои данъци при условие тя да преследва хайдутите, 1 — 10 януари 1634 — 113
42. Селяни гарантират за свой съселянин, заловен от мартолосите като хайдутски ятак, 29 април — 8 май 1634 — 115
43. Обвинение, че хайдути от битолско село нападнали и убили богат евреин, 14 — 22 октомври 1634 — 116
44. Близките на убит евреин уточняват произхода на хайдутите, 23 октомври — 1 ноември 1634 — 117
45. Заловен е хайдутският войвода Петре Дундар, 10 — 19 януари 1635 — 118
46. Богат турчин обвинява в съда хайдутския войвода Петре Дундар, 10 — 19 януари 1635 — 118
47. Строги и енергични мерки против разрасналото се хайдутство, 28 февруари — 9 март 1635 — 119
48. Хайдутите са се възползували от войните на империята на изток, 27 юли — 5 август 1635 — 120
49. Смъртна присъда срещу българския хайдутин Никле, 17 — 26 май 1636 — 121
50. Хайдутите на Петре Дундар нападат богат турски бакалин, 3 август — 2 септември 1636 — 122
51. Наредба за наказанието на хайдути в много кази в Южна и Западна Македония [1637—1638] — 123
52. Заповед за изтребване на хайдутите в Румелия, 8 — 16 януари 1633 — 124
53. Хайдути нападат битолски търговец, 16 — 25 февруари 1638 — 125
54. Обвинения в битолския съд срещу заловения хайдутин Константин (Чавдар войвода), 16 — 25 април 1638 — 126
55. Смъртна присъда срещу хайдутина Йован, 26 април — 5 май 1638 — 127
56. Хайдутска дружина от 200 души напада с развети знамена и тръбен зов, 4 — 13 юни 1638 — 128
57. Селяни, обвързани с поръчителство, обезщетяват нападнатия от хайдутите битолски търговец, 13 — 22 юли 1638 — 130
58. Мюфтията обявява борбата срещу хайдутите за свещено задължение на всеки мюсюлманин [1638] — 131
59. Хайдути нападат турци в с. Брод, 15 — 24 май 1639 — 132
60. Взаимно поръчителство за благонадеждност на селяни, узаконено чрез съда като предпазно средство срещу появата на хайдути, 4 май—2 юни 1639 — 133

61. Село Гявато се бунтува в защита на хайдутина Белче, 2—11 юли 1639 — 134
62. Заловени хайдути, нападнали богати евреи и знатни турци, 28 октомври 1639 — 134
63. Селяни гарантират, че техният съселянин поп Мито не е хайдутин, 28 октомври — 6 ноември 1639 — 135
64. Отново за бунта на с. Гявато в защита на местен хайдутин [1639] — 136
65. Още съдебни обвинения срещу подбудителите на бунта в с. Гявато, [1639] — 138
66. Обвинение срещу няколко села, че тамошни хайдути са отвлекли еврейски деца [1639] — 138
67. Хайдути нападат битолския затвор и освобождават затворниците [краят на 1639] — 139
68. Османски първенци от Битоля изпращат изложение до върховната власт и искат помощ за борба с хайдутите [1638—1640] — 139
69. Жителите на дервентджийско село гарантират, че между тях няма хайдути [1639—1640] — 141
70. Хайдутинът Лошан е станал мартолосбашия, селяните гарантират за благонадеждността му [1639—1640] — 141
71. Селяни гарантират пред съда за благонадеждността на бившия хайдутски вожд Лошан [1639—1640] — 142
72. Разпределителен списък по махали за организиране охраната на Битоля от хайдути [1639—1640] — 143
73. Хайдутската дружина на Бендо Али хвърля в смут властите в Битоля [краят на 1639 — началото на 1640] — 143
74. Затворен за дълг към вакъф и освободен от хайдутите, 14 — 18 февруари 1640 — 144
75. Назначаване на специален чиновник за организиране на борбата с хайдутите, 21 юни 1640 — 145
76. Върховната власт изпраща нарочен чиновник за разправа с хайдутите в Битолско, 8 — 17 септември 1640 — 146
77. Съдебен протокол за изплатена кръвнина от село, където хайдути са убили турчин, 18 септември — 16 октомври 1640 — 147
78. Съдебен протокол за наказване на хайдутин, извършил нападение над османски властници, 27 октомври — 5 ноември 1640 — 148
79. Изпратен е мубаширът Крим Гази ага да преследва хайдутите в Прилепско, Битолско, Велешко, Леринско и Тиквешко, 6 — 14 декември 1640 — 148
80. Селяни гарантират пред съда, че ще се борят против хайдутите [1640] — 149
81. Взаимно поръчителство на селяни пред съда за борба против хайдутите [1640] — 150
82. Селяни гарантират пред съда, че ще заловят своя съселянин, обвинен в хайдутски прояви [1640] — 150
83. Евреин се отказва от кръвна плата за убития от хайдутите си син [1640] — 150
84. Алайбей обвинява войводата на Битоля заради бягството на заловени и затворени хайдути, 10 — 19 юли 1641 — 151
85. Хайдути нападат връщащи се от християнски плен турци, 10 — 19 юли 1641 — 152
86. Спахия, назначен да залавя хайдутите в Битоля [1643—1644] — 153
87. Взаимно поръчителство на селяни пред съда — мярка против хайдутството [1643—1644] — 153
88. Селяни се обвързват с гаранции пред съда — мярка срещу хайдутски прояви [1643—1644] — 154
89. Гаранция на селяни пред съда — мярка против хайдутите [1643—1644] — 154
90. Заповед до кадиите на много околии в Македония и Беломорието да се организира борбата срещу хайдутите, 7 — 16 юни 1644 — 154
91. Алайбей съобщава за хайдутската дейност на мартолосбашията Лошан, 1 — 30 ноември 1644 — 156

92. Хайдути нападат дома на знатен турчин в Битоля [краят на 1644] — 157
93. Обвинения срещу друг хайдутин от дружината, нападнала дома на знатния турчин [краят на 1644] — 158
94. Обвинения срещу трети хайдутин от същата дружина [краят на 1644] — 158
95. Обвинения срещу четвърти хайдутин от същата дружина [краят на 1644] — 159
96. Обвинения срещу селянин за хайдутска дейност [краят на 1644] — 160
97. Хайдутско нападение над чифлик, 16 октомври 1645 — 160
98. Всички села в Битолско са хайдутски, 12 ноември 1645 — 161
99. Гаранция за обвинен в хайдутска дейност селянин, 1645—1646 — 162
100. Заповед за организиране отбраната срещу умножилите се хайдути, 27 април — 6 май 1646 — 162
101. Гаранция за друг селянин, обвинен в хайдутска дейност, 15 юни — 14 юли 1646 — 163
102. Хайдутско нападение на битолския безистен, 14 юли 1646 — 163
103. Затворен селянин поради съмнение за хайдутска дейност, 4 — 12 август 1646 — 164
104. Османски властници обвиняват български свещеник в хайдутски прояви, 23 август — 1 септември 1646 — 165
105. Заловени хайдути [1646] — 166
106. Мерки за издирване на хайдутите, нападатели на битолския безистен [1646] — 166
107. Спахия представя раята си в съда във връзка с издирване на хайдутите [1646] — 167
108. Хайдутско нападение на битолския безистен [1646] — 167
109. Насилия на властници, натоварени да преследват хайдутите, 5 февруари 1647 — 168
110. Насилия на османски длъжностни лица, натоварени да преследват хайдути [началото на 1647] — 168
111. Мюсюлманските първенци в Битоля предлагат всестранна подкрепа на Хасан ага за борба с хайдутите [1647—1648] — 169
112. Заповед до Хасан ага да унищожи хайдутите от Леринско и Битолско, 6—15 март 1648 — 170
113. Планините в Битолско и Прилепско гъмжат от хайдути, 15—24 април 1648 — 171
114. Мюсюлманите изявяват готовност да подпомагат Сюлейман в борбата срещу хайдутите, 6 — 14 март 1649 — 172
115. Селяни настояват да се освободят от затвор двама души, като посочват на властта местен хайдутин [1647—1649] — 173
116. Използуване на секбани за охрана на град Битоля [1647—1649] — 173
117. Мубаширът Мурад натоварен да преследва хайдутите, 24 март — 2 април 1650 — 174
118. Властта е смутена от широко разрасналото се хайдутство, 3 април — 1 май 1650 — 175
119. Жителите на с. Гявато, Битолско, заставени да се обвържат с взаимно поръчителство, че не ще улесняват и подпомагат хайдути, 2—31 май 1650 — 176
120. Заповед за изтребване на хайдутите в Битолско, 22 април — 1 май 1651 — 177
121. Капуджията Юсуф е натоварен да организира борбата с хайдутите, 11—20 февруари 1652 — 178
122. Назначаване на мартолоси за охрана на град Битоля от хайдути, 8 март 1652 — 179
123. Мартолоси, натоварени да преследват хайдутите, 2 април — 8 ноември 1652 — 180
124. Селяни поръчителствуват взаимно, че ще помагат за залавянето на непокорната рая и на бунтуващите се срещу шериата [1652] — 180
125. Заповед за преследване на хайдути в Румелия, 4—13 април 1656 — 181

126. Специален пратеник на властта за организиране борбата срещу хайдутите, 13 август 1656 — 182
127. Сеймени за охраната на Солун, 30 септември — 9 октомври 1656 — 183
128. Мартолоси, определени да пазят Битоля от хайдути [1656] — 186
129. Битолският кадия уведомява забита на с. Велушино, че тамошни селяни са хайдути, 9—18 май 1658 — 186
130. Спахии тормозят раята под предлог, че търсят хайдути, 19—28 октомври 1658 — 187
131. Битолският забит Ибрахим ага обвинява селянин в хайдутски прояви [1658] — 187
132. Съдебен протокол за заловен хайдутин, [1658] — 188
133. Битолският забит Ибрахим ага призовава в съда още един заловен хайдутин [1658] — 188
134. Още един заловен хайдутин изправен пред шериатския съд [1658] — 189
135. Френски пътешественици и дипломати за хайдути в българските земи [1658] — 190
136. Изпраща се дворцовият ага Али, за да организира преследването на хайдутите [1658—1659] — 190
137. Гаранция, че определени лица не са хайдути [1661] — 191
138. Дервентджийското село Гявато освободено от задължението да плаща издръжка на мартолоси срещу хайдути [1661] — 191
139. Из пътеписите на Евлия Челеби [втората половина на XVII в.] — 192
140. Съдебен протокол за действията на хайдутина Продан от с. Карабуница и дружината му, 18 юни 1662 — 197
141. За действията на хайдутина Браян от с. Злокукяни, 18 юни 1662 — 199
142. Заможни българи повдигат обвинение срещу хайдутския байрактар Никле Скоклев от Буково, 21 септември 1662 — 200
143. Борбата с хайдутите се разгаря, 21 юли 1663 — 201
144. Нападнат от хайдути турчин освобождава от кръвна плата жителите на битолската махала „Бали войвода“, 21—30 декември 1663 — 202
145. Хайдути се укриват в хасови и други владения, 2—11 октомври 1664 — 203
146. Ферман за извънредната мисия на мубашира Мехмед устà по преследването на хайдутите, 24 януари 1665 — 204
147. Пол Рико съобщава за хайдутски дружини около Трояновите врата, 1665 — 206
148. Хайдути нападат еврейски търговци, 17—26 октомври 1668 — 206
149. Изпраща се бостанджийският началник Мехмед, за да се предприеме всеобща офанзива против хайдутите, 6 ноември — 4 декември 1668 — 208
150. Назначен е Мехмед ага да преследва смутителите и да събира „кръвнина“, 3 февруари 1669 — 209
151. Хайдути нападат дома на заможен българин, 22 февруари — 3 март 1668 — 208
152. Спахията от с. Клабучище и др. обвиняват в хайдутски прояви местния селянин Неделко, 18—21 май 1669 — 211
153. Хайдутинът Марко обвинен, че оскърбява султана и османската власт, 22—31 май 1669 — 212
154. Събиране суми от раята в Битолско за издръжка на мартолоси — охрана срещу хайдутите, 4—13 март 1670 — 213
155. Хайдути нападат събирача на данъците авариз и нузул на път към Солун, 4—13 март 1670 — 217
156. Съдът определя наказание на хайдутин, участвувал в нападението на заможен християнин, 28 септември 1670 — 218
157. Указания до битолския кадия за издирването и залавянето на хайдути, 22 октомври 1670 — 219
158. Заповед за залавянето на хайдутите, нападнали дома на Мустафа, 1—9 май 1671 — 219
159. Заповед до длъжностни лица от Лерин и Прилеп да подпомогнат изпратения устабашия за преследване на хайдутите, 1 — 9 май 1671 — 220

160. Смъртна присъда срещу хайдути, нападнали дома на заможен християнин, 27 март 1672 — 221
161. Из доклада на дубровнишките емисари в Цариград Саба Менчетич и Орсато Рапина, 1673 — 222
162. Изпратен дворцов ага да преследва хайдути, нападнали къща на турчин в Битоля, 13 април 1674 — 222
163. Заповед за преследване хайдути и събиране глоби за извършени престъпления, 22 — 30 септември 1674 — 223
164. Убит от хайдути събирач на данъците харач, авариз, нузул и джелеп, 3—11 юли 1676 — 224
165. Изпратен е устабостанджията Реджеб да разследва редица околии за хайдути, 7 — 16 октомври 1676 — 226
166. Бостанджии, изпратени да докарат в Цариград хайдутите, задържани в селските затвори [ноември 1676] — 227
167. Мартолосите, вместо да пазят, изнудват пътниците с незаконни събирания [1676—1677] — 227
168. Властта изпраща мубашира Мехмед да преследва хайдути из югозападните български земи и Тесалия, 27 декември 1676 — 4 януари 1677 — 228
169. Съмнение за лице, че е хайдутин, 9 май 1677 — 230
170. Оповестяват се кадиите на Битоля, Прилеп, Велес и Паланка, че се изпраща мубашир, за да преследва хайдутите, 30 октомври 1677 — 230
171. Разхвърляне на сума за издръжка на мартолоси, които охраняват заедно със секбаните от хайдути, 4 март 1678 — 231
172. Заповед до прилепския войвода, кадия и мартолосбашия да преследват хайдути, 31 юли — 9 август 1678 — 233
173. Отново е изпратен мубашир в Битолско да се справи с хайдутите, 5 януари 1679 — 234
174. Румилийският бейлербей уведомява кадиите от много околии, че е изпратен мубашир да преследва хайдутите, 1 май 1679 — 235
175. Върховната власт изпраща мубашир да преследва хайдутите, укрити из феодални владения с широк имунитет, 10 — 19 юни 1679 — 236
176. Селяни от дервентджийски села нападат еничерина Хасан, 1 юли 1679 — 237
177. Румилийският инспектор по издирване на хайдутите уведомява за назначението на мубашири, 2 септември 1679 — 238
178. Хайдути нападат керван, идващ от Прилеп и Битоля, 17 септември 1679 — 239
179. Мехмед ага определен за мубашир по преследването на хайдутите [1679] — 239
180. Пътешественикът Антонио Бенети споменава за хайдути между Драгоман и София, 1680 — 240
181. Хайдушка чета в Бер, 18 май 1681 — 241
182. Турци свидетелствуват срещу хайдутин, осъден на смърт от берския кадия, 20 юли 1681 — 241
183. Заповед да се предприемат всеобщи действия за преследване на хайдутите, 11 април 1682 — 242
184. Задължават се жителите в Румелия да залавят хайдутите, 1 — 30 декември 1682 — 243
185. Заповед за обезоръжаване на немюсюлманското население, 21 — 30 декември 1682 — 244
186. Четири отряда хайдути извършват дръзки нападения, 21 — 30 декември 1682 — 245
187. Определен е Шахин за румелийски мюфетиш [1682—1683] — 247
188. Султанска заповед до властите покрай цариградския друм от Белград до Ихтиман за преследване на хайдути, 28 април — 7 май 1683 — 247
189. Предупреждение до властите в Западна България и Сърбия да полагат повече грижи за залавянето на хайдутите, 30 юни 1683 — 248
190. Ахмед ага организира преследването на хайдутите, 15 — 23 август 1683 — 251
191. Списък за разхвърлянето на сума, предназначена за заплати на 30 секбани,

натоварени да бранят Битолска каза от хайдути през 1633—1634 година, 1—10 ноември 1683—252
192. Хайдути нападат търговски кервани на път към Долянския панаир, 18 септември 1683—254
193. Хайдути убиват българин — турски чиновник [1683] —255
194. Чиновник, определен да преследва хайдутите, е подменен поради злочинствата си, 16 април 1684—256
195. Румелийският валия заповядва на кадиите да вземат енергични мерки срещу хайдутите, 29 юни 1686—257
196. Заповед до кадии и други служебни лица за ликвидиране на хайдутите, 23 юни — 2 юли 1686—257
197. Издръжката на 40 мартолоси за охрана на Битолска каза от хайдути се възлага на местната рая, 11—20 август 1686—259
198. Заповед да се окаже помощ на Реджеб уста, изпратен да преследва хайдутите, 23 юни — 2 август 1686—261
199. Мубаширът Реджеб взема мерки срещу навлезлите в Битолска каза хайдути, 25 август 1686—262
200. Събиране суми от раята за изплащане разноските около изпращането на Реджеб уста, натоварен да преследва хайдутите, 19—28 септември 1686—262
201. Хайдутите се укриват из хасове, вакъфи и свободни зиамети и чифлици, 29 септември — 8 октомври 1686—264
202. Принудително поръчителство на села срещу поява на хайдути, 9 октомври 1686—266
203. Съдебен процес срещу хайдутите Митан и Петко от с. Радобор, Битолско, 22 април 1688—266
204. Българин, чифлишки субашия, нападнат от хайдути, 16 април 1689—267
205. Османският историк Силяхдар за българските хайдути [краят на XVII век] —268
206. Мерки срещу лицата от войнушките села, които са се сдружили с хайдути, 6—14 октомври 1689—272
207. Заповед до кадиите на Филибе и Татар Пазар, 22—31 март 1690—272
208. Голяма хайдушка чета се прехвърля във Влашко след успешни действия, 3—12 декември 1690—273
209. Буюрултия за подменяване на мартолосите християни с мюсюлмани, 8 януари 1692—274
210. Да се заловят хайдутите, нападнали дома на знатен турчин, 20—28 декември 1693—275
211. Издевателства над български овчар, обвинен в хайдутска дейност, 16 януари 1694—276
212. Ранен овчар, заподозрян като хайдутин, умира от раните си, 10 февруари 1694—277
213. Хайдути нападнали дома на знатен турчин, 4—13 юли 1694—278
214. Хайдути шетат между Ниш и Алексинац, 8 август 1694—280
215. Разпределителен списък за сумата, която трябва да се събере от битолските села за издръжката на 40 секбани, натоварени да пазят казата от хайдути, 13—22 юли 1695—280
216. Уведомление до битолския кадия за изпращане мубашир по преследване на хайдутите, 10 декември 1696—282
217. Разбити хайдутски чети, 29 април 1698—283
218. Ферман за образуване на специален военен отряд, който да се справи с върлуващите в Подунавието хайдути, 22 април 1698—284
219. Заповед за военна мобилизация и прогонване на хайдутите, 1 юни 1698—285
220. Хайдути нападат ариергарда на османската армия, 25 ноември — 4 декември 1698—286
221. Хайдути от Люлебургаско действуват в Източна Тракия, 10—19 юни 1699—288
222. Заловени хайдути, 29 юни — 8 юли 1699—289

223. Богат турчин, убит от хайдути [1699—1700] — 290
224. Маджари хайдути, заловени в Търновско, 2—11 януари 1700 — 290
225. Султанска заповед до одринския бостанджибашия за преследване на хайдути [1701—1702] — 291
226. Султанска заповед до кадията на Лерин за организация на мартолосите с оглед борбата срещу хайдутите, 15 юни 1703 — 291
227. Хайдути безпокоят корабите по Дунава, 24 юли — 2 август 1704 — 292
228. Хайдути бродят из Видинския край, 21 април 1705 — 293
229. Въоръжени арнаути настанени да водят борба срещу многобройните хайдути в каза Велес, 16 март 1707 — 294
230. Ферман за предохранителните мерки срещу очакваните хайдутски нападения във Видинско, 14 май 1707 — 297
231. Охраняване дунавските брегове от разбойници, 2—11 юни 1707 — 298
232. Вилаетски разходи по преследването на хайдути, 1707—1708 — 299
233. Заповед да се отпуснат средства за паланката Арчар, 25 януари 1708 — 300
234. Хайдутинът Балчо се подвизава в Белоградчик, 24 януари — 2 февруари 1708 — 301
235. Заповед до властите в Северозападна придунавска България за преследване на хайдути, 9 май 1708 — 302
236. Засилване на хайдутството в Берско, Островско, Леринско, Прилепско, Костурско и Хрупишко, 11 юни 1708 — 303
237. Мерки срещу хайдутите във Видински санджак, 10—19 юни 1708 — 304
238. Хайдути са се появили в Оряховско, 10—19 юни 1708 — 305
239. Хайдутски действия в Софийско, 14 февруари 1709 — 306
240. Произволи на мартолоси, поставени да охраняват срещу хайдути, 7 февруари 1712 — 307
241. Нареждания за борба с хайдутите във Видинския санджак, 20—29 март 1712 — 309
242. Оплакване от злоупотреби на мартолоси, натоварени с охраната срещу хайдути в района на Крива Паланка, 11 декември 1712 — 311
243. Заповед за преследване на хайдути в околностите на Аврат Хисар и Енидже Вардар [1712] — 315
244. Хайдути и мартолоси действуват съвместно в района на Енидже Вардар и Воден, 13 юни 1714 — 316
245. Хайдути в Ловечко, 27 юни 1714 — 317
246. Хайдушка чета на Папазоглу, 1714 — 320
247. Заповед да се обвърже раята с поръчителство против хайдутски действия, 17 — 26 март 1715 — 322
248. Мерки за охраняване на дунавското крайбрежие против хайдутите, 19 юни 1716 — 323
249. Герхард Корнелиус Дриш съобщава за хайдутите в Ихтиманските възвишения, 1718 — 324
250. Мерки против хайдутската дружина на Чавдархан, 13—22 септември 1721 — 324
251. Хайдутски действия по пътя Гюмюрджина — София, февруари 1722 — 326
252. Осъдени хайдути от областта на Серес и Енидже Карасу, 11 юни 1726 — 326
253. Буюрултия за преследване на хайдути в Берско, 6 август 1729 — 328
254. Сериозно безпокойство на властта поради хайдутски действия, 10 септември 1731 — 328
255. Енергични мерки против хайдутите в Румелия, 24 февруари — 5 март 1735 — 329
256. Валийска заповед да се заловят и накажат хайдути, 2 юни 1736 — 331
257. Редица околии в Северна България изложени на хайдутски действия поради участието на военни лица във войните, 2—11 април 1737 — 338
258. Унищожаване на хайдутите след Австро-руско-турската война в 1735—1739, 29 март — 7 април 1740 — 334

259. Препис от ферман за залавянето на хайдути в еялета Румелия, 22—31 октомври 1740 — 335
260. Властта предписва мерки за унищожаване на хайдутите в Румелия, 7 — 15 февруари 1741 — 337
261. Мерки срещу хайдутството в цяла Румелия, 22 юни 1742 — 339
262. Валийска заповед за преследване на хайдути в Източна България, 16 юли 1742 — 341
263. Ново нареждане за преследване и наказание на хайдути в Румелия, 6—15 февруари 1743 — 342
264. Заповед за повсеместно преследване и унищожаване на хайдути, 5—14 март 1745 — 345
265. Румилийският валия натоварен да се грижи за опазването от хайдути и разбойници, 19 март 1748 — 348
266. Списък за събиране на суми от населението на Софийско за издръжка на охрана срещу появили се хайдути, 24 септември 1749 — 349
267. Разбунтувало се село във Вранско. Селяните стават хайдути, 22 декември 1749 — 355
268. Заповед за залавяне и унищожаване на хайдути, 7—16 февруари 1751 — 356
269. Хайдути действуват в много кази на Румелия, 23 март 1751 — 357
270. Заповед за преследване на хайдути в района на Бер, Негуш и Воден, 22 юни 1751 — 359
271. Да се унищожават навсякъде повсеместно плъзналите хайдути, 6—15 март 1754 — 359
272. Мерки за подобряване охраната срещу хайдутите в Румелия, 1754—1755 — 361
273. Заловени хайдути в Софийско, 6 януари 1758 — 363
274. Властите непрестанно да преследват и унищожават появилите се хайдути, 21 февруари — 2 март 1757 — 364
275. Хайдутска чета във Воденско, 9 декември 1757 — 366
276. Мерки за опазване проходите от хайдути, 24 декември 1757 — 367
277. Нападение на хайдути в Берско, 8 май 1761 — 370
278. Заловени хайдути в селото Брешор, Воденско, 4 август 1762 — 371
279. Хуманистът Ружиер Бошкович споменава за метежни елементи в Шуменско, 1762 — 372
280. Хайдутска дружина напада турска къшла, 6 юни 1769 — 372
281. Хайдутски действия във Видинския край, 28 април 1772 — 373
282. Еничерин нападнат и ограбен от хайдути, 19 октомври 1772 — 374
283. Събиране на средства за издръжка на сеймени, определени да охраняват Софийско от хайдути, 26 ноември 1773 — 375
284. Пленени хайдути в Румелия, използувани като роби в султанската корабостроителница, 4—13 март 1775 — 376
285. Списък за разхвърляни и събирани суми, необходими, за да се издържат охраняващи части срещу хайдутите в Софийско, 9 октомври 1776 — 378
286. Мерки против хайдутите в Софийско, 21 март 1777 — 381
287. Разбита хайдутска чета, 23 юни — 22 юли 1781 — 382
288. Сведения на Савиюр Люзинян за поява на хайдути, 1786 — 383
289. Валийска заповед против хайдутите в района на Воден и Бер, 24 юли 1795 — 383
290. Метежни елементи във Воденско и Негушко, 13 януари 1796 — 384
291. Източният Балкан изпълнен с хайдути [средата на XVIII век] — 385
292. Оплакване от издевателствата на наиб, извършени при претърсване за хайдути [б. д.] — 386
The Haidouk Movement in the Bulgarian Lands during the 15 th to the 18 th Centuries, Studies and Documents (Summary) — 388
Списък на историческите термини и реалии — 394
Списък на географските наименования — 399
Съкращения — 418

ХАЙДУТСТВОТО В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ
XV — XVIII ВЕК
том I
Бистра Андреева Цветкова

Рецензенти проф. *Иван Унджиев* и ст. преп. *Гълъб Гълъбов* / Редактор *Светла Панова* / Художник *Румен Ракшиев* / Техн. редактор *Лиляна Коларова* / Коректор *Гинка Атанасова*

Дадена за набор на 18. VIII. 1971 г. / Подписана за печат на 18. XII. 1971 г. Излязла от печат на 25. XII. 1971 г. / Печатни коли 28,75 / Издателски коли 28,75 / Формат 65/92/16 / Тираж 2094 / Издателски № 17340 / Литературна група II-6 / Тематичен № 2870 / Цена 4,05 лв.

Държавно издателство *„Наука и изкуство"*
Държавна печатница *„Александър Пъшев"* — Плевен